

ΤΕΤΡΑΚΤΥΣ

ἦΤΟΙ

ΡΗΤΟΡΙΚΗ, ΛΟΓΙΚΗ, ΜΕΤΑΦΙΣΙΚΗ,
ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ.

ὑπὸ

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΔΟΥΚΑ.

Γνωρ: Γαλι

ΑΙΘΝΑΛΑ
ΒΟΥΝΑ
ΒΙΒΛΙΟ ΚΑ
ΒΙΒΛΙΟΝ Α Ο
ΣΚΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ Α Ο
ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ

ΕΝ ΑΙΓΙΝΗ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΔΡΕΑ ΚΟΡΟΜΕΛΑ,

1834.

ΤΕΤΡΑΚΤΥΣ

1916

ΡΗΤΟΡΙΚΗ, ΛΟΓΙΚΗ, ΜΕΤΑΦΙΣΙΚΗ

ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΑ

1916

ΚΕΡΑΤΟΥΣ

Handwritten notes:
1916
1916

» Βάλλ' οὕτως, αἴκεντι φάος Δανάοισι γένοιτο.»

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

ΑΠΟ ΕΡΑΤΩΣ

173

ΕΝ ΤΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΡΕΛΑ ΧΡΟΜΙΔΑ

1916

ΕΛΛΑΔΙ

ΤΗ

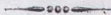
ΣΕΒΑΣΤΗ ΜΗΤΡΙ ΚΑΙ ΤΡΟΦΩ

ΤΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Η ΒΙΒΛΟΣ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ

ΑΥΤΗ.

ΕΛΛΑΔΙ

ΚΑΙ ΤΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΚ ΤΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΠΟΤΝΙΑ ΕΛΛΑΣ!

ΠΑΤΡΙΣ ἑρατεινή, τὸ σεμνὸν καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, σὺ εἶ ἡ ποτὴ
μὲν ἐν ἅπασι λαμπρὰ καὶ περιδοξὸς γενομένη, καὶ μήτηρ τῆς σοφίας
καὶ παιδαγωγὸς τῶν ἐθνῶν καταστᾶσα, ἡ τὸν μὲν οὐρανὸν πλουτί-
σασα ταῖς θεότησι, τὴν δὲ γῆν κατακοσμήσασα γόμοις καὶ ἐπισήμαις,
καὶ τούτων ὀφθαλμὸς τῆς οἰκουμένης δικαίως ἀκούσασα. Ἀλλὰ σὺ,
ὦ φιλάττη, ὑσέρῳ χρόνῳ, ὅποθ' ὁ ἀλάστωρ, ὡσπερ ἐκ Νεμέσεως κα-
ταράξας, ῥαγδαῖος ἐπέσκηψέ σοι πανταχόθεν παντοδαπῶς, ἐκ τῆς
περιωπῆς τῆς εὐδαιμονίας εἰς τὴν τῆς κακοδαιμονίας καταπεσοῦσα
κοιλιάδα, ἀπέβης ἀφεγίης πανταχόθεν καὶ σκυθρωπὸς, καὶ κατὰ τὸν
προφήτην, θυγάτηρ ὄλωσ αἰχμάλωτος· οὐ γὰρ ἦν οὐδέ σοί γε, ὡς ἔοικε,
μὴ τῆς ἐπὶ θάτερα μεταβολῆς πειραθῆναι. Ἀλλὰ νῦν γε, κόρον παν-
ταχόθεν τοῦ δαίμονος εἰληφότος, καὶ τῶν δεινῶν ἀπάντων ἀπολω-
φασάντων, χαῖρε, ὦ Μῆτερ γλυκερά· τά τε γὰρ σιδηρᾶ δεσμὰ, ἃ σε
μέχρι δεῦρο κατεῖχεν, ἐξεῤῥύησαν συντριβέντα, καὶ οἱ τοῦ Ἄδου πυ-
λωροὶ καθρέθησαν, ἀδρανεῖς καὶ χαῦνοι τῷ ἰσχυρῷ τῶν σῶν τέκνων
ἐξελεγχθέντες βραχίονι. Χαῖρε τοίνυν σύ γε, ὡς πόλις Σιών, καὶ κή-
ρυσσε, ὡς θυγάτηρ Ἱερουσαλήμ, πρὸς ἐλεύθερον ἤδη ἀναβλέπουσα
τὸν αἰθέρα, καὶ τὸν ἥλιον ἀπολαμβάνουσα τουτοῖν διαυγάζοντα· ὅς
λαμπρὸς σοι ἀνατέταλκεν ἤδη, πᾶσαν τὴν πρὶν ἐποῦσαν Φαραωνί-
τιδα διασκεδάσας σκοτόμαιναν· καὶ χαίρουσα, ἔντεινε, καὶ κατευοδοῦ,
καὶ εἰσέλευε· ἔντεινε μὲν, πᾶν ὅ,τι ἐν δουλείᾳ συγεῤῥᾶ ἀπολώλεκας,
τοῦτ' ἤδη, ὡς προσῆκον σεαυτῇ πολλὴν σπουδὴν ἀνασώσασθαι ποιου-

μένῃ· Κατευοδοῦ δὲ, διὰ νόμων καὶ ἐπισημῶν τοῦ λοιποῦ τὴν ἐπέ-
 τὸ ἄχρον τῶν ἀγαθῶν ἀσφαλῶς καὶ ἀπκρεγκλίτως πορευομένη· Βα-
 σίλευε δὲ, εἰρήνην μὲν καὶ δικαιοσύνην ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ εὐδαιμονία
 τῶν σαυτῆς τέκνων πρὸ παντός τιθεμένη, ἀσπίδος δὲ καὶ δράκοντος
 ἰοδόλου καὶ φθονεροῦ κραταιῶς ἐπιβαίνουσα, καὶ πᾶν τοῦναντίου
 ἰσχυρῶ καταπαλαίουσα τῷ βραχίονι· τοιάδε γάρ σοι τοῦ λοιποῦ ὅ,τε
 χρόνος αὐτὸς ἐπαγγέλλεται, καὶ ἡ κραταιὰ δεξιὰ τοῦ ὑψίστου ἄνωθεν
 τὴν ἐπαγγελίαν ἀπ' αἰῶνος προσεβεβαίωσε· διὸ δρόμος ἤδη τῶν σῶν
 πρὸς σὲ τέκνων, οἳ ἐκ βορρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ ἐώας πρὸς τὰς σὰς
 ἀγκάλας, ὧν ἐκ συχνῆς ἄλλος ἄλλο σε ἠλωτρίωνται πλάνης, ἀπλέτω
 πόθῳ ἀνύττουσιν, ἄλλος ἄλλο τι, ὅτῳ δύναται ἂν ἕκαστος τὴν εὐγνω-
 μοσύνην δεικνύει, πρὸς ἀπότισιν τῶν τροφείων προσφέροντες.

Σὺ δ' οὖν, ὡς μήτηρ φιλόσοργος, τό,τε πλήρες τῆς ὀφειλῆς κατὰ
 χρεῖαν ἀπολαμβάνεις, καὶ τὸ ἐνδεῶς ἔχον, εἶπη τύχοι, δι' ἐπιείκειαν
 εὐμενῶς παρ' ἡμῶν ἀποδέχη· Τοιοῦτ' οὖν, ὦ Μῆτερ, καὶ τοῦμὸν
 τουτί σοι νῦν πρῶτον ὡς ἐλευθέρᾳ προσφέρεται παρ' ἐμοῦ· καὶ μοι
 δέξαι εὐμενῶς τὴν προαίρεσιν μέχρις ἂν καὶ ἐξ ἄλλων ὀφθῶ ἐναν-
 τίον σου· οὐ γὰρ ἂν παυσαίμην ἐκὼν εἶναι τὸ ὀφειλόμενον ἀποτίων,
 ἕως οὗ ἀποδῶ σοι καὶ τὸν ἔσχατον κοδράντην, αὐτὸν τὸν χοῦν, ὃν
 τυγχάνω εἰληφῶς παρὰ σοῦ· ΧΑΪΡΕ.

ΛΟΓΟΣ.

Περὶ τοῦ πῶς δύναται ἡ γλῶσσα, ἡ μὲν ἀρχαία, νὰ ἐγκολυθῆ, ἡ δὲ νεωτέρα νὰ βελτιωθῆ, βοηθοῦμεναι ὑπ' ἀλλήλων.

Τῆς 6 Δεκεμβρίου αἰκιδ'.
Ἐν Στεφανουπόλει.

ΤΟΙΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΣΟΦΟΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Νεόφυτος Δούκας εὐ πράττειν.

ΚΑΙ λοιπὸν ἠνοιχθη αὐθις τὸ βουλευτήριον τῆς φιλοσοφίας περὶ τῶν κοινῆ συμφερόντων εἰς ἐλευθερώτερον ἤδη ὀρίζοντα τοῦ πολιτικοῦ δικαιώματος, ἔνθα ὁ κάλαμος παρρησιαστικώτερος γενόμενος ἑαυτοῦ, ἅμα ἀκούσας τὸ πύτριον κήρυγμα τὸ, Τίς ἀγορεύειν βούλεται, ἀναπηδᾷ εἰς τὸ ἔθημα, ὑψοῖ τὴν φωνήν, λαλεῖ τρανῶς, καὶ κινεῖ τοὺς συμπολίτας μετὰ φιλοτιμίας καὶ ζήλου πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος, μηδένα πλέον δεσπότην φοβούμενος, μηδένα συκοφάντην ὑποπτευόμενος· ὡ τῆς τῶν πραγμάτων μεγάλης μεταβολῆς! ὡ τῆς θείας προνοίας, καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰ πατρῶα καλὰ προθυμίας!

Ἐν μὲν τῷ παρελθόντι αἰῶνι ἦσαν ἡμῖν τὰ πράγματα πάντα ζοφώδη καὶ παντελῶς σκοτεινά· ἦσαν ὅλως κεκαλυμμένα ὑπὸ τὸ δεσποτικὸν νέφος, καὶ τὸν Αἰγύπτιον γνόφον ἐκείνον, ὅπου γεννηθεὶς ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος, δὲν εἶχον οὐδὲ κἄν ἀμυδρὸν φῶς εἰς τὸ νὰ διακρίνω ἀγαθὸν καὶ κακόν, καλὸν καὶ αἰσχρὸν, δίκαιον καὶ ἀδίκον ἔθνικόν· ἀλλὰ πλανώμενος εἰς τὸ σκότος, καὶ προσκόπτων, ὑπὸ μόνῃς

ἀπλῶς τῆς φύσεως ὀδηγούμενος, τοῦτο μὲν ἐνόμιζον ἀγαθὸν καὶ καλόν, εἰς τὸ ὑποῖον μόλις ὁ μοχθηρὸς εἰς ἐπιανεπαύετο· τοῦτο δὲ κακὸν καὶ αἰσχρὸν, τὸ ὑποῖον ὅπωςδήποτε ἐλύπει τὴν σάρκα, αὐτὸν τὸν ἐξωτερικὸν μόνον ἄνθρωπον τὸν παχὺν καὶ φθειρόμενον· περὶ δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ, τοῦ λογικοῦ καὶ ἀφθάρτου, οὐδεὶς λόγος ἦν μῆτε φιλοτιμία ἐνταῦθα, εἰ μὴ μόνον τὸ ἐξ ἀποκαλύψεως μετὰ θάνατον, νὰ σώσω τὴν ψυχὴν μου, καὶ τοῦτο βεβουλισμένον εἰς τὸν βόθρον τῆς δεισιδαιμονίας.

Ὁφέποτε δὲ μία ἀκτίς τοῦ ἡλίου διαπεράσασα τὸ βαθύ τοῦτο νέφος, ὑπέλαμψεν εἰς τὰς καρδίας πεπαιδευμένων τινῶν, καὶ ἄλλων ὁμογενῶν, (δὲν μοι φεύγει ἀπὸ τῶν νοῦν, μῆτε πρέπει νὰ φύγη ποτέ, τὸ μέγα ἔργον τῶν Ζωσιμάδων καὶ Καπλάνων καὶ τῶν ὁμοίων τούτοις), οἱ ὅποιοι ἐν τῇ βαθείᾳ ταύτῃ καὶ ἀσελήνῳ νυκτὶ, καθὼς μόλις ἐπεφάνη ἐκ τῆς ἀμυδρᾶς ἐκείνης ἀκτίνος ἡ ῥεθοδάκτυλος ἡδὲ τῶν ἐλπίδων, καὶ ὁ χρυσοπύργος τῶν καλῶν εἰσοσφόρος, ἀνοίξαντες τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἰδόντες τὸ φῶς, ἐτράπησαν εὐθὺς ἀπὸ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀγουσαν ἀπλανῶς εἰς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς πατρίδας, δραμόντες ἄλλοι ἐπ' ἄλλοις πολυειδῶς, οἱ μὲν λόγῳ, οἱ δὲ καὶ ἔργῳ, νὰ κοινοποιήσωσι ταῦτα εἰς ὅλον τὸ σεβασμιον ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος· καὶ εὐθὺς πόθος ἦν τῶν καλῶν· τὰ ὅποια ἐγέννησε μὲν καὶ μετέδωκεν ἡ φιλανθρωποτάτη Ἑλλάς εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀπεσερήθη δὲ αὐτὴ μετὰ ταῦτα ἐξ ἀλάστορος δαίμονος. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀνανέωσις γίνεται τῶν σχολείων, ἐκδόσις βιβλίων, σύσσις βιβλιοθηκῶν, δρόμος τῶν νέων μετὰ πόθου διακαοῦς πρὸς τὴν πεφωτισμένην Εὐρώπην, καὶ Μουσῶν ἐπανάκαμψις, καὶ ὅπως νόσιμον ἡμᾶρ πρὸς τὸ πάτριον ἔδαφος, ἐνθα ὁ γεννήσας Ζεὺς ἐνεθράνισεν αὐτὰς ἐξ ἀρχῆς· καὶ τούτων ἀπάντων κυβερνήτης, ὡς ἄριστος καὶ εὐβουλος ἡγεμῶν, ἐγένετο ὁ κάλαμος μάλιστα· διὰ τὸν ὅποιον ἐγὼ ὁ γεννηθεὶς ἐν κλαυθμῷ, καὶ αὐξήθει· ἐν δουλείᾳ, καὶ πλανηθεὶς πανταχοῦ εἰς τὴν αλλοδαπὴν, τελευτῶ ἤδη μεθ' ἡδονῆς ἐν χαρᾷ καὶ ἐλευθερίᾳ εἰς τὰς ἱεράς καὶ σεβασμίας Ἀθήνας, ὡ τῆς τῶν πραγμάτων αὐτῆς μεταβολῆς!

Ἐκ τούτων λοιπὸν καὶ ἐξ ἄλλων ἔτι πολλῶν περιστάσεων ἀπετολμήθη ὁ μέγας οὗτος ἀγών· εἰς τὸν ὅποιον τὴν σήμερον τρέχει τὸ γένος ἡμῶν τὸν μεγαλῶτατον κίνδυνον· ἀλλ' ἐπειδὴ τέταρτον ἤδη ἔτος ἔδειξεν ὁ ὑψιστος τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, διαφυλάττων μὲν αὐτὸ καὶ διακυβερνῶν πανταχοῦ, διασρέφων δὲ καὶ ταραττων τὰς βουλὰς καὶ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ πολυτρόπως, ἅς ἀφήσωμεν εἰς τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τὴν διοίκησιν καὶ κυβερνήσιν εἰς τὸ νὰ συνελ-

πίση και ἐνισχύση μὲ τὸν δεσμὸν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ὁμοιοῦς τοὺς τρέχοντας ἤδη τὸν προκείμενον τοῦτον μεγαλώτατον κίνδυνον· ἡμεῖς δὲ, ὅσων καὶ ὁ βραχίων ἐστὶν ἀσθενής, καὶ τὰ γόνατα παραλελυμένα, καὶ φωνὴ ἰσχνή, καὶ πόρος· μάλιστα γλίσχρος, καὶ τελευταῖον τὸ ἐπάγγελμα περὶ λόγους, ἃς τρέξωμεν τὸ αὐτὸ στάδιον μεταξύ, τὸ τῶν λόγων, τὸ ἰλαρὸν καὶ ἐλλόγιμον πρὸς βελτίωσιν τῆς πατρίδος, εἰδότες καλῶς, ὅτι ἐλευθερία μὲν μέγα τί ἐστὶ καὶ καλὸν καὶ βᾶσις τῆς εὐδαιμονίας ἐκείνου ἔθνους· παιδεία δὲ, κόσμος καὶ κανὼν πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἀσφαλῆς τῶν ἔργων τῶν τὴν εὐδαιμονίαν αὐτὴν περιλαμβανόντων. ἄνευ δὲ ταύτης ἐκείνη μένει τυφλὴ καὶ θάρβαρος καὶ πολλάκις ἐπικίνδυνος εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψῃ καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ πᾶν τὸ ἔθνος εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπώλειαν.

Ἄλλὰ τίνας λόγους, καὶ τίνας Μούσας μεγαλοῤῥημονεῖς αὐτὸς, καὶ τίνα παιδεῖαν προφέρεις; αὐτὴν τὴν ἰεράν φιλοσοφίαν, ᾧ ἄνδρες Ἕλληνες, τὴν ἀγαθὴν τῆς ἐλευθερίας τροφὸν καὶ κοσμητικὴν, καὶ πρὸ ταύτης μάλιστα τὴν πρόδρομον αὐτῆς καὶ πρῶτον, τὴν παιδεῖαν λέγω τῆς γλώσσης· ἥτις ἐστὶ καὶ μήτηρ τῆς φιλοσοφίας, καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν μάλιστα ἐπιστηρίζεται ἐκείνη ὡς εἰς βᾶσιν τετράπεδον· καθότι δι' αὐτῆς παρουσιάζεται ἢ ὡς παιδίσκη πενιχρὰ καὶ ἀκήρητος, ἢ ὡς βασιλεὺς μεγαλοπρεπῆς καὶ διαπρέπουσα ἐν τελείᾳ σεμνότητι, καὶ ἐν φυσικῷ περισσοῦσα βαδίσματι.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀληθὴς καὶ δικαία ψῆφος τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν δέδοκται καὶ ὑπεγράφη εἰς τοὺς κώδικας τῆς θείας προνοίας, ἃς ἐνοιχθῆ τὸ πρυτανεῖον τῶν λόγων περὶ τῆς παιδείας τοῦ γένους· καὶ πρῶτον περὶ τῆς γλώσσης, εἰς ἣν γρέφεται πᾶσα παιδεία καὶ φιλοσοφία· σὺ δὲ πρόσθετος καὶ πᾶσα ἐνέργεια. Γενέσθω δὲ τοῦτο οὐχὶ κατὰ πάθος καὶ πρόληψιν, ὡς περ ἔτυχεν ἕκαστος, προστεθεὶς ἐξ ἀρχῆς εἰς αἵρεσιν οἰανδῆποτε κατὰ τὰς παρελθούσας λογομαχίας, τῶν ὁποίων τὸ τέλος οὐδὲν πλὴν νεωτερισμῶν ἀηδῶν· τῶν ὁποίων ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος ἐν τοῖς πλείστοις ἦτον μάλιστα πάθος καὶ πρόληψις· ἀλλὰ πρὸς ἐν τρέχοντας τέλος, ἕνα ἀφορῶντες σκοπὸν πάντες, τὸν ἀπλοῦν, τὸν ὀρθόν, τὸν ἅγιον, τῆς πατρίδος τὴν δόξαν καὶ εὐδαιμονίαν, πάντα καινὰ, πάντα ἐλεύθερα, πάντα ἀνάλογα πρὸς τὰς παρούσας ἐλπίδας· τὰ δὲ παρελθόντα πάθη, τὰ σκοτεινὰ καὶ ζοφώδη ἐκεῖνα, ἐβρέτωσαν μετὰ τῆς δουλείας, ὡς ἀνάξια καὶ μνημονεύεσθαι νῦν ἐν τῷ φωτεινῷ τούτῳ τῆς ἐλευθερίας ὀρίζοντι.

Πρόκειται λοιπὸν, ᾧ ἄνδρες σοφοί, πρόβλημα ἀπλοῦν τουτοῦ, πρῶτον μὲν, πῶς, καὶ πῶσον δύναται ἡ ὁμιλουμένη διάλεκτος νὰ βελτιωθῆ καὶ νὰ καταταχθῆ ἐν ταῖς πεπαιδευμέναις· δευτέρον δὲ

πῶς, καὶ πόσον ἡ ἀρχαία, τιμωμένη ὡς εἰκός, δύναται νὰ εὐκολυνθῇ καὶ νὰ ἐκταθῇ εὐσχωρότερον εἰς περισσοτέρους.

Περὶ τούτου λοιπὸν, ἐπειδὴ ἡ κοινὴ δυσυχία διεσκόρπισεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων, καλὸν ἐστὶ νὰ δείξῃ ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γνώμην μάλιστα διὰ τῆς γραφίδος· πρῶτον μὲν διὰ νὰ γένη αὕτη κοινὴ τοῖς πᾶσι· δεύτερον δὲ, ὅτι ὁ γράφων περὶ τοιούτων συμφερόντων οὐσιοποιῶν τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἔθνων, ὁποῖόν ἐστιν εἰς ἡμᾶς ἡ γλῶσσα, οὗτος γράφει μᾶλλον λελογισμένως, ὡς μέλλων νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν κρίσιν οὐ μόνον τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἐπὶ πολὺ μετὰ ταῦτα, παρὰ τοῖς ὀπιούσις ἡ χάρις καὶ ἡ κολακεία ὡς πρὸς ἡμᾶς ἔσαι πάλαι ποτὲ τεθηκυῖα· διὸ καὶ τὸ σκέπτεσθαι καὶ τὸ γράφειν ἀπαιτεῖ τὴν ἀνήκουσαν διατριβὴν πρὸς εὐρέσιν τῶν ἀκριβεστέρων καὶ ὀριμωτέρων πρὸς τοῦτο λόγων· καθότι τὸ περὶ μεγάλων πραγμάτων βουλευέσθαι ζητεῖ καιρὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ ὄλου ὠφέλειαν, ἵνα μὴ ἡ καλὴ καὶ δικαία ψήφισ, συμπαρασυρεῖσα ὑπὸ τῶν προλήψεων καὶ τῆς φορᾶς τῶν καιρῶν ἐν ὀλίγῳ, συγκατασπάσῃ εἰς τὸ χάος καὶ τὴν τοῦ γένους πρόσodon καὶ βελτιώσιν. Ἐπὶ τούτοις λοιπὸν ἐπιτρέψατέ μοι, νὰ εἶπω τὰ δοκοῦντά μοι περὶ τούτων· καὶ πρῶτον περὶ τῆς κοινῆς ταύτης καὶ ἤδη προφερομένης.

Καὶ λοιπὸν γνωσθὸν ἐστὶ τοῖς πᾶσιν ἐκεῖνο, ὅτι περὶ διορθώσεως γλώσσης ἔγραψαν μὲν πολλοὶ ἐν ταῖς χρόνις ἔτι τῆς δουλείας τοῦ γένους, ἀλλ' ἔγραψαν, ἀπὸ διαφόρου τρόπου ὁρμώμενος ἕκαστος· συνεφώνησαν δὲ ἄλλοι ἐν ἄλλοις τὰς γνώμας, ἐν πολλοῖς μὲν μετὰ κρίσεως, ἐν ἐνίοις δὲ καὶ παρεκτραπέντες, ἀναγκαζόμενοι ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν καιρῶν ἐν τῷ τότε, ὡς διηρέθησαν εἰς τρεῖς τάξεις ἐν τοῖς γενικωτέροις· ἐξ ὧν οἱ μὲν πρῶτοι καὶ πρώτως τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως ὡς ἐν ἀμυδροτάτῳ φωτὶ προιδόντες, δὲν ἐτόλμησαν διὰ τὴν παχεῖαν ἐν τῷ τότε ἀμάθειαν τῶν ὁμογενῶν νὰ νεωτερίσωσι παντελῶς ἐν τῷ γράφειν, καὶ ἐντεῦθεν ἐβιάσθησαν νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὰ ἑαυτῶν συγγράμματα τὴν προφερομένην ἐν τῷ τότε ὑπὸ τῶν χυδαίων. Οἱ δὲ μετὰ τούτους τὴν μὲν κλίσιν τῶν ὀνομάτων κινουσι πρὸς τὴν ἀρχαίαν, καὶ ὀνόματα καὶ φράσεις ὅπως οὖν δαίνειζονται παρ' αὐτῆς, φειδομένως ὅμως καὶ τρόπον τινὰ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην· οἱ δὲ τρίτοι ἐχώρησαν εὐτολμότερον, καλῶς ποιήσαντες, ἔτι πρόσω, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ Βυζαντίου καὶ οἱ ἐκ τοῦ Κλήρου, οὐ μόνον ὀνόματα συνειθέστερα καὶ φράσεις ἐκ τῆς ἀρχαίας μετοχτεύοντες εἰς τὴν θυγατέρα, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς συνθήκης καὶ συντάξεως τῶν ὀνομάτων παρατρίβοντες πρὸς ἐκείνην ἐν χρεῖα, ἐνθα μάλιστα τῆς δευτέρας τὸ εἶσχος ἐξελίφεται κοσμιώτερον μὲ τὸ κάλλος τῆς

πρώτης, καθὼς δηλονότι εἰς τοὺς παρόντας χρόνους καὶ γράφουσι καὶ προφέρουσιν αὐτὴν οἱ κομψότεροι.

Ὡς τόσον καὶ οἱ τρεῖς αἰρέσεις αὐταί, πᾶν ὅ,τι ἔγραψαν, πρὸς εὐφέλειαν κοινὴν καὶ εἶπον καὶ ἔγραψαν· ἀλλ' οἱ πρῶτοι, οἱ τὴν πρώτην δηλονότι ἰδέαν περὶ διορθώσεως γλώσσης ἐν ἀμυδρῷ τῷ φωτὶ διοπτρεύσαντες, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἄλλων ἀνοίξαντες, ἐπειδὴ ἦσαν ἐν καιρῷ σκοτεινῷ, ὡς εἶπον μικρὸν ἀνωτέρω, ἔμειναν ὕστεροι, ὡς πλημμυρούμενοι ὑπὸ νεωτέρων πραγμάτων, ἄλλων ἄλλοθεν ἐπιβρόντων εἰς τὰς συγγραφὰς αὐτῶν ταχύτερον τῆς ἐλπίδος, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἠναγκάζοντο νὰ δανειζῶνται ἀπὸ τῆς ἀρχαίας· τὸ αὐτὸ δὲ ἔπαθον ἔπειτα καὶ οἱ δευτέροι, ὡς μὴ δυναθέντες καὶ αὐτοὶ νὰ μείνωσι ταπεινοί, μῆτε μέσον νὰ εὕρωσι (*), καὶ μάλιστα

(*) Ὁ σοφὸς Κοραῆς πρῶτος εἶπε περὶ τῆς γλώσσης, ὅτι πρέπει νὰ σταθῶμεν εἰς τὸ μέσον, ὅπου ἴσεται τῆς ἀρετῆς ὁ νόσος· ἀλλ' οὐκ οἶδα, ἂν τὸ ἀξίωμα τοῦτο τὸ ἐπὶ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν ὀρθῶς ἐννοούμενον, ἀληθεύῃ ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν λαμβανόμενον· ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὁρεγόμενος φύσει τοῦ εἰδέναι τι περισσώτερον, καταφρονεῖ μὲν αἰεὶ τὸ παρὸν, τρέχει δὲ ἄρρωθον πρὸς τὸ ἀπὸν, ἐπαυρόμενος πῆσαι νόσος νὰ φθάσῃ, εἰ δυνατόν., καὶ αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον εἰς οὐ ἔφθασαν αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι ἐν τῷ ἐνεστώτι αἰῶνι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος, ὥστε οἱ πρὸ ἡμῶν ποτε ζῶντες νομίζουσι ἤδη τοῦτο ὡς θαῦμα τῆς νῦν ζωῆς μετ' αὐτοὺς γενεᾶς. Ἐάν τότε λοιπὸν ἦσαν τινες νὰ προβάλλωσι τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τούτων ἀξίωμα τῆς μεσότητος, ὥς καὶ νὰ εἰσακουσθῶσι, ποῦ ἂν ἦμεν ἡμεῖς κατὰ τὸ παρὸν; ἀρὰ γε ἐγίνοντο τὰ εἰς τοὺς πρώτους ἐκείνους δοκοῦντα θαύματα εἰς τοὺς ἔπειτα κατορθώματα; Τὸ τὴν μέσον λοιπὸν φυλάττειν θεωρεῖσθαι μόνον εἰς τὰς τελειότητας, ἐν αἷς ὅ,τε ὑπερβάλλων καὶ ὁ ἐλλειπόμενος ἐξολισθάνει ἐκατέρωθεν εἰς τὸ χεῖρον, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς ἠθικὰς ἀρετάς· τὸ δὲ ἀτελές, ἢ τοιοῦτον, πῶς ἂν εἴη μεσότης, ἔλλειψιν ἔχον; οὐκ ἔστιν. Διωκτέον ἀρα ἐνδελεχῶς τὸ ἐντελές, ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν σταθερὰν καὶ ἀληθῆ ἀπὸ τῆς σαλευομένης καὶ δοκούσης μεσότητος ἡμᾶς ἀναφέρον, ἔνθα κείται ἀληθῶς τῆς ἀρετῆς ὁ θρόνος.

Ἄλλ' αἴφνης ἐπιδαφιλεύει μοι καὶ αὐτὸς ὁ Ὀμηρος τὴν τῆς ἀτελείας ταύτης εἰκόνα σαφέστερον ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν παρατάξεων· ὅπου κατατάττει τοὺς κακοὺς ἐν τῷ μέσῳ.

- » Ἴππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφιν,
- » Πεζοὺς δ' ἐξόπισθεν στήσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς,
- » Ἔρκος ἔμην πολέμιον· κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασεν.
- » Ὀφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις ἀναγκαίῃς πολεμίζοι.

Καθὼτι ἤξευρεν, ὅτι διὰ τοὺς τοκμῶντας ἡ νίκη μάλιστα γίνεται. Τὸ αὐτὸ δὲ φαίνεται, ὅτι ἐπιτηδεύουσι καὶ οἱ συνοδοιποροῦντες, τοὺς ταχύτερους προτάττοντες καθ' ἑθὺς, ἵνα μῆτε οὗτοι κωλύονται ἔμπροσθεν, μῆτε οἱ βραδύτεροι κατὰ πόδας ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθοῦντες, ἀπομένωσιν ἔπισθεν τὸ ἑποῖον ἔπαθον καὶ οὗτοι αὐτοὶ ἐν πολλοῖς εἰ καυχώμενοι εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν τῆς μεσότητος. οἱ ὅποιοι, μὲ ὅλον ὅτι προβαίνουσιν ἀργῶς διὰ δειλίαν, ἢ οὐκ οἶδα ὅ,τι προσφεύστερον εἶπω, ἀλλὰ διὰ τοὺς θρασυτέρους καὶ παραπλήκτους, ὡς αὐτοὶ ἐνασμενίζονται λέγειν, προβηματίζοντες, ἐκόντες ἀέκοντες, καίτοι ὑποσκαζόντες, ἔπονται. » Ὀφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις πολεμίζοι. » Καὶ τί δύνανται νὰ κάμωσιν, ἔταν πλημμυρῶνται πανταχόθεν ὑπὸ τῶν πραγμάτων. Ἄς ἀφίσωμεν λοιπὸν πρὸς καιρὸν τὸ τῆς μεσότητος ἀδιανόητον τοῦτο παράγγελμα, τὸ ὅποιον ἔχει ἕκαστος διάφορον ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἄς λάβωμεν ἀντ' αὐτοῦ τὸ πολλῶν χρησιμώτερον τὸ, « Τῇ ἐπιμειλείᾳ πάντα δοῦλα γίνονται. » « Πάντι γὰρ ὕδατος ἐν δελεχίῃ κοιλιᾷ πέτρην. » Μὲ τὸν κανόνα τούτον καὶ ἐξ ἀρχῆς ἔφθασεν ἡ γλώσσα εἰς τὴν Δημοσθένει-

ἐν πραγματείαις ὑψηλοτέρας ὕλης, τῆς ὁποίας τὸ εἶδος ἡ ἀρχαία ἐστὶν ἀπογραῦσα καὶ ζωγραφίστη ἀξίως τῆς φιλοσοφίας καὶ θεωρίας ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ, καθ' ὃν τὰ ἡμέτερα δὲν θέλουσι παύσῃ (σὺν θεῷ εἰπεῖν) προοδεύοντα μέχρις ἂν φθάσωσι τῶν προγόνων τοὺς ὅρους ἐν τε ἐπιστήμας καὶ τέχναις. Ἄλλ' ὅμως μήτε οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι οἱ τὸ πρῶτον φῶς τῆς θεωρίας ταύτης ἡμῖν ὑπενόησαντες, γεροῦνται τὴν δόξαν τῆς ἀρχῆς τῶν καλῶν· μήτε οἱ δευτέρου οἱ σὺν φειδοῖ βηματίζοντες διὰ τὴν δειλίαν, μεμπτοὶ· μήτε αὖθις οἱ τρίτοι, ἐὰν ποτὲ ὑπερον φανῶσι καὶ αὐτοὶ ὑποβαρβαρίζοντες ἐν τῷ μέλλοντι, ἔσονται παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἀξιοκατάκριτοι, ὅτι μὴ καὶ πλεον ἐτόλμησαν πρὸς τὸ τελειότερον· καθότι πᾶσα μεταβολὴ τῶν πραγμάτων ἐπ' ἄμφω, ἐπειδὴ θεωρεῖται ἐν χρόνῳ καὶ κατὰ βαθμοὺς προϊούσα, καὶ μάλιστα ἐν τῷ παρελθόντι αἰῶνι, κατὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ καὶ τὴν κρίσιν· ἀξιοκατάκριτοι δὲ εἶδοντο μάλιστα καὶ εἶναι, ἐὰν τινες ἐπιμένοντες εἰς ταῦτά κατὰ τοὺς διγματοστᾶς, διεκώλυνον τὰς μετακινήσεις καὶ ἐπιδόσεις τῶν καλῶν εἰς βελτίωσιν τῶν Ἑλλήνων, καί τοι καὶ αὐτοὶ παρ' ἐαυτῶν συνειδότες, ὅτι μηδὲν τῶν ἀπάντων ἄνευ νεωτερισμοῦ καὶ μεταβολῆς οὔτε ἐπιδέδωκεν, οὔτε πέπτωκα πώποτε.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ἐὰν υποθέσωμεν τῆς ἀρχαίας γλώσσης τὴν τῶν Ἀθηναίων διάλεκτον ὑπερέχουσαν, εὐρήσομεν περὶ αὐτὴν ἔτι δύο φανεράς διαλέκτους, ἐν διαφόροις πολιτείαις προφερομένας τὸ πάλαι, τὴν Δωρικὴν καὶ Ἰωνικὴν· ἔχομεν δὲ νῦν καὶ τρίτην τὴν ἡμετέραν· ἀλλ' ἐκεῖναι ἀφίστανται ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς ὑπεροχῆς πολλῶ περισσώτερον παρὰ τὴν ἡμετέραν· καθότι αὐτὴ μὲν κατὰ μόνον τὸ εἶδος, καὶ τοῦτο ἐν ὀλίγοις, ἐξωτερικῶς τῆς μητρὸς

νειον ἐκείνην ἀκμὴν· μὲ τὸν αὐτὸν καὶ νῦν, μόλις ἀναστάντες ἀπὸ τὴν πτώσει, ἀνατρέχουσαν φυσικῶς πρὸς τὸ αὐτὸ αὐθις τέμμα.

Ἄλλως ὁ σοφὸς Κοραῆς διώρισεν ὄρα μεταξὺ τῶν δύο διαλέκτων, ἀποδιδούς (ὡς ἐκ παραδείγματος) εἰς μὲν τὴν ἀρχαίαν τὸ, ἐπιτρέπειν, τὸ κρείττον, τὸ βέλτιον, τὰ φρυάττειν· εἰς δὲ τὴν νεωτέραν, τὸ συγχωρεῖν, τὸ καλῆτερον, τὸ φοβεῖσθαι, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ τίς κυριαρχία ἐθνικὴ θέλει ἐγκρίνη βουλευόμενα αὐτοσχέδια καὶ μάλιστα μονοθέλητα; ἀφίνω τὰ ἄλλα τὰ ἐκ τῶν διαφορῶν ἀρχῶν τῶν γραμματέων φιλοτιμήματα, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πρὸς καιρὸν ἐκείνω ὁμοφρονήσαντας· ἀλλ' αὐτοῖς ὁ Οἰκονόμος ὁ μάλιστα μὲν θυμιάσας ἐκείνους, μηδαμοῦ δὲ θυμιασθεῖς, εἰσέγγαγε (καλῶς ποιήσας) εἰς τὴν φιλολογικὴν του βίβλον λέξει μακαρονικῶς (ὡς αὐτοὶ τερατεύονται) ὑπὲρ τὰς χιλιάς καὶ ταύτας μὴτ' ἐξ ἀνάγκης, μήτε ὡς ὅρους τῆς πραγματείας· ἀλλ' ἀπολύτως, ὅσα μάλιστα ἢ περιεργὸς ὑπηγούρουσε λαλιά· τὸ αὐτὸ δὲ θέλει ἀκολουθήσῃ καὶ παρὰ πάντων ἐξ ἐπιδείξεως· καὶ οὐδεὶς ἰκανὸς γὰρ βάλῃ ὅρους εἰς πρᾶγμα ἀνατρέχον εὐτυχῶς εἰς τὴν αὐτοῦ τελειότητα κατ' ἀνάγκην καὶ κατὰ φύσιν· καὶ μάλιστα, ἀπ' οὐ μετὰ τὴν εἰρήνην ἀποκατασταθῆ το γένος, καὶ ἔλθῃ εἰς φιλοτιμίαν τῶν ἐφημεριδιστῶν καὶ τῶν θεάτρων, ὡς πρέπει τοῖς ἐλευθερίαις.

Διαφέρει· κατὰ δὲ τὴν ὕλην καὶ κλίσιν τῆς ὕλης ταυτίζεται· ἔχειναι δὲ τὸ ἀνάπαλιν, σύμμορφον ἔχουσαι τὸ εἶδος, διαφέρουσι κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὴν κλίσιν τῆς ὕλης· ὥστε, ἐὰν ὁ ἀρχαῖος Ἀθηναῖος ἀκούσῃ τὸν παλαιὸν Σπαρτιάτην, καὶ τὸν νέον Ἀττικιστὴν ψάλλοντας ἐν μέρει τὸ περιεχόμενον ἐκεῖνο, τὸν μὲν Λάκωνα οὕτω,

- » Ἄμμες ποτ' ἤμες ἄλκιμοι νεανίαι·
- » Ἄμμες δὲ γ' εἰμές· αἱ δὲ λῆς, αὐγάσδεο·
- » Ἄμμες δὲ γ' ἐσσύμεσθα πολλῶ κάρρωνες.

Τὸν δὲ νεώτερον αὖθις Ἀθηναῖον οὕτω,

- » Ἡμεθὰ ποτε ἀνδρεῖοι νεανίαι·
- » Ἡμεῖς δὲ ἐσμέν, καὶ δοκίμασον, ἂν θέλῃς·
- » Ἡμεῖς δὲ ἐν καιρῶ, θέλομεν σᾶς περαση·

Ταῦτα λέγω ἀκούσας ὁ παλαιὸς παρ' ἑκατέρων ἐν μέρει, βέβαια θέλει χαιρετήσῃ πρῶτον τὸν Ἀττικιστὴν ὡς ὀμόφυλλον μᾶλλον, παρὰ τὸν Λάκωνα· καὶ ἐὰν τολμήσωμεν, καλῶς παιοῦντες, νὰ ἐπιβόσκωμεν αἰεὶ κατ' ὀλίγον τοῦ πρόσω, ὑπομογλεύοντες τὴν φράσιν πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ ἀνώθευτον, τότε, ἀφ' οὗ συγχωνεύσωσιν ὁ Γραικὸς καὶ ὁ Ἕλλην ἐν τῷ αὐτῷ χωνεῖῳ τῆς γλώσσης, καὶ σύμμορφωθῶσιν εἰς ἀγλαόμορφον ἀγαλμα, θέλομεν ἀξιωθῆ οἱ νῦν μέτοικοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος νὰ λάβωμεν σὺν θεῷ καὶ τὴν ἐπιτιμίαν τῆς πολιτείας, συναγοράζοντες καὶ συνεκκλησιάζοντες ἐν τῷ αὐτῷ Πρυτανεῖῳ τῆς φιλοσοφίας καὶ γλώσσης τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος· ὅτε οὐκ ἔσαι πλέον Γραικὸς καὶ Ἕλλην, δούλος καὶ ἐλεύθερος· ἀλλ' εἰς ὁ αὐτὸς ἐν δυνάμει τοῦ λόγου, σύμπαντες Ἕλληνες, οἱ αὐτοὶ Ἀττικοὶ, οἱ αὐτοὶ Ἀθηναῖοι.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ θυγάτηρ φαίνεται, ὅτι πλησιάζει τῇ μητρὶ μᾶλλον τῶν ἀδελφῶν διαλέκτων ἐκείνων, ἃς σκεφθῶμεν, πῶς, καὶ πόσον δύναται εἶτι νὰ βελτιωθῇ· ἔσαι δὲ τοῦτο κατὰ κοινὴν γνώμην πάντων τῶν πεπαιδευμένων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κατ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν ναδράμῃ κατὰ τὴν προσαναγκάζουσαν χρεῖαν παντοδαπῶς, νὰ θηλάσῃ πλουσιωτέρως εἶτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς θηλῆς, ἐξ ἧς ἀνετράφη πτωχῶς μέχρι τῆς παρουσίας αὐτῆς ἡλικίας· πῶς δὲ γενήσεται τοῦτος; καὶ ποσαχῶς; πρὸς τοῦτο ἤδη ζητῶ τὴν μετ' εὐνίας προσοχὴν καὶ ἀκρόασιν πάντων.

Πρῶτον λοιπὸν πρέπει νὰ προσδιορίσωμεν ἀναγκαιῶς τὴν ὕλην τοῦ λόγου καὶ τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν ἀφορῶντες γράφομεν, ὅτι ἂν γράψωμεν καθότι ἡ παρούσα εὐτυχὴς μεταβολὴ πῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ πολλὰ παρ' ἡμῶν, παιδαγωγικὰ, ἱστορικὰ, ἠθικὰ, κατηχητικὰ, φιλολογικὰ, καὶ τῆς ἀνωτάτω τάξεως, πολιτικὰ, καὶ φιλοσο-

φικά· τούτων δὲ ἕκαστον ἀπαιτεῖ διάφορον χαρακτῆρα κατὰ τὰ πρῶ-
 σωπα τὰ δεκτικὰ διαφόρου ποιότητος καὶ δυνάμεως. Κατὰ τὴν
 διάφορον λοιπὸν ἕξιν τῶν πρὸς οὓς ταῦτα γράφονται, οὕτω καὶ
 πρέπει νὰ κινῶμεν τὸν κάλαμον κατ' ὀλίγον πρὸς τὸν ὑψηλότερον
 τῆς Ἑλληνικῆς χαρακτῆρα κατὰ τε ὕλην καὶ εἶδος· καὶ τοῦτο ἔπρα-
 ξαν καὶ πράττουσιν ἤδη πάντες, καλῶς ποιῶντες, καὶ οἱ λόγοι
 τινῶν δὲν εἶναι σύμφωνοι τοῖς ὑπ' αὐτῶν πραττομένοις· καὶ ἄς μὴ
 νομίση τις, ὅτι διασπῶ τὸ ἔθνος εἰς πολυφωνίαν· ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν
 αὐτὴν φωνὴν εἰσάγω εἰς τὸ πανελλήνιον, βαθυμυθὸν προαγομένην
 πρὸς τὸν προσήκοντα αὐτῆς χαρακτῆρα μέχρις ὅτου ἀποβῆ ἢ αὐτὴ
 κοινὴ εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, ὅσον εἶναι δυνατόν ὅλον ἔθνος νὰ ἔληθῃ
 ποτὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἐντελέχειαν· τοῦτο πρῶτον.

Δεύτερον δὲ, ἡ ἔρμηνεία τῆς ἀρχαιοτέρας ἐν τοῖς σχολείοις νὰ
 μὴ γίνηται ὅλη δι' ὅλης παρελλαγμένη, ἀλλὰ κατὰ μόνην ἀνάλυσιν
 τῶν ἀπαρεμφάτων, καὶ εὐθείαν θέσιν τῶν ὑπερβατῶν, ὅπου τείχη,
 καὶ ἀλλοίωσιν τῶν ἰδιωμάτων μετὰ τινος παραλλαγῆς λέξεων τινῶν
 τῶν ἀηθεσέρων, καὶ ταῦτα οὐ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, ἀλλ' ἐὰν εὐ-
 ρόμεν ἄλλας ἐρμηνευτικὰς· ἐπειδὴ ὁ λόγος ὁ κοπρῶν τῶν βαρβαρικῶν
 βουσασίων εἰσῆλθεν εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκ τῆς ἀκρασίας τῶν ἐξηγη-
 τῶν· ἐκ τούτου μάρτυς μου ἡ ἀλήθεια προῆλθεν ὁ τοιοῦτος τῶν κακῶν
 συρφετός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον νῦν τὸ Ἡράκλειον γένος ἀγωνίζεται νὰ τὴν
 καθάρισῃ· τὰ δὲ μεταφυσικὰ, ἢ ἠθικὰ ὀνόματα ἐξηγεῖσθωσαν ἐρμη-
 νευτικῶς, ὡσπερ καὶ οἱ ὄροι τῶν ἐπιστημῶν· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, καθὼς
 ἐρμηνεύουσιν αὐτὰ καὶ οἱ τὰς ζώσας γλώσσας διδάσκοντες.

Τρίτον δὲ καὶ μέγιστον, οἱ μεταφρασαὶ νὰ προσέχωσι νὰ μὴ πα-
 ρασύρωνται ἐκ τῶν ἰδιωμάτων τῆς γλώσσης, ἐξ ἧς μεταφράζουσι
 τι, ἢ συνεργανίζονται· καθότι τὸ διασπῶν τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν
 ἀπὸ τῆς ἀρχαίας περισσότερον τῶν ἄλλων ἀπάντων εἶναι ἢ τῶν
 ξένων ἰδιωμάτων εἰσαγωγή εἰς αὐτήν· περὶ οὗ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν
 ἡμετέρων ἐλλογίμων ὠμίλησαν ἄριστα εἰς τὰ προοίμια τῶν παρ'
 αὐτῶν ἐκδοθέντων βιβλίων.

Ἄλλ' ἐπεδὴ οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐπετίμησάν με πολλαχοῦ ὡς εἰσα-
 γαγόντα τολμηρῶς πολλὰ ἰδιώματα ἐκ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν νεωτέ-
 ραν δεδύσθω κάμοι παρρησία νὰ ἀντεπιτιμῆσω κάγω αὐτοὺς πολὺ
 δικαιοτέρον, ὡς εἰσαγαγόντας εἰς τὴν αὐτὴν πολλὰ Γαλλικὰ ἰδιώ-
 ματα· οἱ εὐλογημένοι οὗτοι διδάσκαλοι, ἃ διδάσκουσι λόγῳ, ταῦτα
 παραβαίνουσιν ἔργῳ, καὶ τὸ θαυμαστὸν εἰς τὰς αὐτὰς σελίδας, ἐν
 αἷς διδάσκουσι ταῦτα, καίτοι εἰδότες, ὅτι ὁ μέγιστος τῆς γλώσσης
 σπαραγμὸς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐστὶν ἢ τῶν ξένων ἰδιωμάτων εἰσαγωγή.

ση ἥτις πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς ἀφαιρεῖ παντελῶς τὸ συνδεδεμένον, ἐν ᾧ αἱ ἀποφάνσεις, ἐξ ὧν ὁ σύμπας συμπλέκεται λόγος, ὡς συνεχόμεναι ὑπ' ἀλλήλως, αὐταὶ παρ' ἑαυτῶν σαφηνίζονται, ὡς αἷτια καὶ αἰτιατὰ ἀλληλένδετα· καὶ οὕτω συμπληροῦσαι τὸν ὅλον λόγον Ἑλληνικόν, παριστῶσι τῇ ψυχῇ τὰς τε ἐννοίας ἀλληλογουμένας, καὶ τὴν ἀρμονίαν τοῦ λόγου μετ' ἐπαφροδίτου χάριν· οὗτοι δὲ οἱ καλότυχοι ἀφαιροῦντες αὐτὰ τὰ νεῦρα τοῦ λόγου, καὶ τὸ εἶδος ἐκλύοντες, αὐτῆς τῆς γλώσσης τὴν ὑπεροχὴν ἀφαιροῦσιν, ἐννοίας φύσει δεομένας συνδέσμων, ἀσυνδέτους ἐπισωρεύοντες, καὶ τὰ μέρη τοῦ λόγου καταλιμπάνοντες ὡς πρὸς τὴν ὀλομέλειαν ἀσχετὰ· διὰ τί; ὅτι παρασύρονται ἐκ τῆς συνεχοῦς μελέτης τῶν ξένων βιβλίων· ἢ τοῦλάχισον ὀτινομιζοῦσι τοῦτο τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον ἀσύνδετον σχῆμα· ἀλλὰ σοφοὶ ὄντες, ὀφείλουσι καὶ ἐκεῖνο νὰ προσέξωσι, καὶ τοῦτο νὰ μὴ πιστεύσωσι καθότι τὸ σχῆμα τοῦτο, καθ' ὁμοιοῦτον, ἔχει ἴδιον τόπον (*).

Πρέπει λοιπὸν νὰ συνδέωμεν πανταχοῦ τὰς ἐννοίας διὰ τῶν συνδέσμων· τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ φυσικώτατον τῆς γλώσσης κάλλος, καθ' ὃ μάλιστα διαφέρει τῶν ἄλλων γλωσσῶν. ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ μέρη, γινόμενα ὀδηγοὶ τῆς ὑποκρίσεως ἐν τῷ λέγειν, παριστῶσι τὰς ἐννοίας πολλάκις ἐν τῇ ψυχῇ καὶ πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν τῶν περιόδων ἀπόδοσιν· καθότι ἡ τῶν μερῶν τούτων πρὸς ἄλληλα σχέσις, ὡς ἀπένευσίν τινα τοῦ πρώτου πρὸς τὸ δεῦτερον ἔχουσα, ἀναγκαίως ἀπαιτεῖ τὴν ἀπόδοσιν πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς. (**)

(*) Εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Κοῦμα ἀπαντῶμεν πολλὰ χωρία συνδεδεμένα κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν, καὶ διὰ τοῦτο ἔχουσι καὶ σαφηνεῖαν· ἀλλ' εἶναι τινα κατὰ δυσυχίαν καὶ ἀσύνδετα μεταξὺ· τὰ ὅποια, ὡς τοιαῦτα, ἐπειδὴ ἐπιδέχονται καὶ πολὺν ὄγκον λέξεων ἐκ ταυτολογίας ξένων ἰδιωμάτων, ἀποξοφοῦνται ἐν τῷ πλήθει, καὶ μάλιστα ἐν ὑψηλοτέραις καὶ ἀφηρημέναις ἐννοίαις. Ἀλλὰ διὰ νὰ καταμάθῃ τις σαφῶς τὸ λεγόμενον, ἀς παραφράσῃ ἐκ τῶν αὐτῶν συγγραμμάτων ἕνα μόνον παράγραφον εἰς τὸ Ἑλληνικόν, ἐνθα μάλιστα ἐπιπολεῖ τὸ ξένον τοῦτο εἶδος τῆς φράσεως, καὶ ὀφεται πόσον περιττευμα μετὰ τῆς ἀσαφείας θέλει ἀποσκευαλίση· καὶ πόσον αἱ ἐννοιαὶ συνεχίζονται· ἄλλη ἐξ ἄλλης ἠρτημένη καὶ παραγομένη, ὡσπερ σειρά· ἐπειδὴ ὁ Ἑλληνικὸς λόγος, ἀποφεύγων τὸ περιττὸν πανταχοῦ, ἐφίεται νὰ συνάψῃ ἐκ τοῦ συνεχοῦς τὸ αἰτιατὸν πρὸς τὸ αἷτιον διὰ τῆς δυνάμεως τῶν προθέσεων καὶ συνδέσμων· περὶ τοῦ ὁποίου αἱ ξένη γλώσσα μικρὸν φροντίζουσι· πάντων λοιπὸν τῶν κακῶν, διὰ τὰ ὅποια ἀπλανᾶται ἡ θυγάτηρ ἀπὸ τῆς μητρὸς, τὸ χεῖριστον εἶναι τοῦτο τὸ ἀσύνδετον καὶ ἀνατιολογητὸν· ἐπειδὴ τῶν μὲν ἄλλων τὰ πολλὰ, οἷά εἰσι τὰ ξένα ὀνόματα μάλιστα, φυγαδεύονται καὶ αὐτόματα, ὡς ἐξελεγχόμενα τοιαῦτα διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦτο δὲ τὸ κακὸν εἰσέρπει ἀφανῶς εἰσαγόμενον καὶ παρ' αὐτῶν τούτων, τῶν ὁποίων ἔργον εἰσὶν οἱ λόγοι, καὶ ὁ ἄγων εἰς τῆς γλώσσης τὴν γνησιότητα· ἐπειδὴ τὸ ἔθος καὶ ἡ ἔξις αὐτῶν ἐν ἰδιώμασιν ἄλλοτρίως παραπίθει αὐτοὺς νὰ εἰσαξῶσιν αὐτὰ ὡς φίλους ἐπίχριστον εἰς τὸ φυσικὸν κάλλος τῆς ἡμετέρας· ἴδε περὶ τούτου καὶ Κ. Οἰκόνμον· Φιλολ. ναί, καὶ ἐξῆς, ὅπου ὀρθῶς μὲν διδάσκει, οὐκ ὀρθῶς δὲ ἐν ἀπασι πράττει.

(**) Ἰδε ἐν τῷ περὶ ἀναλύσεως τῶν περιόδων. Γραμ. Τερψ.

Τὸ αὐτὸ δὲ αὖθις μέμφομαι τινὰς καὶ εἰς τὰς μεταβάσεις τῶν ἐννοιῶν, καὶ ὅπως τῶν κεφαλαίων τοῦ λόγου (δὲν ἤξεύρω πῶς δὲν ἤμπορῶ ἀκόμη νὰ ἀφεθῶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ παράπονον) διὰ τί παραλείπουσιν τὰ τῆς μεταβάσεως μόρια, αὐτὸν τὸν λύχνον τῶν ἐννοιῶν, καὶ μάλιστα ἔνθα καὶ χρεῖα καταναγκάζει; καὶ πῶς δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ τὴν τῶν ἐπομένων πρὸς τὰ ἡγούμενα σχέσιν μὲ πρῶτην ταῦ νοῦς ἐποπτεῖαν, ὥστε νὰ συνάψῃ εὐθὺς τὰ κάτω πρὸς τὰ ἄνω; ἀνέρχουμαι, κατέρχουμαι, κυκλῶν καὶ ἀνακυκλῶν τὰ αὐτά, μόλις ἐν τούτῃ ματαίᾳ διατριβῇ, συλλέγω τι νοημάτιον καὶ τοῦτ' ἀμυδρὸν, καὶ ταῦτα δι' εἴλειψιν μιᾶς συλλαβῆς· ἐπειδὴ ἔβλεπον μὲν περιόδους καλὰς, ἐννοῶ δὲ καὶ τὴν ἐννοιαν τούτων καθ' ἑαυτὴν· ἀλλ' ἡ ψυχὴ ἀγνοοῦσα ὅλως τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν αὐτῶν καὶ συναρτήσιν, ἐνδύαζει ἀσχαλοῦσα, καὶ διὰ τοῦτο, μὴ δυναμένη νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κρίσιν, ἐνδιατρίβει ἐν τοῖς αὐτοῖς, μέχρις ἂν εὐροῦσα μόλις τὸ φύσει ἡγούμενον καὶ ἐπόμενον ἀναπαύσῃται. ἐπειδὴ λείπουσιν τὰ νεῦρα, ἐξ ὧν ὁ λόγος συναρτώμενος ἅπας, καὶ συμπλεκόμενος, ἐξυφαίνεται, ἢ ὡς αἴτια καὶ αἰτιατὰ συναλληλολογούμενα, ἢ ὡς συναίτια καὶ συναιτιατὰ συναρμολογούμενα ὑπ' ἀλλήλων καὶ συνεζαρτώμενα· ἐξ ὧν τὰ μὲν πρῶτα ἀπαιτοῦσι τὰ μόρια τῆς αἰτίας· τὰ δὲ δευτέρα, τῆς συνδέσεως καὶ συναρμογῆς, καθ' ἃ ἡ γλῶσσα, κληρονόμος οὖσα τῶν ἀρετῶν τῆς μητρὸς, ἔχει τὴν ὑπεροχὴν πρὸς ἀπάσας τὰς ἄλλας, ὡς καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ μὴ φυλάττοντες ταῦτα, καὶ λέγουσι καὶ φρονοῦσι.

Τέταρτον δὲ συντελεστικὸν πρὸς τῆς γλώσσης τὴν τελειότητα οὐχ ἡττόν ἐσικακῆκίνο. Ἐπειδὴ πολλοὶ Ἕλληνισμοὶ, καὶ πολλαὶ φράσεις, καὶ μάλιστα λόγοι ἀποφαντικοὶ εἰσῆλθον καὶ εἰσέρχονται ἐκ τῆς ἀργαυτέρας εἰς τὴν νεωτέραν, καὶ οὗτοι καθ' ἑαυτοὺς θεωρούμενοι, δὲν διακρίνονται ποτέρας εἰσὶ, τῆς μητρὸς, ἢ τῆς θυγατρὸς, ὡς κοινοὶ ἀμφοτέρων, τούτους δὲν πρέπει νὰ τοὺς παραφθείρωμεν, διαλύοντες αὐτοὺς διὰ τῶν μαρίων (*). τὸ ὅποιον ἐπιτηδεύουσιν ἀναγ, καίως μόνον οἱ τὰ πρῶτα μαθήματα τοὺς παῖδας διδάσκοντες πρὸς ἀποφυγὴν δῆθεν τῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν συμπτώσεως· ἀλλὰ καὶ ἐτέρους μάλιστα νὰ μετοχετεύσωμεν ἐξ ἐκείνης, ἔνθα ἡ φύσις τοῦ λόγου ἡγεῖ ἀρμονικῶς καὶ ἡδέως εἰς τὰς ἀκοάς· οἷον τί λέγω;

(*) τοιοῦτοι δὲ λόγοι εἶναι πολλοὶ εἰς τὰ σῆματα καὶ αὐτῶν τῶν ἀμαθῶν ἐξ αὐτῆς τῆς παντοκρατορικῆς καὶ συντελεστικῆς πάντων τῶν καλῶν συνηθείας· οἷον τὸ, σὺν Θεῷ εἰρήσθω· δεῖξά τῷ Θεῷ· εἶη τὸ ὄνομα κυρίου· θεοῦ συναϊρεμένου· χρεῖας τυχοῦσης; ὁ γέγονε, γέγονε· τὸ γενόμενον οὐκ ἀπογίνεσθαι· τὸ ἀποκωλύς προβατον· τετέλεσται· ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται· μεταξύ λόγων τῇ ἐπεμελείᾳ πάντα δούλα γίγνεται· ἀρχῆς καλῆς χάλλισιν καὶ τὸ τέλος· καὶ τὰ τοιαῦτα· Ταῦτα λέγω εἰς τὰς συγγραφὰς μενέτωσάσθω.

Ὁ ἀρχαῖος Ἀθηναῖος λέγει κατὰ περιοδικὴν συστροφὴν οὕτως,
 » Ἰσε δῆπου, ὡς ἂ Φίλιππος πράττει καὶ κατασκευάζει, ταῦτ'
 » ἐπὶ τὴν πόλιν κατασκευάζει.»

Τοῦτο λοιπὸν ἐὰν ἀναλύσῃς εἰς τὴν ἐρμηνείαν ἐκλελυμένως οὕτως,
 » Ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ὁ Φίλιππος κάμνει καὶ ἐτοιμάζει, ἤξευρετε,
 » ὅτι τὰ κάμνει ἐναντίον τῆς πόλεως μας.»

Ἐὰν λέγω ἀναλύσῃς εἰς τόσον τὴν Δημοσθενικὴν ταύτην περίοδον,
 εἰσάγεις βέβαια μεγάλην διαφορὰν εἰς τὴν νεωτέραν· ἐὰν ὅμως με-
 ταβάλλῃς μόνον τὸ συνεστραμμένον καὶ προθύστερον εἰς συνεπτυγμένον
 καὶ ὁμαλὸν οὕτως,

» Οὐδεὶς ἀγνοεῖ βέβαια, ὅτι τὰ παρὰ τοῦ Φιλίππου πραττόμενα,
 » καὶ κατασκευαζόμενα, κατὰ τῆς πόλεως ἡμῶν πράττονται καὶ
 » κατασκευάζονται.»

ἢ ἔτι φυσικώτερον οὕτως

» Ὅσα Φίλιππος πράττει καὶ κατασκευάζει, ταῦτα πάντα κατὰ
 « τῆς πόλεως ἡμῶν σκευωρεῖ.

Οὕτως εἰπὼν, καὶ σαφῆ λέγεις, καὶ πρὸς τὴν τῆς γλώττης ἀνε-
 πιστήτως ἀνατρέχεις ἀνόρθωσιν, ἐὰν ὁμολογῶμεν πάντες διόρ-
 θωσιν γλώσσης τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἐξ ἧς ἐξέπεσεν, αὐτὴς ἐπὶ νο-
 δὸν· ἐπειδὴ οὕτω βλέπομεν, ὅτι πολλαὶ φράσεις κομματικαὶ πλημυ-
 ρῶσιν εἰς τὰ τῶν νεωτέρων συγγράμματα, ἄλλαι ἐξ ἄλλης ἀνάγκης
 εἰσαγόμεναι εἰς αὐτά· αἱ ὅποια ἐν τόπῳ καταταττόμεναι ἀρμυδιῶ
 προσβάλλουσιν ἥδιστα εἰς τὴν ἀκρόν, ὡσπερ ἀγλαύμορφοι καρποὶ
 τερπνῶς εἰς τὴν ὄρασιν, ἐν μέσῳ τῶν φύλλων κρεμάμενοι· καὶ
 οὐ μόνον ἐν βιβλοῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σώματα τῶν κομψότερων καὶ
 φιλοτιμοτέρων ἐνεφυτεύθη ἢ τοιαύτη εὐφράδεια θαυμασίως, καὶ ἐν-
 σπείρεται κατ' ὀλίγον μεταδιδουμένη παρὰ τῶν πατέρων καὶ εἰς
 αὐτὰ τὰ παιδάκια, εἰς τὰ ἑπιπῶν ἐν καιρῷ ἢ μάθησις τῆς Ἑλληνικῆς
 ἔσται τὸ ἥμισυ τοῦ πικρῶς ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐν τῷ λέγειν
 κομψότητος τῶν γονέων. (*)

(*) Ἴδου πῶς γράφει τις τῶν ἐμπορικῶν ἐκ Βιέννης πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα. « Ἐξ
 ὧν μαθηθῆναι ἐκ τῶν ἐφημερίδων, τὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης
 ἐφέτος γένομενα, ὑπερβαίνουσι πᾶσαν πιθανότητα λόγου· βεβαιούσι δὲ τὰ αὐτὰ καὶ γράμ-
 ματα ἀξιοπύξα, πανταχῶθεν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας πεμπομένα, ὅτι οἱ πόλοι τῶν ἐχθρῶν δι-
 ἐκ Βυζαντίου καὶ ὁ Αἰγύπτου, ἐματαιώθησαν ἀμφοτέρω μεταξὺ τῆς Σήμερ καὶ Ρόδου
 ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἠρώων· καὶ αἱ ἐπίδες ἡμῶν χωροῦσιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον γιγαντιαίαις
 θήμασιν. ἔχει λοιπὸν πρόνοιαν τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων ὁ ὕψιστος· εἴη το ὄνομα αὐτοῦ
 εὐλογοῦμενον ».

Τοιαῦτα λοιπὸν λέγω οὕτω κομψῶς καὶ Ἑλληνικῶς καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἥττον πεπι-
 δευμένων προφερόμενα καὶ γραφόμενα μεταδίδονται εὐκόλως εἰς τὴν νεολαίαν, ὅταν
 ἐγχερίωσιν αὐτὰ μάστιξ, ὅσοι ἐγκαυχῶνται τὴν τῆς γλώσσης διόρθωσιν.

Πέμπτον δὲ καὶ τελευταῖον τοῦ πρώτου τούτου μέρους κεφάλαιον εἶναι τὸ λαλεῖν καὶ γράφειν τὴν παλαιάν, ὡς εἰς διόρθωσιν καὶ πρόοδον τῆς νεωτέρας πολὺ καὶ τοῦτο συντεῖνον. Ἀλλὰ περὶ τούτου δότε μοι ἀναβολὴν νὰ ὀμιλήσω μικρὸν κατωτέρω.

Νῦν δὲ ἄς μεταβῶμεν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ λόγου, τὸ περὶ εὐμαθείας καὶ ἐκτάσεως τῆς ἀρχαιοτέρας· ἐξ ἧς καὶ δι' ἣν προήλθεν ἡ τοσαύτη πτόησις καὶ εὐνοια τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς ἡμᾶς εἰς τὸν προκείμενον ἀγῶνα καὶ κίνδυνον. Προῦβλήθη λοιπὸν ἀνωτέρω πῶς δύναται νὰ εὐκολυνθῇ ἡ μάθησις τῆς Ἑλληνικῆς, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐξῆς· γενήσεται λοιπὸν ἡ λύσις αὐτοῦ μῆτε ἀπὸ τῆς μεθόδου τῆς παραδόσεως, καθ' ἣν ἄλλος ἄλλως πλανᾶται ἐξαπατάμενος, μῆτε ἀπὸ τῆς θαφιλείας τῶν βιβλίων, μῆτε ἐκ τῶν πολλῶν σχολείων, περὶ ὧν πολλὰ πολλὰκις ἐγνωμοδοτήθησαν κοινῶς παρὰ πάντων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τρόπου μάλιστα τῆς πολιτικῆς, καὶ μάλιστα νῦν, ὅποτε τὸ γένος δύναται νὰ διατάξῃ αὐθαιρέτως τοῦτο κατὰ τὸ συμφέρον, ὑπὸ μηδενὸς ἐγθροῦ ἐξώθεν κωλυόμενον, μῆτε ὑπὸ δεσποτικῆς ἐπιταγῆς, μῆτε ὑπὸ φόβου καὶ συκοφαντίας. Ἀλλ' ἵνα προβῶμεν τακτικώτερον καὶ εἰς τούτο, ἀρκτέον ἀπὸ τῶν παιδικῶν ἐξ ἀρχῆς καθότι αἱ γλῶσσαι ἀμφοτέραι, ὡς μίαν ἔχουσαι φύσιν, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν κανόνων συνιστάμεναι, προχωροῦσιν ἀμοιβαίᾳ βοηθείᾳ ἀλλήλων ἢ μὲν πρὸς θελτίωσιν, ἢ δὲ πρὸς εὐμάθειαν.

Πρῶτον λοιπὸν πρέπει νὰ ἔχωμεν τοῦτο ὡς βέβαιον, ὅτι ὅσον τὰ παιδαγωγικὰ λάβωσιν εὐθυωρίαν ἀκριβεστέραν, τοσοῦτον θέλουσιν εὐκολυνθῇ τὰ ἐγκύκλια ἐπομένως, διδασκόμενα εὐσχωρότερον καὶ ὅσον τὰ ἐγκύκλια εὐδοθῶσι πρὸς τὸ τελειότερον, τοσοῦτον ἀσμενέστερον μᾶς ὑποδέχεται ἡ φιλοσοφία. Ἐὰν λοιπὸν προσδιορίσωμεν εἰς τοὺς παῖδας τὴν ἀρχὴν τῶν γραμμμάτων εἰς τὸ ἑβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἱκανὸς χρόνος ἔσαι εἰς τὸ λεγόμενον ἀλληλοδιδασκτικὸν ἔν ἔτος, ἢ καὶ δύο διὰ τὴν ἡλικίαν (*). ἐκ δὲ τούτων διαδεχόμενος αὐτοὺς διδάσκαλος ἕτερος, διδασκέτω ἐν βιβλίοις καθαρῶς γεγραμμένοις, ἠθικά, μυθικά, ἱστορικά, καὶ μάλιστα τὰ Ἑλληνικά καὶ Ῥωμαϊκά· καὶ πρὸς τούτοις τὸ γράφειν, καὶ ἀριθμεῖν, καὶ λογίζεσθαι ἀκριβέστερον· ἔσαι καὶ τοῦτο ἱκανὸν διάστημα ἔτος ἓν· τὸ δὲ ἐντεῦθεν μανθανέτωσαν

(*) Τί λέγεις διδάσκαλε; ἡμεῖς, βλέπομεν, ὅτι μόλις καὶ τρία ἔτη ἐξαρκοῦσιν εἰς τοῦτο· ὅμως ἔχει ἄλλ' αἰ, εἴτε διδάσκαλοι, εἴτε ἐπιστάται εἰς τοσοῦτον ὠνήλευσαν τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἐκ πολλῆς ἀκρίσειας τῆς ἑαυτῶν καρδίας ἐκκωστοςεισάγοντες ἀναπλάσματα, ὥστε χρεῖα γιγαντιαίων ὀμῶν νὰ τὰ καθαρίσωσι. Περιορίσθω λοιπὸν τὸ πρᾶγμα εἰς μόνους τοὺς πίνακας τοῦ ἀναγινώσκειν, τοῦ γράφειν, καὶ τοῦ ἀριθμεῖν κατὰ πολλὴν συντομίαν καὶ τῶν ἄλλων μακταίων βοῦθῶν, εἰς τὰ ὅπερ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου καταναλίσκεται ἐξ ἐμάτην.

ιστορίαν, κατήγησιν, καὶ τὴν τῆς Ἑλλάδος γεωγραφικὴν θέσιν, ἀριθμητικὴν τελειότεραν, καὶ πρὸς τούτοις τὸ πρῶτον καὶ δευτερον μέρος τῆς Γραμματικῆς, ἐφαρμόζοντες αὐτὸ εἰς τὰ αὐτὰ μαθήματα χωρὶς τινος κατὰ τὴν κλίσιν παραλλαγῆς· ἐπειδὴ, ἐξαιρουμένου τοῦ μελλόντος καὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου, ἐφαρμόζονται πάντα εἰς τῆς ἀρχαίας τοὺς τύπους καὶ τοὺς ὀρθογραφικοὺς κανόνας· Οὕτω δὲ ἐν τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις προτελούμενα τὰ μερικάκι, μεταβαίνε-
 τωσαν μετὰ τὸ ἐνδέκατον ἔτος εἰς τὰ Ἑλληνικὰ μετὰ χρῆστῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ φανῶσιν εἰς τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος ὡς ἀγλαό-
 μορφα ἀγαλιμάτια, εἰδοπεποιημένα καὶ συγκεκροτημένα μετὰ τὴν Ἑλ-
 ληνικὴν, ποιητικὴν, ῥητορικὴν, ἱστορίαν, μυθολογίαν, γεωγραφίαν, καὶ ἀριθμητικὴν· (*) Ἐκ δὲ τούτου, ἐὰν καταναλώσῃ ὁ ἐλλόγιμός μου μαθητῆς καὶ ἐν ἔτος ἔτι εἰς ἀνάγνωσιν συγγραφέων καὶ ποιητῶν, καὶ γυμνάσματα ῥητορικὰ, καὶ μὴ ῥητορικὰ, μεταφράζων, συγγρά-
 φων, συββάπτων, ὅπως καὶ ὅ,τι ἂν δύνηται ἕκαστος, κάλλιστα θέλει κάμῃ· καὶ ἐκ τούτου μετὰ τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος μεταβήτω, ἐὰν αὐ-
 περιστάσεις συγχωρῶσιν, εἰς αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν, ὅπου καὶ ὁ δι-
 δάσκαλος ἐκ τοιαύτης προπαρασκευῆς θέλει γνωρίσῃ τίνα καὶ τί δι-
 δάσκει, καὶ ὁ διδασκόμενος, τίνα, καὶ τί ἀκούει· ἄλλως δὲ, ἀτέλεστοί
 ὄντες, οὔτε ἐλέποντες ἐλέπουσιν, ἀνομιζέουσι ἐλέπειν, οὔτ' ἀκούοντες
 συνίασιν, ἀδοκοῦσιν ἀκούειν, ἀλλὰ γίνεται τὸ λεγόμενον, πολλοὶ μὲν
 ναρθηκοφόροι, παῦροι δὲ Βάκχοι· ἢ ὡς ἡ κοινὴ παροιμία· Γέλαμε
 νὰ σε γελῶ, ν' ἀπερνοῦμε τὸν καιρὸν.

Δεύτερον δὲ ἐπιταχύνει τῆς ἀρχαίας γλώσσης τὴν μάθησιν τὸ ἀποσηθίζεῖν· καὶ συντέμνει τοῦτο μάλιστα τὸ ἡμῖς τοῦ παντὸς ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο φαίνεται βαρὺ εἰς πολλοὺς, καθὼς καὶ εἶναι τῶ ὄντι, καὶ μάλιστα ὅταν γίνηται συνεχῶς, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις φέρει καὶ ἀηδίαν, τὸ ὅποσον ὡς γινόμενον ἐκ μέρους ἐπιβλαβὲς, καὶ ὅλως νόσος τῆς προθυμίας, γενέσθω τοῦτο ἐκ διαλειμ-
 μάτων, καὶ εἰς λόγους ῥητορικοὺς καὶ μικροὺς· μικροὺς μὲν, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπέπτου ἀπαρεσκείας· ῥητορικοὺς δὲ, καθότι τὸ ἀποση-
 θίζεῖν δὲν ἀποβλέπει τοσοῦτον τὴν ὕλην τῆς γλώσσης, ὅσον τὸ εἶδος αὐτό· οὐχὶ δηλονότι αὐτὰς τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας ἔμαθεν ἕκαστος τὰς περισσοτέρας ἀπὸ τῶν παιδαγωγικῶν ἔτι μαθημάτων, ἀλλὰ τὸ ὕφος

(*) Σημειούσθω δὲ, ὅτι ὁ χρόνος ἐνταῦθα προσδιορίζει μᾶλλον τῶν μαθητῶν τὴν τάξιν, χωρὶς νὰ περιορίσῃ διὰ τὰ ἔτη καὶ τῶν παιδῶν τὴν πρόσδον· ἐπειδὴ καὶ ὁ εὐ-
 φυσέτερος προεβασθήσεται καὶ πρὶν τῆς ἡλικίας, καὶ ὁ ἀφυῆς θέλει μείνῃ ὀπίσω εἰς τὰ
 αὐτὰ, ἐν τῆς δυνάμει τῶν παιδῶν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς ἡλικίας τοῦ προεβασμένου γη-
 νομένου.

αὐτὸ καὶ τὰς φράσεις ἐν συστροφαῖς περιοδικαῖς, ἐν αἷς μάλιστα φαίνεται ἡ διαφορὰ τῆς νεωτέρας πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν, πρὸς τοῦ ὁποίου τὴν κατόρθωσιν συντείνει μάλιστα πάντων τὸ ἀποστηθίζειν· ἔξαρχοῦσι δὲ εἰς τοῦτο τέσσαρα πέντε λογίδια, καλῶς μεμαθημένα ἐν ὑποκρίσει τῶν σχημάτων, καὶ ἐν ἐπιγνώσει τῶν νοημάτων, ἱκανὰ ταῦτα νὰ ἀνοίξωσιν ἐξῆς τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ τελειότερον· ἐξ οὗ οἱ μαθητευόμενοι θέλουσι λάβῃ τὴν εὐκολίαν καὶ ἄνευ τῆς ὀδηγίας τῶν διδασκάλων εἰς τὸ γράφειν καὶ συγγράφειν, ἔχοντες προχείρους, ἐξ ὧν ἀπεστήθισαν, καὶ ἐννοίας καὶ φράσεις, ὡς ἄριστα τοῦτο φαίνονται κατορθώσαντες καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι. (*)

Τρίτον δὲ ἐστὶ τὸ ἀπαγγέλλειν καὶ γράφειν τὴν γλῶσσαν ἐν τοῖς σχολείοις· καὶ τοῦτο ἦν μοι τὸ πέμπτον ἀνωτέρω, ὡς συμβάλλον πολὺ πρὸς διόρθωσιν ἐκεῖ τῆς ὁμιλουμένης· ἀλλὰ περὶ τούτου ἔγινε καὶ ἄλλοτε ἐν ταῖς παρελθούσαις διατριβαῖς πολλὴ πρὸς ἀλλήλους λογομαχία· καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκη νὰ ἐκταθῶμεν περισσότερο ἐν τούτῳ τὸ μέρος. Ἐκτὸς λοιπὸν τῶν παρελθουσῶν ἀντιλογιῶν ἔδειξεν ἐσχάτως καὶ ὁ σοφὸς Οἰκονόμος γνώμην περὶ τούτων, ἀλλ' ὅλην δι' ἑλθῆς κατὰ δυστυχίαν ἀντιφατικὴν, καὶ ταύτην τὸ παραδοξότερον εἰς τὰς αὐτὰς σελίδας ἐξῆς· καὶ τὸ ἐτι παραδοξότερον, ὅτι ὁ αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν, οὐκ οἶδα ὅπως, ἀντιμαχόμενος, διατείνεται πρὸς ἑκάτερα ἀπὸ πάσης ῥητορικῆς εὐφραδείας. Ἀλλ' ἵνα μὴ φανῶ τι, ὅτι διαβάλλω τὸν ἄνδρα, θέλω προσθέσθαι εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου αὐτολεξεῖ τὰ παρ' ἐκείνου ἐκδεδομένα.

Τέταρτον δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἐλαττήριον πρὸς μάθησιν τῆς ἀρχαίας ἐστὶν τὸ τιμᾶν· τίνας; τοὺς ἑραστὰς αὐτῆς, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ εὐδοκίμουνας ἐν τοῖς σχολείοις νέους· ἢ δὲ τιμῆ τίς; καὶ ποία; σύμβολά τινα περιήπτα, ἢ προβιβασμὸς εἰς ἀξιώματα, ἢ ἄλλο τι ἀνάλογον εἰς τὴν ἐκάστου ἐπιμέλειαν καὶ ἐπίδοσιν· καθὼς συνεθίζουσι

(*) Τὸ ἀποστηθίζειν συντελεῖ πολὺ εἰς τὸ λαλεῖν καὶ γράφειν τὴν γλῶσσαν, περὶ οὗ θέλωμεν εἰπεῖν κατωτέρω καὶ μάλιστα τὰ διαλογικὰ, ὅποια εἶναι καὶ τὰ δραματικὰ, καὶ ἐκ τούτων τὰ Ἀριστοφάνεια περισσότερο· τὰ δὲ τῶν τραγῳδῶν, ὡς ποιητικώτερα καλὸν ἐστὶ νὰ μεταφρασθῶσι τινὰ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, τὰ ὅποια ἀποστηθίζοντες οἱ παῖδες, θέλουσι τὰ παραστῆναι ἐν τῷ θεάτρῳ με φιλοτιμίαν· ἦτις θέλει ἐμφυτεύσῃ τὸ ἀπαγγέλλειν τὴν γλῶσσαν τραγῳδίας εἰς τὰ σπουδαία καὶ τῶν ἀκούστων· μέγα τι τῷ ὄντι καὶ συντελεστικώτατον τὸ προφέρειν περὶ τῶν πρὸς τοῦτο δὲ συνέγραψα καὶ τὸν Φοῖνικί μου, ἔγω δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ δραματικὰ, καὶ ἁπλῶς ἐκ διαφόρου βλαβῆς διαλογικὰ· τὰ ὅποια καὶ ἂν εἶναι κέντρωνες, καὶ μὴ ἐκ τῆς πορφύρας τοῦ Πλάτωνος, ὡς ἂν εἴποι ὁ σεμνὸς Οἰκονόμος, γίνονται ὅμως πολλάκις ὀδηγοὶ πρὸς τὴν πορφύραν τοῦ Πλάτωνος· καθὼς πᾶσα ἐπίδοσις ἐκ μικρῶν προσβίνει εἰς τελειότητα· ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τὸ πρῶτον ἐνεδύθη φύλλα συκῆς, ἀλλ' ἡ μίμνησις ὀδήγησε κατ' ὀλίγον τοὺς μετ' αὐτὸν εἰς τὴν λαμπρὰν τῶν βασιλέων πορφύραν· καὶ τοῦτο αἰσθάνεται· μάλιστα πάντων ὁ ἄγιος Οἰκονόμος, ὡς φύσει φιλόκαλος ὢν.

να κάμωσι τούτο καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν εὐνομουμένων ἔθνων πρὸς τοὺς σοφούς πανταχοῦ, ὅσοι θέλουσι τὴν αὐξήσιν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπισημῶν· ἐπειδὴ τότε γίνονται τὰ πράγματα περιμάχητα, ὅταν ὁ Ἡγεμὼν τρέψῃ ἐπ' αὐτὰ εὐνοϊκώτερον ὄμμα· καθότι τὸ τοιοῦτον, οὕτω τιμώμενον, ἔλκει τοσοῦτον ἄρος εἰς τῶν ἐρασῶν τὰς ψυχὰς, ὅσον ἂν ἐγένετο μὲ τὴν ψῆφον παντὸς τοῦ γένους, τοῦ ὁποίου ὁ Ἡγεμὼν ἐστὶ κεφαλὴ· ἀνάγκη λοιπὸν καὶ προσῆκον πάσῃ διοικήσει νὰ κινή τὴν φιλοτιμίαν τῶν πολιτῶν πρὸς αὐξήσιν τῶν καλῶν. Ἐὰν τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου ἐξέκαυσε τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ μετέπειθεν αὐτὸν παραδόξως νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τοῦ σωλοῖκου καὶ παραφόρου εἴδου εἰς ἔμφρονα καὶ φιλότιμον, ὥστε ἐν καιρῷ ἐφάνη ὁ πρῶτος σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος, πόσον μᾶλλον αἱ τοιαῦται τιμαὶ, προγεγενημένα δημοσίᾳ εἰς τοὺς ἀξίους, θέλουσι διεγείρη παρὰ δόξαν πολλῶν ἀγαθῶν νέων ψυχὰς πρὸς ἐπίκτησιν τοῦ μόνου πατρῴου κληρονομήματος; βέβαια ἢ πρὸς ἓνα τινὰ τιμὴ θέλει κινήσῃ ἄλλους δέκα πρὸς φιλοτιμίαν καὶ ἢ πρὸς δέκα, ἄλλους ἑκατόν· καὶ οὕτω καθ' ὁμοίαν πρόσοδον ἐφεξῆς ἐκ διαδοχῆς εἰς διαδοχὴν μέχρι τῶν ἐσχάτων. (*)

Πρὸ ἐπτὰ ἡλὴ περίπου ἔτων ἀνέγνων εἰς τὸν Λόγιον Ἐρμῆν, ὅτι ὁ φιλέλλην Γουίλφούρδος ὁ Ἄγγλος, ἀνέφερεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ἐξουσίαν νὰ συστήσωσιν εἰς τὴν Ἴονικὴν πολιτείαν σχολεῖον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὴν Ἰθάκην ἐπ' ἀριστείαις τοιούτοις· νὰ γίνηται ἐξέτασις παρὰ τῶν διδασκάλων καθ' ἕκαστον ἔτος, παρόντων καὶ ἄλλων σοφῶν, τοῦ τε Κυβερνήτου καὶ Προέδρου, καὶ τῶν ἐν τέλει πάντων· μετὰ δὲ τὴν δοκιμασίαν νὰ προσφέρῃ ἕκαστος τῶν μαθητῶν (ὁρεῖται δὲ οὗτος νὰ εἶναι ἐντὸς τῶν εἴκοσι τεσσάρων ἔτων) γυμνασμά τι εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ὅ,τι ποτὲ βουληταὶ ἕκαστος· ἐκ δὲ τούτου, ἀφ' οὗ ἐγκριθῶσιν ἀπὸ πάντων τρία τὰ δικιμώτερα, νὰ δοθῇ εἰς τοὺς τρεῖς μία ῥῆσις νὰ τὴν ἐξελληνίσῃ ἕκαστος καταμόνας ἐνώπιον τῶν παρευρισκομένων ἐν τῷ συλλόγῳ πρὸς δοκιμὴν τοῦ δοθέντος γυμνάσματος, ἂν εἶναι γνήσιον τοῦ προσενεγκόντος. Ἐκ δὲ τούτου νὰ πέμπωνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς τὸν ἐν Ὄξωϊα προφέσσωρα τῆς Ἑλληνικῆς νὰ κάμῃ τὴν κρίσιν περὶ αὐτῶν, ποῖον

(*) Ἀπορεῖ τις τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀτομίαν περὶ τὸ πρᾶγμα τούτο· Ἐὰν γράψῃ τις τῶν ἡμετέρων μίαν ἀθλίαν ῥῆσιν Γαλλιστί, θαυμάζεται καὶ κροτεῖται ὡς σοφώτερος πάντων· ἐὰν δὲ τις γράψῃ ὅ,τι ἂν γράψῃ Ἑλληνιστί, μυκτηρίζεται ὡς ἀλλότριος· ἐν ᾧ μάλιστα εἶναι καιρὸς καὶ προσῆκον νὰ ἀνασώσωμεν τοῦτο τὸ μέγα πατρῶιον κειμήλιον, δι' οὗ καὶ ἡ θυγατέρα ἀκλουθεῖσα συναναβαίνει καὶ τελειοποιεῖται· καὶ τὸ τῆς ἀρχαίας διάστημα ἐπιτέμνεται πρὸς τὴν μάθησιν.

πρῶτον, ποῖον δεῖτερον, ποῖον τρίτον· ἡ δὲ Ἐξουσία μετὰ ταῦτα νὰ στείλῃ εἰς τὸν ἐν Κερκύρα Κυβερνήτωρα τρία νομίσματα χρυσᾶ, τὸ μὲν τριάκοντα χρυσῶν, τὸ δὲ εἴκοσι, τὸ δὲ δέκα, νὰ τὰ προσφέρῃ ἐν συνελύσει τῶν ἐγκρίτων εἰς τοὺς εὐδοκίμησαντας αὐτοὺς μαθητὰς νὰ φορῶσιν αὐτὰ δημοσίως ἐπὶ τοῦ στήθους. Τοῦτο λοιπόν, ἐὰν ἤρχετο τότε εἰς ἔργον, ἔπρεπεν ἕως τώρα νὰ γράφωσι τὴν Ἑλληνικὴν πεντακόσιοι.

Τοῦτο λοιπόν λέγω καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν εὐτυχῆ ταύτην μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, νὰ φροντίσῃ περὶ τοῦτου πρὸ πάντων εὐθὺς γενομένης εἰρήνης· ἐπειδὴ πᾶσα μεταβολὴ τῶν καλῶν συνήθως κινεῖ τοὺς ἑραστὰς ἄλλους εἰς ἄλλην φιλοτιμίαν· οὐδεμία ὁμῶς οὐδαμοῦ τοσοῦτον, ὅσον ἡ παροῦσα θέλει φέροι αἷσιον ἀποτέλεσμα εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο λείψανον τῶν προγόνων· καθότι γενομένων τούτων παρὰ τῆς σεβαστῆς Βουλῆς, πέποιθα, ὅτι θέλομεν ἰδῆ παραδοξοτέραν μεταβολὴν εἰς τὴν γλῶσσαν, παρ' ὅτι εἶδομεν ἐν ἴσῳ χρόνῳ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὰ ὄπλα.

Πέμπτον δὲ καὶ τελευταῖον· Ἄλλ' εἰς τοῦτο οἶδα, ὅτι θέλω φανῆ αὐθις παράδοξος· καὶ ἐνδεχόμενον νὰ εὕρω καὶ ἀντιλογίαν πολλήν· ἀξιῶ ὁμῶς, ὥστε ἕκαστος τῶν ἀντιλεγόντων νὰ μὴ ἀντιπεριπλέκῃ ἐξ εἰκασιῶν ἀπιθάνων εἰς ὅτι ποτὲ ἀντιλέξῃ· μήτε ἀφ' ὧν αὐτὸς εὐδοκίμει, ἢ δὲν εὐδοκίμει· καθότι τὰ τοιαῦτα ἀκαιρα φιλοτιμήματα ἔφερον πολλάκις καὶ αὐτὰς τὰς λαμπροτάτας πόλεις εἰς ἐσχάτην ἀπώλειαν· ἀλλ' ἂς σοχασθῆ, ὅτι ἐπιφέρει ψῆφον περὶ τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς δόξης παντὸς τοῦ ἔθνους, καὶ τούτων οὐχὶ προσκαιρῶν, ἀλλ' ἐσομένων εἰς αἰῶνας αἰῶνων κατὰ πᾶσαν τοῦ γένους τὴν ὑπαρξιν καὶ διάρκειαν· τοιαῦτα τῆς δόξης καὶ βελτιώσεως τῶν κοινῶν συστατικὰ ἀγαθὰ μήτε παθῶν, μήτε τῆς τυχούσης καὶ παρασυρούσης βουλῆς εἰσὶ δεκτικά· τί ἐστὶ λοιπὸν τοῦτο, περὶ οὗ συσέλλομαι τοσοῦτον νὰ παρῆρσιασθῶ; συντείνατέ μοι μετ' εὐνοίας τὸ οὗς.

Ἐρωτῶ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, πότερον, εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, ἢ εἰς τὴν νεωτέραν ἐν τῇ εὐτυχῇ ταύτῃ μεταβολῇ τῶν πραγμάτων θέλετε νὰ διδάσκηται ἡ φιλοσοφία; εἰς τὴν νεωτέραν λέγουσί τινες· διὰ τί; ὅτι τὰ μαθήματα εἰς τὴν συνήθη ταύτην καὶ ὀμιλουμένην εὐκολύνονται περισσότερον· καλῶς· οἰδιδασκόμενοι δὲ πότερον, προμεμνημένοι τὴν ἀρχαίαν, εἰσέρχονται εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἢ ἀμύητοι ὄντες; προτετελεσμένοι πάντως· καλῶς καὶ τοῦτο· πότερον δὲ, ἀφ' οὗ ἀναγνώσῃ συγγραφεῖς πολλοὺς, ἱστορικοὺς, ἠθικοὺς, πολιτικοὺς, ῥητορικοὺς, ποιητὰς καὶ τὰ τοιαῦτα ὅ ἐστιν, ἀπὸ πάντων τούτων εἰδοτεποιημένοι, ἢ ἀπὸ τινῶν ὀλίγων μόνον ἀλευρωμένοι; δῆλον ὅτι πρὸ πάντων τῶν ἐγκυκλιῶν συγκεκροτημένοι· διὰ τί καὶ τοῦτο; ὅτι ἡ

εἴσπδος εἰς τὴν φιλοσοφίαν εἶναι πολλὰ ἀκανθώδης εἰς τοὺς μὴ προτε-
τελεσμένους ἰκανῶς ἀπὸ πάντων· τί κωλύει λοιπὸν νὰ ἀκούσωσιν
οἱ τοιοῦτοι τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ εὐγενικὴν ἐκείνην
μητέρα καὶ τροφὸν αὐτῆς; καὶ τίνα δυσκολίαν πρὸς θεοῦ ἀπὸ τῆς
γλώσσης εἰς φιλοτίμους καὶ προτετελεσμένους μαθητὰς, τοσούτους
καὶ τοιοῦτους συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς προκαταφαγόντας; Ἄλλ' ἄλλη
ἢ γλώσσα τῶν συγγραφέων, καὶ ἄλλη τῆς φιλοσοφίας (εἰπὼν τινες
καὶ τοῦτο) διὰ τοὺς ὅρους αὐτῆς καὶ τὰς ἀφηρημένας ἐννοίας· ταῦτα,
καὶ ὅσα ἄλλα δύνανται νὰ παρασύρωσιν ἐν τῷ λόγῳ ἀλόγως, καὶ
λέγουσι καὶ φρονοῦσιν οἱ ταῦτα προφασίζόμενοι· Ἄλλ' ἐρωτῶ πάλιν
αὐτὰς τὰς ἐννοίας καὶ τοὺς ὅρους τούτους, καὶ τὰλλα τὰ πολλὰ,
ἄραγε δὲν χρειάζονται οἱ διδάσκοντες καὶ οἱ διδασκόμενοι καὶ εἰς
τὴν νεωτέραν, καὶ μάλιστα ἀπὸ πλείονος ἀγνοίας ἐν ταύτῃ ἐρχόμενοι;
ὦ τῆς παραλόγου τῶν ἰδεῶν τούτων περιπλοκῆς! Ἐπειτα ἡ φράσις
τῶν συγγραφέων εἶναι ὅλη δι' ὅλης ὑπερβατὸς καὶ ἐν συστροφῇ πε-
ριόδων· ἡ δὲ τῆς φιλοσοφίας ὁμαλὴ, καὶ ὀλίγον διάφορος ταύτης τῆς
παρὰ πολλῶν καὶ προφερομένης καὶ γραφομένης κομψότερον. Πόση
λοιπὸν καὶ ποία ἢ δυσκολία ἐκ τῆς γλώσσης εἰς φιλοσοφοῦντας ἐκ
τοσαύτης παρασκευῆς; ἐγὼ μὲν οὐχ ὄρω· τούναντιόν δὲ πέπεισμαι καὶ
ὁμολογῶ, ὅτι ὁ εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφῶν κατορθοῖ περισσότερο·
πέπεισμαι δὲ λέγω, ὅτι καὶ λόγῳ καὶ πράγματι τὴν ιδέανταύτην
κατέγω ὡς ἀληθῆ· ἐπειδὴ ὁ φιλοσοφῶν εἰς τὴν νεωτέραν (ἐννοεῖ μοι
τὴν ἐκλελυμένην καὶ ἀσύνδετον, τὴν κακώρεκτον ταύτην καὶ πλήρη
ξένων ἰδιωμάτων), θαρρῶν εἰς τὸ λεκτικόν, διέρχεται τὸ πραγμα-
τικὸν ἀμελῶς καὶ ἐπιπολαίως, ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον, καὶ ἀπὸ
ἐννοίας εἰς ἐννοίαν μεταβαίνων καὶ μεταπηδῶν ἀσχετῶς καὶ ἀσυν-
διδάστως, ὡς ἂν τύγῃ· ἡ δὲ ἀρχαία ὅμως διὰ τοὺς σφιγκτοὺς δε-
σμούς τῶν μεταβατικῶν καὶ συνδεσμικῶν μορίων, ὡς σχέσιν καὶ
ἀπόνευσιν ἐχόντων τούτων πρὸς ἄλληλα, ἀπαιτεῖ πανταχοῦ τὴν ἀπό-
δοσιν· ἡ δὲ ἀπόδοσις παριστᾷ ἀμφιλαφῶς τὰς ἐννοίας συνδεδεμένας
καὶ ἀλληλουχομένας ἐξ αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων· καὶ ἐντεῦθεν
δὲν συγγωρεῖ εἰς τὸν φιλοσοφῶντα μαθητὴν νὰ διέλθῃ τὰς ἐννοίας
ἐπιπολαίως, ὡς ὑπόθεσιν ἀδιάφορον.

Ἐὰν λοιπὸν δόξῃ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ νὰ αὐξήσωσι τὴν πρόσδον
τῆς Ἑλληνικῆς, πρέπει νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὴν καὶ μίαν γωνίαν ἐν ταῖς
ἐπισήμαις· ταῦτέστι νὰ τιμῆσωσι τὴν φιλοσοφίαν μὲ τὴν λαμπρὰν
καὶ εὐπάρυφον πορφύραν αὐτῆς, τὴν φυσικὴν λέγω ἐκείνην τὴν ἀνα-
κτωρικὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ, ἐν ἣ ἐγεννήθη καὶ τὴν ὁποίαν γνωρίζει
μητέρα καὶ τροφὸν ἑαυτῆς τε καὶ πασῶν τῶν ἄλλων τεχνῶν καὶ ἐπι-
σημῶν, καὶ τὴν ὁποίαν ἐγέννησεν αὐτὴ ἢ ἐλευθερία· ἀλλ' οὐχὶ τὴν

κατεβρίκνωμένην καὶ κατέσπαραγμένην θυγατέρα τῆς βεβρύπωμένης καὶ καττρυγμένης δουλείας. καθότι αὐτὴ μόνη, εἰς τῆς ὁποίας τὰς ἀγκάλας ἐγεννήθη ἡ φιλοσοφία, αὐτὴ μόνη εἶναι ἀποχρῶσα αὐτῇ δι' ἑαυτῆς νὰ τὴν ἐρμηνεύσῃ ἀξίως· αἱ δὲ παρ' αὐτὴν, ὡς ἄλλαι παρ' ἄλλων ἀρχαιοτέρων μίγματα οὔσαι, ἀδυνατοῦσι· διὸ καὶ πολλάκις ἐγένετο βουλή παρὰ τε τοῖς ἀρχαιοτέροις καὶ νεωτέροις σοφοῖς τῆς Εὐρώπης νὰ εἰσαῶξωσιν αὐτὴν εἰς τὴν παράδωσιν τῆς φιλοσοφίας. (*)

Συντείνει δὲ πρὸς ἕκτασιν τῆς ἀρχαίας οὐχ ἦττον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ γράφειν τὰ τῆς διοικήσεως ὑψηλότερα καὶ σπουδαιότερα γράμματα, οἷον συνθήκας, ψηφίσματα, θεσπίσματα, τὰ τοιαῦτα· ἐπειδὴ ταῦτα ἐκτὸς τῆς παρακολουθούσης δόξης, ὡς ὑποκνίσματα ὄντα τῆς πρὸς τοὺς προγόνους φιλοτιμίας, ἐρεθίζουσιν ὡς ὑπέρπολυ τῶν ἐρασῶν τῆς γλώσσης τὸν πόθον· πρὸς τούτοις συμβάλοσι σφόδρα πρὸς τὴν πρόοδον τῆς ὁμιλουμένης· ἐπειδὴ ἡ ἀρχαία, ὅσον παρρησιάζεται, τοσοῦτον ἔλκει τὴν θυγατέρα πρὸς ἑαυτὴν, μὴ παραχωροῦσα νὰ παρεκτραπῇ εἰς ἀνοδίας ξένων ἰδιωμάτων· εἰδὲ μὴ, βλάσφημον εἶναι νὰ τὸ ἐκφωνήσω, ἀλλ' εἶναι τῷ ὄντι ἀληθές· μετ' ὀλίγον καιρὸν θέλομεν ἔχει θεσπίσματα, καὶ ψηφίσματα, καὶ πάντα τὰ ἄλλα δι' ὄλου παρηλλαγμένα τοῦ φυσικοῦ ἰδιώματος, συνθέματα δηλονότι Γαλλικὰ δι' ὀνομάτων Ἑλληνικῶν παραμειομορφωμένα· ὅ ἐστιν ἰσουρηγήματα ἐξ ἄλλοτρίας κράκης ἀσυμφύλου καὶ ἀλλοκότου, εἰς τὰ ὁποῖα σεμνύονται μάλιστα ὡς εἰς ἀττικὰς ἀμοργίδας οἱ ἡμέτεροι φιλόκαλοι γραμματεῖς. (**)

Ἀλλὰ μεταξύ λόγων, ὁποῖαν ἠδόνῃν, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, σοχάζεσθε, ὅτι ἔλαβον οἱ τοῦ πράγματος ἐρασαί, ὅποτε εἶδομεν ἐφέτος καὶ ψηφίσμα τῆς βουλῆς εἰς τὴν πάτριον γλῶσσαν συνθεθειμένον, ἡδίστον τοῦτο τῷ ὄντι καὶ τερπνότατον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐφάνη παρὰ προσδοκίαν, καὶ ὅπως Μούσης φωνῇ, ἑναρμόνιον μέλος ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν ἐνηχῆσασα, ὡς κηρύξ προοδεύουσα εἰς τὴν δόξαν τῶν προπατόρων, καὶ κηρύξασα τὸ γένος γνήσιμον ἐκείνων ἀπόγονον. (***) ἄλλως δὲ πῶς ἡμπορεῖ τις νὰ καυχθῆ εἰς ἀρετὰς τῶν προγόνων;

(*) Οἱ διδάσκοντες τὰ μαθηματικὰ ἄς μαρτυρήσωσιν εὐσυνειδήτως, πῶσιν δυσχερεῖαν ἀπαντῶσι καὶ ἀπιδίαν εἰς τὰ ἐκφυλα καὶ κακοζήλα μεταφράσματα τῶν νεωτέρων καὶ πόσον ἐμποδίζουσι τὴν πρόοδον τῶν μαθητῶν εἰς τὰ σόλικα ταῦτα παραμορφώματα· τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ὀνομάσῃ ὁ σοφὸς μου Οἰκονόμος Κέντρανας ὡς ὄντα τοιαῦτα.

(**) Ἐὰν ἐπέτυχον νὰ ἀληθεύσω εἰς τὴν πρόρρησιν αὐτὴν, ὅστις ἔγραψα ταῦτα πρὸ δέκα ἐτῶν, ἄς εἴπωσιν οἱ ἀναγινώσκοντες ἐν ταῖς ἐφημερίαις τὰς Ἀρμοδιότητος τῶν γραμματέων, καὶ τὰ βιβλία τῆς Ποιότητος τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

(***) Ἄξιον δὲ νὰ προσέσω ἐνταῦθα καὶ τὸ ψηφίσμα ἐκεῖνο καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ διὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ χάριν καὶ συντομίαν· εἶναι δὲ τοῦτο. » Ἐπειδὴ Ἐδουάρδος

πῶς δύναται ὁ Ἰταλιώτης νὰ σεμνύνηται εἰς τὴν δόξαν τῶν Ῥωμαίων, τῶν ὁποίων τὴν γλῶσσαν ἀγνοεῖ, τὴν τὸ γένος ἐκεῖνο χαρακτηρίζουσαν; Τοῦτο λοιπὸν τὸ ψήφισμα ἀναγνόντες, καὶ ἡδέως διατεθέντες. ὡς ἰδόντες σημεῖον τῆς ἀναδρομῆς τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ μνήματα καὶ ὑπομνήματα τῶν ἀρχαίων, τὸ εἶμα, τὸ πρυτανεῖον, τὸν Ἀρειὸν πάγον, τὰ ἄλλα, τὰ θαυμάζομενα, καὶ ὑμνοῦμενα, εὐθὺς ἀνεμνήσθημεν, ὅτι ἐσμὲν αὐτὸ τοῦτο Ἕλληνας, οὐχὶ δὲ Γραικοὶ, οὐδὲ Ἰταλιῶται· οὕτω πολλάκις καὶ μικρὸν ἐνδόσιμον, ἀνάπτει τὸν ζῆλον, ὡς σπηνθήρ πρὸς μεγάλα ἀποτελέσματα.

Ταῦτα λοιπὸν καὶ τὰ τοιαῦτα πείθουσι λογικῶς νὰ δώσωμεν τόνον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν νὰ τιμηθῇ παρὰ πάντων, διὰ νὰ τιμηθῇ πάντας παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν· ἄλλως δὲ καταφρονούμεθα οἱ Ἕλληνας παραβαρβαρίζοντες· ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ μεγάλη αἰσχύνη, ἐν ᾗ τὴν μὲν ἐλευθερίαν ἐν τοσαύταις καὶ τοιαύταις δειναῖς περιστάσεσι μετὰ τοσοῦτων καὶ τοιοῦτων κινδύνων, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐλαχίστων ὀρμώμενοι ἀφορμῶν, μόνῃ δὲ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ ἀποφάσει ἐπερειδόμενοι, ταύτην μὲν εὐτυχῶς ἀνελάβομεν· τὴν δὲ γλῶσσαν, δι' ἣν τὸ πλεῖστον μέρος ἡἐλευθερία καὶ οἱ ἀγῶνες, ἐτοίμην ἦδη οὖσαν καὶ δυνατὴν, ἄπονον, ἀναγώνισον, παντελῶς ἀπερίστατον, καὶ ἀπερίσπαστον, ταύτην νὰ ἀμελήσωμεν, καὶ ταῦτα μετὰ πάσης ἡδονῆς καὶ ἀνεσεως τῆς εἰς αὐτὴν ἐπιδόσεως ἐσομένης. Ἐπειδὴ τί θέλουσιν εἰπῆ περὶ ἡμῶν οἱ μουσόληπτοι Εὐρωπαῖοι, οἱ ὅποιοι νομίζουσιν εὐτυχίαν μεγάλην τὸ νὰ ἀναγνώσωσι τοὺς συγγραφεῖς τῶν Ἑλλήνων εἰς αὐτὴν τὴν πρωτότυπον γλῶσσαν τῆς φιλοσοφίας; τί θέλουσιν εἰπῆ, ὅταν ἴδωσιν, ὅτι οἱ μιμηταὶ τῶν ἐνδόξων ἔργων τῶν ἑαυτῶν προγόνων παραμελοῦσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐκεῖνοι μὲν ποτὲ διὰ πάντων ἐθαυμάσθησαν τῶν αἰῶνων, καὶ αὐτοὶ δὲ νῦν ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσιν εὖρον ἱκανὴν συμπάθειαν καὶ βοήθειαν παρὰ πάντων; τί θέλουσιν εἰπῆ λέγω, ὅταν ἀκούσωσιν, ὅτι τὰ μὲν ἐγκύκλια, ταῦτα δὴ τὰ προτελεστικά τῆς φιλοσοφίας, διδασκόμεθα, καλῶς ποιῶντες, εἰς τὴν λαμπρὰν ἀλουργίδα τῶν φιλοσόφων· τὴν δὲ φιλοσοφίαν αὐτὴν τάνάπαλιν εἰς τὰ ῥάκη τῆς ἐσχάτης ἡμῶν ἀθλιότητος· τὰ ὁποῖα (σὺν θεῷ δὲ εἰρήσῳ) θέλουσι μείνῃ ὑπομνήματα τῆς παρουσίας ἡμῶν πτωχείας ἐν τῇ ἱστορίᾳ; Ἐὰν δὲ ἐρωτηθῶμεν

Βλακέρως, τὸ γένος Ἄγγλος, διατελεῖ εὐνοῦς ὢν ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ ἐν τοῖς παρούσαις πράγμασι πολλῶν ἀγαθῶν αἷτιος γίνεται, καὶ λέγων καὶ πράττων, τι ἀνδρῶν δύναται ὑπὲρ αὐτῆς, δέδοκται τῇ βουλῇ τῶν Ἑλλήνων ποιήσασθαι τὸν ἄνδρα πολίτην τιμῆς καὶ εὐνομοσύνης τῆς πρὸς αὐτὸν ἕνεκα· τὸ δὲ ψήφισμα κρινεῖσθαι ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος· ἀρκδ. Μεσοῦντος μηνὸς Αὐγούστου.

παρ' ἐκείνων, πρὸς τὶ τέλος πράττομεν ταῦτα, καί ζητοῦμεν κατὰ τὴν παλαιάφατον νὰ μάθωμεν τὸν μὲν πύθον ἐν τῇ κεραμίᾳ, τὴν δὲ κεραμίαν τὰνάπαλιν ἐντῷ πύθῳ, τί θέλωμεν εἰπῆ εὐπροσώπως πρὸς ταῦτα; (*)

Τέλος πάντων, ἐὰν κατὰ δυστυχίαν ὑπερσχύσῃ ἡ χεῖρων ψῆφος, διὰ νὰ συμβιβασθῇ ὁπωσοῦν ἡ ἀντίφασις αὕτη, πρέπει τοῦλάχιστον νὰ μεταφρασθῶσι τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν κοινὴν αὐτὴν τὴν πτωχὴν, διὰ νὰ διδάσκωνται καὶ τὰ ἐγκύκλια εἰς αὐτὴν, ἡ γραμμικὴ, καὶ ἡ ποιητικὴ· καὶ ἐντεῦθεν νὰ εἰσέρχωνται οἱ νέοι εὐπροσώπως καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ προδιβαζόμενοι εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' οὐχὶ καταδιβαζόμενοι, νὰ ἀκούωσι, Δεῦρ' ἀνάβηθι κάτω, νῦν γὰρ ἄνω κατέβης, καὶ μείνωσιν οἱ Γραικοὶ τοῦτο αὐτοὶ Γραικοὶ· καὶ οὐχὶ πλέον Ἕλληνας ψευδόμενοι τούνομα· ἡ δὲ Ἑλληνικὴ ἄς σόζηται, ὡς ἐν Κερὸς μύρα, ἐν γωῖά πη, ὡς ξένη γλῶσσα, ὡσπερ ἡ Λατινὴ τοῖς Ἰταλιώταις· οἵτινες οὔτε τῶν Λατίνων τὸ ὄνομα φέρουσιν, οὔτε τῶν Ῥωμαίων. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι αἰσχρὴν καὶ νὰ τὸ νοήσῃ τις· πολλῶ μᾶλλον νὰ τὸ φέρῃ εἰς πράξιν, καὶ μάλιστα νῦν, ὅποτε ὁ Ἕλληνας ἀνακηνησθεὶς Θούριδος ἀληθῆς, ἐτίμησε τὸ μεγαλῶνομον τοῦτο ὄνομα μὲ τὴν ἀρετὴν τῆς ἀνδρείας καὶ μεγαλοφροσύνης· καὶ ἐν ᾧ ἡ εὐνοια τῆς τύχης συναίρεται ἡμῖν πανταχόθεν πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ καλλίστου καὶ ἐνδοξοτάτου τούτου κληρονομήματος πάντων τῶν πατρῶων καλῶν· τὸ ὅποσον οἱ μετ' ἡμᾶς μετ' ὀλίγον εὐρόντες προδιατεθειμένοι, θέλουσι τρέξῃ τὸ ὑπίλοιπον σάδιον εὐστοχότερον μετρί τοῦ καμπτήρος· καὶ τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον ἡ θυγάτηρ, πούουσα τὴν μητέρα καὶ βασιλίδᾶ, κατατείνει νὰ γένη καὶ τοῦ θρόνου γνήσιος κληρονόμος.

Πρὸς δὲ τοῦτοις πρέπει νὰ σοχασθῇ τις καὶ τὸ κοινὸν συμφέρον πρὸς τὴν κοινωσίαν· διότι τίς ἀγνοεῖ, ἐὼν ἐπιμεληθῶμεν τὴν Ἑλληνικὴν καθ' ὅλους τοὺς εἰρημένους κανόνας, ὅτι θέλει γένη δρόμος διηγετικῆς τῶν νέων πανταχόθεν ἀπὸ παντός τοῦ ἐτι δεδουλωμένου γένους πρὸς τὴν ἐλευθερωμένην Ἑλλάδα; οὐδεὶς· σὺ δὲ πρόσθεσ καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ μὴ διδάσῃς· ναί, νέος δρόμος νέων Κικερῶνων ἀνοίγεται πρὸς τὴν μελιβρύτιν φωνὴν τῆς Ἑλλάδος· καὶ τοσοῦτον, ὥτε οὔτε καιρὸς μοι λείπεται, οὔτε δύναμις νὰ τὸ παραστήσω. Ἐὰν ὅμως δόξῃ τούναντίον, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἡ γλῶσσα χεῖραν μᾶτε εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀνάγκη νὰ λάβωμεν ἄλλα μέτρα πρὸς

(*) Καλῶς ἔλεγε περὶ τούτων ὁ περικλητὸς Εὐγένιος, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ὁμοῖον τι δοκοῦσι ποιεῖν, ὡσπερ εἴ τις εἰς βαλανεῖον εἰσθῆι λουσόμενος, ἵνα ἐντεῦθεν ποτε ἐξίω τῷ βαρβάρῳ ἐγκλινησῆται, τοσοῦτον τῆς προτέρας ἀποκερδάνας καθαρότητας, ὅσο ἀπὸ λουτήρος φαίνεται ῥυπαρότερος.

τὴν δυνατὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πράγματος· ποῖα μέτρα, καὶ ποίαν λέγεις ἐπιτυχίαν; δὲν λέγω ποῖα.

Νῦν δὲ ἄς καταβῶμεν καὶ εἰς τὸν δεύτερον λόγον, ἂν δηλονότι ἀποφασισθῆ νὰ διδάσκηται ἡ φιλοσοφία εἰς τὴν πεπατημένην, καὶ ἔτι ἀγραμμάτευτον ταύτην λαλίαν, ἀνάγκη νὰ προσπαθῶμεν νὰ περιορίσωμεν τὸ κακὸν τὸ εἰσέρπον ὡς ὄλιον φῶκος εἰς τὰς συγγραφὰς τῶν νέων Ἑλλήνων· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἰδίωμα τῶν ξένων γλωσσῶν (τὸ λέγω πάλιν, καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ ἠσυχάσω) τὸ καταπλημμυροῦν εἰς τὰ νέα συγγράμματα πανταχόθεν.

Ἰδοῦ ὕψος Γαλλικόν.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἐνδοξότατον πλάσμα τοῦ θεοῦ.

ὁ ἄνθρωπος μόνος ἐτιμήθη μὲ λογικόν.

ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐπιτηδεύτατος εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας.

Ἵψος τοῦτο ἐπιδεικτὸν μὲν πως, ἀλλ' εἰς θῆραν φιλοσοφίας κοῦφον καὶ ἀνεμώλιον, ὡς ἀσυνκρίτητον καὶ ἀναιτιολόγητον, καὶ εἰς κτήσιν ἐπιστήμης ἀπατηλὸν καὶ ἀνεπιτήδειον. Τοῦτο δὲ Ἕλλην μεταφραστικῆς λαδῶν, ὀφείλει νὰ τὸ συμπλέξῃ οὕτως εἰς μίαν περίοδον.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἐνδοξότατον πλάσμα τοῦ θεοῦ, καθότι ἐτιμήθη μὲ τὸ λογικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἐπιτήδειος εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας.

ἄλλως εἰς τὸ παλαιόν.

Ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ πάντων τῶν ὄντων τὸ τιμιώτατον· λόγου γὰρ μόνος αὐτὸς μετεσχῶν, πρὸς πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιστήμην πέφυκεν εὐφρέστατος.

Φευκτέον, ὦ ἄνδρες σοφοί, τὸ ἀλλότριον καὶ ὀλερὸν τοῦτο ἡδύσμα, τὸ περιόκλαστον τῆς φωνῆς καὶ ἀσύνδετον· αἰρετέον δὲ τὸ ἡμέτερον, τὸ τροχάζον, τὸ ἀρρένωπὸν, τὸ ἔμφυτον, τὸ ὑμνούμενον. Πῶς δὲ τοῦτο γενήσεται; τοῦτο τῷ ὄντι δὲν ἀπαιτεῖ πολλοὺς λόγους πρὸς πληροφορίαν· ἀλλ' εἰς καὶ μόνος κανὼν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ διευθυνη· ἀλλ' ἀράγε ἀνέξεσθέ μοι λέγοντος; ἄρα εἰσακουσθήσομαι; εἰητέ μοι ἴλεοι ἕως τέλους.

Τίνα λοιπὸν κανόνα τοῦτον τὸν διευθυντήρα τῆς καλῆς καὶ ἀσραβοῦς συγγραφῆς ἐννοῶ ἐν φιλοσοφίᾳ, τὸν ὁποῖον προβάλλω λαρυγγίζων τοσοῦτον τρανώς καὶ μεγαλαυχῶν; Γράφετε, ὦ ἄνδρες σοφοί, τὰ συγγράμματά σας Ἑλλήνισι πρῶτον, ἐντεῖνατέ, καὶ κατευοδόουθε, καὶ βασιλεύετε ἐνεκεν τῆς δόξης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· ἔπειτα ἀναλύετε αὐτὰ, ἐὰν θέλητε, εἰς τὴν ὀμιλουμένην· ἀναλύετε δὲ φειδομένως καὶ σεμνῶς αὐτὰ τὰ ἀπαρέμφορα καὶ τοὺς μέλλοντας, καὶ τὸ συνεσραμμένον καὶ ὑπερβατὸν μετατάττοντες εἰς ὀμαλωτέραν καὶ

φυσικωτέραν θέσιν (*). αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος κανὼν καὶ ἡ εὐθεία ἑσά-
θμη, πρὸς τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἐφαρμόσῃτε τὸν λίθον πρὸς οἰκο-
δομήν· αὐτὸς εἶναι ἐκείνη ἡ Λυθία λίθος, ἐν ἣ δοκιμάζεται τὸ τῆς
γλώσσης ἀκίβδηλον, διὰ νὰ φαίνωνται τὰ συγγράμματά σας γεννή-
ματα γνησίας μητρὸς, ἀλλ' οὐχὶ μητριῶς, ἵνα εἴπω καὶ αὐτό-
χρονημα παλλακίδος. ἄλλως δὲν ἄγνοῶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύνα-
ταί τις νὰ προσφυλαχθῇ τὰς ζένας Σειρῆνας· Οὕτω ποιεῖτε, καὶ ἂν με-
τανοήσῃτε, καταρᾶσθέ με αἰωνίως, ἵνα μὴ ἀπαντῶσιν οἱ μεταγενέ-
στεροι τὰ καλὰ σας πονήματα, μὲ τὴν αὐτὴν ἀηδίαν, καθὼς ἡμεῖς
τὰ τῆς ἐσχάτης τῶν Βυζαντινῶν ἐποχῆς· ὁ δὲ τρόπος οὗτος τοῦ με-
ταφράζειν, ὡς ἄμεσος γενόμενος ἀπὸ τῆς μητρὸς πρὸς τὴν θυγατέρα,
θέλει φυλάξῃ διὰ τῶν μορίων ἀπαράλλακτον τὴν ἐφαρμογὴν καὶ
ἀλληλουγίαν τῶν ἐννοιῶν πρὸς ἐκείνην· ἄλλως δὲ πᾶς ὁ μεταφράζων,
ἢ ἐραυρίζομενος, δὲν θέλει ἀποφύγῃ ποτὲ τὰ ἰδιώματα τῆς, ἐξ ἧς
ἐραυρίζεται, ἢ καὶ μεταφράζει. (*)

Ἄλλ' ὅταν τις δὲν ἔῃ δύναμιν νὰ συντάξῃ εἰς τὴν παλαιάν, τί
ποιητέον; ἄλλος λόγος οὗτος· πλὴν δὲν εἶναι ἱκανὸν τὸ μέρος νὰ ἀναι-
ρέσῃ τὴν τοῦ ὄλου ἀλήθειαν, μήτε ἡ ἀδυναμία τινῶν τὴν ὠφέλειαν
τῆς ἐθνικῆς ὀλοκληρίας· ἔπειτα ὁ λόγος ἀνωθεν τοῦτο φαίνεται, ὅτι
ζητεῖ· οἱ μέλλοντες νὰ συγγράψωσι, νὰ γένωσι πρῶτον ἱκανοὶ εἰς τὸ
ἑλληνίζειν καθ' ὅτι τίς ὁ λόγος νὰ μὴ ἤξερῃ ὁ φιλοσοφῶν νὰ Γράφῃ

(*) Τοιαῦτα φυσικὰ καὶ ὠραῖα χωρία εἰσήχθησαν πολλοῦ καὶ εἰς τὰ πονήματα
τοῦ σοφοῦ Κούμα· ὅπου μάλιστα, ἐπιλεησμένος τῆς προσποιήσεως, αὐτὸς ἑαυτοῦ γί-
νεται, ἐπιτρέπων εἰς τὸν κλάμον νὰ τρέξῃ αὐθαίρετος τὴν κατὰ φύσιν πορείαν· καὶ
ἔδεμοι ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐν μόνον τοῦτο· Τοιαύτην δὲ ἐννοῶ (λέγει) διόρθωσιν γλώσ-
σης· τῆς ὁποίας τὴν μὲν ὕλην δίδωσιν αὐτὰ τὰ ὀνόματα τοῦ λαλοῦντος ἔθνους· τὸ δὲ
εἶδος καὶ τὴν μορφήν καταρτίζει καὶ τελειοποιεῖ τῶν πεπαιδευμένων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν
ὁ ἐμιλος μὲ τὴν εὐθύνην τῆς κρίσεως, καὶ τοὺς κανόνας τῆς παλαιᾶς ἡμῶν γλώσσης,
ἐξορίζων μὲν τὰ εἰσβάρα καὶ ἀλλοειθῆ, ἀντ' αὐτῶν δὲ εἰσάγων τὰ οἰκεία καὶ συγγενῆ,
θεραπεύων δὲ καὶ διορθῶν τὰ διεστραμμένα· Ἴδε φυσ. σελ. κ'. Τοιαύτην δὲ τακτικὴν
διαίρεσιν ἔχει καὶ τὸ τοῦ Οἰκονόμου (Φιλολ. σελ. 196.) ἔθνα πραγματεύεται περὶ ἐθ-
νικῶν χαρακτήρων· οἷον, Ἰταμώτερος μὲν ὁ Σθένηςλος, πρᾶκτερος δὲ ὁ Διομήδης, ὀρη-
τικώτερος δὲ ὁ Ἀχιλλεύς, φιλάνθρωπότερος δὲ ὁ Ἔκτωρ . . . Πρίκιμος πάλιν καὶ Νέστωρ,
ἀμφοτέροι φρονιμοί, ἀλλ' ἐκείνος μὲν δειλιώτερος, θαρραλαιώτερος δὲ ὁ Νέστωρ . . . Καὶ
πάλιν Πάρις καὶ Ἔκτωρ, ὁ μὲν ἀσελγής, καὶ φιλοψυχος, καὶ καλλωπιότης· ὁ δὲ Ἔκτωρ
ἐξ ἐναντίας σωφρονικός, καὶ πολμηρος, καὶ ἀτημέλητος· Τοιοῦτω τρόπῳ δὲ ζωγραφί-
ζονται καὶ ὀλοκληρῶν ἔθνων χαρακτῆρες· οἷον, οἱ μὲν Τρῶες οὕτω,

» Κλαυθρῆ· ἑνοπήτ' ἴσαν ὄρνιθες ὡς·

οἱ δὲ Ἕλληνες οὕτω,

Σιγῆ, δευδιότες σημαντόρας·

(*) Ὁ σοφὸς Κοραῖς ἐπρόσθεσε καὶ αὐτὸς νὰ κἀμῃ τοὺς μεταφραστὰς προσεκτικὸς εἰς
τοῦτο· ἀλλ' ὁ αὐτὸς κατὰ δυστυχίαν (διδάσθωμι παρρησία) δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποφύγῃ
τὸ ἐλάττωμα τοῦτο, καὶ μάλιστα τὸ κομματικόν, ἐν οἷς οὐ δεῖ, καὶ ἀσύνδετον, καθ' ὃ
ὑπερέβαλε μάλιστα καὶ πάντας τοὺς ἄλλους· καὶ φαίνεται, ὅτι ἐκ τῆς πολλῆς ἔξεως

εἰς τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγινε λόγιος, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας χαρακτηρίζεται ἐθνικῶς; Εἰς τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἰς τὸ σκότος τῆς παχίας ἐκείνης δουλείας, ὅσοι διδάσκαλοι ἐτι ἐσώζοντο εἰς τὰς γωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, διδάσκοντες τὰ παιδία, ὅλοι ἔγραφον εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐξαιρετα· ἄν δὲ τίς πρόφασιν λείπεται εἰς τοὺς λέγοντας δὲν ἤξεύρομεν; (*) πλὴν καὶ οὕτως ὁ μὴ δυνάμενος τοῦτο, ὡς ἀκολουθῆ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀρχαίας ἐν τῇ λαλουμένῃ, τὸ τῆς μητρὸς λέγω ὕφασμα, τὸ συνηρμοσμένον καὶ ἀρρενωπὸν ἐν τῇ θυγατρὶ ἤτις, ἐξαιρουμένων τινῶν ἰδιωμάτων καὶ φράσεων, οὐδὲν ἔστιν, ἢ ἐκείνης ἀνάλυσις ἐκ συνεπτυγμένου εἰς ἀνεπτυγμένον, καὶ ἀνάπαλιν ἐν πολλοῖς. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἱκανὸς καὶ εἰς τοῦτο, ἄς μοι συγχωρήσῃ νὰ εἶπω, ὅτι αὐτὸς μοιχεύει τὴν γλῶσσαν, τὸ καλὸν καὶ ὠραῖον αὐτῆς εἶδος ἐξ ἀγνοίας πολλῆς εἰκὴ διαφθεῖρων ἐν ψιμυθίῳ ἄλλοτριῶν καλλωπισμάτων.

Ταῦτα μὲν ὦ ἄνδρες σοφοί, εἶναι τὰ φρονήματά μου περὶ ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων, ἀποβλέποντα τῆς μὲν τὴν βελτίωσιν καὶ ἀναδρομὴν τῆς δὲ, τὴν εὐκολίαν καὶ ἔκτασιν εἰς πολλοὺς οἶον, περὶ τῆς ὁμιλουμένης.

Α'. Νὰ γράφωμεν κατὰ τὴν τυχοῦσαν ὕλην, προβαίνοντες ἐπὶ τὸ κομψότερον τατὰ τὴν δύναμιν τῶν διδασκομένων. (**)

Β'. Εἰς τὴν ἐρμηνίαν τῆς ἀρχαίας νὰ μὴ ἀπομακρύνωμεν πολὺ τὸν χαρακτῆρα τῆς προφερομένης.

Γ'. Νὰ προσέχωμεν ἐν τῷ μεταφράζειν νὰ μὴ παρσισάγωμεν ξένα τινὰ ἰδιώματα.

Δ'. Τὰς ἐκ τῆς ἀρχαίας εἰσαχθείσας φράσεις οὐ μόνον νὰ φυλάττωμεν αὐτάς, ἀλλὰ καὶ ἄλλα νὰ προσαρμύζωμεν εὐφυῶς εἰς αὐτήν

ἐν τοῖς Γαλλικοῖς παρελκόμενος, δὲν ἐνόησε ποὺ κιβδηλεύεται μάλιστα τὸ τῆς γλώσσης καλόν· λάβε μοι μίαν ρῆσιν ἀπὸ τινος βιβλίου, τὴν ὁποίαν ἂν ἠμπορήσῃς νὰ τὴν ἐξελληνίσῃς εἰς τὴν ἀρχαίαν χωρὶς δυσκολίαν καὶ μεγάλην μεταβολὴν ἐκ προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως, ἔξω σοι τοῦτο δείγμα, ὅτι τὸ ὕφος ἐκεῖνο εἶναι ἀνόθευτον, καὶ ἡ γλῶσσα ἔχει τὸ ἴδιον ἔνδυμα· ἐὰν ὅμως εὖρης αὐτὸ δυσκατόρθωτον, ἔστω σοι τοῦτο σημεῖον, ὅτι τὸ καλὸν τῆς γλώσσης γενεθεύεται.

(*) Διδάσκαλος Ἕλλην εἰς τὸ εἶπῃ, ἐὰν λέγῃ, ὅτι δὲν ἤξεύρῃ νὰ συγγράψῃ Ἑλληνιστῆ, πρέπει ἢ νὰ τὸ κρύψῃ, ἢ νὰ τὸ διορθώσῃ· ἄλλως δὲ τὸ νὰ μὴ ἐντρέπῃται, φέρει ἐντροπὴν εἰς αὐτὸν, ἀνασρεφόμενον μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὥσπερ Ἡρώς ἐν Ἴρωσι.

(**) Λέγουσί τινες, ὅτι διαφέρωμαι πρὸς τὸν σοφὸν Κοραῆν, καθὼ ἐκεῖνος μὲν θέλει νὰ γράφωμεν εἰς τὴν νεωτέραν, ἐγὼ δὲ εἰς τὴν ἀρχαίαν· ψεύδονται καθότι ἐγὼ μόνον περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦτο γνωμοδοτῶ· καὶ ἔγραψα καὶ γράφω εἰς τὴν νεωτέραν περισσότερο ἀπὸ ὅλους, καθὼς καὶ ἐκεῖνος δὲν ἐμπόδισε τὴν Ἑλληνικὴν ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν.

Ε'. Τὸ λαλεῖν καὶ γράφειν ἐν τοῖς σχολείοις Ἑλληνιστὶ πρὸς διόρθωσιν καὶ τῆς νεωτέρας· ταῦτα μὲν περὶ αὐτῆς.

Περὶ δὲ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς ἐκεῖνα·

Α'. Τὸ προμανθάνειν ἐντελῶς τὰ παιδαγωγικά.

Β'. Τὸ ἀποστηθίζειν ἐκ διαλειμμάτων.

Γ'. Τὸ ἀπαγγέλλειν καὶ γράφειν τὴν γλῶσσαν Ἑλληνιστὶ.

Δ'. Τὸ τιμᾶσθαι ἀξίως τοὺς λαλοῦντας καὶ γράφοντας αὐτὴν μαθητάς·

Ε'. Τὸ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἄλλα τινὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν γράφειν.

Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐν μόνον αισθάνομαι, ὅτι θελεῖ εὖρη πολλὴν ἀντίρρησην, τὸ τελευταῖον· καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐκ προλήψεώς τινος, καὶ μάλιστα διὰ τὸ ἐπιπόνον· ἀλλὰ τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι τὸ μὴ ἐπιπόνως γενόμενον, γίνεται καὶ ολιγοχροτόνιον, ὡς καταφρονούμενον; καὶ τοῦ Φειδίου καὶ Λυσίππου τὰ ἔργα ἐπίπονα μὲν ἦσαν, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ, ὅσα σώζονται, ἔλκουσι καὶ νῦν ἐτι τὸν θαυμασμὸν ὀλοκλήρων ἔθνων· ἔπειτα τίνα λόγον ἔχει πρὸς Θεοῦ τὴν μὲν ἐγκύκλιον παιδείουσι νὰ διδασκώμεθα εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἐλευθερίας· τὴν δὲ φιλοσοφίαν, εἰς τὰ ῥάκη τῆς ἐσχάτης βαρβαρότητος καὶ δουλείας; ἐγὼ δὲν κατανοῶ καὶ μάλιστα νῦν, ὅποτε ἡ εὐνοια τῆς τύχης, ἡ προθυμία τοῦ γένους ἢ βελτιώσις τῶς σχολείων, ἢ τάξις τῶν μαθημάτων, τὸ εὐμέθοδον τῆς σπουδῆς, ἢ σχέσις καὶ εὐνοια τῶν Εὐρωπαϊῶν σοφῶν, τὰ πάντα συντρέγουσι εἰς ἀνάγκησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Φέρε δὴ πρὸς Θεοῦ, ἀφ' οὗ ἀποφασισθῆ ἡ εἰρήνη, καὶ ἀρχίση ἡ Ἑλλάς νὰ διοικῆται ἐλευθέρως, καὶ ρεῦσῃσι πανταχόθεν οἱ ἐκ τῆς Εὐρώπης σοφοί, τί ποιῶμεν ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι; Ἐὰν ἐκεῖνοι διαλέγωνται Ἑλληνιστὶ πρὸς ἡμᾶς, Ἕλληνας ὄντας, τὸ ὅποιον καὶ πολλοὶ πολλακίς ἐπάθομεν, ἡμεῖς πῶς θέλομεν ἀπαντήσῃ; διὰ τῆς Λατινίδος; ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων καὶ ἰατροὶ καὶ φιλόσοφοι ταύτην μὲν, καὶ τοὶ νεκρὰν οὔσαν ὡς ἀληθῶς, προφέρουσι· πρὸς δὲ τὴν ἀναρρώσιν τῆς νοσοῦσης ἀποναρκοῦσιν, ἐξαιτουῦντες θεῖθην τὴν ἀντίληψιν τῶν θαυμάτων· ταῦτα δὲν εἶναι παράλογα;

Πρὸς δὲ τούτοις σκέψασθέ μοι κάκεινο, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, ὅτι νῦν βουλευόμεθα οὐχὶ περὶ πράγματος προσκαιροῦ, ἢ ἐποουσιώδους, ἀλλὰ περὶ οὐσιωδεστάτου καὶ ὡς ἐθνικοῦ εἰς ἅπαντα διαρκέσοντος τὸν αἰῶνα· Ἐὰν λοιπὸν τὸ πρᾶγμα, περὶ οὗ ἡμῖν ο λόγος, λάβῃ ἐξ ἀρχῆς τὴν προσήκουσαν εὐθυρίαν, τὸ καλὸν αὐτοῦ, ὡς οὐσιῶδες εἰς ὅλον ἔθνος καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπάρξεως, θέλει συντελεῖ εἰς αὐτὸ αἰδιῶς ἀνάγον καὶ προάγον πρὸς τὴν πατρῴαν περιωπὴν· ἔαν δὲ τούναντίον, ἐγὼ μὲν ἄλλο δὲν βλασφημῶ· λέγω δὲ τὸ παρὰ

πάντων ὁμολογούμενον, ὅτι ὁ Ἕλλην, κἄν ὑποθέσῃ τις τὰς πλέον εὐτυχεῖς περιστάσεις, δὲν θέλει ἐμφανισθῆ εἰς ἄλλοθενεῖς μετὰ τῆς αὐτῆς παρρησίας, μεθ' ἧς ἤρχοντο οἱ πρόγονοι ἡμῶν πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν· μήτε θέλει παρρησιασθῆ ὡς ἦρωσ, τὸ ὅποιον ἐμπνέει αὐτῇ ἡ γλῶσσα τῶν θεῶν διὰ τὴν ὑπεροχὴν· μάρτυρες δὲ τοῦ λόγου τούτου αὐτοὶ οἱ ἄλλοθενεῖς καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι οἱ τὰ πρῶτα τῆς σοφίας παρ' αὐτοῖς ὑμνούμενοι ἔχειν· ἐξ ὧν ὁ μὲν περικλεῆς Κικέρων εἶπεν, ἐὰν ὁ Ζεὺς ἐδύνατο νὰ λαλήσῃ, δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ τὸ κατορθώσῃ καλλίτερα ἀπὸ τὸν Δημοσθένην, καὶ Πλάτωνα· ἕτερος δὲ τις προσέθηκεν ἔτι κάκεινο, ὅτι καὶ ἡ φύσις αὐτῆ, ἂν ἐλάμβανέ ποτε ὄργανα φωνητικὰ, διὰ τῆς Ἑλληνίδος ἔπρεπε νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὰ ἑαυτῆς μυστήρια. Τὸ οὕτω λοιπὸν καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων ξένων ἐκθειάζομενον, καὶ παρὰ τῶν νεωτέρων ἐπιθυμούμενον, πῶς δὲν θέλει δώσῃ ὑπεροχὴν εἰς τὸ ἔθνος, ἐὰν τιμηθῆ κατ' ἀξίαν; καὶ πῶς δὲν θέλει γένη κοινὸν καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, ἀφ' οὗ τύχη παρ' ἡμῶν τῆς προσηκούσης τιμῆς καὶ ἐπιμελείας; κυκλὸς τις περιτρέχει τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀνάγων καὶ κατὰγον κατὰ τὰς γνώμας τῶν διοικούντων αὐτὰ, καὶ τῆς τύχης τὰ θαύματα· διὸ πᾶσα ἐλπίς δυνατὴ, καὶ διὰ τοῦτο, κἄν ἐλαχίστη ἢ ἡ ἀπ' αὐτῆς ὠφέλεια, δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῆ· καὶ μάλιστα περὶ τοιούτου κτήματος, τὸ ὅποιον ὅσον ἀνακαλύπτει τὴν ἑαυτοῦ ἀρετὴν, τόσον ἔλκει τὴν τῶν ξένων εὐνοίαν καὶ τὸ σέβας πρὸς τοὺς κεκτημένους καὶ τοσοῦτον γίνεται περιμαχητότερον καὶ ἐπιθυμητότερον εἰς ἐκείνους. Παράδοξον λοιπὸν προσπίπτει εἰς τὴν συνήθησιν τῶν αἰσθανομένων νὰ ἐλέτη τις τοῦτο παράτινων ἀμελούμενον καὶ καταφρονούμενον· καὶ μάλιστα εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς, καθ' οὓς τὴν μὲν πρό αἰώνων ἀπλητισμένην ἐλευθερίαν διὰ πολλῶν κινδύνων καὶ μὲ θαύμασμον ὅλων τῶν ἐθνῶν ἀνελάβομεν· τὴν δὲ γλῶσσαν, θυγατέραν οὖσαν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐξ ἡμισείας, ἵνα μὴ εἶπω καὶ τὸ πλεῖστον, προφερομένην, ταύτην νὰ παραμελήσωμεν, τὴν μήτε κίνδυνον, μήτε ἀναλώματα ἔχουσαν, δόξαν δὲ καὶ κέρδος καὶ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ἡμῖν φέρουσαν, καὶ παρὰ πάντων τῶν ἐθνῶν ὁμολογούμενως.

Μόλις ἤχησεν ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔπαινος ἐκρότησεν εἰς ὅλας τῆς Εὐρώπης τὰς ἐφημερίδας· ἀλλ' ἐὰν οἱ σοφοὶ οὗτοι ἄνδρες ἀκούσωσιν ἔτι, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἅμ' ἀναλαβόντες τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν, καταγίνονται ἤδη νὰ ἀνασώσωσι καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων αὐτῶν, τὴν παρ' αὐτῶν θεῖαν φωνὴν καὶ καλουμένην καὶ ὑμνούμενην, πῶς θέλουσι διατεθῆ πρὸς τε ἡμᾶς καὶ αὐτήν; θαυμασίως, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ πλέον ἢ ὅσον καὶ ὅπως διετέθησαν, ὅταν εἶδον τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἐψηφισμένην παρὰ τῶν φιλανθρώπων

συμμάχων. Ναι, βέβαια τὰ μεγάλα μεγάλους ἔχουσι καὶ ἀγῶνας· ἀλλ' οἱ σέφανοι τούτων μόνων μένουσιν ἀειθαλεῖς καὶ ἀμάραντοι· ὡσπερ καὶ αἱ ἐκ τούτων ὠφέλειαι, ὡς διαιωνίζουσαι εἰς τὴν τοῦ γένους ὀλοκληρίαν, ἀποδεικνύουσι τοὺς μὲν ἀγῶνας οὐδὲν, τὴν δὲ πρὸς τούτους γενναϊότητα καὶ μεγαλοφροσύνην μεγάλην· τῆς ὁποίας ἡ κληρονομία ἀνεκυψεν ἤδη εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς τῆς ἱερᾶς κόνιος τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ὡς ἀγώνισμα δεύτερον· τοὺς ὁποίους ἡ φήμη ἔστησεν ὑπεράνω τῶν νεφελῶν μετὰ τῶν ἡρώων· Ταῦτα λοιπὸν φανταζόμενος ἕκαστος, καὶ χωρῶν νοερῶς εἰς τὴν αἰδιότητα τῆς ἐθνικῆς διαρκειᾶς καὶ ὀξῆς, οὕτως ἄς συλλογίζεται περὶ τούτων.

Νῦν δὲ μεταβῶμεν καὶ εἰς ἕτερον θεώρημα τοῦτο. Ἐὰν σᾶς ἐρωτήσω, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, τί δυσκολώτερον πρᾶγμα σοχαίσεσθε ἐν τῷ βίῳ, ἴσως θέλει μοι ἀποκριθῆ τις, τὸ προφητεύειν περὶ τοῦ μέλλοντος· τοῦτο λέγω καὶ ἐγώ· ἐὰν ὅμως δίδονται καὶ τινα σημεῖα προγνώσεως εἰς τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον τὸν ἄνθρωπον, περὶ οὐδενὸς ἄλλου δὲν θέλει προφητεύσῃ τις εὐσοχώτερον, ἢ περὶ τῆς γλώσσης αὐτῆς, περὶ ἧς νῦν ἡμῖν ὁ λόγος, φθάνει μόνον νὰ μεταχειρισθῆ τὸ λογικὸν ὀρθῶς· ἐπειδὴ ἡ παροῦσα εὐτυχῆς μεταβολὴ τῶν πραγμάτων τοσοῦτον ἐκαινούργησε τῶν φιλελλήνων σοφῶν τῆς Εὐρώπης τὴν περιέργειαν, ὅσοι κατεγοητεύθησαν μάλιστα ἀπὸ τὰς ἴυγκας αὐτῆς τῆς μελιόρρουτου φωνῆς, ὥστε πολλοὶ ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ τοῦ πράγματος νηπιότητι ἐπιθυμοῦσι καθ' ἑαυτοὺς νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν κοινὴν καὶ παρ' ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ τὴν Λατινίδα· ἀλλ' ἐὰν ἔλθωσί ποτε καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς βουλῆς ταύτης, τότε βέβαια πολλοὶ θέλουσιν ἔλθῃ καὶ εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ ἀκούσωσιν αὐτὴν ὡς προφερομένην παρ' ἡμῶν φυσικώτερον, καθὼς τρέχομεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς μητροπόλεις ἐκείνων διὰ τὴν ἐκείνων. Ἐὰν λοιπὸν ἔλθωσί τινες ἐξ αὐτῶν καὶ γράφοντες καὶ λαλοῦντες τὴν ἡμετέραν, τί ποιήσομεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες οἱ ψευδόμενοι τούνομα; εἰ δὲ πάλιν πέμψωσι τοὺς παῖδας αὐτῶν εἰς Ἀθήνας, αὐτὴν τὴν ἱεράν τῶν Μουσῶν ἐσίαν (τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ πιθανώτατον) νὰ μάθωσι τὴν γλῶσσαν αὐτὴν ἐξ ἀκοῆς καὶ γραφῆς, καθὼς μανθάνουσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ πάσας τὰς γλώσσας, καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀληθῶς νενεκρωμένην Λατινικὴν, τὴν μῆτε Λατίνους πλέον, μῆτε Λάτιον ἔχουσαν, τότε λέγω τί ποιῶμεν ἡμεῖς οἱ ψευδώνυμοι Ἕλληνες, οἱ τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦντες ἐξ ἀμνημονεύτων αἰώνων; πότερον θέλομεν ἀποπέμψῃ τοὺς ἐρχομένους, ὅθεν ἦλθον, ἀπράκτους; ἢ τότε θέλομεν σκεφθῆ ἐξ ἀρχῆς τὰ συμφέροντα ὑπὸ τῆς ἀνάγκης; δῆλον, ὅτι τὸ δεύτερον διὰ τοῦ πρώτου τὴν ἀτοπίαν· ἔπειτα τί θέλομεν εἰπῆ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς; τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὁψὲ μὲν, ἀλλὰ νοῦν ἐσχήκαμεν; καλῶς·

ἀλλ' ὁ στρατηγὸς τῶν Θηβαίων κακίξει τὴν φωνὴν τοῦ στρατηγοῦ τὴν, οὐ προσεδόκησα. καλῶς δὲ καὶ ὁ Ἡσίοδος ἐπαινεῖ καὶ τὸ ἐξ ἀνάγκης μαθεῖν τὰ συμφέροντα κατὰ δεύτερον λόγον· ἀλλ' ὅταν τοῦτο γίνηται μετὰ πολλὴν ζημίαν, ὁ Ὅμηρος λέγει, » βεχθὲν νήπιος ἔγνω.» Φρονίμων λοιπὸν ἀνδρῶν εἶναι νὰ προγνωρίζωσι τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος, καὶ νὰ κατατάττωνται εἰς τὴν πρώτην παρ' Ἡσιόδῳ τάξιν παρ' ἑαυτῶν, τὴν μακαρίαν καὶ ἐπαινετὴν· ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὴν δευτέραν, ἐνθα ὁ Ὅμηρος κατατάττει τοὺς νηπίους καὶ ἄφρονας.

Πρὸς δὲ τούτοις μὴ παρακούσητε καὶ τὸν τελευταῖον μου τοῦτον λόγον. Ἐὰν σᾶς ἐρωτήσῃ τῶν ξένων τις, Ἄνδρες Ἕλληνες, εἰς ποίαν ποτὲ ὑπεροχὴν ἔθνικὴν σεμνύνεσθε πρὸς τὰ ἔθνη, τί θέλετε δεῖξῃ; ἐπειδὴ καθὼς καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος ἡμῶν ἔχει τὴν νὰ καυχᾶται, οὕτω καὶ ἔθνος ὅλον ἀδύνατον νὰ μὴ φρονῇ τοῦλάχισον, ὅτι ἔχει καύχῃσιν τινὰ πρὸς τὰ ἄλλα· εἰσὶ δὲ τὰ τῶν ἔθνῶν χαρακτηριστικὰ εἰς ὑπεροχὴν, ἐλευθερία, νόμοι, φρονήματα, ἀνδρία, δύναμις, πλοῦτος τέχνη καὶ ἐπιστήμη, ἄλλα μυρία· εἰς τὴν λοιπὸν τῶν ἀπάντων ἐρωτηθέντες, θέλετε δεῖξῃ τὴν ὑπεροχὴν, ὥστε νὰ σφερόμεθα καὶ ἡμεῖς ὅπως οὐ σοβαρώτερον ἐν τοῖς ἄλλοις; εἰς τὴν εὐνομίαν, ἢ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὰ λοιπά; ἀλλὰ ταῦτα μήτε ἀνεβλάστησαν ἔτι παρ' ἡμῖν· οἱ δὲ καρποὶ, ὡς κρεμάμενοι ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐλπίδων, θεῶν ἐν γούνασι κεῖται, ἂν ποτε θέλωσι γένῃ ὄριμοι· εἰς ποῖον λοιπὸν προτέρημα νῦν δικαίῳ σεμνυνόμεθα λόγῳ; Εἰς τὴν γλῶσσαν, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν προπατόρων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐδείξεν ἡ θεὰ ἐξ ἀρχῆς τὰ μυστήριά της, εἰς αὐτὴν ἴσταται ὁ Ἕλληνικὸς ἡμῶν χαρακτήρ· εἰς δὲ τὰ ἄλλα ἐσμέν, ὅποιοι ἐσμέν, γυνώτεροι ὑπέρου κατὰ τὴν παροιμίαν.

Νῦν δὲ ἴδετε, πόσῃ ἀτοπίαν ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ πρὸς τοὺς προπατόρας ἡμῶν, εἰς τῶν ὁποίων μὲν τὴν γενναϊότητα καὶ μεγαλοφροσύνην ἀγλαίζόμεθα, τὸ δὲ τῆς γλώσσης καλὸν μυκτηρίζομεν· ἀρά γε τί θέλουσιν εἰπῆ καὶ περὶ ἡμῶν, ἐὰν ἔχωσιν τινὰ αἰσθησῶν ἐκεῖνοι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς γινομένων; καὶ τίς ἡμῖν πρὸς ἐκείνους ἢ ἀπολογία περὶ τούτου τοῦ πράγματος; πότερον, ὅτι τυρханνόμεθα, τὸ ὅποιον ἐκώλυεν ἡμᾶς μέχρι τούδε; ἀλλ' ἰδοὺ ἡ χάρις τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ ἀρετὴ τῶν ἀπογόνων καὶ μιμητῶν ἐκείνων ἀφαιρεῖ ἤδη (σὺν θεῷ δὲ εἰρήσῃ) τὸν καταθλίβοντα ἐκεῖνον βαρὺν ζυγόν; ἀλλ' ὅτι δὲν θέλομεν; ἅς ἀποβάλωμεν λοιπὸν καὶ τὸ ἐκ γενναίου φρονήματος ἀναληφθὲν μεγαλῶνυμον ὄνομα Ἕλλην, περιοριζόμενοι εἰς τὸν μέχρι τούδε ἄτιμον καὶ καταφρονούμενον Γραικόν· ἢ τρίτον θέλομεν προσποιηθῆ, ὅτι δὲν δυνάμεθα; ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐπλαστούργησαν τοῦτο ἐξ

αὐτοῦ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ἀφήκαν ἔτοιμον ἡμῖν ἐν τοῖς βίβλοις· πῶς λοιπὸν τὸ πλῆθουργηθὲν, καὶ ἀνατραφὲν, καὶ ἀκμάσαν ἐν δόξῃ, τοῦτο ἐξασθενῆσαν μικρὸν ἐκ δεινῶν περιστάσεων, δὲν δύναται νῦν ἐξ εὐτυχῶς μεταβολῆς νὰ ἀναλάβῃ τὴν προτέραν λαμπρότητα, καὶ μάλιστ' ἐν ᾧ ἐλέπομεν αὐτὸ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς κατ' ἐκάστην προβαῖνον ἐπὶ τὸ βέλτιον; ἢ δὲν ἐλέπομεν τοῦτο καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, τὰς ὁποίας ἡ μὲν τῶν χρόνων ἐπήρεια καὶ κακότης ἐξηχρείωσεν εἰς τὸ παντελές· ἡ δὲ ἐπιμέλεια καὶ πρόνοια τῶν ἀνθρώπων ἀνέστησεν αὐτὰς, καὶ ὕψωσε πολλῶ ἀνωτέρω;

Ἄς ἀναπηθῆσωμεν λοιπὸν, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ εἰς τοῦτον ἔτι τὸν ἀγῶνα τὸν ἀπάντων τῶν ἀγῶνων ἡδονικώτατον· ἄς συναγωνισθῶμεν χερσὶ τε ποσὶ τε νὰ ἀνασώσωμεν τὴν παρακαταθήκην τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ εἰς ἐκείνους ποιοῦντες κεχαρισμένα, καὶ εἰς ἑαυτοὺς προσήκοντα καὶ ὠφέλιμα· καὶ ἄς δεῖξωμεν, ὅτι οἱ αὐτοὶ ἐσμέν ἐκαῖνοι τε καὶ ἡμεῖς, ἐνδόξων γονέων ὀμνηγώμενες μιμηταὶ καὶ ὁμολῶσσοι· ἵνα δὲ ταῦτα γένηται, ἐνός ἐστι χρεία, μὴ τυροβάξετε περὶ πολλά· μιᾶς γνώμης καὶ ψήφου χρεία, μόνου τοῦ δόξαι· ἤδη γὰρ καὶ τὸ ὕδωρ ταράττεται, καὶ χρεία χειρὸς ἵνα βάλλῃ με μόνον εἰς τὴν κολυμβηθρᾶν.

Ἄλλ' ἐνταῦθα αἰδῆς φαίνεται μοι νὰ ἀκούω τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης λέγοντας πρὸς ἡμᾶς· Ἄνδρες Ἕλληνες, ἀπόγονοι τῶν ἡρώων, καὶ μιμηταὶ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς, ἐτρέξατε ἤδη μετὰ δόξης καλῆς τὸν μέγιστον κίνδυνον πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἐλευθερίας, προσθέσατε ἔτι εἰς τὴν δόξαν αὐτὴν καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς γλώσσης τῶν προπατόρων, τὴν ὁποίαν σᾶς ἐσέρησεν ἡ δουλεία· ἀνασώσατε τὴν θεῖαν ἐκείνην φωνὴν, τῆς ὁποίας ἡ ἐλευθερία εἶναι θυγάτηρ· θυγάτηρ καὶ μήτηρ ἀμφοτέραι οὕτως ὡς συναίτια καὶ συναιτιατὰ, ὑπ' ἀλλήλων γεννώμεναι καὶ ἐνωσάι· Ὁ κίνδυνος πρὸς ἐκείνην μὲν ἦτον τῷ ὄντι μέγιστος· ὁ δὲ πρὸς ταύτην ἀγὼν μικρὸς, ἡδονικὸς, καὶ κατὰ εἴμα ἐπικερδής· διὸ δι' ἐκείνην μὲν θέλετε ἔχειν παρὰ πάντων ἀθάνατον ἔπαινον· διὰ ταύτην δὲ, τὴν ὑπεροχὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι. Κατατείνετε λοιπὸν, σπεύσατε πρὸς τὸ πατρίων τοῦτο κτῆμα τὸ συμφερότατόν τε καὶ ἐνδοξότατον· σφραγίσσατε τὴν ἑαυτῶν ἀρετὴν καὶ μετὰ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο φρόνημα· ἵνα μηκέτι ἦτε Γραικοὶ, εἰς τὸ ὁποῖον μετωνομάσθησαν οἱ πατέρες σας καταφρονούμενοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων· ἀλλ' Ἕλληνες ὄντες, τὸ ὁποῖον ὄνομα καὶ ἐν ἐλλείψει ἔπειτα τῆς ἐλευθερίας, ἦτον ἱκανὸν, ἐν ὅσῳ ἠκούετ' ἐν καταδυσωτῇ καὶ τοὺς νικητὰς του, καὶ τοῦτο ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσης ταύτης.

Τοιαῦτά μοι φαίνεται, ὅτι συμβουλευούσιν ἐκεῖνοι ἔθνος ὅλον ἀνατρέχον ἤδη πρὸς τὴν πατρίων εὐδαιμονίαν· ἐγὼ δὲ δὲν βλέπω το-

τούτον ἄτοπον τὸ νὰ φκινώμεθα σοφῶν ἀνδρῶν βουλευόμενοι χεῖρον· ἀλλὰ τὸ δεινὸν ἐστίν, ὅτι ἀφῆρέθημεν καὶ τῆς ἀτοπίας ταύτης τὴν αἴσθησιν, καὶ μήτε δυνάμεθα νὰ τὴν εὐρωμεν· διὰ τί; ὅτι οἱ ὄντως τὰ τῆς γλώσσης ταύτης μυστήρια μυθέντες, καὶ τὰς χάριτας αὐτῆς πολυειδῶς ἀπολαύσαντες, οἱ μὲν αὐτῶν ἕσυχον βίον ἐλόμενοι, οἱ δὲ ἀδιαφοροῦντες οὐ καλῶς πρὸς τὸ πρᾶγμα, οἱ δὲ τινες καὶ ὑπὸ ἰδιαιτέρων παθῶν ἀγόμενοι καὶ φερόμενοι, οὗτοι μὲν ἅπαντες σχεδὸν σιωπῶσιν· ὄχλοι δὲ ὅλως ἡμιμαθῶν ἐπιφέρουσι ψῆφον περὶ γλώσσης εὐγενοῦς καὶ συστατικῆς τῆς ἐθνικῆς ὑπερόχῃς τε καὶ δόξης, καὶ διαφιλονεικοῦσι περὶ Μούσης Ἑλληνικῆς, εἰς τῆς ὁποίας τοὺς τερπνοὺς κόλπους αὐτοὶ, ἢ δὲν ἐπλησίασαν πώποτε διὰ νὰ αἰσθανθῶσι τὰ ἐκ τῶν χαρίτων ἐκεῖθεν ἐξερχόμενα ἐπαφρόδιτα θέληγτρα, ἢ πλησιάσαντες μικρὸν, ὥσπερ κακοὶ μνηστῆρες, τῆς τελείας ἀπεκλείσθησαν ὑπολαύσεως, ἀκούσαντες τὸ κακέμφατόν μὲν ἐκεῖνο, χαρίεν δέ·

» Τραχὺς τίς εἶ· εὐνῆς ἀπόσχουτῆς ἐμῆς.»

καὶ διὰ τοῦτο ζηλοτυπία δουλεύοντες, ἀποτρέπουσι καὶ τοὺς ἄλλους τῶν χαρίτων ἐκεῖνης.

Ἄλλ' ὦ ἄνδρες φίλοι, εἴτε θέλομεν, εἴτε μὴ, ἡ γλῶσσα ἀνατρέγουσα φύσει, διώκει τὴν τελειότητα, καὶ διὰ τοῦτο μένει καὶ αὐθις τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν σκέψιν τῶν μεθ' ἡμᾶς, πλὴν μὲ ζῆμίαν ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα μὴ γένη τοῦτο, ὥστε νὰ ὑποπέσωμεν εἰς τὴν τῶν μεταγενεστέρων κακολογίαν, ἃς προλάβωμεν νὰ δεῖξωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν δυνατὴν πρόνοιαν περὶ τοῦτου· ὁποῖαν δὴ ποτε λέγω ταύτην; προσέχετε μοι τὸν νοῦν· διορισθῆτω μία ἑβδομημέρις ὡς δοκίμιον τῆς ἀρχαίας γλώσσης· ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς μὲν νὰ ἐκδίδηται ἀπαξ τοῦ μηνός, ἔπειτα καθ' ἣν πλουτεῖ ὕλην, καὶ δις καὶ τρίς· Συγγραφεῖς δὲ αὐτῆς ἔσωσαν πρῶτοι μὲν οἱ πρῶτοι τῶν μεγαλητέρων σχολείων διδάσκαλοι, σέλλοντες κατ' ὀφειλὴν εἰς τὸν διορισθησόμενον συντάκτην αὐτῆς κατὰ μῆνα μίαν τινὰ πραγματείαν, τῆς ὁποίας ἡ ὕλη ἔσω ὁποιαδήποτε, μῦθος, ἱστορία, γνώμη ἠθικὴ, γύμνασμα ῥητορικόν, κωμικόν, ἐκ τῆς ποιητικῆς, ἐκ τῆς φιλοσοφίας, ἢ καὶ ἐκ μεταφράσεως γλώσσης ἀλλοτρίας· καθότι ἐνταῦθα ζητεῖται καὶ ἐξετάζεται οὐχὶ ἡ ὕλη, ἀλλὰ τὸ τῆς γλώσσης καλόν· τοῦτο πρῶτον.

Δεύτερον δὲ, ὅσα λογίδια γράφονται ἐν τοῖς σχολείοις, τὰ ὁποῖα συντάττουσι μὲν οἱ διδάσκαλοι, ἐκφωνοῦσι δὲ οἱ μαθηταὶ εἰς ἐξετάσεις, παρόντων τῶν ἐξετασῶν καὶ ἀκροατῶν, καὶ ὅτι ἕτερον συνταχθῆ Ἑλληνιστὶ εἰς αὐτὰ, νὰ πέμπωνται καὶ αὐτὰ εἰς τὸν εἰρημένον συντάκτην.

Τρίτον δὲ, ὅσοι μαθηταὶ μετὰ τὸ συντακτικὸν προβιάζονται, οὗτοι νὰ ὑπόκλινται εἰς χρεῖος νὰ προσφέρωσι τι γύμνασμα τῆς γλώσσης.

τοῦλάχισον μίαν ἐπιστολὴν, ἢ ἓνα μῦθον παραφρασμένον (ἴδε Γραμ. Τερψ. φύλ. 118.) ἐξ οὗ θέλει φανῆ ἕκαστος ἀξίος τοῦ προβιβασμοῦ ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς ποιητικῆς ποιημάτια, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ τῆς ῥητορικῆς ὀφείλουσι τοῦτο, ὡς καὶ εἰς τὸ γράφειν ἐντελέστεροι, καὶ εἰς τὰς ἰδέας πλουσιώτεροι ὄντες· πάντα δὲ ταῦτα ὑπογεγραμμένα μὲ τὰ ὀνόματα καὶ τὴν ἡλικίαν ἑκάστου.

Τέταρτον δὲ, νὰ ἔχωσι τὸ αὐτὸ δικαίωμα καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν διδασκάλων, εἴτις δύναται καὶ φιλοτιμεῖται νὰ συνεισφέρῃ τι εἰς τὴν Ἐφημερίδα· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ εἰς ἰδιαιτέρα καὶ μερικώτερα σχολεῖα διδάσκοντες τὰ Ἑλληνικά, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντες, εἴτε διδάσκαλοι, εἴτε μὴ, ἐχέτωσαν τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ νὰ εἶναι δεκτὰ τὰ πονήματά των.

Πέμπτον δὲ, τὸ αὐτὸ δικαίωμα νὰ δοθῆ ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ἐξω τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος διδάσκοντας τὰ Ἑλληνικά νὰ πέμπωσι καὶ αὐτοὶ μὲ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὅ,τι θέλουσιν.

ἔκτον δὲ, ἡ Ἐφημερίς νὰ διανέμηται εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα ἐκδεδομένη εἰς ὄγδον, καὶ δεδεμένη εἰς φυλλάδια εἰς περισσότερα σώματα πρὸς χρῆσιν καὶ μαθητῶν καὶ πάντων τῶν περιέργων καθ' ἕκαστον μῆνα.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, νὰ διορισθῆ μία ἐπιτροπὴ τριμελῆς ἐμπείρων τῆς γλώσσης, οἱ ὁποῖοι νὰ κρίνωσι τὰ συγγραμμάτια ταῦτα, καὶ μάλιστα τὰ τῶν μαθητῶν μετὰ τὴν ῥητορικὴν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· καὶ οὕτως νὰ ἐκλέγωσιν ἀπὸ πάντων τρία μὲν τῶν διδασκάλων, τρία δὲ τῶν μαθητῶν τὰ ἐκλεκτότερα· καὶ ταῦτα αὖθις κατὰ δευτέραν ἐπίκρισιν νὰ σημειωθῶσι, ποῖον πρῶτον, ποῖον δεύτερον, ποῖον τρίτον· τὴν δὲ ἐπίκρισιν ταύτην, νὰ τὴν προσφέρωσιν εἰς τὸν Γραμματεῖα τῆς παιδείας, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνωτάτην Ἀρχὴν, παρὰ τῆς ὁποίας θέλουσι προσδιορισθῆ καὶ θραβεῖα τοῖς εὐδοκμήσασιν τὰ εἰκότα, εἰς μὲν τὴν πρώτην τάξιν τὴν τῶν διδασκάλων νομίσματα χρυσᾶ περίαπτα πρώτης καὶ δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως· εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἀργυρᾶ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον· ὁποίας δὲ ἀξίας πρέπει νὰ εἶναι ἕκαστον τούτων τῶν νομισμάτων, καὶ ὁποῖα σύμβολα πρέπει νὰ περιέγῃ, τοῦτο κεῖται εἰς τὴν πατρικὴν πρόνοιαν καὶ φιλομάθειαν τῆς Ἀρχῆς· Σημειωτέον δὲ, ὅτι ὅς τις τῶν διδασκάλων λάβῃ τὸ πρῶτον γέρας, πάύεται μὲν πλέον ἀπὸ τὸ νὰ ἔμβῃ κατ' ὀφειλὴν εἰς τὴν ἀμίαν ταύτην, λαμβάνει δὲ τίτλον τινὰ τοῦ ἐπαγγέλματος καθ' ὑπεροχὴν.

Ἐκ δὲ τούτου τὰ μὲν πρὸς τοὺς προκριθέντας διδασκάλους θραβεῖα σέλλονται παρὰ τοῦ Γραμματεῖως εἰς τὰς καθέρας αὐτῶν μὲ τὸν προσήκοντα ἔπαινον· οἱ δὲ τρεῖς ἐκλεκτοὶ τῶν μαθητῶν, προσκληθέντες εἰς τὴν πρωτεύουσαν παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς, θέλουσι δοκιμασθῆ καὶ αὐτοπροσώπως παρ' αὐτῆς καὶ ἄλλως μὲν πολυτρόπως,

μάλιστα δὲ μὲ μίαν ῥῆσιν σύντομον, τὴν ὁποίαν θέλουσιν ἐξελληνίσῃ παρόντων τῶν Ἐπιτρόπων, ἵνα μὴ σφραγῶται τις ἀναξίως ἐξ ἄλλοτρίων πόνων.

Τούτων δὲ οὕτω γενομένων, παρουσιάζονται μετὰ τῶν Ἐπιτρόπων εἰς τὸν Γραμματέα, καὶ λαβόντες ἕκαστος παρ' αὐτοῦ τὸ προσηνῆκον βραβεῖον, ἀποπέμπονται εἰς τὰ ἴδια μὲ τὴν εὐφημίαν τῶν Ἐφημερίδων.

Τούτων λοιπὸν οὕτω γενομένων, ἀφ' οὗ διερεθισθῆ εἰς ἄμιλαν ἡ τῶν νέων φιλοτιμία εἰς πέντε ἔτη, δὲν εἶναι χρεῖα πλεονὴν νὰ ζητῶμεν ἡμεῖς τὸ καλὸν τοῦτο ἀεὶ καὶ μηδέποτε νὰ τὸ ἔχωμεν· ἀλλ' αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπιφοιτῶν πανταχόθεν, θέλει ζητῆ τοὺς φιλοκάλους ἑαυτοῦ ἐρασάς· Καὶ ταῦτα περὶ τῆς γραφῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς· ὅσον δὲ περὶ τῆς ἀπαγγελίας τῆς αὐτῆς εἶναι ἄλλα πολλὰ βοηθήματα, τὰ ὁποῖα μένουν εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ φιλοκαλίαν τῶν διδασκάλων. (*)

Διὰ τοῦτο λοιπὸν προβάλλω εἰς τὸ πανελλήνιον τὰς ἀνωτέρας μου σκέψεις· καὶ ἀξιῶ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἱερᾶς πατρίδος νὰ φανῆ ἕκαστος πιστὸς εἰς τὴν κρίσιν του, πειθόμενος εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ὑπαγορεύουσιν αἱ παροῦσαι μεταβολαί· τὰ δὲ πρὸ τούτων φρονήματα, ὡς ὑφ' ἑτέρων ἀξιοθρηνητῶν ὑπαγορευόμενα περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἢ ὄλως ἀναιροῦσι τοὺς ὀρθοὺς λογισμοὺς τῶν πρακτικῶν, ἢ τοῦλάχιστον ἐκ μέρους κωλύουσι τὰ καλὰ, ταῦτα μετέωσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους πρὸς κρίσιν τῆς ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἡμῶν ἀθλιότητος· καθότι τὸ κεφάλαιον τοῦτο, περὶ οὗ νῦν τοσοῦτος κεκίνηται λόγος, περιέχει τὸ μόνον κληρονόμημα τὸ ἐγκαταληφθὲν καὶ διασωθὲν εἰς ἡμᾶς παρὰ τῶν προγόνων· τὸ μέγα, λέγω, τοῦτο θαῦμα τῆς γλώσσης καὶ φιλοσοφίας, τὰ ἐξ ἀρχῆς συμπεφυκότα καὶ συνουσιωθέντα εὐγενεία, συγγενεία, καὶ οἰκειότητι, τὰ συγγεννηθέντα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν εἰς τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος γεννήσαντα, καὶ εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην μετα

(*) Τὸ νὰ ἐμιληται ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ πάντες οἱ πεπαιδευμένοι οὐ μόνον οἱ τεθνεώτες, ἀλλὰ καὶ οἱ ζῶντες ἔτι ὡς θεῖον ἀγαθὸν εἰς τὸ γένος συμφώνως ἐξθεύσαν πάντες, Κοραῖς, Κούμας, Βάμβας, Οἰκονόμος· ἀλλὰ συμφώνως αὖθις τὸ ἔκριναν καὶ ἀδύνατον ὥστε ὁ σοφὸς Κοραῖς καὶ ὑπερέβαλεν εἰπὼν, ὅτι χρεῖα τῶν Ἀποστόλων νὰ τὸ κατορθώσωσι διὰ τῶν θαυμάτων· ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι ὅσον ἀηδὴν ἔχει ἡ ὑπερβολὴ αὕτη, τοσαύτην εὐκολίαν ἐπιδέχεται τὸ πρᾶγμα, ὅπῃ λαβῆ τὴν προσήκουσαν πρόνοιαν· ποῖα δὲ ἔσται αὕτη; δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ· εἰκάω δὲ ὅτι εἰς μίαν δεκαετίαν θέλομεν ἔχη, τοῦλάχιστον ὡς ἐξ ἀπάντων τῶν Σχολείων χιλίους μὲν γράφοντας, πεντακοσίους δὲ καὶ ἀπαγγέλλοντας τὴν ἐκθειάζομένην ταύτην φωνήν· τούτου δὲ γενομένου τὸ πᾶν συμπληροῦται· ἄλλως δὲ, φόβος μὴ εἰς τὴν αὐτὴν πρεθεσίαν συνεχλείψῃ τὸ πρᾶγμα παντάπασιν· μέχρις ὅτου ἄλλοι τινὲς μεθ' ἡμᾶς, κινηθέντες ἀπὸ αἰσθημάτων φιλογενεστέρων, λάβωσιν ἄλλα μέτρα.

δεδωκότα θεῖον μὲν ἢ ἐλευθερία καὶ δῶρον τοῦ οὐρανοῦ, ἱερὸν δὲ ἢ φιλοσοφία ὡς τελειωτικὸν τοῦ λογικοῦ τούτου ζώου, ἱερώτατον δὲ καὶ θεϊώτατον ἢ μήτηρ ἐκείνων γλῶσσα, ὡς κύριος χαρακτήρ τῆς κατὰ τοῦτο τοῦ ἔθνους ὑπεροχῆς.

Ὡ πατρῶιον κειμήλιον, θεῖον καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ἴδομί σε, καὶ ἀπολαύσαιμι· σὺ γὰρ γεννηθεῖσα ποτε ἐν βαλανοτρόχοις ἀνθρώποις, ἔφθασας εἰς ἀκμὴν, ἐξευγενίσθησθαι ὑπεροχὴν, ἐγέννησας τὴν φιλοσοφίαν εἰς τῆς Ἑλλάδος τοὺς κόλπους, ἐπολίτισας τοὺς κατόικους αὐτῆς, ἐξημέρωσας τῆς Ἀσίας τὰ ἔθνη, ἐξέτεινας τὸ καλὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐνεφύτευσας τοὺς λόγους εἰς τὴν Λιβύαν, μετέβης αὐθις εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐκόσμησας τοὺς θρόνους τῶν ἡγεμόνων με νόμους, ἐστεφάνωσας τὰς καθέδρας τῶν ἀκαδημιῶν με κλάδους ἐλαίας, ἐχορήγησας τὰς ἐλευθέρας τέχνας εἰς τοὺς λαοὺς, μετέβαλες τὸ ἄγριον τῶν ἐθνῶν εἰς φιλανθρωπίαν, καὶ διὰ τὰ νῦν εἶπω καὶ γὰρ με τὸ σῶμα τοῦ φιλέλληνος Δεβράδου, σὺ ὦ φιλότατη θεῖα αὐδὴ, ἐγένμισας τὸν μὲν οὐρανὸν με θεότητας, τὴν δὲ γῆν με νόμους καὶ ἐπισήμας.

Γνώμη περὶ τῆς γλώσσης Κ. Οἰκονόμου.

Εἶπομεν ἀνωτέρω (σελ. 18'), ὅτι ὁ ἐλλόγιμος Οἰκονόμος, διαλαβὼν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶπε γνώμην ὅλην δι' ὅλης ἀντιφατικὴν, ὅτι πρέπει δηλαδὴ νὰ τὴν μανθάνωμεν οὕτως, ὥστε καὶ νὰ τὴν λαλῶμεν, καὶ νὰ τὴν γράφωμεν· καὶ πάλιν, ὅτι δὲν πρέπει μῆτε νὰ τὴν λαλῶμεν, μῆτε νὰ τὴν γράφωμεν· καὶ διατείνεται μάλιστα καθ' ἑαυτοῦ πρὸς ἀμφοτέρα μετὰ φιλονεικίας. Ἄλλ' ἄς ἐκθέσωμεν τὴν δίδυμον ταύτην γνώμην, ἵνα εἰδῶμεν τὸ παράπληκτον ὄντως τοῦτο ἀνάπλασμα τῆς φαντασίας τοῦ ἀνδρὸς, πῶθεν ἔρχεται διὰ τὰ ἐπιφέρωμεν καὶ τινὰ θεραπείαν εἰς τὸ πρᾶγμα, ἐὰν δυναθῶμεν.

Θέλουσί τινες, λέγει, νὰ λαλῶμεν καὶ νὰ γράφωμεν τὴν Ἑλληνικὴν . . . ὁ πολὺς ἐνθουσιασισμὸς τῶν δὲν τοὺς ἐσυγχώρησε νὰ διακρίνωσι, πόσον διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν ἐνδόξων Ἑλλήνων τὰ συγγράματα, ὅσα γράφουσιν αὐτοί· ἄλλη εἶναι ἢ ζῶσα τοῦ ἀνθρώπου λαλιά, καὶ ἄλλη τοῦ Ψιτακοῦ τὰ κατηναγκασμένα μιμήματα· Ἄλλο Γλαυζ, ἄλλο Κορώνη φθέγγεται· Ἄλλη εἶναι τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ἢ Βασιλικῆς πορφύρα, καὶ ἄλλη τῆς βεβιασμένης μιμήσεως οἱ κέντρωνες· οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν ἠμποροῦσι νὰ λαλῶσι τὴν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, διὰ τὴν δὲν ζῶσιν εἰς τὰς περιστάσεις ἐκείνων·

μους, τὴν πολιτείαν, τὴν ἀνατροφὴν, τὴν παιδείαν, τὰς τέχνας, τὰ ἐπαγγέλματα, τὰ φρονήματα, τὰς περιστάσεις, ὅλας τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς αὐτοῦ μεταβολάς. Ὅσοι θέλουσι νὰ διδάξωσι τοὺς νῦν ζῶντας Ἕλληνας τὴν λαμπρὰν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, πρέπει νὰ τοὺς μεταφυτεύσωσι εἰς τὴν λαμπρὰν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, Ἄλλὰ καὶ τοῦτο κακῆϊνον εἶναι παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα. Ἴδε Φιλολ. σελ. γγ'.

Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀπαθὴς κρίσις τοῦ σοφοῦ Οἰκονόμου, ἡ δὲ μετὰ ταύτην γνώμη ἐκείνη.

Ὅσον κατ' ἐμὲ (ἐπιφέρει ὁ αὐτὸς εὐθύς, ὡς νὰ μὴ ἦτον τὰ ἀνωτέρω κατ' αὐτόν) θέλω (λέγει) καὶ ἀπαιτῶ τοὺς νέους φιλομαθεῖς Ἕλληνας ὄχι μόνον νὰ ἐννοῶσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ γράψωσι καὶ νὰ ἀπαγγέλλωσιν, ὅσον τὸ δυνατόν, εὐκόλως τὴν παλαιὰν μας γλῶσσαν. Τί; Γάλλοι, Ἄγγλοι, Γερμανοὶ περιηγηταὶ τῆς Ἑλλάδος καυχῶνται εἰς τὸ μέσον μας, ὡς Ἕλληνισαί, καὶ ἡμεῖς θέλομεν τοὺς ἀκούειν Πλατωνίζοντας καὶ Ὀμηρίζοντας; οἱ φιλέλληνες Εὐρωπαῖοι θραβεύουσι μὲ δωρεὰς τοὺς ἰμογενεῖς τῶν ἐκείνους, ὅσοι γράψωσι τρεῖς ἡμέρας κατὰ μίμησιν τοῦ Πινδάρου, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Πινδάρου δὲν θέλουσι γυμνασθῆναι εἰς τὴν πατρῶαν σιχουργίαν; Τὴν ἔξιν λοιπὸν τοῦ γράφειν καὶ λέγειν Ἕλληνισί τὴν θεωρῶ, ὡς ἀναγκαιοτάτην εἰς ὅλους μας τοὺς πεπαιδευμένους. Καὶ αὐτοὶ αἰσθάνονται ταύτην τὴν ἀνάγκην, ὅταν ἐπιχειρήσωσι νὰ γράψωσιν ἐν ἐπιγράμματι, ἢ μίαν ἐπιστολὴν ἣτις θέλει τοὺς μαρτυρήσειν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔμαθον, καὶ τοὺς ἄλλους μαθητεύουσιν ἀξίως τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν. Ταῦτα καὶ τὰ δεύτερα.

Σὺ δὲ, ἀφείς τοὺς, πρὸς οὓς ἀπαιτεῖται ἀνωτέρω τὸ σκυθρωπὸν πάθος εἰς τὰ πρῶτα, ἐν οἷς ὑποθαλπεται ἡ ἀπάτη, θαύμαζε τὸ φιλογενὲς τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὰ δεύτερα, ἐν οἷς γελαῖ μάλιστα ἡ ἀλήθεια· καὶ σοφὸν ἄρα τὸ, »Αἱ δεύτεροι βουλαὶ τῶν πρώτων σοφώτεραι·» ἐπειδὴ ἔλεπομεν ἐνταῦθα τὸν συγγραφέα, ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν κατασπαράττων, θεωρεῖ τὴν δευτέραν γνώμην ἐκ μεγάλης παλινωδίας ὡς ἀναγκαιοτάτην εἰς ὅλους τοὺς νέους πεπαιδευμένους, καὶ διὰ τοῦτο, λέγει, τὸ θέλω καὶ τὸ ἀπαιτῶ παρὰ πάντων τῶν φιλομαθῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐκ παραπλήκτου φαντασίας συρράψωσι κέντρωνας, καὶ κορῶνας φθέγγωνται· τοῦτο δὲν τὸν μέλει ὡς δὲ ἀναγκαίαν δῆλον, ὅτι καὶ οὐσιώδη, καὶ ἧς ἄνευ παραβλάπτεται ἡ οὐσία τῆς ἐθνικῆς τῶν νέων Ἑλλήνων ὑπάρξεως· καλῶς τοῦτο· καὶ γὰρ εἰμὶ ὁ αὐτὸς ἐξ ἀρχῆς· πλὴν ὁ ὀμόνυμός μοι Βάμβας πάλιν καλεῖ τὴν γνώμην αὐτὴν μάταιον καὶ μωρὰν (ῥητ. 310). Ματαιοπονία, λέγει, εἶναι νὰ ζητῶμεν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν νὰ τὴν γράφωμεν καὶ νὰ τὴν λα-

λῶμεν· Καὶ πάλιν παρακατιῶν, Νὰ φανταζώμεθα πρᾶγμα δυνατόν νὰ γράφωμεν, ἢ καὶ νὰ λαλῶμεν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, τοῦτό μοι φαίνεται μωρία μεγαλωτάτη· καὶ ὡς ἂν εἴποι τὸ τοῦ Οἰκονόμου πρὸς τὸν αὐτὸν Οἰκονόμον, παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα· Ταῦτα καὶ οὗτος· Σὺ δὲ συμβίβασον, ἂν ἤμπορῆς, τὰ παρ' ἑκατέρων πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους ἀντιλεγόμενα· Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν, ὡς ἔοικεν, παραλογισμὸς ὑπὸ δούλων πρὸς ἔθνος ὄλον δεδουλωμένον, καὶ κατὰ τὸν σοφὸν Οἰκονόμον, εἰς δυστυχεῖς περιστάσεις ἀνασενάζον· καθ' ἃς δύσκολον εἶναι νὰ ἀναλάβῃ τις ἐλεύθερον φρόνημα· ἐπειδὴ κατὰ τὴν ποιητὴν, οὔτινος ὁ θεὸς ἀφείλε τὴν ἐλευθερίαν, τούτου συναφείλε καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ νοῦς· νῦν δὲ εἶναι ἀνάξιον ὄντως ἐν ἐλευθέρῳ τῆς Ἑλλάδος ὀρίζοντι, τῶν δυστυχῶν περιστάσεων ἤδη μεταβεβλημένων, νὰ μνημονεύονται ταῦτα καὶ ὡς λεγόμενα, καὶ ὡς φρονούμενα· διὸ καὶ σιωπητέον.

Νῦν δὲ ἃς ἐλθῶμεν καὶ εἰς τοὺς λόγους τῆς ἀντιφάσεως· Ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους, λέγει ὁ φιλογενὴς Οἰκονόμος, κατὰ ἔθνη, καὶ ἤθη, καὶ νόμους, καὶ τὰ, καὶ τὰ, καὶ τὰ, ὄλον ἐσμὸν ἰδεῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν, καθ' ἃς, ὅσοι θέλουσι νὰ διδάξωσι τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων τοὺς νῦν ζῶντας Ἕλληνας, πρέπει, λέγει, νὰ μεταφουτεύσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πατέρων τῆς γλώσσης· ἄλλως δὲ εἶναι παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα· καλῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἤδη τρέγουσι, Θεοῦ συνεργῶντος, πρὸς τὰ ἀρχαῖα τῶν προγόνων καὶ ἤθη, καὶ ἔθνη, καὶ νόμους, καὶ πρὸς ἅπαντα τάλουπᾶ, ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων συνοδοσιπόρον· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, λυχνόφύρον καὶ ὀδηγὸν πρὸς ἐκεῖνα· καὶ οὕτω δὲν εἶναι πλέον παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα· καθότι ἐν αὐτῇ καὶ ἐκεῖνα σώζονται πάντα, καὶ ἤθη, καὶ ἔθνη, καὶ νόμοι, καθὼς καὶ αὐτὸς ἐν τῇ δευτέρᾳ σκέψει μεταφρονήσας παλινοφθεῖ· ἄλλως δὲ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρέπει νὰ ἀπέγωμεν καὶ τοῦ φιλοσοφεῖν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μεταφουτεύσωμεν κατ' αὐτὸν μεγαλοουργικῶς τοὺς νῦν ζῶντας εἰς τὰς εὐτυχεῖς περιστάσεις ἐκεῖνας· ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ἴσου ζητεῖ καὶ ἐκεῖνο καὶ ἤθη, καὶ ἔθνη, καὶ νόμους, καὶ τὴν λοιπὴν μεγαληγορίαν· τὸ αὐτὸ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν τεχνῶν τῶν καλῶν καὶ ὀραίων, περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ αὐτὸς, μηδὲν δεόμενος ἔθῶν, καὶ ἠθῶν, καὶ νόμων, καὶ τῆς λοιπῆς μεγαλοφρόημοσύνης, ἀλλὰ καὶ πλέον τι περὶ τούτων· καθότι ἢ μὲν γλῶσσά ἐστιν ἔργον μνήμης καὶ συνηθείας, μαθητῆ καὶ αὐτοῖς τοῖς παιδίοις ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, πρὶν λάβωσιν αἰσθήματα ἔθῶν, καὶ ἠθῶν, καὶ νόμων, καὶ τῶν λοιπῶν· καὶ ἤδη μανθάνομεν ξένας γλώσσας, ὥστε καὶ γράφειν καὶ ἀπαγγέλλειν, καίτοι εἰς τὰς αὐτὰς δυστυχεῖς περιστάσεις ἔτι ἀνασενάζοντες· αἱ δὲ ἐλεύθεραι τέχναι ἐκεῖνα εἶναι

ἔργον τῆς φαντασίας· ἥτις διὰ τὸ γένη αὐτῆ ἐαυτῆς δραστηριωτέρα, ἀπαιτεῖ, ὡς εἶδος, καὶ ἐξωτερικόν τινα ἐρεθισμὸν ἐξ ἔθῳ, καὶ ἠθῶν, καὶ νόμων, τὰ ὁποῖα ἀφαιρεῖ ἡ δουλεία, ὅ ἐστιν ἐξ ἀντικειμένων ὑψηλοτέρων, καὶ δεξιῶν περιστάσεων· ἀλλ' αὐτὸς ὁ σεβαστὸς πατὴρ διδάσκει οὐ μόνον τὸ μαθῆναι ταύτας, ἐν δειναῖς περιστάσεσιν ἔτι ὄντες, ἀλλὰ δεικνύει καὶ τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς μαθήσεως, μηκέτι μεμνημένος ἐν τούτοις μηδεμιᾶς περιστάσεως μήτε ἔθῳ, μήτε ἠθῶν, μήτε νόμων· καὶ λοιπὸν δὲν δύναμαι τὸ συμβιβάζω· ὅλον ὄνειρον βλέπω συγκεχυμένον. (*)

Τὶ δὲ τὸ εἶπωμεν καὶ περὶ τῶν ὄπλων; πότερον, ἀπαιτοῦσι καὶ αὐτὰ τὰς τῶν παλαιῶν περιστάσεις, τὰς τῶν Λεωνιδῶν καὶ Θεμιστοκλέων, ἢ τοῦτο μένει ἀπερίστατον ὅπως εἰς τὴν τυχαίαν φορὰν τοῦ καιροῦ; ἀλλ' εἶδομεν πολλοὺς ἐμποδίζοντας ταῦτα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως μὲ ὅλας καὶ αὐτῶν τὰς ὑψηλοτάτας τοῦ λόγου, ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτὰ τῶν νέων Ἑλλήνων μετέπεισαν καὶ ταύτην τὴν δοκοῦσαν σοφὴν φαντασίαν τὴν μεταφυσικὰς τῶν ἔθῳ, καὶ ἠθῶν, καὶ νόμων ἐρεσχελίαν· καὶ τὸ εἶπε ἐκούσα ἀέκουσα, ὅτι πάντα γίνονται ἀλωτὰ τῇ προθυμίᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ. καὶ τοι τὰ ὄπλα ὅσον ἐκ τῆς φρονήσεως ἀπῆλθον ἀληθῶς τὰς τῶν παλαιῶν περιστάσεις· καθότι ἡ ἀποτυχία τούτων ἐπαπέλει παντελῆ εἰς τὸ γένος ἀπώλειαν· ἢ δὲ γλώσσα, καὶ ἂν δὲν φθάσῃ τὴν πορφύραν τοῦ Πλάτωνος, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ τὸ ἐνδύθῃ ὁ φιλόκαλος Οἰκονόμος, ἐξαρκεῖται ἄνευ τινὸς ζημίας εἰς τὸν ἀπλούστερον καὶ εὐτελέστερον τρίβωνα τῶν ὑποδεεσέρων τοῦ Πλάτωνος.

Ὡς τόσον ἄς μὴ νομίση τις, ὅτι δὲν ἐννοῶ τὰ παρὰ τοῦ Οἰκονόμου ὑψηλοτάτα· ἀλλ' αἱ τοιαῦται περιεχόμεναι γενικαὶ ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι ὄγκον μὲν ἔχουσι μέγαν, μάζαν δὲ ὀλίγην, δὲν πρέπει τὸ φεύγουσι τὴν σάθμην τῆς κρίσεως, ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ γενικαί, καὶ ὅτι τὰ γενικὰ ἐλκόμενα πολλαχῶς κατὰ τὰς προαιρέσεις, δὲν ἐφαρμόζονται ἀπολύτως εἰς τὰ κατὰ μέρος· καθότι ἔχουσι καὶ αὐτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑτέρας περιστάσεις ἀπρόοπτος πολλαχῆς, δι' ὧν δεικνύουσι τὰς σχέσεις ἐκείνας ἀπλᾶς κουφολογίας, καὶ ἀδύνατα νεοσσῶν πτερυγίσματα· καθότι αἱ μέγισται περιστάσεις, κακαὶ τε, κακαὶ τε διευθίνονται, καὶ διαλύονται ἀπὸ τὰς γνώμας τῶν ἐνεργούντων· καὶ ἄλλαι πάλιν μήπω φαινόμεναι, γεννῶνται αὐθις ἀπρο-

(*) Ἐκ τούτων μάλιστα δῆλον, ὅτι πάθος τὶ κατηγάρασεν ἐν τοῖς εἰρημένους σοφὸν ταῦτον ἱερέα τὸ παραλογισθῆ οὕτως· ἄλλως δὲ ἐγὼ δὲν παρατολμῶ τὸ εἶπω, ὅ ὁ λόγος οὗτος εἶναι παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα.

σδοκῆτως ὑπὸ τῶν αὐτῶν· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ περικλειεῖς Μιλτιάδαι καὶ Ἄρισεῖδαι καὶ Θεμιστοκλεῖς· ὁ δὲ ἀμφοτεροδέξιος Ἀλκιβιάδης διὰ τὸ φιλόδοξον μετὰ τῶσαυτην καὶ τοιαύτην διαδοχὴν εὐτυχῶν περιστάσεων κατέστρεψε τὰς περιφήμους Ἀθήνας· καὶ ἐν-
τευθεν καὶ πᾶσαν ὑστερον τὴν Ἑλλάδα· οὕτω καὶ φαυλὴ γνώμη ἐκ πολλῆς δοξοκοπίας διαστρέφει πράγματα μεγαλῶνυμα· καὶ πάλιν ἄλλη φρόνιμος οὔσα, ἐπανορθοῖ ἐκ φιλογενείας τὰ κακῶς ἔχοντα καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τῶν ἐκ τῶν περιστάσεων μέσων τοῦ φιλογενοῦς Οἰκονόμου.

Μὴ δειλιῶμεν λοιπὸν, ὦ ἄνδρες, εἰς πᾶν καλὸν ἐπιχείρημα, εἰδότες, ὅτι πάντα δούλα γίνονται τῇ ἐπιμελείᾳ· πῶσαι περιστάσεις ἐναντία ἐκύκλουν ἡμᾶς εἰς τοὺς παρόντας καὶ παρελθόντας χρόνους ὡς πρὸς τὴν παιδείαν τοῦ γένους· ἐκ διωγμῶν, καὶ μίσους, καὶ ταλαιπωριῶν, πρόσθετες δὲ καὶ κινδύνων ὑπὲρ τε βαρβάρων ἀλλογενῶν, καὶ ὑπὸ καταράτων ὁμογενῶν ὁμοίως· ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις, ἐπειδὴ εἰσῆλθεν ὁ ἔρωσ τῆς φιλογενείας εἰς τὰς ψυχὰς τῶν λογίων καὶ τινῶν ἄλλων εἰς τρεῖς τέσσαρας δεκάδας ἐτῶν ἔφερον οὔτοι ἐν μέρει τὴν παροῦσαν μεταβολὴν, ἣ ὅποια πρόκειται νῦν (τίς ἀντερεῖς;) ὡς μεγίστη τῶ ὄντι περίστασις εὐτυχῆς πρὸς κατόρθωσιν τοῦ πραβλήμα-
τός μου. (*)

Ταῦτα μὲν πρὸς τὴν πρώτην γνώμην τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρός· πρὸς δὲ τὰ παλιμβόλα αὐτοῦ καὶ ἀντίφθογγα κατωτέρω τί καὶ ἀν εἴπομεν; περιστάσις τις, ὡς φαίνεται, οὐκ ἐκ τῶν εἰρημένων μετα-
φυσικῶν καὶ ἀφρημένων, ἀλλὰ πραγματικὴ ἀπερίαπτός ποθεν ἐξε-
βίασε τὸν ἄνδρα τούτον νὰ ψάλλῃ ἐκ τοιαύτης μεταβολῆς ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τὴν παλινωδίαν· οὐδὲν γὰρ ἄνευ τινὸς αἰτίας. Ἀλλὰ τίς ἡ περίστασις αὕτη καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀντιφάσεως; νὰ τὸ προφητεύσω; φαίνεται ὁ ἀνὴρ, ὅτι μετὰ τὴν συγγραφὴν τῆς φιλολογίας ἀπήντησε τινα τῶν συνήθως εἰς Σμύρνην ἐρχομένων Ἑλληνιστῶν, καὶ περιπλακείς εἰς διάλεξιν Ἑλληνικὴν πρὸς ἐκεῖνον, ἔπαθεν, ὅπερ κἀγὼ, καὶ ἄλλοι πολλοὶ πολλάκις, ὑποπτερυγίζων ἐν τῷ λέγειν καὶ ἀκροβατῶν· ἐκ τούτου ἴσως ἐβιάσθη οὐκέτι ἐκ μεταφυσικῆς, ἀλλ' ἐκ φυσικῆς καὶ ὑπαρ-
κτικῆς περιστάσεως νὰ προσθέσῃ τὸν βελτίονα περὶ γλώσσης ἰδέαν,

(*) Εἶναι φανερόν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗ ἐξέβαλον τοὺς Πεισιπρατίδας, καὶ ἀφ' οὗ ἐνίκησαν τὸν βάρβαρον εἰς τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, τότε ἦνοιξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἔγιναν, ὅποιοι καὶ ἔγιναν ἐν τα ἐπιστήμασι καὶ τέχναις, καὶ μάλιστα ἐν Ῥητορικῇ· ἰδοὺ ὁμοιοτάτη καὶ ἡμῖν περίστασις αὕτη, τὴν ὅποιαν εἴηται ὁ πατὴρ Οἰκονόμος ἀνωτέρω, νὰ τρέξωμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν πορφύραν τοῦ Πλάτωνος. Ἡ ἐλευθερία βασιλεύει, ἡ βουλή προτανεύει, τὸ σῆμα ζητεῖ τοῦ Δημοσθένους, τί λοιπὸν περιμενομεν;

χωρὶς νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πρώτην ἐκείνην, τὴν ὑψηγορον καὶ πικρόχολον ἄλλως δὲ, δὲν κινδυνεύει τις νὰ σφάλῃ περὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν εἴπῃ, ὅτι ἄλλο ἐστὶ καρδία ἐλευθερία πρὸς τὰς ἀποφάνσεις τῆς ψυχῆς, καὶ ἄλλο χάρις χαμερπῆς πρὸς τοὺς εὐνοοῦντας· ἤ μὲν, ρίζα καὶ βάσις οὕσα τῶν φρονημάτων, ἐξ ὧν τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλευμάτα· ἡ δὲ, πολιτικὴ ἀσυστήτης καὶ συμπεριφορὰ, ἐξ ἧς προσκύπτει τὰ πολιτικὰ κολακεύματα. Τὸ παράδοξον λοιπὸν, ἂν καὶ ὁ ἐπίχαρις Οἰκονόμος ἐβιάσθη νὰ ἐκφέρῃ διθύραμβον ἰδέαν περὶ μαθήσεως γλώσσης, φιλοσοφικῶς τε καὶ πολιτικῶς κατὰ τινὰς συνθήκας πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένους; τῶν γὰρ ὑπλοτέρων ἀνδρῶν, λέγει Ὀμηρος, αἶψι φρένας ἠερέθονται.

Ἀλλὰ τί διατρίβω ἐν τούτοις, καὶ δὲν λέγω τὸ πιθανώτερον, καθ' ὃ πείθουσιν ἡμᾶς καὶ οἱ κανόνες τῆς ἐρμηνευτικῆς ἐπιστήμης, καθ' οὓς ὀφείλει ἕκαστος, νὰ παραδεχθῇ τῶν ὀνομάτων τὴν σημασίαν, ἐν ἧ ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς ὀρίσθω ἐξέλαβε τὰς ἐννοίας; Δὲν εἶναι τῷ ὄντι μῆτε ἀντίφρασις ἐν τοῖς εἰρημένους παρὰ τοῦ σοφοῦ Οἰκονόμου, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, μῆτε πολιτικὴ διπλῆ πρὸς τοὺς νομιζομένους φίλους, μῆτε ἄλλοτι, ἐξ ὧν ὑπωπτεύσαμεν ἀνωτέρω· ἀλλ' εἶναι παραλογισμὸς· καθότι τὰ ἀντιφατικὰ γέρονται φυσικῶς περὶ ἐν ὑποκείμενον· ἐνταῦθα δὲ μέσοι ὄροι, περὶ οὓς ὁ συλογισμὸς, εἰσὶ δύο· εἷς μὲν, ὅτι τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ὅλον δι' ὅλου, καὶ εἷς τὸν αὐτὸν καιρὸν δὲν δύναται νὰ μάθῃ τὴν γλῶσσαν μῆτε νὰ τὴν γράφῃ, μῆτε νὰ τὴν ἀπαγγέλῃ κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ξενοφῶντα· (τὸ ὁποῖον καὶ τοσοῦτόν ἐστιν ἀληθές, ὅσον μῆτε ἦλθε πώποτε εἷς τὸν νοῦν τινὸς νὰ τὸ φαντασθῇ.) δευτέρος δὲ ἐκεῖνος, ὅτι οἱ φιλομαθεῖς νέοι τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ πεπαιδευμένοι ἅμα δύναται διὰ χρόνου ἰκανοῦ νὰ μάθωσι τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων καὶ γράφειν καὶ ἀπαγγέλλειν τοῦλάχιστον κατὰ τοὺς ὑποδεεστέρους τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος. καὶ διὰ τοῦτο λέγει, τὸ θέλω καὶ τὸ ἀπαιτῶ ὡς ἀναγκαϊότατον ἀπὸ τὴν φιλομαθῆ Ἑλληνικὴν νεολαίαν.

Ἰδοὺ λοιπὸν μετὰ τὸσαύτην ἄσκοπον πλάνην μόλις εὔρομεν τὴν ἀλήθειαν· καὶ μία περισσῆς ἔτι μένει εἷς τὸ νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς τὰς παρούσας εὐτυχεῖς περιστάσεις, καὶ νὰ συνδράμωμεν ὀμοθυμαδὸν εἰς τὸ προκείμενον σάδιον πρὸς δόξαν τῶν ἀρχαίων Μουσῶν, καὶ αὐτῶν τῶν προγόνων· ἀπὸ τῶν ὁποίων τοὺς τάφους θέλει φανῆ, ὅτι ἀναβλαστάνει ἡ νεολαία εἰς τὸ ἐξῆς μάρτυς ὅλων καὶ μιμήτρια τῆς σοφίας καὶ τῶν ἔργων ἐκείνων μετὰ χρηστῶν τῶν ἐλπίδων· Ἀλλὰ τίς ἐστὶν ἡ περισσῆς αὕτη; ἡ κοινὴ συγκατάθεσις τῶν λογίων εἰς τὸ νὰ εἰσάξωσι τὸ ἔθος τοῦ γράφειν καὶ λέγειν Ἑλληνιστὶ εἰς αὐτὰ τὰ σχολεῖα

κατὰ μίμησιν καὶ τοῦτο τοῦ φιλογενοῦς Οἰκονόμου. (*)

Μένει λοιπὸν νὰ καλέσωμεν καὶ τοὺς ἄλλους σοφοὺς νὰ συγκατα-
τεθῶσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν γνώμην καὶ πράξιν ταύτην τοῦ Οἰκονόμου·
οὗτοι δὲν εἶναι ἄνθρωποι, οὔτε χωρὶς κρίσιν, οὔτε χωρὶς χαρακτηῖρα
πατριωτισμοῦ, ὥστε νὰ μὴ ἐπιθυμῶσι τὴν ἐκ τούτου εὐτυχίαν τοῦ γέ-
νους, καὶ μάλιστα νῦν, ὅποτε ἡ τύχη μετεφύτευσεν ἡμᾶς εἰς τὰς πα-
λαιὰς περιστάσεις ἐκεῖνας. Τὸ δὲ συγχῶς προφερόμενον παρ' αὐτῶν
τῆς νῦν γλώσσης διόρθωμα οὐδεὶς κωλύει, ἀλλ' ἡ αὐτὴ ὁδὸς περιέχει
καὶ αὐτὴν τὴν βελτίωσιν· καὶ οἱ εἰς τοῦτο συκοφαντούμενοι συνει-
σέφερον εἰς αὐτὴν τὸ πλεόν καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ. (**)

Πραγματεία τις περὶ μεταφράσεως σαλαῖσα μὲν νὰ ἐκδοθῆ εἰς τὴν
Ἐφημερίδα, ἀποβληθεῖσα δὲ διὰ σχέσιν, ὡς φαίνεται, φιλικήν.

Κύριε Ἐκδότα τῆς Ἐφημερίδος τοῦ . . .

Ἐγραψάς μοι, καλῶς ποιήσας, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐκδόσεως τῆς
μετ' ἐπιμελείας ὑπὸ σοῦ συνταττομένης Ἐφημερίδος νὰ συνδράμω
καθ' ὅσον πρὸς τὸν ἀγαθὸν σου σκοπὸν, εἴτι δύναμαι, ἐκ φιλολογίας, τοῦτο

(*) Ἠκούσθη, ὅτι ὁ ἱερὸς ἀνὴρ οὗτος, οὐκ οἶδα ὅσθεν ἀναγκασθεὶς, παρέδιδε τὴν Ῥη-
τορικὴν τοῦ Ἑλληνιστῆ, καὶ ἀπῆτει τὴν αὔριον παρὰ τῶν μαθητῶν τὴν περίληψιν αὐ-
τοῦ Ἑλληνιστῆ ἀπὸ στόματος καλὸν μὲν τοῦτο καὶ ἅγιον, ἀλλ' ὥφειλε νὰ εἶναι καὶ ἡ-
ῤητορικὴ τοῦ γεγραμμένη εἰς τὴν ἀρχαίαν, ἐξ ἧς ἔχει πλημυρίαν παραδειγματῶν,
καὶ τούτων τὰ πλείστα ἐκ τῶν ποιητῶν τὸ ὅποιον δεῖκνυει τὸ φιλομαθὲς καὶ πελυ-
μαθὲς τοῦ ἀνδρός· (ἐξαιρητέος γὰρ μοι ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν ἐλεγχῶν τοῦ σοφοῦ
Κούμα, λέγοντος (Δισθημ. ριζ.) ὅτι οἱ χωρὶς ἀνάγκης πολλοὺς στίχους εἰσάγοντες ἐν
λόγῳ πέζῳ, ἐπιδεικνύουσιν, ὡς νήπια, ὅτι ἀνέγνωσαν Παιπτάς.)

(**) Τσοῦτον εἶναι εὐελπίς ὁ χρηστὸς Οἰκονόμος, ὅτι δύναται ἡ ἀρχαία καὶ νὰ γρά-
φῃται καὶ νὰ καλῆται ἐν τοῖς σχολείοις μαθηνομένη, τῆς ὁποίας μάλιστα λέγει (νῆ.),
ὅτι καὶ τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ λεκτικὸν εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς τὴν ποιήσιν κατὰ μόνον τοῦ
μέτρου διαφορὰν, ὥστε γνωμοδοτεῖ (καμώμενος ἴσως αὐτῆς) καὶ περὶ ἀναστάσεως τῆς
ἀρχαίας προφοράς, περὶ τῆς ὁποίας καὶ μόνης δικαίως ἤθελεν εἶπη ὁ σοφὸς Κοραΐς,
ὅτι εἶναι χρεῖα τῶν θαυματουργῶν Ἀποστόλων· ἐπειδὴ ἡ προφορὰ γλώσσης μὴ λαλου-
μένης δὲν ὑποπίπτει μῆτε εἰς τὴν αἰσθησιν, μῆτε εἰς τὴν μνήμην· μῆτε εἰς τὴν φαν-
τασίαν· Πῶς λοιπὸν ἔμπορεῖ νὰ γεννηθῆ ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθῆσει,
ἢ ἐν ἑτέρᾳ δύναμει τῆς ψυχῆς; εἰ δὲ καὶ γεννηθῆ Πλατωνικῶς ἐκ τῆς ἀναμνήσεως,
ποῖος γίνεταί ἐχέγγυος, ὅτι τὸ γεννηθὲν ἔσαι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ πάλαι ποτὲ τεθνηκόσι; ἢ
πρέπει νὰ πέσωμεν αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἀτοπίαν παραδοξατέραν τῆς τοῦ Ἑράσμου; ξένης
γλώσσης προφορὰν μάλιστα μετὰ πολυκαιρίαν μιμώμεθα, καὶ ταύτην ἐμβρυοῦσαν εἰς
τὰ ὄτα ἡμῶν καθ' ἑκάστην καὶ πάλιν ἐλθόντες εἰς τὴν τῆς γλώσσης ἐκείνης μητρο-
πολιν, θέλωμεν ἀκούσῃ παρὰ τῆς λαχανοπώλου ἐν τῇ ἀγορᾷ τὸ, ποδαπὸς εἶ, ὃ ξένης;
Ἐὰν λοιπὸν ἔλεγεν ἄλλος τις παρὰ τὸν Οἰκονόμον τὴν ἀσύστατον ταύτην καὶ ἀσυλ-

Ἔδὲ καὶ παντὸς εἶναι χρέος, καὶ ἐμοῦ οὐχὶ ὀλιγώτερον· προηγεῖται ὅμως τούτου ἕτερον τιδικαιότερον· ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδὲν κατορθοῦται, ὧν ἐλπίζομεν ἄξιον· ἐπειδὴ εἰς τὸ ζήτημά σου τοῦτο ἀπαιτεῖται κρίσις τινῶν πραγμάτων καὶ μάλιστα, ὅσον ἀνήκει εἰς τὴν παροῦσαν τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων κατάστασιν, αὐτῆς τῆς γλώσσης· ἡ ὁποία ταλαντεύεται ἤδη ὡς ἐπὶ πλάσμιγγος, ἢ νὰ εὕρῃ τὴν εὐθεῖαν ὡς πρὸς τὴν μητέρα τῆς, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ, ἢ ἀποπλανηθεῖσα νὰ ἐμπέσῃ εἰς ἀσύμφυλα δάση καὶ ἀνοδίας, ἐξ ὧν οὐκ ἔσαι διεξόδος· καὶ ἐντεῦθεν οἱ Ἕλληνες, ἄλλος ἀποπλανώμενος ἄλλοσε, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισύρων κατὰ τοὺς τυφλοὺς, ὅπου τύχη, εἰς καινοτομίας ἀπειροκάλους, προσεβαιούσι τὸ πάλαι λεγόμενον, Τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖ, ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται.

Ἀπαιτεῖται λοιπὸν εἰς τοῦτο πρὸ πάντων, ὥστε μῆτε ὁ κρίνων νὰ κρίνῃ παθητικῶς, μῆτε ὁ κρινόμενος νὰ δέχεται τὴν κρίσιν πειρακτικῶς· καθότι ὅσον τὰ καλῶς γινόμενα, αὐξάνουσι ἐπαινούμενα, τοσοῦτον τὰ μὴ καλὰ ἐλαττοῦνται ἐξελεγχόμενα, ὡς τοιαῦτα· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἴδιον τῶν τελείων, καὶ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν περὶ πλείονος ποιουμένων ἀπάντων. Ἐγὼ ὅμως, μὲ ὄλον ὅτι ἀπεφάσισα πρὸ πολλοῦ νὰ ἐπιζήσω λαθῶν, ἀλλὰ βλέπων ἤδη τὴν εὐγενεστάτην γλώσσαν τῶν Ἑλλήνων πλημμυρουμένην ἐξ ἀλλοκότων ἰδιωμάτων, καὶ κατὰ τὴν Ἀριστοτελικὴν ἀλώπεκα, ὑπὸ μυρίων κυνοραϊσῶν ἐκμυζουμένην καὶ σπαραττομένην, δὲν ἐδυνήθην νὰ φυλάξω μέχρι τέλους τὴν σιωπὴν, καὶ μάλιστα νῦν κινηθεὶς πρὸς τοῦτο καὶ παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, μὲ λόγον μῆ τι δυνηθῶ νὰ κάμω τοὺς γράφοντας καὶ μεταγράφοντας προσεκτικωτέρους εἰς τὰς ἑαυτῶν φιλοτίμους ἐπέξεργασίας.

Καθ' ἣν ἡμέραν λοιπὸν ἐδεξάμην τὴν ἐπιστολήν σου, εὐρέθην εἰς ἀνάγνωσιν τῆς σοφῆς βίβλου Ἰωσήφ τοῦ Δροζίου, τῆς ὑπὸ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ Πολυζωΐδου μεταφρασθείσης· ὅθεν εἰς αὐτὴν ἠξίωσα νὰ κάμω τὴν δυνατὴν μοι ἐπιστάσιαν εἰς τὸ περὶ γλώσσης καὶ μεταφράσεως· καὶ τοῦτο ἐν αὐτῷ τῷ προοίμιῳ, ἵνα μῆτις εἴπῃ, ὅτι διώκω τὸ σεσηπὸς ἐν ὄλῳ τῷ λόγῳ κατὰ μυῖαν τὴν φιλοδόξουσαν. Προοιμιάζεται λοιπὸν ὁ ἀνὴρ οὕτωςί.

» Γνωῖς τῶν πραγμάτων ὄχι ἐπιπόλαιος, ἀλλ' εἰς τὰς πρώτας » αὐτῶν ἀρχάς, ὅσον τὸ δυνατόν, προσεγγίζουσα, εἶναι τοῦ λογικοῦ

λόγιστον γνώμην, πρὸς τοῦτον ἔπρεπε νὰ τοξεύσῃ προσφυῶς ὁ χρηστὸς οὗτος συγγραφεὺς τὸ πικρόχολον ἐκεῖνο, εἶναι παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα, ὡς τῶ ὄντι παραλαλοῦντα καὶ παραπαίοντα.

» ἀνθρώπου ὁ ἄσβεστος ὁ ἀκαταδάμαστος πόθος· ἢ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ
 » δὲ βελτίωσιν καὶ τελειότητα διηνεκῆς τάσις, ὁ διακριτικὸς τοῦ
 » χαρακτήρ, ὅταν κακωτικαὶ δυνάμεις δὲν τὸν πιέζωσιν. Τὴν δὲ
 » ἀληθεῖαν ταύτην μαρτυρεῖ ὅλων τῶν ἐθνῶν ἡ ἱστορία· μαρτυροῦσι
 » τῶν νεωτέρων χρόνων αἱ παντοδαπαὶ πρῶδοι, το καθολικὸν καὶ
 » μέγα ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων εἶναι τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ἡ θαυ-
 » μασία ἀνάπτυξις εἰς ὅλα τὰ εὐνομούμενα καὶ ἐλεύθερα Κράτη.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ μέρος μόνον θεωρητέον, ἐξ οὗ συναχθήσεται, παῦ
 εὐρίσκόμεθα καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς, καὶ τίνος μάλισα ἔχομεν χρεῖαν·
 εἰς τὸ προοίμιον λοιπὸν τοῦτο, περιέχον τέσσαρας προτάσεις εἰς δύο
 περιόδους δικώλους ἀσυνδέτως συνδεδεμένας, θέλων νὰ ἐμβατεύσω
 ἀκριβῶς καὶ μετ' ἐπιστασίας, ὥστε νὰ πληροφρήσω καὶ ἕτερόν τινα
 ἐρωτῶντά με περὶ τοῦτου, καὶ ἀναπτύξας τὰ μέρη τῶν περιόδων
 πολλαχῶς, ὥστε νὰ εὕρω ἀλληλουχίαν ἰδεῶν, τὴν τῶν αἰτίων καὶ
 αἰτιατῶν σχετικὴν ἀνταπόδοσιν, τί κατώρθωσα; οὐδέν· τί δὲ εἶπον;

Ἄρ' ἔστιν; ἄρ' οὐκ ἔστιν; ἡ γνῶμη πλανᾷ·

καὶ οὐδὲν οὐδαμῶθεν πρὸς τελείαν πληροφориάν· Ἐντεῦθεν ἄρα καταφεύ-
 γω εἰς ἀνάπτυξιν τῶν περιεχομένων καθ' ἕκαστα, καὶ εὐρίσκω τὴν αἰ-
 τίαν τῆς τοσαύτης ἀσαφείας εἰς τὴν λέξιν καὶ φράσιν (καθότι τὸ
 πραγματικὸν δὲν εἶναι τοσοῦτον ὑψηλόν, ὥστε νὰ λανθάνῃ καὶ δι-
 δασκάλους) ὡς ὁ λόγος χωρῶν θέλει δεῖξῃ· καὶ πρῶτον εἶπωμεν περὶ
 τῶν ὀνομάτων.

Ὁ πόθος (λέγει) τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου· Ἡ λέξις Πόθος ἔχει
 πολλὴν κατάχρησιν εἰς τοιαῦτα βιβλία· καθότι κυρίως λαμβάνεται
 ἐπὶ παρεληλυθότων πραγμάτων· ὅθεν ποθεῖ τις, λέγομεν, τὴν πατ-
 ρίδα, τοὺς γονεῖς, καὶ ὅσα ἀπεσέρηται ἀγαθὰ· δὲν ἠμπορεῖ ὁμοῦς νὰ πο-
 θῇ καὶ ὅσα δὲν ἤξιώθη ποτὲ νὰ ἔχῃ· ἀλλ' ἐπιθυμεῖ ταῦτα. Τὸ ὄνομα λοιπὸν
 τοῦτο, ληφθεὶς ἐπὶ μέλλοντος, σεσολοίικται· ὅθεν διαιρείσθησαν ταῦτα
 ἐκ τῶν ἀντιπαρακειμένων ὡδί· Ἐπὶ μὲν τῶν παρεληλυθότων, πόθος καὶ
 μετάνοια· πόθος μὲν, ὡς ἔφεσις τῶν ἀγαθῶν· μετάνοια δὲ, ὡς ἀπο-
 στροφὴ τῶν κακῶν· ἐπὶ δὲ τῶν μελλόντων, ἐλπίς καὶ φόβος· ἡ μὲν,
 τῶν ἀγαθῶν· ὁ δὲ, τῶν κακῶν· Τί λοιπὸν ὄφειλε νὰ εἰσάξῃ ὁ μετα-
 φραστῆς ἀντὶ τοῦ Πόθος καὶ Τάσις μικρὸν κατωτέρω; τὸ ἔρος, ἔφε-
 σις, ὄρμη, ἐπιθυμία, ὄρεξις, αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τοῦτο ἔχων
 διδάσκαλον· τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἡ ἰδέα αὕτη περιβήτοτος ἐν τῷ
 προοίμιῳ τῶν φυσικῶν· Ἄνθρωπος (λέγει) φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγεται.
 ἀλλ' εἶεν τοῦτο· καθότι τὸ ἔπαθον καὶ ἄλλοι.

Τὸ δὲ, Λογικὸς ἄνθρωπος πρὸς τίνα ἄλλογον ἄνθρωπον ἀντι-
 διαιρεῖται; Πᾶν λογικὸν ἔστιν ἄνθρωπος, καὶ πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶ λο-
 γικός· τὰ δὲ οὕτως ἀντισρέφοντα πρὸς ἑαυτὰ, ὡς ἰσοπλατῆ, παρα-

βλαπτουσι τὴν τοῦ λόγου ἀκρίβειαν, οὕτω περιττῶς εἰσαγόμενα ὀβελιστέον ἄρα τῶν δύο τὸ ἕτερον, ἵνα ἐντεῦθεν συναφῶμεν ἐν τῷ λόγῳ καὶ τὴν ἀγλὴν ἀπὸ τῶν ὁμμάτων. Τὸ δὲ Γνωσις αὐθις εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἀναρθρον εἰσαχθέν, σκότος καὶ αὐτὸ πολὺ καταχέει τοῦ λόγου, καὶ μάλιστα ἐναρθρων εἰσαχθέντων τῶν ἄλλων· ἐπειδὴ ἀγνωῶ πότερον λέγει, ὁ πόθος τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ γνωσις τῶν πραγμάτων, ἢ ἡ γνωσις ἐστὶ πόθος; τοῦτο πρῶτον ταραττει, καὶ ταραττει παραπολὺ τὸν μετὰ λόγου τὸν λόγον ἀναγινώσκοντα· Ἄλλ' εἶεν καὶ τοῦτο.

Τὸ δὲ Διακριτικὸς χαρακτήρ κατωτέρω μικρὸν πρὸς τίνα ἀδιάκριτον χαρακτήρα ἀντιδιακρίεται; καθότι οἶδαμεν ἐκ τῶν κανόνων τῆς Λογικῆς, ὅτι ὁ μὲν πλεονασμὸς τῶν ὀνομάτων ἐνδειαν ἀπεργάζεται τῶν πραγμάτων· ἢ δὲ ἔλλειψις τοῦναντίον, πλεονασμόν· καὶ τοι ἄλλως τοῦτο οὐδὲν δύναται λέγειν, ἢ χαρακτήρ χαρακτικριστικός· Εἶεν καὶ τοῦτο.

Τὸ δὲ Κακοτικαὶ δυνάμεις τίνες εἰσὶν αὐταί; ἀν μὲν ἐρωτήσω τοὺς ἐκκλησιαστικούς, θέλουσι μοι ἀποκριθῆ, ὅτι εἶναι δαιμόνια τίνα· οἱ δὲ φιλόσοφοι ἀγνωοῦντες τὴν λέξιν, πάθη ὀνομάζουσι τὰ τοιαῦτα, ἐὰν τοῦτο καὶ ὁ Μεταφραστὴς ἐννοῇ· Ἄλλ' εἶεν καὶ τοῦτο.

Τὸ δὲ Αἰ τῶν νεωτέρων χρόνων πρόοδοι, πῶς καὶ τοῦτο ἐννοητέον; ὁ χρόνος εἶναι ῥοή συνεχῆς τῆς αὐτῆς αἰ φύσεως, ἀμετάβλητος, καὶ προόδου τῆς ἐπ' ἄμφω μεταβολῆς ἀνεπίδεκτος· πῶς λοιπὸν οἱ χρόνοι ἔλαβον ἐπίδοσιν, ἢ βελτίωσιν; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα· ἐὰν ὅμως γράψωμεν καταλλήλως ὡδὶ, ἢ ἐν τοῖς ὑστέρις χρόνοις πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν, εὐοδοῦται, γινόμενον οὕτω σαφές καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀλιγομαθέσι· Ἄλλ' εἶεν καὶ τοῦτο.

Τὸ δὲ Καθολικὸν τίποτε συντελεῖ καὶ τοῦτο εἰς τὸν λόγον παρεισαχθέν; ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ, Ἀνάπτυξις κατωτέρω, τοῦτο δὴ τὸ, *develöppemente*, πῶς νὰ τὸ ἐκλάβωμεν, ὡς ἐξήγησιν, ἢ ὡς αὐξήσιν, ἢ ὡς βελτίωσιν, ἢ ὡς ἔκτασιν τοῦ πολιτισμοῦ; Δὲν ἐκτείνομαι πλέον· ἐκεῖνο δὲ εἰδὼς, ὁμολογῶ, ὅτι καὶ οἱ διδάσκοντες διδάσκουσιν ἀνεμον, καὶ οἱ μανθάνοντες εἰς τοιαύτας μεταφράσεις κοσκίνῳ ἀντλοῦσιν ὕδωρ.

Πόθεν δὲ πάσγουσι τοῦτο οἱ νέοι μεταφρασταί; ἢ ὅτι ἀπτήνες ὄντες ἐν τοῖς ἰδίοις, θέλουσι νὰ γένωσιν ὑπερνέφελαι ἐξ ἀλλοτρίων πτερύγων, εἰς τὰς ἀποίας ἀγάλλονται πτερυγίζοντες· διὸ λέγω πάλιν, καὶ πολλάκις λέγω, ὅτι ἡ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μετὰ πάσης ἀκριβείας εἶναι ἀναγκαιοτάτη εἰς τοὺς θέλοντας νὰ διαμείνωσιν Ἕλληνας· εἰ δὲ μή· . . . ἄλλ' ἄς μὴ βλασφημησῶ.

Νῦν δὲ ἄς μεταβῶμεν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ λόγου, εἰς αὐτὴν δηλονότι τὴν συμπλοκὴν τῶν Ἑλληνικῶν περιόδων· τῶν ὁποίων ἡ θέσις καλῶς, ἢ κακῶς γινομένη, προξενεῖ τὴν σαφήνειαν καὶ ἀσάφειαν· Γίνεται δὲ τὸ κακὸν τοῦτο πρῶτον μὲν διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν συμπλεκόντων τὰς ιδέας συνδέσμων ἐν ἀπροκαλύπτῳ ἰδιώματι Γαλλικῷ, ἄνευ τῶν ὁποίων ἀποπλανᾶται τοῦ Ἑλληνοῦ ἢ διάνοια, ὡσπερ ἀνερμάτιστον πλοῖον, εἰς λέξεις ἀπὸ ἀλλήλων ἀνεξαρτήτους, καὶ ἡ γλῶσσα ὄζει μάλιστα φραγλισμοῦ· τοῦτο πρῶτον· Δεύτερον δὲ, διὰ τὴν ἀταξίαν τῶν περιόδων, τῶν μεναίτιατῶν πολλάκις προηγουμένων, ἐπομένων δὲ τῶν αἰτίων ἄνευ τῶν ἀναγκαίων μορίων· Ἰδοὺ τῶν δύο πρώτων περιόδων ἡ ἀσύμπλεκτος συμπλοκὴ πόσον σκότος ἔχει ἐκ τούτου, ὅτι ἡ πρώτη σφραῖται τὸν Μέν· ἡ δὲ δευτέρα, λαβοῦσα τὸν Δέ, ἐκτετοπισμένον καὶ αὐτὸν, καὶ ἐκ τούτου παρασχῶσα ἔννοιαν οὐχὶ συμπλεκτικὴν, ἀλλὰ μεταβατικὴν μάλιστα, ἀπέβαλε τὴν σαφήνειαν· ἔπειτα ἀγνοεῖται, πότερα τῶν δύο περιόδων παρατηγάζει ἐκ τῆς ἑτέρας, ὡς μερικωτέρα ἀπὸ τῆς γενικωτέρας· τοῦτέστι, πότερον ἢ γνῶσις τῶν πραγμάτων κινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς πόθον τῶν ἐπιστημῶν, ἢ ὁ πόθος κινεῖ αὐτὸν εἰς πορισμὸν τῶν μαθησέων· καθότι ταῦτα πάντα ἀπαιτοῦνται ἀπὸ τοῦ μεταφραστὰς τοιούτων βιβλίων· Ἀφίνω δὲ νὰ εἶπω, ὅτι καὶ τὰ δύο ἐπόμενα μέρη κατωτέρω, ὡς ἀσυνδέτως εἰσαχθέντα κατὰ ξένον ἰδιῶμα, καὶ τοῦτο ἀλλότριον γίνεται τῆς φωνῆς τῶν Ἑλλήνων· Ἀλλ' ἵνα γένη ὁ λόγος σαφέστερος, ἄς ἐκθέσωμεν ἄντικρυς τοῦ πρωτοτύπου παράφρασιν τοῦ αὐτοῦ.

Πρωτότυπον.

Γνῶσις τῶν πραγμάτων ὄχι ἐπιπόλαιος, ἀλλ' εἰς τὰς πρώτας αὐτῶν ἀρχάς, ὅσον τὸ δυνατόν, προσεγγίζουσα, εἶναι τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου ὁ ἀσθεστός, ὁ ἀκκταδάμαστος πόθος πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δὲ βελτίωσιν καὶ τελειότητα διηνεκῆς τάσις ὁ διακριτικὸς του χαρακτήρ, ὅταν κακοτικαὶ δυνάμεις δὲν τὸν πιέζωσιν· Τὴν ἀλήθειαν ταύτην μαρτυρεῖ ὅλων τῶν αἰώνων ἡ ἱστορία· μαρτυροῦσι τράνωτερον τῶν νεωτέρων χρόνων αἰ

Παράφρασις.

Ἐπειδὴ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἐν ὅσῳ καθαρεύει ἀπὸ τὰ πικρὰ, ἐπιθυμεῖ τὴν ἐν πᾶσι τελειότητα αὐτοῦ καὶ βελτίωσιν, ὁρμᾷ φυσικῶς νὰ ἐξετάζη τὰ πράγματα μετ' οὐσάυτην ἀκρίβειαν, ὡς ἐρέγεται νὰ εἰσδύσῃ εἰ δυνατόν, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πρώτας τῶν πραγμάτων ἀρχάς· Τὴν δὲ ἀλήθειαν ταύτην μαρτυρεῖ μὲν καὶ πάντων τῶν αἰώνων ἡ ἱστορία· μαρτυρεῖ δὲ μάλιστα καὶ ἡ ἐν τοῖς ὑστέροις χρόνοις πρῶτος τῶν ἐθ-

παντοδαπαὶ πρόοδοι, τὸ καθολικὸν καὶ μέγα ἀποτέλεσμα, τῶν ὁποίων εἶναι τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ἡ θαυμασιὰ ἀνάπτυξις εἰς ὅλα τὰ εὐνομούμενα καὶ ἐλεύθερα Κράτη.

Ἡ παραβολὴ λοιπὸν ἀμφοτέρων τῶν στύλων, ἀπαθῶς γενομένη, θέλει δείξῃ τὴν διαφορὰν. Ἀλλὰ πῶς θέλει γένη κρίσις ἀληθῆς, ὅπουταν ἄλλος ἄλλα δοξάζῃ; μία ἡ κρίσις τούτου εἶναι, ἀγαπητὲ, παράφρασον αὐθις ἀμφοτέρα εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων, καὶ εἰς ὅποιον δυσκολευθῆς ὀλιγώτερον, τοῦτο εἰς τοὺς νεωτέρους ἡμᾶς ἐστὶ γνησιώτερον.

Ἐντεῦθεν ἄρα συνάγεται, ὅτι πρέπει νὰ μανθάνωμεν ἐντελέστερα τῶν προγόνων τὴν γλῶσσαν, ἐν θέλωμεν νὰ μείνωμεν Ἕλληνες· εἰ δὲ μὴ, ἀπολώλαμεν, ἐν ᾧ διεσώθημεν· καθότι ἡ διπλωματικὴ ἡμῶν γλῶσσα, ἐξ ἄλλοτρίων ἀεὶ ὑψουμένη πτερύγων, νοθεύεται καθ' ἑκάστην διὰ τὴν τῶν μεταφραστῶν ἀπειρίαν· καὶ τοὶ χειροκροτοῦνται οὗτοι, ὡς ἱεροφάνται, ὑπὸ πολλῶν ἀνοήτων. οὔτινες μῆτε εἰς αὐτὰ τοῦ ναοῦ τὰ προτεμενίσματα εἶναι ἱκανοὶ νὰ προσεγγίσωσι, πολλῶ μᾶλλον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ μυστήρια, ὥστε νὰ κρίνωσιν αὐτοὶ καὶ τοὺς ἀληθεῖς ἱεροφάντας.

Τοῖς ἐντευξομένοις Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν.

ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ μὲν καὶ Λογικῆς ἐμφύτου πάντας ἀνθρώπους ἐξ ἀρχῆς εὐμοιρῆσαι ἀναντίρρητον γίγνεται· βαθμῶ δὲ διαφέρειν ἄλλον ἄλλου, καὶ τοῦθ' ὁμοίως ἐστὶ παρὰ πᾶσιν ὁμολογούμενον· ὁ δὲ λόγος τῆς διαφορᾶς εἶη ἂν αὐτοῖς διττός· ἢ τοι γὰρ ἐκ τῆς τοῦ σώματος κράσεώς τε καὶ συστάσεως τῶν στοιχείων· ὧν ἐκάστων ἄλλοι ἄλλων μᾶλλον καὶ ἥττον μετεπιηχότες, διαφοροῦ ἡμοιρῆκασιν εὐφυΐας· ἢ καὶ ἐκ τῆς ἀγωγῆς αὐτῆς· ὅσω γὰρ σπουδαιοτέροις τις ὁμίληξι συμπεπαιδευται, ἢ ἀρείοσιν ἀνδράσιν ὠμίλησε, καὶ πλείοσι καὶ ὑψηλοτέροις ἐνέτυχε πράγμασι, τοσούτω δὴ τοῦ ἐν τῇ καλύβῃ τῇ γεννηθέντος, καὶ ἀγροίκως ἀνατραφέντος, καὶ περὶ μικρὰ καὶ εὐτελεῆ ἐνασχοληθέντος εἰκὸς ταῖς δυνάμεισι καὶ ἐνεργείαις τῆς ψυχῆς αὐτὸν ὑπερέχειν.

Ἐντεῦθεν ἄρα παρὰ τὴν ἐμφυτον ταύτην δύναμιν οὐκ ὤκησαν παραδοῦναι ἡμῖν καὶ ἑτέραν ἐξωτερικὴν ἐκ τῆς ἐπιστήμης βοήθειαν εἰς αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι τῶν λόγων θεράποντες, τὸ ἐκ τῆς φύσεως ἐλλειπὲς πρὸς τὸ πείθειν, καὶ συλλογίζεσθαι, τάξει τε καὶ κανόσι τισὶν ἐξωθεν ἐκ τῆς τέχνης ἀνασῶσαι καὶ ἐπικρατῦναι σπουδάσαντες· διασκεψάμενοι γὰρ ἀκριβῶς τὰς αἰτίας, καθ' ἃς τινες μὲν καὶ λέγοντες πείθουσι, καὶ συλλογίζόμενοι εὐστοχοῦσι· τινὲς δὲ τοῦναντίον ἀποτυχάνοντες τὰ πολλὰ κατ' ἀμφοτέρα, εἰς παραλογισμοὺς ἐπισήμους ἐκπίπτουσι, ἐντεῦθεν λόγους τινὰς ἐξ ἑκατέρων πρὸς τε τὸ ὀρθὸν καὶ μὴ, ἀπαρατρέπτους συναγαγόντες, καὶ εὐμεθόδως συντάξαντες, ὅπως χρὴ λέγειν καὶ συλλογίζεσθαι, τὸ σεσοφισμένον καὶ ἀπατηλὸν ἀποφεύγοντες, κατέλιπον ἡμῖν τὰς τέχνας ταύτας τὰς πρὸς τὰς ἐμφύτους ἐκείνας δυνάμεις ἀντιδιαιρουμένας, ἔργον ἀεξίνου ὄντως καὶ χρήσιμον ἐν τοῖς μάλιστα· ὧν τοὺς ἐπιβόλους γεγεννημένους οὐ μόνον λογικούς, ἀλλὰ καὶ λογίους καλεῖσθαι ἀξιοὶ Εὐγένιος ὁ ἀείμνηστος

Παρεικάσσει δ' ἄντις ταῦτα μάλιστα τοῖς ἔργοις τῶν φυτουργῶν· τὰ γὰρ φυτὰ προηγουμένως μὲν ἡ φύσις φύει καὶ τρέφει· ἀλλ' ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις καὶ ἕξωθεν γίνεσθαι τι κωλύον τὸν τῆς φύσεως πρὸς τὸ τέλειον νόμον, συνεισηνεγκεν οὐχ ἦττον πρὸς τὸ ἀσραβῆ ἄνω τείνειν, καὶ σπουδαιότερα γίγνεσθαι καὶ ἡ τοῦ φυτοκόμου ἔπειτα ἐμπειρία καὶ ἐπιμέλεια.

Τέως δ' οὖν τοιαύτης συγγραφῆς ἡμῖν οὐδέποτ' ἐς νοῦν ἤλθε πρότερον ἄψασθαι, πρὶν τινες τῶν μαθητιῶντων ἐδεήθησαν καὶ ῥητορικῶν τε καὶ φιλοσοφικῶν παρ' ἐμοῦ μαθημάτων ἀκούσαι· οἷς ἐπειδὴ ἄπαξ ποτὲ χαρίσασθαι ἔγνων, ἀπὸ μὲν τῶν νεωτέρων ἀρξασθαι, οὐκ οἶδ' ὅπως οὐκ εἶχον τούτοις ἀρμόσασθαι· τὸ γὰρ ἀρρενωπὸν τοῦ λόγου ἀποσεισάμενοι οἱ μακάριοι οὗτοι συγγραφεῖς τε καὶ μεταφρασταί, ἐκινδύνευσαν μεταβαλεῖν ὅλως τὴν φιλοσοφίαν εἰς διαμόχθηρον καὶ ἀνάγωγον ἕξιν παντάπασιν· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀμίκτως τοῦ χυδῆν λόγου ἀψάμενοι· οἱ δὲ καὶ ἀπὸ ἐξέδρων καὶ παρασήμων ὀνομάτων ὀρμώμενοι, ἀπὸ τοῦ ἴσου τὸ κάλλος αὐτῆς ἐκάτεροι παρεμόρφωσαν, καὶ τὸ εἶδος παντάπασιν ἐξεθήλυναν, τὸ σεμνὸν τῆς ἐσθῆτος ἀποσυλλήσαντες· ἐὼ δὲ λέγειν τὸ τοῦ λόγου εἰκαῖον καὶ περιττὸν διαρρέον αὐτοῖς πανταχοῦ εἰς ἀλλόφυλα ἰδιώματα. Ἄλλως δὲ δι' εὐφήμου μνήμης ἀγέσθων μοι οἱ ἄνδρες οὗτοι, ὡς πολλῶν ἀγαθῶν τοῖς νῦν Ἕλλησι γενόμενοι αἴτιοι, τὰ παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις καλὰ ἄλλως ἄλλοθεν ἀπλέτοις πύνοις μετοχτεύσαντες εἰς αὐτούς, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω ταύτην μεταβολὴν αὐτοὶ πρῶτοι, τὸ γὰρ ἐπὶ κῦτοῖς, τῷ ἑαυτῶν ἐμποιήσαντες γένει· οὐδεὶς γὰρ ἂν δικαίως αὐτοὺς τὸν σέφανον τοῦτον ἀφέλοιτο.

Ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων αὐθις καὶ τῶν τοῦ Σταγειρίτου· ἀλλὰ καὶ τούτοις ἐν μαθήμασι μάλιστα διδακτικοῖς οὐχ ἦττον συρρεῖ, ὡς ἐν μισγαγκείᾳ τὸ παρὰ τῶν σχολιαστῶν περιττὸν καὶ συλλογισμῶν· ἦν δ' οὖν ἡμῖν ἀπὸ τῶν τοῦ περικλεοῦς Εὐγενίου ὑπόλοιπον ἀρξασθαι· ὅς τάτε τῶν ἀρχαίων πρὸς τὰ νεώτερα, καὶ ταῦτα πρὸς ἐκεῖνα δοκεῖ εὐστοχώτερον συναρμόσαι· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δυσχερὲς ἐδόκει μοι, καὶ οὐ πάνυτοι ἀνυσόν· δεῖ γὰρ δὴ τῷ τε διδάξοντι τοῖς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

τε ἀκούσουσι πολλῆς προπαρασκευῆς πρὸς τοῦτο, δ' εἴ δὲ καὶ πολλοὺ τοῦ ἀγῶνος τοσοῦτον ὅλον πέλχγος διαπλευσαι ἀπὸ πάσης ἐπισημης συλλογισμαῖον, ἄδουσσον ὅλως ἄβυσσον ἐπικαλουμένην, εἰ μὴ τίς μέλλου συγχοῖς τοῖς προβόλοις τὸ καθ' ἑαυτὸν προσαράξειν πλοιαρίον, καὶ ταῦτα τῆς βίβλου πολὺ τὸ ἀπὸ τῆς φράσεως ἐχούσης ἀπόκρυτον τε καὶ ὕφαλον.

Ἐκ τούτων τοίνυν ἔγνων τραπέσθαι ἐπὶ τὸν Ἀϊνέκιον, σύστημα τοῦτο σοφὸν μὲν καὶ σύντομον ἐς τὰ μάλιστα, καὶ οἶον ἐν ὀλίγῳ παιδεῦσαι τὴν Σωκρατικὴν καλουμένην φιλοσοφίαν διὰ τὸ πρώτας καὶ κρατίστας παρ' ἐκείνῳ λέγεσθαι ταύτας γε τὰς μαθήσεις, ὡς τό, τε λογικὸν πρὸς τὸ ἀνιχνεύειν τὸ ἀληθές, καὶ τὴν θέλησιν πρὸς τὴν πράξιν τοῦ ἀγαθοῦ προπαρασκευαζούσας· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέβη κἀνταῦθα ἄπορα γίνεσθαι τοῖς μαθηταῖς πολλαχῆ, ὡς ἀπὸ πάσης ἐπιστήμης καὶ τούτου τοῦ ἀνδρὸς εἰληφότος τὰ παραδείγματα ἐν τοῖς ὑποσημειώσεσι μάλιστα, ὡς ἀπὸ νομικῶν ἐνιαχοῦ ὀρμωμένου θεωρημάτων, καὶ ἄλλων ὧν ταῖς ἀρχαῖς οὐκ ἔξην ἐντυχεῖν ἐν βίβλοις Λατινικαῖς, πρὸ ὅλου αἰῶνος ἐκδεδομέναις, διὰ ταῦθ' ἀπλουστερόυτινὸ καὶ εὐχερετέρο συστήματος, ταῖς τῶν ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων εὐδὺς ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν προαγομένων δυνάμεσι καταλλήλου, ἡμῖν δεῖν φήθη.

Τούτ' οὖν ἅμ' εἰς νοῦν λαβὼν, ἀπετόλμησα ἐνστήσασθαι τὸν ἀγῶνα, καὶ μετὰ τοσοῦτον ἀμητὸν πολλῶν σοφῶν σταχυολογήσας καὶ αὐτὸς τόγ' ἐμοὶ δυνατὸν, καὶ εἰς τοῦπιτομώτατον ταυτὶ συνοψίσας, ἔργον χρήσιμον καταλιπεῖν, οἷς καὶ τἄλλα τὰ γραμματικὰ τὸν αὐτὸν μοί ποτε τρόπον συντηρήθέντα, πολὺ τι συνεισενεγαεῖν εἰς τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ταύτην ἀναδρομὴν τῆς παιδείας, οἶμαι, παρέσχε πείραν.

Ἐκ δὲ τούτου αὖθις οὐκ οἶδ' ὅπως δόξας τι κατορθῶσαι, καπὶ ὑψηλότερα οὐ πολλῶ ὕστερον κατεθάρρησα, τὴν τε Μεταφυσικὴν καὶ Ἠθικὴν ἐξῆς κατὰ τὸν αὐτὸν συνοψίσει τρόπον· τὸ γὰρ ἐπίτομον καὶ εὐμέθοδον πρὸς τῷ τὸν χρόνον συντέμνειν καὶ ληπτότερον γίγνεται, καὶ πρὸς τὸ τὸν νοῦν στομοῦν ἐφ' ἕτερα τελειότερα ἀνυσι-

κώτατον μάλιστα τυγχάνει γ' ὄν, εἶγε μόνον τὰ σπέρματα ταῦτα ἐκ συνεχοῦς ἀρδεύσεως καλῶς τε καὶ ὀρθῶς τοῖς νέοις ἐμφυτεύσειαν οἱ διδάσκοντες· διό μοι καὶ συντέτακται τοῦτ' οὐχ ὅπως ἔμοιγε ἦν βουλομένῳ, ἀλλ' ὅπως ἡμελεν ὀνησιμώτερον ἔσσεσθαι τοῖς, δι' οὓς, καὶ πρὸς οὓς μοι συντέτακται· ὅπως δηλονότι, εὐμαθῆ ἐκ τῆς συντομίας γενόμενα, αὐτὰ δὴ ταῦτα δύναιντ' ἂν ρᾶστα ἐκεῖνοι κατέχειν, καὶ τῶν παρ' αὐτὰ ἔτι προσανηκόντων ταῖς ἐπιστήμαις αὐταῖς, ἀπαντῶντες ἐν ἄλλοις, ἀφ' ἑαυτῶν τὰ πλείονος συλλέγεσθαι ἄξια.

Ἐμοὶ μὲν οὖν καὶ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο ἔδοξε, καὶ νῦν ὡς ἐκ πείρας τοῦ αὐτοῦ ἔχομαι δόγματος, ἐπίτομα γράφειν τὰς γε ἀκροαματικὰς καὶ διδακτὰς τῶν μαθησεων, εἰ μέλλοιμεν ἄξια πράττειν, οἷον σπέρματ' ἄττα σπουδαῖα ἀγαθῆ γῆ τῇ τῶν νέων ψυχῇ καταβαλλοντας, ἐξ ὧν πολὺχουν καρπὸν ἐν καιρῷ συγκομίσονται. (*) Εἶδέ τις ἐτέρως ἔχει, ἐκείνως φρονεῖτω· ἡμεῖς δὲ, ὡς ἔδοξεν, οὕτω χωρῶμεν ἐπὶ τὴν πρόθεσιν, αὐτοὺς τε τούτους τοὺς περικλεεῖς διδασκάλους Αἰνέκιον, καὶ Εὐγένιον, καὶ μὴν καὶ Σοάουιον ἐν πολλοῖς, καὶ εἴτινας ἄλλους, ἡγεμόνας ποιούμενοι τοῦ ὅλου συστήματος. Ἐρρώσθε,

(*) Τῶν γραψάντων τὰς Ῥητορικὰς βίβλους ἄλλοι ἄλλως τὰ οὐθενὸς ἄξια, ἢ ἐκάστω ἔδοξε, σχολαστικώτερον παρενείροντες, ἐς τοῦσχατον ἔδοξαν τὰς πραγματείας ἐξονθυλευσαι· τῶν δὲ νεωτέρων Νεόφυτος ὁ Βάμβας, συνείς τὸ ἄτοπον, ἐπεχείρησεν ἐκκαθῆραι τὴν βουσασίαν, ἄλλα τε ἀποσκυβαλίσας τῶν περιπτῶν· καὶ δὴ καὶ τὸν ὄχλον τῶν σάσεων τῶν τεσσαρασκιδεκα παρὰ τῷ Ἑρμογένει τὰς ἔνδεκα σὺν λόγῳ καὶ πολλῇ ὠφελείᾳ περιελών· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀντιπαρεσιγήγαγεν ὠκεανὸν ὅλον παραδειγμάτων καρδιαίων, καὶ τούτων τὰ πολλὰ ξένων καὶ παντοίων γλωσσῶν ἃ ἀβρότητα μὲν καὶ πλοῦτον ἔχει· ἡ δὲ βίβλος ἐξογκωθεῖσα, ἐν ἑξ μνησίν, ἐν αἷς ὀφείλει περατοῦσθαι διδασκαμένῃ, ἀδιεξίτητος γίγνεται· τὸ γὰρ διδακτικὸν ὄν, κανόνων ἐστὶ τοιοῦτον· τὸ δὲ παρὰ τοῦτο θεωρίας ἐστὶ καὶ μελέτης καθ' ἡσυχίαν· ὡς οὖν τοιοῦτον κάκεινο ἀριστον καὶ τάξει καὶ πλοῦτῳ. Περιορίσθω τοίνυν τὸ τούτων καλὸν καὶ ἀνυσὸν ἐν ἐπιτομαῖς καὶ σὺν ἀκριθείᾳ, ἵνα μὴ ἐπιλίγθῃ μακρὰ καρδιεύοντες οἱ μαθητιῶντες, μὴδ' ὀλίγον τούτων ἀπόναιτο κατὰ βάθος· τὰ δὲ πολλὰ ἐκεῖνα καὶ λιπαρώτερα ἐς τῶν ἰσχυῶν τούτων καθ' ἡσυχίαν ἀναπλήρωσις ἐν μελέταις.

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

- Ὅρισμός Ῥητορικῆς.
 Μέρη ταύτης τέσσαρα, Εὐρεσις,
 Διάθεσις, Ἑρμηνεία, καὶ Ὑπό-
 κρισις.
 Ὅρισμός τοῦ λόγου.
 Περὶ Στάσεων.
 Περὶ Ἐπιχειρημάτων.
 — Συλλογισμοῦ.
 — Ἐνθυμήματος.
 — Ἐπαγωγῆς.
 — Σωρίτου.
 — Διλήμματος.
 Περὶ τῶν κοινῶν τόπων ὧν ἔν-
 τεχνοι μὲν, οἷδε.
 — Ὅρισμός.
 — Ἑτυμολογία.
 — Ἀπαριθμησις τῶν μερῶν.
 — Γένος καὶ εἶδος.
 — Ὅμοιον καὶ ἀνόμιον.
 — Περιστατικά.
 — Ἠγούμενα καὶ ἐπόμενα.
 — Ἀντικείμενα.
 — Αἴτια.
 — Παράθεσις.
 Ἄτεχνοι δὲ, οἷδε.
 — Πρόκρισις.
 — Μαρτυρία.
 — Βάσανος.
 — Ὄρκος.
 — Φήμη.
 — Συνθήκη.
 Περὶ τῶν Τακτικῶν Κεφαλαίων,
 οἷα τὸ δίκαιον νόμιμον, συμ-
 φέρον, καλὸν, ἡδὺ, δυνατόν.
 Περὶ Πλατυσμοῦ.

- Περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ ῥητορικοῦ
 Λόγου, οἷα τὰ
 — Δικανικόν.
 — Συμβουλευτικόν.
 — Ἐπιδεικτόν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

- Περὶ Προσιμίου.
 Περὶ Δηγήσεως.
 Περὶ Προτάσεως.
 Περὶ Βεβαιώσεως.
 Περὶ Ἐπιλόγου.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

- Περὶ Περιόδου.
 Περὶ Τροπῆς.
 — κατὰ λέξιν
 — κατὰ λόγον.
 Περὶ Σχημάτων.
 — κατὰ προσθήκην.
 — κατὰ ἀφαιρέσιν
 — καθ' ὁμοιότητα.
 — κατὰ διάνοιαν.
 Περὶ Ἀρμονίας καὶ λεκτικῶν Χα-
 ρακτῆρων.
 — Περὶ ὑψηλοῦ καὶ μεγαλο-
 πρεποῦς.
 — περὶ ἀφελοῦς καὶ ἰσχυοῦ.
 — περὶ γλαφυροῦ καὶ ἀνθηροῦ.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

- Περὶ Μνήμης καὶ Ὑποκρίσεως.

ΤΗΣ

ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΝ

ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΠΕΡΙ ΕΥΡΕΣΕΩΣ.

Ὅρισμὸς Ῥητορικῆς.

ΡΗΤΟΡΙΚΗ ἐστὶ τέχνη τοῦ εὖ λέγειν, τέλος ἔχουσα τὸ πείθειν· τέχνη μὲν, ὡς ἐκ κανόνων τοῖς ἀκριβῶς ἐπισημαμένοις συνισταμένη πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ῥητορείας, οὐσης ἀπλῶς ἐμφύτου δυνάμεως· εὖ δὲ λέγειν ἐστὶ φράσει τε καὶ ὀνόμασι χρῆσθαι πρὸς τὸ πείθειν, ὃ ἐστὶν ὁ σκοπὸς, πρὸς ὃν, ὅτι μάλιστα καταλλήλοις.

Μέρη δὲ ταύτης εἰσὶ τέσσαρα, Εὐρεσις, Διάθεσις, Ἑρμηνεία, καὶ Ὑπόκρισις. δεῖ γὰρ πρῶτον εὐρεῖν ὅ,τι δῆποτε μέλλομεν εἰρεῖν· εὐρόντας δὲ, διαθέσθαι εὐτε καὶ εὐμεθόδως, τὰ μὲν προτάττοντας, τὰ δὲ ἐπιτάττοντας κατὰ τὸ προσῆκον· τοῦτο δὲ ποιήσαντας, ἐρμηνεύειν καλῶς, φράσει τε καὶ ὀνόμασι καταλλήλοις τοῖς λεγομένοις καὶ σχήμασι ποικίλοις χρωμένους· γενομένου δὲ καὶ τούτου, ὑπό-

λοιπον ὑποκρίνεσθαι, τῷ τε τῆς φωνῆς ποιῶ καὶ τῷ τοῦ σώματος σχήματι χρωμένους καταλήλλως τοῖς πράγμασι.

Εἶδη δὲ τῆς Ῥητορικῆς τρία, Ἐπιδεικτικὸν, Συμβουλευτικὸν, καὶ Δικανικόν· καὶ Ἐπιδεικτικὸν μὲν ἔστιν, ᾧ χρώμεθα μάλιστα ἐν τοῖς πανηγύρεσι· διὸ καὶ πανηγυρικὸν τὸ αὐτὸ ἄλλως ἤκουσε. Συμβουλευτικὸν δὲ, τὸ ἐν συμβουλαῖς γιγνόμενον χρήσιμον. Δικανικὸν δὲ, ᾧ χρώμεθα ἐν δικαστηρίοις ἀμφισβητοῦντες (*). ἀλλὰ περὶ τούτων ἐροῦμεν παρακατιόντες.

Ὅρισμός Λόγου.

Ἐστὶ δὲ λόγος ῥητορικὸς ἀπόδειξις διὰ πολλῶν προτιθεμένου τινὸς ἐξ αὐξήσεως οἷον, εἰ προκείτο ἀποδείξαι, ὅτι δεῖ τὴν πατρίαν ἡμῶν αὐτῶν ἀνασώσασθαι γλῶσσαν, τοῦτο λαβόντες, καὶ διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων εὐμεθόδως, καὶ κατ' αὐξήσιν ἀποδείξαντες, λόγον ποιούμεν ῥητορικόν. Ἐνασχολεῖται δ' οὖν περὶ ὧν ἂν εἴη ἀμφισβητήσις τις. καὶ τοῦτο λέγεται Ζήτημα, ὡς ζητούμενον καὶ δεόμενον ἀποδείξεως. τὰ γὰρ ὁμολογούμενα, ἢ τοιαῦτα, οὐδεμιᾶς δεόνται ἀποδείξεως (**).

Περὶ τῶν Στάσεων.

Πᾶν πρᾶγμα τριχῇ πέφυκεν ἐξετάζεσθαι, εἴ ἐστι, τί ἐστίν, ὁποῖόν τί ἐστίν· εἰ μὲν οὖν εὐρεθῆι τὸ ἐξεταζόμενον κατὰ ταῦτα, οὐκέτι ζητεῖται τι περὶ αὐτοῦ· εἰ δὲ ἀμφιβάλλεται ἔτι ἦτοι κατὰ πάντα,

(*) Ἰπιδιέλοις δ' ἂν ταῦθ' ἕκαστα αὖθις εἰς δύο, τὸ μὲν Πανηγυρικὸν εἰς ἔπαινον καὶ φόγον· ἔπαινον μὲν τῶν ἀγαθῶν, φόγον δὲ τῶν κακῶν· τὸ δὲ Συμβουλευτικὸν, εἰς προτροπὴν καὶ ἀποτροπὴν· τὸ μὲν, πρὸς τὸ ἀγαθόν· τὸ δὲ, ἀπὸ τοῦ κακοῦ· τὸ δὲ Δικανικόν, εἰς κατηγορίαν καὶ ἀπολογίαν· τὴν μὲν κατὰ τινος τὴν δὲ, ὑπὲρ τινος.

(**) Ἐξέλει δ' ἂν τις τοῦ κανόνος τούτου τὸ Πανηγυρικόν· οὐ γὰρ ὡς ἀμφίβολον ἐνταῦθα ἐπαινοῦμεν τὴν ἀρετὴν, πλὴν εἰ μὴ τις εἴποι, ὅτι καὶ ταύτην πλεόν, ἢ κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν πολλῶν ἐπαύξομεν, καὶ εἰς κτήσιν αὐτῆς ταῖς ἀκροατὰς παρορμῶμεν.

ἢ καθ' ἐν τι τούτων, τούτω, ᾧ ἀμφιβάλλεται, ἀναφέρεται ζήτημα. Ζήτημα τοίνυν ἐστὶ πᾶν ὅ,τι ἀντιλογίας ἐστὶ δεκτικόν· καὶ εἰ μὲν ἐν τῷ εἰ ἐστὶν ἀμφιβάλλεται, τὸ ζήτημά ἐστι Στοχασμός, ἢ Στασις σοχαστική· οὐδὲν γὰρ ποιούμεν ἐν τούτω, ἢ τῆς ὑπάρξεως μόνης τοῦ πράγματος σοχαζόμεθα· εἰ δὲ ἐν τῷ τί ἐστι, τότε λέγεται Ὄρος, ἢ Στασις ὀρική· ἐνταῦθα γὰρ ὁ ὀρισμὸς τοῦ πράγματος ἐξετάζεται, τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ φανεραῶς γενομένης· εἰ δὲ ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστι θεωροῖμεν αὐτὸ, τότε Ποιότης τὸ ζήτημα λέγεται· οὐκέτι γὰρ οὔτε περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, οὔτε μὴν περὶ τῆς φύσεως ἡμῖν ἐστὶν ἢ ἐξετάσις· ἀλλ' ἐκεῖνα ὁμολογήσαντες, περὶ τοῦ ὁποῖόν τί ἐστὶν ἀμφιβάλλομεν· πότερον, δίκαιον, ἢ ἄδικον· μικρόν, ἢ μέγα· καλόν, ἢ αἰσχρόν· οἶον, ἀποθανούσης τῆς Κληταιμνήσρας, ζητεῖται πρῶτον, εἰ Ὁρέτης ἀπέκτεινεν αὐτὴν ὁ υἱός· καὶ τοῦτ' ἐστὶ Στοχασμός· ἔπειτα ζητεῖται, πότερον, φόνος ἐστὶν ἀπλῶς, ἢ μητροκτονία τὸ ἔγκλημα, καὶ τοῦτο γίνεται Ὄρος· φανεροῦ δὲ γενομένου καὶ τούτου, τότε ζητεῖται ἢ ποιότης πότερον, δικαίως, ἢ ἀδίκως· ὠφελίμως, ἢ ἐπιβλαβῶς τοῦτο πέπρακται, καὶ τοῦτο ἐστὶ Ποιότης (*).

Περὶ τῶν Ἐπιχειρημάτων.

Τούτων δ' οὕτω διακεκριμένων, ἐπόμενόν ἐστιν εἰπεῖν περὶ τῶν, ἐξ ὧν ὁ λόγος συνυφαίνεται ἅπας, ἐπιχειρημάτων. Ἐστὶν οὖν ἐπιχείρημα εὐρημα πιθανόν πρὸς πίστωσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος· ἢ (ὅ ταυτὸν ἐστὶν) ἀπόδειξιν, τῆς προκειμένης προτάσεως· οἶον, προτιθέντες κακὸν μὲν εἶναι τὸν πόλεμον πανταχοῦ, καλὸν δὲ τὴν εἰρήνην, ἀποδεικνύομεν· ὁ μὲν γὰρ κακῶν, ἢ δὲ ἀγαθῶν ἐστὶν αἴτιος τοῖς ἀνθρώποις. Εἰσὶ δὲ εἶδη τοῦ ἐπιχειρήματος πέντε,

(*) Ἀριστοτέλης δὲ προστίθει καὶ τέταρτον τὴν ποσότητα, τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος προσσημαίνειν βουλούμενος· οἶον, πόσον δίκαιον ἢ ἄδικόν ἐστι τὸ τόλμημα τοῦ Ὁρέστου· ἀλλ' οἱ μετὰ ταῦτα παρέλιπον τοῦτο, ὡς συνενοούμενον τῇ ποιότητι.

Συλλογισμὸς, Ἐνθύμημα, Ἐπαγωγὴ, Σωρίτης, καὶ Δίλημμα· περὶ
ᾧν ἐροῦμεν ἐξῆς.

Περὶ Συλλογισμοῦ.

Συλλογισμὸς μὲν οὖν ἐστὶν ἐπιχείρημα ἐκ τριῶν προτάσεων
συνιστάμενος· οἷον,

Πᾶσα σέρησις ἐστὶν ἐπιβλαβὴς,
Ἄλλὰ μὴν ἡ ἀμάθειά ἐστι σέρησις,
Ἡ ἀμάθεια ἄρα ἐστὶν ἐπιβλαβὴς.

Τοῦτο δ' οὖν οὕτως ἂν εἴποι λογικευόμενος· ὁ δὲ ρήτωρ ταυτά τε
λαβὼν, καὶ κάλλος ἀπὸ τῆς τεχνῆς τῷ λόγῳ περιποιήσας, ἐκφρά-
σει ἐμφαντικώτερον, ἀρχόμενος ἀφ' ὅποτερασσοῦν τῶν προτάσεων,
καὶ ὅπως ἂν αὐτῷ δόξῃ ἄμεινον· οἷον, ὡς ἐν παραδείγματι·

Τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι οὐ καὶ ὅσαν στερεῖταιίτις, τοσοῦτον κατ'
ἐκεῖνό ἐστι δυστυχής.

Ἄλλ' ἡ ἀμάθεια σερεῖ ἡμᾶς τῆς φιλοσοφίας, ταυτόν εἰπεῖν
αὐτῆς τῆς ἀληθείας, τοῦ θείου φωτός, τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ.

Πῶς οὖν οὐκ ἂν εἴη ἐπιβλαβὴς καὶ ὀλέθριον;

Οὕτω μὲν οὖν, ἡνίκα ἂν σχῶμεν τὰς προηγουμένας τῶν προτά-
σεων ὁμολογουμένας· εἰ δέ τι ἀμφιβάλλοιτο αὐται ἢ ἄμφω, ἢ ἡ
ἑτέρα, δεήσει κατασκευάζειν καὶ ταύτας ὡδί.

Κακὸν μὲν ἡ σέρησις καὶ ὀλέθριον πανταχοῦ· ᾧν γὰρ ἂν σερει-
κώμεθα, τὰ τοιαῦτα πάντες καὶ δυσυχοῦμεν.

Νῦν δὲ τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι τοιοῦτόν ἐστιν ἡ ἀμάθεια; καὶ γὰρ οὐ
μόνον τὰ πρὸς τὴν ἕξιν κωλύει πορίζεσθαι, ὥστε εὐπωρότερον τὸν
εἶον διάγειν, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας στερεῖ, ἀληθείας στερεῖ, αὐτῆς
τῆς εὐδαιμονίας καὶ ἀρετῆς.

Τὶ οὖν οὐκ ἐπιμελήσεται ἕκαστος ἐκ παντὸς τρόπου ἀποφυγεῖν
αὐτὴν, τοσοῦτων καὶ τοιούτων κακῶν αἰτίαν αὐτῇ γιγνομένην;

Οὕτως οὖν ἔσαι ἡμῖν ὁ Συλλογισμὸς ἐκ πέντε λόγων συγχείμενος, ὃ ἔστιν ἐκ δυεῖν προτάσεων, καὶ ἴσων κατασκευῶν, καὶ συμπεράσματος.

Περὶ Ἐνθυμήματος.

Ἐνθύμημα δὲ ἐστὶ Συλλογισμὸς ἀτελής. ἐλλείπεται γὰρ τῆς ἑτέρας τῶν προτάσεων, ἢτοι τῆς μείζονος, ἢ τῆς ἐλάττονος, ὡς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ παραδείγματος φαίνεται, οἶον·

Πᾶσα στέρησις ἐστὶν ἐπιβλαβής·

ἄρα καὶ ἡ ἀμάθεια.

Ἡ ἀμάθειά ἐστι στέρησις·

ἄρα ἐπιβλαβής.

Εἰδῶσι δὲ οἱ ῥήτορες ἀναστρέφειν τὴν τάξιν, τὸ μὲν Συμπέρασμα τιθέμενοι Πρότασιν, τῇ δὲ Προτάσει κατασκευάζοντες τὸ Συμπέρασμα οὕτως.

Ἐπιβλαβὲς ἐστὶν ἡ ἀμάθεια καὶ ὀλεθριον·

Πολλῶν γὰρ ἀγαθῶν ἐστὶ στέρησις.

Ποικίλεται δὲ καὶ τοῦτο αὐξανόμενον, καὶ συνηθέστερον τοῦ Συλλογισμοῦ παρά γε τοῖς ῥήτορσι γίγνεται.

Πολλῶν μὲν κακῶν ἐστὶν ὀβίος μεστός· ἀλλὰ τὸ ὀλεθριώτατον πάντων ἐστὶν ἡ ἀμάθεια· πρῶτον μὲν γὰρ, εἰς τὰλλα, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας ἐστὶ διώκτης, ἐξ ἧς πηγάζει ἡ τῶν ἐθνῶν εὐδαιμονία· δεύτερον σάσεις ἐμποιεῖ καὶ φθόνους, ἐξ ὧν προκύπτουσιν ἔριδες, καὶ τέλος ἐμφύλιος πόλεμος, δι' ὃν πόλεις καταπίπτουσιν, ἐμπόριον ἀπονεκροῦται, γεωργία κακοῦται· καὶ τὶ τῶν κακῶν ἐκ ταύτης οὐκ ἐμφύεται τοῖς ταλαιπώροις ἀνθρώποις, ὅπόθ' ὁμολογουμένως αὕτη πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐστὶ στέρησις;

Περὶ Ἐπαγωγῆς.

Ἐπαγωγή ἐστὶν ἐπιχείρημα ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα καὶ γνωρίμων ἀγνωστόν τι καθόλου συνάγον· ἐστὶ δὲ τοῦτο ἤτοι κατ' ἀπαρίθμησιν τῶν μερῶν, ἢ κατὰ παράθεσιν· κατὰ μὲν ἀπαρίθμησιν τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος ἀναφερομένων γίνεται οὕτως. Ἀγαθὸν μὲν ἢ φρόνησις, ἀγαθὸν δὲ ἢ δικαιοσύνη, ἢ σωφροσύνη, ἢ ἀνδρεία, πᾶσα ἄρα ἀρετὴ ἀγαθόν. Κατὰ δὲ παράθεσιν αὐτὴς οὕτω πως ἐχρήσατο τῇ Ἐπαγωγῇ Ξενοφῶν· Τίνι ἄλλω ἀδελφός, μέγας ὢν, κάλλιον ἂν εἴη, ἢ ἀδελφῷ; τίς ἄλλος τιμῆσεται ἄνδρα μέγα δυνάμενον, ἢ ἀδελφός; τίνα δὲ φοβήσεται τις ἀδικεῖν πλέον, ἀδελφοῦ μεγάλου αὐτῷ ὑπάρχοντος, ἢ ἀδελφόν; οὐδὲν ἄρα ἀνδρὶ σωφρονοῦντι ἀδελφοῦ δυνάμιν ἔχοντος προτιμότερον.

Περὶ Σωρίτου.

Σωρίτης δὲ ἐστὶν ἐκ πολλῶν προτάσεων κατ' ἀλληλουχίαν ἐπιφερομένων Συλλογισμὸς ὡς τὸ,

- Οἱ φιλόπλουτοι ἐπιθυμοῦσι πολλῶν,
- Οἱ πολλῶν ἐπιθυμοῦντες, πολλῶν δέονται·
- Οἱ πολλῶν δεόμενοι, πολλῶν στέρονται·
- Οἱ πολλῶν στερούμενοι, εἰσὶν ἐλεεινοί·
- Οἱ φιλόπλουτοι ἄρα εἰσὶν ἐλεεινοί.

Τοῦτο δὲ οὕτω σχήματος ἔχον, παραλαβὼν ὁ ρήτωρ, ἄλλως ἐπεξεργάσεται, διαφόρως ταῖς καθ' ἕκαστον κατασκευαῖς καὶ τῇ τῶν σχημάτων ποικιλίᾳ διαμορφῶν.

Περὶ Δίλημματος.

Δίλημμα δὲ ἐστὶν ἐπιχείρημα, ἐκ διαιρέσεως κατὰ τε τῶν μερῶν ἐκάστων καὶ κατὰ τοῦ ὅλου συνάγον· ὅθεν καὶ Δίλημμα ἤκουσεν, ὡς ἐκατέρωθεν αἰροῦν τὸν ἀντικείμενον· ὁπότερον γὰρ ἂν ὁμολο-

γήση, ἐκ τούτου παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ἐξελεγχθήσεται· χρηθ' οὖν τὴν διαίρεσιν πλήρη εἶναι· οἶον, Δημόκριτος αἰεὶ γελῶν, ἦτοι τῶν φαύλων τὸν πολὺν ἐκεῖνον καταχέων ἐτύγγανε γέλωτα, ἢ τῶν ἀγαθῶν, ἢ τῶν οὐδετέρως ἐχόντων· ἀλλ' εἰ μὲν τὸ τρίτον, ψυχρῶς· οὔτε γὰρ ἐλεεινά, οὔτε καταγέλαστα τὰ οὐδέτερα· εἰδὲ τῶν ἀγαθῶν, ἀτόπως· οὐ γὰρ τὰ ἀγαθὰ γέλωτός ἐστιν ἄξια· εἰ δὲ αὖ τῶν φαύλων, εἰκὸς ἦν μᾶλλον θρηνεῖν ἐπ' αὐτοῖς, ἢ γελᾶν· ἀτόπως ἄρα, καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐτύγγανε γελῶν ὁ Δημόκριτος. « Εἰς τοῦτο δὲ συνοψί- » σεας ἂν οὐκ ἀπεικόντως καὶ τὸ τοῦ Δημοσθένους (Δ Φιλ. κζ.) » Εἰπέ μοι ὦ Ἀριστόδημε, διὰ τί καταλιπὼν τὸν ἰδιωτικὸν καὶ » ἀπράγμονα εἶον, τὸν τῶν πολιτευομένων φιλαίτιον καὶ φιλοτά- » ραχον αἰρή; ἢ γὰρ ἐρεῖς, ὡς ἐκ φιλοτιμίας καὶ δόξης, ἢ ἵνα μὴ » τὴν πατρῶαν δόξαν ἐν σεαυτῷ καταλύσης· ἀλλ' εἰ μὲν τὸ πρῶτον, » τίποτε σεαυτῷ μὲν ὑπὲρ τούτων πάντα ποιητέον εἶναι νομίζεις· » τῇ δὲ πόλει διὰ ῥαθυμίαν ταῦτα προῖεσθαι συμβουλεύεις; εἰ δὲ τὸ » δεύτερον, τί δὴ ποθ' ἢ γῆ σεαυτῷ μὲν εἶναι πατρῶαν δόξαν, τῇ » δὲ πόλει ἀνώνυμα καὶ φαῦλα τὰ τῶν προγόνων ὑπάρχειν; Κᾶν τῷ » ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν (ζ, 6.) Ἠδέως δ' ἂν πυθοίμην τῶν λεγόν- » των, τῶν τε τοὺς Θηβαίους μισεῖν φασκόντων καὶ τοὺς Λακε- » δαιμονίους, πότερα ἑκάτεροι μισοῦσιν, οὓς δὴ μισοῦσιν, ὑπὲρ » ὑμῶν καὶ τοῦ συμφέροντος ὑμῶν, ἢ ὑπὲρ μὲν Λακεδαιμονίων Θη- » βαίους, ὑπὲρ δὲ Θηβαίων Λακεδαιμονίους ἑκάτεροι; εἰ μὲν γὰρ » ὑπὲρ ἐκείνων, οὐδετέροις, ὡς μαινομένοις, πείθεσθαι προσήκει· εἰ » δὲ ὑπὲρ ὑμῶν φήσουσι, τί πέρα τοῦ καιροῦ τοὺς ἑτέρους ἐπαίρουσι; » Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ τοῦ πραοτάτου Σωτῆρος ἡμῶν. Εἰ μὲν κακῶς » ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δαίρεις; » τὸ γὰρ ἐντελὲς ἔχει ᾧδε· ἢ καλῶς, ἢ κακῶς ἐλάλησα· ἀλλ' εἰ » μὲν κακῶς, ἀπόδειξον τοῦτο· εἰ δὲ καλῶς, τί με δαίρεις; ἰσχυρὸν » δὲ τοῦπιχείρημα τοῦτο καὶ δραστηριώτατον τοῖς ῥήτορσι γίγνε- » ται· αὔξεται δὲ καὶ αὐτὸ ταῖς κατασκευαῖς, ὡς τὰ ἄλλα.

Περὶ τῶν κοινῶν τόπων.

Τὸν περὶ τῶν Ἐπιχειρημάτων λόγον περὰναντας, ἐπόμενον ἂν εἴη καὶ περὶ τῶν κοινῶν τόπων εἰπεῖν, ἐξ ὧν ἐκεῖνα λαμβάνονται. Τούτων οὖν εἰς ἐντέχνους καὶ ἀτέχνους διαιρουμένων, οἱ μὲν ἐντεχνοὶ, οἱ καὶ ἐσωτερικοὶ λέγοντ' ἂν, εἶεν ἂν μάλιστα δέκα. Ὅρισμός, Ἐτυμολογία, Ἀπαρίθμησις τῶν μερῶν, Γένος καὶ Εἶδος, Ὅμοιον καὶ Ἀνόμοιον, Περιστατικὰ, Ἡγούμενα καὶ Ἐπόμενα, Ἀντικείμενα, Αἴτια, Παράθεσις. Ἄτεχνοὶ δὲ καὶ ἐξωτερικοὶ εἶεν ἂν καὶ οὗτοι μάλιστα ἕξ. Πρόκρισις, Μαρτυρία, Βάσανοι, Ὄρκος, Φήμη, Συνθήκαι· εἵπωμεν τοίνυν πρῶτον περὶ τῶν ἐντέχνων.

Ὅρισμός.

Ὅρισμός τοίνυν ἐστὶ λόγος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος· οἷον, Ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικόν· ἐνθα τὸ μὲν ζῶον ὡς γένος λαμβάνεται· τὸ δὲ λογικόν, ὡς διαφορά· κατὰ γὰρ τοῦτο τῶν ἄλλων ζῶων διενήνοχεν ἄνθρωπος· τοῦτο δὲ οὕτως ἰσχνῶς ἐκφραζόμενον παρὰ μόνοις ἐστὶ φιλοσόφοις λαμβάνειν. Ῥήτωρ δὲ ἀνὴρ ἀβρότερον τὰ τοιαῦτα φιλεῖ ἐκφέρειν· οἷον, ὡς εἴτις λαβὼν παρὰ τῶν φιλοσόφων τὸν τῆς ἰστορίας ὀρισμὸν τουτονί, Ἱστορία ἐστὶ γεγονότων ἐνδόξων ἀφήγησις, αὐξήσειε τοῦτο ῥητορικώτερον οὕτως ἰν ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν μερῶν κατ' ἐπαγωγὴν· Ἱστορίαν οὐδὲν ἄλλ' ἠγητέον εἶναι, ἢ πράξεων προγεγενημένων ταμεῖον, τῆς μὲν τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀρετῆς ἀσφαλῆ φυλακὴν, τῆς δὲ τῶν φαύλων κακίας ἀδωροδόκητον μάρτυρα, ἀπάντων δὲ τῶν ἀνθρώπων κοινὴν εὐεργέτιν. αὕτη γὰρ τοὺς ἀγαθοὺς τῆ τῆς δόξης ἐλπίδι προτρέπει εἰς μίμησιν τῶν καλῶν· τοὺς δ' ὡς ἐτέρως ἔχοντας ἀποτρέπει τῆ δυσφημίᾳ ἀπὸ τῶν φαύλων· ὥσε πῶς οὐκ ἄν τις φιλοσοφίας μητρόπολιν αὐτὴν ὀνομάσειεν; Οὕτω μὲν οὖν, ἠνίκα πρὸς ἡμῶν ἐστὶ τὸν ὀρισμὸν ἀποδέξασθαι. ἐπειδὴν δὲ ἀνασκευάσαι ποτὲ δεήσει, σκεπτέον, εἴτι σαθρὸν πῆ ὕπεστιν αὐτῷ, ἢ ὁμώνυμον, ἢ ἀσύνητες, καὶ καταχρηστικόν, ἢ καὶ περιττόν, ἢ ἐλλιπές, ἐξ ὧν ὁ ὀρισμός

ἀσαφής ἂν εἴη καὶ ἑλλιπής· ἐκ γὰρ τοιούτων πειρατέον ἀνασκευάζειν τοὺς ὀρισμούς· ὡσπερ ἀπὸ τῶν ἐναντίων κατασκευάζειν.

Ἐτυμολογία.

Ἐπειδὴν δ' ἐξ Ἐτυμολογίας δὲ ἐπιχειρεῖν, ἐρμηνεύσομεν πρῶτον τὰ μέρη, ἐξ ὧν ἂν ἡ λέξις συγκέηται, εἰς λόγον τέλειον αὐτὴν ἀναλύοντες· εἴθ' οὕτω δεῖξομεν αὐτὸν ἐφαρμόττοντα κακείνῳ, περὶ οὗ ἡμῖν πρόκειται λέγειν· ὡς εἴ τις βούλοιο φιλόθεον τὸν φιλόσοφον δεῖξαι, ἐπιχειρήσῃ ἐξ ἑτυμολογίας ᾧδί. Εἰ τὸ φιλοσοφεῖν οὐδὲν, ἀλλ' ἢ τοῦτ' ἐστὶ σοφίαν φιλεῖν, τίς οὐκ ἂν εἴποι φίλον εἶναι θεοῦ τὸν φιλόσοφον; μόνος γὰρ ὁ θεὸς ὑπάρχει σοφός. Ἐξέστι δὲ ἐπιχειρεῖν ἐν τούτῳ καὶ ἐκ τῆς σημασίας καὶ παραγωγῆς τοῦ ὀνόματος· ὡς εἰ περὶ ἄρχοντός τινος, ἢ πνευματικοῦ πατρὸς ἡμῖν ὁ λόγος προκέοιτο, ἐροῦμεν ὧδέ πως. Τὸν ἄρχειν ἐτέρων βουλόμενον ἑαυτοῦ πρῶτον ἄρχειν δεῖ· αἰσχρὸν γὰρ ἀνθρώπων ἄρχειν ἐπιθυμεῖν τὸν τῶν παθῶν ἡττημένον. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ παραγωγῆς κατὰ παράθεσιν. Ποιμένων μὲν ἔργον τῶν ἰδίων ποιμνίων πρόνοιαν ἔχειν, διαφυλάττοντας τῆς τῶν λύκων ἐπιβουλῆς· πνευματικῶν δὲ ἀνδρῶν, τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς τῆς παγίδος τοῦ νοητοῦ δράκοντος ἐξαρκάσαντας, καθαρὰς καὶ ἀκεραίους τῷ θεῷ παραστῆσαι· ὅτε δέ τινες αὐτῶν τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐμπορίαν ποιούμενοι, ἐπὶ χρήμασι ῥητοῖς ἀφιάσι τοῖς πλημμελοῦσι τὰ ἀμαρτήματα, πῶς ἂν τις τούτους εἴποι πνευματικούς, ἀλλ' οὐχὶ μᾶλλον πνευματομάχους καὶ φίλους τοῦ ψεύδους; φυλακτέον ἀλλ' οὖν, ἵνα μή τις ἀμέτρως τὰ τοιαῦτα διώκων, ἐκπέσῃ εἰς τὸ ψυχρὸν.

Ἀπαρίθμησις τῶν Μερῶν.

Ἀπαρίθμησις δὲ τῶν μερῶν ἐστὶ τὸ διελεῖν τὸ ὅλον εἴθ' ὕλικῶς, εἴτε ἠθικῶς εἰς τὰ οἰκειὰ μέρη, ὅθεν συνάγομέν τι καθόλου, περὶ οὗ ἡμῖν πρόκειται λέγειν· ὡς εἴ τις βούλοιο ἀποδειξαι τὸν Περικλέα ἄξιον ἐν τῷ πολιτικῷ γενόμενον βίῳ, ἐρεῖ μετὰ Θουκυδίδου ᾧδί. Τέτταρα μάλιστα ἐκεῖνα χαρακτηρίζει ἄνδρα ἐν πολιτικοῖς πράγμασι

τῶν πολλῶν διαφέροντα, πρῶτον μὲν γινώσκειν τὰ δέοντα, εἶθ' ἐρμηνεύειν αὐτὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, φιλόπολιν τε εἶναι, καὶ κρείττω χρημάτων· ὅ,τε γὰρ γινώσκων, καὶ μὴ διδάσκων, ἐν ἴσῳ εἰ καὶ μὴ ἐνεθυμήθη ἐστίν· ὅ,τε ἔχων μὲν ἀμφοτέρα ταῦτα, δύσνους δὲ τῇ πόλει ὢν, οὐκ ἂν φράζοι εἰλικρινῶς· εἰ δέ γε καὶ τοῦτο δοῖμεν αὐτῷ, χρημάτων δὲ ἡττώτο, τὰ ζύμπαντ' ἂν τούτου μόνου πωλοίη. Ὁ οὖν Περικλῆς σύμπαντα ταῦτα ἔχειν παρὰ πᾶσιν ὁμολογούμενος, πῶς οὐ κράτιστος οὐ μόνων Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀπάντων γεγένηται; Οὕτω δὲ βουλόμενος καὶ τὴν τῆς Πίστεως βεβαιώσασθαι ἔκτασιν, ἐρεῖς. Τὸ Εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Ἀσίᾳ, ἐν Ἀφρικῇ, ἐν Ἀμερικῇ, ἄρα ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· τοῦτο δὲ ταῦτόν ἂν εἴη τῇ Ἐπαγωγῇ.

Γένος καὶ Εἶδος.

Γένος μὲν οὖν ἐστίν, ᾧ πολλὰ ὑποπίπτουσιν εἶδη· οἷον ἐστὶ τὸ ζῶον, ὑφ' ὃ ὁ ἄνθρωπος, ἵππος, λέων, ταῦρος, καὶ ἄλλα τετάχεται εἶδη. Εἶδος δὲ ἐστὶν πᾶν τὸ ὑποκείμενον γένει. Ἐπιχείρημα τοίνυν ἀπὸ μὲν τοῦ γένους γένοιτ' ἂν οὕτωςί. Τὸ ζῶόν ἐστὶν ἔμφυχον, μεταβατικόν, αἰσθητικόν, ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ, εἰ τὸ ζῶον οὐκ ἐστὶν ἀναίσθητον, ἄρα καὶ ὁ ἵππος. Καὶ πᾶσα ἀρετὴ τῷ ἀνθρώπῳ προσήκει, ἄρα καὶ ἡ παιδεία, κόσμος οὕσα ψυχῆς. Ἐκ δὲ τοῦ εἶδους αὐθις ᾠδί· εἰ Ἀριστείδης δίκαιος ἦν, ἦν πάντως ἐνάρετος· καὶ εἰ ἐστὶν ἄνθρωπος, ἐστὶ πάντως καὶ ζῶον (*). Ἐστὶ δὲ ὁ τύπος οὗτος μάλιστα χρήσιμος εἰς ἀνασκευὴν καὶ κατασκευὴν. ἀναιρουμένου μὲν γὰρ τοῦ γένους, συναναιρεῖται καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸ εἶδη· κατασκευαζομένου δὲ, κακείνα συγκατασκευάζονται· οἷον πᾶς ὁ τὴν ἀρετὴν φιλῶν, φιλή-

(*) Προσεκτέον ἄλλ' οὖν ἐν τούτῳ· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπὶ πάντων ἀπὸ τοῦ εἶδους ἐπὶ τὸ γένος ἀνατρέχειν δεῖ· οὐ γὰρ δυνατὸν ἀπὸ τῶν μερικωτέρων καθολικεῖν τὸν λόγον· οὐ γὰρ ἂν εἴποιμεν ἀληθεύοντες, εἰ ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ λογικόν, ἄρα καὶ τὸ ζῶον· ἐκ γὰρ τῆς προσθήκης τῆς διαφορᾶς ὁ λόγος εἰς ψεῦδος ἐξώκειλεν· ἀλλὰ περὶ τούτων εἰρήσεται ἀκριβῶς ἐν τῇ Λογικῇ.

σει καὶ τὴν δικαιοσύνην· ὅς δὲ ἀρετῆς ἀπότροφος γέγονε, καὶ δικαιοσύνης ἐστὶν ἀμέτοχος.

Ὅμοιον καὶ Ἄνόμοιον.

Ὅμοια δὲ λέγονται, ὅσα τῆς αὐτῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνοῦσι ποιότητος. Ἄνόμοια δὲ, τούναντίον, ὅσα τῆς αὐτῆς οὐ μετέχει ποιότητος. Ἐπιχείρημα τοίνυν, ἐκ τούτων ἐστὶν, ἐπειδὴν τις, ἀποδείξει βουλόμενος τὸ προκείμενον, ἕτερον ὅμοιον, ἢ ἀνόμοιον προσλαμβάνη· ἐκ μὲν τοῦ ὁμοίου οὕτως. Ὅπερ ὀφθαλμὸς ὑπάρχει τῷ σώματι, τοῦτο τῇ ψυχῇ προσευχῇ· ὁμοίως γὰρ τότε σῶμα πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἐν σκότει προσκλῆπτει, καὶ ἡ ψυχὴ πρὸς τὰ νοητὰ καὶ θεῖα, προσευχῆς ἀμέτοχος οὔσα. Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ τοῦ Δημοσθένους (πρὸς Λεπτίξά.) « Πολλὰ » δὲ θαυμάζων Λεπτίνου, ἐν μάλιστα τεθαύμακα πάντων, εἰ ἐκεῖνο » ἠγνοήκεν, ὅτι, ὡσπερ ἂν εἴ τις μεγάλας τὰς τιμωρίας τῶν ἀδικη- » μάτων τάττοι, οὐκ ἂν αὐτὸς ἀδικεῖν παρεσκευάσθαι δόξει· » οὕτως, ἄντις ἀναιρῆ τὰς τιμὰς τῶν εὐεργετῶν, οὐδὲν αὐτὸς ποιεῖν » ἀγαθὸν παρεσκευάσθαι δόξει. » Ἐκ δὲ τοῦ Ἄνομοίου αὐθις ᾠδί· οὐ ταῦτόν περὶ θεοῦ λέγειν καὶ περὶ τῶν τῇ αἰσθήσει ὑποπιπτόντων τινὸς διαλέγεσθαι· ταῦτα γὰρ ταῖς αἰσθήσεσι μεταλαμβάνονται, παρ' ὧν καὶ κρίνεσθαι πέφυκε· τὸ δὲ θεῖον, ὅσον τῶν ὑλικῶν τούτων ὑπερανέστηκε, τοσοῦτον τὸν νοῦν ἡμῶν ἐστὶν υπερβεβηκὸς, οὔτε χειρὶ ὄν ψαυσόν, οὔτε ἀκοῇ παθητόν, οὔτε ὄψει ὀρατόν, οὔτε λόγῳ ῥητόν. Ἰπὸ δὲ τούτοις ὑπαγάγοις ἂν καὶ τὸ Παράδειγμα, καὶ τὴν Παραβολὴν, καὶ τὸν Μῦθον.

Καὶ παράδειγμα μὲν ἐστὶ τὸ ἐκ τῶν γεγενημένων ἐνδόξων ἐπιχειρεῖν εἰς ἀπόδειξιν τινος προτεθέντος· οἷον, προκειμένου, ὡς δυνατὸν ἐγκρατῆ γενέσθαι τῆς Ῥητορικῆς τὸν εἰδότα πονεῖν, ἐπιφέρομεν· καὶ γὰρ καὶ Δημοσθένης τοῦτο ποιήσας, ἐγένετο τοῦτο.

Παραβολὴ δὲ ἐστὶ τὸ ἐκ τῶν φύσει γεγενημένων παραλαμβάνειν τι εἰς ἀπόδειξιν τινος προκειμένου, ὡς τὸ τοῦ Βασιλείου.
« Κατὰ πᾶσαν δὲ τῶν μελισσῶν τὴν εἰκόνα τῶν λόγων ἡμῖν ἀνθε

» κτέον· ἐκεῖναί τε γὰρ οὐθ' ἅπασι τοῖς ἀνθεσι πραπλησίως ἐπέρ-
 » χονται, οὐθ' οἷς ἂν ἐπιπτώσιν, ὅλα φέρειν ἐπιχειροῦσιν· ἀλλ' ὅσον
 » αὐτῶν ἐπιτήθειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαίρειν
 » ἀφῆκαν· ἡμεῖς τε, ἣν σωφρονῶμεν, ὅσον ἡμῖν οἰκεῖον καὶ συγγενές
 » τῇ ἀληθείᾳ παρ' αὐτῶν (τῶν ποιητῶν) κομισάμενοι, ὑπερβησό-
 » μεθα τὸ λειπόμενον. Καὶ καθάπερ τῆς ῥοδονιαῆς τὸ ἄνθος δρεψά-
 » μενοι, τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ τῶν λόγων, ὅσον χρή-
 » σιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα.

Οὕτω δὲ χρηστέον καὶ μύθῳ, εἶπη παρείκοι, καὶ τοι ἡ χρῆσις
 τούτου σπανιωτάτη παρὰ τοῖς ῥήτορσι.

Περιστατικά.

Περιστάσεις δὲ εἰσιν ἕξ, Τίς, Τί, Διατί, Ποῦ, Πότε, Πῶς ἐπραξε·
 τοῦτο δὲ ἐστὶ, τὸ πράξαν πρόσωπον τὸ πραχθέν πράγμα· αἰτία, δι-
 ἣν τύπος, ἐν ᾧ χρόνος, καθ' ὃν τρόπος, ὅπως. Τὸν δὲ τόπον τοῦτον
 τῶν περιστατικῶν, εἴτις πηγὴν πάντων τῶν ἐπιχειρημάτων προσα-
 γορεύσειεν οὐθέν ἂν ἀμάρτοι· διὸ καὶ Ἑρμογένει δοκεῖ μηδὲν ἐπι-
 χείρημα εἶναι, ὅτι μὴ ἐκ τῶν περιστατικῶν. Θεωρηθήσεται τοίνυν
 τὸ μὲν πρόσωπον τριχῆ, ἀπὸ τῶν κατὰ ψυχὴν, τῶν τε κατὰ τὸ σῶμα,
 καὶ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης, εἴτ' ἀγαθῶν, εἴτε φαύλων κατὰ τὴν χρείαν·
 τὸ δὲ πράγμα, ἀπὸ τῆς ποιότητος, ὅτι καλὸν, ἢ αἰσχρὸν· δίκαιον,
 ἢ ἀδίκον· ἀγαθὸν, ἢ κακὸν, καὶ τὰ τοιαῦτα οἷς ἔπονται ἡ αἰτία,
 ὁ τύπος, ὁ χρόνος, ὁ τρόπος· οἷον, ὡς ἂν εἴποι τις πρὸς παράδειγμα
 ἐπὶ πάντων συντόμως κατὰ τοῦ ὑποπτευθέντος φονέως. Τίς ἂν
 ἄλλος, ὦ ἄνδρες, τοιοῦτον ὠμὸν ἀπετόλμησεν ἔργον πράξει, ἢ
 οὔτος; καὶ γὰρ ὁ πρόσθεν βίος αὐτοῦ ἅπας κακοήθης καὶ ἄσωτος
 διατελέσαι παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται· καὶ νῦν τοιαύτην πράξιν τῷ
 ἀθλίῳ ἐκείνῳ ἐπενεγεῖν οὐδὲν δεινὸν ἠγήσατο εἶναι, καὶ ταῦτα
 κερδανεῖν τι μέγα ἐλπίσας· εἰδὼς γὰρ τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐπὶ ἐμπο-
 ρίαν ἀπιόντα, ἀργύριον φέροντα, παραφυλάξας, ὅπου οὐ πᾶνυ θαμί-
 ζουσιν ἄνθρωποι, ὡς ἂν ἀμάρτυρον ἔχοι τὴν κακουργίαν, ἐπέθηκεν

αὐτῷ ἔργον ἀνοσιώτατον· διὸ οὐδ' ἂν εἰκότως ἔξαρνος γένοιτο· τί γὰρ βουλόμενος τὴν νύκτα ἐκείνην παρ' ἔθος ἀπόκοιτος γέγονεν, εἰμὴ ἐσκευώρει ταῦτα καὶ κατεσκευάζεν; οὐκ ἔσθ' ὅπως ἄλλως. Ὁρᾷς οὖν ὅπως πάντ' ἐν τούτῳ συγκέκλεισται τὰ περιστατικά· ἃ εἶγε πλατύ-
νειας, ἐκ τούτων ἔξεστι καὶ ὅλον λόγον ὑφάναι ῥητορικώτατον, ὡς καὶ πείρα δέδεικται τοῦτο (*). Οὐκ ἀνάγκη δ' οὖν οὐδὲ πάντα οὔτε κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν, ἀλλ' ἄλλοτ' ἄλλο, ὅπως ἂν δέη, λαμβάνειν.

Ἡ γ ο ὔ μ ε ν α καὶ Ἐ π ό μ ε ν α.

Ἡγούμενα μὲν λέγονται, ὅσα φύσει προηγουῖνται τοῦ προκει-
μένου ἡμῖν εἰς ἀπόδειξιν πράγματος. Ἐπόμενα δὲ, ὅσα πέφυκε
συμβαίνειν μετὰ τὸ πρᾶγμα. Προκείσθω τοίνυν ἡμῖν ἐκ τῶν Ἡγου-
μένων καὶ Ἐπομένων ἀποδειξάτω Ἰσοκράτην καλῶς παρὶ τῆς παι-
δείας φιλοσοφήσαντα. Παιδείας μὲν τυχεῖν εὐδαιμον· δεῖ δὲ πρὸς
τοῦτο καὶ πόνου πολλοῦ, καὶ χρόνου μακροῦ, καὶ δαπάνης οὐ σμι-
κρᾶς, καὶ τύχης λαμπρᾶς· δεῖ γὰρ δὴ ἀτρυτῶ πρῶτον χρησα-
μένους μελέτῃ, οὕτως ἐλπίζειν τοῦ τέλους ἐφίξασθαι, βίβλους τε
κτωμένους πολλὰς, καὶ καθηγητὰς θεραπεύοντας τὰ εἰκότα, οὐδ' εὐ-
καταφρονήτῳ τυχὸν πείθοντας ἀργυρίῳ. Τοῦτο δ' οὖν πράξαντας,
καὶ λόγων ἐγκρατεῖς γεγονότας, ἐξέσται ἐν μὲν τῇ πατρίδι παρὰ
πάντων τιμᾶσθαι, ἐν μὲν συλλόγοις θαυμαζομένους, ἐν δὲ ταῖς
γνώμαις προτιμωμένους· καὶ εἰς τὸν ἴδιον βίον οὐδὲν ἤττον ευ-
δαιμονοῦντας· ἐν δ' αὖ τῇ ἀλλοδαπῇ, καὶ ἀπόντων ἡμῶν πολὺν λό-
γον γίνεσθαι, καὶ παρόντας, εἴποτε δέοι, ἀποβλέπεσθαι παρὰ πάν-
των· ταῦτα παιδείας ἀμοιβαί, ταῦτα τῶν πόνων βραβεῖα. Εἰκότως
οὖν Ἰσοκράτης τὴν μὲν τῆς παιδείας ρίζαν πικρὰν ἔφη εἶναι· γλυ-
κεῖς δὲ τοὺς καρπούς· καὶ τὰ τοιαῦτα. Δεῖ δ' οὖν καὶ ταῦτ' οὐχ
ἅμα βιάζεσθαι, εἰς τὸ αὐτὸ παραδεχομένους ἀμφοτέρα· ἀλλ' ὅπο-
τερα, καὶ ὅπως ἢ χρεῖα ὑπαγορεύοι.

(*) Τοιαῦτα πέπαικται δὲ κῆμοι ποτε μελετῶντι· καὶ λογίδια συντέκται· ἃ καὶ πρὸς παράδειγμα τῶν τὰ γραμματικῇ ἐπιδιδασκομένων ἐξεδόθησαν ἐν τῇ Τερψιθεῖα.

Ἀντικείμενα.

Τετραχῶς τὰ Ἀντικείμενα ἂν εἴη διαιρετέα· ἢ γὰρ καταφάσει καὶ ἀπαφάσει γίγνεται, ὡς φιλοσοφεῖ, οὐ φιλοσοφεῖ ἢ ἀντιθέσει, ὡς χρηστός καὶ φαῦλος· ἢ καθ' ἕξιν καὶ στέρησιν, ὡς ὄψις καὶ τυφλότης· ἢ ὡς τὰ πρόστι, ἄρχων καὶ ἀρχόμενος. Ἐκ τούτων οὖν εἰ ἐπιχειροῦμεν, δεῖ, τοῦ ἐτέρου ὁμολογουμένου, ἐπὶ θάτερον συναγαγεῖν τοῦναντίον· οἷον, ἐπὶ μὲν τοῦ κατὰ κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν. Εἰ πολλῶν ἀγαθῶν αἰτία τοῖς ἀνθρώποις ἐγένετο τὸ φιλοσοφεῖν, τὸ μὴ φιλοσοφεῖν πολλῶν κακῶν πάντως.

Ἐπὶ δὲ τῶν κατ' ἐναντίωσιν αὐθις οὕτως· εἰ τοὺς χρηστοὺς προσήκει φιλεῖν, ἔπεται τοὺς φαύλους μισεῖν· ἃ καὶ ἐναντία λέγονται, ὡς τὸ, εἰ τοῦ παθεῖν κακῶς τὸ δρᾶν κατὰ τὸν εἰπόντα φευκτότερον, πῶς τὸ εὖ ποιεῖν πασῶν τῶν ἀρετῶν οὐχὶ προτιμότερον;

Ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ στέρησιν οὕτως. Εἰ μὲν ἡ τυφλότης λύπης παραίτιος τῷ πάσχοντι γίγνεται, δῆλον ὅτι ἡ ὄρασις ἡδονῆς ἐστὶ τῷ ἔχοντι πρόξενος.

Ἐπὶ δὲ τῶν πρὸς τι πάλιν ᾠδί. Εἰ τῷ ἄρχοντι προσήκειν ἡγούμεθα εὖ ποιεῖν τὸ ἀρχόμενον, καὶ τῷ ἀρχομένῳ ἄρα παρ' ἐκείνου εὖ πάσχειν· καὶ εἰ τῷ διδάσκοντι λέγειν, καὶ τῷ διδασκομένῳ ἀκούειν.

Ἄιτια.

Τῶν αἰτίων τεσσάρων ὄντων, Ποιητικοῦ, Τελικοῦ, Ἰλικοῦ, Εἰδικοῦ, Ποιητικόν ἐστὶν, ὅφ' οὐ γίγνεται τι· οἷον, Ἀριστοτέλης ὑπὸ τῆς ἀληθείας κινούμενος, ἐναντία ἐν πολλοῖς ἔγραψε τοῖς τοῦ Πλάτωνος δόγμασιν· αἴτιον γὰρ ἐνταῦθα τῷ Σταχειρίτῃ τῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον διαφωνίας καὶ στάσεως ἡ ἀλήθεια. Τελικόν δέ ἐστι, δι' ὃ προηγουμένη τις ἐνέργεια γίγνεται· ὡς γυμναζόμεθα, ἵνα ὑγιαίνωμεν. Ἐπιχειρήματα τοίνυν ἐκ τούτου ἐκείνο. Τί ποθ' ὡς ἐμε καθ' ἑκάστην φοιτᾶτε; οὐχ ἵνα μάθητε τὴν τοῦ ῥήτορος τέχνην; οὐχ ὅπως τοὺς πολλοὺς πρὸς τὸ ἀγαθὸν πείθειν ἔχητε; διὰ ταῦτά γε δήπου οὐκοῦν πλείστης ὑμῖν τούτων ἐπιμέλειαν ποιητέον. Ἰλικόν δέ

αὔθις, τὸ ἐξ ὕλης ἡστινOSOῦν λαμβανόμενον· οἶον, εἰ γὰρ ὁ τῆς Ῥόδου κολοσσός ἐστιν ἐκ χαλκοῦ, προτιμότερος ἂν εἴη ὁ παρ' Αἰγυπτίους Ἄνοθις, χρυσοῦς ὅλως ὢν. Εἰδικὸν δὲ, τὸ ἐκ τοῦ εἶδους εἰς τὸ ἐπιχειρεῖν λαμβανόμενον· οἶον, θεότευκτον ἦν ἀληθῶς Ἀχιλλεὶ τὸ σάκος ἐκεῖνο, ἐξ οὐρανοῦ κατελθόν.

- » Πέντε δ' ἄρ' αὐτοῦ ἔσαν σάκεος πτύχες· αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
 » Ποίει δαίδαλα πολλὰ ἰδυίησιν πραπίδεςσιν.
 » Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν,
 » Ἡέλιον τ' ἀκάμαντα, σελήνην τε πλήθουσαν.

Π α ρ ἄ θ ε σ ι ς .

Ἐκ παραθέσεως δ' ἐπιχειρήσομεν ἐκ τοῦ ἴσου, ἐκ τοῦ μείζονος, καὶ ἐκ τοῦ ἐλάττονος· ἐκ μὲν τοῦ ἴσου, ἢ ὁμοίου, ἐπειδὴν τὸ πρὸς ὃ παραβάλλομεν τὸ προκείμενον ἴσον ἐκείνῳ ἢ οἶον, ὅπερ Μιλτιάδης πρότερον ἐν Μαραθῶνι ἤγειρε τρόπαιον, τοῦθ' ὕστερον οὐ πολλῶ καὶ Θεμιστοκλῆς ἐν Σαλαμῖνι.

Ἐκ δὲ τοῦ μείζονος αὔθις, ἐπειδὴν τὸ, πρὸς ὃ παραβάλλομεν τὸ προκείμενον, μείζον ἢ οἶον, εἰ Ἀλκιβιάδῃ τῷ πολλὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν στήσαντι τρόπαια, οἱ πατέρες ἡμῶν ὑβρίζειν αὐ συνεχώρουν, πόσω μᾶλλον Μειδία τῷ τρίς τὴν τάξιν λειποπότι ἐν τῷ πολέμῳ, ὑμεῖς οὐ δώσετε τοῦτο;

Ἐκ δὲ τοῦ ἐλάσσονος αὐ, ἐπειδὴν αὐ, πρὸς ὃ παραβάλλομεν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἡμῖν ἐστιν, ἔλαττον ἢ ἐκείνου οἶον, εἰ καὶ ἀπλῶς ὑβρίσαι δεινόν, πῶς οὐ πολλῶ χαλεπώτερον καὶ πληγὰς ἐπιθεῖναι; Ἀυξήσεις δὲ ταῦτα ἐκ τῶν περιστατικῶν μετὰ Δημοσθένους (κατὰ Μειδ. ξδ) μάλισα οὕτωςί. « Λέγεται μὲν καὶ Ἀλκιβιάδης » ὑβρίσαι Ἀγάθαρχον τὸν γραφέα· ἀλλ' ἐκεῖνος στρατηγός ὢν, καὶ » ἐξ Ἀλκμαιωνιδῶν τῶν τοὺς τυράννους ἐξεληλακότων· τῷ δὲ » Μειδία οὐδεμία εὐεργεσία πρὸς τὴν πόλιν ὑπάρχει· καὶ ἐκεῖνος » μὲν ἰδιώτην καὶ πλημμελήσαντά τι εἰς ἑαυτὸν εἴρξεν· οὗτος δὲ » καὶ χορηγὸν ὄντα με ἐπάταξεν ἐπὶ κόρρης· ἀρκεῖνος μὲν ἐν τῷ

» οἴκῳ, καὶ μηδενὸς ἑτέρου ὀρώντος· οὗτος δ' ἐν ὀρχήστρῳ, ἐν Διο-
 » νυσίοις, ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων ὀρώντων· τὸ δὲ μέγιστον ἐκεῖνος
 » θυμῷ ἐξαχθεῖς· οὗτος δ' ἐχθρὸς ὢν ἐκ προνοίας, ἐκ πολλοῦ παρα-
 » κολουθηκῶς ἐπηρεάζων· ὅσῳ δὲ τὸ ἐκουσίως πλημμελεῖν τοῦ
 » ἀκουσίως μεῖζον κακὸν, τοσοῦτῳ τὸ ἐκ προνοίας ὑβρίζειν τοῦ
 » θυμῷ ἐξαχθέντα, ἀφορητότερον.» Ἄλλο δ' αὖ ἐκ τοῦ αὐτοῦ
 (πρὸς Λεπτ. γ). « Εἰ τοίνυν τις, ἐάσας ταῦτα, αὐτὸ καθ' αὐτὸ
 » ἐξετάσειε, πότερον λυσιτελέστερόν ἐστι, κυρίους μὲν ὑμᾶς εἶναι
 » τῆς δωρεᾶς, ἐξαπατηθέντας δέποτε καὶ φαύλῳ τινὶ δοῦναι, ἢ
 » διὰ τὸ παντελῶς ἀκύρους γενέσθαι, μὴδ' ἂν ἄξιόν τινα εἰδῆτε,
 » ἐξεῖναι τιμῆσαι, εὐροῖτ' ἂν μᾶλλον ἐκεῖνο λυσιτελοῦν· διὰ τί;
 » ὅτι ἐκ μὲν τοῦ πλείους, ἢ προσῆκε, τιμᾶν, πολλοὺς εὖ ποιεῖν
 » προσκαλεῖσθε ὑμᾶς· ἐκ δὲ τοῦ μηδενὶ μηδέν, μὴτ' ἂν ἄξιός
 » ἦ, διδόναι, πάντας ἀπείρξετε τοῦ φιλοτιμῆσθαι· πρὸς δὲ τούτῳ
 » καὶ δι' ἐκεῖνο, ὅτι οἱ μὲν ἀνάξιόν τινα τιμῆσαντες, εὐθεΐας
 » τινὰ δόξαν ἔχοιεν ἂν· οἱ δὲ τοὺς ἀγαθὸν τι ποιοῦντας ἑαυτοὺς,
 » μὴ τοῖς ὁμοίοις ἀμειβόμενοι, κακίας· ὅσῳ δὲ κρεῖττον εὐθὴν
 » δοκεῖν, ἢ πονηρὸν εἶναι, τοσοῦτῳ λύσαι τὸν νόμον κάλλιον, ἢ
 » θέσθαι.» (ἴδε καὶ τῷ περὶ συντάξεως ια', ιβ') Καὶ ταῦτα μὲν
 περὶ τῶν ἐντέχνων ἐπιτομώτερον.

Ἄτεχνοι δ' αὖ τόποι λέγονται, οἷς χρώμεθα ἔξωθεν ἐν τοῖς
 ἐπιχειρήμασιν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς ἡμετέρας δεινότητος καὶ δυνά-
 μεως· εἰσὶ δὲ οὗτοι, ὡς εἴρηται, ἕξ, κρίσις προηγουμένη, μαρ-
 τυρία, βάσανος, ὄρκος, φήμη, συνθῆκαι.

Προηγουμένη τοίνυν κρίσις ἐστίν, εἰ καὶ ἄλλο τε κέκριται τὸ
 αὐτὸ, ἢ ὅμοιον τῷ περὶ οὗ ἐν τῷ παρόντι διαφερόμεθα· καὶ εἰ μὲν
 συμβάλλεται τοῦθ' ἡμῖν, εἰς ἐπιχείρημα λαμβανόμενον λόγου,
 κατασκευάζομεν, ὡς ὑπὸ σοφῶν καὶ δικαίων ἀνδρῶν, δεδικασμένον,
 καὶ ὡς ὅμοιον ὢν τῷ νῦν κρινομένῳ· εἰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων εἰσάγε-
 ται καθ' ἡμῶν, ἀνασκευάζομεν, τοῖς ἐναντίοις χρώμενοι λόγοις.

Μαρτυρία δὲ ἐστὶν ὁμολογία συνειδῶτος ἐκουσίως, ὑπέρο οὖν

ἡμῶν μαρτυροῦντες τοὺς μάρτυρας ἐπαινέσομεν, ἀξιοπίστους ἀποδεικνύντες, καὶ τὴν ψῆφον ὁμοίαν τῇ μαρτυρίᾳ παρὰ τῶν δικαστῶν γενέσθαι ἡμῖν ἀξιόσομεν· εἰ δὲ καθ' ἡμῶν, τάναντία ποιήσομεν, τοὺς τε μάρτυρας ψευδομένους, καὶ χρήμασι διεφθαρμένους δεικνύντες, καὶ τοὺς δικαστὰς πείθοντες μὴ πιστεύειν.

Βάσανοι δὲ εἰσὶν αἱ κολάσεις, αἷς ἂν βιασθῶσιν τινες μαρτυρεῖν περὶ τινος ζητουμένου. Τὴν τούτων τοίνυν μαρτυρίαν, ὑπὲρ ἡμῶν μὲν οὔσαν, ὡς ἀληθῆ οὔσαν, καὶ ἐκ μηδεμιᾶς γεγεννημένην ἀπάτης κατασκευάσομεν· καθ' ἡμῶν δὲ, ἀνασκευάσομεν, ὡς βία γεγεννημένην, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὀρκος δὲ ἐστὶ φάσις μετὰ προσλήψεως τοῦ θεοῦ ἀναπόδεικτος. Εἰ μὲν οὖν μέλλοιμεν χρήσεσθαι ὄρκῳ, ἐροῦμεν, ὡς οὐδέποτε ἐχρησάμεθα τούτῳ, οὐδὲ νῦν γε, εἰ μὴ μέλλοιμεν εὐορκεῖν. Εἰ δὲ ὁ ἐναντίος, πειρασόμεθα ἀποδεικνύειν αὐτὸν πολλάκις ἐπιπορήσαντα, καὶ ὡς λάχανα τοὺς ὄρκους ἐσθίοντα· καὶ ὅτι ἂν ἄλλο ἢ σὴ δεινότης καὶ εὐφυΐα ὑπαγορεύσῃ.

Φήμη δὲ ἐστὶ δόξα κοινῆ, ἣν οἱ πολλοὶ περὶ τινος ἔχουσι πράγματος· ταύτην δὲ ὑπὲρ μὲν ἡμῶν οὔσαν, ἐπαινέσομεν, ὡς κοινὸν τῆς πόλεως λόγον, καὶ διὰ ταῦτα μὴ δυναμένην εἶναι ψευδῆ· καθ' ἡμῶν δὲ, ἐπιχειρήσομεν ἀνασκευάζειν τοῖς ἐναντίοις, ὡς λόγον εἰκῆ τῷ ὄχλῳ θρυλλούμενον, καὶ μηδεμίαν ἀρχὴν ἀξιόπιστον ἔχοντα, ἀλλ' ὑπὸ τινων ἐκ φθόνου καὶ δυσνοίας ὀρμωμένων εἰς τὸ κοινὸν ἐνσπαρέντα.

Συνθήκαι δὲ εἰσι πάντα τὰ δημόσια γράμματα· οἷον, νόμοι, ψηφίσματα, καὶ ἔτις ἰδίᾳ τισὶ συγγραφὴ περὶ τινος γέγονε πρὸς ἀλλήλους. Ἐκ τούτων οὖν, ὑπὲρ ἡμῶν μὲν ὄντων, ἐπιχειροῦμεν κατασκευάζοντες· καθ' ἡμῶν δὲ, ἀνασκευάζοντες· τὰ μὲν, τοῖς γεγραμένοις ἐπόμενοι· τὰ δὲ, ἐπὶ τὴν τοῦ νομοθέτου καταφεύγοντες γνώμην (*).

(*) Ῥητὸν καὶ Διάνοια, οἷς συγχῶς οἱ ῥήτορες φαίνονται χρώμενοι, εἰς ἐπιχειρήματα ἀπὸ τοῦ νόμου· ἐνθα, ἡνίκ' ἂν τὸ γράμμα συνήγορον ἔχωμεν, τούτου ἐχόμεθα.

Καὶ ταῦτα μὲν καὶ περὶ τῶν ἀτέχνων ὡς ἐν συντόμῳ· νῦν δὲ ῥητέον καὶ ὅπως ἂν εἴη ταῦτ' αὐξήτεα· ἀλλὰ πρῶτον εἴπωμεν περὶ τῶν καλουμένων τελικῶν κεφαλαίων.

Περὶ τῶν Τελικῶν Κεφαλαίων.

Τὴν οὖν τῶν τόπων, ἐξ ὧν τὰ ἐπιχειρήματα ἂν εἴη ληπτέα περᾶναντες ἐκθεσι, ἐχόμενον ἂν εἴη καὶ περὶ τῶν συμβουλευτικῶν ἢ τελικῶν καλουμένων Κεφαλαίων μίκρ' ἄττα διαλαβεῖν. Ἔστι δὲ Κεφάλαιον μέρος τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου πρὸς ἀπόδειξιν τεῖνον τοῦ προκειμένου· εἴη δ' ἂν ταῦτα μάλιστα ἐξ· οἶον, δίκαιον, νόμιμον, συμφέρον, καλόν, ἡδὺ, δυνατόν.

Δίκαιον μὲν οὖν ἐστὶν ἔθος ἄγραφον παρὰ πᾶσιν, ἢ τοῖς γε πλείστοις τῶν ἀνθρώπων· οἶον, γονέας τιμᾶν, φίλους εὖ ποιεῖν, εὐεργέταις χάριν ἀντιδιδόναι, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις.

Νόμιμον δὲ ἐστὶ πᾶν τὸ πραττόμενον κατὰ νόμους· ἔστι δὲ νόμος ὁμολογία κοινὴ πόλεως, ἢ ἔθνους ὅλου, καθ' ἣν ἕκαστα πράττειν δεῖ· ἢ καὶ τοῦ δικαίου τὸ νόμιμον διαφέρει· τὸ μὲν γὰρ ἄγραφον ὄν, ὡσπερὶ προστεταγμένον ὑπὸ τῆς φύσεως, νομίζεται παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· τὸ δὲ νόμιμον, ὑποβεβηκὸς ἐκεῖνο, μιᾷ πολιτείᾳ ἕκασταχόσε κατὰ δόξαν τῶν πολιτευομένων τὸ κῦρος ἔσχειν.

Συμφέρον δὲ (ὃ καὶ κράτιστόν ἐστι τοῦ λόγου κεφάλαιον, καὶ ὕφ' ὃ τὰ πλείω τῶν ἄλλων ὑπάγοντ' ἂν) τὸ ἀγαθοῦ τινός ἐστι

ἐπειδὴν δὲ πολέμιον, ἐπὶ τὴν διάνοιαν ἀνατρέχονεν τὴν τοῦ νομοθέτου, ἄλλο τι δεικνύντες ἐκέλευον βούλεσθαι τούτοις λέγειν· οἶον, κειμένου νόμου μηδένα τῶν ξένων τολμηῆσαι ἀνελθεῖν εἰς τὸ τεῖχος, ὃ δὲ τις, ὄρων τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν ἀλῶναι, ἀνελθὼν, καὶ ἀπαμυνόμενος γενναίως, ἐξέωσε τοὺς πολεμίους, καὶ τὴν πόλιν διέσωσε τὸ ἑαυτοῦ μέρος. Κρινόμενος τοίνυν ἐπὶ τούτοις, ὡς παραβάτης τοῦ νόμου, ἀπολογεῖται, ἐπιχειρῶν ἐκ τῆς διανοίας, ὡς ἡ γνώμη τοῦ νομοθέτου, οὐκ ἐπὶ σωτηρίᾳ, ἀλλ' ἐπ' ἀπωλείᾳ τῆς πόλεως τοὺς ξένους κωλύει· ἴδε δὲ καὶ Δημ. ἐν τῷ κατὰ Ἀνδροτίωνος (ιβ, ιγ) ὅπως χρῆται τῇ διανοίᾳ.

παραστατικόν· γενήσεται δὲ τοῦτο τριχῆ, ἢ φυλακῆ τῶν προσόντων ἀγαθῶν, ἢ προσπορίσει τῶν μὴ προσόντων, ἢ κωλύσει τῶν ἐναντίων, ἢτοι παρόντων, ἢ μελλόντων.

Καλὸν δὲ ἐστίν, ὃ δι' ἑαυτὸ αἰρετὸν ὄν, καὶ τῷ πράττοντι δόξαν οἶσει· οἶον, δεομένους βοηθεῖν, ὑπὲρ πατρίδος ἀποθανεῖν, ἀδικουμένους παύειν πάσχοντας τοῦτο· καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἠδὺ δὲ ἐστίν, οὗ ἢ πράξις εὐφραίνει τὸν πράττοντα.

Δυνατὸν δὲ ἐστὶ πᾶν ὅ,τι ἂν δυνώμεθα κατορθοῦν· ὃ καὶ βῆδρον ἂν λέγοιτο τὸ αὐτὸ.

Τοσαῦτα μὲν καὶ περὶ τούτων· περιττὸν δὲ εἰπεῖν, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ τῶν ἐναντίων λαμβάνονται· ἅ εἰσι, τὸ ἀδικόν, τὸ ἄνομον, τὸ ἀσύμφορον, τὸ αἰσχρὸν, τὸ λυπηρὸν, τὸ ἀδύνατον. Καλοῦνται δὲ συμβουλευτικά, ὅτι καὶ πᾶς μὲν λόγος περὶ αὐτὰ ταῦτα στρέφεται· ἰδίᾳ δὲ ὁ συμβουλευτικός· τῷ γὰρ συμφέροντι οὗτος μάλιστα· ἐνδιατρίβων, συμπεριλαμβάνει πολλάκις καὶ τὸ δίκαιον, τὸ νόμιμον, τὸ καλόν, τὸ ἡδὺ, τὸ δυνατὸν· τῶν δὲ ἄλλων ὁ μὲν δικανικός, περὶ τὸ δίκαιον, καὶ τὸ νόμιμον· ὁ δὲ πανηγυρικός, περὶ τὸ καλὸν ἀσχολούμενοι, σπανίως προσλαμβάνουσι καὶ τινα τῶν ἄλλων.

Αὐξηθήσεται δὲ ταῦτα ἐκ τῶν κοινῶν τόπων ἄλλα ἐξ ἄλλων· αἶον, τὸ μὲν δίκαιον ἐκ τε τοῦ ὁμοίου, καὶ τοῦ ἐναντίου· ἐκ μὲν τοῦ ὁμοίου ὥδι· εἰ τοῖς εὖ πεπονηκόσιν ἀντιδιδόναι χάριτας παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις νομίζεται δίκαιον, πῶς οὐχὶ καὶ τοὺς μηδὲν κακὸν δράσαντας μὴ κακῶς ποιεῖν; Ἐκ δὲ τούναντίου αὐθις ὥδι· ὥσπερ δίκαιόν ἐστι τοὺς ἀδικούντας κολάζειν· οὕτω καὶ τοὺς εὐεργετοῦντας τῆς ἴσης χάριτος ἀξιοῦν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πορισόμεθα ἄλλα ἐξ ἄλλων τόπων ἐπιχειρήματα· δεῖ δ' οὖν ἀποφεύγειν τὸ ἄμετρον καὶ τὸ βίαιον πανταχοῦ, μέτρον ἐν πᾶσι τιθεμένους τὴν χρεῖαν, ἵνα μὴ ἐξοκείλωμεν εἰς ψυχρότητα.

Περὶ Πλατυσμοῦ·

Εἰπόντες περὶ τῶν τόπων, ἐξ ὧν λαμβάνονται τὰ ἐπιχειρή-

ματα, οὕτως ἀπλῶς, ὥσπερ ἂν ἔιτις ἐξέδωκε κανόνας συντομωτάτους, εἰπωμεν ὀλίγ' ἄττα καὶ ὅπως δεῖ αὐξεῖν αὐτὰ κατὰ ῥήτορας, καὶ τοῦθ' ὡς οἶόν τε αὖ συντόμως, οἷον ἀρχὴν, καθάπερ σπινθῆρα πρὸς φλόγα, τῶν νέων τοῖς ἐρωτικῶς πρὸς γέννησιν ἔχουσι λόγων.

Ἔστι τοίνυν Πλατυσμὸς τρόπος αὐξήσεως ἐντεχνος, καθ' ὃν τοῦ πιχείρημα ἐπὶ πλεόν ἀπλοῦται, καὶ πλατύτερον, ἢ κατὰ φιλοσόφους ἐκφέρεται· εἴη δ' ἂν τοῦτο καὶ ἐκ πάντων μὲν τῶν κοινῶν τόπων γιγνόμενον· ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς λεπτολογίαν παρὰ τὴν ὑπόσχεσιν περιστῶμεν, συγκλείειν καὶ ταῦτα εἰς τέσσαρα ἐκεῖνα μάλιστα ἔγνωμεν. Παράθεσιν, Ἀπαρίθμησιν, ἢ Ὀρισμὸν κατὰ συνάθροισιν, Διαλογισμὸν, καὶ Ἀντικείμενον· τὰ δὲ περιστατικά δῆλον, ὅτι ἀναγκαιῶς πᾶσιτε τούτοις καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπηρετοῦσιν.

Παράθεσις.

Παράθεσις τοίνυν ἐστὶ διαφόρων πραγμάτων παραβολή. Γενήσεται δ' οὖν αὐξήσις ἐκ παραθέσεως ἐκ τῶν περιστατικῶν μάλιστα ἐκ μὲν τοῦ προσώπου ᾧδ'· Καθάπερ Δημοσθένης Ἀθήνησι χρυσῶ στεφάνῳ τετίμηται· οὕτω καὶ Κικέρων ἐν Ῥώμῃ τῶν αὐτῶν τυχεῖν ἄξιος· ἄμφω γὰρ ἐπίσης τῇ τῶν λόγων δεινότητι τοὺς τῆς πόλεως ἐχθροὺς κατεπάλαισαν· (ἐκ δὲ τοῦ πράγματος) Ὅπερ Θεμιστοκλῆς ἐν Σαλαμῖνι κατὰ τῶν βαρβάρων ἔστησε τρόπαιον, τοῦτ' αὐτὸ καὶ Μιλτιάδης μικρὸν πρόσθεν ἐν Μαραθῶνι· οὐκοῦν τῶν αὐτῶν ἀξιούσθων ἀμφοτέροι· (ἐκ δὲ τῆς αἰτίας) εἰκότως· ἄμφω γὰρ τῆς πατρίδος σωτῆρες ἐγένοντο, ὁ μὲν ἐκ τῆς ἠπειροῦ, ὁ δὲ ἐκ θαλάσσης ἐπιόντα τὸν βάρβαρον ἀμυνάμενοι· (ἐκ δὲ τοῦ τόπου) Εἰ δὲ ἀνδρικὸν ἠγεῖσθε, ὦ ἄνδρες, ἔνδον τοῦ τείχους μένοντες ἀπὸ τῶν ἐπάλλξεων τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεσθαι, τί μὴ καὶ τοὺς σκορπίους ἀρίστους νομίζοιμεν ἤρωας, ἐξ ἀφχνοῦς καὶ αὐτοὺς τὰ καίρια πλήττοντας; (ἐκ δὲ τοῦ χρόνου) Νύκτωρ καὶ Δόλων ἐπὶ τὸν ναύσταθμον κατὰ σκοπος κάτεισιν, ἀλλ' οὐδεὶς διὰ τοῦτο τὸν Δά-

λωνά ἐν ἥρωσιν ἔταξε· τί οὖν εἰ καὶ Ὀδυσσεὺς τοῦτ' ἐτόλμησε; (ἐκ δὲ τοῦ τρόπου) Εἰ καὶ τὸ ἀπλῶς ὑβρίσαι κακόν, πῶς οὐ πολλῶν χαλεπώτερον καὶ πληγὰς ἐπιθεῖναι, καὶ τὴν ἱερὰν περιρῥῆξαι ἐσθῆτα;

Ἴνα δέ σοι ταῦτα σαφέστερα εἴη, ἐπισυναψόμεν πάντα ὡς ἐν παραδείγματι τουτοῖ. Εὐεργέτας καὶ πάντας μὲν τιμᾶσθαι ἄξιον· τοὺς δὲ καὶ κινδυνεύσαντας ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ μάλιστα οὐκοῦν γραφῇ καὶ εἰκόνι Μιλτιάδην Ἀθηναῖοι τιμήσαντες, τί μὴ ὅτι καὶ Θεμιστοκλέα, ἀνθ' ὧν κακῶς τοὺς βαρβάρους ἐποίησεν, ἡμίψαντο τοῖς αὐτοῖς; ἄμφω γὰρ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγωνισάμενοι, ἀπὸ τοῦ ἴσου ἐγένοντο ἔνδοξοι, ὁ μὲν ἐν Μαραθῶνι, ὁ δὲ ἐν Σαλαμῖνι ἐπιόντας τοὺς ἐχθροὺς ἀμυνάμενοι· ἀλλ' ἐρεῖς ἴσως, ὅτι Μιλτιάδης οὐχ ἤττον ὄπλοις, ἢ καὶ λόγῳ πρότερον διαφωνοῦντας τοὺς Ἀθηναίους περὶ τῆς μάχης, συναγαγὼν εἰς ὁμόνοιαν, οὕτως ἐπιὼν, τὸ τρόπαιον ἔστησε· τί δέ; Θεμιστοκλῆς οὐχὶ μονονουχὶ διεστῶτας τοὺς Πελοποννησίους, ἐν Σαλαμῖνι ὑποστῆναι τὸν βάρβαρον ἔπεισε; καὶ ταῦτα μείζονος ἀν' επικρεμαμένου κινδύνου τοῖς Ἕλλησιν, εἰ ἐκάσους ἐν μέρει ἐπέθεντο οἱ πολέμιοι; ὡς οὖν τὴν αὐτὴν Μιλτιάδῃ ἀρετὴν καὶ Θεμιστοκλέα ἐπιδειξάμενον, τῶν αὐτῶν κακείνον δίκαιον ἀξιούσθαι. Ὅρα δὲ καὶ τὴν τῶν Ἀθηναίων πρὸς Λακεδαιμονίους παραβολὴν παρὰ Θουκυδίδῃ. Α. ὁ.

Ἀπαριθμησις τῶν μερῶν κατὰ Διαλογισμόν.

Διαλογισμὸς δὲ λέγεται, ἐπειδὴν ἄλλο τι αὐξήσαντες, ἀπ' ἐκείνου τὸ, περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος ἐστὶ, συμπεράνωμεν· οἷον, Ἦν δὲ Ξέρξης, ἠνίκα ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας τὴν στρατείαν ἐποιεῖτο, τασαύτην δύναμιν ἔχων, ὡς· οὐδ' αὐτὰ τὰ ἔθνη ἀπαριθμηῆσαι ἦν ῥάδιον· πᾶσα μὲν γὰρ ἡ Ἀσία κεινῆτο, οὐκ ὀλίγον δὲ μέρος καὶ τῆς Εὐρώπης αὐτῆς, Θράκη, Μακεδονία, Θεσσαλία, πλῆθος τοσοῦτον, ὥστε θάλασσα μὲν τοῖς πλοίοις ἐκρύπτετο, ἡπειρος δὲ τοῖς ὄπλοις περιελάμπετο, ποταμῶν δὲ καὶ λιμνῶν τὸ ὕδωρ ἐπέλιπεν, ἐπαρκεῖν αὐτοῖς μὴ δυνά-

μενον· ἀλλ' οὖν τοιοῦτόν γε ὄντα παραδόξως κατηγονίσαντο οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, καὶ μετὰ μεγίστης ἀπεκρούσαντο τῆς αἰσχύνης τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετή.

Ὅρισμός κατὰ Συνάθροισιν.

Συνάθροισις δέ ἐστι πολλὰ εἰς ταῦτόν συνελθεῖν· ἔσται δὲ τοῦτο, ἐπειδὴν αὐξῶμεν τὸ προκείμενον ἐπιφορᾷ πολλῶν ὀρισμῶν, ἢ ἐπιθέτων ἄλλεπαλλήλων, ἢ τὰ μέρη τοῦ προτεθέντος ἀπαριθμοῦντες, ἢ τὰ ἀποτελέσματα ἐκτιθέμενοι.

Ἐκ μὲν οὖν τῶν ὀρισμῶν, εἰ πολλοὺς λόγους τῷ λόγῳ ἐποίσομεν· οἷον, εἰ περὶ τῆς Ἱστορίας ἡμῖν ἦν ὁ λόγος, ἐροῦμεν κατασκευάζοντες· αὕτη γὰρ ἐστὶ φυλακὴ μὲν τῆς τῶν ἀξίων λόγου ἀρετῆς· μάρτυς δὲ τῆς τῶν φαύλων κακίας, εὐεργέτις τῶν ἀνθρώπων, διδάσκαλος τῶν αἰώνων, προφητὴς τοῦ μέλλοντος, παιδαγωγὸς τοῦ παρόντος· καὶ ὅλως, ἔτις φιλοσοφίας αὐτὴν μητρόπολιν εἶποι, οὐκ ἂν ἀμάρτοι.

Ἐκ δὲ τῆς τῶν ἐπιθέτων ἀθροίσεως οὕτω· Σωκράτης ὁ Ἀθηναῖος, ὁ τοῦ Σωφρονίσκου, ὁ ἠθικὸς φιλόσοφος, ὁ διδάσκαλος Πλάτωνος καὶ ἄλλων πολλῶν, ὁ μέγα κλέος ἐπὶ σοφίᾳ ἀράμενος, αὐτὸς κώνειον ἐκ φθόνου πιῶν, ἀπέθανεν ἐν εἰρηκτῇ.

Ἐκ δὲ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν μερῶν αὐθις ᾠδί. Πάντες εἰργάζοντο, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, παῖδιά, καὶ γέροντες, καὶ οὐδεὶς ἦν εἰς τὸ ἔργον ἀξυντελής.

Ἐκ δὲ τῆς τῶν ἀποτελεσμάτων ἀθροίσεως. Δεινόν γε ὁ πόλεμος· τί γὰρ τῶν κακῶν ἐξ αὐτοῦ οὐ γίγνεται τοῖς ἀνθρώποις; οὐ παύεται ἐμπορία; οὐ χρήματα ἀναλίσκονται; οὐχ ἡ χώρα δηροῦται πᾶσα; οὐ τείχη πίπτουσιν; οὐ πόλεις ἀλίσκονται; οὐκ ἀπόλλυται ἐλευθερία; οὐχ ὅλως νεότης, τὰ νεῦρα τῶν πόλεων, περικύπτεται; φευκτέον ἄρα τὸ δεινόν, ὅση δύναμις. Ὅμοιον δὲ τοῦτο τῷ ἐκ τῶν Ἡγουμένων τόπῳ, περὶ ᾧ εἴρηται.

Ἄντικείμενον.

Ἄντικείμενον δ' ἐστίν, ὅταν δύο τινῶν ἀντιθέτων ἀλλήλοις

θεζάμενοι θάτερον ὡς ἀληθές, ἢ ἀγαθόν, ἀναγκασθῶμεν ἀποβαλεῖν τὸ ἕτερον ὡς ψευδές, ἢ κακόν· οἷον, δεῖ πρὸς Φίλιππον αἰεὶ πολεμεῖν· ἐπιζήμιον γὰρ ἄγειν εἰρήνην· τί γὰρ κακόν ἡμῖν κατ' ἐκείνην οὐκ ἐπεγένετο; οὐ τοὺς κατὰ τὴν Θράκην συμμαχίχους ἡμῶν κατεστρέψατο; οὐ Φωκέας διέφθειρε; οὐ Πύλας ἔχει; οὐχὶ νῦν γε εἰς Καρδίαν ἐπὶ τοὺς κληρούχους ἡμῶν βοήθειαν πέπομφε; καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἔτερον δ' αὖ σύμμικτον ἔκ τε τῶν ἡγουμένων καὶ τοῦ ἀντιθέτου· οἷον, Ἄξιον φιλοσοφίαν τιμᾶν· δῶρον γὰρ αὕτη παρὰ θεοῦ ἡμῖν κατιέναι πιστεύεται· πρῶτον μὲν γὰρ ἀγρίους ὄντας ἀνθρώπους, ἡμέρωσεν· εἶτα πόλεις κατώκησε, νόμους ἔθηκε, τέχνας ἐξεύρεν, εὐδαιμονίαν περιεποίησε, γονέας τιμᾶν ἐξεπαίδευσεν, φίλοις βοηθεῖν, δεομένοις ἐπαρκεῖν, ὑπὲρ πατρίδος ἀποθνήσκειν· τὰ πάντα ἐν πᾶσι καλῶς συνέχει καὶ συντηρεῖ· ταύτης γὰρ μήπω οὔσης, ἦν ὄραν ὅλως τὸ ἀνθρώπινον ἀκοινώνητον καὶ ὠμόν, ἀνθρώπους μὲν τὸ εἶδος, θηρία δὲ τὸν τρόπον, θεὸν ἀγνοῦντας, συγγένειαν ἀθετοῦντας, ἐπ' ἀλλήλους θηριωδῶς τρεπομένους· τί γὰρ οὐχὶ ἦν ἐκ τῆς ἀμαθίας κακὸν ἐν τῷ βίῳ γενόμενον; Οὐκοῦν φιλοσοφίαν τιμᾶν δικαιοτάτον ἅμα καὶ συμφερώτατον.

Ταῦτα μὲν καὶ περὶ Πλατυσμοῦ ἱκανά· δεῖ δ' οὖν φυλάττεσθαι, μὴ πέρα τοῦ δέοντος τείνοντες, τὸ δὴ λεγόμενον, διαβρῆξωμεν τὸ καλῶδιον, καὶ ἐξοκειλωμεν ἀκαίρως εἰς προβόλους ναυτίας, ἐξ ἧς ἐπάγονται ἔμετοι· πειρατέον δὲ ὡς ἔγγιστα τῇ φύσει βαδίζοντας, σύμμετρα τοῖς πράγμασι λαμβάνειν ὀνόματα, τὸν μάταιον ὄχλον σοφισταῖς ἐδῶντας ἀπειροκάλους, ἵνα μὴ ἀντὶ πάθους γέλωτα τοῖς ἐκχούουσιν ἐμποιήσωμεν.

Περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ ῥητορικοῦ λόγου.

Δικανικόν.

Τριῶν ὄντων τῶν εἰδῶν, ὡς εἴρηται, τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου, Δικανικοῦ, Συμβουλευτικοῦ, καὶ Πανηγυρικοῦ, τὸ μὲν Δικανικόν

παρὰ τὸ ἐν δίκαις ἀεὶ στρέφεσθαι ταύτην ἔιληχε τὴν προσηγορίαν· δύο δὲ ἐν τούτῳ τούλάχιστον οἱ λέγοντες ὑποτίθενται, ὁ μὲν κατηγορῶν, ὁ δὲ ἀπολογούμενος. ὕλη δ' αὐτοῦ ἡ περὶ τὸ δίκαιον καὶ ἄδικον ἀμφιβολία· τὰ γὰρ παρὰ πάντων ὁμολογούμενα ἀντιλογίας καὶ ἀμφισβητήσεως οἴασθαι, ὡς εἴρηται, εἰσὶν ἀνεπειδέκτα. Ἔργον τοῖνυν ἐνταῦθα τοῦ ρήτορος ἐξετάζειν τὸ περὶ οὗ ἀμφισβήτησις γίγνεται ζήτημα, στοχαστικόν, ἢ ὀρικόν, ἢ ποιότης ἐστίν· εἴθ' οὕτω προσεξετάσαντα καὶ τὸν βίον τοῦ ἀντιδίκου, καὶ τ' ἄλλα περιστατικὰ ἀκριβῶς, ἔρχεσθαι εἰς τὴν τῶν ἀπαιτουμένων ἀποδείξεων εὔρεσιν, ἕκ τε τῶν τόπων πρὸς τὴν ἐργασίαν τοῦ λόγου ταύτας λαμβάνοντα, καὶ ὅπως δεῖ ἕκαστα προσηκόντως πλατύνειν, διασκεπτόμενον· οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ὧν ὁ ἐναντίος μέλλει ἐρεῖν, ἀμελεῖν· ἀλλὰ κακείνων προλαβεῖν, ὅσον οἶόν τε, τὴν ἀναίρεσιν, ἵνα μὴ ἐξ ἀπροσδοκῆτου ποθὲν ἐπιθέμενος ὕστερον, καὶ πολὺς ῥέων ἐκ θρασυτητος καθ' ἡμῶν, πιθανὰ δόξῃ λέγειν. Ἀλλὰ διδάσκαλος πάντων τούτων ἂν εἴη μάλιστα ἢ τε τῶν ἀρίστων ρητόρων ἀνάγνωσις, καὶ ἡ τελεσιουργὸς πάντων πράξις· μίμησις γὰρ καὶ ἄσκησις παντὸς λόγου κρείττων.

Συμβουλευτικόν.

Συμβουλευτικόν δὲ, εἶτ' οὖν δημηγορικόν ἐστίν, οὗ πλεῖστον λόγον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ποιοῦνται οἱ ρήτορες· καὶ οὗ τέλος μάλιστα μὲν τὸ συμφέρον, καὶ τὸ ἀσύμφορον· ἡ γὰρ περὶ ὧν ἂν δυνώμεθα κτήσασθαι ἀγαθῶν, ἢ περὶ ὧν ἂν οἶόν τε ἢ ἀποφυγεῖν κακῶν, ἢτοι ἰδίων, ἢ κοινῶν συμβουλευόμεν· χρήσεται ὁμοῦς ὁ ρήτωρ ἐν χρεῖα πρὸς τῷ συμφέροντι καὶ τοῖς λοιποῖς εἰρημένοις τελικοῖς Κεφαλαίοις, καὶ εἶτι τοιοῦτον εἶτι εἴρηται παρὰ τῶν τεχνογράφων, ὡς τὸ ἀναγκαῖον, τὸ ῥᾶδιον, τὸ ἐκβησόμενον. Δεῖ δ' οὖν τὸν δημηγόρον οὐ μόνον τῶν προσώπων, πρὸς οὓς, καὶ τῶν πραγμάτων, περὶ ὧν δημηγορεῖ, γνῶσιν ἔχειν ἀκριβεστάτην· ἄλλὰ καὶ βίον μάλιστα σύμφωνον τοῖς παραγγέλμασιν ἔχειν καὶ

μάλιστα τὸν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ἐπαγγελλόμενον, εἶγε μέλοι πείθειν, ὃ βούλεται· ἄνευ γὰρ τούτων χαλκὸς ἤχων ἔσαι, καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον. (*),

Ἐπιδεικτικόν.

Ἐπιδεικτικόν δέ ἐστι τὸ εἰς χρῆσιν ἦκον τοῖς βουλομένοις ἐπαινεῖν, ἢ φέγειν τινάς· ὕλη δὲ αὐτοῦ πράξεις ἀγαθαί τε καὶ φαῦλαι· τέλος δὲ, τὸ καλὸν καὶ αἰσχρόν· διαφέρει δὲ τοῦτο τὸ εἶδος τῶν ἄλλων, τοῦ τε Δικανικοῦ, καὶ Δημηγορικοῦ, ἢ ἐκεῖνα μὲν πρὸς ἀμφιβαλλόμενα ποιοῦνται τὰς ἀποδείξεις· τοῦτο δὲ περὶ τὴν τῶν ὁμολογουμένων ἔκθεσιν σὺν ἐπιδείξει τυγχάνει ἐνασχολούμενον· Ἐπαινοῦνται δὲ θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα, ζῶα, φυτὰ, λιμένες, καὶ λιμῶνες, ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα ὅτι δῆποτε ἄξιόν ἐστι λόγου· μάλιστα δ' οὖν θεῶ μὲν ἐξαιρετός ἐσθ' ὁ ὕμνος· ἀνθρώπων δὲ ἔπαινος, καὶ μάλιστα ἐπειδὴν ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν συνυφαίνεται. Ἐπαινεῖται δὲ τις πόρρωθεν μὲν ἐκ τοῦ ἔθνους, ἐκ τῆς πατρίδος, ἐκ τῶν προγόνων, ἐκ τῶν γονέων· οἰκοθεν δὲ ἐκ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀγαθῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν, οἷον ἀξιοματίων, δόξης, πλούτου, καὶ τῶν τοιούτων· ἔχεις δὲ παράδειγμα τούτου ἄξιον τὸ πρὸς Εὐαγόραν τοῦ Ἰσοκράτους ἐγκώμιον.

(*) Τοῦτο δὲ καὶ Πλουτάρχῳ εἴρηται περὶ τοῦ Περικλέους· « Παντοδαπῶν γὰρ, φησὶν, ὡς εἰκὸς παθῶν ἐν ἔλλω (τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων) τοσαύτην τὸ μέγεθος ἀρχὴν ἔχοντι, φουμένων, μόνος ἐμμελῶς ἕκαστα διαχειρίσασθαι πεφυκάς, εἰδείξε τὴν ῥητορικὴν, κατὰ Πλάτωνα ψυχαγωγίαν οὖσαν, καὶ μέγιστον αὐτῆς ἔργον τὴν περὶ τὰ ἦθη καὶ πάθη μέθοδον, ὥσπερ τινὰς τόνους καὶ φθόγγους ψυχῆς μάλ' ἐμμελοῦς ἀφῆς καὶ κρούσεως δεομένων· αἰτία δ' οὐχ ἡ τοῦ λόγου φιλῶς δύναμις· ἀλλ' ὡς Θεουκιδίδης φησὶν, ἡ περὶ τὸν εἶον δόξα καὶ πίστις τοῦ ἀνδρὸς, ἀδιωρατάτου περιφανῶς γενομένου, καὶ χρημάτων κρείττονος. Περικλ. εἰ. »

+ 106' 60' 5' 20" 20' 20"

Ταῦτα μὲν καὶ περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου, ὅσον ἐν ἐπιτομῇ, οἷον φῶς τοῖς τῶν λόγων ἐρασταῖς παρασχεῖν, ὥστε καὶ εἰς τελειότερας πραγματείας ἀφ' ἐαυτῶν δύνασθαι χωρεῖν. Ἡδὴ δὲ μεταβαίνωμεν εἰς τὸ περὶ διαθέσεως λόγου.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΘΕΣΕΩΣ.

Διαλαβόντες ἤδη περὶ τῶν ζητημάτων, ὅπως ἂν εἴη ζητητέα, περὶ τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τύπων, ἐξ ὧν ἐκεῖνα λαμβάνοιτ' ἂν, καὶ περὶ τῶν τελικῶν κεφαλαίων, τῆς τε αὐξήσεως τούτων ἐκάστων, καὶ τελευταῖον περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου, ἐχόμενον ἂν εἴη καὶ περὶ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ἤδη τάγ' ἀναγκαιότατα εἰπεῖν.

Ἔστι δὲ λόγου Διάθεσις τῶν μερῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς διάταξις ἰκανὴ καὶ ἀρμόδιος ἧς ἄνευ οὐδὲ τῶν εὐρημένων ὄφελος οὐδὲν· ἀλλ' οὐ δ' αὖ παντὶ ῥάδιον ταύτης ἀκριβῶς ἐφικέσθαι· εὐρεῖν μὲν γὰρ τοὺς τύπους ὀξείας ἐστὶ φρενός· εὐ δὲ διαθέσθαι τὰ εὐρημένα, τοῦ κρίσεως εὐμοιροῦντος· διὸ καὶ πλεῖστον λόγον τούτων ποιητέον τοῖς εὐδοκιμεῖν βουλομένοις.

Ἔστι δὲ μέρη λόγου μάλιστα τέσσαρα, Προοίμιον, Διήγησις, Βεβαίωσις, Ἐπίλογος· δεῖ γὰρ δὴ διὰ μὲν τοῦ προοιμίου προδιχθέσθαι τὸν ἀκροῦμενον· διὰ δὲ τῆς διηγήσεως δηλῶσαι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐστίν· εἴθ' οὕτω πιστώσασθαι ταῦτα, ὅπερ ἐστὶν ἡ βεβαίωσις· καὶ τελευταῖον ἐπενεγεῖν τὸν ἐπίλογον, ἀνακεφαλαίωσιν τῶν εὐρημένων ποιούμενον, περὶ ὧν ἐν ταῖς ἐξῆς ἀκριβέστερον.

Περὶ Προοιμίου.

Προοίμιον ταῖν ἐστὶν ἀκροατῶν προπαρασκευή· καὶ τῆς ὅλης

τοῦ λόγου ὑποθέσεως σύντομος ὑποδήλωσις· ἔργα δὲ αὐτοῦ μάλιστα τρία, Εὐνοια, Προσοχή, Εὐμάθεια· τέλος γὰρ τῆς μὲν προπαρασκευῆς τὸ τοὺς ἀκρωμένους εὐνοϊκοὺς ἡμῖν αὐτοῖς, κἀντεῦθεν προσεκτικοὺς τοῖς λεγομένοις ποιῆσαι· τῆς δὲ τοῦ λόγου ἐν κεφαλαίῳ δηλώσεως, εὐμαθεῖς αὐτοὺς, ὧν ἐροῦμεν, ὅσον οἶόν τε, ἀπεργάσασθαι.

Εὐνοια.

Θηρασόμεθα δὲ τὴν εὐνοϊαν τετραχῶς, ἐξ ἐπαίνου τῶν ἀκρωμένων, ἐκ συστάσεως τοῦ οἰκείου προσώπου, ἐκ διαβολῆς τῶν ἀντιόικων, καὶ ἐκ τῆς λύσεως τῶν ἀντικειμένων.

Ἐκ μὲν οὖν ἐπαίνου τῶν ἀκρωμένων παράδειγμα ἔσω ἡμῖν ὁ Πλαταϊκὸς τοῦ Ἰσοκράτους· « Εἰδότες ὑμᾶς, ὦ Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, » καὶ τοῖς ἀδικουμένοις προθύμως βοηθεῖν εἰθισμένους, καὶ τοῖς » εὐεργέταις μεγίστην χάριν ἀποδιδόντας, ἤκομεν ἱκετεύσοντες » μῆπεριῦδεῖν ἡμᾶς ἀναστάτους ὑπὸ Θηβαίων, εἰρήνης οὐσης, γεγεν- » νημένους.»

Ἐκ δὲ συστάσεως τοῦ οἰκείου προσώπου, ὡς τὰ λοιπὰ τοῦ αὐτοῦ· « Πολλῶν γὰρ πρὸς ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καταφυγόντων, καὶ δια- » πραξαμένων πάνθ', ὅσων ἐδεήθησαν, πολλὴν ἠγοῦμεθα μάλιστα » προσήκειν ὑμῖν περὶ τῆς ἡμετέρας πόλεως ποιήσασθαι πρόνοιαν· » οὔτε γὰρ ἀδικώτερον οὐδένας ἀνῆμῶν εὕροιτε τοιαύταις συμφο- » ραῖς περιπεπτωκότας· οὔτ' ἐκ πλείονος χρόνου πρὸς τὴν ὑμετέραν » πόλιν οἰκειότερον διακειμένους ». Συστατικὸν δὲ μάλιστα προσώ- » που καὶ τὸ Δημοσθένους ἐν τῷ περὶ Στεφάνου. « Πρῶτον μὲν, » ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὐχόμενοι πᾶσι κατὰ πάσαις, ὅσην » εὐνοϊαν ἔχων ἐγὼ διατελῶ τῇ τε πόλει καὶ πᾶσιν ὑμῖν, τοσαύτην » ὑπάρξει μοι παρ' ὑμῶν τήμερον εἰς τουτωνὶ τὸν ἀγῶνα.

Ἐκ δὲ τῆς τῶν ἀντιόικων αἰτίας διαβολῆς, ὡς ὁ αὐτὸς ἐν τῷ κατὰ Μειδίου. « Τὴν μὲν ἀσέλγειαν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τὴν

» ὕβριν, ἢ πρὸς ἅπαντας χρῆται Μειδίας, οὐδένα οὐθ' ὑμῶν, οὐτὰ
» τῶν ἄλλων πολιτῶν ἀγνοεῖν οἶομαι. »

Ἐκ δὲ τῆς τῶν ἀντιπιπτόντων λύσεως πολλαχῶς ἐξέσαι θηρᾶ-
σθαι τὴν εὐνοίαν, καὶ μάλιστα εἰ ἐξετάσαιμεν τὰ περιστατικά·
οἶον, ἔθους ὄντος Ἀθηνῆσι τοὺς ὑπὲρ πεντήκοντα ἔτη γεγονότας
πρώτους δημηγορεῖν· εἴθ' οὕτως ἐξῆς τοὺς ὑποβεβηκότας τῇ ἡλικίᾳ,
Δημοσθένους προλαβὼν τὴν τάξιν, λύει τὸ ἀπὸ τοῦ ἔθους ἀντιπί-
πτον ῥῥδί· « Εἰ μὲν περὶ καινοῦ τινος πράγματος προὔτιθετο, ὧ ἄν-
» δρες Ἀθηναῖοι, λέγειν, ἐπισχῶν ἄν, ἕως οἱ πλεῖστοι τῶν εἰωθό-
» των γνώμην ἀπεφάναντο, εἰ μὲν ἤρεσκε μοι τὶ τῶν ὑπὸ τούτων ῥη-
» θέντων, ἡσυχίαν ἄν ἦγον· εἰ δὲ μὴ, τότε ἄν καὶ αὐτὸς ἐπειρώμην
« ἃ γινώσκω, λέγειν· ἐπειδὴ δὲ περὶ ὧν πολλάκις εἰρήκασιν οὔτοι
« πρότερον, συμβαίνει καὶ νυνὶ σκοπεῖν, ἡγοῦμαι καὶ πρῶτος ἀνα-
» στάς, εἰκότως συγγνώμης τυγχάνειν. (*)

(*) Πολλαχῶθεν μέντοι καὶ ἄλλοθεν λαμβάνονται ἂν τὰ προύμια, οἶον καὶ ἐξ αὐτῶν
τῶν σπλάγγων τοῦ πράγματος· οἶον, ἐκ γενικωτέρας τινὸς προτάσεως ἀρξάμενος
καταλήγεις διὰ μερικωτέρας εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος· οἶον, ἀπὸ ἐπαίνου γενικῶς τῶν
Ἡρώων, ἢ οὕτω τύχοι, εἰς τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπαινον. Ἰσαύτως δὲ καὶ τοῦ ὁμοίου,
ὡς τὸ τοῦ Βασιλείου εἰς τὸ κατὰ τῶν ὀργιζομένων, « Ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν πα-
» ραγγελμάτων, ὅταν εὐστόχος καὶ κατὰ τὸν λόγον τῆς τέχνης γίγηται, μετὰ τὴν
» πείραν μάλιστα τὸ ἀπ' αὐτῶν ὠφέλιμον διαδεικνύται· οὕτως ἐπὶ τῶν πνευματικῶν
» παραινέσεων, ἐπειδὴν μάλιστα τὴν ἐκβάσιν μαρτηροῦσάν λάβῃ τὰ παραγγέλματα,
» τότε τὸ σοφὸν αὐτῶν καὶ ὠφέλιμον πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ βίου, καὶ τὴν τῶν
» πειθομένων τελείωσιν ἀναφαίνεται ». Ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὡς ἂν εἴποι-
τις, εἰ περὶ παιδείας αὐτῶ ὁ λόγος, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἀμαθείας, καὶ δεικνύς, ὅσων
κακῶν αὕτη τοῖς ἔχουσι γίγνεται, ἐπιφέρει τὰ ἐξ ἐκείνης καλά. Γίνεται δὲ καὶ ἐκ
συγκρίσεως ὡς, ἢ μὲν ἀγαθότης τοῦ ποιητοῦ κινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀγαθόν, ἢ δὲ
τοῦ ἀνθρώπου προαίρεσις ἀεὶ ὠθεῖ αὐτὸν πρὸς τὸ φαῦλον. Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ γνώμης
προομιάζειν σοφοῦ τινος, ὡς Ἡλίας ὁ Μηνιάτης, Ἄφοβία μεγάλη τὸ φοβεῖσθαι τοὺς
νόμους. Ὁμοίως δὲ καὶ ἱστορίας ἢ μύθου, καὶ πολλαχῶς ἄλλως, ὅθεν ἂν ἡ τοῦ ῥήτο-
ρος εὐφυΐα καὶ πολυμάθεια δύναται ἐφαρμοῖζειν ταῦτα τῇ ὑποθέσει τοῦ λόγου· διὸ
οὐκ ἤξιώσαμεν περὶ τούτου μηκύνειν, τῇ μελέτῃ τε καὶ τὸ ἔθει ταῦτα ἐσάντες.

Προσοχή.

Τὴν δὲ προσοχὴν πολλὰ καὶ ταύτην κινεῖν πέφυκε· μάλιστα δὲ πάντων τρία ἐκείνα, τὰ θαυμασὰ, τὰ ἠδέα, τὰ φοβερά· καὶ θαυμασὸν τὸ τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῷ συμμαχικῷ· οἶον, « Ἄπαντες μὲν » εἰώθασιν οἱ παριόντες ἐνθάδε ταῦτα μέγιστα φάσκειν εἶναι καὶ μάλιστα σπουδῆς ἄξια τῇ πόλει, περὶ ὧν ἂν αὐτοὶ μέλλωσι συμβουλεύειν». Τοιοῦτον δέ τι καὶ τὸ τοῦ Λυσίου ἔντε τῷ Ἐπιταφίῳ καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἐρατοσθένους.

Ἐκ δὲ τῶν ἠδέων αὖθις, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ Ὀλυμπιακῷ. « Ἐπὶ » πολλῶν ἂν τις ἰδεῖν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δοκεῖ μοι τὴν παρὰ τῶν θεῶν εὐνοίαν φανεράν γενομένην τῇ πόλει, οὐχ ἤκιστα δὲ ἐν τοῖς παροῦσι πράγμασι».

Ἐκ δὲ τῶν φοβερῶν αὖθις ἐν τῷ τετάρτῳ Φιλιππικῷ· « Καὶ » σπουδαῖα νομίζων, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, περὶ ὧν βουλευέσθε, καὶ ἂν ἀναγκαῖα τῇ πόλει, πειράσομαι περὶ αὐτῶν εἰπεῖν, ἃ νομίζω συμφέρειν. Τοιοῦτον δὲ καὶ τῷ περὶ εἰρήνης· καὶ τὸ τοῦ Κορινθίου παρὰ Θουκυδίδῃ· (Α. ξη.) Ἐἶη δ' ἂν οὖν καὶ ἄλλως ἐκ τῆς Ἑρμηνείας πολλαχῶς συναγείν τὴν τῶν ἀκρατῶν προσοχὴν· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἐκ τῆς μελέτης μᾶλλον, ἢ ἐκ διδαχῆς ἂν εἶη θηράσιμα.

Ἐυμαθεία.

Ἡ δὲ Ἐυμαθεία προσγενήσεται μάλιστα, εἰ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκθήσομεν ἀκριβῶς, διαιρέσει τῶν κεφαλαίων μετὰ φράσεως χρησάμενοι καθαρᾶς, ὥστε προαισθῆσθαι τὸν ἀκροῦμενον ἐν ὀλίγοις πᾶν τὸ ἐν τῷ λόγῳ περιεχόμενον· ἴδιοι δ' ἂν τοῦτο σαφῶς, εἰ τὸν περὶ σεφάνου καὶ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ ἀναγνῶς μετ' ἐπιστάσις. Ἔσται δ' οὖν ταῦτα πάντα τὰ περὶ εὐνοίας, προσοχῆς, καὶ εὐμαθείας εἰρημένα, οὐ μόνον ἐν προοιμίῳ, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλου τοῦ λόγου θεωρητέα τε καὶ τακτέα· τοῦτο γὰρ φαίνεται μάλιστα πάντων τῷ Δημοσθένει μονοῦ κατὰ πᾶσαν σελίδα ἐν τοῖς λόγοις μεθοδευόμενόν τε καὶ σπουδαζόμενον· τὸ γὰρ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συνεχῶς ἐπανα*

λαμβάνομενον· καὶ τὸ σύνηδες αὐτῷ μετὰ τὰς ἀποφάνσεις παντα-
χοῦ φιλοπευστικὸν Διατὶ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἰσαγόμενα συνεχῶς,
τοῦτ' αὐτὸ βούλονται.

Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων τάχ' ἄντις εἰδείη καὶ ὅθεν ἂν εἴη λη-
πτέα κατάγε τὸ γενικώτερον τὰ προοίμια, ἵνα μὴ εἰς τὴν τῶν περὶ
τὸν Ἑρμογένην ἐμπесόντες λεπτολογίαν, τοῦ ἀνυσίμου, οὐ μάλισα
κατασοχαζόμεθα, ἀποτύχωμεν· δεῖ δὲ περιεκτικόν, ὅσον οἶόν τε, τῆς
ὄλης ὑποθέσεως, σύντομόν τε καὶ σύμμετρον πρὸς τὸ ὅλον, ὡς ἡ
κεφαλὴ πρὸς τὸ σῶμα, εἰ μὴ τι ποτ' ἀναγκάζοι καὶ ὑπερτεῖναι, τὸ
προοίμιον εἶναι (*). ἄρχεσθαί τε αὐτοῦ ἡσύχως τε καὶ κοσμίως, εἰ
μὴ τις ἄλλως ὀργῇ ἢ θαυμασμῷ, ἢ τοιοῦτω τῷ βούλοιο κατα-
πλήξαι τοὺς ἀκροατάς, ὅιον καὶ ὁ Χρυσορόδημων ἐν τῷ πρὸς Εὐτρό-
πιον ἐν καιρῷ τοῦτο ἐμεθοδεύσατο· “ Λεῖ μὲν, ἀδελφοί, μάλισα
,, δὲ νῦν εὐκαιρον εἰπεῖν, ματαιότης ματαιότητων τὰ πάντα
,, ματαιότης· ποῦ νῦν ἡ λαμπρὰ τῆς ὑπατείας περιβολή; Ποῦ
,, δὲ αἱ φαιδραὶ λαμπάδες; Ποῦ δὲ οἱ κρότοι καὶ οἱ χοροὶ, καὶ
,, αἱ θαλίαι, καὶ πανηγύρεις; ποῦ οἱ στέφανοι καὶ τὰ παραπετά-
,, σματα; ποῦ ὁ τῆς πόλεως θόρυβος, καὶ αἱ ἐν ἱππόδρομίαις εὐφη-
,, μίαι, καὶ τῶν θεατῶν αἱ κολακείαι; πάντα ἐκεῖνα οἴχεται νῦν.
Λέγεται δὲ τὸ τοιόνδε προοίμιον ἐξ Ἐφόδου.

Περὶ Διηγήσεως.

Τὸ δὲ προοίμιον εὐθύς διαδέχεται ἡ διήγησις, ἣν ὀρίσαιτ' ἄντις
καὶ ταύτην ἔχθεσιν εἶναι πραγμάτων, περὶ ἃ συνέστηκεν ἡ τοῦ λό-
γου ὑπόθεσις· ἔστι δὲ αὕτη διττῆ, ἀπλῆ τε καὶ ἐγκατάσκευος. Τὴν
μὲν οὖν ἀπλῆν τε καὶ φυσικὴν ἐατέον τοῖς ἰσορίαν συγγράφουσιν· ἡ
δὲ κατὰ ῥήτορας τοῖς παρεπομένοις αἰτίοις τε καὶ περιστατικοῖς

(*) ἴδεις δ' ἂν ταῦτα πάνθ' οὕτω γιγνόμενα μάλιστα ἐν τοῖς προλόγοις τῶν τραγω-
διῶν Εὐδοκίδου, Σοφοκλέους, Αἰσχύλου, ἐν οἷς ἅπασαν τὴν τοῦ πάθους ὑπόθεσιν, ἀμα
ἀκούσας τις, προμαντεύεται.

προσεπαύζεται ἅπασι, τὰ μὲν ἡμῶν οὕτω, τὰ δὲ ἐκείνως τῶν πραγμάτων, σχήματι ἀσυνδέτῳ πολλάκις, ὑποκρίσετε φωνῆς κατὰ τὸ συμφέρον, καὶ λέξει νῦν μὲν ἰσχυροτέρα, νῦν δὲ ὑπτιωτέρα κατὰ τὴν χρείαν, αὐξανόντων τε καὶ μειούντων καὶ πάθος τὸ προσῆκον, ἐν οἷς δεῖ, ἐμποιούντων. Τοιαύταις δὲ διηγήσεσι καὶ ἐν πᾶσι μὲν τοῖς λόγοις τοῖς δικανικοῖς ἐντυχεῖν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ κατὰ Μειδίου ἐκείνη οὐχ' ἥττον παθητικὴ. « Τὴν γὰρ ἐσθῆτα τὴν ἱεράν » (ἱεράν γὰρ ἔγωγε λέγω πᾶσαν, ὅσην ἄντις ἔνεκεν τῆς ἐορτῆς παρασκευάζεται, τέως ἂν χρησθῆ) καὶ τοὺς στεφάνους τοὺς χρυσοῦς, οὓς ἐποίησάμην ἐγὼ κόσμον τῷ χορῷ, ἐπεβούλευσεν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, διαφθεῖραι, νύκτωρ ἔλθων εἰς τὴν οἰκίαν τὴν τοῦ χρυσοχοῦ, καὶ διέφθειρεν, οὐ μέντοι γε πάντας· οὐ γὰρ ἐδυνήθη καὶ τοιοῦτό γε οὐδεὶς πώποτ' οὐδένα φησὶν ἀκηκοῦναι τολμήσαντα, οὐδὲ ποιήσαντα ἐν τῇ πόλει· οὐκ ἀπέχρησε δ' αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὸν διδάσκαλον, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, διέφθειρέμου τοῦ χοροῦ· καὶ εἰμὴ Τελεφάνης ὁ αὐλητῆς, ἀνδρῶν βέλτιστος περὶ ἐμὲ τότε ἐγένετο, καὶ τὸ πρᾶγμα αἰσθόμενος, τὸν ἄνθρωπον ἀπέλασας, αὐτὸς συγκροτεῖν καὶ διδάσκειν ᾤετο δεῖν τὸν χορὸν, οὐδ' ἂν ἠγωνισάμην, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἀδίδακτος ἂν εἰσῆλθεν ὁ χορὸς, καὶ πράγματα αἰσχισα ἂν ἐπάθομεν· καὶ οὐδ' ἐν ταῦθα ἔση τῆς ὕβρεως, ἀλλὰ τοσοῦτον αὐτῷ περιῆν, ὥσε τὸν ἐξεφανωμένον ἄρχοντα διέφθειρε, τοὺς χοροὺς συνῆγεν ἐπ' ἐμὲ, βοῶν, ἀπειλῶν, ὀμνύουσι παρεσσηκῶς τοῖς κριταῖς, τὰ παρασκήνια φράτων, προσηλῶν, ἰδιώτης ὢν, τὰ δημόσια, κακὰ καὶ πράγματ' ἀμύθητά μοι παρέχων διετέλεσεν. »

Ἄρεται δὲ διηγήσεως μάλιστα τρεῖς, σαφήνεια, συντομία, καὶ πιθανότης· τὸ μὲν, ὡς διασαφητικὸν ὄν τοῦ πράγματος· τὸ δὲ, ὡς μνημονικὸν τῶν διασεσαφημένων· τὸ δὲ, ὡς τῶν εἰρημένων πισωτικόν· δεῖ γὰρ δήπου πρῶτον σαφές τε καὶ σύντομον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τοῖς δικασταῖς παρασῆσαι· εἶτα πρὸς τούτῳ καὶ πιθανὰ αὐτοῖς φοκεῖν λέγειν· εἰ γὰρ μηδέτερον, ἢ το ἕτερον μὴ φυλάξαιμεν τού-

των, εἰς μάτην, εἰ μὴ καὶ εἰς πᾶν τὸναντίον ὁ ἀγὼν ὄλως ἡμῖν περιεσχέται.

Πρότασις

Ἐχομένως δὲ τῆς διηγήσεως ἐπιτακτέον τὴν Πρότασιν· ἥτις καὶ Πρόθεσις ἄλλως ἤκουσεν, ὡς προδήλωσιν τῶν μελλόντων ρηθήσεσθαι, κεφαλαίων ποιούσα· οἰκειότερα δ' οὖν αὕτη καθέστηκε συμβουλευόντι· ὅπου ἡ διήγησις αὐθις γίνεται ἄχρηστος, καὶ τῷ προοιμίῳ πολλαχῆ δυσδιακρίτως συνῆπται, ὡς καὶ τῷ πρὸς τοὺς νέους τοῦ Βασιλείου. «Μὴ θαυμάζετε, εἰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς
 ,, διδασκάλους φοιτῶσι, καὶ τοῖς ἐλλογίμοις τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν,
 ,, δι' ὧν καταλελοίπασι λόγων, συγγινομένοις ὑμῖν, αὐτὸς τι παρ'
 ,, ἑμαυτοῦ λυσιτελέστερον ἐξευρηκέναι φημί· τοῦτο μὲν οὖν καὶ
 ,, συμβουλευσῶν ἤκω, τὸ δεῖν εἰσάπαξ τοῖς ἀνδράσι τούτοις,
 ,, ὡσπερ πλοίου, τὰ πηδάλια τῆς διανοίας ἡμῶν παραδόντας, ἥπερ
 ,, ἂν ἄγωσι, ταύτη ξυνέπεσθαι· ἀλλ' ὅσον ἐστὶ χρήσιμον αὐτῶν
 ,, δεχομένοις εἰδέναι καὶ τί χρῆ περιιδεῖν. τίνα δὲ ἐστὶ ταῦτα, καὶ
 ,, ὅπου, καὶ ὅπως διακρινοῦμεν, τοῦτο ἤδη καὶ διδάξω, ἔνθεν ἐλών·

Ἔσαι δὲ σαφεστέρα Πρόθεσις ἢ ἐκ τῆς τῶν κεφαλαίων, ἐπειδὴν περὶ πολλῶν λόγος ἦ, διαιρέσεως· ὡς παρὰ Δημοσθένει ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους (Ζ, 2) « Δίκαιον δὲ ἐμὲ, ὑπεσχημένον τρία ἀποδείξειν·
 ,, ἐν μὲν, ὡς παρὰ τοὺς νόμους τὸ ψήφισμα εἴρηται· δεύτερον δὲ,
 ,, ὡς ἀσύμφορόν ἐστι τῇ πόλει· τρίτον δὲ, ὡς ἀνάξιός ἐστι τυχεῖν
 ,, τούτων, ὧ γέγραπται· ἀπάντων τούτων αἴρεσιν ὑμῖν δοῦναι τοῖς
 ,, ἀκροωμένοις, τί πρῶτον, ἢ τί δεύτερον, ἢ τί τελευταῖον ὑμῖν
 ,, βουλομένοις ἐστὶν ἀκούειν·

Τοιαύτη διαιρέσει ἐχρήσατο μάλιστα ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις ἐν ταῖς διδασκαίαις Ἡλίας ὁ Μηνιάτης. Ἐξεῖ δέπου χώραν ἢ Πρόθεσις καὶ τῷ πανυγηρικῷ, ὡς καὶ Πλάτων ἐν Μενέξενῳ ἐχρήσατο ταύτη.
 » Δοκεῖ μοι χρῆναι κατὰ φύσιν, ὡσπερ ἀγαθοὶ ἐγένοντο, οὕτω καὶ
 » ἐπαινεῖν αὐτούς· τὴν εὐγένειαν οὖν αὐτῶν πρῶτον ἐγκωμιάσωμεν·

» δεύτερον δὲ, τροφήν τε καὶ παιδείαν· ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν τῶν ἔργων ἐπιδείξωμεν πράξιν, ὡς καλὴν καὶ ἀξίαν τούτων ἀπεφάναν· το»· Ἡ δὲ διήγησις μετὰ τὸ προοίμιον μὲν εὐθύς ὁμοῦ οὐδαμῶς ἐν ἐγκωμίοις, ἐκ διαλειμμάτων δὲ μέχρι τέλους πανταχῆ τοῦ λόγου ἐνέσπαρται· τί γὰρ ἂν εἴη λόγος πανηγυρικός, ἢ πράξεων διήγησις μετ' αὐξήσεως;

Βεβαιώσεις.

Μετὰ δὲ τὴν διήγησιν καὶ τὴν πρόθεσιν ἔπεται εὐθύς ἡ βεβαιώσεις· ἥτις καὶ πίστις, καὶ ἀγῶνες παρά τισιν ἤκουσαν· δεῖ γὰρ δήπου ὧν ἂν διηγησώμεθα, τούτων καὶ τὰς πίσεις ἐπενεγκεῖν·

Μέρη δὲ τῆς βεβαιώσεως δύο, κατασκευὴ, καὶ ἀνασκευὴ· τὸ μὲν, πρὸς πίστῳσιν τῶν ἡμῶν συμφερόντων· τὸ δὲ, πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἐναντίων· χρῆσαιντο δ' ἂν μάλιστα ἐν δίκαις ὁ μὲν κατηγορῶν, τῇ κατασκευῇ· ὁ δὲ ἀπολογούμενος, τῇ ἀνασκευῇ· ὀφείλει γὰρ ὁ μὲν ἀποδείξει πρῶτον, ὃ ἐπιφέρει ἐγκλημα· εἴθ' οὕτω καὶ ἀνασκευάσαι, ἃ ἂν ἄτερος μέλλῃ ἀπολογήσασθαι· τὸν δὲ ἀπολογούμενον τούναντίον λύσαι πρῶτον εἰκός ἐστι τὰ ἐγκλήματα, εἴθ' οὕτω κατασκευάσαι τὸ ἑαυτοῦ.

Εὐρόντας τοίνυν, ὡς εἴρηται, πρῶτον τὰ ἐπιχειρήματα, σκοπεῖν δεῖ, καὶ ὅπως σὺν κόσμῳ αὐτὰ διατάξωμεν· τὰ μὲν ἰσχυρότερα προτιθέντες καὶ ἐπιτάττοντες, τὰ δὲ ἀδυνατώτερα συγκλείοντες ἐν τῷ μέσῳ· ἐναντίον γὰρ τῆς προθέσεως ἦτοι ἀρχομένους, ἢ λήγοντας ἀνίσχυρόν τι προτείνειν· εἶτα δὲ καὶ τὴν ἀκολουθίαν αὐτῶν δεῖ τηρεῖν οὕτως, ὥσθ' ὑπ' ἀλλήλων συναπαιτεῖσθαι δοκεῖν, αὐξοντας ὡς εἰκός, ἐνθυμήμασι καὶ παραδείγμασιν ἕκαστα· τοῖς μὲν, ἐν δικανικαῖς μάλιστα ὑποθέσεσι· παραδείγμασι δὲ, ἐν δημηγορίαις. Δεῖ δ' οὖν ἐν ἅπασιν ἀποφεύγειν τὸ μονότονόν τε καὶ πρόσκορον, ποικιλίαν σχημάτων, καὶ ἐννοιῶν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀπὸ τῆς τέχνης χρωμένους καλλοῖς, ὅτε μὲν ἐρωτῶντας, ὅτε δὲ θαυμάζοντας καὶ ἀμφιβάλλοντας· πολλάκις δὲ καὶ συμβουλὴν παρά τε τῶν ἀκροωμένων

καὶ τῶν ἀντιδίκων αὐτῶν προσποιουμένους αἰτεῖν, ἐπιφωνήμασί τε καὶ εἰρωνείαις ὁμοίως, καὶ ἀγανακτήσει ἐσθ' ὅτε, καὶ ὅ,τι ἂν δοκῆ συνεισφέρειν ἡμῖν πρὸς τὸν σκοπὸν, πᾶσι τοῖς τοιούτοις χρηστέον· διδάσκαλος δὲ πάντων τούτων ἔστω σοι Δημοσθένης μᾶλλον, ὃν εἶγε μετ' ἐπιστάσις μετέρχη, ἐλαχίστη σοι ἔσται χρεία τῶν ἀπὸ τῆς τέχνης κανόνων· (*)

Ἐπίλογος.

Ἐσχάτον δὲ πάντων ἐστὶν ὁ Ἐπίλογος· ὅστις ἀνακεφαλαίωσις τῶν εἰρημένων ἐστὶ, καὶ μάλιστα· ἐπειδὴν ὁ λόγος ἐπιμηκέστερος καὶ πολυμερὴς ἢ· μέρη δὲ τούτου μάλιστα τέσσαρα· Πρῶτον μὲν συνιστώντες ἡμᾶς αὐτοὺς, καθάπερ κὰν τῷ προοιμίῳ, σπουδάζομεν τὴν τῶν ἀκροατῶν εὐρέσθαι γεεῦνοιαν, ἀληθῆ εἶναι τὰ εἰρημένα καὶ ἀναμφήριστα λέγοντες· Δεύτερον δὲ, αὔξειν, ἢ ἐλαττοῦν κατὰ τὴν χρείαν, ἀφθάσαντες ἀπεδείξαμεν· Τρίτον δὲ, ἀπαριθμῆσαι τὰ τοῦ λόγου κεφάλαια, καὶ οἷον ἐπ' ὄψιν ἐξ ὑπαρχῆς τοῖς ἀκροαταῖς πρὸς ἀνάμνησιν παραθεῖναι· Τέταρτον δὲ, τὸ πάθος κινήσαι πρὸς ὀργὴν, ἢ ἔλεον, ἢ ἀγάπην, ἢ μῖσος, ἢ ἕπερ ἂν ἡμῖν συνενέγκη, τοὺς δικαστὰς, ἢ οὐσινασοῦν διεγείροντας. Δεῖ δ' οὖν τὰ ἐν τῷ Ἐπιλόγῳ ὅτι μάλιστα τοῖς

(*) Ἀπορεῖται, πότερον ἐν τῷ συντάττειν λόγους τὴν πράξιν δεῖ προηγεῖσθαι, ἢ τὴν θεωρίαν· εἰ μὲν γὰρ εἴποιμεν τὴν πράξιν, πῶς ἂν γράψαιε τις, μὴ εἰδὼς τὴν τῶν λόγων πολύτροπον τέχνην; εἰδὲ τὴν θεωρίαν, πῶς ἂν εἴη καὶ τοῦτ' ἀνυστὸν συντάττειν λόγον ἐκ φιλιῆς διδαχῆς, μὴ προηγησαμένης πράξεως οἴασσιν; ἐμοὶ μὲν δοκεῖ προηγετέαν εἶναι τὴν πράξιν καὶ προτιμητέαν τῆς θεωρίας. πολλοὶ μὲν γὰρ ἐκ μόνης ἔξεως συνέγραψαν λόγους οὐκ εὐκαταφρονήτους, τοὺς ἐκ τῆς τέχνης κανόνας μηδέποτε μελετήσαντες· τῶν δὲ πέρα τοῦ δέοντος ἐκλεπτουργησάντων τὰ ἐκ τῆς θεωρίας καλὰ, πολλοὶ ἐνθαρήσαντες κανόνι ξηροῖς, καὶ σχήμασιν ἀφιλοκάλοις, ὀκλάζουσι πολλαχοῦ, ψυχροὶ καὶ γελοιοὶ φαινόμενοι. Ταῦτη τοι δεῖ τοὺς μαθητιῶντας ἐν ταῖς γραμματικαῖς τὴν ἑαυτῶν προπαρασκευάζειν γραφίδα, ἕπως ἂν ἕκαστος δύνηται ἐν τοῖς ἐκ τῆς γραμματικῆς ἐκεῖ προηγησάμασιν, ἐκ κανόνων ἰδιαίτερον, οἷους καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Τερψιθέας ἐξεθέμεθα ποτε, πρὸς τοῦτο χειραγωγούμενος. Δεῖ γὰρ δὴ ἀπὸ τῆς πράξεως ἀρχομένους, εἰς ταύτην αὖθις αὐτὴν καταλήγειν, τῆς θεωρίας ἐχούσης τὸ μέσον, ὡς χειραγωγούσης καὶ τελειοποιούσης τὴν πράξιν.

ἐν τῷ προσομιῳ εἰρημένοις ἐν παραλλαγῇ σχημάτων σύμφωνα εἶναι· ὥσθ' ὅπερ ἐκεῖ ὑπεσχόμεθα δεῖξιν, τοῦθ' ὡς συμπέρασμα ἐνταῦθα προκύπτειν· φράσις δὲ ἐν τούτῳ τοῦ λόγου μέρει ἡ παθητικωτέρα καὶ ἀσύνδετος μᾶλλον οἰκειότερα καὶ προσφυστέρᾳ· οἷαν ἐστὶν ἰδεῖν καὶ τῷ Λυσιακῷ κατ' Ἐρατοσθένους· οἷον, « Πάυσομαι κατηγορῶν, » ἀκηκόατε, ἐωράκατε, πεπόνθατε, ἔχετε, δικάζετε» τὰ γὰρ τοιαῦτα κομματικὰ πλείονος πάθους εἰσὶ δηλωτικά.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΙΑΣ.

Τὸν περὶ τοῦ ὅπως δεῖ λόγον πλάττειν λόγον περάνασι καιρὸς ἡμῖν ἤδη καὶ ὅπως δεῖ ἐπάγειν αὐτῷ, ὥσπερ ἐν εἰκόνι, τὸ εἶδος, εἰπεῖν· καθάπερ γὰρ ἐκείνη ἀνθηροῖς τε καὶ στυλπονοῖς ἐπληθισμένη τοῖς χρώμασιν, ἀφύκτως ἀλίσκει τὴν ὄρασιν· οὕτω καὶ λόγος ἐπιπρεπούση ἐξειργασμένος κομψότητι, οὐδ' ἂν εἴποι τις, ὅσον τὴν ἀκοὴν διαβουκολῶν γοητεύει· ἐγγίνεται δ' αὐτῷ τοῦτο μᾶλλον ἐκ τῆς Ἑρμηνείας, περὶ ἧς ἡμῖν νῦν ὁ λόγος.

Ἔστι δὲ Ἑρμηνεία κρίσεως ἐνδιαθέτου ἐξαγγελία· τὸ δὲ καλὸν αὐτῆς θεωρηθήσεται ἐν περιόδοις, ἐν τρόποις, ἐν σχήμασι, καὶ ἐν τῷ τοῦ λόγου χαρακτῆρι· περὶ ὧν ἐκάστου ἐξῆς.

Περίοδος

Περίοδος τοίνυν ἐστὶ λόγος τέλειος συνεστραμμένος καὶ περιωδευμένος πρὸς ἑαυτὸν, πρότασιν καὶ ἀπόδοσιν ἔχων· ἀρεταὶ δ' αὐτῆς μάλιστα δύο, τὸ σύντομον καὶ τὸ εὐρυθμον· συναπαρτίζεται δὲ ἐκ κομμάτων καὶ κόλων τοῦλάχιστον δύο· τούτων δ' ὅμως ἡ διαφορὰ

συγχεῖται ἐν πολλοῖς καὶ δυσδιάκριτος γίννεται· καὶ ἄλλοις ἄλλα περὶ αὐτῶν οὔτε πρὸς ἑαυτοὺς, οὔτε πρὸς ἀλλήλους σύμφωνα εἴρηται. Ἡμῖν δ' οὖν ὠρίσθω ταῦτα κατὰ τὸ δοκοῦν ὡδὶ· Κόμμα μὲν ἔστω τὸ ἀτελεῖ διάνοιαν περιέχον χωρίον, ἢ διανοίας συνθέτου περιτομῆ, τῷ μηνίσκῳ διαμετρομένη· Κῶλον δὲ, τὸ ἡμιτελεῖ διάνοιαν περιέχον χωρίον· ἢ τὸ καθ' αὐτὸ μὲν τέλειον ὄν, τῇ δὲ προσλήψει μορίου τινὸς, ἀπόνευσιν πρὸς ἕτερον ἔχοντος, ἡμιτελεῖς διαμένον, καὶ διὰ τοῦτο μέση στιγμῇ περατούμενον. Περίοδος δὲ τὸ τελείαν διάνοιαν περιέχον· οἶον, ὅσον ἐγχωρεῖ ἐπὶ παραδείγματος τούτου. Ὁ μὲν ἐλθὼν, ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ ἀκούσας θαρέως, μετέστη ἐκεῖθεν. Τοῦτ' οὖν ἂν εἴη μᾶλλον περίοδος ἔμοιγε, ἐκ δυοῖν κῶλων ἀπηρητισμένη ἡμιτελεῖ περιεχόντων διάνοιαν, ὧν ἐκάτερον αὐθις περιέχει κόμματα δύο, ἀτελεῖ ταυτά γε διάνοιαν περιέχοντα. Κόμματα μὲν γὰρ ἐνταῦθα τὸ, ὁ μὲν ἐλθὼν, καὶ τὸ, ταῦτα εἶπεν· Κῶλον δὲ τὸ σύνολον ὁ μὲν ἐλθὼν, ταῦτα εἶπεν (ἢ γὰρ πρόσληψις τοῦ Μὲν ἡμιτελεῖ τὸν λόγον ἐποίησε) ὥστε τὸ μὲν Κόμμα ἀτελεῖ διάνοιαν περιέχει· τὸ δὲ Κῶλον ἐντελεῖ μὲν καθ' ἑαυτό· ἡμιτελεῖ δὲ τῇ προσλήψει τοῦ Μὲν, σχέσιν καὶ ἀπόνευσιν ἔχον πρὸς τὸν ἐπόμενον Δὲ, καθ' ἃ καὶ περίοδος τὸ σύνολον εἴρηται. Ἐἴη δ' ἂν τὰ Κόμματα μάλιστα φανερώτερα ἐπὶ τούτου τοῦ παραδείγματος· οἶον, ὁ μὲν Νικίας, πολλῶν πεῖραν ἔχων, οὐκ εἶα στρατεύειν· ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης, ἐπηρμένός νεότητι, ἐπέσπευδεν.

Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὅτι εἰ λόγος τις ὅστισοῦν ἀπλοῦς, εἴτ' οὖν πρότασις, ἢ περίοδος μονόκωλος, προσλάβει καὶ πτωτικόν τι, ἢ ἄπτωτον, σχέσιν ἔχον πρὸς ἕτερον ὅμοιον, καὶ ἀπόδοσιν ἀναγκαίως προσαπετοῦν, τὰς δικῶλους ποιεῖ περιόδους· ὡς τὸ, ὢν τὰς δόξας ζηλοῖς, τούτων μιμοῦ τὰς πράξεις· καὶ, Ἐὰν ᾗς φιλομαθῆς, ἔση καὶ πολυμαθῆς· ἐνταῦθα γὰρ τὸ, ὢν, ἀναφορικὸν ὄν, ἀναγκαίως ἐφείλκυσε καὶ τὸ, Τούτων· καθάπεραὺ καὶ τὸ, Ἐὰν, ἐπηνέγκατο τὴν ἀπόδοσιν· εἶδέ πη πρὸς τῷ εἰρημένῳ προσλάβει ὁ λόγος καὶ ἕτερόν τι, τότε οὐκέτι δίκωλος ἢ περίοδος, ἀλλὰ τρίκωλος, ἢ τετράκωλος ἔσται·

καὶ τρίκωλος μὲν ἦδε. « Ὡν οὖν ἐκεῖνος μὲν (ὁ Φίλιππος) ὀφείλει
 » τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πεπολιτευμένοις χάριν, ὑμῖν δὲ δίκην προσήκει
 » λαβεῖν, τούτων οὐχὶ νῦν ὀρῶ τὸν καιρὸν τοῦ λέγειν. Ἐνταῦθα γὰρ
 τὸ πρῶτον τῆς περιόδου μέρος, προσλαβὼν τὸν Μέν, ἀναγκαίως ἐδί-
 χασεν· ὅπερ εἰ γενήσεται καὶ πῖ τοῦ δευτέρου, ἔσται τετράκωλος·
 ἦτις συνίσταται μάλιστα ἐκ δυοῖν δικῶλων, τοῖς συμπλεκτικοῖς
 συμπεπλεγμένων μορίοις, ὡς τὸ,

{	Ἐὰν μὲν ἐσεφανωμένον πατάξῃ τις,	
		ἄτιμος ἔσαι·
{	Ἐὰν δὲ ἰδιώτην,	
		ιδία ὑπόδικος.

Χωροῦσι δὲ τὰ τοιαῦτα καὶ μέχρι πόρρω, προσεπιλαμβανομένων
 μορίων ἀλλεπαλλήλων· ἀλλὰ τὸ ὑπὲρ τὸ τετράκωλον ἅπαν οὐκ ἔτε
 περίοδος τοῖς τεχνογράφοις, περιοδικὰ δὲ, καὶ πνεύματα, καὶ τάσεις
 ἤρεσεν ὀνομάζειν· καὶ περιοδικὸν μὲν ἂν εἴη, ὁ συνέστραπται μὲν πρὸς
 ἑαυτὸ περιοδικῶς, καὶ συνένευκεν· ἀλλ' ἐκ πλειόνων, ἢ τεσσάρων
 κῶλων συνέστηκεν, ὡς τὸ,

{	Ὅσα τοίνυν	ἔμὲ μὲν διδάσκειν χρῆ,
		ὑμῖν δὲ χρησιμὸν ἔστιν ἀκούειν,
{	τούτων ...	εἰ ἐγὼ ἀμελῶς ἔρῶ τι,
		ἢ ὑμεῖς ἀηδῶς ἀκούσετε,
		ἐγώ τε ὑμᾶς ἀδικήσω,
		καὶ ὑμεῖς μεταμεληθήσεσθε·

Τοῦτο δ' ἵνα σαφεστέρον ᾖ, διασκευαστέον ὡδί·

{	Εἰ μὲν ἐγὼ ἀμελῶς ἔρῶ τι,	ἀδικήσω ὑμᾶς·
	εἰ δὲ ὑμεῖς ἀπροσέκτως ἀκούσετε	μεταμεληθήσεσθε.

Οὕτως ἔσαι τὸ σύνολον συγκείμενον ἐκ δικῶλου καὶ τετρακῶλου.

Τοιοῦτον μὲν ἂν εἴη τὸ περιοδικόν. Πνεῦμα δ' αὖ ἐστὶ σύνθεσις λόγου διάνοιαν ἀπαρτίζοντος ἐν κόλλοις καὶ κόμμασι μετρομένην, ὡς τὸ « Ἄλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφετεριζόμενος, καὶ κατασκευάζων τείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ καταλαμβάνων Ὀρέον, καὶ κατασκάπτων Πορθμόν, καὶ καθιστὰς ἐν μὲν Ὀρέῳ Φιλιστίδην τύραννον, ἐν δὲ Ερετρίᾳ Κλείταρχον, πότερον ταῦτα ποιῶν, ἠδίκει » καὶ παρεσπύνδει, καὶ τὴν εἰρήνην ἔλυεν, ἢ οὐ; (περὶ σφ. λδ.)

Καλοῖτο δ' ἂν τοῦθ οὕτω πνεῦμα μέχρις ἂν πᾶν τὸ χωρίον ἐνὶ πνεύματι, εἴτ' οὖν μιᾷ πνοῇ, δύναται ἀπαγγελθῆναι· ἐὰν δὲ ὑπερταθῆ, Τάσις μᾶλλον φιλεῖ ὀνομάζεσθαι. Συνδέουσι δ' οὖν τὰς περιόδους μάλιστα τὰ ἀναφορικοανταποδοτικὰ πάντα πτωτικά τε καὶ ἄπτωτα· καὶ ὅσ' ἄλλ' ἐν ἄλλοις ἡμῖν εἴρηται τελειότερον περιούτων. (ἴδε Γραμματικῆ Τερψιθέα σελ. 200 ἐκδώσει τετάρτη)

Περὶ τῆς κατὰ τὴν λέξιν τροπῆς.

Τροπὴ δὲ ἐστὶν ἢ μὲν περὶ τὴν λέξιν, ἢ δὲ περὶ τὸν λόγον· καὶ λέξεως μὲν ἐστὶ τροπὴ ἐναλλαγὴ ἀπὸ τοῦ κυρίου εἰς ἕτερον σημάσιον· γένοιτο δ' ἂν μάλιστα τοῦτο τετραχῶς, ἢ ἐπειδὴν ταῦτ' ἔχη τινὰ πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητα, καὶ τοῦτο λέγεται Μεταφορά· ἢ ἐπειδὴν ἔχη ἀνομοιότητα, καὶ τότε λέγεται Εἰρωνεία· ἢ ἐπειδὴν θάτερον ἀντὶ τοῦ ἐτέρου εἰς τὸν λόγον εἰσάγηται, καὶ τοῦτο κλεῖται Συνεκδοχή· ἢ ὅταν τελευταῖον σχέσις τις καὶ συγγένεια ἐν αὐτοῖς θεωρῆται, καὶ τότε προσαγορεύεται Μετανομία· περὶ ὧν ἐκῆσων ἐξῆς.

Ἔσται τοίνυν Μεταφορὰ λέξεως μετάπτωσις ἀπὸ τῆς κυρίας εἰς ἕτεραν σημασίαν, ἀναλογίαν τινὰ ἔχουσαν πρὸς τὴν πρώτην. Οὕτως οὖν ἡ κορυφή, ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κεφαλῆς κυριολεκτουμένη, ἐξ ἀναλογίας κατὰ τῶν ὀρέων ἀντὶ τῆς ἀκρωρείας λαμβάνεται· λέγομεν γὰρ, ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἢ ἀκτὶς προσέβαλε τοῦ Ἡλίου· οὕτω δὲ καὶ πόδας τραπέζης, ἀπὸ τῶν ζώων τὴν ἀναλογίαν λαβόντες, καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ ταῦτα γίγνεται, ἢ δι' ἔλλειψιν ὀνομάτων ἐν

τοῖς ὁμωνύμοις μάλιστα· ἄνθρωπον γὰρ φαμέν, καὶ ἅγιον καὶ τὸν ἐν εἰκόνι γεγραμμένον· ἢ διὰ πλείονα ἔμφασιν, ὡς Ἡρόδοτος, τὸ τοῦ Πύθου πάθος παραστῆσαι βουλόμενος, καταχρεουργηθῆναι ἔφη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀπὸ σφαγέων καὶ κρεοπωλῶν τὴν λέξιν μετενεγκών· οὕτω δὲ καὶ σκληραύχην καὶ σκληροκάρδιος ὁ Φαραῶ, ὡς μὴ ἐνδοῦς τοῖς θείοις προστάγμασιν, ὠνομάσθη, καὶ τὰ τοιαῦτα. Δεῖ δ' οὖν σπανίως χρῆσθαι τῇ μεταφορᾷ, καὶ ὅσον οἶόν τε συντόμῳ καὶ ἐφηρμοσμένη τοῖς πράγμασι, τοὺς ἀρχαίους τῶν συγγραφέων μιμουμένους καὶ τούτῳ· οἱ γὰρ μετὰ ταῦτα εἰς κῆρον ταύτη χρησάμενοι, ἀηδεῖς ἀναφαίνονται καὶ ψυχροὶ πολλαχῆ.

Εἰρωνεία δὲ ἐστὶ, δι' ἧς τοῦναντίον διὰ τοῦ ἐναντίου δηλοῦμεν, ὡς ὅταν εἴπωμεν σοφώτατον ἄνδρα τὸν πάσης παιδείας ἀμέτοχον, καὶ τὸν Αἰθίοπα λευκότερον μαργαρίτην· Δεῖ δ' οὖν καὶ ταύτη φειδομένως ὁμοίως χρῆσθαι, μήτε πέραν τοῦ δέοντος, μήτε μὴν μετὰ πικρίας καὶ χόλου, ἀλλὰ σὺν ἡθει καὶ χάριτι ἐπιπίπτοντες, ὥστε δάκνειν τὸν εἰρωνευόμενον, μεδὲν δοκοῦντας ταραττεσθαι· χοῖται δ' οὕτω μάλιστα Δημοσθένης διὰ τοῦ, Οὐ γὰρ; τὸν ἐναντίον πολλαχῆ διασύρων· ὡς τὰ, Καλά γε ὦ ἄνδρες, (οὐ γὰρ;) τὰ παρὰ τούτου γεγραμμένα· καὶ, Εὖνους γε οὗτος (οὐ γὰρ;) τῇ πόλει ἐγένετο· καὶ, Ἀγαθῆ τύχη (οὐχ ὄρας;) αὐτὸς συμβεβιωκώς, τῆς ἐμῆς ὡς φαύλης κατηγορεῖς· ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ εὐρήσεις παρ' ἐκείνῳ εἰρωνικά.

Συνεκδοχῆ δὲ ἐστὶν, ἐπιδὼν ἕτερον ἐξ ἑτέρου νοῆται, ὡς ὅτε λάβοιμεν τὸ ὅλον ἀντὶ τοῦ μέρους, ὡς τὸ, ἀστράπτει ὁ οὐρανός, πᾶσα ἢ γῆ χαίρει, ἅπαντες ἄνθρωποι λέγουσι· καὶ τὰ τοιαῦτα· Ἐν τούτοις δὲ κείσθω καὶ τὸ, οἱ Λεωνίδαί, οἱ Μιλτιάδαί· καὶ αὖθις τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου, ὡς τὸ, τοιαύτην κεφαλὴν ποθῶ· συγκλειέσθω δὲ τούτοις καὶ τὸ ὁ Ἕλλην, ὁ Γάλλος, ὁ Ἄγγλος, ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ, οἱ Ἕλληνες, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἄγγλοι· Ἀλλὰ ταῦτα χρῆσιμα μάλιστα ποιηταῖς· καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τὸ δέον λεπτύνειν μὴ καὶ περιέργον ἦ.

Μετωνομία δὲ ἐστὶν ἐπιδὼν διοῖν, σχέσιν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα

θάτερον τῷ ἐτέρῳ ὑποδηλωμένον ὀνόματι· Εἶη δ' ἂν καὶ τοῦτο μά-
 λιστα γιγνόμενον ἐξαχῶς· Πρῶτον μὲν, ὅταν ἀντὶ τοῦ αἰτιατοῦ ἐκ-
 λαμβάνωμεν τὴν αἰτίαν, ὡς τὸ, ἀνέγνων τὸν Πλάτωνα, ἀντὶ τοῦ-
 τὰς βίβλους τοῦ Πλάτωνος· οὕτω δὲ καὶ Ἄρην φαμὲν τὸν πόλεμον,
 καὶ τὴν φρόνησιν Ἀθηναίων· Δεύτερον δὲ τὸ ἀνάπαλιν, ὅτε τὸ αἰτιατὸν
 ἀντὶ τοῦ αἰτίου, ὡς κολάζειν χρῆ, ὦ ἄνδρες, τὰ ἀδικήματα, ἀντὶ
 τοὺς ἀδικοῦντας· Τρίτον, ὅτε τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου,
 ὡς τὸ, πᾶσα ἢ γῆ μεγαλύνει σε, καὶ πᾶσα ἢ πόλις ὑμνεῖ σε· ἀντὶ
 τοῦ οἱ ἐνοικοῦντες αὐτῇ· Τέταρτον, ὅτε τὸ σημεῖον λέγοντες, παρα-
 δηλοῦμεν τὸ σημαϊνόμενον· ὡς τὸ, ἐγκρατῆς τοῦ σκήπτρου καὶ τοῦ
 θρόνου ἐγένετο, ἀντὶ τῆς βασιλείας· Πέμπτον, ὅτε τὸ ἀφηρημένον
 ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου· ὡς τὸ, ἦλθεν Ἀλέξανδρος, πολλὴν ἐπαγό-
 μενος θεραπείαν, ἀντὶ τοῦ θεράποντος· Ἐκτον, τὸ ἀνάπαλιν, τὸ συγ-
 κεραιμένον ἀντὶ τοῦ ἀφηρημένου, ὡς τὸ, ἄριστον καὶ ἀκίνδυνόν ἐστι
 τὸ ἀληθές ἀεὶ λέγειν, ἀντὶ τὴν ἀλήθειαν. (*)

Τροπὴ περὶ λόγον.

Περὶ δὲ λόγον τροπαὶ εἶεν ἂν κἀνταῦθα μάλιστα τέσσαρες. Ἀλ-
 ληγορία, Περίφρασις, Ὑπερβολή, καὶ Εἰρωνεία.

Ἀλληγορία μὲν ἐστὶ λόγος μεταφορικὸς, ἀφ' ἐτέρου εἰς ἕτερον ση-
 μαινόμενον μεταπίπτων· οἷον λύκῳ τὸ πρόβατον παρέδωκας, ἀντὶ
 τοῦ, τὸν ἀθῶνον τυράννῳ καὶ ἀδίκῳ· εἰς τοῦτο δ' ἀνάγοιτ' ἂν καὶ
 οἱ μῦθοι, παροιμίαι τε, καὶ τὰ αἰνίγματα·

Περίφρασις δὲ ἐστὶν φράσις διὰ πλείονων ὀνομάτων ἀποδιδούσα
 τὸ σημαϊνόμενον, ὡς τὸ, πόνον τοῦ ζῆν ἠδέως ἡγεμόνα νομίζετε·
 καὶ δίκην δοῦναι, καὶ γραφῆ παραδοῦναι, καὶ τὰ τοιαῦτα.

(*) Παρὰ δὲ τὰ εἰρημένα καὶ ἕτερα ἔτι τέσσαρα εἰσάγονται παρὰ τῶν τεχνογράφων,
 οἷον, Μετάληψις, Ἀντονομασία, Κατάχρησις, Ὀνοματοποιία. ἀλλὰ ταῦτ' ἀνάγοιτ' ἂν εἰς
 τὰ εἰρημένα, ἢ μὲν μετάληψις εἰς τὴν μετωνομίαν· ἢ δὲ ἀντονομασία εἰς τὴν συνεκ-
 δοχὴν, ἢ δὲ κατάχρησις εἰς τὴν μεταφορὰν· ἐν δὲ τῇ Ὀνοματοποιίᾳ οὐδεμίαν τροπὴν
 λέξεως θεωρεῖται κατὰ γὰρ τὴν σημασίαν.

Ἵπερβολὴ δὲ ἐστὶ φράσις τὰ ὑποκείμενα πράγματα ὑπερβάλλουσα ὡς τὸ, χιόνος ἐστὶ λευκότερος, καὶ ἀράσσει τὸν οὐρανὸν τῇ κορυφῇ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἡ δὲ Εἰρωνεία ἢ αὐτὴ ἂν εἴη τῇ περὶ τὴν λέξιν, ὡς οὐδὲν, ἢ ὅτι διὰ πλειόνων ἐκφέρεται, διαφέρουσα τοιαύτη δ' ἐχρήσατο μάλιστα πάντων Σωκράτης ἐν τῷ διαλέγεσθαι. Ἀλλὰ νῦν μεταβαίνωμεν εἰς τὰ σχήματα.

Περὶ Σχημάτων.

Σχῆμα δὲ ἐστὶ κομψότης περὶ λόγον, τὴν κατ' ἰδιώτας ἀπαγγελίαν ἐκκλίνουσα· διενήνοχε δὲ τοῦτο τροπῆς, ἧ ἢ μὲν ἐναλλαγὴ τίς ἐστὶ τοῦ κατὰ τὴν λέξιν, ἢ λόγον σημαινομένου· τὸ δὲ σχῆμα, μενόντων μὲν τῶν αὐτῶν ὀνομάτων καὶ νοημάτων· εἰς ἐτέραν δὲ θέσιν μετατιθεμένων, σφοδρότερον πάθος τοῖς ἀχροαταῖς ἐμποιεῖ.

Τῶν οὖν σχημάτων τῶν μὲν περὶ τὴν λέξιν ὄντων, τῶν δὲ περὶ τὴν διάνοιαν, τὰ μὲν τῆς λέξεως τρισὶ κεφαλαίοις ἐκείνοις συγκλείεται ἅπαντα· ἐστὶ γὰρ ἡ προσθήκη, ἡ ἀφαιρέσει, ἡ ὁμοιότητι καὶ σχέσει τινὶ γιγνόμενα.

Τὰ κατὰ προσθήκην

Καὶ τῆς μὲν προσθήκης τρόποι κυρίως μὲν καὶ εἰς μείζον μετὰ τοῦ κάλλους καὶ πάθος ἐμβάλλοντες τέσσαρες, ἐπαναφορὰ, ἐπανάληψις, ἀναδίπλωσις, συνωνυμία. Εἰς δὲ κάλλος μᾶλλον λόγου συντεινόντες εἶεν ἂν καὶ οὗτοι μάλιστα ἕξ, ἀντιστροφή, συμπλοκή, ἐπάνοδος, κλίμαξ, πολυσύνδετον, καὶ ὑπερβατόν.

Καὶ τῶν μὲν πρὸς πάθος συντεινόντων πρώτη ἐστὶν ἡ Ἐπαναφορὰ, ἐπειδὴν ἀπὸ τῆς αὐτῆς λέξεως καθ' ἕναστον κῶλον ἐξῆς χωρῶμεν, ὡς τὸ τοῦ Δημοσθένους (ΙΖ· κδ. 8.) Μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὀνομάσθη Φιλίππου, ἕως προῦδωκεν Ὀλυθον· μέχρι τούτου Τιμόλεως, ἕως ἀπώλεσε Θήβας· μέχρι τούτου Εὐδίκος καὶ Σίμος οἱ Λαρισσαῖοι, ἕως Θεσσαλίαν ὑπὸ Φιλίππῳ ἐποίησαν. Κάν τὸ περὶ

συντάξῃς· ἐπὶ πολλῆς μὲν ἡσυχίας ἡμῶν ὁ Μιτυληναίων δῆμος καταλέλυται· ἐπὶ πολλῆς δὲ ἡσυχίας ὁ τῶν Ῥοδίων·

Ἐπανάληψις δὲ, ὃ καὶ κύκλος προσαγορεύεται, ἐπειδὴν, ἀφ' οὗ ἂν ἀρξώμεθα, εἰς τοῦτ' αὐτὸ λήξωμεν· ὡς τὸ, ἴωμεν ἐπὶ τὸν πολέμιον, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ἴωμεν.

Ἀναδίπλωσις δὲ, ἐπειδὴν τὸ ἐπόμενον κῶλον ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἄρχεται λέξεως, εἰς ἣν τελευτᾷ τὸ ἡγούμενον· ὡς τὸ, οὐ γὰρ δῆπου Κτησιφῶντα μὲν δύναται διώκειν δι' ἐμέ, ἐμὲ δὲ αὐτὸν, εἴπερ ἐξελέγγειν ἐνόμιζεν, οὐκ ἂν ἐγράψατο (Δημ. ΙΖ. ἡ, 5) Ἐγγυς δὲ τούτου καὶ τὸ τοῦ Ὀμήρου ἔπος ἐκεῖνο κομψότατον·

» χόλος δέ μιν ἄγριος ἤρει·

» Ἥρη δ' οὐκ ἔχαδε σῆθος χόλον.

Συνωνυμία δὲ, ἐπειδὴν τὸ πάθος αὐξῆσαι βουλούμενοι, πολλοῖς ἅμα χρῆσώμεθα συνωνύμοις ὀνόμασιν, ὡς τὸ τοῦ αὐτοῦ (Κ. κή, 5) ὡς ἐπληρώθη τὸ θέατρον, καὶ τὸν ὄχλον συνειλεγμένον εἶδον ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, ὤκνησαν, ἔιασαν, οὐδεὶς ἤψατο. Ταῦτα μὲν τὰ εἰς πάθος μᾶλλον τῷ λόγῳ συμβάλλοντα.

Τῶν δὲ πρὸς κάλλος μᾶλλον συντεινόντων πρῶτόν ἐστιν ἡ Ἀντιστροφὴ· ἥτις ἐστὶ τοῦναντίον τῆς Ἐπαναφορᾶς, ὅταν τὰ κῶλα εἰς τὴν αὐτὴν λέξιν λήγωσιν· ὡς τὸ, ἂν τὰ παρόντα ἀναλώσης πρὸς ἃ μὴ δεῖ, τῶν ἀπόντων οὐκ εὐπορήσεις πρὸς ἃ δεῖ. (Γ. ἡ, 2)

Συμπλοκὴ δὲ τὸ ἐξ ἄμφοῖν ἐπαναφορᾶς τε καὶ ἀντιστροφῆς συγκείμενον· τούτέστι τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγον· ὡς τὸ, ἐπὶ σεαυτὸν καλεῖς, ἐπὶ τοὺς νόμους καλεῖς, ἐπὶ τὴν δημοκρατίαν καλεῖς.

Ἐπάνοδος δὲ, ἐπειδὴν ἀπὸ τῶν ἐσχάτων πωρς, καθάπερ οἱ πρῦμνην ἀνακρουόμενοι, πρὸς τὰ πρῶτα ἀναποδίξωμεν· ὡς τὸ, οὐ γὰρ Αἰσχίνης ὑπὲρ τῆς εἰρήνης κρίνεται, ἀλλ' ἡ εἰρήνη δι' Αἰσχίνην διαβέβληται (ΙΗ. μβ, 7.) Καὶ οὐ γὰρ ἡμεῖς διὰ Χριστὸν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς ἐγένετο ἄνθρωπος· καὶ, οὐκ ἐγὼ διὰ σέ, σὺ δὲ

δι' ἐμὲ πλούσιος γέγονας· ἔιη δ' ἂν τοῦτο καὶ Ἀναδίπλωσις, ὡς περ εἰρηται.

Κλίμαξ δὲ, ἐπειδὴν ἀπὸ τῆς τελευταίας τοῦ ἡγουμένου βαθμηδὸν τοῦ ἐπομένου κώλου ἀρχόμεθα· ὡς τὸ, οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα δὲ· οὐδ' ἔγραψα μὲν, οὐκ ἐπρέσβευσα δὲ· οὐδ' ἐπρέσβευσα μὲν, οὐκ ἔπεισα δὲ Θηβαίους. (Δημ. ΙΖ. 95, Ι.)

Πολυσύνδετον δὲ, ἐπειδὴν πάντα ἐφεξῆς κῶλα καὶ κόμματα τῶ Καὶ συνδέσμῳ συνδέωμεν· ὡς τὸ, Ἄλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφετερίζομενος, καὶ κατακόπτων πορθμὸν, καὶ κατασκευάζων ἐπιτείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ Μεγάρους ἐπιχειρῶν, καὶ καταλαμβάνων Ὠρεόν. κτλ. [ΙΖ. λδ, 5]

Ἵπερβατὸν δὲ, ὅταν ἐπεντιψῶνταί τινα μεταξύ· ὡς τὸ, τὸ δὲ, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστι, τὴν πατρίδα καταπροδοῦναι τοῦτ' ἐστι τὸ μὴ ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτῆς πονεῖν· Καὶ, ὁ γὰρ, οἷς ἂν ἐγὼ ληφθῶ, ταῦτα πράττων, καὶ κατασκευαζόμενος, οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ. (Θ. ή, 6.) Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ προσθήκην.

Τὰ κατ' Ἀφαίρεσιν.

Τοῦ δὲ κατ' Ἀφαίρεσιν δύο εἰσὶ τρόποι, ἀσύνδετον καὶ συνεζευγμένον, καὶ ἀσύνδετον μὲν ἐστὶ τὸ ἄνευ συνδέσμου προφερόμενον· ὅπερ καὶ πρὸς πάθος πολὺ συμβάλλεται· ὡς τὸ, ὑμεῖς ἐπιστεύσατε, οἱ Φωκεῖς ἐπέειποντο, ἐνέδωκαν ἑαυτοὺς, ἀπώλοντο· Καὶ τοῦτο, παραιρεῖται τὴν θρασύτητα τούτων, ἀποστρέφει τὴν γλῶτταν, ἐμφράττει τὸ στόμα, ἀγχει, σιωπᾶν ποιεῖ. (ΙΗ. λά 9.πά, 6.)

Συνεζευγμένον δὲ, ἐπειδὴν πολλὰ κῶλα εἰς ἓν δι' ἐνὸς συνδέονται ῥήματος· ὡς τὸ, Ἄξιον τούτους ἐπαινεῖν· οἱ τῷ πλήθει βοηθήσαντες, καὶ ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας μαχόμενοι, πατρίδα τὴν ἀρετὴν ἠγησάμενοι, τοιαύτην τοῦ βίου τελευταίην ἐποίησαντο. Λυσ. Ἐπιταφ. ια.

Τὰ καθ' ὁμοιότητα.

Τοῦ δὲ καθ' ὁμοιότητα τρόποι εἶεν καὶ τούτου μάλιστα τέσσαρες,

παρονομασία, ὁμοιοτέλευτον, πάρισον, καὶ ἀντίθετον· καὶ Παρονομασία μὲν ἐστίν, ἐπειδὴν μικρὸν τῶν ληφθέντων κινήσαντες, ἀλλοίαν ἔννοιαν σχῶμεν· ὡς τὸ, πολλὰ καὶ πεζομαχοῦντες καὶ ναυμαχοῦντες τρόπαια ἔστησαν τοιοῦτον δέ τοι καὶ τὸ, οὐ δοῦναι, ἀλλ' ἀποδοῦναι ἡμῖν τὴν Ἀλλογήσον χρῆ. Δημ. ἐν τῷ περὶ Ἀλλογήσου.

Ὅμοιοτέλευτον δέ, ἐπειδὴν τὰ κῶλα, ἢ κόμματα εἰς τὴν αὐτὴν συλλαβὴν τελευτῶσιν· ὡς τὰ, σὺ μὲν παιδείας ἐπιθυμεῖς, ἐγὼ δὲ παιδεύειν ἄλλους ἐπιχειρῶ· καὶ σὺ μὲν ἀκμὴν φιλοσοφεῖς, ἐγὼ δὲ τοὺς φιλοσοφούντας ἐπανορθῶ· Ἰσωκ. πρὸς Δημ.

Πάρισον δέ, ὃ καὶ ἰσόκωλον λέγεται, ἐπειδὴν ἴσας συλλαβὰς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ κῶλα σχῶσιν· ὡς τότε εἰρημένον αὐτὸ, καὶ τὸ, Ἄ μὲν ἐπίστασαι, διαφύλαττε ταῖς μελέταις· ἃ δὲ μὴ μεμάθηκας, προσλάμβανε ταῖς ἐπιστήμαίς· αὐτόθι.

Ἀντίθετον δέ, ἐπειδὴν τι τῇ λέξει ἀντικείμενον ἦ, ὡς τὸ, πεζεῦσαι μὲν διὰ θαλάσσης, πλεῦσαι δὲ διὰ τῆς ἠπείρου, ζεύξας μὲν τὸν Ἑλλήσποντον, διορύξας δὲ τὸν Ἄθω. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατὰ τὴν λέξιν σχημάτων ἐκ πολλῶν ὀλίγα· οὐ δὲ γὰρ ἄξια τὰ πολλὰ τῶν ἐν ταῖς πραγματείαις φερομένων· διὸ μεταβαίνωμεν νῦν ἐπὶ τὰ κατὰ διάνοιαν.

Σχηματα διανοίας.

Πολλῶν οὖν ὄντων καὶ τῶν τῆς Διανοίας σχημάτων, ὡς καὶ ἐς πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν περινενοῆσθαι παράτισιν, ἡμεῖς, ὅσα αὐτῶν ἐμφαντικώτερον ἔχει τὸ πάθος, ταῦτα μόνον, ἅτε δὴ τοῦπίτομον κἂν τούτοις διώκοντες, ἐκθησόμεθα· Εἶεν ἂν οὖν καὶ ταῦθ' οὕτω συλλήθῃδην μάλισθ' ἐκκαίδεκα· ἀντίθετον, ἀποσροφή, ἀνακοίνωσις, συγχώρησις, ἐπανόρθωσις, διαπόρησις, ἐπιφώνησις, ἐπιφώνημα, ἐρώτησις, παράλειψις, πρόληψις, ἀνθυποφορὰ, ἀποσιώπησις, προσωποποιία, διάλογος, καὶ ἠθοποιία· τὰ δὲ παρὰ ταῦτα οὐκ ἄνευ πολλῆς ψυχρότητος εἰσῆκται ταῖς πραγματείαις.

Ἀντίθετον τοίνυν λέγεται, ἐπειδὴν διανόημά τι διανοήματι ἀν-

τικείμενον ἢ ὡς τὸ, ἐδίδασκες γράμματα, ἐγὼ δὲ ἐφοίτων· ἐτέλεις, ἐγὼ δὲ ἐτελούμην· ἐτριταγωνίζεις, ἐγὼ δὲ ἐθεώρουν· ἐγραμμάτευες, ἐγὼ δὲ ἐκκλησιάζον· ἐξέπιπτες, ἐγὼ δὲ ἐσύριττον. Δημ. ΙΖ. ρ κ ζ, 3·

Ἀποσροφή δὲ, ἐπειδὴν ἀπὸ τῶν ἀχροατῶν αἴφνης ἐφ' ἕτερον πρόσωπον μεταβῶμεν· ὡς τὸ, εἶτα μὲ ἐρωτᾷς ἀντὶ ποίας ἀρετῆς ἀξιῶ τιμᾶσθαι; πολλαχῆ δὲ τῷ σχήματι τούτῳ, ἰσχυρῶ ὄντι, εὐφυῶς ἐχρήσατο Δημοσθένης· Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ πρὸς Λεπτίνην (μδ.) Ἔμοι δ', ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δοκεῖ Λεπτίνης· (καί μοι πρὸς Διὸς μηδὲν ὀργισθῆς· οὐδὲν γὰρ φλαῦρον ἐρώσῃ·) ἢ οὐκ ἀνεγνωκέναι τοὺς τοῦ Σόλωνος νόμους, ἢ οὐ συνιέναι.

Ἀνακοίνωσις δὲ, ἐπειδὴν ἐν τῷ λόγῳ καὶ ἐτέρου τινὸς τὴν γνώμην αἰτῶμεν· ὡς τὸ, Καί μοι πρὸς Διὸς καὶ Θεῶν, εἶπατε, ὦ ἄνδρες δικασταί, τί ἐχρῆν μὲ ποιεῖν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει πραγμάτων; Καί, τί τὴν πόλιν, Δίσχινη, προσῆκε ποιεῖν, ἀρχὴν καὶ τυραννίδα ὀρώσαν ἐαυτῷ κατασκευαζόμενον Φίλιππον; ἢ τί τὸν σύμβουλον ἔδει λέγειν καὶ γράφειν τὸν Ἀθηνησιν ἐμὲ; ἤδη γάρ σέ ἐρωτῶ. ΙΖ. λβ·

Συγχώρησις δὲ ἐπειδὴν συγχωρῶμέν τι τῷ ἀντιδίκῳ, ἢ ἀπλῶς τοῖς ἀκροωμένοις, ἴν' ἐπενέγκωμεν ἕτερον, ἐν ᾧ ἂν μάλισθ' ἡμῖν συμφέρη πιστεῦεσθαι· οἷον « Εἰμὲν γὰρ μὴ ἐχρῆν, ἀλλὰ τὴν » Μυσῶν λείαν καλουμένην τὴν Ἑλλάδα οὐσαν ὀφθῆναι, ζώντων καὶ » ὄντων Ἀθηναίων, ἔστω ἀδικήματα ταῦτ' ἐμά· εἰδὲ ἔδει τούτων » κωλυτὴν φανῆναι, τίν' ἄλλον, ἢ τὸν τῶν Ἀθηναίων δῆμον προσῆκε » γενέσθαι; (ΙΖ. λδ.) Ὅμοιον δ' ἂν εἴη καὶ ἐν τῷ περὶ Μεγαλοπο- » λιτῶν (γ.) Ἐὰν δ' ἀδικῶσι (Λακεδαιμόνιοι) καὶ πολεμεῖν οἴωνται » δεῖν, εἰμὲν ὑπὲρ τούτου βουλευτέον, εἰ χρὴ μεγάλην πόλιν ἡμᾶς » προέσθαι Λακεδαιμονίοις, ἢ μὴ, δίκαιον μὲν οὐ, συγχωρῶ δ' ἔγωγ' » εἶσαι, καὶ μηδὲν ἐναντιωθῆναι τοῖς τότε τῶν αὐτῶν μετασχοῦσι » κινδύνων· εἰδ' ἅπαντες ἐπίστασθε, ὅτι ταύτην ἂν ἔλωσιν, ἴασις ἐπὶ » Μεσσήνην, φρασάτωτις ἐμοὶ τῶν καὶ χαλεπῶν τοῖς Μεγαλοπολι- » ταις, τί ποθ' ἡμῖν συμβουλεύσει ποιεῖν;»

Ἐπανόρθωσις δὲ, ἐπειδὴν τοῖς δόξασιν ἔχειν ἡμαρτημένως, ἢ λέξει, ἢ ὄλῳ λόγῳ, ἐπάγωμεν ἄλλο τι πρὸς θεραπείαν δῆθεν ἐκείνων, ὡς

τὸ, « ὡς ἔσται τῶν αἰσχρῶν, μᾶλλον δὲ τῶν αἰσχίστων μὴ μόνον
 » πόλεων καὶ τόπων, ὧν ἡμεν κύριοι φαίνεσθαι προΐεμένους, ἀλλὰ
 » καὶ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης παρασκευασθέντων συμμάχων τε καὶ κατ-
 » ρῶν· (B. α.) Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο εἰ γένοιτο πρότερον, προδιόρθωσις
 » λέγεται· ὡς τὸ, Ἄξιῳ δὲ ἡμᾶς, ἐὰν μετὰ παρῆρσίας τοὺς λόγους
 » ποιῶμαι, ὑπομένειν, τοῦτο θεωροῦντας, εἰ ἀληθῆ λέγω· ΓΒ, δ.

Διαπόρῃσις δὲ, ἐπειδὴν περίτινος πράγματος διαπορῶμεν, ἢ γοῦν
 προσποιώμεθα ἀπορεῖν· ὡς τὸ, ἀπορῶ δ' ὀπόθεν χρῆ ἄρξασθαι τῆς
 κατηγορίας· πότερον κ. τ. λ.

Ἐπιφώνησις δὲ, ἐπειδὴν τῆς ψυχῆς ἀγανάκτησιν βουλώμεθα
 δηλώσαι· ὡς τὸ, ὅς ἐμοῦ Φιλιππισμὸν, ὦ γῆ καὶ θεοί! κατηγορεῖ,
 τὸ οὐκ ἂν εἴποι οὗτος;

Ἐπιφώνημα δὲ, ἐπειδὴν μετὰ τὴν τοῦ προκειμένου πράγματος
 διήγησιν ἐπενέγκωμεν γνώμην τινὰ ἐξωθεν ἠθικῶς εἰς αὐτὸ ἀναφε-
 ρομένην· ὡς τὸ, οὕτως ἐκεῖνος ἀπληστος ἦν· Καὶ, οὕτως ἡ φύσις
 τῶν ἀνθρώπων ῥαδίως μεταβάλλεται. Καὶ δεῖ γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθη-
 ναῖοι, τὰ ὧτα ὑμῶν ἰάσασθαι τὸν βουλόμενον ποιῆσαί τι τὴν
 πόλιν ὑμῶν ἀγαθόν· διέφθαρται γὰρ οὕτω πολλὰ καὶ ψευδῆ, καὶ
 πάντα μᾶλλον, ἢ τὰ βέλτιστα ἀκούειν συνείησθε.

Ἐρώτησις δὲ, ἐπειδὴν τῶ ἐρωτηματικῷ χρώμενοι, οὐκ ἀναμέ-
 νωμεν ἀπόκρισιν· ὡς τὸ, Πότε οὖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πότε ἂ δεῖ
 πράξετε; ἐπειδὴν τί γένηται; Καὶ πάλιν· τί ἀναδυόμεθα, ἢ τί μέλ-
 λομεν; ἢ πότε τὰ δέοντα ποιεῖν ἐθέλησαιμεν; ὅταν νῆ Δί' ἀνά-
 γκη τις ᾖ;

Παράλειψις δὲ, ἐπειδὴν πολλῶν ὄντων τῶν πραγμάτων, προ-
 σποιώμεθα μὲν βούλεσθαι παραλιπεῖν τὰ πολλὰ· λέγωμεν δὲ οὐχ
 ἦττον· ὡς τὸ, ἐν μὲν τοῖς ἰδίους, ὡς ἴστε, ὅτι κοινός εἰμι καὶ
 φιλόανθρωπος, πᾶσι τοῖς δεομένοις ἐπαρκῶν, σιωπῶ (ΙΖ. ρκη.).
 Καὶ παρ' Ἰσοκράτει, « Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων καθεστῶτων,
 Εὐαγόρας γίγνεται· περὶ οὗ τὰς φήμας, καὶ τὰς μαντείας, καὶ τὰς
 » ὀφείας τὰς ἐν τοῖς ὑπνοῖς γενομένας, ἐξ ὧν μείζων ἂν φανεῖται

» γεγονώς, ἢ κατ' ἄνθρωπον, αἰροῦμαι καταλιπεῖν οὐκ ἀπιστῶν
 » τοῖς λεγομένοις, ἀλλ' ἵνα κ.τλ.

Πρόληψις δὲ, ἐπειδὴν προκαταλαμβάνωμεν τοὺς ἀντιδίκους, περὶ ὧν ἂν μέλλωσι λέγειν· ὡς τὸ, Ὀιομαι τοίνυν καὶ τοῦτον τὸν λόγον Δεπτίνην ἐρεῖν, ὡς τὰς εἰκόνας καὶ τὴν σίτησιν οὐκ ἀφαιρεῖται τῶν εἰληφότων ὁ νόμος· ἀλλ' ἐξέσται· κ.τλ.

Ἀνθυποφορὰ δὲ, ἐπειδὴν ἐρωτῶν τίς τι, αὐτὸς πρὸς τὸ ἐρωτώμενον ποιῆται καὶ τὴν ἀπόκρισιν· ὡς τὸ, Ἐπὶ τίσι μέγα φρονεῖς; ἐπὶ πλούτῳ; ἀλλὰ τύχης ἔργον· ἐπὶ τοῖς ἀξιώμασιν; ἀλλὰ πρόσκαιρα ταῦτα· ἐπὶ δόξῃ; ἀλλ' ἐπίφθονον χρῆμα καὶ τοῦτο· ἀλλ' ἐπὶ νεότητι; καὶ αὐτὴ ἐπίκηρος· ἐπὶ τίσιν οὖν; « Τοιοῦτο δὲ καὶ τὸ, τί
 » γὰρ καὶ βουλόμενοι μετεπέμπεσθε αὐτοὺς ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ; ἐπὶ
 » τὴν εἰρήνην; ἀλλ' ὑπῆρχεν ἅπασιν· ἀλλ' ἐπὶ τὸν πόλεμον; ἀλλ'
 » αὐτοὶ περὶ εἰρήνης ἐβουλεύεσθε. (ΙΖ. ιγ.)

Ἀποσιώπησις δὲ, ἐπειδὴν διακόπτωμέν τι ἐν τῷ λόγῳ, ὡς αἰσχρὸν ὄν, ἢ βλάσφημον· ὡς τὸ, « Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν... οὐ βούλομαι
 » δὲ οὐδὲν δυσχερὲς εἰπεῖν ἀρχόμενος τοῦ λόγου. (ΙΖ. β.) Καὶ, ὡς
 » μήτηρ μὲν ὑπῆρχε πολίτις· πατὴρ δὲ, οὐκ ἐρῶ πόθεν. Κἂν τῷ
 » περὶ Μεγαλοπολιτῶν (ς.) « Αἰρετώτερον ἡγοῦμαι τὸν ὄροπὸν ἔἶναι,
 » ἢ Λακεδαιμονίοις Μεσσήνην προσέσθαι· οὐ γὰρ ἂν ἡγοῦμαι περὶ
 » τούτου μόνον ὑμῖν εἶναι τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐκείνους· ἀλλ' ἐάσω
 » πῶς ἐπέλθόν μοι εἰπεῖν ». Ὅρα ὅπως τὸ τελευταῖον κῶλον ἀντήλλαξε πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δυσφημίας, ἵνα μὴ δῆθεν εἶπη, ἀλλὰ
 » περὶ αὐτῆς τῆς πόλεως.

Προσωποποιία δὲ, ἐπειδὴν λόγον καὶ πρόσωπον ἀψύχῳ τινὶ περιάψωμεν· οἷον, « Ὁ μὲν οὖν παρῶν καιρὸς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
 » μονονουχὶ λέγει φωνὴν ἀφιεῖς, ὅτι τῶν πραγμάτων ἡμῖν ἐκείνων
 » αὐτοῖς ἀντιληπτέον ἐστίν, εἴπερ ὑπὲρ σωτηρίας αὐτῶν φροντίζετε.

Διάλογος δὲ, ἐπειδὴν μετὰ τινος ἐν τῷ λόγῳ διαλεγώμεθα ὡς τὸ, « Ἀνάθηθι οὖν, καὶ μοι ἀποκρίναι, εἴτι σε ἐρωτῶ· ἐπήγαγες
 » Πολέμαρχον, ἢ οὐ; τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων προσταττόμενα ἐποίουν·
 » ἤσθα ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, ὅτε οἱ λόγοι ἐγίνοντο περὶ ἡμῶν; ἦν·

» πότερον, συνηγόρευες τοῖς κελεύουσιν ἀποκτεῖναι, ἢ ἀντέλεγες;
 » ἀντέλεγον· εἶτα, ὧ σχετλιώτατε πάντων· κ.τ.λ. (Λυσ. Ἐρατ) Ἐστὶ
 δὲ τοῦτο διάφορον τοῦ κατ' ἀνθυποφορὰν εἰρημένου.

Ἡθοποιία δὲ, ἐπειδὴν ἠθικώτερον τῷ λόγῳ πρὸς τι πρόσωπον
 χρώμεθα· ὡς τὸ, « Ἐγὼ ἐκείνους τοὺς λόγους ἐζήτουν παρὰ τούτου,
 » ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐμοὶ μὲν χρήσασθε, ὅτι βούλεσθε, ἐπίστευσα,
 » ἐξηπατήθην, ἤμαρτον, ὁμολογῶ. τὸν δ' ἄνθρωπον φυλάττεσθε·
 » ἄπιστος, γόης, πονηρὸς. κ.τ.λ. (ΙΗ. μδ.) ἐξ οὗ καὶ Διδάμιος,
 « ἐν τῷ ἀποκηρυττομένῳ. Ἐγὼ ἐκείνους τοὺς λόγους ἐζήτουν παρὰ
 » τοῦ πατρός· ὧ παῖ, τῆς ἀνθρωπείας ἀπυτομολικας φύσεως; τὴν
 » τῶν θηρίων ἐζήλωκας ἀγριότητα; ταχέως ἐπελάθου τῆς ναυαγίας
 » ἐκείνης; γαμεῖν ἐθέλεις; οὐ γὰρ ὄκνεῖς τοῦ γάμου καὶ τοῦνομα.

Ταυθ' ἡμῖν ἀπὸ πλείονων ὀλίγα κατ' ἐπιτομὴν καὶ πρὸς πρωτο-
 πείρους σχήματα κείσθωσαν· οἷς γὰρ μὴ ταυθ' ἱκανά, οὐδὲ τοῦ πλείο-
 νος ὄφελος· οὐ γὰρ ἐκ τῆς πλατείας τῶν τεχνογράφων ἐρεσχειλίας,
 ἀλλ' ἐκ τῆς μετὰ προσοχῆς καὶ μιμήσεως τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν
 συγγραφέων ἀναγνώσεως ἢ ἕξις ἐγγίνεται· ἕξις γὰρ ὡς κατὰ τῶν
 ἄλλων ἀπάντων, οὕτω καὶ τῇ ῥητορείᾳ ὑπάρχει ἀνυσιμώτατον·
 καὶ οὐχ ὥπερ θεωρίας ἡγουμένης μετρίας ἢ πράξις τὸ τέλειον ἐπιτί-
 θησιν, οὕτω καὶ τῆς πράξεως ἄνευ κατορθοῦ θεωρία. Ὁ τοίνυν Δημο-
 σθένην θαυμάζων, τοὺς ἐκείνου μιμείσθω ἀγῶνας.

Περὶ Ἀρμονίας καὶ Λεκτικῶν Χαρακτήρων

Τῆς μὲν οὖν Ῥητορικῆς ἐστὶν ἀληθῶς καὶ περὶ Ἀρμονίας καὶ Χα-
 ρακτήρων τοῦ λόγου διαλαβεῖν· ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ πρώτου λέγειν,
 ὥστε καὶ πείθειν διδάσκοντα, καὶ πείθεσθαι συνιέντα, τοῦτ' οὐκ οἶδα,
 εἰ ἀνυστόν τῳ ἐγένετο· καὶ μοι μαρτυρούντων ἐν τούτοις εὐσυνειδότης
 οἱ πολλὰ μὲν περὶ τούτου εἰπόντες, ὀλίγα δὲ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οὐδ'
 ὀλίγα γνωστὰ καὶ καταληπτὰ δυνηθέντες ποιῆσαι· οὐδὲν γὰρ οὐδ'
 αὐτοὶ συνειδότες εἰρήκασιν, ὅ,τι μὴ ἐξ ἄλλων ἄλλοι παραλαβόντες,
 καὶ μεταγραφάμενοι, ἀποφυγὴν τῆς ἀλλεπαλληλίας τῶν φωνέντων,

τὴν Ἄρμονίαν εἶναι γελοίως ὀρίσαντες· καὶ σύγκρουσιν συμφώνων, καὶ σιγματισμὸν, ποιότητά τε καὶ ποσότητα μακρῶν καὶ βραχέων, ἀμόνοις τοῖς ἀρχαίοις κατὰ χρόνον ἴσως προῦφέρετο, καὶ πόδας ἐπέων, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ,τι θαλαττοκοποῦντες συνείρουσιν· αἴτιο δ' οἶμαι, ὅτι περὶ Ἄρμονίας οὐχ οὕτω τῆς γλώττης ἐστὶν ἐξηγήσασθαι, οὐδὲ τῆς γραφίδος γράφειν, ὅσον ἀκοῆς μὲν ἐκ πολλῆς τριβῆς συνχρόνῳ αἰσθῆσθαι, νοὸς δὲ μετὰ ταῦτα κρίνειν ἐνδιαθέτως διὰ τὸ ἀπλήν εἶναι ιδέαν, οἶμαι, τὴν Ἄρμονίαν, ὡς ἄμοιρον οὔσαν γνωρισμάτων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δυσεξήγητον· καθάπερ συμβαίνει καὶ τοῖς πρώτως ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπίπτουσι, (Λογικῇ κἀ') ἀπλοῖς πεφυκόσι καὶ τούτοις, λόγῳ δηλονότι μὴ δύνασθαι ἐρμηνεύεσθαι· ἀλλ' ὄφει μὲν τὰ ὁρατὰ, γεύσει δὲ τὰ γευστὰ, ὄσφρησει δὲ τὰ ὄσφραντὰ, ἀφῆ δὲ τὰ ἀπτὰ διακρίνεσθαι· ἃ δὲ παρὰ τοῦ σοφοῦ Οἰκονόμου εἴρηται (Γραμ. σελ. 134) καλὰ μὲν καὶ γενναῖα· ἀλλ' ἐγὼ οὐ ξινίημι, οὐδ' ἐπαίω. Ἐατέον οὖν καὶ τὸν περὶ Ἄρμονίας λόγον τῇ ἀκουστικῇ δυνάμει καὶ κρίσει· ἢ παρελθὼν τις δεῖξάτω μοι τὰ γνωρίσματα τῆς Ἄρμονίας, οἷς ἂν αὐτὴν ὀρίσαίμεθα· Ἐν δὲ τῇ μουσικῇ αὕτη γένοιτ' ἂν διδακτόν. τάτε γὰρ ἄσματα ἀριθμῶ συλλαβῶν, καὶ τόνων προσδιορισμῶ ἐν ῥητοῖς περιώρισται μέτροις, καὶ τὰ ὄργανα κατατομαῖς καὶ διαστήμασι καὶ ἄλλοις σημείοις μεμέρισται.

Ἐῶμεν τοίνυν πρὸς νέους ἀνήνυτα λέγειν περὶ Ἄρμονίας, ὡς μὴ σκοποῦντες τοῦτο, μὴδ' ἄλλως βουλόμενοι εἰς μεταφυσικὰς ιδέας ἀκαίρως μεταφοιτῶντες, εἰκῆ ἐπιδείκνυσθαι· μεταβαίνωμεν δὲ εἰς τοὺς Λεκτικοὺς χαρακτῆρας, ἐργῶδες μὲν καὶ τοῦτο, καὶ πάνυ γε δυσδιάκριτον· ἐπαγγελλόμενον δὲ ὑποδείξειεν ἡμῖν τρίβον τινὰ πρὸς ἀληθῆς ὡς ἐν ἀμυδρῷ τῷ φωτί·

Περὶ Ὑψηλοῦ Χαρακτῆρος.

Πολλῶν τοίνυν ὄντων τῶν τοῦ λόγου Χαρακτῆρων, τρεῖς μάλιστα οἱ τὰς τέχνας συγγράψαντες ἡμῖν ἐπισημοτέρους παραδεδώκασι, τὸν ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ, τὸν ἀφελῆ καὶ ἰσχνόν, τὸν γλαφυ-

ρόν καὶ ἀνθηρόν· καὶ ὕψηλός μὲν ἂν εἴη μάλιστα τὸ περὶ μεγάλων
πραγαγμάτων, ἢ συμβεβηκότων ἐν σταθερῷ τῷ ἤθει ἀξίως λέγειν
ὡς Θουκυδίδης τὸ περὶ λοιμοῦ (B. μζ.) καὶ τὴν ἐν Συρακούσαις
ναυμαχίαν. (Z. δ.) καὶ τὰ ἐν ταῖς Ἐπιπολαῖς· (Z. μδ.) ἃ τίς ἀνα-
γινώσκων, οὐ συναισθάνεται παθαινόμενος; Ὀμηρος δ' αὖ καὶ ἀλ-
λαχῇ μὲν, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς ἐποίησε τὸν Δία ἐπινεύσαντα Θέτιδι,
ὕψος ἤρε τὸν λόγον. (Ἰλ. Α' 528.)

- » Ἡ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὄφρυσιν νεῦσε Κρονίων·
- » Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεβρώσαντο ἄνακτος
- » Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἀλλαχῇ. (Ἰλ. Υ' 56.)

- » Δεινὸν δ' ἐβρόντισε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
- » Ὑψόθεν· αὐτὰρ ἔνερθε Ποσειδάων ἐτίναξε
- » Γαῖαν ἀπειρεσίην, ὀρέωντ' αἰπεινὰ κάρηνα,
- » Πάντες δ' ἐσειόντο πόδες πολυπίδακος Ἰδῆς
- » Καὶ κορυφαί. Τρώων τε πόλις καὶ νῆες Ἀχαιῶν.
- » Ἐδδεις δ' ὑπένερθεν ἄναξ ἀνέρων Ἠιδωνεύς·
- » Δείσας δ' ἐκ θρόνου ἄλτο, καὶ ἴαχε, μὴ οἱ ὑπένερθεν
- » Γαῖαν ἀναρρήξειε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
- » Οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη.
- » Σμαρδαλέ², εὐρύεντα, τάτε συγέουσι θεοί περ.

Ἰοιοῦτο δέ τι ἐμφαίνεται καὶ τῷ Ἡφαιστοεὐκτῷ ἀριστουγήματι.

- » Πέντε δ' ἄρ' αὐτοῦ ἔσαν σάκεος πτύχες· αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
- » Ποίει δαίδαλα πολλὰ ἰδυίησι πραπίδεςσαι·
- » Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν.
- » Ἡέλιόντ' ἀκάμαντα, σελήνην τε πλήθουσαν.

Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα, μεγάλα ὄντα, ἄξιον εἰληφᾶσι καὶ
ἀπὸ τοῦ λόγου τὸ ὕψος. Παρὰ δὲ ταῦτά ἐστι καὶ ἕτερον μέγεθος τὸ

ἔπὸ τοῦ ἤθους τὴν τοῦ λέγοντος ἐμφαῖον διάνοιαν· ὅς καὶ Μεγαλοπρεπῆς χαρακτήρ, ὡς ἂν ἔγωγε φαίην, προσφυστέρον λέγοιτ' ἂν· ὅ,τε γὰρ ὑψηλὸς καὶ μεγαλοπρεπῆς εἰς ταῦτόν μὲν ἂν ἦκοιεν, ὡς πάθος καὶ ἐκπληξιν τοῖς ἀκούουσιν ἀμφοτέροι ἐμποιοῦντες· διαφέροισιν δὲ, ἧ ὁ μὲν ἀπὸ τῶν φραζομένων ὀρμάται πραγμάτων· ὁ δὲ μεγαλοπρεπῆς ἀπὸ τῆς διανοίας τοῦ λέγοντος· κακείνος μὲν, σὺν σπουδῇ καὶ σφοδρότερον· οὗτος δὲ, πρῶτον καὶ ἀταράχῳ ἦθει τοῦ λέγοντος παρέχει τὸ αἶσθημα· κακείνου μὲν εἶρηται παραδείγματα· εἶπωμεν δὲ καὶ περὶ τούτου ὀλίγα ἀπὸ πολλῶν. Διογένης, τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπιστάντος αὐτῷ ἡλιουμένῳ ἐν τῷ Ἰσθμῷ, καὶ εἰπόντος, αἰτησόν με, ὅ ἂν ἐθέλης ποιῆσαι σοι, ἀποκρινάμενος, ἀποσκοτίσόν μου, κατεκλίθη αὐθις εὐθύς. Τοῦ δὲ αὐτοῦ Βασιλέως, ὡς Ἀρριανὸς ἱστορεῖ, φιλοτιμότερον ἐρωτήσαντος τοὺς τῶν Δαλματῶν πρέσβεις, τίποτ' αὐτοὺς τῶν ἀνθρωπίνων μᾶλλον δεδίττεται, ἀπεκρίναντο, μή ποθ' ὁ οὐρανὸς αὐτοῖς ἐμπέσῃ· οὕτως ἢ τοῦ Μακεδόνοιο ἐλπίς εἰς τοῦναντίον τῆς φιλοτιμίας ἀπέβη, ὥστε θαυμάσαντ' εἰπεῖν, ἀλαζόνες εἰσὶν οἱ Δαλμάται· Ἐν δὲ τοῖς Ἰνδοῖς αὐθις, ἐρωτήσαντος Πῶρον τὸν βασιλέα, ἥδη ἐζωγρημένον, πῶς σοι χρήσωμαι; Βασιλικῶς, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος ἐν ἀταράχῳ τῷ σχήματι· θαυμάσας δὲ καὶ τούτου τοῦ ἀνδρὸς τὴν διάνοιαν, ἐν μεγίστῃ τιμῇ ἤγεν αὐτὸν τοῦ λοιποῦ. Ὅμοιον δὲ καὶ τὸ Ὀμηρικὸν ἐκεῖνο (Ὀδ. ὦ. 40.)

» Σὺ δὲ στροφάλιγγι κονίης

» Κεῖσο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἵπποσυνάων.

Τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα βραχέα ὄντα, μεγάλην ἐμφαίνουσι τὴν διάνοιαν·

Παρὰ δὲ ταῦτά ἐστιν ἔτι καὶ ἐν πλείοσι μὲν, ἀταράχῳ δὲ τοῦ λέγοντος καταστήματι, ὡς ἐν ἱστορίᾳ, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἰδεῖν· οἷον, Θουκυδίδης τὸν μέγιστον τοῦ Θεμιστοκλέους ποιησάμενας ἔπαινον, ἐν ἐκείνοις τὸ πᾶν περιέκλεισεν. « Ἦν γὰρ Θεμιστοκλῆς βεβαιότατα » φύσεως ἰσχὺν δηλώσας, καὶ διαφερόντως τὶ εἰς αὐτὸ μᾶλλον » ἐτέρου ἄξιος θαυμάσαι· οἰκεία γὰρ ξυνέσει, καὶ οὔτε προμαθῶν εἰς

» αὐτὴν οὐδὲν, οὔτ' ἐπιμαθῶν, τῶν τε παραχρῆμα δι' ἐλαχίστης
 » βουλῆς κράτιστος γνώμων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ
 » γενησομένου ἄριστος εἰκαστής· καὶ ἃ μὲν μετὰ χεῖρας ἔχοι, ἐξη-
 » γήσασθαι οἷός τε· ὧν δὲ ἄπειρος ἔη, κρίναι ἱκανῶς οὐκ ἀπῆλ-
 » λακται· τότ' ἄμεινον καὶ τὸ χεῖρον ἔτι ἐν τῷ ἀφανεῖ προεώρα·
 » καὶ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν φύσεως μὲν ὀνύμει, μελέτης δὲ βραχυτήτι
 » κράτιστος δὴ οὗτος αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα ἐγένετο. (Α. ρλη.)

Ἐνταῦθα τοίνυν ἄξιον θαυμάσαι τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρός, ὅπως
 ἡσύχως τοσαύτην διήλθε μεγαληγορίαν· ἦν ἕτερος εἰ ἐνεστήσατο,
 εἶδες ἂν αὐτὸν διὰ μακρῶν μὲν σταδιδύοντα, καὶ ἰδρωτὶ περιβρέ-
 μενον μονοούκ· ἀπὸ δὲ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἀρρένωτου εὐθύς
 ἦτοι εἰς τὸ προσεχὲς γλαφυρὸν, ἢ ὅλως τῆ περι τὰ ἥττονος λόγου
 ἄξια διατριβῆ, εἰ οὕτω τύχοι, εἰς τὸ θῆλυ καὶ ψυχρὸν καταπε-
 πτωκότα.

Χαρακτῆρος τοίνυν μεγαλοπρεποῦς ἐστὶ μηδὲν φαίνεσθαι ἀγω-
 νιζόμενον τὰ μικρὰ μεγάλα ποιεῖν, ἀλλ' ἀπλῶς τὰ μεγάλα τοιαῦ-
 τα, ἐν καταλλήλοις ἀταράχῃ ψυχῇ παριστῶντα ὀνόμασι· καθάπερ
 αὐ ὀρῶμεν τὸν αὐτὸν συγγραφέα, καὶ εἴτι αὐτῷ πρὸς τινα διάφορον
 ἦν, οὐδὲ πρὸς τοῦτόν γε ταραττόμενον ἐν τῷ μέμφεσθαι· τοῦ γὰρ
 Κλέωνος καταπτόμενος, οὐδὲν κακολογεῖ, ὅτι μὴ κουφολόγον εἰπὼν,
 ὥσπερ ἂν εἰ μὴ ἦν αὐτὸς ὁ ὑπ' ἐκείνου ἀδίκως φυγαδευθεὶς (Θουκ. Δ. κη)

Ἔστιν οὖν ὑψηλὸς Χαρακτῆρ λόγου ἐν μεγάλοις πράγμασιν ὑψη-
 λοῖς μὲν ὀνόμασι, περιόδων δὲ συστροφαῖς, καὶ τῶν σχημάτων τοῖς
 σφοδρῶτεροις ὅτι μάλιστα χρώμενος, ὅτε μὲν ἐκ τῶν λεγομένων ἐξίστας,
 ὅτε δὲ ἐκ τῆς διανοίας θαυμάζειν ποιῶν τοὺς ἀκούοντας· ἢ κἀκεῖνος
 μὲν, Ἰψηλός· οὕτως δὲ Μεγαλοπρεπὴς προσηγόρευται.

Περὶ Ἰσχνοῦ.

Ἰσχνός δὲ λέγεται χαρακτῆρ ὁ τάναντία τῷ ὑψηλῷ καὶ μεγα-
 λοπρεπεῖ χαρακτηρίζων· ὡς γὰρ ἐκεῖνος περὶ τὰ πλείστου καταγι-
 νόμενος ἄξια, ἄξιως λέγει περὶ αὐτῶν· οὕτω καὶ οὗτος, ἅτε δὴ

περὶ τὰ ταπεινὰ ἐμφιλοχωρῶν, εικότως ταπεινῇ χρῆται καὶ λέξει καὶ διανοίᾳ, καὶ ὕφει, ἀφελῆς καὶ σαφῆς, ἐν οἷς ἐνδιατρίβει, γιγνόμενος· εἰ γὰρ ἐκεῖνος τὰ μεγάλα τῶν πραγμάτων ὑψοῖ, εικότως οὗτος τὰ μικρὰ ὡς τοιαῦτα διέξεισιν· Ἄρεταὶ δ' αὐτοῦ μέγισται, ἀφέλεια καὶ σαφήνεια· ἔστι δὲ λόγου Ἀφέλεια τὸ ἀπλῶς καὶ ὡς τὰ πράγματα πέφυκε, λέγειν, μηδενὶ τῶν σχημάτων, μηδὲ μὴν τροφαῖς ἐπιχρῶμενον περιόδων πρὸς κάλλος, μήτε κῶλα μακρὰ παρεσάγοντα· τὰ δὲ τοιαῦτα, καὶ εἴποτ' αὐτόματα παρεμπίπτοιον ἐς τὸ ἀφελέστερον ἀναλύοντα· Τοῦτο δ' ἔστ' ὅπου καὶ ὁ ὑψηλὸς Δημοσθένης δοκεῖ ἐπιτηδεῦσαι, ἐπειδὴν ποτε ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ καταβαίνων, προσαναπαύεσθαι βούληται· ὡς καὶ τῷ περὶ Ῥοδίων ἐλευθερίας· « Εἰσὶ γὰρ, φησὶ, συνθῆκαι τοῖς Ἕλλησι πρὸς βασιλέα διτταί, ἃς ἐποιήσατο ἡ πόλις ἢ ἡμετέρα· ἃς ἅπαντες ἐγκωμιάζουσι, καὶ μετὰ ταῦθ', ἃς ὕστερον Λακεδαιμόνιοι, ταύτας, ὧν δὴ κατηγοροῦσι »· ἐδύνατο γὰρ εἰπεῖν γλαφυρότερον ἐν συστροφῇ περιοδικῇ οὐτωςί· Τῶν γὰρ πρὸς βασιλέα παρὰ τῶν Ἑλλήνων συνθηκῶν διττῶν οὐσῶν, ἃς μὲν ἡμεῖς πεποιήκαμεν, πάντες ἐγκωμιάζουσιν· ἃς δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἅπαντες ψέγουσιν· ἢ οὕτω· Εἰσὶ γὰρ συνθῆκαι τοῖς Ἕλλησι πρὸς βασιλέα διτταί, ἃς ἡμεῖς πεποιήμεθα, ταύτας δὴ τὰς παρὰ πάντων ἐπαινουμένας, καὶ αἱ τῶν Λακεδαιμονίων, ὧν πάντες κατηγοροῦσι.

Παράδειγμα δὲ ἰσχνοῦ χαρακτῆρος μάλιστα πάντων ἐστὶν Ἡρόδοτος· ὃς μετὰ τῆς περὶ τὴν λέξιν καὶ τὴν συνθήκην ἀπλότητος οὐκ οἶδ' ὅπως συνῆψε τῷ λόγῳ καὶ τὴν ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ τοῦ τρόπου ἀφέλειαν, ὡς· οὐχ οἷόν τε τὸν ἀναγινώσκοντα μὴ κηλεῖσθαι τῇ ἀπὸ τούτων ἡδονῇ· ἔειπεν δ' οὖν εἰπεῖν, ὡς ὑπάρχει καὶ ταῦθ' ὁμοίως ἀδιάζευκτα φύσει, καθάπερ καὶ ὁ ὑψηλὸς ἔπεται ἀφύκτως τῷ τε τοῦ λέγοντος ἡθει, καὶ τῷ τῶν πραγμάτων μεγέθει· Συνίσταται τοίνυν τὸ ἀφελές καὶ ἰσχνὸν ἐν μὲν τῇ λέξει, σαφεῖ καὶ συνθήθει· ἐν δὲ τῇ διανοίᾳ, ταπεινῇ αὐτῇ καὶ ἐν συνθήκῃ χρῆσθαι ἀπλῇ, ὡς ἡ φύσις ὑπαγορεύει, τὰ πεποιημένα καὶ πομπώδη τῶν ὀνομάτων ἀποστρεφόμενους.

Περὶ Γλαφυροῦ.

Γλαφυρὸς δὲ χαρακτήρ ἐστὶ λόγος χαρίεις καὶ ἰλαρὸς· λέγεται δὲ παρὰ τὸ γλάφειν τὸ κοιλαίνειν λίθον, ἢ χαλκὸν, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων σκληρῶν· καθάπερ γὰρ τὰ ἐν τούτοις ἀνάγλυπτα ποικίλιμα-
τα καὶ τορεύματα ἐς τοσοῦτον τὸ ἐπαγωγὸν τῇ ὄψει παρέχουσιν, ὥστ' ἐνδιατρίβουσαν αὐτοῖς, αὐτὴν μὴ ἂν ῥαδίως ἀφίστασθαι· οὕτω καὶ τῷ τοῦ λόγου γλαφυρῷ δυσπαλλάκτως ἡ ἀκοῇ προσίζάνειν ἐθέλει· ἡ δὲ γλαφυρότης αὐτῷ λέξις ἐστὶ ποικίλη, σεμνότης ἐννοίας, μεταφορὰ ἰλαρὰ, γνώμη χαρίεσσα, ἀλληγορία σαφής, μῦθος προσφυής, σχῆμα παρεχόμενον χάριν, καὶ πᾶν, ὃ ἂν διαχέῃ τὴν ψυχὴν ἀκουόμενον· οἷον, τὸ τοῦ Λυσίου περὶ τῆς πρεσβυτιδος· « Ἡ ῥᾶον ἂν τις ἀριθμήσειε τοὺς ὀδόντας, ἢ τοὺς δακτύλους » Καὶ τὸ τοῦ Ξενοφῶντος· ὃς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ Παμφλαγῶνος, εἰ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῖς συνεμάχοντο· ὁ δὲ, αὐταί, ἔφη, αἱ τρεψάμεναι βασιλέα ἐκ τοῦ στρατοπέδου· Καὶ ἀλλαγῆ, ῥᾶον ἂν τις πῦρ ἐκτρίψειεν ἀπὸ σοῦ, ἢ γέλωτα » Ταῦτα γὰρ ἠδῆ αὐτὴν ἑαυτῆς εἶναι τὴν ψυχὴν διαπαιδαγωγεῖ ἀκουόμενα ὡς καὶ τὸ τοῦ Λάκωνος παρὰ Πλουτάρχῳ (Λυκούργ.) φερόμενον ἠδιστον· ὁ γὰρ ἀναγνοὺς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο·

» Σβεννύντας ποτὲ τούσδε τυραννίδα, χάλκεος Ἄρης

» Εἶλε· Σελινοῦντος ἀμφὶ πύλας ἔθανον.

Δικαίως (εἶπε) τεθνάκωντι τοὶ ἄνδρες· ἔδει γὰρ ἀφέμεν ὅλαν αὐτὰν κατακαῆμεν. Ὁ δὲ μετὰ τὸ παρὰ τοῦ Ἡφαίστου πρὸς τὴν μητέρα ἀστευεὺθὲν ἐποίησεν Ὀμηρος, οὐδ' ἂν εἴποι τις, ὅσον ἐστὶ γλαφυρόν.

(Ιλ. Α. 594)

» Ὡς φάτο. μείδῃσε δὲ θεᾷ Λευκώλενος Ἥρῃ·

» Μειδήσασα δὲ, παιδὸς ἐδέξατο χειρὶ κύπελλον·

» Αὐτὰρ ὁ τοῖς ἄλλοισι θεοῖς ἐνδέξια πᾶσιν

» Ὠνοχοεῖ γλυκὺ νέκταρ ἀπὸ κράτῃρος ἀφύσσωσι·

- » Ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνῶρτο γέλωσ μακάρεσσι θεοῖσι,
 » ὣς ἴδον Ἥφαιστον διὰ δώματα ποιπνύοντα.

Τοιοῦτον δὲ καὶ ὁ περὶ τοῦ κήπου τοῦ Ἀλκινόου ἐποίησε. (Ὀδ. Η', 115)

- » Ἐνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκει τηλεθώοντα,
 » Ὀγγναι, καὶ ρυαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι,
 » Συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθώουσαι.
 « Τάων οὔποτε καρπὸς ἀπόλλυται, οὐδ' ἐπιλείπει
 » Χείματος, οὐδὲ θάρους, ἐπετήσιος. ἀλλὰ μαλ' αἶεί
 « Ζεφυρίη πνεύουσα, τὰ μὲν φύει, τὰ δὲ πέσσει·
 » Ὀγγνη ἐπ' ὄγγνη γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μῆλῳ.
 » Αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλῆ, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ

Δοκεῖ δ' οὖν ὁ γλαφυρὸς χαρακτήρ, μέσος ὢν τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἰσχυροῦ, ἄπτεσθαι μὲν τοῦ μεγαλοπρεποῦς τῷ ποικίλῳ. ἀφίστασθαι δὲ τῷ χαριέντι, ὅτε μὲν ὡσπερὶ ἀνίπτασθαι πρὸς ἐκεῖνον βουλόμενος, ὅτε δὲ ἐπιρρέπων πρὸς τὸν ἰσχυρόν· ὡς οὖν ἐξ ἀμφοτέρων συγκείμενος, τὸν μέσον εἴληχε τόπον· ἔοικε δ' οὖν ὁ μὲν ὑψηλὸς ποταμῷ καταράσσοντι μάλιστα· ὁ δὲ μεγαλοπρεπῆς, σοβαρῶς καταρρέοντι. ὁ δὲ γλαφυρὸς, ἡρέμα κυματομένῳ ἐν πολλαῖς ἐπικαμπαῖς τε καὶ ἀνακλάσεσι, καὶ πολλαχῶς ταῖς ὑποκειμέναις ψηφίσι ποικιλλομένῳ καὶ ὑπαστράπτοντι· ὁ δὲ ἀφελῆς καὶ ἰσχυρὸς, γαληνιαῖῳ καὶ ὑποκινουμένῳ ἡρέμα ρεῖθρῳ.

Τοῖς δὲ τρισὶ τούτοις καὶ τέταρτον ἐπισυνάψαι τινὲς ἐβουλήθησαν, τὸν Δεινόν· οἱ δὲ μηδὲν, ἢ τρόπον τοῦ ὑψηλοῦ τοῦτον ἔφασαν εἶναι, ποιότητι διαφέροντα· μετὰ γὰρ τοῦ ὕψους ἔχει τι καὶ δριμύ, κέντρον τι γλυκύπικρον παρεμφαῖνον, ἐκείνου ἐν σταθερῷ τῷ ἢ θ καὶ μεγαλοπρεπῶς ὑψουμένου· οἶον, ὕψος τοῦ μὲν μεγαλοπρεποῦς· τὸ τοῦ Πάρου, Βασιλικῶς· δριμύτης δὲ τοῦ δεινοῦ τὸ πρὸς Διογένην τοῦ Πλάτωνος, Ἐτέρῳ γε τύφῳ· ὡς καὶ Διογένης αὐθις ἐρωτηθεὶς, διὰ τί τοῖς μὲν προσαίταις διδάσιν οἱ ἄνθρωποι, τοῖς φιλοσόφοις δ' οὐ; ὅτι χωλοὶ μὲν, ἔφη, γενήσεσθαι ἐλπίζουσιν, φιλόσοφοι

δ' οὐ. Πολλὰ δὲ τοιαῦτα δριμείας διανοίας ὑπομνήματα ἐν τοῖς συγγραφεῦσιν εὐρήσεις προσχόν, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς Λάκωσιν. Δεῖ δ' οὖν ἐν τούτοις μῆτε πάνυ ἀποτόμως τινὸς καθάπτεσθαι, μῆτε μὴν εἰς τὸ γελοῖον καὶ κωμικὸν ἀποκλίνειν, ἀλλὰ τὴν μέσσην βαδίζοντας, τὸ πικρὸν τῷ ἡδέϊ, ὥσπερ τὰ φάρμακα μέλιτι, ἀναδεδύειν· καὶ τοιοῦτόν ἐστι τὸ τοῦ Δημοσθένους· « Οὐ λέγειν, εἴσω τὴν χεῖρα » ἔχοντα δεῖ, Αἰσχίην, ἀλλὰ πρεσβεύειν, εἴσω τὴν χεῖρα ἔχοντα» (H 9 ή.) Καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα, οἱ λόγοι σου λύχων ὄζουσι, οἶδα, ἔφη, λυπῶν σε λύχον καίων· καὶ τὸ τοῦ Δάκωνος πρὸς τὸν εἰπόντα Ἀθηναῖον. Πολλάκις ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ ὑμᾶς ἀπασάμεθα· ὁ δὲ, ἡμεῖς, ἔφη, οὐδὲ ποθ' ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα. Ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ τῶν λεκτικῶν χαρακτήρων.

Δεῖ δ' οὖν μὴ τὸν αὐτὸν ἄλλως δι' ὄλου ζητεῖν τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐν μέρει ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ· τὰ γὰρ τοιαῦτα ὀλίγα, ὥσπερ ἐν οἰκίᾳ κειμήλια, ἐν τοῖς λόγοις τυγχάνουσι κείμενα· τό, τε γὰρ ὕψος καὶ τὸ γλαφυρὸν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τοιοῦτων ὄντων φύσει τὴν σύστασιν ἔχει. Τοιαῦτα δὲ σπάνιά ἐστιν εὐρεῖν ἐν τοῖς λόγοις· τὰ δὲ λοιπὰ, τα κοινὰ καὶ τετριμμένα, ὑπόλοιπα τῷ ἰσχνῷ· ὡς· ἐξ ἀπάντων πάντα λόγον ἀνάγκη τῶν χαρακτήρων συγκεῖσθαι, μηδένα δ' ἐξ ἑνός· εἰκάσειε δ' ἂν τις τὸν ὅλον λόγον δένδρῳ, οὐ οἱ μὲν ἀκρέμονες ἐχέτωσαν τὸ ὑψηλόν· οἱ δὲ κλώνες, τὸ μεγαλοπρεπές· οἱ δὲ ἑλαστοὶ, τὸ γλαφυρόν· τὰ δὲ φύλλα τὸ ἰσχνόν ἀνιπτέσθων· εἰ δὲ θούλει παρεισάγειν καὶ τὸ δεινόν, τοῦ καρποῦ τοῦτ' ἐπεχέτω τὸν τόπον.

Ἔστι δ' οὐ καὶ παρεκφοραὶ τῶν χαρακτήρων εὐρίσκονται, οἷον τὸ ψυχρὸν, τὸ ξηρὸν, τὸ κεκαλωπισμένον· Καὶ ψυχρὸν μὲν ἐστι τὸ πέρα τοῦ δέοντος ὑψοῦν πειραῖσθαι τὸ περὶ οὐ ὁ λόγος· ὡς τὸ τοῦ Ἠγησίου περὶ τῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος πυρπολήσεως, εἰκότως, εἰπόντος, καταφλεχθῆναι τὸν ναόν, τῆς θεοῦ ἀσχολουμένης περὶ τὴν τοῦ Ἀλλεξάνδρου μαίωσιν· οὐ τὴν ἀτοπίαν ὁ Πλούταρχος ἀξίως ἐξηγήσασθαι βουληθεῖς, τῇ αὐτῇ μὲν ὑπερβολῇ, οὐκ ἄνευ μέντοι γε ἀσειστότητος κατεχρήσατο, τοσοῦτον, φήσας, ψυχρὸν ἐστὶ τὸ

χωρίον, ὅστ' ἐδύνατ' ἂν κατασβέσαι τὴν πυρκαϊάν ἐκείνην ὑπὸ ψυχρίας· Ἔσι δὲ τὸ ψυχρὸν παρεκτροπὴ τοῦ ὑψηλοῦ χαρακτῆρος· ὡςπερ τοῦ ἰσχυροῦ τὸ ξηρὸν οἶον, κατέβαινε ὁ Ξέρξης μετὰ πάντων τῶν ἑαυτοῦ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ἀξίως τοῦ πράγματος, μετὰ πάσης τῆς Ἀσίας· καὶ τὸ, ἄπερ Φάλαρις ἠνώχλει Ἀκράγαντινοῖς, ὡς μικρόν τι καὶ φαῦλον διὰ τοῦ ἐνοχλεῖν τὴν τυραννίαν δεικνύον· Τὸ δ' αὖ κεκαλλωπισμένον, ὃ ἐστὶ τὸ ἐπὶ πολὺ τοῖς ὀνόμασι διατρίβοντας ἀγλαΐζεσθαι προσκρούει τῷ γλαφυρῷ, ἐξ ὧν ἀπάντων, ὡς ὑπερβαίνοντας τὸ προσῆκον, ἀνάγκη τῆς ἀρετῆς τοῦ λόγου ἐκπίπτειν· Ἔσω δῆσοι τούτων ἀπάντων τῶν τε καλῶν τῶν τε φαύλων κριτήριον μάλιστα ἡ ψυχὴ, εὐαίσθητος καὶ φιλόκαλος οὔσα· ἐν ὅσῳ γὰρ αὕτη ἀκούουσα τέρπεται, ἔνεστι πάντως ἀρετῇ ἐν τῷ λόγῳ· ἐπειδὴ δ' αἰφνης πῆ ναυτιάση, τεκμήριον τοῦτ' ἐστὶ τοῦ παρεισφρηῆσαι τῷ λόγῳ τινὰ κακίαν.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

ΠΕΡΙ ΥΠΟΚΡΙΣΕΩΣ.

Λοιπὸν ἡμῖν περὶ ὑποκρίσεως ἔτι μικρὰ ἄττα διαλαβεῖν, καὶ τέλος ἐπιθεῖναι τῇ πραγματείᾳ· τέλειον γὰρ καὶ περὶ ταύτης εἰπεῖν πρὸς τῷ περιττῷ οὐδὲ ῥάδιον, ὡς τῇ φύσει τε καὶ μιμήσει μᾶλλον, ἢ διδαχῇ καὶ τούτου κατορθουμένου· Ἄλλ' ἐπειδὴ αὕτη τῇ μνήμῃ μάλιστα ἐπερείδεται πως, εἴπωμεν πρῶτον ὀλίγ' ἄττα περὶ αὐτῆς.

Ἴν' οὖν τὴν μνήμην σεγανωτέραν ποιήσωμεν, ἐπιβοηθήμαθ' ἡμῖν ὑπάρξει δύο ἐκεῖνα τὰ κράτιστα μάλιστα, πρῶτον μὲν τὸ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα τῶν πραγμάτων καὶ νοημάτων συναρτησεώς τε καὶ τάξεως· τὰ μὲν γὰρ ἀσυνάρτητα καὶ ἄτακτα δυσμνημόνευτα πέφυ-

κεν εἶναι· ἃ δὲ σχέσιν ἔχει πρὸς ἄλληλα ἡντινοῦν, τούτων ῥάδιον ἐλόντα τὸ ἐν, τᾶλλα ἔχειν οἷον αὐτομάτως παρακλουθοῦντα καὶ συμπροϊόντα· Δεύτερον δὲ τὰ τοῦ λόγου κεφάλαια γράψαντας ἐν χάρτῃ χωρὶς, ἐπ' ὅψιν πολλάκις ὡς πρόχειρά τε καὶ εὐανάλεκτα ἔχειν μέχρις ἂν τῇ μνήμῃ ἐνριζωθῇ· Οὗτος οὖν ἐκ τῆς τάξεώς τε καὶ συγῆς τούτων ἐπαναλήψεως στέγοντες ἐν τῇ μνήμῃ τὰ γενικᾶ, ῥάδιον ἂν δεικνύομεν καὶ τᾶλλα, προηγουμένης ἐπὶ πάντων τῆς προσοχῆς·

Ἡ δὲ ὑπόκρισις ἐστὶν οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὸ καταλλήλως τοῖς λεγομένοις τῇ τε ἀπαγγελίᾳ καὶ τοῖς τοῦ σώματος σχήμασι χρῆσθαι· οὐκοῦν διττῆ ἐστὶν αὕτη, ἢ μὲν ἐν τῇ προφορᾷ, ἢ δὲ ἐν τῷ τοῦ σώματος σχήματι.

Ἡ τοίνυν προφορᾷ, ἧς ἄνευ ὁ λόγος νεκρὸς ἂν εἴη καὶ ἀδρανῆς, οὐκ ἂν διδαχῇ μᾶλλον, ἢ μιμήσει τε καὶ ἀσκήσει γένοιτο καὶ αὕτη ληπτῆ· διὸ τοὺς ἐν τῷ λέγειν εὐδοκιμωτάτους, ὅπως λέγοντες ἀπαγγέλλουσι, παρατηρητέον· ὅλως δὲ τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν ἀπαγγέλλοντας ἔπεσθαι δεῖ, τὰ μὲν πευστικῶς, τὰ δὲ θαυμαστικῶς, τὰ δ' ἄλλως προφέροντας, ὅτε μὲν ἀγανακτοῦντας, ὅτε δὲ οἷον οἰκτείροντας, καὶ χαίροντας, ἢ λυπούμενους, ἢ ὀτιοῦν τὸ προσῆκον τῷ λόγῳ ἐπιδεικνύοντας· δεῖ γὰρ δὴ ἐν οἷς μὲν ὑπεροψία, ἐν οἷς δὲ ἀγωνία, φόβος, χαρᾷ, ἀστειότητι, εἰρωνία, διασυρμῶ, συναλγήσει, τοῖς τοιοῦτοις ἅσασι συσχηματίζεσθαι ἐν καιρῷ, πρὸς ἕκαστα τῷ κατὰ τὴν φωνὴν προσήκοντι τόνῳ χρωμένους· Ἐὰν γὰρ μὴ, ὡς δεῖ, τῇ ἀπαγγελίᾳ χρῆσώμεθα, καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην τέχνην ὁ λόγος σχῆ, οὐκ ἂν πολὺ κατορθώσασιν.

Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὸ σῶμα σχημάτων οὐδὲν ἂν εἴποιμι ἄλλο, ἢ καθάπερ πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, εἴτ' οὖν τὸν ἐνδιάθετον λόγον τὴν ἀπαγγελίαν ἐπιτηδεύειν ὀφείλομεν, οὕτω καὶ τὰ τοῦ σώματος σχήματα ἀκόλουθα τῇ τατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ὑποκρίσει ποιεῖσθαι προσήκει, τὸ σῶμα πρὸ πάντων ὀρθιον ἔχοντας, τότε πρόσωπον νῦν μὲν ἰλαρὸν, νῦν δὲ λυπηρὸν, καὶ ἄλλως ἄλλοτε, ὡς ὁ καιρὸς ἐθέλει, δεικνύοντας· καὶ τὴν δεξιὰν συμφώνως τοῖς λεγομένοις ἡρέμα

κινουῦντας· φυλακτέον γεμῆν ἐν ἅπασι τούτοις τὴν ἀμετρίαν, ὡς οἶόν τε, ἵνα μὴ εἰς θεατρικὴν καταντῶντες ὑπερβολὴν, δικαίως ἐκσυριττώμεθα.

Ταῦτα τοίνυν περὶ Ῥητορικῆς ἱκανὰ τοῖς καὶ ἀπ' αὐτῶν τούτων ἐγκρατεῖς γενέσθαι τῆς τέχνης, καὶ ἀπ' ἄλλων τὰ ἐλλείποντα ἀναλέξασθαι βουλομένοις· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀσκήσει καὶ ἐπιμελείᾳ μάλιστα ἀνυστόν· διὰ τῷ κατὰ Δημοσθένη γράφειν, ἢ λέγειν ἐθέλοντι μιμητέον τοὺς πόνους ἐκείνου, καὶ τοῖς ἐκείνου λόγοις ἐγκυπτέον μετ' ἐπίστασίας· καὶ μάλιστα τῆς γραφίδος αὐτῆς ἀνθεκτέον οὐχ ἥττον, ἢ καὶ γεωργὸς τῆς δικέλλης· ὧν γὰρ ἂν τις ζηλοῖ τὰς δόξας, τούτων μιμησθῶ τὰς πράξεις.

Ἐν Βουκουρεσίῳ, αἰωζ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΒΟΥΛΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ ΜΕΡΗ

ΕΥΡΕΣΙΣ. } $\left. \begin{array}{l} \text{Σάσεις} \\ \text{όρικη.} \\ \text{ποιότης.} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{Συλλογισμός.} \\ \text{Έπιχειρή} \\ \text{μακτα.} \\ \text{Δήλημμα.} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{Κοινά} \\ \text{τόποι.} \end{array} \right\}$

Έντεγνοι
ή Έσω-
τερικοί. } $\left. \begin{array}{l} \text{Όρισμός.} \\ \text{Έτυμολογία.} \\ \text{Απαρίθμησις.} \\ \text{των μερών.} \\ \text{Γένος και Είδος} \\ \text{Όμοιον και Ανόμοιον.} \\ \text{Ηγούμενα.} \\ \text{Έπόμενα.} \\ \text{Αντικείμενα.} \\ \text{Αίτια.} \\ \text{Παράθεσις.} \\ \text{Πρόκρισις.} \\ \text{Μαρτυρία.} \\ \text{Βάσανοι.} \\ \text{Όρκοι.} \\ \text{Φήμη.} \\ \text{Συνθήκαι.} \end{array} \right\}$

Τελικῆ εἴτ' οὖν συμβουλευτικὰ κεφάλαια. } $\left. \begin{array}{l} \text{Δίκαιον.} \\ \text{Νόμιμον.} \\ \text{Συμφέρον.} \\ \text{Καλόν.} \\ \text{Ήδύ.} \\ \text{Δυνατόν.} \end{array} \right\}$

Πλατυσμός. } $\left. \begin{array}{l} \text{Σύγκρισις.} \\ \text{Διαλογισμός.} \\ \text{Συνάθροισις.} \\ \text{Αντικείμενον.} \end{array} \right\}$

Εἶδη ῥητορικῶς λόγου. } $\left. \begin{array}{l} \text{Δικανικόν.} \\ \text{Συμβουλευτικόν.} \\ \text{Παρηγορικόν.} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{Εἶδη τούτου} \\ \text{Εἶδη τούτου} \\ \text{Εἶδη τούτου} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{Κατηγορία.} \\ \text{Απολογία.} \\ \text{Προτροπή.} \\ \text{Αποτροπή.} \\ \text{Έπαινος.} \\ \text{Ψόγος.} \end{array} \right\}$

ΔΙΑΘΕΣΙΣ. } $\left. \begin{array}{l} \text{Προοίμιον.} \\ \text{Διήγησις.} \\ \text{Βεβαίωσις} \\ \text{Έπίλογος.} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{Έργα} \\ \text{τούτου} \\ \text{Διττή.} \\ \text{Έγκατάσκευος.} \\ \text{Κατασκευή.} \\ \text{Ανασκευή.} \\ \text{Μέρη} \\ \text{τούτου.} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{Εύνοια.} \\ \text{Προσογή.} \\ \text{Ευμάθεια.} \\ \text{Άπλη.} \\ \text{Άρεται ταύτης.} \\ \text{Τὸ εὐρέσθαι τὴν εὐνοιαν τῶν ἀκρωμένων.} \\ \text{Τὸ αὖξιν, ἢ ἐλαττοῦν, ἅπερ φθάσαντες ἀπεδείξαμεν.} \\ \text{Τὸ ἀπαριθμῆσαι τὰ τοῦ λόγου κεφάλαια.} \\ \text{Τὸ κινῆσαι τὸ πάθος.} \end{array} \right\}$

Σαφήνεια.
Συνομία.
Πιθανότης.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ. } $\left. \begin{array}{l} \text{Περίοδοι} \\ \text{Ἄπαρτί-} \\ \text{ζονται ἐκ} \\ \text{Τρόποι.} \\ \text{Σχήματα.} \\ \text{Χαρακτή-} \\ \text{ρες λόγου.} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{κομμάτων και} \\ \text{κάλων.} \\ \text{Περὶ λόγον.} \\ \text{Περὶ λέξιν.} \\ \text{Κατὰ προσθήκ.} \\ \text{Κατὰ ἀφαι-} \\ \text{ρεσιν.} \\ \text{Καθ' ὁμοιότητα} \\ \text{Κατὰ διάνοιαν.} \\ \text{Ύψηλός και Μεγαλοπρεπής.} \\ \text{Ἄφελής και Ἰσχνός.} \\ \text{Γλαφυρός και Ἄνθηρός.} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \text{Μεταφορά.} \\ \text{Εἰρωνεία περὶ λόγον.} \\ \text{Συνεκδοχή.} \\ \text{Μετωνυμία.} \\ \text{Ἄλληγορία.} \\ \text{Περίφρασις.} \\ \text{Ἰπερβολή.} \\ \text{Εἰρωνεία περὶ λέξιν.} \\ \text{Ἄσύνδετον.} \\ \text{Συνεζευγμένον.} \\ \text{Παρονομασία.} \\ \text{Όμοιοτέλευτον.} \\ \text{Πάρισον.} \\ \text{Ἀντίθετον.} \\ \text{Ἐπαναφορά.} \\ \text{Ἐπανάλειψις.} \\ \text{Ἀναδίπλωσις.} \\ \text{Συνωνυμία.} \\ \text{Ἀντίθετον.} \\ \text{Ἄποσροφή.} \\ \text{Ἀνακοίνωσις.} \\ \text{Συγχώρησις.} \\ \text{Ἐπανόρθωσις.} \\ \text{Διαπόρησις.} \\ \text{Ἐπιφώνησις.} \\ \text{Ἐπιφώνημα.} \\ \text{Ἐρώτησις.} \\ \text{Παράληψις.} \\ \text{Πρόληψις.} \\ \text{Ἄνθυποφορά.} \\ \text{Ἄποσιώπησις.} \\ \text{Προσωποποιία.} \\ \text{Διάλογος.} \\ \text{Ἡθοποιία.} \end{array} \right\}$

Ἐπίστροφῆ.
Συμπλοκή.
Ἐπάνοδος.
Κλίμαξ.
Πολυσύνδετον.
Ἰπερβατόν.

ΥΠΟΚΡΙΣΙΣ. } $\left. \begin{array}{l} \text{ἐν ἀπαγγελίᾳ} \\ \text{ἐν σχήματι τοῦ σώματος} \end{array} \right\}$

ВНУТРЕННЕЕ ДѢЛѢ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΩΝ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΤ' ΕΠΙΘΗΚΗΝ

ΛΟΓΙΚΗ.

ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ ΠΙΝΑΞ,

ΤΩΝ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ.

ΜΕΡΟΣ Α.

- Α. Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοός.
- Β. Περὶ τῶν ἰδεῶν, ἢ ἐννοιῶν.
- Γ. Περὶ ἰδεῶν μερικῶν καὶ καθόλου.
- Δ. Περὶ τῶν πέντε φωνῶν τοῦ Πορφυρίου.
- Ε. Περὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους.
- Ζ. Περὶ Ὄρισμοῦ καὶ Διαιρέσεως.
- Ζ. Περὶ Ὄρισμοῦ.
- Η. Περὶ διαιρέσεως.
- Θ. Περὶ σημείων τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς τῶν ὄρων
δυνάμεως.

ΜΕΡΟΣ Β.

- Α. Περὶ Κρίσεως καὶ Ἀποφάνσεως, ἢ Προτάσεως.
- Β. Περὶ εἰδῶν παντοίων προτάσεων.
- Γ. Περὶ τῆς ἐν ταῖς προτάσεσιν Ἀντιθέσεως.
- Δ. Περὶ Ἀντιστροφῆς τῶν Προτάσεων.

ΜΕΡΟΣ Γ.

- Α. Περὶ Συλλογισμοῦ.
- Β. Περὶ Ἐνθυμήματος καὶ Σωρείτου.
- Γ. Περὶ συνθέτων Συλλογισμῶν.
- Δ. Περὶ Ἀναγωγῆς καὶ Ἀπαγωγῆς.
- Ε. Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους ἐν γένει.
- Ζ. Περὶ σοφιστικῶν Ἐλέγχων.

ΜΕΡΟΣ Δ.

- Α. Περὶ Ἀληθείας βεβαίας, ἢ πιθανῆς.

ΤΗΣ

ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΣ

ΛΟΓΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α'.

Περὶ τῶν Ἐνεργειῶν τοῦ νοῦς.

§. α. ΤΟΝ, ὅπως δεῖ ἔντεχνον λόγον συγγράφειν, λόγον περὶ ἀνα-
παισ οὕτως, ὅσον κανόνας τινὰς γενικοὺς τοῖς νέοις προσενεγκόντας,
χειρὰ βοηθὸν ἔξωθεν αὐτοῖς ὀρέξαι, πρὸς ἃ φιλοτιμοῖντ' ἂν συγ-
γράφειν ῥητορικώτερον, ὥρα ἢ δὴ βήματι ἐνὶ προϊόντας, ταῦτά ποιεῖν
κἀν τῇ Λογικῇ, κανόνας αὖ κἀνταῦθα συλλέξαντας εἰς ἐπιτομὴν
παραθεῖναι τοῖς ἐν τοῖς προτεμενίσμασιν ἔτι τῆς φιλοσοφίας ἐνδια-
τρίβουσιν· ἴσμεν γὰρ τὸν ἄνθρωπον φύσει ὀρεγόμενον τοῦ εἰδέναι
τοῦτο δ' ἐστὶ φιλοσοφεῖν ἐθέλοντα, εἴτ' οὖν τὴν τῶν ὄντων θηρά-
σθαι γνῶσιν· πρὸς ἃ ἡ Λογικὴ, ὄργανον οὔσα μάλιστα τῆς φιλοσο-
φίας, προπαρασκευάζει τὸν νοῦν, ἐκ κανόνων διδάσκουσα, ὅπως δεῖ

συλλογίζεσθαι. Ἐροῦμεν δ' οὖν κἀνταῦθα ἐν ἐπιτομῇ, ὅσκα γε τοῖς μαθητευομένοις συμβάλλεται γενικώτερον, τὸ περιττὸν τοῖς ἀβρότερον περὶ τὴν τέχνην ταύτην ἔχουσιν ἔωντες διαποικίλλειν.

§. β. Δύναμιν μὲν οὖν τὸν νοῦν ἔχειν καὶ ἀπλῶς συλλογίζεσθαι, καὶ λογικὴν ἔμφυτον ἐνεῖναι πᾶσιν ἀνθρώποις οὐδεὶς ἀντερεῖ· ἀλλ' οὐκ ὀλίγον συμβάλλεται καὶ ἡ τέχνη, πολλὴν πρὸς τοῦτο παρέχουσα τὴν εὐμάρειαν, καὶ μέθοδον ἅμα εἰδέναι διδάσκουσα, δι' ἧς ἂν τό, τε ὀρθὸν καὶ μὴ, τῶν συλλογισμῶν διαγνοίημεν (*)

§. γ. Λογικὴ τοίνυν ἐστὶ τέχνη, καθ' ἣν ἐκ κανόνων ὀρθῶν ὀρμώμενοι, ἀπταιστως συλλογίζομεθα· ὑποκείμενον δ' αὐτῆς μάλιστ' αἰ τρεῖς γνωστικαὶ τοῦ νοῦς ἐνέργειαι, Ἔννοια, Κρίσις, Συλλογισμὸς· σύνησμεν γὰρ ἅμα εἰς τὸν βίον τοῦτον εἰσιόντες, πάσης γνώσεως ἄμοιροι ὄντες· εἶτα δὲ κατὰ μικρὸν διὰ τῶν αἰσθήσεων τὰς τῶν σωματίων πρῶτον προσλαμβάνοντες ἰδέας· οἷον, διὰ μὲν τῆς ὀράσεως, τὰς τοῦ φωτὸς καὶ τῶν χρωμάτων· διὰ δὲ τῆς ἀκοῆς, τὰς τῶν ἤχων· διὰ δὲ τῆς ὀσφρήσεως, τὰς τῶν ὀσμῶν· διὰ δὲ τῆς γεύσεως, τὰς τῶν χυμῶν· διὰ δὲ τῆς ἀφῆς, τὰς τοῦ ψύχους, τῆς θερμότητος, τῆς σκληρότητος, καὶ τῶν τοιούτων, αἷς συνακολουθοῦν ἂν εἰκότως καὶ αἰ τῆς ἐνδοτέρας αἰσθήσεως, οἷον πείνης, δίψης, ναυτίας, ἀηδίας, καὶ τῶν παραπλησίων· τῆς γὰρ ἀφῆς, ὡς παντὶ τῷ σώματι διακεχυμένης, κἀκεῖναι τυγχάνουσιν οὔσαι ἰδέαι· ἔπειθ' οὕτω καὶ τῶν ἀυλοτέρων τὰς ἐννοίας ἀφηρημένως (κγ.) οἷον, δικαιοσύνης, σωφροσύνης κτλ.

§. δ. Τούτων δ' οὕτω τὰς ἰδέας ἀπλῶς προσλαβόντες, τότε δὴ καὶ δύο ἅμα παραβάλλοντες, κρίνομεν περὶ αὐτῶν, πότερον συνάπτονται ἀλλήλαις, ἢ οὐ· οἷον, ὁ λίθος βαρὺς, ἢ δικαιοσύνη ἀγαθὸν, ἢ κακία οὐκ ἀγαθόν.

§. ε. Γενομένου δὲ καὶ τούτου, τότε δὴ καὶ τρίτην προσπαρ-βάλλοντες μεταξὺ, ἕτερόν τι ἐξ ἐκείνου συναγομέν· οἷον, πᾶς δίκαιος ἐνάρετος, ὁ Ἀριστείδης δίκαιος, ὁ Ἀριστείδης ἄρα ἐνάρετος.

(*) Ἴδε Ἐπιτομ. ἐν προοιμίαις.

§. ε'. Οὕτως οὖν τῶν μὲν ἀπλῶν ἀντιλαμβανόμενοι ἰδεῶν, νοεῖν· δύο δ' ἀλλήλαις παραβάλλοντες, κρίνειν· καὶ τρίτην δὲ προσπα-
ραβάλλοντες, συλλογίζεσθαι λέγομεν· τρεῖς ἄρα ἐνέργειαι κυρίως
εἰς τοῦ νοῦς, Ἔννοια, Κρίσις, Συλλογισμός· καὶ ἔστιν ἄρα ὁ νοῦς
οὕτω δύναμις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς νοεῖ, κρίνει, καὶ συλλογίζεται.

§. ζ'. Ἐννοια τοίνυν ἀπλῆ ἐστὶν ἢ πρὸ οἰασοῦν ἐνεργείας εἰς ταῦτα
τοῦ νοῦς καὶ τοῦ νοητοῦ κατὰ ψιλὴν θεωρίαν (ἄνευ δὴλ. καταφά-
σεως, ἢ ἀποφάσεως) σύνοδος· Κρίσις δὲ, ἐνέργεια τοῦ νοῦς, δύο
ἐννοίας συνάπτουσα, ἢ δι᾽ ἑστῶσα ἐκ παραβολῆς· Συλλογισμός δὲ
ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ ἐκ παραβολῆς δυοῖν ἐννοιῶν πρὸς τρίτην ἕτερόν τι
τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συνάγομεν, ὡς εἰρήσεται πληρέστερον (υἱε.)

§. η'. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ νοῦς ἀποπλανᾶται πολλάκις τῆς ἀλη-
θείας, ἥτοι τῆς φαντασίας ἀνύπαρκτ' ἄττα δημιουργούσης, καὶ τὰ
ὄντα ἐξαλλοιούσης, ἢ τῆς θελήσεως οὕτω προλήψει κατεσχημένης,
καὶ τοῦτο διττῶς, ἢ τῷ ἀξιωματικῷ τινός, ἢ ἐκ μελέτης ἐπισφα-
λοῦς, ὥστε μὴ ἂν ῥαδίως ἔχειν ἐπινεύειν τοῖς καὶ ἐναργῆ τὴν ἀλή-
θειαν παριστώσι.

§. θ'. Ἔστι δὲ φαντασία δύναμις μὲν τῆς ψυχῆς· ἀκροσφαλῆς δὲ
ἡμῖν μάλιστα πρὸς ἀπάτην, ψευδῶν αἰετίνων δημιουργός γιγνομένη
καὶ πλάστρια· δύναται γὰρ τὰς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ὄρου ἰδέας συ-
νάψαι, καὶ οὕτως ὄρος ὅλον χρυσοῦν ἀναπλάσαι· ὁ οὐχ ὑπάρχει ταῖς
ἀληθείαις· ἴδε Μεταφ. ζδ. Ἡθ. κά-λθ.

§. ι'. Πρόληψις δὲ, τοῦ μὲν ἀξιωματικοῦ, δόξα ψευδῆς, καθ' ἣν
τοῦ μὲν τὴν γνώμην, καὶ μῆπω ἐξετασθεῖσαν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἐν ἄλλοις
ποτὲ εὐδοκίμησε, δοκιμάζομεν· τοῦ δὲ, ἀποδοκιμάζομεν· ἐπισφα-
λοῦς δὲ μελέτης, καθ' ἣν γνώμην τινός, μῆπω ἀκριβῶς καὶ τεταγ-
μένως ἐξετασθεῖσαν, ὡς ἀληθῆ ἀποδεχόμεθα, ἢ ἀποδοκιμάζομεν·
τούτοις γὰρ ὅς ἂν προκατασχεθῆ, οὐκ ἂν γένοιτο νεωτέρας ἀληθείας
ἐπιδεκτικός, πρὶν ἂν ἀπόσῃται τὰ προκατειλημμένα· τούτου δὲ οὐκ
ἂν ἄλλως τύχοι, ἢ κατὰ τάξιν τὰς μελέτας ποιούμενος· ὅπερ ἐστὶν
ἐναργεῖς, εὐκρινεῖς, καὶ πλήρεις ἰδέας προσποριζόμενος· Περὶ ὧν ὁ
λόγος ἡμῖν ἐξῆς.

Περὶ Ἐννοιῶν, ἢ Ἰδεῶν.

§. ια'. Ἰδέα ἢ Ἀντίληψις τοίνυν ἐστὶ γνησία εἰκὼν τῶν τινος ταῖς αἰσθήσεσιν ἕξωθεν προσβαλλόντων, ἢ τῶν ὄντων οὐτινοσοῦν ἀφηρημένη ἔννοια· ἃ γὰρ ὁ νοῦς θεωρεῖ, ταῦτα ἢ τῶν ὕλης ἐστὶ μετεχόντων, ἢ ταύτης τυγχάνουσι παντάπασιν ἄμοιρα· κακείνων μὲν ἀντιλαμβάνεται τῆς εἰκότος, ὑπὸ τοῦ σώματος ἕξωθεν παθαίνόμενος· τούτων δὲ τὰς ἐννοίας ἐγείρει, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλλοιούμενος· καὶ πάθησιν μὲν ἐνταῦθά φημι τὸ ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων τῇ ψυχῇ ἕξωθεν ἐγγινόμενον αἰσθημα· ἀλλοίωσιν δὲ τὴν οἰκθεὴν αὐτῆς ἀπὸ ἐνεργείας εἰς ἐνέργειαν ἐτέραν μετέβασιν· δύο ἄρα αἶδε πηγαί, ἐξ ὧν ὁ νοῦς τὰς ιδέας ἀρύεται, ὑπὸ συναμφοτέρου τοῦ ἀνθρώπου μέρους ἐν μέρει διεγειρόμενος, πρῶτον μὲν τοῦ σώματος, εἶτα δὲ καὶ τῆς ψυχῆς. (*)

§. ιβ'. Πρώτη μὲν οὖν πηγὴ τῶν ιδεῶν ἡμῖν τὸ σῶμα τοῦτο σαφῶς ἐστὶ, παρ' οὗ πρώτως τὰς ιδέας ἢ ψυχὴ παραδέχεται· καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ παρὰ πᾶσι λεγόμενον, οὐδὲν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει. (γ'.) (**)

§. ιγ'. Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα γνῶσις ἐξ αἰσθήσεως ἔχει τὴν ἀρχὴν, (γ'.) ἠνίκα τὰ αὐτὰ ὡσαύτως προσβάλλουσι ταῖς αἰσθήσεσι, καλεῖται πείρα· καὶ ἐσιν ἢ πείρα μνήμη πολλῶν αἰσθημάτων τοῦ αὐτοῦ ὁμοίων ἀλλήλοις.

§. ιδ'. Ἰνα δὲ ἢ πείρα μὴδὲν ἡμᾶς ἀπαταῖ, πέντε τινὰ φυλακτέον

(*) Εὐγένιος δὲ καὶ τρίτην, ἣν καὶ πρώτην τῇ τάξει τὴν κατ' ἀποκάλυψιν τίθεται· ἀλλ' ἐκείνη ὑψηλοτέρα καὶ ὕλως θεία, καὶ διὰ τούτου ἢ θεωρία ταύτης τῇ θεολογίᾳ ἂν εἶη προσήκουσα μάλιχα.

(**) Αἱ τῶν παρισταμένων ιδεῶν ταῖς αἰσθήσεσι προσβαλοῦσαι, ὡς εἴρηται (δ) καὶ ἐξ ἐκείνων διὰ τῶν νεύρων ἕστ' ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον διῶσαι, κακείνων τοιῶσδε, ἢ τοιῶσδε, ὅπως ἔχουσι, διαθεῖσαι, οὕτως ἀρρήτων λόγων ἐπ' αὐτὴν μεταβαίνουσι τὴν ψυχὴν (ὅπως δὲ ἀπὸ τοῦ ὕλικου εἰς τὸ αἴθρον γίνεταί ἢ μετέβασις ἦδε, οἶδεν οὐδεὶς οὐδὲν) ἢ δὲ ψυχὴ προσλαβοῦσα, ἐπιγινώσκει τοῦθ', ὃ προσέλαβε· καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ καλούμενον αἰσθημα, ἢ τοιαῦδε κατὰ τὴν ιδέαν ἀλλοίωσις τῆς ψυχῆς. (ια.)

ἐκεῖνα, τὸ τὰ αἰσθητήρια ὑγιῶς ἔχειν· τὸ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν διάστημα καθαρὸν εἶναι· τὸ τὸ αὐτὸ καὶ ἀνάλογον εἶναι τῇ τῶν αἰσθητηρίων δυνάμει· τὸ τὸν νοῦν προσέχειν τῷ πράγματι· καὶ τὸ τοῖς ἐπὶ τούτῳ κατασκευασμένοις ὀργάνοις μικροσκοπίοις τε καὶ τηλεσκοπίοις ἐν καιρῷ ὀρθῶς χρῆσθαι. Τούτων δὲ ὄψω γιγνομένων ἀπάντων, ἐπικρατύνεται τὸ ἀξίωμα, ὅτι αἱ αἰσθήσεις, τῶν πρὸς αἴσθησιν ἀπαιτουμένων προσόντων, οὐκ ἂν ἀπατῶεν.

§. ιε. Δευτέρα δὲ πηγὴ ἰδεῶν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ἐνεργοῦσα· ἐνεργεῖ δὲ διττῶς, αὐτὴ τε ἑαυτὴν δηλονότι προσεφορῶσα, καὶ ὅπως ἔχει, ἐπιγνώσκουσα· ὁ οἱ μὲν, δύναιμι τῆς ψυχῆς ἐπιστρεπτικὴν· οἱ δὲ συνείδησιν ἐκάλεσαν συνηθέστερον· ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἔξω προσεπιβάλλουσα, καὶ ἀφ' ἐτέρου εἰς ἕτερον νοητὸν μεταβαίνουσα, τὰ τε προσπίπτοντα ἀπλῶς θεωροῦσα, καὶ τὰ νοούμενα πρὸς ἄλληλα παραβάλλουσα, καὶ ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης ἕτερα ἐξ ἐτέρων συνάγουσα· ἐπειδὴν γὰρ ἅπαξ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ἀλλοιωθῆ, μυρία ὅσα ἐντεῦθεν ἔχει διανοεῖσθαι. (ς. ζ.)

§. ις. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, τριτὸν τι ζευγὸς ἰδεῶν οὕτω μάλισα προσφερομένην τῇ ψυχῇ τοῖς ἀκριβῶς σκοποῦσι προφαίνεται· αἱ μὲν γὰρ τούτων εἰσὶν ἐναργεῖς, αἱ δὲ ἀμυδραὶ· καὶ τῶν ἐναργῶν αἱ μὲν διακεκριμέναι, αἱ δὲ συγκεχυμέναι· καὶ αὐτὰ πάλιν τῶν διακεκριμένων αἱ μὲν πλήρεις, αἱ δὲ ἀτελεῖς.

§ ιζ. Καὶ Ἐναργῆς μὲν ἰδέα ἐστὶν, ἐπειδὴν, ὅπερ τις ἔφθη προσηληφῶς, ὁσάκις ἂν τοῦτο καὶ αὐθις ἐπαναλάβῃ, γινώσκῃ αὐτὸ καλῶς, καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸ ἀπάντων δύναται διακρίνειν. Ἀμυδρὰ δὲ, ἐφ' ὧν παρισταμένων τῷ λογικῷ, ὑπεσι τῇ ψυχῇ ἐνδύαζεν, εἰ τοῦθ', ὃ οἶεται, εἴη τῷ ὄντι· οἷον, τῆς μὲν σελήνης ἰδέαν ἐναργῆ καὶ τῶν τοῦ ὄχλου ἕκαστος ἔχει· τῶν δὲ ἄλλων πλανητῶν Κρόνου, Διὸς Ἄρεως, Ἀφροδίτης, κομιδῆ ἀμυδρὰν, τοῖς ἀπλανέσι τῶν ἀστέρων τούτους τῶν πολλῶν συγγεόντων· οὕτω καὶ πόρρωθεν ὀρῶν προσίοντα τινὰ, ἢ φωνῆς τῶν γνωρίμων τινὸς ἀκούσας, οὕτω διακρίνεις σαφῶς οὔτε τὸν ἐρχόμενον, οὔτε τὸν τῇ νφωνῇ προσηκόμενον.

§. ιη. Διακεκριμένη δὲ ιδέα ἐστίν, ἡνίκα τις καὶ γνωρίσματ' ἄττά, ὧν τὰς ιδέας ἔχει, δι' ὧν ταῦτ' ἂν διασέλλοι τῶν ἄλλων, δύναται καταλέξει. Συγκεχυμένη δὲ, ὅταν ἐκ γνωρισμάτων μὴ ἔχη διασεῖλαι τὸ παριστάμενον· οἷον, τὸ τρίγωνον τῶν ἄλλων διασέλλων σχημάτων τῷ ἑρῆϊς ἔχειν γωνίας, οὐ μόνον ἐναργῆ, ἀλλὰ καὶ διακεκριμένην λέγοιμ' ἂν ἔχειν ιδέαν αὐτοῦ· τῶν γεμῆν χρωμάτων τὸ ἐρυθρὸν ῥᾶσα μὲν ἂν τις διασέλλοι τοῦ μέλανος, οὐ μὴν δὲ καὶ γνωρίσματα τούτου ἔχοι εἰπεῖν· διὸ καὶ ἐναργῆ μὲν ιδέαν ἔχειν φαιμέν· συγκεχυμένην δὲ καὶ ἀσαφῆ, καὶ οἷον εἰπεῖν, ἀδιαγνώριστον, καὶ ἀσύμβολον.

§. ιθ. Πλήρης δ' αὖ ιδέα ἐστίν, ὡσάκις ἂν οὐ μόνον τὸ ὀριστὸν καὶ τὰ γνωρίσματα αὐτοῦ καταλέγωμεν, ἀλλὰ καὶ τῶν γνωρισμάτων αὐτοῦ ἕτερ' ἄττά γνωρίσματα, ἐπιφέρωμεν· ὃ εἰ μὴ γένοιτο, ἡ ιδέα ἐστίν ἀτελής· οἷον, ὀρίζομαι μὲν τὸ πῦρ ὕλην εἶναι φωτιστικὴν, θερμαντικὴν, καυστικὴν, τοῦτο διακεκριμένη ἐστίν ιδέα· εἰ δὲ καὶ τῶν γνωρισμάτων ἐκάστων ἀποδοίην γνωρίσματα ἕτερα, πλήρη ιδέαν λεγοίμην ἂν τοῦ πυρὸς προσλαβεῖν· εἰ δὲ μὴ, διακεκριμένην μὲν, ἀτελεῆ δέ· ✱

§. κ'. Ὡς' ἐκ τῶν εἰρημένων ἡ αὐτὴ ἰδέα, οἷον ἡ τοῦ πυρὸς ἀπλῶς μὲν θεωρουμένη, οἷον ἂν καὶ ἀμαθὴς πάμπαν ἀντιδιασέλλοι αὐτὸ τῶν ἄλλων, ἐναργὴς λέγεται· προστεθείσης δὲ καὶ τῆς τῶν γνωρισμάτων ιδέας, οἷον τοῦ φωτὸς, τῆς θερμότητος, καυστικότητος, διακεκριμένη· εἰ δὲ προσαποδοίμεν αὐτῇ καὶ τρίτον σύμβολά τινα τούτων τῶν γνωρισμάτων, πλήρης γίγνεται· ὡς δ' αὐτως καὶ ἡ ἀντιδιαιρουμένη σειρά, ἀμυδρὰ μὲν ἐστίν ιδέα ἡ περὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ πρῶτον σαλευομένη καὶ ἀκατάστατος· συγκεχυμένη δὲ, ἡ ἀδιαγνώριστος καὶ ἀσύμβολος· ἀτελής δὲ, ἡ τῶν γνωρισμάτων αὐτῶν τῶν κατὰ τὴν πλήρη μὴδ' οὐτινοσοῦν εὐμοιροῦσα γνωρίσματος. (*)

(*) Ἐκ τούτων δῆλον, ὡς ἡ μὲν ἐναργὴς ἐστὶ καὶ συγκεχυμένη· ἡ δὲ εὐκρινὴς, καὶ ἀτελής· ἀλλὰ τοῦτ' ἀπαρῆσκει τῷ κλεινῷ Εὐγενίῳ· Ἄλλ' ἐάν τὸ συγκεχυμένον τοῦτο ληφθῆ,

+ ὄρα ὅτι ἡ ἰδέα ἐστὶν ἡ ἀκατάστατος.

§. κα. Ἐπὶ δὲ τούτοις τῶν ἰδεῶν αὐθις αἰ μὲν εἰσὶν ἀπλαῖ· αἰ δὲ, σύνθετοι, ~~καὶ~~ συγκεκριμένοι· αἰ δὲ, ἀφρημένοι· καὶ ἀπλαῖ μὲν εἰσιν, ἤτοι ὧν οὐπω γνωρίσματα διακρίνομεν (γ. ιζ') ἢ ὧν ἥμισυ ἂν σύμβολ' ἄττα καταλέγειν δυναίμεθα, οἷαι εἰσὶν αἰ πρώτως ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπίπτουσαι, οἷον αἰ τῶν χρωμάτων, τῶν ἤχων, τῶν ὁσμῶν, τῶν χυμῶν, τῶν θερμῶν καὶ ψυχρῶν· διὸ καὶ γνωρισμάτων αὐταῖς ὡς ἀπλαῖς μὴ ἐνότων, οὐλόγω, ἀλλ, αἰσθήσει καὶ πείρᾳ εἰσὶ ληπταί.

§. κβ. Σύνθετοι δ' αὖ, ἢ συγκεκριμένοι, αἰ ἐκ συγκριμάτων πολλῶν ἰδεῶν συγκείμενοι, ὡς ἐπὶ τῆς φλογός· ὅπου γε αὐτῆς τε ταύτης, καὶ ἅμα τοῦ φωτός, τοῦ τε καυστικοῦ, καὶ τοῦ σχήματος ἀντιλαμβανόμεθα.

§. κγ. Ἀφρημένοι δὲ τελευταῖον εἰσὶν ὡς ἡνίκα πειρώμεθα ἐννοεῖν τὴν οὐσίαν ἄνευ τῶν, ἐξ ὧν αἰ σύνθετοι, ἀπλῶν ἰδεῶν· καὶ αὐθις ἐκεῖνας χωρὶς τῆς οὐσίας· οἷον τὴν οὐσίαν φερ' εἰπεῖν τοῦ ἀδάμαντος ἄνευ τῆς βαρύτητος, τῆς πυκνότητος, τῆς στιλπνότητος, καὶ τῶν ἄλλων· καὶ πάλιν ἐκεῖνα ἐκεῖνης χωρὶς· ταῦτα γὰρ καθ' ἑαυτὰ μὲν καὶ χωρὶς οὐ πέφυκεν εἶναι, χωρὶς ὅμως θεωρεῖται νοούμενα. (*)

Περὶ ἰδεῶν μερικῶν καὶ καθόλου.

§. κδ. Ἀπὸ τῶν ἀπλῶν τοίνυν ἰδεῶν ἀρχόμενοι, σύνισμεν ἐπὶ

ἐπὶ ἰδεῶν ἔχουσῶν μὲν γνωρίσματα, ἀγνωσόμενα δὲ παρ' ἡμῶν, ὀρθῶς ἀποδέχεται Λίνκιος, τοῦτο λέγεσθαι ὅς καὶ μετὰ πολλῆς χάριτος ἀποδίδωσι ταῦτα τῇ διδασκαλίᾳ Λεϊβνιτίου καὶ Βολφίου τῶν περικλεῶν. Λογ. κζ.

(*) οὐσίαν ἐπιεικῶς μὲν ἐμβατεύσαντας κατθεῖν ἀδύνατον· τῇ δὲ τῶν περὶ αὐτῆς ἔφαιρέσει ἀμυδρόν τι ἰνδαλμα αὐτῆς τῶ νοῦ προσλαβεῖν, καὶ τοῦτ' ἐξ ὑποθέσεως μάλισα συναγόμενον, ἐφικτόν· ἐπειδὴ γὰρ τὰ συμβεβηκότα καθ' ἑαυτὰ καὶ χωρὶς ὑφίστασθαι οὐκ ἂν φαίμεν (λέ.) ἔστιν ἄρα τι, ἐν ᾧ ἐκεῖνα τὴν ὑπόστασιν ἔχει· οἷον, φέρει τις, φέρει εἰπεῖν, ἀδάμαντα ἐν χερσὶ· θεωρεῖ δ' ἐν αὐτῷ τὰ συμβεβηκότα, τὸ σερρῶν, τὸ στιλπνόν, τὸ βαρὺ, τὸ σχῆμα· εἴτα ἐννοεῖ πάντα ταῦθ' ὡς ἐν βάσει τινὶ ὑφίσταμενα· ἦν οὐκ ἂν ἴδοι, οὐδ' ἄλλως κατανοήσειεν, εἰ μὴ τῇ τῶν περὶ αὐτὴν ἀφαιρέσει· ἀφαιρεθέντων γὰρ ἐκεῖνων, τὸ καταλειπόμενον ἐννοούμεν οὐσίαν.

τάς συνθετωτέρας αἰ μεταβαίνοντες· (γ' δ' εἰ) οἶον, ἰδὼν τις πῦρ πρῶτόν πη, κατ' ἀρχὰς μὲν προσέσχε τῷ φέγγει, καὶ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ἀπηνέγκατο. εἶτα δὲ κατὰ μικρὸν προσιών, ἤσθητο καὶ θέρμην ἐφ' ἑαυτὸν ἐξιούσαν ἐκείθεν· ἐκ δὲ τούτου καὶ τῇ χειρὶ ἄψασθαι τυχὸν βουληθεὶς, ἀπροσδοκῆτως ἐπλήγη ὑπὸ τῆς καύσεως· εἶθ' οὕτως ἐπιλογισάμενος εὗρεν, ὅτι πῦρ ἐστὶ φωτιστικόν, θερμαντικόν, καυσικόν· κἀντεῦθεν τρεῖς ἰδέας ἀνά μίαν προσλαβὼν κατ' ἀρχὰς, καὶ εἰς μίαν συνάψας, τὴν τοῦ πυρὸς ἰδέαν ἐπορίσατο σύνθετον. (*) Εἰρήσθω δὲ ταῦτα ἐπὶ τῶν πρώτων ἡμῖν καὶ κατ' ὀλίγον προσποριζομένων ἰδεῶν, ἃς ὁ νοῦς μάλιστα παθαινόμενος προσλαμβάνει (ιά·) ἐφ' ὧν δ' αὐτὸς ἔπειτα ἐνεργεῖ, ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλλοιούμενος (αὐτόθι), ὅποτέρως ἂν αὐτῷ δόξῃ κκλῶς ἔχειν, οὕτω συλλογίζεται, ἥτοι ἀπὸ τῶν μερικῶν ἐπὶ τὰ καθόλου, ἢ ἀνάπαλιν ἀπὸ τῶν καθόλου ἐπὶ τὰ μερικά. ὧν τὸ μὲν πρῶτον μέθοδος θρυλλεῖται ἀναλυτικῆ, ὡς ἀπὸ τῶν αἰτιατῶν χωροῦσα ἐπὶ τὰ αἷτια· τὸ δὲ δευτέρον, μέθοδος ἤκουσεν συνθετικῆ, ὡς ἀπὸ τῶν αἰτιῶν ἐπὶ τὰ αἰτιατὰ μεταβαίνουσα· ἢ μὲν, τὴν τέχνην· ἢ δὲ, μιμουμένη τὴν φύσιν.

§. κέ. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ἢ ἀπὸ τῶν ἀπλῶν ἐπὶ τὰ συνθετώτερα πρόδος καὶ καταγωγὴ θάθος ἰδεῶν ὀνομάζεται καθάπερ αὐτὴ ἀπὸ τούτων ἐπ' ἐκεῖνα ἀναγωγὴ, πλάτος προσαγορεύεται· θάθος γὰρ εἰδώσει καλεῖν τὰ γνωρίσματα· καθάπερ αὐτὴ καὶ πλάτος, μέχρις

(*) Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα, ὅ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἴρηται, ὡς ἀπὸ τῶν ἀπλουτέρων κατὰ μίμησιν τῶν τεχνῶν ἐπὶ τὰς συνθετωτέρας τῶν ἰδεῶν προχωροῦντες, ἐναντίον τῇ φύσει δοκοῦμεν βαίνειν· ἢ μὲν νᾶρ τέχνη ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων ἐπὶ τὰ συνθετώτερα πρόεισιν· ἢ δὲ φύσις τ' ἀνάπαλιν, ἀπὸ τῶν γενικωτέρων ἐπὶ τὰ μερικώτερα· κίρκος γὰρ σίτου τῷ χεῖ ἐγκριθεὶς, ἀνέδωκε πρῶτον θλαστόν τινα μόνον· εἶτ' ἀνίων οὗτος, φύλλατε ἀνεβλάστησε, καὶ γόνατα περιέθετο. καὶ ἄσταχυν ἐξέφυσε, καὶ θήκας, ἐν αἷς περιθάπτει τὸ σπέρμα, περιήφατο, ἀνθέρικατε περι αὐτάς ἐνεφύτευσε, καὶ πάντα μέχρι τῶν μερικωτάτων· καὶ ἔστι μὲν οὕτως ἢ κατὰ τὴν τέχνην διδασκαλία· μεθόδος ἀναλυτικῆ λεγομένη· ἢ δὲ κατὰ τὴν φύσιν, Συνθετικῆ·

ἂν ἐκτὸς γνωρισμάτων αἱ ἰδέαι (*) προκρί^{ον}νται πλατύνονται δὲ τὰ κατωτάτω καὶ μερικώτατα, ὡς ἐν τῷ διαγράμματι φαίνεται.

{ Οὐσία.
 { Σῶμα.
 { Ἐμφυχον.
 { Ζῶον.
 { Ἄνθρωπος.
 { Σωκράτης.
 { Ὁ Σωφρονίσκου.

Ἐνταῦθα γὰρ, ὅσον μὲν μᾶλλον, ἀπὸ τῆς οὐσίας ἀνωθεν ἀρχόμενοι, κάτιμεν, τοσοῦτον μερικεύομεν τὴν ἰδέαν, ἐν μόνῳ τῷ τοῦ Σωφρονίσκου τὰ πάντα συγκλείοντες· ὅσον δὲ πάλιν τάνάπαλιν ἀνιμεν, τοσοῦτον πλατύνομεν αὐτὴν ἐπὶ πάντα τὰ τῆς οὐσίας μετέχοντα· γίνεται δὲ τοῦτο ἦτοι διὰ συγκρίσεως, ἢ δι' ἀφαιρέσεως· ἐκεῖνο μὲν, κατιόντων· τοῦτο δὲ, ἀνιόντων ἡμῶν.

§. κς'. Συμβαίνει τοίνυν ἐκ τούτων τὰς μὲν τῶν ἰδεῶν ἀβαθεῖς εἶναι, τὰς ἀπλουστάτας καὶ γενικὰς· τὰς δὲ, ἀπλατεῖς τὸναντίον καθίστασθαι, τὰς μάλιστα συνθέτους καὶ μερικὰς· τῶν δὲ μεταξύ ἀντιπεπονήθῃ λόγῳ, τὰς μὲν πολυπλατεῖς, ὀλιγοβαθεῖς· τὰς δὲ πολυβαθεῖς, ὀλιγοπλατεῖς εἶναι· καὶ τὰς μὲν ἀβαθεῖς, καθόλου· τὰς δὲ ἀπλατεῖς, καὶ ἔντι μόνον ὠρισμένον δηλούσας, ἐπὶ μέρους καλεῖσθαι. (**) τὰς δὲ μεταξύ, καθόλου μὲν πρὸς τὰ κατωτέρω· ἐπὶ μέρους δὲ, πρὸς τὰ ἀνωτέρω.

(*) Σημείωσαι δὲ, ὅτι ἂ μὲν ὁ νοῦς παθαινόμενος (ιδ.) προσλαμβάνει, τοῦτ' ἰδέαι μᾶλλον καλοῖντ' ἂν ἂ δ' ἄλλοιούμενος, ταῦτ' ἔννοιαι κυρίως ἂν εἶεν. Ἐνταῦθα δ' οὖν συγχεῖται μοι τὰ ὀνόματα ἐπομένῳ τῷ κλεινῷ Εὐγενίῳ· ἴδε δὲ καὶ παρακατιῶν. ρμῆ.

(**) Τὸ δὲ ὠρισμένον τοῦτο, εἰ μὲν καθ' αὐτὸ ἐστὶν ὑφεστῶς, λογικὸν μὲν ὄν, πρὸς

§. κζ. Ἐντεῦθεν οὖν τὰ κατὰ Πορφύριον γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα γίγνεται· γένη μὲν πρὸς τὰ ὑφ' αὐτά· εἶδη δὲ πρὸς τὰ ὑπὲρ αὐτά· οἷον, τὸ Σῶμα, εἶδος μὲν ἐστὶ πρὸς τὴν Οὐσίαν· γένος δὲ πρὸς τὸ Ἐμψυχον· ὡς δ' αὐτως καὶ τὰ λοιπά· ἡ δὲ Οὐσία, ὡς ἀνώτατον πάντων γενικώτατον γένος ἤκουσεν· ὡσπερ αὖ καὶ τὸ, ἄνθρωπος, εἰδικώτατον εἶδος, ὡς μηκέτι εἰς εἶδη ὑποδιαιρούμενον, ἀλλ' εἰς ἄτομα Πέτρον καὶ Παῦλον, καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους.

§. κη. Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὡς τὰ μὲν ἀνωτέρω αἰεὶ ὅλα ἐστὶ δυνάμει, πρὸς τὰ ὑφ' αὐτὰ θεωρούμενα· ἡ γὰρ Οὐσία, φέρ' εἰπεῖν, δύναμει ἐστὶν ἐν τῷ σώματι, τῷ ἐμψύχῳ, τῷ ζῳῳ, τῷ ἀνθρώπῳ· ὃ ἐστὶ δύναται ταῦθ' ὅλα εἶναι· τὰ δὲ κατωτέρω, ἀνάπαλιν, πρὸς τὰ ὑπὲρ αὐτὰ ὅλα ἐστὶν ἐνεργεία· ὁ γὰρ ἄνθρωπος, καὶ ζῳον, καὶ ἔμψυχον, καὶ σῶμα, καὶ οὐσία, πάνθ' ἅμα ἐστὶν ἐνεργεία.

§. κθ. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, συμβαίνει τὰ κατωτέρω ὡς ἐνεργεία ὄντα συνεισάγειν τὰ ἀνωτέρω, τὰ μόνον δυνάμει θεωρούμενα ὅλα· ἔτι γὰρ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ ζῳον, καὶ ἔμψυχον, καὶ σῶμα, καὶ οὐσία· οὐ μὴν δὲ καὶ ἀνάπαλιν· οὐ γὰρ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης καὶ σῶμα· οὐσίαι γὰρ εἰσὶ καὶ τὰ πνεύματα τὰ πάσης ἄμοιρα σωματότητας· οὐδ' ἔτι σῶμα, τοῦτο ἤδη καὶ ἔμψυχον· οὐδ' ἔτι ἔμψυχον, τοῦτο καὶ ζῳον· καὶ γὰρ ἐμψυχότητος καὶ τὰ φυτὰ λόγῳ ἀμυδροτάτῳ γε λέγεται εὐμοιρῆσαι· οὐδ' ἔτι ζῳον, τοῦτο καὶ ἄνθρωπος· ἀλλ' ὡσπερ αὐτὰ συνεισάγουσιν εἰσαγόμενα τὰ ὑπὲρ αὐτά· οὕτω καὶ συναναιροῦνται, ἀναιρουμένων ἐκείνων· οὐσίας γὰρ μὴ οὐσης, οὐδὲ σῶμα ὑπάρξει· καὶ ἐπὶ πάντων ὁμοίως ἐξῆς ἐννοεῖσθω ταῦτά·

Περὶ τῶν Πέντε Φωνῶν.

§. λ. Τῶν Φωνῶν, ἡ μὲν πολλὰ ἅμα σημαίνει πράγματα, ἡ δὲ, ἔν· καὶ τῶν πολλὰ περιεχουσῶν ἡ μὲν, ἑτεροφυῆ· ἡ δὲ ὁμοφυῆ πε-

σωπον μὴ λογικὸν δὲ, ἄτομον λέγεται· εἰδὲ ἄμοιρον ὅλως ἐστὶν ὑποστάσεως, ἀτομικῶν ὀνομάζεται μάλιστα, οἷαι εἰσὶν αἱ ποιότητες καὶ τὰ χρώματα.

ριέχει· κακείνη μὲν ὀνομάζεται Γένος, οἷον τὸ ζῶον· ὑπὸ τοῦτο γὰρ ὡς γένος πάντα ἐστὶ τὰ εἶδη τοῦ ζῶου· ἡ δὲ ὁμοφυῆ περιέχουσα φωνή, ὀνομάζεται Εἶδος, ὡς ἐν εἶδος περιέχουσα μόνον, οἷον τὸ, ἄνθρωπος, ἵππος, βοῦς· ἡ δὲ εἶδος διακρίνουσα εἶδους, Διαφορὰ οἷαν, τὸ λογικόν· ἐξ οὗ ὡς πρώτως ἄντος διαφορᾶς, πηγάζουσι κατὰ δευτερον λόγον καὶ ἕτεραι δύο, τὸ, Νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, καὶ τὸ Γελαστικόν· ὃ ἴδιον παρὰ τισιν ἀρέσκει ὀνομάζεσθαι μάλιστα· ἡ δὲ ἐνοῦσα μέντω, μηδὲν δὲ συντελοῦσα πρὸς τὴν ἐκείνου οὐσίαν, ἀλλ' ἐκείνης σωζομένης, καὶ γίνεσθαι καὶ ἀπογίνεσθαι πεφυκυῖα, καλεῖται Συμβεβηκός. Ἐντεῦθεν τοίνυν φωναὶ, ἡ ἰδέαι καθόλου συναγόνται πέντε, Γένος, Εἶδος, Διαφορὰ, Ἰδιον, καὶ Συμβεβηκός.

§. λβ. Γένος τοίνυν ἐστὶ γνώρισμα οὐσιῶδες κοινὸν πολλοῖς, διαφόροις οὔσι τὴν φύσιν· οἷον, τὸ ζῶον εἶναι, ὃ κοινὸν ἀνθρώπῳ καὶ πᾶσι τοῖς παρὰ τὸν ἄνθρωπον ζώοις.

§. λγ. Εἶδος δὲ ἐστὶ κοινὸν πολλοῖς, διαφόροις οὔσι τῷ ἀριθμῷ· οἷον, τὸ ἄνθρωπος εἶναι, ὃ κοινὸν Σωκράτῃ καὶ Πλάτῳ, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ μέρος ἀνθρώποις.

§. λδ. Διαφορὰ δὲ ἐστὶ γνώρισμα πρώτως οὐσιῶδες, διακρίνουσα τὰ ἕτεροφυῆ, οἷον τὸ λογικόν· ὃ τὸν ἄνθρωπον διαστέλλει τοῦ ἵππου, καὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων ζῶων ἐξ οὗ πηγάζει δευτέρως τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν.

§. λε. Ἰδιον δὲ ἐστὶ γνώρισμα οὐσιῶδες, οἷον τὸ γελαστικόν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἡ ἰδιὸν ἐστὶ τὸ αἰεὶ καὶ παντὶ καὶ μόνῳ τῷ εἶδει ὑπάρχον· ὡς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ εἰρημένον, τῷ ἵππῳ τὸ χρεμετιστικόν, τῷ κυνὶ τὸ ὑλακτικόν· καὶ ἄλλοις ἄλλα· τούτοις γὰρ μάλιστα τὰ εἶδη διαστέλλεται ἀπ' ἀλλήλων.

§. λς. Συμβεβηκός δὲ ἐστὶ γνώρισμα ἐπουσιῶδες τὸ προσῆναι καὶ ἀπεῖναι τοῦ ὑποκειμένου, ἀτρέπτου τῆς κατὰ τὸ εἶδος μενούσης οὐσίας, δυνάμενον, οἷον τὸ ἐπιβρίνόν τινα εἶναι, ἡ μέλανα ἡ φιλό-

σοφον· ἔσι δὲ τούτου τὸ μὲν χωριστὸν, οἷον τὸ περιπατεῖν, τὸ φιλοσοφεῖν· τὸ δὲ ἀχώριστον, οἷα ἡ τοῦ Λιθίουπος μελανία. (*)

§. λς. Τούτων οὖν τῶν καθόλου καὶ μερικῶν ἰδεῶν τὰ μὲν ἀνωτάτω καὶ ὑπὲρ ἃ μηκέτι ἐστὶν εὔρειν μηδὲν, γενικώτατα γένη καλεῖται· οἷον μόνον ἢ οὐσία ἂν εἴη· τὰ δὲ κατωτάτω, τὰ εἰδικώτατα εἶδη, οἷον ἄνθρωπος, ἵππος, βοῦς, καὶ τὰ λοιπά· τὰ δὲ μέσα, γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα τὰ αὐτὰ προσηγόρευται· γένη μὲν, ὡς ὅλα δυνάμει πρὸς τὰ ὑφ' ἑαυτὰ ἐννοούμενα· εἶδη δὲ, ὡς ὅλα ἐνεργείᾳ πρὸς τὰ ὑπὲρ αὐτὰ θεωρούμενα. (κη)

ΓΕΝΟΣ ΓΕΝΙΚΩΤΑΤΟΝ

ΟΥΣΙΑ

Σῶμα, ——— Ἄσώματον.

Ἐμψυχον, ——— Ἄψυχον.

Αἰσθητικόν, ——— Ἀναίσθητον.

Λογικόν, ——— Ἄλογον.

Ἄνθρωπος.

Εἰδικώτατον εἶδος.

Περὶ τῶν δέκα Κατηγοριῶν.

§. λζ. Ὡσπερ ἐπὶ τῶν μεγάλων σρατῶν, ἀπεριλήπτων διὰ τὸ

(*) Σημείωσαι δὲ, ὅτι τὸ Συμβεβηκός, ἀχώριστον μὲν ὂν, ἐν τῷ ὁποῖόν τι ἐστὶ κατηγορεῖται, ὡς καὶ ἡ διαφορὰ· χωριστὸν δὲ, ἐν τῷ πῶς ἔχον ἐστὶ. Συλλήθηδην δὲ ἐρωτηθεὶς περὶ πάντων, οὕτως ἀποκριθῆ· τί ἐστὶν ἄνθρωπος; ζῶον (τοῦτο γένος) ὁποῖον; λογικόν (τοῦτο διαφορά) ἢ γελασικόν, (τοῦτο ἴδιον) ἢ σιμὸν, (τοῦτο συμβεβηκός) πῶς ἔχων ἐστὶ; καθήμενον, (τοῦτο συμβεβηκός χωριστόν.)

πλήθος τῶν καθ' ἕκαστα ὄντων, εἰς τάγματ' ἅττα καὶ συστήματα εὐπερίληπτα τῷ νοῖ τὴν πᾶσαν στρατιὰν διαιρουσιν οἱ τούτων ἡγούμενοι· οὕτω καὶ οἱ φιλόσοφοι κοινότησί τισι καὶ ὅροις συμπεριλαβεῖν τὰ ὄντα ἐπεμελήθησαν, ἐφ' οὓς πᾶσα ἔννοια, ἢ ἰδέα ἀναγομένη, εὐσύνοπτος ἔσται ταῖς θεωρίαις καὶ εὐπερίληπτος· τοὺς δὲ ὅρους τούτους οἱ μὲν Κατηγορίας ἀπλῶς, οἱ δὲ γενικώτατα προσηγόρευσαν γένη· ἐπὶ γὰρ ταῦτα ἀνιόντες δι' ἀφαιρέσεως (κγ) ὡς ἐπ' ἐσχάτους ὅρους ἰστάμεθα.

§. λή. Πασῶν τοίνυν τῶν ἰδεῶν ἢ ἐννοιῶν εἰς ὅρους γενικούς οὕτως ἀναγομένων, αἱ δέκα ἐκεῖναι κατὰ γε τὸν Σταγειρίτην Κατηγορίαι συνίστανται· οἶον, Οὐσία, Ποσόν, Ποιόν, Πρὸς τι, Ποῦ, Ποτέ, Ποιεῖν, Πάσχειν, Κεῖσθαι, ἔχειν· ἢ γὰρ καθ' αὐτὸ ἔστι τὸ ὄν ὑφ' ἑσῶς, καὶ τοῦτο καλεῖται Οὐσία· ἢ ἐν ἑτέρῳ τὸ εἶναι ἔχει, καὶ οὐ χωρὶς ὑπάρχειν ἀδύνατον, καὶ τοῦτ' ὀνομάζεται Συμβεβηκός· Τοῦτο δὲ ὡς ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑπάρχον, διατίθεισιν αὐτὴν ἐννεαχῶς τοιῶσδε, ἢ τοιῶσδε ἔχειν· ἢ γὰρ ὡς μέτρον τοῦ μεγέθους αὐτῇ ἐνυπάρχει, καὶ καλεῖται Ποσότης· ἢ ὡς ποιὰν τινα ταύτην ἀποδεικνύον, καὶ ὀνομάζεται Ποιότης· ἢ καθ' ὃ πρὸς ἕτερον ἀναφέρεται αὐτὴ, καὶ τοῦτό ἐστι Πρὸς τι· ἢ καθ' ὃ τόπον τινα, ὃν κατέληφεν ἀφορᾶ, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ Ποῦ· ἢ τὸν ἐν ᾧ χρόνον, καὶ ἐστι τὸ, Ποτέ· ἢ καθ' ὃ κινουσα τί ἐννοεῖται, καὶ ἐστι τοῦτο, Ποιεῖν· ἢ κινουμένη ὑπότινος, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ Πάσχειν· ἢ θέσιν τῶν οἰκείων μερῶν τινα ἔχουσα θεωρεῖται, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ Κεῖσθαι· ἢ ἑτέραν τυγχάνει περικειμένη οὐσίαν, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἔχειν.

§. λθ. Λέγονται μὲν οὖν ταῦτα Γενικώτατα μὲν γένη, ὡς ἐφ' ὅρους τινὰς ἐπ' αὐτὰ ἰσαμένης τῆς διανοίας· Κατηγορίαι δὲ, ὡς τῶν ἐπ' αὐτὰ κατὰ βάθος κατηγορούμενα (κά), τὰ μὲν οὐσιωδῶς, τὰ δὲ συμβεβηκῶτα ἐπουσιωδῶς· οἶον, ἐπὶ τοῦ Σωκράτους, φέρε, εὔροις ἂν τὰ δέκα ταῦτα ἐπισκεψάμενος· ἔστι γὰρ καὶ οὐσία Σωκράτης, ὡς αὐθύπαρκτον ὄν, καὶ οὐκ ἂν ἐν ἑτέρῳ τὸ εἶναι ἔχον· καὶ ποσόν τι μέγας γὰρ, ἢ μικρός, δίπηχυς, τρίπηχυς· καὶ ποιόν, οἶον φιλόσοφος.

καὶ πρὸς τι πως ἔχων, οἷον υἱὸς Σωφρονίσκου· καὶ ποῦ δέ ἐστιν, οἷον Ἀθήνησιν· καὶ πότε, οἷον κατὰ τὴν ἐννενηκὸςτὴν τετάρτην Ὀλυμπιάδα ἐγένετο· καὶ ποιῶν τί ἐστιν, οἷον διαλεγόμενος· καὶ πάσχων, οἷον ὑπὸ τινὸς τυπτόμενος ἢ λακτιζόμενος· καὶ κείμενός πως, οἷον ὄρθιος ἐςὼς, ἢ καθήμενος· καὶ ἔχων τι, οἷον τριβώνιον, ἢ πῖλον φορῶν. (*)

§. μ. Ἔστι τοίνυν Οὐσία τὸ καθ' αὐτὸ ὑφ' ἑστώως, καὶ μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς σύστασιν, αὐτὸ μὲν καθ' αὐτὸ τῷ νοῦ οὐ ληπτὸν (κγ.), τῇ δὲ ἀφαιρέσει τῶν περὶ αὐτὸ μύλις ὡς ἐν ἀμυδροτάτῳ φέγει νοούμενον· οἷον, ἐγὼ, σὺ, ἐκεῖνος, ὀλίθος ὄλι, τὸ ξύλον τουτί. Τοῦτο οὖν ἡ μάλιστα πρώτη οὐσία καὶ ἄτομος· δεύτερον δὲ, τὰ ἀνωτέρω εἶδη καὶ γένη, τὰ τῆς πρώτης κατηγορούμενα· οἷον, ἄνθρωπος, ζῶον, καὶ τὰ τοιαῦτα (**). Πηρέπεται δὲ τῇ πρώτῃ καὶ ἀτόμῳ οὐσίᾳ πρῶτον αἰετ, καὶ πάση, καὶ μίνη τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι· δεύτερον δὲ, τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μὴ ἐπιδέχεσθαι, ὡς τὸν αὐτὸν λόγον πάσης οὐσίας ἐπιδεχομένης.

§. μβ. Ποσὸν δὲ ἐστὶ συμβεβηκὸς, καθ' ὃ τὸ πεποιημένον διαιρεῖται εἰς ἐνυπάρχοντα μέρη· ἐστὶ δὲ τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν συνεχές, τὸ δὲ διωρισμένον· καὶ συνεχές μὲν, οὐ τὰ μόρια πρόστινα κοινὸν συνάπτεται ὄρον· οἷον, γραμμῆ, ἐπιφάνεια, σῶμα, κίνησις, χρόνος· τὰ μὲν, κατὰ διαμονήν· κίνησις δὲ καὶ χρόνος, κατὰ διαδοχὴν· διωρισμένον δὲ, οὐ τὰ μόρια, μηδενὸς ὄρου ὄντος κοινοῦ, διήρηται ἀπ' ἀλλήλων· οἷον, ἀριθμὸς, καὶ λόγος· ἀριθμὸς μὲν, τὸ τῶν μονά-

(*) Ταῦτα δὴ ὁ ἀείδιμος Εὐγένιος καὶ ἐν διείχῳ ἐπέτεινε μνήμης χάριν ᾧδί.

» Δένδρον ἔξ ὀμῶας κλύσωνι κατάψυχε χάνουσι

» Ἄγρῳ χθῆς ἔσῶτας γ' ἄλλα χιτωνοφόρους.

(**) Διενέγκει δ' ἐν τῆς δευτέρας ἢ πρώτης οὐσία, ἢ ἡ μὲν πρώτη ὑποκειμένον ἐστὶ καὶ οὐ καθ' ὑποκειμένου· ἢ δὲ δευτέρα τούναντίον, καθ' ὑποκειμένου καὶ οὐχ ὑποκειμένου· ὡσαύτως δὲ διαφέρει καὶ τὸ συμβεβηκὸς τῆς δευτέρας, ὅτι οὐχ ὡς καθ' ὑποκειμένου τῆς πρώτης, ἀλλ' ὡς ἐν ὑποκειμένῳ κατηγορεῖται· ὅ ἐστιν, ἐπουσιωδῶς αὐτῇ ἐνυπάρχει. Τὸ γὰρ ζῶον φασκὲν λέγεσθαι κατὰ τοῦ Σωκράτους· οὐμὴν δὲ καὶ τὸ φιλόσοφον, ὃ ἐστὶ συμβεβηκὸς, οὕτως, ἀλλ' ἐν τῷ Σωκράτει· ὃ ἐστὶν ἐν ὑποκειμένῳ.

δων πλήθος· λόγος δὲ, τὸ τῶν λέξεων ἄθροισμα. ὁ μὲν, κατὰ διαμνην· ὁ δὲ, κατὰ διαδοχὴν· Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους, Συνεχὲς μὲν μέγεθος ἐστίν, οὗ τὰ μέρη συνεχόμενα νοεῖται ἀλλήλοις· διωρισμένον δὲ, οὗ τὰ μέρη διύστανται ἀπ' ἀλλήλων, καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀποτελοῦντά τι συνεχές, ὡς τὰ ἐπισεσωρευμένα, καὶ ὁ ἀριθμὸς. Παρέπεται δὲ τῷ ποσῷ τὸ κατ' αὐτὸ ἴσα καὶ ἄνισα λέγεσθαι τὰ πεποσωμένα·

§. μβ. Ποῖόν δὲ ἐστὶ συμβεβηκὸς δι' οὗ ἡ Οὐσία διορίζεται πῶς εἰς τὸ τοιαῦδε, ἢ τοιαῦδε εἶναι· Συμβαίνει δὲ τοῦτο τετραχῶς· ἢ γὰρ ἐπεισάκτως, ἢ ἐμφύτως, ἢ κατ' αἰσθητικὴν τινα πρόσληψιν, ἢ κατὰ τὸ ποσὸν καὶ ἐπιπολῆς· περὶ ὧν ἐκάστων ἐξήης.

§. μγ. Εἰ μὲν οὖν ἐπεισάκτως, καθ' ἑξίν λέγεται καὶ διάθεσιν· ἐκεῖνο μὲν, τῆς Οὐσίας δυσapaλλάκτως πεποιωμένης, καὶ οἷον συμπεφυκυῖαν τὴν ποιότητα κεκτημένης· οἷα ἡ τελεία περὶ τὴν ἐπιστήμην, ἢ τέχνην δυσφαίρετος δεξιότης· τοῦτο δὲ τὸναντίον, ἐπειδὴν ἡ Οὐσία εὐαπόθετον καὶ εὐκίνητον, καθάπερ συμβαίνει τοῖς ἀρτιμαθέσι, τὴν περὶ τι δεξιότητα κεκτημένη τυγχάνη.

§. μδ. Εἰ δὲ ἐμφύτως, κατὰ φυσικὴν δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν προσαγορεύεται· ἐκεῖνο μὲν, τῆς ποιότητος ἐκ φύσεως τῆ οὐσίας ἐνούσης, καὶ πρὸς τὸ ποιεῖν τι ῥαδίως, ἢ πάσχειν, ἢ μὴ, δεξιὰν αὐτὴν ἀπεργαζομένης· οἷα ἐστὶν ἡ πυκτικὴ τούτέστιν, ἡ ἀγαθὸν πύκτην ποιοῦσά τινα δεξιότης, καὶ ἡ δύναμις τοῦ μὴ πάσχειν τομὴν τὸ σκληρόν· καθάπερ αὖ τοῦ ῥαδίως ὑπέικειν τὸ μαλακόν· τοῦτο δὲ, ἢνίχ' ἡ οὐσία φυσικῆ κατέχεται ἀτόνιχ, οἷα ἐστὶν ἡ τοῦ ἀμβλυποῦντος. — Κατ' αἰσθητικὴν δ' αἰσθῆσιν πρόσληψιν, ἢ μίαν τινὰ τῶν αἰσθήσεων διατιθεῖσα· οἷον, ἤχος μὲν τὰ ὄτα, γλυκύτης δὲ τὴν γεῦσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἧτις καὶ παθητικὴ ποιότης προσαγορεύεται. — Κατὰ ποσὸν δὲ καὶ ἐπιπολῆς, οἷον τὸ σχῆμά ἐστὶ καὶ ἡ μορφή ἐκάστου, ὡς τοιόνδε τι τὸ σῶμα διατιθέντα.

§. μέ. Πρόστι δὲ ἐστὶ τὰ ἀπ' ἀλλήλων συναρτωμένην τὴν ἐννοιαν ἔχοντα, καὶ καθ' ἑαυτὰ μὴ δυνάμεθα θεωρεῖσθαι· ὅιον, τὸ πατὴρ πρὸς τὸν υἱὸν ἐνοεῖται, καὶ τὸ μέγα πρὸς τὸ μικρόν· Ἐστὶ

δὲ ἡ ἔννοια τούτων πολυσχεδῆς· ἢ γὰρ κατ' ἐπίνοιαν πρὸς ἄλληλα ἀναφέρονται, ὡς τὸ ὑποκείμενον πρὸς τὸ κατηγορούμενον, καὶ τὸ γένος πρὸς τὸ εἶδος, καὶ ἀνάπαλιν· ἢ πραγματικώτερον ὑπάρχουσιν συννοούμενα, ὡς ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός· ἢ δὲ σχέσις αὕτη θεωρεῖται ἢ καθ' ὁμωνυμίαν, ὡς ἡ τοῦ ὁμοίου πρὸς ὁμοιον, καὶ ἴσου πρὸς ἴσον· ἢ καθ' ἑτερονυμίαν, ὡς ἡ τοῦ πατρὸς πρὸς υἱόν· ἦν καὶ τετραχῆ ἂν τις διέλοι μάλιστα· ἢ γὰρ ὡς αἰτίον καὶ αἰτιατὸν ἐννοεῖται, ὡς διδάσκων καὶ διδασκόμενος· ἢ καθ' ὑπεροχὴν καὶ ἔλλειψιν, ὡς δεσπότης καὶ δούλος, μέγα καὶ μικρόν· ἢ κατὰ τὴν ἐν τόπῳ διαφορὰν ἄνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά· ἢ τέταρτον κατὰ τὴν χρονικὴν, ὡς νεώτερον καὶ πρεσβύτερον·

§. μς. Ἀπαιτεῖται δ' οὖν ἐν τοῖς Πρὸς τι πρῶτον μὲν τὰ τε πράγματ' αὐτὰ, ἐν οἷς ἡ σχέσις, καὶ ὁ λόγος, δι' ὄν· οἶον, πατὴρ καὶ υἱός καὶ ἡ γέννησις, δι' ἦν ἐκείνοις ἡ σχέσις· δευτέρον δὲ τὸ ἅμα ἢ φύσει, ἢ γνώσει παρίστασθαι τῷ νοῦ· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν λέγοιτο σχετικὰ· διὸ καὶ συναναιρεῖται, καὶ συνεισάγεται· πατὴρ γὰρ μὴ ὄντος οὐκ ἔστιν υἱός, καὶ ἀνάπαλιν· καὶ πάλιν ὄντος πατρὸς, ἀνάγκη καὶ υἱὸν εἶναι, καὶ οὗτος ἢ πρὸ πολλοῦ τεθνηκώς· ἀλλ' ἡμῖν ὡς ἔτι περιῶν εἰσάγεται ᾧδὲ.

§. μζ. Ποιεῖν δὲ ἐστὶ τὸ μεταβάλλειν καὶ ἀλλοιοῦν, ἤτοι αὐτό τι ἑαυτὸ ὡς τὸ θεωρεῖν· ἢ ἄλλο, ὡς τὸ διδάσκειν· ἀκεῖνο μὲν, ἔμμονος ἀκούει ἐνέργεια· τοῦτο δὲ, μεταβατική· ἔτι δὲ τὸ μὲν καθ' ὁρμὴν ποιεῖν λέγεται, ὡς τὸ ὑλακτεῖν· τὸ δὲ, κατὰ φύσιν, ὡς τὸ καίειν· τὸ δὲ, κατὰ τέχνην, ὡς τὸ ναυπηγεῖσθαι· τὸ δὲ κατ' ἐπιστήμην, ὡς τὸ διανοεῖσθαι· τὸ δὲ κατὰ προαίρεσιν, ὡς τὸ πράττειν ἀγαθόν τι, ἢ φαῦλον.

§. μη. Πάσχειν δὲ ἐστὶ τὸ ὑπότινος μεταβάλλεσθαι, ἢ ἀλλοιοῦσθαι· ὡς τὸ θερμαίνεσθαι, ἢ φωτίζεσθαι· Πάσχει δ' οὖν τὸ πάσχον ἢ κατ' οὐσίαν μεταβαλλόμενον, ὡς ὁ κρῦσαλος ὑπὸ ψύχους πηγνύμενος, ἢ κατὰ ποσὸν ἀυξόμενον, ἢ μειούμενον, ὡς τὰ φυτικῆς μετέχοντα ζωῆς· ἢ κατὰ ποιὸν ἀλλοιούμενον, ὡς ὁ οἶνος ἐκτροπιάσ-

γενόμενος ἢ ὡς φθειρόμενος, ὡς τὸ ξύλον ὑπὸ τοῦ πυρὸς δαπανώμενον ἢ ὡς τελειούμενον, ὡς ὁ μαθητὴς παιδευόμενος.

§. μθ. Ποῦ δέ ἐστι τὸ ἐν τύπῳ εἶναι. οὐ διαφοραὶ φέρονται ἐξ ἄνω, κάτω, δεξιᾶ, ἀριστερᾶ, ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν.

§. ν. Ποτὲ δέ, τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι. οὐ μέρη τρία, τὸ πρότερον, τὸ ὕστερον, καὶ τὸ νῦν ἐν τῷ μέσῳ συνδεσμικῶς καὶ ἀκαριαίως τὰ ἄκρα συνάπτων.

§. να. Κεῖσθαι δέ ἐστιν ἢ τοιαῦτα τῶν τοῦ σώματος μελῶν θέσις ὡς πρὸς τὸν τόπον· οἶον, ὄρθιον τι ἰστάμενον, καθήμενον, ἀνακλιμένον, ὑπτιάζον, ἀναβάδην, καὶ τὰ τοιαῦτα.

§. νβ. Ἐχειν δέ ἐστιν οὐσίας περὶ οὐσίαν περίθεσις· δεῖ δ' οὖν τὸ ἐχόμενον, εἴτ' οὖν περιτιθέμενον, ἐξωθεν μάλιστα εἶναι ἤτοι φυσικόν, ὡς ὁ κισσὸς περὶ τὴν δρῦν ἢ τῶν ἐκ τέχνης, ὡς ἱμάτιον, δακτύλιος, ὑποδήματα, στέφανος ἐλαίας τυχὸν ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ταῦτα δὴ καὶ περὶ τῶν κατηγοριῶν, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, ἱκανά· ἄς οἱ μετ' Ἀριστοτέλην πλέον τοῦ δέοντος ἐκλεπτουργήσαντες, καὶ περὶ τῶν ἀναμασσησάμενοι, ὡς πᾶσαν ἐντεῦθεν μονονουχί σοφίαν ἐλπίσαντες ἐξαρίσεσθαι, ἀηδεῖς καὶ ψυχροὶ παρὰ τοὺς νεωτέρους ἐδοξάν εἶναι.

Περὶ Ὁρισμοῦ καὶ Διαιρέσεως.

§. νγ. Ἐπειδὴν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων πορισώμεθα διακεκριμένας καὶ πλήρεις ἰδέας (τη. ιθ.), ῥᾶθιον συνιδεῖν καὶ ὅπως δεῖ ὀρίζεσθαι καὶ διαιρεῖν αὐτάς· ἃ οὐκ ἔσθ' ὅπως τις ἂν εἴποι ἀξίως, ὅσον πρὸς πορισμὸν ἐπιστήμης συμβάλλεται ἄμφω.

§. νδ. Γίνεται δέ τούτων τὸ μὲν, ἐπειδὴν διαλύωμεν τὴν ἰδέαν εἰς ἀπλουστέρους· τὸ δέ, ἐπειδὴν διαιρῶμεν αὐτὴν εἰς ἐλάττους ἄλλας· τὸ μὲν, ὡς ὅλον ὃν ἐνεργεῖα εἰς τὰ αὐτῷ ἐνυπάρχοντα· τὸ δέ, ὡς ὅλον (κῆ) δυνάμει εἰς τὰ ὑπ' αὐτὸ ἀναγόμενα· ὥστ' ἀναλύοντες μὲν, ἀνατρέχομεν ἀπὸ τῶν κατωτέρω ἐπὶ τὰ ἄνω· οἶον, ζῶόν ἐστιν οὐσία ἔμψυχος, αἰσθητικὴ, μεταβατικὴ· Διαιροῦντες δέ, κάτιμεν

ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω ἐπὶ τὰ κάτω χωροῦντες· οἷον, τῆς οὐσίας τὸ μὲν ἐστὶ σῶμα, τὸ δὲ πνεῦμα· καὶ τοῦ σώματος τὸ μὲν ἔμφυχον, τὸ δὲ ἄψυχον· καὶ τοῦ ἐμφύχου τὸ μὲν αἰσθητικόν, τὸ δὲ ἀναίσθητον, καὶ ἐξῆς. Ἐκ δὴ τούτων συμβαίνει προκύπτειν τὸν Ὀρισμὸν καὶ τὴν Διαίρεσιν τὰ ἀνυσιμώτατα μάλιστα πρὸς θήραν φιλοσοφίας, περὶ ὧν ἐξῆς.

Περὶ Ὀρισμοῦ.

§· νέ Ἔστι τοίνυν Ὀρισμὸς πρότασις οὕτω τὸ ὀριστὸν διαστέλλουσα, ὥστε τῶν ἄλλων αἰεὶ ἔχειν ἀντιδιαστέλλεσθαι. (*) Οὗτος τοίνυν, εἰμὲν τὴν τοῦ ὀνόματος δύναμιν σκοπεῖ, ὀνοματιώδης προσγορεύεται· οἷον κύκλος ἐστίν, οὗ ἡ περιφέρεια πανταχόθεν ἐπίσης ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀφίσταται· καὶ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ἄνω τὴν ὄψα ἔχων· Εἰδὲ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν παραγυμνῶσαι προτίθεται, πραγματιώδης καλεῖται· οἷον κύκλος ἐστὶ σχῆμα, ὃ γραμμῆς περὶ τὸ κέντρον ἀκρότητος, καταγράφεται· καὶ ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικόν· Εἰδὲ καὶ τρίτον ἐκ τῶν περὶ αὐτὸ, καὶ μὴ αἰεὶ ὡσαύτως ἐχόντων, σκιαγραφῆσαι τι τὸ πρᾶγμα ἐθέλει, ὑπογραφικὸς ὀνομάζεται· οἷον, ὠρολόγιόν ἐστι μηχανή τις ἐξ ἀργύρου, ἐν τῷ τοίχῳ ἐξ ἀλύσειως ἀπηρωρημένη· ὁ γὰρ ἄργυρος ἐνταῦθα, καὶ ἡ ἄλυσις, καὶ τὸ κατὰ τὸν τοῖχον ἐξ ἧλου τινὸς ἀπαιωρεῖσθαι οὔτε παντὶ, οὔτε αἰεὶ προσήκει τῷ ὀριστῷ· διὸ καὶ ὁ ὑπογραφικὸς, ὡς ἐπουσιώδης, ἀδόκιμος, ἐνθ' ἂν δι' οὐσιωδῶν ἀποδοῦναι τοῦτον δυνώμεθα μάλιστα· δυνάτὸν γὰρ ἄλλως ὀρίσαι τὸ ὠρολόγιον, μηχανὴν εἶναι ἤτοι ἤχω, ἢ διὰ τοῦ ὠροδείκτου τὰς ὥρας ἡμῖν σημαίνουσιν. (**)

(*) Γνωρισμὸν τὸν Ὀρισμὸν ὁ κλεινὸς Εὐγένιος, τῷ Σταχειρίτῃ ἐπόμενος, φησὶν εἶναι· οὐδὲν γὰρ ἢ αὐτὰ τὰ γνωρίσματα καταλέγει τῷ πράγματι.

(**) Διαίρειν δὲ καὶ ἄλλως φιλοῦσί τινες τοὺς ὀρισμοὺς, εἰς ὀνοματικὸν, χαρακτηριστικόν, καὶ γενητικόν· καὶ ὀνοματικὸς μὲν ἐστὶ παρ' αὐτοῖς ὁ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν ποιούμενος τοῦ ὀνόματος· ὡς ἔκλειψις τῆς Σελήνης ἐστὶ, λείψις τοῦ σέλαος αὐτῆς· χαρακτηριστικὸς δὲ ὁ καὶ γνωριστικὸς, ὁ τὰ οὐσιωδῆ τοῦ ὀριστοῦ καταλέγων γνωρίσματα· οἷον, ἔκλειψις,

§. νς'. Συνίσταται δὲ ὁ Ὄρισμὸς ἐκ γένους καὶ συστατικῆς διαφορᾶς καὶ ἰδίου οἴον, ἵππος ἐστὶ ζῶον ἄλογον χρεμετιστικόν· ὅπου τὸ μὲν ζῶον, ὡς γένος λαμβάνεται· περιέχει γὰρ γενικῶς καὶ τὰ ἄλλα τῶν ζῶων· τὸ δὲ, ἄλογον, ὡς διαφορά· τούτῳ γὰρ τοῦ ἀνθρώπου λογικοῦ ὄντος, δίδεται· τὸ δὲ χρεματιστικόν, ὡς ἴδιον· καθ' ὃ καὶ τῶν ἄλλων ὁ ἵππος δίδεται· περιττὸν δὲ εἰπεῖν, ὡς καὶ τὰ συμβεβηκότα συμπαραλαμβάνονται παλλαχῆ ὡς γνωρίσματα ἐν ἑλλείψει τῶν οὐσιωδῶν.

§. νζ'. Ἀρετὴ δὲ Ὄρισμοῦ μὴδὲν μῆτ' ἐπὶ πλέον ἔχειν, μῆτ' ἔλαττον τοῦ ὀριστοῦ· κανὼν δ' ἀκριβῆς ἐστὶ τούτου τὸ ἀντιστρέφειν πρὸς τὸ ἴδιον ὀριστόν οἴον, πᾶς ἄνθρωπός ἐστὶ ζῶον λογικόν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, γελαστικόν· καὶ πᾶν λογικόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, γελαστικόν, ἔστιν ἄνθρωπος. (*)

σελήνης ἐστὶ σκοτασμός αὐτῆς πλησιφαοῦς εὐσης· γενετικὸς δὲ, ὁ τὸν τρόπον δεικνύων τῆς τοῦ ὀριστοῦ γενέσεως οἴον, ἑλλειψις σελήνης ἐστὶ παρέμπτωσις τῆς γῆς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἡλίου.

(*) Σημειωτέον, ὡς δύο τινὰ πέφυκα κωλύειν τὴν τῶν ὄρων ἀντιστροφὴν, ἑλλειψις καὶ πλεονασμὸς τῶν ὀνομάτων· ἢ μὲν, πλεονασμὸν τῶν πραγμάτων τοῦ ὀριστοῦ καταχέουσα· ὁ δὲ, ἑλλειψιν τῶν αὐτῶν ἀπ' ἐναντίας ἀπεργαζόμενος· οἴον, εἴτις εἴποι,, ἄνθρωπός ἐστὶ ζῶον λογικόν, γραμματικόν, οὗτος πλεονάσας τῷ ἐσχάτῳ τῶν ὀνομάτων, μόνον τοὺς γραμματικούς περιείληφεν ἐν τῷ λόγῳ, ἀποκλείσας τοὺς ἄλλους· εἰ δ' αὖ παραλιπὼν τὸ λογικόν, εἴποι μόνον, ἄνθρωπός ἐστὶ ζῶον, πάντα τὰ ζῶα ἐν τῷ τοῦ ἀνθρώπου ὀρισμῷ συγκατέκλεισεν. ἵνα εὖν μηδεμίᾳ κακίᾳ ἐπισυμβαίῃ ἐν τούτοις, ἕκείνα μάλιστα φυλακτέα, καὶ ἀποφευκτέα.

α. Ἀπείριστον ὅλως τὸν ὀρισμὸν καὶ μὴ ἑλλειπῆ εἶναι δεῖ.

β. Φευκτέον τοὺς ἀποφατικούς, ὡς ἵππος ἐστὶ ζῶον οὐ λογικόν· οὐδὲν γὰρ ἐν τούτῳ, ἢ ὃ μὴ ἐστὶν ἵππος διασαφεῖται.

γ. Ὡσαύτως δὲ σφαιερὸν καὶ τὸ τὰ αὐτὰ διὰ τῶν αὐτῶν ὀρίζειν οἴον, ἀπειρόν ἐστιν, αὐτὸ πέρασ οὐκ ἐστὶν οὐθεν, καὶ παντοδύναμός ἐστιν ὁ τὰ πάντα δυνάμενος θεός·

δ. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ διαλλήλως ὀρίζειν οὐδὲν ἔξει ὑγιές· οἴον, μὴν ἐστὶν ὁ ἐκ τεσσάρων ἐσδαμάδων συμπληρούμενος χρόνος· καὶ πάλιν ἐσδαμάς ἐστὶ τὸ τεταρτημόριον τοῦ μηνός· καὶ τοι τοῦτο ἐπὶ τῶν σχετικῶν εὐδοαῖτ' ἀν· φαιμέν γὰρ πατήρ ἐστὶν, ᾧ ὑπάρχει υἱός· καὶ υἱός, ᾧ ἐστὶ πατήρ.

Περὶ Διαιρέσεως.

§. νή. Τοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐκ παντὸς τρόπου ἀνιχνεύειν ἐθέλουσι, διακεκριμένων καὶ πλήρων ἰδεῶν πολλὴ χρεία· Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ θήραμα τοῦτο ὡς ἐν πυκνῇ τῇ ὕλῃ καὶ σκότῳ βαθεῖ ἔοικε δυσθήρατον εἶναι, ἀγαθὴ ἡγεμὼν καὶ λυχοφόρος πρὸς ταῦτά ἐσιν οὐχ ἥττον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ Διαιρέσις, ἀνάλυσις οὕσα τοῦ δυνάμει ὅλου εἰς τὰ ὑπ' αὐτὸ ἀναγόμενα (νδ') ὅ ἐστι τῆς καθόλου ἰδέας εἰς ἄλλας μερικωτέρας ἀνάπτυξις.

§. νθ'. Διαιρεῖται μὲν οὖν καὶ πᾶν πρᾶγμα εἰς τὰ, ἐξ ὧν συνολοῦται μερῶν, τὸ μὲν μέγεθος ἔχον, τεμνόμενον· τὸ δ' ἐκ πλήθους συμπληρούμενον, μεριζόμενον· διαιρεῖται δὲ καὶ τὸ καθόλου, ὡς ὅλον (κη) δυνάμει, εἰς τὰ ὑπ' αὐτὸ ἀναγόμενα· ὁ καὶ λογικὴ διαιρέσις ἤκουσε· περὶ ἧς ἡμῖν ἐνταῦθα ὁ λόγος.

§. ξ'. Τὸ καθόλου τοίνυν, ὡς ὅλον δυνάμει διαιρετὸν, ἦτοι ὡς γένος εἰς εἶδη ὑφίσταται τὴν διαιρέσιν, ὡς τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον· καὶ τὸ χρῶμα εἰς λευκὸν καὶ μέλαν· ἢ ὡς εἶδος εἰς ἄτομα μὲν, ὡς ὁ πλανίτης εἰς Κρόνον καὶ Δία, καὶ τοὺς λοιπούς· εἰς ἀτομικά δὲ, ὡς τὸ λευκὸν εἰς τοδὶ καὶ τοδὶ λευκὸν (κς.) (*). Δεῖ μὲν τοι γέ μὴ ἐπὶ πολὺ χωρεῖν τὴν διαιρέσιν, μῆτε τῶν γενῶν πολυειδῶν

ε'. Φευκτέον ἔτι καὶ τὰ ἀσαφῆ διὰ τῶν ἀσαφῶν ὀρίζειν. ὡς τὸ τῶν Στωϊκῶν, ἥλιός ἐστιν ἀνάμμα ἐν θαλασσίων ὑδάτων.

ς. Καὶ τὸ ἐκ μεταφορῶν ὀρίζειν, ἐνθ' ἐστὶ διὰ κυρίων, τοῖς φιλοσοφοῦσιν ἀλλότριον, ὡς τὸ, ἀνθρώπος ἐστὶ ἀσθενείας ὑποδειγμα, καιροῦ λάφυρον, τύχης παίγιον, μεταπτώσεως εἰκὼν, φθόνου καὶ συμφορᾶς πλάστιγξ· τὸ δὲ λοιπὸν φλέγμα καὶ χολή· τὰ γὰρ τοιαῦτα ῥήτορι μάλιστα καὶ ποιηταῖς προσανήκει.

(*) Ἐξαχῶς δὲ διαιρεῖται τὸ ὅλον· ἢ γὰρ ὡς γένος διὰ τῶν διακριτικῶν διαφορῶν, ὡς τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον ἢ ὡς εἶδος διὰ τῶν ἰδίων συμβεβηκότων, ὡς τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν πλουτοῦσιν, οἱ δὲ πένηται· ἢ τὸ κατ' εἶδος συμβεβηκός δι' ἐτέρων συμβεβηκότων· οἶον, τῶν πλουτούντων οἱ μὲν φειδωλοὶ, οἱ δὲ ἐλευθέριοι· ἢ ὡς αἰτιατὸν διὰ τῶν αἰτίων· οἶον, τῶν ἀμαρτημάτων τὰ μὲν ἐξ ἀγνοίας, τὰ δὲ κατ' ἐπίγνωσιν· ἢ τ' ἀνάπαλιν, ὡς αἴτιον διὰ τῶν αἰτιατῶν· οἶον, ἢ ἐν ἡλίῳ θερμαντικὴ δύναμις τὰ μὲν τήκει, τὰ δὲ σκληρύνει· ἢ τὰ ἀποτελούμενα διὰ τοῦ τέλους· οἶον, τῶν ἐλεσύντων οἱ μὲν δι' οἴκτον, οἱ δὲ πρὸς δόξαν τοῦτο ποιούσιν. Εὐγ. 221

γιγνομένων, μήτε τῶν εἰδῶν εἰς οὐκ εὐπερίληπτα κατατεμνομένων· ἡ γὰρ τοῦ ζώου ἀμέσως εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον διαίρεσις ὀρθῶς ἔχει· εἰ δὲ διαιρεθεῖν εἰς ἄνθρωπον, ἵππον, βόυν, καὶ τὰ λοιπὰ, ἃ οὐδὲ καταλέγειν ἂν εἴη ῥᾶδιον (ἢ πούγε δυνατόν μνημονεῦειν) πῶς ἂν εἴη τοῦτ' ὀρθόν; οὕτω δ' αὖ καὶ τὸν ἄνθρωπον διελόντες, εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ τοὺς ἄλλους κατὰ μέρος ἀνθρώπους, ἀπαρίθμησιν ἂν ποιῶμεν (καί τοι καὶ τοῦτο οὐ κἂν γένοιτο ἐφικτὸν) ἀλλ' οὐ διαίρεσιν.

§. ζα'. Ἐπειδὴν δὲ διέλωμεν οὕτω τὸ δυνάμει ὅλον, εἰ διαφόρῳ λόγῳ αὐτῆς βουλευθεῖμεν διελεῖν τὸ αὐτὸ, Ἐπιδιαίρεσις τοῦτο κληθήσεται· εἰ δὲ καὶ τῶν ἀντιδιαιρουμένων μερῶν πάλιν θάτερον λαβόντες, εἰς μερικώτερα ἔτι διέλοιμεν, τοῦθ' Ἰποδιαίρεσις προσαγορευθήσεται· οἷον, διαιρῶ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἄρρην καὶ θήλυ, πρώτη αὕτη τομὴ τοῦ ἀνθρώπου· ἐπιδιαιρῶ δ' αὖ τὸν αὐτὸν εἰς πεπαιδευμένον καὶ ἀπαίδευτον, τοῦτο κατὰ δευτέραν ἐπιβολὴν τομὴ τοῦ αὐτοῦ· τῶν δὲ τμημάτων πάλιν τούτων θάτερον λαβὼν, οἷον, τὸ ἄρρην, ὑποδιαιρῶ τὸν ἄνδρα εἰς πολεμικὸν καὶ ἀπόλεμον. (*)

§. ζβ'. Οὕτως οὖν τῆς διαίρεσεως γιγνομένης, εἰς μερικώτερα, τὸ μὲν διαιρούμενον καλεῖται διαιρετόν· τὰ δὲ μέρη, εἰς ἃ ἀντιδιαιρούμενα μέρη· ἃ τριχῶς πρὸς ἄλληλα ἔχουσιν· ἡ γὰρ τῷ γένει διενηνόχασι, καὶ λέγονται ἑτερογενῆ, ὡς σῶμα καὶ ἐπιστήμη, ὡς εἰ φαίημεν, τοῦ ὄντος τὸ μὲν ἐστὶ σῶμα· τὸ δὲ, ἐπιστήμη· τὸ μὲν γὰρ εἰς τὴν οὐσίαν (μ.) τὸ δὲ εἰς τὴν ποιότητα ἀνάγεται· ἢ τῷ εἶδει, καὶ εἰσὶν ἑτεροειδῆ, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἵππος· ἢ τῷ ἀτόμῳ, καὶ καλεῖται ἕτερα ἀριθμῶ, ὡς Σωκράτης καὶ Πλάτων. (**)

(*) Διενέγκοι δ' ἂν καὶ ἄλλως Ἐπιδιαίρεσις Ἰποδιαίρεσεως· αὕτη γὰρ ταχέως χωροῦσα ἐπὶ τὰ ἄτομα, αὐτίκα τὴν πρόσδοον ἴσῃσιν· ἡ δὲ Ἐπιδιαίρεσις, ὡς ἐν ἀφρονίᾳ τῶν συμβεβηκότων, ἐπὶ πλείστον πληθύνεσθαι πέφυκεν· οἷον, τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν πεπαιδευμένοι, οἱ δὲ ἀπαίδευτοι· καὶ οἱ μὲν χρηστοί, οἱ δὲ φαῦλοι· καὶ οἱ μὲν σώφρονες, οἱ δὲ ἀσοφτεῖς· καὶ πάνθ' ὅσα ἀρετὴ καὶ κακία, καὶ πᾶσα ποιότης τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ἀλλήλων δίστασι.

(**) Σημειωτέον ἄρα ὡς κανόνας ὑγιῶς Διαίρεσεως ἐκεῖνα.

α'. Τὸ διαιρετόν ἴσον τοῖς οἰκείαις μέρεσιν εἶναι δεῖ· οὐ γὰρ ἂν ὀρθῶς διέλοι τις εἰ-

Περὶ σημείων τῶν ἰδεῶν, καὶ περὶ τῆς τῶν
ὄρων δυνάμεως.

§. ζγ. Ἐπειδὴ δὲ τὰς τῆς ψυχῆς ἐνδιαθέτους ἐννοίας οὐκ ἂν ἄλλως ἐπικοινωνοῦμεν ἀλλήλοις, εἰ μὴ σημείοις τισὶ χρώμενοι ἐξωθεν τῶν δὲ σημείων τούτων τὰ διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἀπηχήματά ἐσι τάπισσημότερα μάλιστα, φέρε ἔπωμεν περὶ τῶν φωνῶν τῶν καὶ ἐναργεσέρων σημείων οὐσῶν, καὶ ἀπονώτερον τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς διανοίας διεγειρόμενα μεταδιδουσῶν τοῖς, πρὸς οὓς ἂν βουλώμεθα διαλέγεσθαι.

§. ζδ. Εἰσὶ τοίνυν αἱ φωναὶ αὐταὶ ἄλλο μὲν οὐδέν· αὐτὰ δὲ τὰ ὀκτὼ κατὰ γραμματικούς τοῦ λόγου μέρη· ὧν κυριώτατα καὶ τοῖς διαλεκτικοῖς εἰς χρῆσιν μάλιστα ἤκοντα, τὸ ὄνομά ἐσι καὶ τὸ ῥῆμα ὧν τὸ μὲν τῶν ὄντων, τὸ δὲ ῥῆμα τῶν πραγμάτων, εἶτ' οὖν τῶν τοῖς οὓσι θεωρουμένων ἐνεργειῶν καὶ παθῶν τυγχάνει δηλωτικόν.

§. ζε. Ἐσι τοίνυν ὄνομα μὲν φωνῇ σημαντικῇ ἄνευ χρόνου, ἢ

πῶν, τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς χερσαῖον καὶ ἔνυδρον, καὶ ἐναέριον, ἀποκλείσας τὰ ἀμφίβια.

β. Τὸ διαιρετὸν, ἐν ἑκάστῳ τῶν μερῶν παραβαλλόμενον, μείζον εἶναι· οὐ γὰρ ὑγιῆς ἢ διαίρεσις τοῦ σώματος εἰς τριῆ διασατόν, καὶ εἰς ἑαυρόν.

γ. Τὰ μέρη τῆς Διαίρεσεως διέσασθαι ἀπ' ἀλλήλων, μηδὲ ἰσχυρότερον τῷ ἑτέρῳ ἐμπεριέχεσθαι· οὐ γὰρ ὄρθον τὸ τοῦς ἀστέρας εἰς πλάνητας καὶ ἀπλανεῖς, καὶ εἰς ζώδια διαιρεῖν· τὰ γὰρ ζώδια περιέχεται ἐν τοῖς ἀπλανεῖσι.

δ. Ἀπὸ τῶν προσεγεσέρων καὶ ἀμέσων ἀρχομένους χρῆσθαι τῇ διαίρεσει, καὶ μὴ ὑπερπηθᾶν· ἀτεχνον γὰρ τὴν οὐσίαν ἐκ πρώτης εἰς λογικὴν καὶ ἄλογον εὐθύς διαιρεῖν.

ε. Εἰς τοσαῦτα τὸ διαιρετὸν διατεμεῖν μέρη, ὅσα γε αὐτῇ ἢ φύσει παρέχει· πειρατέον μέντοι μὴ πολλαπλασιάζειν τὰ μέρη, ὥς δυσπερίληπτα εἶναι· δυσδιάκριτον γὰρ τὸ πλῆθος, καὶ ῥᾶσα τοῦ μνημονικῷ ἀπορρεῖ. (ξ)

ς. Τὸ διαιρετὸν πρὸ τῆς διαίρεσεως ἀμφιβολίας οἰασοῦν ἀπηλλάχθαι.

ζ. Τὰ μέρη ἁμοφυῆ εἶναι τῷ διαιρετῷ καὶ ἀλλήλοις· διὸ τὴν τῶν ὁμωνύμων φωνῶν διανομήν εἰς διάφορα σημανόμενα διαίρεσιν μὲν οὐ, διάκρισιν δὲ προσήκει καλεῖσθαι· τοῦ γὰρ κυνὸς εἰς οὐράνιον, χερσαῖον, καὶ ἔνυδρον διαιρεθέντος, ἀπεστὶν ἐν τοῖς μέρεσι τὸ ἁμοφυές, ὡς μὴ ἐν τῇ φύσει, ἀλλ' ἐν τῇ φωνῇ ἐν τούτοις γεννημένης τῆς διαίρεσεως.

τῆς πρώτης οὐσίας, ὡς τοῦ Σωκράτους (ὅ ἐστι τὸ Κύριον κατὰ γραμματικούς), ἢ τῆς δευτέρας (μ.), ὡς τοῦ ἀνθρώπου (ὅ ἐστι τὸ προσηγορικόν), ἢ τῶν τῇ οὐσίᾳ ἀναγκαίως προσόντων, οἷον, τοῦ λογικοῦ, τοῦ διανοητικοῦ, ἢ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν ἐνδεχομένων τινός, ὡς τοῦ φιλοσόφου, ἢ ἐπιστήμονος, ὅπερ ἐστὶ κατ' ἐκείνους Ἐπίθετον· Ῥῆμα δ' αὖ τὸ καθ' ἑτέρου λεγόμενον, καὶ πρώτως μὲν ἀπόφανσιν τινα συσσημαῖνον· δευτέρως δὲ καὶ ἐνέργειαν, ἢ πάθος, ἢ ποιάν τινα ἄλλην διάθεσιν προσδήλου· καὶ ἔστιν οὕτω παρὰ τοῖς διαλεκτικοῖς τὸ μὲν Ὄνομα ὑποκείμενον, τὸ δὲ Ῥῆμα κατηγορούμενον, καὶ ἢ τάξις αὐτῶν μεταληφθῆ, ὡς τὸ φιλοσοφεῖν ἐστὶ καλὸν· ἐνταῦθα γὰρ τὸ παρὰ γραμματικοῖς Ῥῆμα παρὰ τοῖς διαλεκτικοῖς, ἢ ὑποκείμενον, ἐστὶν Ὄνομα· τὸ δὲ Ὄνομα, ἢ κατηγορούμενον, ἐστὶ Ῥῆμα. (*)

§. ζς. Τὸ δὲ ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος συγκείμενον ἀπλῶ μὲν ὀνόματι Ἀπόφανσις καλεῖται· ἰδίᾳ δὲ, Κατάφασις μὲν, τὸ καταφάσκον τί τινος· Ἀπόφασις δὲ, τὸ ἀπότινός τι ἀποφάσκον· οἷον, Ἀριστοτέλης φιλοσοφεῖ· Ἀριστοτέλης οὐ φιλοσοφεῖ· ὁ καὶ Πρότασις ἄλλως ἤκουσε· τὰ δὲ μέρη τῆς Προτάσεως ὄροι, καὶ ἄκρα, καὶ πέρατα, ὡς ἀποπερατοῦντα καὶ περιορίζοντα αὐτὴν ἐκατέρωθεν.

§. ζζ. Τῶν δὲ ὄρων ἐστὶν ὁ μὲν, ἀπλοῦς· οἷον, ἄνθρωπος, δικαιοσύνη, τὰ διὰ μιᾶς δηλονότι φωνῆς προφερόμενα· ὁ δὲ, σύνθετος· οἷον, τὸ λογικὸν ζῶον, ἢ ἐν μονάδι τριάς, ὁ περὶ τὴν παιδείαν ζῆλος, ὅσα δηλονότι ἐνικὰ τῇ ἐννοίᾳ τυγχάνοντα, ὡς εἰς διὰ πολλῶν ὀνομάτων προφέρεται ὄρος.

§. ζη. Διήρηνται δὲ καὶ ἄλλως, ὡς ἐκ τῆς σημασίας οἱ ὄροι· ἐστὶ

(*) Δεῖ δὲ εἰδέναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἀπλῆ φωνὴ καὶ φάσις, καὶ ὄρος, καὶ ὄνομα, καὶ ῥῆμα, τῶ μὲν ὑποκειμένῳ ταῦτά ἐστιν ἀλλήλοις· κατὰ μόνην δὲ τὴν σχέσιν ἔχουσι τὴν διαφορὰν· οἷον τὸ ἄνθρωπος, ὡς μὲν σημαντικὸν τινός, ἀπλῆ καλεῖται φωνή· ὡς δὲ μέρος καταφάσεως, ἢ ἀποφάσεως, φάσις· ὡς δὲ ἐν συλλογισμῷ λαμβανόμενον, καὶ προτάσεως μέρος λεγόμενον, ὄρος· ὡς δὲ ὑποκείμενον, ὄνομα· ὡς δὲ τάξιν ἔχον κατηγορούμενον, ῥῆμα. Βλεμ. διογ. 114.

γὰρ ὁ μὲν αὐτῶν θετικὸς, οἷον ἄνθρωπος· ὁ δὲ, στερητικὸς, μόνῃ μὲν σημασίᾳ, τυφλός· μόνῃ δὲ τῇ φωνῇ, ἀναμάρτατος, ἀθάνατος· (θετικά γὰρ ἄλλως ταῦτα) συναμφοτέρως δὲ, ἀόριστος· πρὸς δὲ τούτοις ἐστὶ καὶ ὄρος ἀόριστος, ὃς τῇ προσλήψει στερητικοῦ μορίου ἑαυτὸν ἀποκλείων τοῦ λόγου, πάντα τὰλλα ἐνδίδωσιν ἐννοεῖν· οἷον, οὐκ ἄνθρωπος, οὐ ξύλον. (*)

§. ζθ. Δύναμις δὲ ἡ τῶν ὄρων τριχῶς θεωρεῖται· πρῶτον μὲν γὰρ σημαίνουνσι τὰς τοῦ λέγοντος διανοίας· δεύτερον δὲ, αὐτὰ τὰ νοούμενα πράγματα, καὶ τρίτον γίνονται παραίτιοι τῷ ἀκούοντι τοῦ κατανοεῖν τὰ λεγόμενα· οὕτω δὴ ἐν μὲν τοῖς προηγουμένοις οἱ ὄροι ὑπάρχουσι σημεῖα τῶν ἰδεῶν· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ οὐδὲν, ἀλλ' ἡ παραίτιοι μόνον τῶν ἰδεῶν εἰσὶ τοῖς ἀκούουσι.

§. ο. Δεῖ μέντοιγε, ἵνα μὴ μάτην ἐν τῷ λόγῳ πλανώμεθα, ἀκριβῶς πειραῶσθαι τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος σημασίαν τῶν ὄρων καταμανθάνειν· ποικίλως γὰρ ἡμᾶς ταῖς τῶν ὀνομάτων ὑποβολαῖς οἱ γράφοντες περιάγουσιν ἐννοεῖν, τὴν αὐτὴν φωνὴν διαφόροις μεταλαμβάνοντες ἐκδοχαῖς. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, προσεκτέον μάλιστα πάντων, μήτι τῶν ὑλικῶς ἐκληφθέντων, εἰδικῶς ὑπακούσωμεν, καὶ ἐναλλάξ· ὡς τὸ, ὁ ἄμαξαν εἰπὼν, ὅλην ἄμαξαν τοῦ σώματος ἐξαγόχε (ρλή·) ὃ ἐν μὲν τῷ ἡγουμένῳ τῶν κώλων εἰληπται ὑλικῶς, εἶτ' οὖν συλλαβικῶς καὶ ἀπλῶς ὡς φωνή· ἐν δὲ τῷ ἐπομένῳ, εἰδικῶς, μηδὲν δέον, καὶ κατὰ σημασίαν· ἀνάπαλιν δ' αὖ τὸ, τοῦτο τὸ Ἄρα ὑποδίκους ὑμᾶς καταστήσει τῇ αἰωνίῳ ἀρᾷ, τὸ τοῦ Βασιλείου· οὐ γὰρ τὴν δισύλλαβον ταύτην φωνὴν ὑλικῶς ἐννοητέον ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὴν ἐν τούτῳ κακοήθως εἰς τὰ θεῖα δόγματα συναγομένην κακοδοξίαν· ἐκ γὰρ τῆς ἐκ τούτων ἀποπλανήσεως πάσας

(*) Τὴν τῶν ὄρων διαίρεσιν τέλειον παρεκτείνειν ὡς ἐν ἐπιτομῇ περιττόν· συγματολέγεται γὰρ τοῖς εἰρημένοις καὶ οὐσιαστικῶς, ὡς ὁ ἀνήρ· καὶ ἐπίθετος, ὡς ἀγαθός· καὶ ἀφηρημένος, ὡς μελανία· καὶ συγκριτικῶς, ὡς μέλας· περιληπτικῶς, συνώνυμος, ὁμόνυμος, πολυώνυμος, πολύσημος, μεταφορικῶς, καὶ ἄλλα πολλά.

οεις
ἴς.

εστῶς	}	λογικὸν μὲν πρόσωπον, ὡς Σωκράτης.
		ἄλογον δὲ ἄτομον, ὡς Ξάνθος καὶ Βελίας.

ἄτομικόν, ὡς τούδε τι.

Διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς φωνῆς ἀπὸ τῆς ἰσότητος
 ἐπὶ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς γλῶσσης ἀνακρίσειται
 ἐν τῇ ἀφαιρέσει τῆς φωνῆς τῆς γλῶσσης
 ἡ ἀφαιρέσις τῆς φωνῆς τῆς γλῶσσης
 ἡ ἀφαιρέσις τῆς φωνῆς τῆς γλῶσσης

τῶν τε κλεινῶν Ἀλεξάνδρου καὶ ἄλλοις ἀκολουθοῦντες· εἰρήσεται γερμῶν καὶ περὶ ἐκείνων ἐν
 τῇ μεταφυσικῇ. ξ.

ἢ κατὰ πάθησιν ὡς ἐν ταῖς ιδέαις.
ἢ κατὰ ἀλλοίωσιν ὡς ἐν ταῖς ἐννοίαις .

ῶν { αἱ μὲν κατὰ συνείδησιν ἐπιστρεπτικῶς.
αἱ δὲ κατὰ μετάβασιν ἐνεργητικῶς.

ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ .

ἐκ μὲν τῶν παρεπομένων.

ἐκ δὲ τῆς ποιότητος.

ἐκ δὲ τῆς ποσότητος.

{ αἱ μὲν εἰσιν ἐναργεῖς ὧν { αἱ μὲν διακεκριμένοι ὧν { αἱ μὲν πλήρεις
αἱ δὲ, ἀμυδραί. . . { αἱ δὲ, συγκεχυμένοι. . { αἱ δὲ ἀτελεῖς.
αἱ μὲν ἀπλάι, καὶ ἄνευ γνωρισμάτων.
αἱ δὲ σύνθετοι καὶ μετὰ γνωρισμάτων.
αἱ δὲ ἀφρημένοι.
αἱ μὲν μερικαί, οἷον τὰ καθ' ἕκαστα ὧν. .

{ τὸ μὲν καθ' ἑαυτὸ ὑφεστὸς { λογικὸν μὲν πρόσωπον, ὡς Σωκράτης.
{ τὸ δὲ ἀνυπόστατον, ἀτομικόν, ὡς τὸδε τι. { ἄλογον δὲ ἄτομον, ὡς Ἐχθὸς καὶ Βελίας.

{ οὐσία.
ποσόν.
ποιόν.
πρὸς τι.
ποῦ.
ποτέ.
ποιεῖν.
πάσχειν.
κεῖσθαι.
ἔχειν.

κατὰ πλάτος μὲν τὰ γενικώτατα γένη.

κατὰ βάθος δὲ τὰ ὑπάλληλα εἶδη.

αἱ δὲ καθόλου.

{ γένος.
εἶδος.
διαφορά.
ἴδιον.
συμβεβηκός.

{ τὰ μὲν ἀνωτέρω, ὡς ὅλα δυνάμει, εἰσὶ
πολυπλατεῖ μὲν, ὀλιγοβαθῆ δέ.
{ ὧν { τὰ δὲ κατωτέρω, ὡς ὅλα ἐνεργείᾳ, πολυ-
βαθῆ μὲν, ὀλιγοπλατῆ δέ.

ΤΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ.

{ ὁ μὲν, ὀνοματώδης.
ὁ δὲ, πραγματιώδης.
ὁ δὲ, ὑπογραφικός.

ἀρετὴ δὲ αὐτοῦ τὸ ἀντιστρέφειν πρὸς τὸ ὀριστόν.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ.

{ ἢ ἀπὸ γένους εἰς εἶδη,
ἢ ἀπὸ εἶδους εἰς ἄτομα.

{ ἢς τὰ σκέλη { ἢ ἑτερογενῆ, ὡς σῶμα καὶ ἐπισήμη.
{ ἢ ἑτεροειδῆ, ὡς ἄνθρωπος καὶ ἵππος.
{ ἢ ἑτεράριθμα, ὡς Σωκράτης καὶ Πλάτων.

ἢ φωνῆ ἀπλῶς σημαίνει.

{ ἐν μὲν τῷ ὑποκειμένῳ ἄνευ χρόνου. . .

{ ἢ τὴν πρώτην οὐσίαν, ὡς Σωκράτην.
{ ἢ τὴν δευτέραν, ὡς ἄνθρωπον, ἵππον.
{ ἢ τῶν προσόντων τι τῇ οὐσίᾳ . . .

{ οὐσιωδῶς μὲν, ὡς τὸ λογικόν.
{ ἐπουσιωδῶς δὲ, ὡς τὸ σιμόν.

{ ἐν δὲ τῷ κατηγορουμένῳ μετὰ χρόνου. . .

{ πρώτως μὲν ἀπόφανσιν ἢς μέρη δύο { κατάφασις
{ ἀπόφασις { ὄροι δ' αὐτῶν δύο { ὁ μὲν, ὑποκείμενος.
{ δευτέρως δὲ { ἢ ἐνεργείαν.
{ ἢ πάθος.
{ ἢ ποιᾶν τινα διάθεσιν.

{ ὄροι δ' αὐτῶν δύο { ὁ μὲν, ὑποκείμενος.
{ ὁ δὲ, κατηγορούμενος.

ΤΩΝ ΟΡΩΝ .

{ ἀπὸ μὲν τοῦ σχήματος

{ ὁ μὲν ἀπλοῦς οἷον, ἄνθρωπος
{ ὁ δὲ σύνθετος οἷον, ὁ περὶ τὴν παιδείαν ζῆλος.

{ ἀπὸ δὲ τῆς σημασίας .

{ ὁ μὲν θετικὸς οἷον, ἄνθρωπος.
{ ὁ δὲ στερητικὸς { ἢ μόνῃ σημασία, ὡς τυφλός,
{ ἢ μόνῃ φωνῇ, ὡς ἀναμάρτητος,
{ ἢ συναμφοτέρως, ὡς ἀόμματος.
{ ὁ δὲ ἀόριστος, ὡς οὐκ ἄνθρωπος, οὐ ζῦλον.

{ πρῶτον μὲν τῆς ἐνδιαθέτου ἐννοίας τοῦ λέγοντος.
{ δεύτερον δὲ, αὐτῶν τῶν λεγομένων πραγμάτων.
{ τρίτον δὲ γίνεται παραίτιος μαθησεως τῷ μαθάνοντι.

ΤΟ ΝΟΕΙΝ.

ξ
γ
μ
(
τ
έ
ο
ο

κατὰ πικρῶν ἢ ἄλλοις ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

κατὰ πικρῶν ἢ ἁπλοῦς ἢ ἐν κωμῶνι κτλ
κατὰ ἁλλοῦσιν ὡς ἐν τῷ ἀποκρίσει

ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει

ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει

ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει

ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει

ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει
ὁ δὲ ἀποκρίσει

ΤΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ

ΤΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ

ΤΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ

ΤΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ

(*) Τὴν τῶν ὄρων διαίρεσιν τέλειον παρεκτείνειν ὡς ἐν ἐπιτομῇ περιττόν· συγκαταλέγεται γὰρ τοῖς εἰρημέναις καὶ οὐσιαστικῶς, ὡς ὁ ἀνήρ· καὶ ἐπίθετος, ὡς ἀγαθός· καὶ ἀφηρημένος, ὡς μελανία· καὶ συγκριτικῶς, ὡς μέλας· περιληπτικῶς, συνώνυμος, ἐκδόνυμος, πολυώνυμος, πολύσημος, μεταφορικῶς, καὶ ἄλλα πολλά.

μικροῦ δεῖ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις γίγνεσθαι τὰς φιλονεικίας· τέσσαρες γάρ, δεόν τρεῖς (υἱέ, καὶ ἐξῆς) ἐν τοῖς συλλογισμοῖς παρεισάγονται ὄροι, ἐξ ὧν συνάγεται οὐδὲν ὑγιές.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΝΣΕΩΣ, ΕΙΤ' ΟΥΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ.

§. οά. Εἰπόντες οὖν περὶ τῶν πρώτων ἰδεῶν τε καὶ ἐνεργειῶν τοῦ νοῦς, περὶ τε τῶν ἰδεῶν ἐναργῶν τε καὶ διακεκριμένων, ἀπλῶν τε καὶ συγκειμένων, τῶν τε μερικῶν καὶ καθόλου, καὶ τῶν πέντε φωνῶν, καὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν, ὀρισμοῦ τε καὶ διαιρέσεως, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρων δυνάμεως, καὶ ὅλως περὶ τῆς πρώτης τοῦ νοῦς ἐνεργείας, μεταβαίνωμεν ἤδη ἐπὶ τὴν δευτέραν σκεψόμενοι, (*) ὅπως δύο εἰδέας, ἀκριβῶς προειλημμένας, ἔσται παραβάλλειν, ἥτοι συνάπτοντας ἢ διῦστῶντας αὐτὰς ἀπ' ἀλλήλων, ἐξ ὧν ἡ Κρίσις ἡμῖν ἀναφέεται (δ. σ. ζ.). Ἔστι τοίνυν ἡ Κρίσις παραβολὴ δύο ἰδεῶν, συνάπτουσα μὲν τὰ ἐκ φύσεως συναπτόμενά τε καὶ οἰκειούμενα, διῦστῶσα δὲ τὰ ἀσύμφυλα, καὶ ἀσύμβατα. οἶον, Σωκράτης ἐστὶ

(*) Εὐγένιος δὲ ὁ περικλεῆς παρενέθηκε μεταξὺ καὶ τὴν σκέψιν, ὡς δύναμιν οὔσαν καὶ αὐτὴν τῆς ψυχῆς, τὸ μεταξὺ τῶν ἀπλῶν ἰδεῶν καὶ τῆς κρίσεως διαιτήσουσαν· εἰκότως· ἐμφιλοχωρεῖν γὰρ ἀνάγκη τί τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς κρινουμένοις, οἷον ἀναμασσωμένην, πρὶν ἐφ' ὅπουτερονοῦν ἐπιρρέπειν, τῶν θεωρημάτων μάλιστα τὰ δυσέφικτα· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Σκέψις οὐδὲν, ἀλλ' ἡ ὁδὸς τίς ἐστι πρὸς τὴν Κρίσιν, καθάπερ καὶ ἡ Διάνοια ἐν τῷ συλλογίζεσθαι πρὸς τὸ συναγόμενον· τὸ δὲ ὅπως δεῖ χωρεῖν πρὸς τὴν Κρίσιν διδάσκειν, ὅπως δεῖ ἀκέπτεσθαι ἐστὶ λέγειν· καὶ τὸ ὅπως δεῖ συλλογίζεσθαι, ὅπως χρὴ διανοεῖσθαι διὰ τὰῦτα ὡς ἐν ἐπιταμῇ περὶ τε σκέψεως καὶ διανοίας οὐκ ἀξιοῦμεν χωρὶς εἰπεῖν τῶν τε κλεινῶ Ἀλέξανδρον καὶ ἄλλοις ἀκολουθοῦντες· εἰρησεται γερμὴν καὶ περὶ ἐκείνων ἐν τῇ μεταφυσικῇ. ξ.

φιλόσοφος, Ἰππίας οὐκ ἔστι φιλόσοφος· Νεῦσις τις ἄρ' ἐστὶ τῆς ψυχῆς, ἢ γοῦν ἀνάνευσις κατὰ τὴν Κρίσιν, ἢ μὲν τῷ καταφατικῷ· Ναι, ἢ δὲ τῷ ἀποφατικῷ Οὐ, τοῖς ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ μορίοις ἀντιστοιχῶς βαίνουσαι, ὡς ὁ Ἐυγένιος· Λογ. τ π δ.

§. οβ. Ἀπλουστάτην δὲ καὶ ἀκαριαίαν τὴν Κρίσιν βούλονται οἱ φιλόσοφοι γίγνεσθαι, καὶ ἐπὶ πολλῶν κρινομένων, καὶ ἐφ' ἐνός μόνου γένηται· εἰ γὰρ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ αὐτὴ ἢ τῆς ψυχῆς περὶ τινος ἀνάνευσις, ἢ κατάνευσις, αὐτὴ παρατάσεως χρονικῆς ἐστὶν ἀνεπίδεκτος· διὸ καὶ τὴν μέχρι τῆς ῥοπῆς πρὸς τὸ καταφάσκειν, ἢ ἀποφάσκειν ὁδὸν (οά.) σκέψιν ἢ προσοχὴν τινες ἀπεκάλεσαν· δεῖ γὰρ δὴ πολλῆς διατριβῆς τῷ μέλλοντι κρίνειν, ἐφ' ἐκάτερα ταλαντευομένης τῆς διανοίας μέχρις ἂν ἡ συνθέσει ἢ ψυχῇ κατανεύσῃ, ἐπικρατησάσης τῆς ῥοπῆς ἐπὶ θάτερα, ἢ ἀνανεύσῃ κατὰ διαίρεσιν, ἢ ἐν ἀκαιρεῖ χρόνου πέφυκε γίγνεσθαι. (*)

§. ογ. Ἐντεῦθεν οὖν τῆς ψυχῆς ἔνδοθεν κατανευσάσης, ἢ ἀπονευσάσης, εἰ καὶ διὰ λόγου προφορικοῦ τὰ τῆς Κρίσεως ἐξαγγέλλειν καὶ τοῖς ἄλλοις βουλοίμεθα, Ἑρμηνεῖα τοῦτο τοῖς περὶ τὸν Σταγειρίτην καὶ Ἀπόφανσις ἤκουσε· καὶ ἔστιν Ἑρμηνεῖα Κρίσεως σημεῖον, ὡσπερ οἱ ὄροι τῶν ἀπλῶν ἰδεῶν (ζγ), ἄλλοτε ἄλλοις ἢ αὐτὴ καλουμένη ὀνόμασι (ζς.)

§. οδ. Ἀπόφανσις δὲ ἐστὶ λόγος προφορικὸς, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ ἐνδιάθετον κρίσιν καταφατικῶς, ἢ ἀποφατικῶς, ἀληθῶς, ἢ ψευδῶς ἐξαγγέλλων· οἷον, ὡς εἴτινος εἰπόντος, Πλάτων ἐστὶ φιλόσοφος, ἕτερος ἀνταρεῖ, Πλάτων οὐκ ἔστι φιλόσοφος, ἐνταῦθα ζητῶν εὐρήσεις κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν, ἀλήθειαν καὶ ψεῦδος· ἐξ ὧν προκύπτει Ἀντίθεσις

(*) Διενήνοχε, φασὶ, σκέψεως προσοχῇ· ἢ μὲν περὶ ἐν τι ἐμφιλοχωροῦσα διανοεῖται· διὸν εἰ ἀληθῆς ὁ ἀδόμας ἐστὶν ὀδί· ἢ δὲ σκέψις πολλῶν ἅμα ἐστὶ θεωρία, ὡς εἴτις ἐπὶ τοῦδε τοῦ νομίσματος ἅμα θεωρεῖ τὸν χρυσόν, τὴν εἰκόνα, τὴν ἐπιγραφὴν, τὴν ἀξίαν τὴν χλωρότητα, τὴν βαρύτητα· ἐκείνη μὲν ἐν ἐνός τινος καταφάσκειν, ἢ ἀποφάσκειν σπουδάζουσα, αὕτη δὲ πόλλ' ἅμα συνάπτειν ἐνί, ἢ διαιρεῖν κατατείνουσα.

ἥτις ἐστὶ καταφάσεως, καὶ ἀποφάσεως μάχη τῶν κατὰ τὸ ἀληθές, ἢ τὸ ψεῦδος ἀντικειμένων. (*)

§. οέ. Μέρη δὲ τῆς Ἀποφάνσεως, ἃ καὶ τοῦ λόγου εἰρηται κυριώτερα εἶναι (ξδ) τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα· τὸ μὲν, ὑποκείμενον, ὡς θεμέλιον· τὸ δὲ, κατηγορούμενον, ὡς ἐποικοδόμημα· καὶ ὑποκείμενον μὲν ἐστὶ, καθ' οὔ τι κατηγορεῖται· κατηγορούμενον δὲ, τὸ κατ' ἐκείνου ἀγορευόμενον· ἐν οἷς τὸ Ἔστι μεσολαβεῖ, οἷον σύνδεσμος, τὴν σχέσιν ἀμφοῖν, ὅπως πρὸς ἄλληλα ἔχει, δηλῶν. (**)

Περὶ Παντοίων Προτάσεων.

§. ος. Τῶν Προτάσεων ἐκ μὲν τῆς οὐσίας αὐτῶν ληφείσης τῆς διαιρέσεως, αἱ μὲν εἰσι καταφατικαὶ, αἱ δὲ ἀποφατικαί· ἐκ δὲ τῶν παρεπομένων, αἱ μὲν εἰσὶν ἀληθεῖς, αἱ δὲ ψευδεῖς· ἐκ δὲ τῆς ὕλης, αἱ μὲν εἰσὶν ἀναγκαῖαι, αἱ δὲ ἐνδεχόμεναι, αἱ δὲ ἀδύναται· ἐκ δὲ τῆς ποσότητος, αἱ μὲν εἰσὶ καθόλου, αἱ δὲ μερικαί, αἱ δὲ καθ' ἕκαστα· ἐκ δὲ τοῦ ποσοῦ ἅμα καὶ τοῦ ποιοῦ, αἱ μὲν εἰσὶ καθόλου καταφατικαί, αἱ δὲ καθόλου ἀποφατικαί· καὶ αἱ μὲν μερικαὶ καταφατικαί, αἱ δὲ μερικαὶ ἀποφατικαί· περὶ ὧν ἐκάστων ἐξῆς.

§. οζ. Καταφατικαὶ τοίνυν καὶ ἀποφατικαὶ εἰσιν αἱ συμφώνως ταῖς

(*) Τετραχῶς δὲ προαγομένης τῆς Ἀποφάνσεως (ἢ γὰρ τὸ ὑπάρχον, ὡς μὴ ὑπάρχον ἀποφαίνεται τις, ὡς τὸ ἀμαρτάνειν οὐκ ἐστὶ κακόν· ἢ τὸ ὑπάρχον ὡς ὑπάρχον, ὡς τὸ ἀμαρτάνειν κακόν ἐστίν· ἢ τὸ μὴ ὑπάρχον ὡς ὑπάρχον· οἷον, τὸ ἀμαρτάνειν ἀγαθόν ἐστίν· ἢ τὸ μὴ ὑπάρχον ὡς μὴ ὑπάρχον· οἷον τὸ ἀμαρτάνειν οὐκ ἐστὶν ἀγαθόν.) ἐντεῦθεν ἀντιθέσεις γίνονται δύο, μία μὲν ψευδοῦς καταφάσεως πρὸς ἀληθῆ ἀπόφασιν, ἑτέρα δὲ ἀποφάσεως ψευδοῦς πρὸς ἀληθῆ καταφασιν· παρὰ δὲ ταύτας τὰς δύο ἀντιθέσεις οὐδ' ἐπινοῆσαι ἄλλην ἐνδέχεται. Βλεμ. 118.

(**) Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐν πολλοῖς ὅτε σύνδεσμος καὶ ὁ ὑποκείμενος ἐπὶ τῶν συνεπτηγμένων μάλιστα οὐκ ὑπάρχουσιν ἐνεργεῖα· οἷον, ἡ γῆ κινεῖται, γράφω, γράφεις, βρέχει, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀναπτύσσονται δ' οὖν ἔχει ὥδι· ἢ γῆ ἐστὶ κινουμένη, ἐγὼ εἰμι γράφων· οὐ εἰ γράφων, ὁ θεὸς βρέχει· Λαμβάνεται δὲ ἐτι τό ἔστι ὅτε μὲν ἀνθ' ἑαυτοῦ καὶ ὑπαρκτικῶς, ὡς χειμῶν ἐστίν, ἕαρ ἐστίν (ἢνικ' ἂν καὶ ἀναλυθεῖ δι' ἑαυτοῦ, ὡς χειμῶν ἐστίν ὦν) ὅτε δὲ, συνδεσμικῶς, ὡς χειμῶν ἐστὶ δρυμύς· ἐνταῦθα γὰρ ἄμοιρος ὦν ὁ σύνδεσμος ὑπάρξεως ρίασῶν, τὸ κατηγορούμενον μόνον βούλεται συνάπτειν τῷ ὑποκειμένῳ.

ἐνδιαθέτοις κρίσειςι, τούτέσι, τῇ τοῦ ἀποφαντικοῦ λόγου οὐσίᾳ προφερόμεναι· οἶον, ὁ ἄνθρωπός ἐστι λογικὸς, ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀθάνατος (*)

§. σή. Ἀληθεύουσαι δὲ, ἢ ψευδόμεναι ἐκ τῶν τῇ καταφάσει καὶ ἀποφάσει συμφώνως, ἢ μὴ, τοῖς πράγμασι παρεπομένων γενέσθαι συμβαίνουσιν· οἶον, ἀληθεύουσαι μὲν αἰ προειρημέναι (οἶον ὁ ἄνθρωπός ἐστι λογικὸς, ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀθάνατος, κατὰ τὸ δέον γινόμεναι· ψευδόμεναι δὲ, ὡς ἔτις ἔπει παρὰ τὸ δέον, ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι λογικὸς, ὁ ἄνθρωπός ἐστιν ἀθάνατος.

§. σθ. Ἀναγκαῖαι δ' αὖ, ἐνδεχόμεναί τε, καὶ ἀδύνατοι, αἰ ἐκ τῆς ὕλης εἰσι λαμβανόμεναι, ἔπ' οὖν ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν ὄρων σχέσεως πρὸς ἀλλήλους· εἰ μὲν γὰρ ἀναγκαίως, ἔπ' οὖν οὐσιωδῶς προσήκει ὁ κατηγορούμενος τῷ ὑποκειμένῳ· οἶον, ὁ ἄνθρωπός ἐστι ζῶον, ἐστι λογικόν, εἰσὶν ἀναγκαῖαι· εἰ δὲ μὴ ἀναγκαίως, μηδὲ οὐσιωδῶς, ἀλλ' ἐνδεχομένως, ὥστε παρεῖναι καὶ ἀπειῖναι τοῦ ὑποκειμένου τὸν κατηγορούμενον δυνατὸν εἶναι, ἐνδεχόμεναι· οἶον, ἄνθρωπός τις καθευδεῖ, ἄνθρωπός τις ἐστὶ σιμός· εἰ δὲ ἀσυμβιβάσως ὅλως καὶ ἀσυνδυάστως ἔχει ὁ κατηγορούμενος πρὸς τὸν ὑποκείμενον, αἰ προτάσεις καλοῦνται ἀδύνατοι· ὡς τὸ, ὁ κύκλος ἐστὶ τετράγωνος, ὁ ἄνθρωπός ἐστι πτερωτός· πρὸς πλείω δὲ ἔμφασιν τούτων προτιθέασιν οἱ βουλόμενοι τῶν Προτάσεων καὶ τὰ ὀνόματα ταῦτα· Ἀναγκαῖον, Ἐνδεχόμενον, Ἀδύνατον· ἃ καὶ τρόποι καλοῦνται, καὶ αἰ προτάσεις ὁμοίως, μετὰ τρόπου προτάσεις.

§. π. Ἐκ δὲ τῆς ποσότητος αὖ πάλιν ἢ διαίρεσις αὐτῶν γίνεται εἰς τὰς καθόλου καὶ μερικὰς, καὶ καθ' ἕκαστα· ὧν ἡ διάγνωσις

(*) Σημείωσαι, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀνευ προσδιορισμοῦ (πέ.) ἐκφερομένων ἀποφατικῶν, τότε εἰσὶν ἀποφατικαί, ὅτε τὸ Οὐ ἀποφατικὸν πρόσκειται, ἢ γούν ἀναφέρεται πρὸς τὸν σύνδεσμον· ἄλλως γὰρ πρὸς τὸν ὑποκείμενον, ἢ κατηγορούμενον ἐκείνου ἀναγόμενον, οὐκ ἀποφατικὴ ἢ πρότασις ἔσται, ἀλλὰ καταφατικὴ μάλιστα ἐξ ἀοριστίας· οἶον, εἰ ἐν τῷ, ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀθάνατος, μεταθεῖς τὸ μόριον εἴποι μαι, οὐχ ὁ ἄνθρωπός ἐστιν ἀθάνατος, ἢ, ὁ ἄνθρωπός ἐστιν οὐκ ἀθάνατος, καταφάσκω ἐν ἀοριστίᾳ· τὸ μὲν γὰρ βούλεται λέγειν, ὅτι ἔστι τι παρὰ τὸν ἄνθρωπον ἀθάνατον· τὸ δὲ δευτέρον, ἄνθρωπός ἐστι θνητός, ἀμφότερα πάντως καταφατικά· διὸ καὶ τὰς τιαύτας προτάσεις Ἀορίστους ἐκάλεσαν.

μάλιστα ἔσται ἐκ τῶν προτιθεμένων προσδιορισμῶν καθόλου καὶ μερικῶν, Πᾶς, Οὐδείς, Τίς, Οὐπᾶς· καὶ Καθόλου μὲν εἰσιν, ἥνικα ὁ κατηγορούμενος, ἦτοι αἶ καὶ οὐσιωδῶς προσήκει τῷ ὑποκειμένῳ, ἢ οὐδέποτε· οἶον, πᾶς ἄνθρωπός ἐστι λογικός, οὐδείς ἄνθρωπός ἐστι πτερωτός· Μερικαὶ δὲ, ὅτε ὁ κατηγορούμενός ποτε καὶ ὑπὸ τισι περιστάσεσι συνάπτεται τῷ ὑποκειμένῳ, ὡς τὸ, τίς ἄνθρωπος θαδίζει· (*) Καθ' ἕκαστα δὲ, ὁπότε τῶν ἀτομικῶν τι, ὠρισμένως ληφθὲν (κς.) ἢ πρόσωπον, προσδιορισμοῦ μὴδὲν δεῖται· οἶον, ἐγὼ, σὺ, Σωκράτης φιλοσοφεῖ, τὸ εἰβλίον τόδε σοφόν· ἢ δικαιοσύνη ἀγαθόν.

§. πᾶ. Εἰ δὲ τὸ ἐκ τοῦ ποσοῦ καθόλου καὶ μερικὸν ἅμα τῷ ἐκ τοῦ ποιοῦ καταφατικῶ καὶ ἀποφατικῶ θεωροῦμεν, ἔξομεν τὰς καθόλου καὶ μερικὰς καταφατικὰς καὶ ἀποφατικὰς, ὧν καὶ σημεῖα ἐκεῖνα ἡμῖν παρά τινων παραδέδοται· Α, Ε, Ι, Ο· οἶον,

Τὸ μὲν Α, τῇ καθόλου καταφατικῇ πᾶς ἄνθρωπος λογικός·

Τὸ δὲ Ε, τῇ καθόλου ἀποφατικῇ, οὐδείς ἄνθρωπος πτερωτός·

Τὸ δὲ Ι, τῇ μερικῇ καταφατικῇ, τίς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ·

Τὸ δὲ Ο, τῇ μερικῇ ἀποφατικῇ, οὐ πᾶς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ ἀποδέδοται.

πβ. Περί δὲ τῶν ταῖς ἐπιστήμικαις μάλιστα ἤκουσῶν εἰς χρῆσιν προτάσεων, καίτοι περιττόν πως ὡς ἐν ἐπιτομῇ εἰπεῖν περὶ τούτων, ἀλλ' οὖν ρητέον ὡς ἐν περιλήψει· τῶν γὰρ παρὰ τοῖς μαθηματικοῖς ἀποφαντικῶν λόγων οἱ μὲν, ὑποθέσεις καὶ ἀρχαὶ ὀνομάζονται· οἱ δὲ,

(*) Ἴνα δὲ καταμάθῃς ἀκριβῶς τὸ καθόλου καὶ μερικὸν τῶν προτάσεων, ἐκείνοις ἐπισπῆσαι σε δεῖ· ἥνιχ' ὁ κατηγορούμενος ἐν τῇ τοῦ ὑποκειμένου ὑπερὶ φύσει, τόθ' ἡ Πρότασις ἐστὶ καθόλου· οἶον, πᾶς ἀήρ ἐστὶ βαρῦς· ἢ γὰρ βαρύτης ἐνταῦθα ἐκ τῆς τοῦ ἀέρος πιγάζει φύσεως· ὅταν δὲ ἐκτὸς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φύσεως τὸν κατηγορούμενον δεήσει ζητεῖν, ἀδύνατον μὴ εἶναι τὴν Πρότασιν μερικὴν· ὅθεν οὐκ ἂν εἴποι τις, πᾶς ἀήρ ἐστὶ μανός· ἢ γὰρ μανότης ἐνταῦθα συμβεβηκός ἐστιν, ὡς ἐκτὸς τῆς τοῦ ἀέρος φύσεως ἔχουσα τὴν αἰτίαν, εἴτ' ἐκ τῆς θερμότητος, εἴτε καὶ ἐκ τῆς τέχνης καὶ μηχανῆς· ρητέον ἄρ' τίς ἀήρ ἐστὶ μανός.

πρότασεις· και ἀρχαὶ μὲν εἰσιν οἱ μηδεμιᾶς δεόμενοι ἀποδείξεως, ὡς αὐτόθεν ἔχοντες τὸ πιστόν· οἷον, οἱ Ὄροι, τὰ Ἀξιώματα, τὰ Αἰτήματα· Πρότασις δὲ, οἱ καὶ ἀποδείξεως χηρίζοντες· οἷα ἐστὶ τὰ Θεωρήματα, τὰ Προβλήματα, τὰ Πορίσματα.

§. πγ. Τῶν μὲν οὖν ἀναποδείκτων ὁ μὲν Ὄρος ἐστὶν ὀρισμὸς ὀνοματώδης, ἢ πραγματιώδης (νέ.). Ἀξιῶμα δὲ, Πρότασις θεωρητικὴ, καθ' ἑαυτὴν ἐναργῶς τὴν τῶν ὄρων συνάφειαν παριστῶσα, ὡς τὸ ὅλον ἴσον ἐστὶ τοῖς οἰκείοις μέρεσιν· Αἶτημα δὲ, Πρότασις πρακτικὴ, ἢ ἀδιστακτικῶς πᾶς τις ἂν αἰτούμενος δοῖν· οἷον, ἀπὸ τοῦ δοθέντος σημείου ἐπὶ πᾶν σημεῖον εὐθεῖαν ἀγαγεῖν.

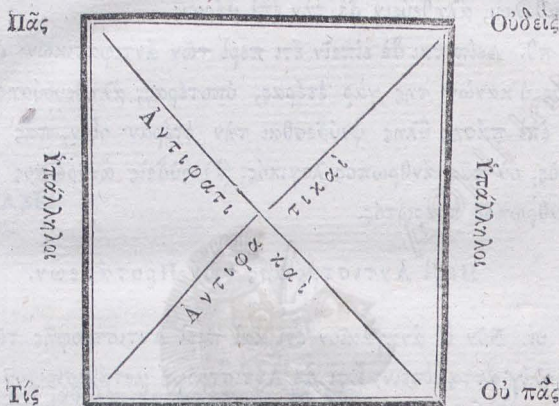
§. πδ. Τῶν δ' αὖ ἀποδείκτέων τὸ μὲν Θεωρήμά ἐστιν πρότασις θεωρητικὴ, δείξεως χηρίζουσα· οἷον, ὁ ἀήρ ἐστὶ βαρῦς. Πρόβλημα δὲ, πρότασις πρακτικὴ, προτιθεῖσα τί ποιητέον, κατασκευῆς μὲν αὐτὴ χηρίζουσα, τῆς δὲ κατασκευῆς αὐτῆς χηρίζουσῃς ἀποδείξεως· οἷον, εὐρεῖν μὲν τὸ βάρος τῆς Ἀτμοσφαιρας, ἀποδείξει δὲ, καὶ ὅσον ἐστὶ· Πόρισμα δὲ ἐστὶ πρότασις ἢ ἐκ τῆς ἤδη ἀποδειχθείσης ἀμέσως ἐπιφερομένη, καὶ μηκέτι μηδεμιᾶς χηρίζουσα ἀποδείξεως· οἷον, εἰ ὁ ἀήρ ἐστὶ βαρῦς, πιέζει τὰ ἐφ' ὧν ἐπίκειται σώματα· ἀλλὰ ταῦτα παρὰ τοῖς μαθηματικοῖς ἀκρυβέστερον θεωρεῖται.

Περὶ τῆς ἐν ταῖς Προτάσεσιν Ἀντιθέσεως.

§. πέ. Οὕτω δὲ σχετικῶς καὶ ποικίλως ἔχουσῶν τῶν προτάσεων πρὸς ἀλλήλας, ἀναφέεται ἐν αὐταῖς ἡ Ἀντίθεσις (οδ'). ἔστι δὲ Ἀντιθεσις μάχη τῶν προτάσεων τῶν τὸν αὐτὸν ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον ἔχουσῶν· οἷον, πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς, οὐδεὶς ἄνθρωπος λογικός· ποικίλεται δὲ ἡ τῆς Ἀντιθέσεως θεωρία τετραχῶς· ἐναντίως, ὑπεναντίως, ὑπαλλήλως, καὶ ἀντιφατικῶς· ἢ μὲν γὰρ Πᾶς καὶ Οὐδεὶς λέγονται ἐναντίαι· ἢ δὲ Τίς καὶ Οὐ πᾶς, ὑπεναντίαι· ἢ δὲ Πᾶς καὶ Τίς, καὶ ἢ Οὐδεὶς καὶ Οὐπᾶς, ὑπαλλήλοι· ἢ δὲ Πᾶς καὶ Οὐπᾶς, καὶ ἢ Οὐδεὶς καὶ Τίς, ἀντιφατικαὶ (π.). Τούτων δὲ αἱ μὲν ἐναντίαι καθόλου, καὶ αἱ ὑπεναντίαι ἐπὶ μέρους ποσούμεναι, μόνῳ τῷ ποιῶ δια-

μάχονται· αἱ δὲ ὑπάλληλοι τούναντίον τῷ ποιῶ ταυτιζόμεναι, διαφέρονται τῷ ποσῶ· αἱ δὲ ἀντιφατικαὶ ἐξ ἀμφοῖν τυγχάνουσιν ἔχουσαι παρακολουθοῦσαν τὴν μάχην.

Ἐναντία

Ἰπεναντία

§. πς. Κανόνες δὲ τούτων ἔσονται μάλιστα οἷδε, τῶν μὲν ἐναντίων συμφεῦδσθαι μὲν ἑκατέραν ἐπιύλης ἐνδεχομένης· οἷον, πᾶς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ, οὐδείς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ· συναληθεύειν δὲ οὐδέποτε, ἀλλ' ἐπὶ μὲν ὕλης ἀναγκασίας ἀληθεύειν μὲν τὴν Πᾶς, ψεῦδσθαι δὲ τὴν Οὐδείς· οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος λογικός, Οὐδείς ἄνθρωπος λογικός· ἐπὶ δὲ ἀδυνατοῦ τούναντίον συμβαίνει· οἷον, πᾶς ἄνθρωπος πτερωτός, οὐδείς ἄνθρωπος πτερωτός.

§. πζ. Τῶν δὲ ἰπεναντίων ἄμφο μὲν συναληθεύειν, ὡς ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένων· οἷον, τίς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ, οὐ πᾶς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ, τοῦτο μὲν συναληθές· συμφεῦδσθαι δὲ ἀδύνατον, ἀλλ' ἐπὶ μὲν ὕλης οὐσιώδους ἀληθεύειν μὲν τὴν Τίς, ψεῦδσθαι δὲ τὴν Οὐ πᾶς· οἷον, τίς ἄνθρωπος λογικός, οὐ πᾶς ἄνθρωπος λογικός· ἐπὶ δὲ ἀδυνατοῦ,

τοῦναντίον ἀνάγκη συμβαίνειν· οἷον, τὶς ἄνθρωπος πτερωτός, οὐ πᾶς ἄνθρωπος πτερωτός.

§. πη. Τῶν δὲ ὑπαλλήλων ἐπὶ μὲν ἀναγκαΐας ὕλης τὰς μὲν καταφατικὰς συμβαίνει συναληθεύειν· τὰς δὲ ἀποφατικὰς συμψεύδουσθαι ἐπὶ δὲ τῆς ἀδυνατοῦ τοῦναντίον, συναληθεύειν μὲν ταύτας, συμψεύδουσθαι δὲ ἐκείνας· ἐπὶ δὲ τῶν ἐνδεχομένων αὐθις ψεύδουσθαι μὲν τὴν καθόλου, ἀληθεύειν δὲ τὴν ἐπὶ μέρους.

§. πθ. Λεῖπεται δὲ εἰπεῖν ἔτι περὶ τῶν ἀντιφατικῶν· ὧν εἷς καὶ ἀπλοῦς ὁ κανὼν· τῆς γὰρ ἐτέρας, ὀποτέρας, ἀληθευούσης, ἀνάγκη πᾶσα ἐπὶ πάσης ὕλης ψεύδουσθαι τὴν ἐτέραν· οἷον, πᾶς ἄνθρωπος λογικός, οὐ πᾶς ἄνθρωπος λογικός. (*) οὐδεὶς ἄνθρωπος πτερωτός, τὶς ἄνθρωπος πτερωτός.

Περὶ Ἀντιστροφῆς τῶν Προτάσεων.

§. υἰ. Νῦν δ' ἀναγκαῖον ἔτι καὶ περὶ Ἀντιστροφῆς τῶν προτάσεων ὀλίγ' ἄττα εἰπεῖν· Ἔστι δὲ Ἀντιστροφή μετὰθεσις τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὸν τόπον τοῦ κατηγορουμένου, καὶ τούτου πάλιν εἰς τὸν ἐκείνου, ἐκατέρας τῶν προτάσεων μετὰ τὴν μετὰθεσιν ἀληθευούσης· γίγνεται δὲ μάλιστα τοῦτο τριχῶς, ἀπλῶς, κατὰ συμβεβηκός, καὶ κατὰ ἀντίθεσιν.

§. υἱά. Ἀπλῆ τοίνυν Ἀντιστροφή ἐστι, καθ' ἣν ἡ πρότασις ἀντιστρέφει ἐφ' ἑαυτὴν, σωζομένων μὲν τοῦ ποσοῦ καὶ ποιοῦ, ἀντικαθισταμένων δὲ ἀμφοτέρων τῶν ὄρων· Ἀντιστρέφει δὲ οὕτως ἡ Οὐδεὶς· οἷον, οὐδεὶς ἄνθρωπος πτερωτός, οὐδὲν πτερωτὸν ἄνθρωπος.

§. υἱβ. Κατὰ δὲ συμβεβηκός Ἀντιστροφή λέγεται, ἐνθ' ἀνάπαλιν

(*) Δοκεῖ δὲ ἐνταῦθα ἡ Οὐ πᾶς συνεισάγειν τὴν Τίς· εἴποι γὰρ ἂν τις, εἰ οὐ πᾶς, ἔστιν ἄρα τις, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς ἀδυνατοῦ ὕλης· ἀλλ' οὐ δεῖ τὴν δόκησιν ταύτην δέχεσθαι ὡς ἀλήθειαν, ὥσθ' ὑπολαμβάνειν συμψεύδουσθαι τὴν ἀντίφασιν· ἢ γὰρ Οὐπᾶς οὐδὲν ἐνταῦθα δύναται, ἢ μόνον τὴν Πᾶς ἀπλῶς ἀναίρει· μηδὲν ἕτερον ἐπισυρομένη· ὁ γὰρ εἰπὼν οὐ πᾶς ἄνθρωπος πτερωτός, οὐδὲν βούλεται λέγειν, ἢ ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο, πᾶς ἄνθρωπος πτερωτός.

ΑΠΟΦΑΝΣΙΣ ΤΗ
ΑΠΟΦΑΙΝ

ἐν ψευδοῦς ἀποφάσεως πρὸς ἀληθῆ κατάφασιν.
δὲ καταφάσεως ψευδοῦς πρὸς ἀληθῆ ἀπόφασιν.

ΤΩΝ ΠΡΩΤΑΣΕΩ

ἀθόλου καταφατικῆς τὸ Α.
ἀθόλου ἀποφατικῆς τὸ Ε.
εὐρικῆς καταφατικῆς τὸ Ι.
εὐρικῆς ἀποφατικῆς τὸ Ο.

ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ ΠΟΙ

ΤΕΤΡΑΧΩΒΕΒΗΚΟΣ

	{ ἡ μὲν οὐδεὶς εἰς τὴν οὐδέν.
	{ ἡ δὲ τίς εἰς τὴν τί.
	{ ἡ μὲν πᾶς εἰς τὴν τίς.
	{ ἡ δὲ οὐδεὶς εἰς τὴν οὐ πᾶς.
ἴθησιν.	{ ἡ μὲν πᾶς εἰς τὴν πᾶν τὸ μή.
	{ ἡ δὲ οὐ πᾶς εἰς τὴν οὐ πᾶς μή.

ΤΟ ΚΡΙΝΕΙΝ.

ΑΠΟΦΑΝΣΙΣ ΤΕΤΡΑΧΩΣ
ΑΠΟΦΑΙΝΕΤΑΙ.

ἢ τὸ ὑπάρχον ὡς μὴ ὑπάρχον.
ἢ τὸ ὑπάρχον ὡς ὑπάρχον.
ἢ τὸ μὴ ὑπάρχον ὡς ὑπάρχον.
ἢ τὸ μὴ ὑπάρχον ὡς μὴ ὑπάρχον.

ξ ὧν ἀντιθέσεις δύο

μία μὲν ψευδοῦς ἀποφάσεως πρὸς ἀληθῆ κατάφασιν.
ἑτέρα δὲ καταφάσεως ψευδοῦς πρὸς ἀληθῆ ἀπόφασιν.

ΤΟ ΚΡΙΝΕΙΝ

ΤΩΝ ΠΡΩΤΑΣΕΩΝ.

ἐκ μὲν τῆς οὐσίας . . . αἱ μὲν καταφατικάι.
αἱ δὲ ἀποφατικάι.
ἐκ δὲ τῶν παρεπομένων . . . αἱ μὲν ἀληθεῖς.
αἱ δὲ ψευδεῖς.
αἱ μὲν ἀναγκαῖαι.
ἐκ δὲ τῆς ὕλης . . . αἱ δὲ ἐνδεχόμεναί.
αἱ δὲ ἀδύνατοι.
αἱ μὲν καθόλου.
ἐκ δὲ τῆς ποσότητος . . . αἱ δὲ μερικάι.
αἱ δὲ καθέκαστα.

ἐκ δὲ τοῦ ποσοῦ ἅμα καὶ τοῦ ποιοῦ. αἱ μὲν καθόλου καταφατικάι.
αἱ δὲ καθόλου ἀποφατικάι.

Σημεῖα τῶν τῆς μὲν καθόλου καταφατικῆς τὸ Α.
τῆς δὲ καθόλου ἀποφατικῆς τὸ Ε.
τῆς δὲ μερικῆς καταφατικῆς τὸ Ι.
τῆς δὲ μερικῆς ἀποφατικῆς τὸ Ο.

ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ ΠΟΙΚΙΛΑΕΤΑΙ
ΤΕΤΡΑΧΩΣ.

ἐναντίως ὡς πᾶς καὶ οὐδεῖς.
ὑπεναντίως ὡς τίς καὶ οὐ πᾶς.
ὑπαλλήλως ὡς πᾶς καὶ τίς, καὶ οὐδεῖς καὶ οὐ πᾶς.
ἀντιφατικῶς ὡς πᾶς καὶ οὐ πᾶς, καὶ οὐδεῖς καὶ τίς.

Ἀντεγρέφει τριχῶς.

ἀπλῶς. ἢ μὲν οὐδεῖς εἰς τὴν οὐδέν.
ἢ δὲ τίς εἰς τὴν τί.
κατὰ συμβεβηκός ἢ μὲν πᾶς εἰς τὴν τίς.
ἢ δὲ οὐδεῖς εἰς τὴν οὐ πᾶς.
κατὰ ἀντίθησιν. ἢ μὲν πᾶς εἰς τὴν πᾶν τὸ μὴ.
ἢ δὲ οὐ πᾶς εἰς τὴν οὐ πᾶ, μὴ.

... το δεικνύον ...
... το δεικνύον ...
... το δεικνύον ...
... το δεικνύον ...

... μὲν τὸ οὐρανὸν ...
... μὲν τὸ οὐρανὸν ...
... μὲν τὸ οὐρανὸν ...
... μὲν τὸ οὐρανὸν ...
... μὲν τὸ οὐρανὸν ...
... μὲν τὸ οὐρανὸν ...
... μὲν τὸ οὐρανὸν ...

... τοῦτον τὸν ...
... τοῦτον τὸν ...
... τοῦτον τὸν ...
... τοῦτον τὸν ...

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΤΕΡΑΤΩΝ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ

ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΡΟΥ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΤΕΡΑΤΩΝ

TO PLATE

λαμβάνομένων τῶν ὄρων, σώζεται μὲν ἡ ποιότης, μεταπίπτει δὲ ἡ ποσότης ἀπὸ καθόλου εἰς μερικόν· ἀντιστρέφουσι δὲ οὕτως ἡ μὲν Πᾶς εἰς τὴν Τίς, ἡ δὲ Οὐδεὶς εἰς τὴν Οὐπᾶς, εἰς τὴν ὑφ' ἑαυτὴν δηλονότι ὑπάλληλον ἑκατέρω· οἶον, ἡ μὲν πᾶς ἄνθρωπος ἔμψυχος, εἰς τὴν τὶ ἔμψυχον ἄνθρωπος· ἡ δὲ οὐδεὶς ἄνθρωπος ἄψυχος εἰς τὴν οὐ πᾶν ἄψυχον ἄνθρωπος. (*)

§. υιγ. Σὺν ἀντιθέσει δὲ Ἀντιστροφή ἐστὶ, καθ' ἣν ἡ μὲν ποσότης φυλάττεται, μεταβάλλεται δὲ ἡ ποιότης, καὶ οἱ ὅροι ἐξ ὀρισμένων μεθαρμύζονται εἰς ἀοριστίαν· Ἀντιστρέφουσι τοίνυν οὕτως ἡ Πᾶς καὶ ἡ Οὐπᾶς· οἶον, ἡ Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον, εἰς τὴν Πᾶν τὸ μὴ ζῶον οὐκ ἄνθρωπος· καὶ ἡ Οὐπᾶς ἄνθρωπος φιλόσοφος εἰς τὴν Οὐπᾶς μὴ φιλόσοφος οὐκ ἄνθρωπος, τῶν καταφατικῶν ὄρων οὕτως ἀποφατικῶν γενομένων.

§. υιδ. Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὡς τῶν προτάσεων μόνη ἡ καθόλου ἀποφατικὴ ἀπλῶς ἀντιστρέφει· αἱ δὲ παρὰ ταύτην οὐ· ἀλλ' ἡ μὲν Πᾶς ἐπὶ μόνων τῶν ἰσοπλατεῖς ἐχόντων ὄρους· οἶον πᾶς ἄνθρωπος λογικός, καὶ πᾶν λογικὸν ἄνθρωπος· ἰσοπλατῆ γὰρ ἐνταῦθα τὸ ἄνθρωπος καὶ τὸ λογικός. Ἡ δὲ Τίς καὶ ἡ Οὐπᾶς ἐπὶ τῶν ἀπλῶς ἐνδεχομένων. (**). οἶον Τίς ἄνθρωπος ἐστὶ σιμὸν, καὶ τὶ σιμὸν ἐστὶν ἄνθρωπος· Οὐπᾶς ἄνθρωπος σιμός, καὶ οὐ πᾶν σιμὸν ἄνθρωπος· οὐ γὰρ ἂν ἀντιστρέψαιμεν καὶ τὸ, Τίς ἄνθρωπος φιλόσοφος εἰς τὸ, Τίς φιλόσοφος ἄνθρωπος· οὐδὲ τὸ, Οὐπᾶς ἄνθρωπος γραμματικός εἰς τὸ, οὐ πᾶν γραμματικὸν ἄνθρωπος· ταῦτα γὰρ καθ' ὑπόθεσιν ἐστὶν ἀναγκαῖα, ὡς μόνω τῷ λογικῷ προσανήκοντα ζῶω.

(*) Δῆλον δ' ὅτι τοῦτο κατὰ τὴν τῆς ὑπαλληλίας ἀκολουθίαν· εἰ γὰρ οὐδὲν ἄψυχον ἄνθρωπος, ἐξ ἀνάγκης διὰ τὸ ἀκολουθεῖν, καὶ οὐ πᾶν ἄψυχόν ἐστιν ἄνθρωπος. πῆ.

(**) Ἔστι δὲ τοιαῦτα, ὅσα πολλοῖς ἅμα προσανήκουσαν εἶδесιν, ὡς τὸ πτερωτὸν, τὸ λευκὸν, τὸ σιμὸν· ἃ δὲ μόνω τῷ τοῦ ἀνθρώπου εἶδει ἐξ ἐπιστήμης προσγίνεται, καὶ ὧν ὁ κατηγορούμενος ὄρος ἀναγκαιῶς συνεισάγει τὸν ἕτερον, οἶον τὸ φιλόσοφον, τὸ γραμματικὸν, ταῦτα καθ' ὑπόθεσιν ἐστὶν ἀναγκαῖα.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΠΕΡΙ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ.

§. υέ. Μαθόντας τοίνυν και ὅπως δύο ιδέας παραβάλλων ὁ νοῦς, συνάπτει αὐτάς ἀλλήλαις ἢ διαιρεῖ, περί τε τῶν ἀποφάνσεων, και παντοίων προτάσεων, και περι τῶν ἐν αὐταῖς παθῶν, ὡρα ἤδη εἰδέναι και ὅπως τρεῖς συνάπτων, συλλογίζεσθαι λέγεται. Ἔστι δὲ Συλλογισμὸς ἐνέργεια τοῦ νοῦς, δι' ἧς αὐτός, γενομένης δυοῖν ιδεῶν πρὸς τρίτην παραβολῆς, γινώσκει ἤτοι συναπτέας αὐτάς εἶναι, ἢ διαιρετέας. (ζ) (*) οἶον

Πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς,
ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος,
ὁ Σωκράτης λογικὸς.

Οὐδὲν ζῶον λίθος,
πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος.

Ἐνταῦθα γὰρ τὸ Σωκράτης και τὸ λογικὸς παραβαλλόμενα πρὸς τρίτην ιδεάν τὸ ἄνθρωπος, ταυτίζονται αὐτῇ· οὐκοῦν και ἀλλήλοις· και πάλιν ἐν τῷ δευτέρῳ τὸ λίθος και ἄνθρωπος παραβαλλόμενα πρὸς τὸ ζῶον, διῆστώνται, και ἀλλήλων ἄρα. (**)

§. υις. Λί δὲ τρεῖς ιδέαι αὐται ἄλλως καλοῦνται Ὅροι· ὧν ἐλάττων μὲν ὁ, καθ' οὔτι ζητεῖται· μείζων δὲ, ὃς κατ' ἐκείνου ζητεῖται· και ὃς αἰεὶ ἐστι κατηγορούμενος ἐν τῷ συμπεράσματι· μέσος δὲ τῶν τῶν ὁ πρὸς ὃν ἐκάτεροι παραβάλλονται. (***)

(*) Ἀριστοτέλει δὲ ἄλλος ἀποδίδεται ὁρισμὸς ὀδλ. Συλλογισμὸς ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, ἕτερον τι τῶν κεμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει.

(**) Ἡ δὲ ἀπὸ κρίσεως εἰς κρίσιν αὕτη μετάβασις Διάνοια ὀνομάζεται (οά) ὡς ὀδόν τινα διανύουσα, και μεταβαίνουσα ἀπὸ τῶν προηγουμένων ἐπὶ τὰ ἐπόμενα.

(***) Τίς δὲ οὗτος ὁ Μέσος, και ὅθεν αὐτὸν χρὴ παραλαμβάνειν, ὅλαι πραγματεῖαι περὶ εὐρέσεως αὐτοῦ φέρονται παρὰ φιλοσόφους· ἀλλ' ἡμῖν τοῖς τὴν ἐπιτομωτάτην βαδί ζουσιαν ἱκανόν ἐστὶ μόνον εἰδέναι, ὅτι τοῦθ' ὅπερ ἐκφράζομεν Δι' ὅτι, τοῦτο ὁ μέσος

§. υζ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ τῆς τῶν τριῶν ὄρων παραβολῆς, τρεῖς προτάσεις συνίστανται, ἀνάγκη καὶ τὸν τέλειον Συλλογισμόν τρεῖς περιέχειν προτάσεις: ὧν ἡ μὲν ἐκ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ μέσου τῶν ὄρων συνισταμένη, Μείζων καλεῖται· ἡ δὲ ἐκ τοῦ ἐλάττονος καὶ τοῦ μέσου, Ἐλάττων· ἡ δὲ ἐκ τοῦ ἐλάττονος καὶ τοῦ μείζονος, Συμπέρασμα.

οἶον	{	Μείζων,	{	Πᾶς ἄνθρωπος λογικός,
		Ἐλάττων,		ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος,
		Συμπέρασμα,		ὁ Σωκράτης λογικός·

§. υη. Ἐπισηρηθήσεται δ' ἕκαστος τῶν Συλλογισμῶν ἀξιόμασι τοῖςδε:

- α. Τὰ τῷ αὐτῷ τὰ αὐτὰ καὶ ἀλλήλοις εἰσὶ τὰ αὐτά.
- β. Ὡν τὸ μὲν τρίτῳ τινὶ ταῦτόν, τὸ δ' οὐ, οὐδ' ἀλλήλοις εἰσὶ ταῦτά· †
- γ. Τὰ καθόλου τινὸς ὑποκειμένου καταφασκόμενα, ἢ ἀποφασκόμενα, ταῦτα καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ περιεχομένων καθ' ἕκαστα καταφάσκειται, ἢ ἀποφάσκειται. Παράδειγμα δὲ

τοῦ μὲν πρώτου Πᾶν νοοῦν ἐστὶ πνεῦμα,
 ἀλλαμὴν ἢ ψυχὴ νοεῖ,
 ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶ πνεῦμα·

ὄρος ἐστὶν ἐν συλλογισμῷ· ὃ ἐστὶν ὁ λόγος καὶ ἡ αἰτία αὐτουοῦν πράγματος· οἶον, ἡ μὲν ἀργία φευκτέα, διότι ἐστὶν ἐπιβλαβὴ· ἡ δὲ φιλοσοφία περισπούδαστος, διότι ἐστὶν ὠφέλιμος· Τοὺς λόγους τοίνυν ἀμφοτέρους τούτους τοὺς αἰτιώδεις, ὡς μέσους ὄρους λαβὼν, ἐκείνους ποιήσεις τοὺς συλλογισμούς.

Πᾶν ἐπιβλαβὲς φευκτόν,

ἀλλ' ἡ ἀργία ἐπιβλαβὲς,

ἡ ἀργία ἄρα ἐστὶ φευκτόν.

Πᾶν ὠφέλιμον περισπούδαστον,

ἀλλ' ἡ φιλοσοφία ὠφέλιμος,

ἡ φιλοσοφία ἄρα ἐστὶ περισπούδαστος.

† Ταῦτα τινὸς ἀνάγκη εἶναι ἀποφασκόμενα, ἢ ἀποφάσκειν ἀνάγκη εἶναι ἀποφασκόμενα. Ἡ ἀνάγκη.

τοῦ δὲ δευτέρου Τὸ σῶμα οὐ νοεῖ,

ἢ ψυχὴ νοεῖ,

ἢ ψυχὴ οὐκ ἔστι σῶμα·

τοῦ δὲ τρίτου Πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς,

ἀλλ' ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος,

ὁ Σωκράτης ἄρα λογικὸς.

§. ιιθ. Τριῶν δὲ ὄντων τῶν ὄρων, καὶ τριῇ τούτων διαταττομένῳ, τρία ἐντεῦθεν προκύπτει καὶ σχήματα (*). εἰ μὲν γὰρ ὁ μέσος ὑπόκειται μὲν ἐν τῇ μείζονι, κατηγορεῖται δ' ἐν τῇ ἐλάσσονι ὁ Συλλογισμὸς τοῦ πρώτου ῥηθήσεται σχήματος· οἷον,

Πᾶν ζῶον ἐστὶν ἔμφυχον,

πᾶς ἄνθρωπός ἐστι ζῶον,

πᾶς ἄνθρωπός ἐστι ἔμφυχον·

Εἶδ' ὁ μέσος δις εἶη κατηγορούμενος, τὸ δεύτερον σχῆμα προκύπτει· οἷον,

Οὐδεὶς λίθος ἐστὶ ζῶον,

πᾶς ἄνθρωπός ἐστι ζῶον,

οὐδεὶς ἄνθρωπός ἐστι λίθος·

Εἰ δὲ ὁ Μέσος δις ὑποκείμενος εἶη, τοῦ τρίτου κληθήσεται σχήματος ὁ Συλλογισμὸς· οἷον,

Πᾶν ζῶον ἔμφυχον,

πᾶν ζῶον οὐσία,

τις οὐσία ἔμφυχον.

§. ρ. Τῶν δὲ σχημάτων τούτων κατὰ τὸ ποσὸν καὶ ποιὸν (ος.) διαφόρως ποικιλλομένων, διάφοροι τρόποι ἐκάστω γίνονται συλλογιστικοί, ἀληθῆ καὶ ψευδῆ συνάγοντες· διὸ πρὸς τὴν τῶν ψευδομένων ἀποφυγὴν τοὺς κανόνας τηρητέον ἐκείνους· Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ σχή-

(*) Ταῦτα δὲ ὁ κλεινὸς Εὐγένιος καὶ ὑπὸ μέτρῳ ἐπέτεινε ὡδί {

Α. ὑπὸ κατ' ἄλφα

Β. δις κατὰ βῆτα

Γ. δις ὑπὸ γάμα

ματι, τὴν μὲν Μείζονα ἀεὶ καθόλου εἶναι· τὴν δὲ Ἐλάττονα, καταφατικὴν· Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τὴν μὲν Μείζονα ὁμοίως καθόλου· τὴν δὲ ἐτέραν (ὀποτέραν τῶν προκειμένων) ἀποφατικὴν· ὡς δ' αὐτως δὲ καὶ τὸ Συμπέρασμα· Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ αὖθις τὴν μὲν Ἐλάττονα, καταφατικὴν· τὸ δὲ Συμπέρασμα μερικόν.

§. ρβ. Εἰδέναι δὲ χρῆ, ὡς ἐκ μόνων μερικῶν, ἢ ἐκ μόνων ἀποφατικῶν συνάγεται οὐδὲν ὑγιές· καὶ ὡς τῇ χείρῳ ἀεὶ τῶν προτάσεων τὸ Συμπέρασμα ἔπεται· χείρων δὲ πρότασις τῆς μὲν καταφατικῆς, ἢ ἀποφατικῆς· τῆς δὲ καθόλου, ἢ μερικῆς· Εἰ δέ ποτε ἐξ ἀποφατικῆς καθόλου, καὶ καταφατικῆς μερικῆς συνάγοιτο, ἐκατέρων τῷ χείρῳ ἔπεται τὸ συμπέρασμα· τῆς μὲν, τῷ ποιῶ· τῆς δὲ καταφατικῆς, τῷ ποσῶ· οἶον,

Οὐδεὶς λίθος ζῶον,

Τίς οὐσία λίθος,

Οὐ πᾶσα οὐσία ζῶον.

§. ρβ. Οὐκ ἄπο δὲ σκοποῦ καὶ τῶν σχημάτων ἐκάστου τοὺς συλλογιστικούς τρόπους ἐπισυνάψαι, τοὺς γ' ἀεὶ συνάγοντας ἀληθῆ· εἰσι δὲ οὗτοι τέσσαρες μὲν τοῦ πρώτου· τέσσαρες δὲ καὶ τοῦ δευτέρου· ἐξ δὲ τοῦ τρίτου· καὶ τοῦ μὲν πρώτου ταῖςδε ταῖς φωναῖς τυγχάνουσι συμβαλλόμενοι· Γράμματα, Ἐγραψε, Γραφίδι· Τεχνικός· Τοῦ δὲ δευτέρου αὖθις, ταῖςδε· Ἐγραψε, Κάτεχε, Μέτριον, Ἄχολον· Τοῦ δὲ τρίτου αὖ πάλιν, ἐκείναις· Ἄπασι, Σθεναρὸς, Ἰσάκις, Φέριτος, Ἀπίδι, Ὀμαλός.

§. ργ. Τεσσάρων δ' ὄντων, ὡς εἴρηται, τῶν συλλογιστικῶν τρόπων τοῦ πρώτου σχήματος, πρῶτός ἐστιν ὁ ἐξ ἀμφοτέρων καθόλου καταφατικῶν ἴσον συνάγων συμπέρασμα· οἶον,

Γράμ . . . Πᾶς ἄνθρωπός ἐστι ζῶον,

μα . . . πᾶν ζῶόν ἐστιν οὐσία,

τα . . . πᾶς ἄνθρωπός ἐστιν οὐσία.

§. ρδ. Δεύτερος δὲ τρόπος, ὅς ἐκ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς Μεί-

ζονος, καὶ καθόλου καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος, ἀποφατικὸν καθόλου συνάγει Συμπέρασμα· οἶον,

Ἐ . . . Οὐδὲν ζῶον λίθος,
 γρα . . . πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 ψε . . . οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος.

§. ρέ. Τρίτος τρόπος ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Μείζονος, καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος, μερικὸν καταφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Γρα . . . Πᾶς ἄνθρωπος γελαστικόν,
 φί . . . τὶ ζῶον ἄνθρωπος,
 δι . . . τὶ ζῶον γελαστικόν.

§. ρς. Τέταρτος δὲ τρόπος, ὁ ἐξ ἀποφατικῆς καθόλου τῆς Μείζονος, καὶ καταφατικῆς μερικῆς τῆς ἐλάττονος, μερικὸν ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Τε . . . Οὐδεὶς λίθος ζῶον,
 χνι . . . τὶς οὐσία λίθος,
 κός . . . οὐ πᾶσα οὐσία ζῶον.

§. ρζ. Τῷ δὲ δευτέρῳ σχήματι τεσσάρων καὶ τούτῳ ὄντων, πρῶτος ἐστὶν ὁ ἐκ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς Μείζονος, καὶ καθόλου καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος, καθόλου ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Ἐ . . . Οὐδεὶς λίθος ζῶον,
 γρα . . . πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 ψε . . . οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος.

§. ρή. Δεύτερος δὲ τρόπος ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Μείζονος, καὶ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς ἐλάττονος, καθόλου ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Κά . . . Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 τε . . . οὐδεὶς λίθος ζῶον,
 χε . . . οὐδεὶς λίθος ἄνθρωπος.

§. ρθ. Τρίτος δὲ τρόπος, ὁ ἐκ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς Μείζονος,

καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, ἀποφατικὸν ἐπὶ μέρους
συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Μέ . . . Οὐδὲν ἄλογον λογικόν,
τρι . . . τὶ ζῶον λογικόν,
ον . . . οὐ πᾶν ζῶον ἄλογον.

§. ρί. Τέταρτος δὲ τρόπος, ὃς ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Μεί-
ζονος, καὶ ἀποφατικῆς μερικῆς τῆς Ἐλάττονος, μερικὸν ἀποφατικὸν
συνάγει Συμπέρασμα· οἶον,

Ἄ . . . Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
χο . . . οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον,
λον . . . οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος.

§. ριά. Τῷ δὲ τρίτῳ σχήματι ἕξ ἐγκαταλέγονται τρόποι· ὧν πρῶ-
τος ὁ εἶξ ἀμφοτέρων καθόλου καταφατικῶν, μερικὸν καταφατικὸν συ-
νάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Ἄ . . . Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
πα . . . πᾶς ἄνθρωπος λογικόν,
σι . . . τὶ ζῶον λογικόν.

§. ριβ. Δεύτερος δὲ τρόπος, ὁ εἶξ ἀποφατικῆς καθόλου τῆς Μεί-
ζονος, καὶ καταφατικῆς καθόλου τῆς Ἐλάττονος, μερικὸν ἀποφατι-
κὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Σθε . . . Οὐδεμία χιὼν ζῶον,
να . . . πᾶσα χιὼν λευκὴ,
ρός . . . οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον.

§. ριγ. Τρίτος δὲ τρόπος, ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Μείζο-
νος καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, καταφατικὸν μερικὸν
συνάγων Συμπέρασμα· οἶον

Ἰ . . . Τὶς ἄνθρωπος μέλας,
σά . . . πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
κισ . . . τὶ μέλαν ζῶον.

§. ριδ. Τέταρτος δὲ τρόπος ὁ ἐκ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς Μεί-

ζωνος, καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος μερικὸν ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Φέ . . . Οὐδείς λίθος ζῶον,

ρι . . . τὶς λίθος λευκός,

σος . . . οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον.

§. ριέ. Πέμπτος δὲ τρόπος ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς Μείζονος, μερικὸν καταφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Ἄσ . . . Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,

πί . . . τὶς ἄνθρωπος λευκός,

δι . . . τὶ ζῶον λευκόν.

§. ρις. Ἐκτος δὲ τρόπος καὶ ἔσχατος πάντων ἐστὶν ὁ ἐκ μερικῆς ἀποφατικῆς τῆς Μείζονος, καὶ καθόλου καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, μερικὸν ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Ὅ . . . Οὐ πᾶς ἄνθρωπος μέλας,

μα . . . πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,

λός . . . οὐ πᾶν ζῶον μέλαν.

§. ριζ. Οὗτοι δὴ τρόποι συλλογιστικοὶ δεκατέσσαρες ἀληθῆ ἐξ ἀληθῶν συνάγοντες· οἱ δὲ παρὰ τούτους, ἅτε δὴ ἀληθῆ καὶ ψευδῆ ἐπιφέροντες, ἀποβλητέοι.

Περὶ Ἐνθυμήματος καὶ Σωρείτου.

§. ριή. Τὸ περὶ μεθοδικῶν συλλογισμῶν περὶ πάντας ἤδη, ἐχόμενον ἂν εἴη καὶ περὶ Ἐνθυμήματος, καὶ Σωρείτου ἀμεθόδων καὶ ἀνωμάτων δοκούντων συλλογισμῶν ὀλίγ' ἄττα εἰπεῖν· Ἐστὶ τοίνυν Ἐνθύμημα μὲν συλλογισμὸς ἀτέλης, τῆς ἐτέρας τῶν προτάσεων παραλειφθείσης· γίγνεται δὲ τοῦτο, ἐν οἷς ὁ νοῦς οἰκοθεν τὰς καταλειφθείσας ῥαδίως ἀναπληρώσει· οἶον,

Ἡ ψυχὴ νοεῖ, ἄρα πνεῦμα·

Τὸ νοοῦν ἐστὶ πνεῦμα, ἄρα καὶ ἡ ψυχὴ·

Ἦν γὰρ ἂν τὸ τέλειον ἐνταῦθα ἔχον ᾧδί·

Ἡ ψυχὴ νοεῖ,

τὸ νοοῦν ἔστι πνεῦμα,
ἢ ψυχὴ ἄρα πνεῦμα.

Τούτων οὖν ἀφαιρεθήσης τῆς ἐτέρας, Ἐνθύμημα γέγονεν· ὅπερ εἶρηται παρὰ τὸ τὴν ἐτέραν ἐνθύμιον, τούτέσιν ἐνδιάθετον ἐννοεῖσθαι· καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ ἐνθύμημα.

§, ριβ. Σωρείτης δέ ἐστιν ἔφοδος συλλογιστικὴ ἐκ πολλῶν προτάσεων οὕτω διατεταγμένων, ὥστε τὸν τῆς προταχθείσης κατηγορούμενον ὄρον αἰετῆς ἐπομένης ἐξῆς ὑποκείμενον γίνεσθαι, μέχρις ἂν τὸ πρῶτως ὑποταχθῆν, τῷ ἐσχάτως συμπλακέν κατηγορηθέντι συναψῆ ἡμῖν τὸ ζητούμενον· οἶον,

Ἡ ψυχὴ ἐστὶν οὐσία διανοητικὴ,
ἢ διανοητικὴ οὐσία ἐστὶ πνεῦμα,
τὸ πνεῦμα οὐκ ἔστιν ἐκτεταμένον,
τὸ μὴ ἐκτεταμένον οὐκ ἔχει μέρη παρὰ μέρη,
τὸ μὴ ἔχον μέρη παρὰ μέρη ἐστὶν ἀδιάλυτον,
τὸ ἀδιάλυτον ἀθάνατον,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν ἀθάνατος.

Ὡστε οὐδὲν ἂν εἴη Σωρείτης, ἢ τοῦτ' αὐτὸ σωρεία, εἴτ' οὖν ἄθροισμα πολλῶν ὁμοῦ συλλογισμῶν· διὸ, εἰ διαλυθεῖ εἰς Συλλογισμούς, ἢ εἰς Ἐνθυμήματα, πολλῶ σαφέστερος ἔσται· οἶον,

Ἡ ψυχὴ ἐστὶν οὐσία διανοητικὴ,
ἢ διανοητικὴ οὐσία ἐστὶ πνεῦμα,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶ πνεῦμα·

Τὸ πνεῦμα οὐκ ἔστιν ἐκτεταμένον,
ἢ ψυχὴ ἄρα οὐκ ἔστιν ἐκτεταμένον·

Τὸ μὴ ἐκτεταμένον οὐκ ἔχει μέρη παρὰ μέρη,
ἢ ψυχὴ ἄρα οὐκ ἔχει μέρη παρὰ μέρη·

Τὸ μὴ ἔχον μέρη παρὰ μέρη ἀδύνατον διαλυθῆναι,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν ἀδιάλυτος·

Τὸ ἀδιάλυτόν ἐστὶν ἀθάνατον,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν ἀθάνατος.

Οὕτως οὖν εἰς πολλοὺς συλλογισμοὺς, ἢ ἐνθυμήματα ἀναλυθεὶς ὁ Σωκράτης, σαφέστερος γίγνεται ἄλλως γὰρ ῥαδίως ἂν ἐκπίπτει εἰς παραλογισμόν, ἢτοι προτάσεώς τινος τῶν μὴ ἀληθευσῶν ἀναγκαίως παρεισδύσης, ἢ πρῶτων ἀποφατικῶν παραληφθεῖσων, καὶ ταῦτα τοῦ νοῦς μὴ διαρκούντος ὡς ἐν πολλῇ διεξόδῳ ὑποσυνάπτειν λογικῶς πρὸς τὰ ἡγούμενα τὰ ἐπόμενα.

Περὶ συνθέτων Συλλογισμῶν.

§. ρκ. Ἄπλοῖ μὲν Συλλογισμοὶ ἦσαν ἡμῖν οἱ εἰρημένῳ, ὡς ἐκ προτάσεων ἀπλῶν, τούτέστιν ὑπὸ δύο ὄρων συνισταμένων συγκείμενοι· σύνθετοι δὲ εἰσὶν οἱ ὑπὸ προτάσεων συνθέτων (πδ.) καὶ αὐτῶν μάλιστα συνιστάμενοι· Ἔστι δὴ τούτων ὁ μὲν συμπλεκτικός, ὁ δὲ αἰτιολογικός, ὁ δὲ διαζευκτικός, ὁ δὲ ὑποθετικός, ὁ δὲ δίλημμα.

§. ρκά. Συμπλεκτικός τοίνυν ἐστὶν ὁ ἐκ συμπλεκτικῶν προτάσεων συνιστάμενος, καὶ εἰς τοσοῦτους συλλογισμοὺς δυνάμενος ἀναλύεσθαι, ὅσα ἂν ἦ τὰ ἐν αὐτῷ συμπλεκόμενα· οἷον,

Σωκράτης καὶ Πλάτων Ἀριστοτέλους ὑπῆρξαν καθηγηταί,
Σωκράτης καὶ Πλάτων Ἀθηναῖοι ἐγένοντο,
Ἀθηναῖοι ἄρα οἱ Ἀριστοτέλους ὑπῆρξαν καθηγηταί. (*)

(*) Ἐνταῦθα δύο εἰσὶν, ὡς ὄρας τὰ συμπεπλεγμένα, Σωκράτης καὶ Πλάτων· εἰ οὖν ἐκότερον χωρὶς ἐν τῷ λόγῳ ληφθεῖη, δύο ἕξεις ἀπλοῦς συλλογισμοὺς· οἷον,

Σωκράτης Ἀριστοτέλους ὑπῆρξε καθηγητής,

Σωκράτης Ἀθηναῖος ἦν,

Ἀθηναῖος ἄρα ἦν Ἀριστοτέλους καθηγητής.

Οὕτω δὲ κατασκευάσεις καὶ τὸ ἕτερον συμπλεκόμενον· Ὁ δὲ Σοκράτης ἀποφαντικῆν δεῖν εἶναι φησὶν ἐνταῦθα τὴν Μείζονα, ὡς τὸ,

Οὐκ ἔστι τὸν αὐτὸν ἅμα εἶναι ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Παρισίαις,

ἀλλ' ὁ δεῖνα ποτὲ ἦν ἐν Ῥώμῃ,

οὐκ ἦν ἄρα τότε ἐν Παρισίαις.

§. ρκβ. Αιτιολογικός δέ ἐστιν ἡνίχ' ἑκατέρα, ἢ γοῦν ἢ ἑτέρα πῶν προκειμένων, ὡς ἀσαφής, δεῖται κατασκευῆς, ὡς τὸ,

Πᾶν ἄϋλόν ἐστιν ἀθάνατον· ἀπλοῦν γὰρ ὄν, κρεῖττόν ἐστι συν-
θέσεως, καὶ διὰ ταῦτο καὶ ἀδιάλυτον·

ἀλλὰ μὴν ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἄϋλος διὰ τὸ μεταβάλλειν ἑαυτὴν
παντοίως ἐν τῷ νοεῖν· ὃ οὐκ ἂν εἴη τῶν ὕλης μετεχόντων·
ἡ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν ἀθάνατος. (*)

§. ρκγ Διαζευκτικός δέ ἐστιν ὁ ἀπὸ διαζευκτικῆς τῆς Μείζονος
προϋών, ὡς τὸ,

Ἡ ἢ γῆ κινεῖται, ἢ ὁ ἥλιος·

Ἀλλὰ μὴν ὁ ἥλιος οὐ κινεῖται,

Ἄρα κινεῖται ἡ γῆ.

Τρία δέ τινα μάλιστα τηρητέον ἐν τούτῳ, τὸ τὰ μέρη τῆς Μείζονος
ἀληθῶς διεξεῦχθαι τὸ τὰ ἀντικείμενα μέρη πάντα ἐμπεριέχεσθαι ἐν
τῇ διαίρεσει τὸ ἀπὸ τῆς ἄρσεως τῶν λοιπῶν ἐπὶ τὴν θέσιν ἐνὸς
χωρεῖν, ἢ ἀνάπαλιν ἀπὸ τῆς θέσεως τῶν λοιπῶν ἐπὶ τὴν ἄρσιν ἐνὸς,
ὡς ἐν τῷδε,

Ἡ ψυχὴ ἢ σῶμά ἐστιν, ἢ πνεῦμα,

ἀλλὰ μὴν σῶμα οὐκ ἐστὶν, ἄρα πνεῦμα·

Ἡ, ἀλλ' ἐστὶ πνεῦμα, οὐκ ἄρα σῶμα.

§. ρκδ. Ὑποθετικός δέ ὁ ἐκ τῆς Μείζονος ὑποθετικῆς συνιστά-
μενος· ἔστι δὲ καὶ τούτῳ τρία τινα φυλακτέα, τὸ τὴν ἀκολουθίαν ἀλη-
θεύειν τῆς Μείζονος· τὸ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἡγουμένου τὴν τοῦ ἐπο-
μένου συνάγεσθαι· τὸ ἐκ τῆς ἄρσεως τοῦ ἐπομένου τὴν τοῦ ἡγουμένου
συμβαίνειν· οἷον,

Εἰ ἀνθρωπός ἐστι, καὶ ζῶόν ἐστι,

ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτόν ἐστι, καὶ τὸ δεύτερον ἄρα·

(*) Ἐπιχείρημα δὲ τοῦτο καλεῖ ὁ Σοῦΐος (Λογ. τόμ. Β. σελ. 83. καὶ 103.) ὃ παρ' ἄλλοις γενικὸν φέρεται κατὰ πάντων τῶν συλλογισμῶν.

Εἰ ἡ ψυχὴ οὐκ ἔστι πνεῦμα, ἔστι σῶμα,
ἀλλὰ μὴν τὸ ὕστερον οὐκ ἀληθές, οὐδὲ τὸ πρῶτον ἄρα.

§. ρκέ. Δίλημμά ἐστι συλλογισμὸς ἐκ διαζευκτικῶν μάλιστα καὶ ὑποθετικῶν προκειμένων συγκείμενος, ἐν ᾧ διαιρέσεως ἡγουμένης, καθ' ἐκάστου τῶν μερῶν, καὶ κατὰ τοῦ ὅλου τελευταῖον συνάγεται τι οἶον,

Δημόκριτος αἰεὶ γελῶν, ἥτοι τῶν φαύλων τὸν πλατὺν κατα-
χέων ἐτύγχανε γέλωτα, ἢ τῶν ἀγαθῶν, ἢ τῶν οὐδετέρως
ἐχόντων.

ἀλλ' εἰ μὲν τῶν τρίτων, ψυχρῶς· οὔτε γὰρ ἔλεεινὰ τὰ τοιαῦτα,
οὔτ' αὖ καταγέλαστα.

Εἰ δὲ τῶν ἀγαθῶν, ἀτόπως· οὐ γὰρ τὰ ἀγαθὰ γέλωτός ἐστιν
ἄξια.

Εἰ δὲ τέως τῶν φαύλων, εἰκὸς ἦν μᾶλλον θρηνηθεῖν ἐπ' αὐ-
τοῖς, ἢ γελᾶν.

Ἀτόπως ἄρα, καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς γελῶν διατέλει Δημόκριτος·
Τοιοῦτον δ' ἂν εἴη καὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος ἐπιτιμήσαντος τῷ τυπτή-
σαντι κατὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ προσώπου.

Ἢ καλῶς ἐλάλησα, ἢ κακῶς·

ἀλλ' εἰ μὲν κακῶς, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ·

εἰ δὲ καλῶς, τί με δαίρεις; (*)

(*) Ἄριστος μὲν οὗτος συλλογισμὸς, ἀλλ' ὅσον τὴν τῆς θέσεως ἀτοπίαν ἐξελέγξει ἐστὶν ἐπιτήδειος, τοσοῦτον ἐπιρροπῆς καὶ εἰς σόφισμα· πρῶτον μὲν ἐὰν μὴ τὰ διαζευγμένα μέρη ὦσιν ἀκριβῶς ἀντικείμενα· δεύτερον, ἐὰν παραλειφθῶσι τούτων τινά· καὶ τρίτον ἐὰν αἰ ἐξ ἐκάστου τῶν μερῶν συνάγεται μὴ ἐξ ἀνάγκης πηγάζωσιν, ὡς ἐν τῷ τοῦ Βιάντος ἐκείνῳ

Ἢν γήμης, ἢ καλὴν γαμήσεις, ἢ αἰσχράν· (ἐνταῦθα παρελείφθη τὸ μέσον)
ἀλλ' εἰ μὲν καλὴν, ἔξεις κοινήν· (οὐκ ἐξ ἀνάγκης πηγάζει ἢ συνάγει αὕτη),
εἰ δὲ αἰσχράν, ἔξεις ποινήν· (οὐ δὲ τοῦτο)
εὔφρονων ἄρα, πάντως οὐ γαμήσεις.

Περὶ Ἀναγωγῆς καὶ Ἀπαγωγῆς

§. ρκς'. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον τῶν σχημάτων τῆς εὐθείας δεΐξεως ἐφικέσθαι οὐ δύνανται, καὶ διὰ ταῦτα εἰσὶν ἀτελεῖ, δέονται, ἐφ' ᾧ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀνάγεσθαι, ἀντιστροφῆς ἀπλῆς τῶν προτάσεων, καὶ τῆς εἰς ἀδύνατον καὶ ἄτοπον Ἀπαγωγῆς· ὅπως οὖν ἡ Ἀντιστροφή τῶν προτάσεων ὀφείλει γίνεσθαι, εἴρηται ἡμῖν ἰκανῶς (υἷ.)· ὁ δὲ τῆς Ἀναγωγῆς τρόπος ἔχει ὧδε· ἦν ἡμῖν πρῶτος τοῦ δευτέρου σχήματος τρόπος (ρξ') ὧδε·

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 Οὐδεὶς λίθος ζῶον,
 Οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος.

Τούτου τοίνυν τοῦ συλλογισμοῦ, εἰ ἀντιστρέψαιμεν τὴν Μείζω, τὴν Οὐδεὶς λίθος ζῶον, εἰς τὴν Οὐδὲν ζῶον λίθος, τὸν δεύτερον τοῦ πρώτου σχήματος ποιήσομεν τρόπον· οἶον, (ρδ')

Οὐδὲν ζῶον λίθος·
 Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον·
 Οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος·

Οὕτως ἔξει κατὰ τοῦ τρίτου (ριά.), ὅπου ὁ πρῶτος τρόπος ἦν ἔχων ὧδε·

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 Πᾶς ἄνθρωπος λογικόν,
 Τὶ ζῶον λογικόν·

Ἄντεστρέφθω οὖν ἡ Ἐλάττων ἢ Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον εἰς τὸ, Τὶ ζῶον ἄνθρωπος, καὶ συνήχθω ὧδί·

Τὶ ζῶον ἄνθρωπος,	}	Ἡ οὕτω, Πᾶς ἄνθρωπος λογικόν,
Πᾶς ἄνθρωπος λογικόν,		Τὶ ζῶον ἄνθρωπος,
Τὶ ζῶον λογικόν·		Τὶ ζῶον λογικόν.

Οὕτω δὴ κατὰ τῶν ἄλλων ποιητέον, τοὺς τῆς Ἀντιστροφῆς κανόνας φυλάττοντας ἀκριβῶς· καὶ ἡ μὲν δὴ Ἀναγωγή τοιαύτη.

§. ρκζ. Ἀπαγωγή δέ ἐστίν ἡνίκ' ἀντιλέγοντός τινος ὁποιαδήποτε τῶν προτάσεων, τιθέντες τὸ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον, ἀδύνατόν τι συναγάμεν, ὡς ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ συλλογισμοῦ τουτουί,

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 Οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον,
 Οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος.

Εἴτις οὖν ἐνσολή μὴ ἀληθές εἶναι τὸ συμπέρασμα, ἔσαι αὐτῷ ἀληθές τὸ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον· (ἀνάγκη γὰρ ἐπὶ πάντων τῶν ὄντων τε καὶ μὴ ὄντων θάτερον μὲν ἀληθεύειν, θάτερον δὲ ψευδῆσθαι τῆς ἀντιφάσεως μόριον ὁδ.) Εἰ οὖν τὸ οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος ἐστὶ ψευδές, ἔσαι δὴ διὰ τὴν ἐνσασιν ἀληθές τὸ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον, πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος· ἦν δὲ ἡμῖν ἀνωτέρω καὶ ἡ ἑτέρα τῶν προκειμένων, πᾶς ἄνθρωπος ζῶον, ταύτην δὴ λαβόντες, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐνσάσεως, συστήσομεν τοιοῦτον συλλογισμόν·

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος,
 πᾶν λευκὸν ζῶον.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦν ἡμῖν καὶ, οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον ὁμολογηθὲν ἀνωτέρω, συμβαίνει ἀντίφασις, πᾶν λευκὸν ζῶον εἶναι, καὶ οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον εἶναι· ὅπερ ἀδύνατον ἐπὶ τῶν ὄντων συναληθεύειν. Τούτῳ οὖν τῷ τρόπῳ ἀναγκάσεις τὸν ἀντικείμενον δέξασθαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ καὶ ἑτέραν ὀποτέραν, ἐνσῆ τῶν προτάσεων· ὡς καὶ τῷ, ἡ σελήνη ἐστὶ σῶμα σκιαρόν· εἰ δὲ μὴ (διὰ τὸν ἀνθιστάμενον) ἦν ἂν σῶμα διαφανές, καὶ διεχώρει ἂν δι' αὐτῆς ἢ τοῦ ἡλίου ἀκτίς· καὶ οὕτως οὐκ ἦν ἂν ἡμῖν ποτὲ ἡλίου ἔκλειψις· ἀλλὰ μὴν ἔκλειψις ἐστὶ ψευδές ἄρα τὸ τὴν σελήνην σῶμα εἶναι διαφανές· ἔστιν ἄρα σκιαρόν· ὃ ἔδει δεῖξαι· ἵνα δὲ ὀρθῶς ἢ τοιαύτη ἔχη ἀπόδειξις, δεῖ πρῶτον μὲν ἄτοπόν τι, ἢ ἀδύνατον, ἢ ψευδές ἀναγκαίως ἐκ τῆς ἀντικειμένης προτάσεως παρακολουθεῖν· δευτέρον δὲ τὴν πρότασιν, ἐξ ἧς τοιοῦτό τι συναγάμεν, ἀληθῶς ἀντιφάσκειν τῷ ἡμετέρῳ συμπεράσματι.

Περὶ Ἀληθείας καὶ ψεύδους ἐν γένει.

§. ρκγ. Ἀλήθειαν ἐνταῦθα καὶ ψεῦδος φαιμέν, περὶ ἃ ἡ Λογικὴ καταγίνεται, τὴν μὲν ζητοῦσα, τὸ δὲ ἀποφεύγουσα. (*) Ἔστι τοίνυν ἀλήθεια λογικὴ, καθ' ἣν αἱ ἰδέαι συμφώνως ἔχουσι πρὸς τὰ αἰσθητὰ, καὶ αἱ λέξεις πρὸς τὰ λεκτά· τούναντίον δὲ ψεῦδος ἔστι, καθ' ὃ γινώσις ἔστι τῶν νοουμένων ἀπάδουσα, καὶ ἡ φωνὴ παραφθέγγεται παρ' ὃ πέφυκε τὰ λεγόμενα· οἷον, εἴτις πύργον ἐνόησεν τοιῶσδε ἔχοντα σχήματος· ὃ δὲ ἀληθῶς οὕτως ἔχει, ἀληθεύειν· εἰ δὲ τούναντίον, ψεύδεσθαι λέγεται· ἀσυμφωνία γὰρ μεσολαβεῖ τῶν ἐννοιῶν πρὸς τὰ πράγματα· ἴδε καὶ Μεταφ. κή.

§. ρκδ. Ὑφίσταται δὲ ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος, ἢ ἐν τῇ ἀπλῇ ἰδέᾳ, ἢ ἵνα τις νοεῖ τι, εἰ ἔστιν, ἢ οὐκ ἔστιν (**), ἢ ἐν τῇ κρίσει μάλιξ, ἐπειδὴν συνάπτῃ μὲν καταλλήλως τὰ συναπτέα, διαιρητῇ δὲ τὰ διαιρετέα· ἢ ἐν τῷ συλλογισμῷ, ὡσάκις ἂν τις κατὰ σχῆμα καὶ τοὺς ἄλλους συλλογίζηται κανόνας.

§. ρλε. Ἐνυπολανθάνει τοίνυν τὸ ψεῦδος ἐν μὲν τῇ ἀπλῇ ἰδέᾳ, ἐπειδὴν μὴ συνάπτεται ὁ νοῦς καταλλήλως τῷ νοητῷ· ἐν δὲ τῇ κρίσει αὐθις ἤτοι τῇ ποιότητι, ἢ ἵνα, δέον καταφάσκειν, ὡς τὸ πῦρ

(*) Τριττὴ δὲ τις παρὰ φιλοσόφους φέρεται ἡ ἀλήθεια· ἢ μὲν γὰρ μεταφυσικὴ, ἢ δὲ ἠθικὴ, ἢ δὲ λογικὴ ἔστι· καὶ μεταφυσικὴ μὲν ἔστιν, ἢ ἵνα τι τὴν ἑαυτῷ ἀνήκουσαν ἔχει οὐσίαν· ὃ ἔστιν, ἢ ἵνα ἕκαστον τῶν παθῶν καὶ ἰδίων, ἃ φύσει πρόσεστιν αὐτῷ, εὐμοιρεῖ· οἷον, ὃ χρυσὸς τῶν τῷ χρυσῷ προσκόντων, καὶ ὃ ἀδάμας τῶν τῷ ἀδάμαντι, τῆς στεφρότητος, τῆς στιλπνότητος, καὶ τλ. ἠθικὴ δὲ ἀλήθεια ἔστιν ἡ τῶν λόγων μετὰ τῶν νοημάτων τῆς ψυχῆς συμφωνία· τοῦτέστιν, ἐπειδὴν τις μηδὲν, παρ' ὃ φρονεῖ, φθέγγεται· Λογικὴ δ' αὖ ἔστι συμφωνία τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν πρὸς τὰ ὑποκείμενα· οἷον, ὃ κύκλος ἔστι περιφερής· καθάπερ αὖ καὶ λογικόν ἔστι ψεῦδος, εἰ φαίη τις ὁ κύκλος ἔσθι τετράγωνος.

(**) Ἐνσταίν δ' ἂν τις, ὅτι ἐν τῇ παραβολῇ δυοῖν ἰδεῶν, γενομένης τῆς καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, τῶν διαιρουσῶν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀλήθειαν (οδ.), ἐν τῇ ἀπλῇ ἰδέᾳ οὐκ ἂν ὑπάρξειεν οὔτ' ἀλήθεια, οὔτε ψεῦδος, ἐκείνων ἐν ταύτῃ μὴ γιγνομένων. Ἄλλ' εἰ φιληθωρῖα συνοδός τις εἰς ταῦτ' οὗ νοός καὶ τοῦ νοητοῦ ἔστιν ἡ ἀπλῆ ἰδέα (ζ.), τί μὴ κατὰ τινα λόγον ἀμυδρὸν δεκτικὴ ἔστιν ἀληθείας καὶ ψεύδους;

ἔστι θερμὸν, ἡμεῖς ἀποφάσχοιμεν, τὸ πῦρ οὐκ ἔστι θερμὸν, καὶ ἀνάπαλιν· ἢ τῇ ποσότητι, ὅταν μερικεύωμεν τὴν καθόλου, ὡς τὸ, τίς ἄνθρωπός ἐστι λογικός· καθολικεύωμεν δὲ τὰ μερικὰ ὡς τὸ, πᾶς ἄνθρωπός ἐστι φιλόσοφος· ἢ τρίτον ἐν τῷ συλλογισμῷ, τῶν συλλογιστικῶν κανόνων ἀθετουμένων· ἐξ ὧν πηγάζουσι τὰ σοφίσματα, περὶ ὧν ἐξήξ.

Περὶ Σοφιστικῶν Ἐλέγχων.

§. ρλᾶ. Περὶ Σοφισμάτων τοίνυν πολλοῖς τῶν πάλαι πολλὰ συγγέγραπται, ἅτε φορὰν πολλὴν σοφιστῶν τοῦ χρόνου ἐνεγκόντος ἐκείνου· νῦν δ' οὖν τοῦ κόμματος ἐκείνου ἀγαθῇ τύχῃ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐκλειπτότος, μὴ καὶ πάνυ περιττὸν λέγειν ἦ, καὶ μάλις· ἐπιτομὴν ταυτηνὴ συνοψίσειν ἐπαγγελιομένοις· ἀλλ' ἵνα μὴ πάνυ τῆς ιδέας ταύτης πρὸς ἀποφυγὴν ἀπάτης, εἴπη τύχοι, οἱ ὑμέτεροι νεοὶ ἀπείροι ὧσιν, καθάπερ καὶ θεολόγος ἀνὴρ οὐ πάνυ καταφρονεῖ τῆς τῶν κακοδόξων θρασυσομίας, λεκτέον ἂν εἴη καὶ περὶ τούτων τά γε κυριώτερα.

§. ρλβ. Τριπτῶν δὴ ὄντων τῶν σοφισμάτων, τῶν μὲν παρὰ τὸ τῶν συλλογισμῶν σχῆμα, τῶν δὲ παρὰ τὴν φωνήν, τῶν δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐπιτηδευομένων, τὸ παρὰ τὸ σχῆμα οὐδὲν, ἀλλ' ἔστιν, ἢ παράθεσις τῶν τινος εἰρημένων κανόνων· εἰ γάρ τις εἴποι

Τὸ μέλαν ἐστὶ ζῶον,

τίς ὄνος ἐστὶ μέλας,

τίς ὄνος ἐστὶ ζῶον.

ὁ τοιοῦτος, ἄκων μὲν τοῦτο ποιῶν, παραλογίζεται· ἐκὼν δὲ, σοφίζεται· τὸ δὲ σόφισμα ἐξελέγχεται τῷ κανόνι, ὅτι ἐκ δύο μερικῶν οὐδὲν συνάγεται ὑγιές. (ρᾶ.)

§. ρλγ. Τῶν δὲ παρὰ τὴν φωνήν σοφισμάτων πένθ' ἡμῖν ὄντων, πρῶτον μὲν ἀπαντᾷ τὸ καθ' ὁμωνυμίαν· οἷον,

Πᾶς Ταῦρος μηκᾶται,

ὄρος τὶ ἐστὶ Ταῦρος,

ὄρος τὶ ἄρα μηκᾶται.

Ἐνταῦθα γὰρ τὸ Ταῦρος ὁμώνυμον ὄν, ἐκ τριῶν ὄρων τῶν συλλογισμῶν γίνεσθαι ὀφειλόντων (υιέ), καὶ τέταρτον παρεισήγαγε.

§. ρλδ. Δεύτερον δὲ τὸ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν ὡς τὸ,

Ὅ ἂν γινώσκη τις, τοῦτο γινώσκει
 γινώσκει δέ τις ξύλον,
 τὸ ξύλον ἄρα γινώσκει.

Τὸ Γινώσκει ἐνταῦθα ἀμφίβολον ὄν, ὁποτέρῳ ἀποδοτέον τῷ γινώσκοντι, ἢ τῷ γινωσκομένῳ, παρεισήγαγε τὸν παραλογισμόν.

§. ρλέ. Τρίτον δὲ τὸ παρὰ τὴν σύνθεσιν (ξζ'): οἶον,

Ὁ καθήμενος δύναται βαδίζειν,
 ὁ Σωκράτης κάθηται,
 ὁ Σωκράτης ἄρα βαδίζει.

Ἐδει γὰρ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ παραλογοῦ καὶ τῷ συμπεράσματι συνθέτως συμπεριληφθῆναι τῷ βαδίζειν τὸ δύνασθαι.

§. ρλς. Τέταρτον δὲ τὸ παρὰ τὴν διαίρεσιν, ὡς τὸ,

Τὰ πέντε τρία καὶ δύο ἐσι,
 τὰ δύο καὶ τρία περιττὰ καὶ ἄρτια,
 τὰ πέντε ἄρα περιττὰ καὶ ἄρτια.

Ἐνταῦθα γὰρ τὰ τρία καὶ δύο διηρημένως μὲν ληφθέντα ἐν τῇ ἐλάττονι, συνημμένως δὲ ἐν τῷ συμπεράσματι, τοῦ παραλογοῦ ἐγένοντο αἴτιον.

§. ρλζ. Πέμπτον δὲ τὸ παρὰ τὴν προσωδίαν οἶον,

Οὗ κατοικεῖς, οἰκία ἐστὶ,
 οὐ κατοικεῖς ἀπόφασίς ἐστι,
 ἢ οἰκία ἄρα ἀπόφασίς ἐστι.

Ὁ παραλογισμὸς ἐνταῦθα παρὰ τὴν προσωδίαν παρεισέδου τοῦ ΟΥ, ἐν μὲν τῇ τῶν προκειμένων ὁρανομένου καὶ περισπωμένου· ἐν δὲ τῇ, μόνον ψιλομένου.

§. ρλή. Παρά δὲ ταῦτα εἰσὶν, ὡς εἴρηται, καὶ παρὰ τὸ πρᾶγμα σοφίσματα· καὶ πρῶτον μὲν τὸ παρὰ τὸ σύμβολον καὶ τὸ συμβαλλόμενον· οἶον,

Ὁ λέγεις, τοῦτο ἐκ τοῦ σώματός σου ἐξέρχεται·
 ἄμαξαν δὲ λέγεις,
 ἄμαξα ἄρα ἐκ τοῦ σώματός σου ἐξέρχεται.

Τὸ γὰρ ἄμαξα ἐν μὲν τῇ Ἐλάττονι ὡς σημαντικὴ ἐλήφθη φωνή· ἐν δὲ τῷ συμπεράσματι, ὡς σημαϊνόμενον πρᾶγμα· ἐκεῖ μὲν ὕλικῶς, ἐνταῦθα δὲ εἰδικῶς. (6.)

§. ρλθ. Δεύτερον δὲ παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς· οἶον,
 Ὁ φόνος ἀπειρημένον ἐσί·

καὶ τὸ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἄρα καὶ πατρίδος ἐπερχόμενον τὸν πολέμιον φονεύειν ἀπειρημένον·

Ὁ γὰρ φόνος ἐνταῦθα ἐν μὲν τῇ Μείζονι εἰληπταί πη καὶ ἐν μέρει, οἶον ὁ ἄδικος μόνον, ἐν δὲ τῷ συμπεράσματι συνήχθη ἀπλῶς ἀντὶ παντὸς φόνου καὶ τοῦ δικαίου.

§. ρμ. Τρίτον δὲ παρὰ τὴν τοῦ Ἐλέγχου ἄγνοιαν, ὡς τὸ,

Τὰ δέκα διπλάσια,
 τὰ δέκα οὐ διπλάσια,
 τὰ διπλάσια ἄρα οὐ διπλάσια.

Εἴρηται δὲ παρὰ τὴν τοῦ Ἐλέγχου ἄγνοιαν, ὡς ἀγνοοῦντος τοῦ ἀποκρινομένου, ὅτι ἐλεγχός ἐστιν ἀντίφασις τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ αὐτὸ· τὰ δὲ δέκα πρὸς μὲν τὰ πέντε εἰσὶ διπλάσια· πρὸς δὲ ἄλλον ἀριθμὸν ὄντινοῦν, οὔ.

§. ρμά. Τέταρτον δὲ παρὰ τὸ ἐπόμενον· οἶον,

Ὁ Δημόκριτος φεύγει εἰς ἔρημον,
 ὁ φεύγων εἰς ἔρημον, μαίνεται,
 ὁ Δημόκριτος ἄρα μαίνεται.

Παρέπεται γὰρ τῷ μαινομένῳ τὸ φεύγειν, ἀλλ' οὐκ ἀντιστρέφει ἢ πρότάσις· οὐδὲ γὰρ πᾶς ὁ φεύγων εἰς ἔρημον μαινεται. (υἰδ.)

§. ρμβ. Πέμπτον δὲ τὸ παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, ὃ ἐστὶ τὸ προκειμένον εἰς δεῖξιν, τοῦθ' ὡς ὁμολογούμενον τιθέναι, ὡς τὸ, προκειμένου ἡμῖν ἀθάνατον δεῖξαι τὴν ψυχὴν, λαβεῖν τὸ αὐτὸ ὡς ἀρχὴν οὕτωςι,

Ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἄφθαρτος,
τὸ ἄφθαρτον ἀθάνατον,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος.

Τὸ γὰρ ἄφθαρτον ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀθάνατον ταῦτά εἰσιν· οὐδὲν ἄρα δείκνυσιν ὁ οὕτως ἐπιχειρῶν.

§. ρμγ. Ἐκτον δὲ τὸ παρὰ τὸ τιθέναι τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον· ὡς τὸ,

Ὁ οἶνος μεθυστικόν,
Τὸ μεθυστικὸν κακόν,
ὁ οἶνος ἄρα ἐστὶ κακόν.

Ἀλλ' οὐχ' ὁ οἶνος κακόν, ἀλλ' ἢ τοῦ οἴνου κατάχρησις, ἢ καὶ τῆς μέθης καὶ τῶν κατ' αὐτὴν κακῶν γινομένη αἰτία.

§. ρμδ. Ἐβδομον δὲ τὸ παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν· τοιοῦτον δ' ἂν εἴη καὶ τὸ,

Σωκράτης διδάσκει Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην·
Πλάτων δὲ καὶ Ἀριστοτέλης ἄνθρωπος ἐστὶ·
Σωκράτης ἄρα διδάσκει ἄνθρωπον, οὐκ ἀνθρώπους·

Ταῦτα δὴ ὡς ἐν ἐπιτομῇ τὰ σοφίσματα, καί ται καὶ ἄλλα πολλὰ φέρονται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀλλ' ἡμῖν γε καὶ ταῦτα εἰς οὐδὲν πλεόν, ἢ ὅσον ἰδέαν τοῖς νέοις δοῦναί τινα, παρεισηθήσαν, ἐφ' ᾧ προσέχοντας τοῖς κανόσιν, εἶπῃ τι ἀπαντήσειαν τοιοῦτον ἐν τοῖς συγγραφεῦσι, μὴ ῥαδίως παράγεσθαι.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΒΕΒΑΙΑΣ, Η ΠΙΘΑΝΗΣ.

§. ρμέ. Τῆς Ἀληθείας διττῆς οὔσης βεβαίας καὶ πιθανῆς, βεβαία ἐστὶν ἡ ἥτοι αἰσθήματι ἀνεπιλήπτω ἐκ πείρας βεβαιουμένη, ἡ ἀρχῆ βεβαία ἐρειδομένη· κακείνη μὲν αἴσθησις, ἡ ἰδέα· αὕτη δὲ ἔννοια μάλιστα καλεῖται (*). Δεῖ μὲν τοι γε τάτ' αἰσθητήρια καθαρὰ πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ ἄρτια εἶναι, ἡ γοῦν τοῖς ἐκ τῆς τέχνης ἔξωθεν βοηθήμασι τὰ ἐλλείμματα θεραπεύειν (ιδ.), καὶ τὸν νοῦν πρὸς τὸ ψεύδεσθαι τὰς αἰσθήσεις ὑγιᾶ εἶναι, τά τε πράγματα προσεκτικῶς θεωροῦντα, καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν ἀκριβοῶς ἀνιχνεύοντα.

§. ρμς. Τῆς τοίνυν βεβαιότητος ταύτης κριτήρια δύο, Αἴσθησις, καὶ Λόγος· ἡ μὲν, τῆς ἐξ αἰσθημάτων ἀνεπιλήπτων προσλαμβανομένης· ὁ δὲ, τῆς ἐξ ἀρχῆς τινος ἡμῖν βεβαίας προσγινομένης· καὶ ἔστιν Αἴσθησις μὲν, δύναμις γνωστικὴ τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν τῶν τε σωματῶν καὶ τῶν σωματικῶν, τῶν πρώτως, φημί, ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπιπτόντων (κά.) διὰ τινος τῶν αἰσθητηρίων ὑποκινήθέντος ἀντιλαμβανόμεθα· Λόγος δὲ, δύναμις τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν συλλογιζόμεθα, τοῦτέστιν, ἀληθῆ ἐξ ἀληθῶν προκειμένων συνάγομεν, (υιέ.) ὅπερ καὶ ἀπόδειξις ἦκουσε, τρόπος οὔσα τοῦ συλλογίζεσθαι, δι' οὗ τὸ συμπέρασμα οὕτω βεβαία τινὶ ἀρχῆ συναφθήσεται, ὥςτε μηκέτι περὶ τῆς ἀληθείας ὑπενδοιάζειν.

§. ρμζ. Ἀποδεικνύομεν τοίνυν ἥτοι τὰ αἰτιατὰ, εἴτ' οὖν ἀποτελέσματα ἐκ τῶν αἰτίων· ἡ ἀνάπαλιν, διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων

(*) Διεννόησιν δὲ αὐταὶ ἀλλήλων τριττῶ τῷ λόγῳ· πρῶτον μὲν, ὅτι περὶ ἐκείνην μὲν ὁ νοῦς παθαινόμενος διατρέχει (ιά), πρὸς δὲ ταύτην ἐνεργητικῶς ἔχει· δεῦτερον δὲ, ὅτι ἐκείνη μὲν περὶ τὰ καθ' ἕκαστα, καὶ τὰ ὕλης μετέχοντα μάλιστα ἀσχολεῖται· αὕτη δὲ εἰς τὰ καθόλου καὶ ἀφρημένα τυγχάνει ἀνυψουμένη· τρίτον δὲ, ὅτι ἐκείνη μὲν ἠγεῖται, αὕτη δὲ ἔπεται· οὐδὲν γὰρ ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει.

τὰ αἷτια· κάκεινο μὲν ἐκ τῶν προτέρων· τοῦτο δὲ, ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδείξεις ἤκουσεν· ἐκ μὲν τῶν προτέρων, ὡς ὅτε τις ἀποδείξειε τὸ ἀθάνατον τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ ἄϋλον εἶναι· τὸ δὲ ἄϋλον ἐκ τοῦ νοεῖν· δειχθήσεται δὲ τοῦθ' ἡμῖν μάλιστα ἐν τῇ μεταφυσικῇ· (μζ') ἐκ δὲ τῶν ὑστέρων αἰθις, ἡνίκα τις βούλεται τὸ τῆς γῆς σφαιροειδὲς ἀποδείξαι ἐκ τῆς σκιαῆς τῆς ἐν ταῖς τῆς σελήνης ἐκλείψεισιν τῆς αἰθιῆς, ὡδί·

Ἡ τῆς σελήνης ἐκλείψις ἐκ τῆς σκιαῆς τῆς γῆς, μεταξύ ἡλίου
καὶ σελήνης παρεμπιπτούσης, συμβαίνει·
ἀλλὰ μὴν ἡ σκιά ἐκείνη ἐστὶ σφαιροειδῆς,
καὶ τὸ τῆς γῆς ἄρα σῶμα, ἐξ οὗ ἡ σκιά, σφαιροειδὲς ἐστὶ.

§. ρη'. Κανόνας δὲ τῆ ἐκ τῶν προτέρων ἀποδείξει δύο ἐκείνους μάλιστα φυλακτέον· πρῶτον μὲν τὸ τὰς προκειμένας, μὴ ὅτι γε γνωριμωτέρας εἶναι, ἀλλὰ καὶ προτέρας, καὶ ἀναγκαίως ἀληθεῖς αἰτίας τοῦ συμπεράσματος (*). δεύτερον δὲ, πάσας τὰς προτάσεις ἀμέσως συνῆφθαι· εἰ γὰρ εἶπομι,

Πᾶν τὸ νοοῦν ἀθάνατον·

ἀλλὰ μὴν ἡ ψυχὴ νοεῖ·

ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος·

οὐκ ἀλληλένδετος ἐστὶν ἡ συναφὴ τῶν προτάσεων· εἰ δὲ εἶπομι,

Τὸ νοοῦν ἐστὶν ἄϋλον,

ἡ ψυχὴ νοεῖ,

ἡ ψυχὴ ἄρα ἄϋλος·

(*) Ἀναγκαίως δὲ ἀληθὲς αἷτιον τοῦ συμπεράσματος λέγεται, ὃ ἄλλως οὐκ ἐνδέχεται εἶναι· οἷον, τὸ ἕτερον αἷτιατον παρὰ τοῦτο μὴ δυνάμενον ἄλλως παράγειν· οἷον, αἷτιον τῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείψεως ἕτερον ἴσμεν οὐδὲν, εἰ μὴ τὴν σελήνην σκιαρὸν οὔσαν σῶμα, μεταξύ ἡλίου καὶ ἡμῖν παρεμπιπτούσαν· τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἀναγκαίως ἀληθὲς πρότασις εἰς ἀπόδειξιν· μὴ ἀναγκαίως δὲ ἀληθὲς, ὃ ἐνδέχεται οὕτως εἶναι, καὶ μὴ, ὡς τὸ, ὃ γελοῦν εὐθυμῆ, καὶ ὃ εὐθυμῶν γελαῖ· τοῦ τε γὰρ γελωτος καὶ τῆς εὐθυμίας ἐνδέχεται καὶ ἄλλα αἷτια εἶναι· ὅθεν ἄχρηστα τὰ τοιαῦτά γε εἰς ἀπόδειξιν.

Τὸ αὐλον ἀδιάλυτον,
ἢ ψυχὴ ἐστὶν αὐλος,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἀδιάλυτος.

Τὸ ἀδιάλυτον ἀθάνατον,
ἢ ψυχὴ ἀδιάλυτος,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος.

Ὁ οὕτω συλλογιζόμενος, ἀμέσως καὶ κατὰ σειρὰν τὰς προτάσεις συνάπτει· ἅπασαι γὰρ ἐνταῦθα αἱ προτιθέμεναι οὐ μόνον αἰεὶ γνωριμώτεραι, καὶ πρότεραι, καὶ ἀναγκαίως ἀληθεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀμέσως εἰσὶ συνημμέναι.

§. ρμθ. Προσεκτέον δὲ καὶ τῇ ἐκ τῶν ὑσέρων ἀποδείξει, μὴ παραδέχεσθαι ἀλλ' ἅττα ἐν τῷ συλλογισμῷ αἰτιατὰ· ἀλλὰ μόνα τὰ ἀναγκαῖα τὰ ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς προϊόντα, ὡς ἐκ τῆς ἐν τῇ σελήνῃ σκιάς τὸ τῆς γῆς σφαιροειδὲς ἀποδείκνυμεν· εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς οἰκίας ἐρειπίων ἀνεμὸν πνεῦσαι συνάγοιμεν, σφαλερὸν, πολλῶν ὄντων αἰτίων τοῦ τὴν οἰκίαν κατερηρεῖσθαι.

§. ρν. Διττόν τι φέρεται ἀποδείξεως εἶδος σκοποῦντι ἀπὸ τοῦ τρόπου· ἢ μὲν γὰρ ἐπ' εὐθείας καλεῖται ἀπόδειξις, καὶ ἐστὶν αὕτη, ἣν ἔφημεν ὑπογράφαντες (ρμς)· ἢ δὲ, μὴ ἐπ' εὐθείας· ἥτις οὐδὲν, ἢ πρότασιν τινα δεικνυσὶν οὐσαν ἀληθῆ, ἢτοι ἐκ τοῦ ἄτοπου, ἢ ἀδύνατον, ἢ ψευδὲς ἔπεσθαι ἐκ τῆς ἀντιφασκούσης αὐτῆ· διὸ καὶ εἰς ἀδύνατον ἤκουσεν Ἀπαγωγῆ· περὶ ἧς εἴρηται ἡμῖν ἰκανῶς (ρκζ)· καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἀληθείας βεβαίως.

§. ρνά. Τὸ δὲ πιθανῶς ἀληθὲς ὑποθέσει τινὶ, καθάπερ ἀρχῇ ἀναμφρίστῳ τὸ βέβαιον ἔφημεν, καὶ αὐτὸ ἐπερείδεται· ἔστι δὲ ὑπόθεσις πρότασις, δι' ἧς ὡς ἀληθοῦς ἐκλαμβανομένης, προσφυῶς ἀναπτύσσονται τὰ τοῦ, περὶ οὗ ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις, ἀποτελέσματά τε καὶ ἰδιώματα· οἶον, ὕλης φλογώδους ἐντὸς τῆς γῆς ὑποτιθεμένης, τὴν τοῦ σεισμοῦ ἂν αἰτίαν ὁμοιαληθῶς ἀνενέγκοιμεν ἐπ' ἐκείνην· καὶ τῆς κινήσεως τῆς γῆς ὑποτιθεμένης, ἐπιλύοιεν· ἂν τὰ ἐκ τῆς δοκούσης

κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων προκύπτοντα ἄπορα· Τοιαύτας οὖν ὑποθέσεις ὡς ἀληθείας ἀποδεχόμεθα, μέχρις ἂν φανῶσιν ἕτεροι βεβαιότεροι τούτων.

§. ρνβ. Τῆς οὖν ὑποθέσεως, εἰτ' οὖν πιθανότητος ταύτης τέσσαρα μάλιστα φέρονται εἶδη· ἔστι γὰρ αὐτῆς ἢ μὲν Ἑρμηνευτική· ἢ δὲ, Ἱστορική· ἢ δὲ, ἠθικὴ, ἢ πολιτικὴ· ἢ δὲ, Φυσικὴ.

§. ρνγ. Ἑρμηνευτικὴν οὖν καλῶ πιθανότητα, ὅθι οὕτως ἐρμηνεύσαιμί τι τῶν ἀπορωτέρων ἐν τοῖς συγγραφεῦσι, καὶ μάλιστα τοῖς ἀρχαιοτέροις, ὥσε τῷ σκοπῷ, τῇ τε ὑποβολῇ, καὶ σημασίᾳ τῶν ὀνομάτων, (ό.) καὶ μὴν καὶ τῇ ὑπόθεσιν τοῦ συγγραφέως συνάδειν· ἐν τούτοις γὰρ ἢ βάσις τῆς πιθανωτέρας ἐννοίας.

§. ρνδ. Ἱστορικὴν δὲ, ὃ πρὸς τῶν ἀξιοπίστων τινὸς ἦτοι μαρτυρία, ἢ γραφῇ ἡμῖν παραδέδοται· Δεῖ μὲν τοι γε προσεπιζητεῖν, εἰ ὑπὸ συγχρόνων, καὶ παρόντων, ἢ ἀπόντων καὶ νεωτέρων ἐκεῖνο εἴρηται· διαφέρει γὰρ ταῦτ' ἀλλήλων βαθμῶ πιθανότητος· καὶ εἰ πλείους οὗτοι, ἢ μόνον εἰς τὸ ζητούμενον μαρτυροῦσι, καὶ εἰ αὐτόπται εἰσίν, ἢ παρ' ἄλλων ἀκούσαντες· καὶ εἰ ἀδιάφοροι πρὸς ἐκάτερα, ἢ ἐπιβρεπέσειρι πρὸς τὸ ἕτερον· καὶ εἰ πάντες ὑπὸ ταῖς αὐταῖς διεξίασιν περιελάσσει· καὶ εἰ φρόνιμοι, ἢ ἀδόκιμοι· ταῦτα γὰρ πάντα ἐπὶ τῶν μαρτύρων ζητεῖται· ὡς ἂν ἐκ τούτων τὸ πιθανώτερον εἴη μᾶλλον θηράσιμον.

§. ρνε. ἠθικὴν δὲ, ἢ Πολιτικὴν ἐν τῇ ἀποβάσει τῶν πραγμάτων, καὶ τοῖς σημείοις τῶν κλίσεων ἴσμεν ἐρειδομένην, ἢ ὃ ταυτὸν ἐστίν, καθ' ἣν ἐκ τῶν ἐν τῷ δέ τινι ἰδίων τε καὶ παθῶν, καὶ ἐξ ὧν πράττει, ἐπιχειροῦμεν τεκμαίρεσθαι ῥοπὰς τε καὶ κλίσεις, καὶ ἄλλ' ἄττα σημεῖα προσεξετάζοντες, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἔχοιμεν διαγινώσκειν τὸ ἦθος αὐτοῦ, ὅποι μάλιστα νένευκεν· Τούτῳ δὴ τῷ τρόπῳ οἱ πολιτευόμενοι χρῶνται μᾶλλον, καὶ διὰ τοῦτο Πολιτικὴ ὀνομάζεται πιθανότης, ἠθικὴ ἄλλως οὕσα.

§. ρνς. Φυσικὴν δὲ πιθανότητα λέγομεν, ἧς ἢ βάσις ὑπόθεσις τίς ἐστίν· ἐξ ἧς τὰ φαινόμενα ἐναργῶς ἀναπτύσσονται, ὡς ὁ σεισμὸς τῆς γῆς ἐκ τῆς ἐντὸς αὐτῆς συστάσεως τοῦ πυρός· Ἐκ γοῦν τῶν εἰρη-

μένων δῆλον, ὡς πολλοὶ βαθμοὶ τῷ πιθανῷ μεταξύ ἐγγωροῦσιν* ἔμὲν γὰρ μέχρι καὶ τοῦ δοκεῖν μόλις πιθανὴν παρέχεται τὴν ὑπόθεσιν· ὁ δὲ, βαθμηδὸν προΐων, περὶ τὸ μέσον τῆ τυχὸν τῆς πιθανότητος τὴν διάνοιαν ἴσησι· τελευταῖος δὲ, (εἰ οὕτως ὑπερβάθμιον αἰροῦμεν πόδα,) εἰ τοιαύτη γε μάλισα ἢ ὑπόθεσις ἔη, ὥστε τιθεμένων τῶν αἰτιατῶν, αὐτόπιστον πῶς προκύπτειν τὸ αἷτιον, μικροῦ δεῖν ὁ τοιοῦτος καὶ τῇ Ἀποδείξει ταῦτ᾽ ἀδυνήσεται· οὕτω γὰρ τῆς γῆς ὑποτιθεμένης κινεῖσθαι, εὐλόγως ἢ τῶν οὐρανίων σωμάτων δοκῶσα ἀτέκμαρτος κίνησις ἠρεμήσει.

§. ρζ'. Πιθανῷ δὲ πιθανοῦ μαχομένου, Ἀμφίγνοια ἀναφύεται· ἐπειδὴν ἀμέλειτοι ἢ φυγὴ ἡμῶν, ὡς ἐν ἀντιβροπία ταλαντευομένη, μηδέτερον τῶν τῆς ἀντιφάσεως μορίων μήτε καταφάσκειν, μήτε ἀποφάσκειν οἷατε ἢ· ἠνίκα μὲν τοι γε δυσχέρειάν τινα ἡμῖν ἀπαντᾶν κατὰ μέρος συμβαίνει, ὡς ἐν λόγοις, ἐν τῇ Γραφῇ, ἐν ὅποιωδήποτε λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἦν ὑπερβῆναι οὐκ ἔχομεν, οὐκ Ἀμφίγνοια τοῦτο, ἀλλ' Ἀπόρία καλεῖται μάλισα· ἥτις οὐ κατὰ πᾶν τὸ πρᾶγμα μετέωρον κατέχει τὴν συγκατάθεσιν. (*)

Γέγραπται ἐν Βουκουρεσίῳ, αἰωή.

(*) Οὕτω μυρίοι εἰσὶν ἄνδρες εὐσεβεῖς, ἀναμφηρίως πάση πιστεύοντες τῇ θείᾳ γραφῇ, εἰ καὶ ἀπειρα ἀπορα ἐν τε γεωγραφικοῖς, καὶ γενεαλογικοῖς, καὶ χρονολογικοῖς, καὶ φιλολογικοῖς ζητήμασι προκύπτοντι τῆς ψυχῆς ἀποσπᾶσαι οὐ δύνανται. Αἰνέκ. ριέ.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ.

Ἀπορία τί ἐστὶ. ρνζ.
Ἀπόφασις τί ἐστὶ. ζέ. οδ.

ἐνέργεια τοῦ νοῦς. στ. τί ἐστὶν
ἰδέα. ζ. ιά. πηγαὶ αὐτῶν δύο.

Τῶν ὄρων.
ὁ μὲν ἐστὶν ἐλάττων, καθ' οὗ λέγεται τι.
ὁ δὲ μείζων, ὃς λέγεται κατ' ἐκείνου.
ὁ δὲ μέσος, πρὸς ὃν ἑκάτεροι παραβάλλονται.

ἢ μὲν ἐκ τοῦ μείζονος, καὶ τοῦ μέσου, μίζων. . . .
ἢ δὲ ἐκ τοῦ ἐλάττωνος καὶ τοῦ μέσου, ἐλάττων. . . .
ἢ δὲ ἐκ τοῦ ἐλάσσονος, καὶ τοῦ μείζονος, συμπεράσμα.

ἐξ ὧν σχῆμ.

Α. ὑπὸ κατ' Ἄλφα, οὗ
ἢ μὲν μείζων ἀεὶ καθόλου.
ἢ δὲ ἐλάσσων καταφατική.

α. ὁ ἐξ ἀμφοῖν καθόλου καταφατικὸν σάγων συμπεράσμα.
β. ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς μείζωνος, καὶ καθ. καταφ. τῆς ἐλάσ. ἀποφ. συνάγων.
γ. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. καταφ. συνάγων.
δ. ὁ ἐξ ἀποφ. καθ. τῆς μείζ. καὶ καταφ. μερικ. τῆς ἐλάσ. μερικόν. ἀποφ. συνάγων.

Β'. δις κατὰ Βῆτα, οὗ.
ἢ μὲν μείζων ἀεὶ καθόλου.
ἢ δὲ ἐτέρα ἀπὸ ἐτέρας ἀποφ.

α. ὁ ἐκ καθ. ἀποφ. τῆς μείζ. καὶ καθ. καταφ. τῆς ἐλάσ. καθ. ἀποφ. συνάγων.
β. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς μείζ. καὶ καθ. ἀποφ. τῆς ἐλάσ. καθ. ἀποφ. συνάγων.
γ. ὁ ἐκ καθ. ἀποφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.
δ. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.

Γ'. δις ὑπὸ Γάμα οὗ
ἢ μὲν ἐλάσσων καταφατική.
ὑποσυμπέρασμα μερικόν.

α. ὁ ἐξ ἀμφοῖν καθ. καταφ. μερικόν κατὰ συνάγων συμπεράσμα.
β. ὁ ἐξ ἀποφ. καθ. τῆς μείζ. καὶ καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.
γ. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. καταφ. συνάγων.
δ. ὁ ἐκ καθ. ἀποφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.
ε. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς ἐλάσ. καὶ καταφ. μερικ. τῆς μείζ. μερικ. καταφ. συνάγων.
ς. ὁ ἐκ μερικ. ἀποφ. τῆς μείζ. καὶ καθ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.

ὁ μὲν μεθοδικὸς ἐκ τριῶν προτάσεων

τῆς μείζονος.
τῆς ἐλάσσονος.
τοῦ συμπεράσματος.

Τῶν συλλογισμῶν.
ὁ μὲν ἀπλοῦς οὗ
ὁ δὲ ἀμέθοδος, οὗ.
τὸ μὲν ἐνθύμημα ἐκ δυεῖν.
ὁ δὲ σωρίτης ἐκ πολλῶν κάτεισι κλιμακῆδόν.

τῆς ἐλάσσονος μάλισα.
καὶ τοῦ συμπεράσματος.

ὁ μὲν, συμπλεκτικὸς, ὁ ἐκ μείζονος μάλισα ἀποφατικῆς προῖών.
ὁ δὲ, αἰτιολογικὸς οὗ ἐτέρα, ἢ ἑκατέρα τῶν προκειμένων ἀποδεικτέα.
ὁ δὲ, διαζευκτικὸς, ὁ ἀπὸ διαζευκτικῆς τῆς μείζονος προῖών.
ὁ δὲ ὑποθετικὸς, ὁ ἀπὸ ὑποθετικῆς τῆς μείζονος κατιών.
ὁ δὲ, δίλημμα, ὁ ἐκ διαζευκτικῶν καὶ ὑποθετικῶν ἐξῆς χωρῶν.

Τῆς ἀληθείας.
ἢ μὲν, μεταφυσικῆ, ἡνίκα τι τὴν ἑαυτῷ ἀνήκουσαν ἔχει οὐσίαν.
ἢ δὲ, ἠθικῆ, ἡνίκα ὁ λόγος συμβαίνει τοῖς νοήμασι τῆς ψυχῆς.
ἢ δὲ λογικῆ, ἡνίκα αἱ ιδέαι συμφωνοῦσι τοῖς ἀντικειμένοις.

ὕφίσταται δὲ αὕτη
ἢ ἐν ἀπλῇ ιδέᾳ, ἡνίκα τι ἐννοεῖ πλῶς, εἴ ἔστι, ἢ οὐκ ἔστι.
ἢ ἐν τῇ κρίσει, ἡνίκα συνάπτει τῇ διαίρει καταλήλως.
ἢ ἐν τῷ συλλογισμῷ, ἡνίκα τις σογίζεται τατά τε ὕλην καὶ σχῆμα.

Τοῦ σοφίσματος.
Τὸ μὲν κατὰ σχῆμα.
Τὸ δὲ κατὰ φωνήν.
Τὸ καθ' ὁμωνυμίαν.
Τὸ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν.
Τὸ παρὰ τὴν σύνθεσιν.
Τὸ παρὰ τὴν διαίρεσιν.
Τὸ παρὰ τὴν προσωδίαν.
Τὸ παρὰ τὸ σύμβολον καὶ τὸ συμβαλλόμενον.
Τὸ παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς.
Τὸ παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἀγνοίαν.
Τὸ παρὰ τὸ ἐπόμενον.
Τὸ παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι.
Τὸ παρὰ τὸ τιθέναι τὸ μὴ αἴτιον, ὡς αἴτιον.
Τὸ παρὰ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν.

ἢ μὲν βεβαία.
ἢ αἰσθηματι ἀνεπιλήπτω βεβαιωμένη, ἢ καὶ αἰσθησις.
ἢ ἀρχῇ βεβαία ἐπερειδομένη, ἥτις καὶ ἔννοια μάλισα.

ἢς ἡ ἀπόδειξις
ἢ ἐπ' εὐθείας
ἢ μὴ ἐπ' εὐθείᾳ διὰ τῆς ἀδυνατοῦ ἀπαγωγῆς.

τῶν προτέρων
τῶν ὑστέρων.
ἢς κανόνες δύο
Τὸ τὰς προσηρμένους καὶ γνωριμωτέρας εἶναι.
Τὸ τὰς προτάσεις ἀμέσως συνῆφθαι.

Τῆς ἀληθείας.
ἢ δὲ πιθανῆ, ὡς ἐπερειδομένη ὑποθέσει τινὶ, ἥτις ἐστὶ τετραπλῆ.
ἢ μὲν ἐρμηνευτικῆ.
ἢ δὲ ἱστορικῆ.
ἢ δὲ ἠθικῆ ἢ πολιτικῆ.
ἢ δὲ φυσικῆ.

1870

1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1870

1871

1872

1873

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝ. ΕΝ ΤΗ ΛΟΓΙΚΗ.

- Ἀδύνατον. οθ.
 Αἴσθημα τί ἐστὶ. ιβ. σημ.
 Αἴσθησις τί ἐστὶ. ρμς.
 Αἰσθήσεων περί. γ. ὅτι διὰ τούτων
 πᾶσα γνῶσις. ιγ. πότε οὐκ ἀπα-
 τῶσι. ιδ. ρμέ.
 Αἴτημα τί ἐστὶ. πβ, πγ.
 Αἴτιον ἀναγκαῖον ἀληθῶς. ρμη.
 Ἀλήθεια τί ἐστὶ. ρκη. ὅπου ὑφίστα-
 ται. ρκθ. ὅτι διττῆ. ρμέ. πότε
 αἴσθησις, καὶ πότε λέγεται ἔν-
 νοια· καὶ ποσαχῶς ἀλλήλων διέ-
 νηνόχασιν. αὐτόθι. καὶ ρν.
 Ἀλλοιώσις τί ἐστὶν. ιά.
 Ἀμφίγνοια τί ἐστὶν. ρνζ.
 Ἀναγωγή τί ἐστὶ. ρκς.
 Ἀντιδιαιρούμενα τίνα. ξβ.
 Ἀντίθεσις τί ἐστὶ. πέ.
 Ἀντιστροφὴ τί ἐστὶ. υἱ. ἀπλαῖ. υἱά.
 κατὰ συμβεβηχός. υιβ. σὺν ἀντι-
 θέσει. υιγ. ἐντίσι τῶν προτάσεων
 γίνεταί. υιδ.
 Ἀντίφασις τί ἐστὶ. οδ.
 Ἀντιφατικά τίνα. πέ.
 Ἀξίωμα τί ἐστὶ. ξς. πβ. τοῦ συλ-
 λογισμοῦ. υιή.
 Ἀπαγωγή τί ἐστὶ. ρκζ.
 Ἀπόδειξις τί ἐστὶ. ρμζ. ὅτι διττῆ,
 αὐτόθι. κανόνες αὐτῆς. ρμη.
 Ἀπορία τί ἐστὶ. ρνζ.
 Ἀπόφασις τί ἐστὶ. ξέ. οδ.
 Ἀπόφασις τί ἐστὶ. ξέ.
 Ἀρχὴ τί ἐστὶ. πβ.
 Γένος τί ἐστὶ. λά. γενικώτατον καὶ
 εἰδικώτατον. λς. λθ.
 Διαίρεσις τί ἐστὶ. νγ. νδ. ἀγαθὴ ἡ-
 γεμῶν πρὸς γνῶσιν. νή. ποσαχῶς
 γίνεται. νθ. ξ. κανόνες αὐτῆς. ξβ.
 Διαιρετὸν τί ἐστὶ. ξβ. κανόνες αὐ-
 τοῦ. αὐτόθι. σημ.
 Διάνοια τί ἐστὶ. οά. υιέ.
 Διαφορὰ τί ἐστὶ. λγ.
 Δυνάμεις γνωστικαὶ τρεῖς. γ.
 Εἶδος τί ἐστὶ. λβ.
 Ἐναντία προτάσεις τίνας. πέ
 Ἐνδεχόμενον τί ἐστὶ. οθ.
 Ἐνέργειαι τοῦ νοός. ς.
 Ἐνθύμημα τί ἐστὶ. ριή.
 Ἐννοια. ἴδε ἰδέα.
 Ἐπιδιαίρεσις τί ἐστὶ. ξά.
 Ἐρμηνεία τί ἐστὶ. ογ.
 Ἐτερογενῆ τίνα. ξβ.
 Ἐτεροειδῆ τίνα. ξβ.
 Ἐτερα ἀριθμῶν, τίνα. ξβ.
 Ἐστὶ, ὅτι σύνδεσμος, καὶ ὅτι διτ-
 τῶς ἐκλαμβάνεται. οέ. σημ.
 Ἐχέειν τί ἐστὶ καὶ ποσαχῶς. νβ.
 Θεώρημα, τί ἐστὶ. πβ. πγ. πδ.
 Ἰδέαι, ὅτι διὰ τῶν αἰσθήσεων γ·
 συνάπτονται δύο. δ. καὶ τρεῖς. ε.
 ἐνέργεια τοῦ νοός. στ. τί ἐστὶν
 ἰδέα. ζ. ιά. πηγαὶ αὐτῶν δύο·

πρώτη ιβ. δευτέρα. ιε. ἐναργής.	Ποσὸν ποσαχῶς. μα.
ιζ. διακεκριμένη. ιη. πλήρης. ιθ.	Πόρισμα τί ἐστὶ πβ. πγ. πδ.
τίνες ἀπλαῖ. κ. τίνες σύνθετοι ἢ	Ποτὲ τί ἐστὶ. ν.
συγκεκριμένοι. κβ. τίνες ἀφηρη-	Ποῦ τί ἐστὶ. μθ.
μένοι. κγ. μερικαὶ καὶ καθόλου.	Πρόβλημα. πβ. πγ. πδ.
κδ. πλάτος καὶ βάθος αὐτῶν. κέ.	Πρόληψις τί ἐστὶ. ι.
τίνες ἀβαθεῖς, καὶ ἀπλατεῖς. κς.	Προσδιορισμοὶ τίνες. π. τετραχῶς.
Ἴδιον τί ἐστὶ. λδ.	πέ. κανόνες αὐτῶν. πς.
Κατηγορίαι δέκα. λζ. λη.	Προσοχὴ τί ἐστὶ. οβ.
Κεῖσθαι τί ἐστὶ καὶ ποσαχῶς. νά.	Πρὸς τι ποσαχῶς. μέ. τὰ ἀπαιτού-
Κρίσις τί ἐστὶ. ζ. οά. ἀκαριαία. ιβ.	μενα αὐτοῖς. μς.
Λογικὴ προκατασκευάζει τὸν νοῦν	Πρότασις τί ἐστὶ. μς. ποσαχῶς ἐκ-
εἰς γνῶσιν. ά. ὅτι καὶ ἔμφυτος.	λαμβάνεται. ος. πά. καθόλου ἢ
β. ὀρισμὸς αὐτῆς. γ.	μερικὴ. π. σημ. πολλαχῶς. πδ.
Λόγος τί ἐστὶ. ρμς.	μειζων, ἐλάττων τις υἱς.
Μειζων ὄρος τί ἐστὶ. υς.	Πιθανὸν ποσαχῶς. ρς.
Μέσος ὄρος τί ἐστὶ. υς.	Ρῆμα τί ἐστὶ. ζέ.
Νοῦς τί ἐστὶ. ς.	Σκέψις τί ἐστὶ. οβ.
Ὁμογενῆ τίνα. ζβ.	Σόφισμα τριττόν. ρλβ. καθ' ὁμο-
Ὁμοειδῆ τίνα. ζβ.	νυμίαν. ρλγ. κατ' ἀμφιβολίαν.
Ὄνομα τί ἐστὶ. ζέ.	ρλδ. παρὰ τὴν σύνθεσιν. ρλέ. πα-
Ὄρισμὸς τί ἐστὶ. νε. ὀνοματώδης,	ρὰ τὴν διαίρεσιν. ρλς. παρὰ τὴν
πραγματιώδης, ὑπογραφικὸς, ἀν-	προσωδίαν. ρλζ. παρὰ τὸ ἀμφι-
τόθι. πόθεν ληπτέοι. νς. ἀρετὴ	βαλλόμενον. ρλη. παρὰ τὸ πῆ καὶ
αὐτῶν. νξ.	ἀπλῶς. ρλθ. παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγ-
Ὄρος τί ἐστὶ. ξς. ξέ. ἀπλοῦς ἢ σύν-	χου ἄγνοϊαν. ρμ. παρὰ τὸ ἐπόμε-
θετος. ξζ. θετικὸς, στερητικὸς,	νον. ρμά. παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰ-
καὶ πολλαχῶς ἄλλως. ξη. δύνα-	τεῖσθαι. ρμβ. παρὰ τὸ λαμβάνειν
μις αὐτῶν τριττῆ. ξθ. ὑλικῶς καὶ	τὸ μὴ αἷτιον ὡς αἷτιον ρμγ. πα-
ειδικῶς. ό. ἐλάττων, μειζων, μέ-	ρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν
σος. υς.	ποιεῖν. ρμδ.
Οὐσία τί ἐστὶ. κγ. πρώτη καὶ δευ-	Συλλογισμὸς τί ἐστὶ. ζ. υιέ. ἀνάλυ-
τέρα. μ.	σις αὐτοῦ. υιέ. ἀξιώματα. υιη.
Πάθησις τί ἐστὶ. ιά.	ἀληθῆ καὶ ψευδῆ συνάγοντες. ρ.
Πάσχειν ποσαχῶς. μή.	κανόνες πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ψευ-
Πεῖρα τί ἐστὶ. ιγ. φυλακτέα πο-	δους· αὐτόθι· ἐκ τίνων συνάγεται
σαχῶς. ιδ.	ἀληθές. ρά. σύνθετοι τίνες. ρκ.
Ποιεῖν ποσαχῶς. μζ.	συμπλεκτικὸς. ρκά. αἰτιολογικός.
Ποιόν. μβ. ἐπέισακτον. μγ. ἔμ-	ρκε. διαζευκτικὸς. ρκγ. ὑποθετι-
φυτον. μδ.	κός. ρκδ. δίλημμα. ρκέ.

Συμβεβηκὸς τί ἐστὶ. λέ.	κή. ρνγ. ἱστορική. ρνδ. πολιτική.
Συνείδησις τί ἐστὶ. ιέ.	ρνέ. φυσική. ρνς.
Σχήματα συλλογιστικά, τρία υιθ.	Φαντασία. θ.
τρόποι αὐτῶν. ρβ.	Φάσις τί ἐστὶ. ζέ.
Σωφείτης τί ἐστὶ. ριθ. ἀναλύεται εἰς	Φωνή ποσαχῶς. λ' ὅτι σημεῖα τῶν
ἐνθυμήματα αὐτόθι.	ἐνδιαθέτων ἐννοιῶν. ζγ. ζδ. τί
Ἰπάληλοι προτάσεις. πέ.	ἐστὶ φωνή. ξέ. ἀπλαῖ. ξς.
Ἰπεναντίαι τίνες. πέ.	Ψεῦδος τί ἐστὶ καὶ ποσαχῶς. ρκή
Ἰποδιαίρεσις τί ἐστὶ. ξά.	ποῦ ἐμφωλεύει. ρλ.
Ἰπόθεσις τί ἐστὶ. ρνά. ἐρμηνευτι-	Ψυχὴ ποσαχῶς ἐνεργεῖ. ιέ.

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ.

ΚΑΔΑΡΜΗΝΙΑ

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ. Α.

ΜΕΡΟΣ. Α.

Περὶ ὄντολογίας. §. α.

Περὶ ἀρχῆς τοῦ γινώσκειν. δ.

Ὅπως τῆς τοῦ ὄντος, ἧ ὄν ἀπλῶς,
καὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀποστά-
σεως γνῶσιν λαμβάνομεν. ε.Ὅπως τὴν τῶν σχημάτων διαφο-
ρὰν ἢ ψυχὴ προσλαμβάνει. ς.Ὅπως εἰς τὴν τῶν αἰσθητηρίων
γνῶσιν ἐρχόμεθα. ζ.Ὅπως τῆς ἐκτάσεως καὶ σερρότη-
τος ποριζόμεθα γνῶσιν. η.Ὅπως ἐκ τῆς ἐκτάσεως καὶ σερ-
ρότητος ποριζόμεθα ἔννοιαν. θ.Περὶ οὐσίας καὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ
σώματος πρὸς τὴν ὕλην. ι.Περὶ δυνάμεως ἐνεργείας καὶ φύ-
σεως. ια.

Περὶ τοῦ ὄντος καὶ μὴ ὄντος. ιβ.

Περὶ Δυνατοῦ, καὶ Ἀδυνατοῦ. ιγ.

Περὶ Ἀναγκαίου καὶ Ἐνδεχομέ-
νου. ιδ.

ΜΕΡΟΣ. Β.

Περὶ ταυτότητος καὶ ἑτερότητος. ιε.

Περὶ ὁμοιότητος, ἀνομοιότητος,
ἰσότητος, καὶ ἀνισότητος. ις.Περὶ διασπάτου, τόπου, κινήσεως
τε, καὶ ἡρεμίας. ιθ.Περὶ Ἀδρανείας, συμπαθείας, καὶ
ἀντιπαθείας. κ.Περὶ ὄρισμένου, καὶ ἀόριστου. πεπε-
ρασμένου καὶ ἀπείρου αἰωνίου
καὶ αἰδίου. κά.

Περὶ αἰτίων. κγ.

Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους, τάξεως
καὶ ἀταξίας. κη.Περὶ τελειότητος καὶ ἀγαθότη-
τος. κθ.

Περὶ εὐδαιμονίας. λά.

ΒΙΒΛΙΟΝ Β.

Περὶ Κοσμολογίας. λβ.

Περὶ Κόσμου. λδ.

Περὶ ἀρχῶν σωμάτων. λε.

Περὶ τῶν ἐνουσῶν ταῖς οὐσίαις ду-
νάμεων, καὶ τῶν ἐν τῇ φύσει κει-
μένων νόμων. λς.Περὶ ἀρχῆς καὶ τελειότητος τοῦ
κόσμου. μά.

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ.

ΜΕΡΟΣ Α.

Περὶ Ψυχολογίας. μέ.

Ὅτι ἡ ψυχὴ οὐσία ἐστὶ. μς.

Ὅτι ἡ ψυχὴ ἀπλή, καὶ αὐλος. μζ.

Ὅτι ἡ ψυχὴ ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος. μθ.	Περὶ Ἐνεργείας, εἴτ' οὖν Κινήσεως. 6
Περὶ ἀρχῆς τῆς ψυχῆς. ν.	Περὶ Ὁρμῆς. 6β.
Εἰ αἰ νοεῖ ἡ ψυχὴ. νά.	Περὶ ὕπνου. 6θ.
	Περὶ Παθῶν 6β.

ΜΕΡΟΣ Β

Περὶ τῶν ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων τῆς ψυχῆς. νδ.

Περὶ Αἰσθήσεως. νε.

Περὶ αἰσθημάτων, ὅτι ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ διὰ τῶν νεύρων ἐγίνεταί. νς

Περὶ Αἰσθητηρίων. νζ.

Περὶ τῆς ἀμοιβαίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος Ἐνεργείας. νθ.

Περὶ Σκέψεως. ξ.

Περὶ Μνήμης. ξά.

Περὶ Θελήσεως. ξε.

Περὶ Ὁρέξεως. ξή.

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ.

Περὶ Θεολογίας. πθ.

Περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ θεοῦ, καὶ πρῶτον, ὅτι αὐτὸς παρκατος καὶ αἰώνιος. υγ.

Ὅτι τέλειος, ἄπειρος, ἀπερίγραπτος, πανταχοῦ, παρῶν, εἰς, παντοδύναμος, πάνσοφος, ἀπλοῦς ἀναλλοίωτος. υιδ.

Ὅτι Ἄγαθὸς καὶ δίκαιος. υιέ

Περὶ τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ. υις

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ

ΒΙΒΙΟΝ Α'.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ.

§. α. ΤΗΣ φιλοσοφίας τὸ μὲν τὴν τοῦ ἀληθοῦς, τὸ δὲ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ θηρεύει γνῶσιν· καὶ ὁ μὲν αὐτῆς αὐτὴν τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων ἡμᾶς ἐκπαιδεύει, Θεωρητικὴ φιλοσοφία ἀκούει· ὁ δὲ πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁδηγεῖ ἀγαθὸν, Πρακτικὸν τοῦτο μέρος αὐτῆς, καὶ Ἠθικὴ ὀνομάζεται. Τῆς δ' αὖ θεωρητικῆς, ὁ μὲν προπαρασκευάζει τὸν νοῦν εἰς γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς, Λογικὴ προσηγόρευται· ὁ δὲ ἀνακρίνει τὸ ἀληθὲς περὶ τοῦ ὄντος ἐν γένει, καὶ τῶν ἀσωμάτων ἐν εἶδει, τοῦτο Μεταφυσικὴ ὀνομάζεται· ὁ δὲ τῶν φυσικῶν ὄντων τὰς αἰτίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἀνιχνεύει, τοῦτο Φυσικὴ συνήθως καλεῖται. Ἀλλὰ περὶ ταύτης καὶ τῆς Ἠθικῆς ὕστερον ἐν οἰκείῳ τόπῳ ῥηθήσεται· νῦν δὲ εἰς τὴν Μεταφυσικὴν μετὰ τὴν Λογικὴν (*) τοὺς τῆς φιλοσοφίας

(*) Λογικὴ καὶ Μεταφυσικὴ ἐν τούτῳ μᾶλλον ἀλλήλων διεννηόχασιν, ἢ ἡ μὲν τὸν τρόπον, καθ' ὃν δεῖ θηρᾶν ἀληθὲς ἐκπαιδεύει· ἡ δὲ Μεταφυσικὴ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ διδάσκει, ἡ μὲν περὶ τὸ εἶδος, ἡ δὲ περὶ τὴν ὕλην ἐνασχολούμεναι· καθάπερ γὰρ ἡ Γραμματικὴ, ὅπως χρὴ ἐκφράζεσθαι ἐκπαιδεύουσα, τῆς μὲν κατὰ τὴν γλῶσσαν ὕλης οὐδαμῶς· τοῦτο γὰρ τὸ Λεξικὸν πραγματεύεται, τοῦ δὲ εἶδους φροντίζει μόνου· οὕτω δὲ καὶ ἡ Λογικὴ, ἀπεχομένη πάμπαν τῆς ὕλης, τῆς τοῦ διανοεῖσθαι μόνου ἔχεται τέχνης.

ἔρασας συγκαλοῦμεν ὡς ἐπὶ τράπεζαν λιπὴν μὲν τυχόν, καὶ εὐτελεῖ, ἀλλ' οὐκ ἂν καὶ ἀξυντελεῖ ἔσομένην ἴσως τοῖς μὴ τὸν σόμαχον ἐκδεδιητημένοις, μήτε μετ' ἀηδίας προσφερομένοις τὰ παραθεθειμένα, ὁποῖά ποτ' ἂν ἦ τὴν ποιότητα. Ἔστι τοίνυν ἡ Μεταφυσικὴ ἐπιστήμη τὸ ὄν ἀπλῶς θεωροῦσα, τῷ τε παντὶ τούτῳ κοινῇ, καὶ τοῖς ἀσωμάτοις ἰδίᾳ τὰ προσόντα ἀποδιδούσα· τῶν γὰρ ἄλλων ἐπιστημῶν περὶ ἓν εἶδος ἐκάστης ἀσχολουμένης, αὕτη τὰ ἐκάστη ἐκείνων προσανήκοντα γενικώτερον θεωροῦσα, διδάσκει· καὶ ὁ μὲν αὐτῆς περὶ τὰ πάντα ἀφηρημένα ποιεῖται τὴν θεωρίαν, Ὀντολογία προσαγρεύεται· ὁ δ' ἐφήρμοσαί πως τῇ ὕλῃ, τοῦτο Κοσμολογία καλεῖται· τὸ δὲ περὶ ψυχῆς πραγματευόμενον, Ψυχολογία ὠνόμασαι· ὡσπερ αὖ Θεολογία τὸ εἰς θεωρίαν τῆς ἀκτίστου καὶ ἀκηράτου φύσεως ἡμᾶς, ἐκ μόνου ὀρμωμένους τοῦ λόγου, ἀνάγον.

§. β. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ἐπειδὴ ἔδοξεν ἡμῖν καὶ περὶ ταύτης τῆς ἐπιστήμης κατ' ἐπιτομὴν πραγματεῦσθαι, εἰκὸς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἄρξασθαι, τῆς Ὀντολογίας· ἥτις, ἐπιστήμη οὔσα, ὡς εἴρηται, οὐ μόνον τὸν λόγον τῶν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμασι εἰς χρῆσιν ἡκόντων ὀνομάτων ἀποδίδωσιν· οἷον, τί ἐστιν ὄν, τί δὲ φύσις, καὶ τί οὐσία· τί δὲ δυνατόν, καὶ τί ἀναγκαῖον· τί δὲ ὅμοιον, καὶ τί ταυτόν, καὶ ποσόν, διάστημα, τύπος, χρόνος, κίνησις, ἠρεμία, καὶ ὅσα ἄνευ αὐτῶν, ὀρμώμενος ἀπὸ τῶν μερικῶν, ὧν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλαμβάνεται ἔξωθεν παθαινόμενος, πλασουργεῖ γενικώτερον εἰς θήραν φιλοσοφίας, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλλοιούμενος· ἀλλὰ καὶ τὰ τῷ ὄντι ὑπάρχοντα, τὰς πρωτίστας ἀρχάς, δι' ὧν θεωρεῖ τὰς τε ἰδιότητας, καὶ τὰ πάθη τῆς ὕλης κατὰ τὸ γενικώτερον· (*) διὰ καὶ τὸ πρεσβεῖον τῆς σοφίας, ὡς ἀρχικωτάτη καὶ ἐπιστημονικωτάτη ἐπὶ πασῶν τῶν ἐπιστημῶν οὐκ ὤκνησαν τῶν ἀρχαίων τινὲς αὐτῇ ἀποδοῦναι.

(*) Οἷον σωμάτων μὲν ἀρχάς, τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὰς ἀτόμους ἰδιότητας δὲ, καὶ πάθη, τὴν σεβρότητα, τὴν ἔκτασιν, τὸ ἀδιαχώρητον, τὸ διαιρετόν, τὸ ἀδρανές, τὸ κινητόν, τὸ ἐλαστικόν, καὶ τὰ τοιαῦτα· πνευμάτων δ' αὖ τὸ ἀπλοῦν, τὸ αὔλον, τὸ ἀφθαρτόν, τὸ ἀθάνατον, καὶ τὰ ὅμοια.

§. γ. Οὕτω δὴ ἀρχικωτάτην οὖσαν αὐτὴν ἐπισήμην, καὶ περὶ τὰς τῶν ὄντων πρωτίστας καταγινομένην ἀρχάς, δεῖ πρὸ πάντων τὸν τῆς Ἀρχῆς ὄρισμόν αὐτὴν ἡμῖν ἀποδοῦναι. Ἐστὶ τοίνυν ἀρχή, ὡς ἐν γένει εἰπεῖν, ἀφ' οὗ πρόεισί τι, καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος ἐτέρου τινός ἐστι. Διαφοραὶ δὲ τῶν ἀρχῶν αἱ γενικώταται τρεῖς, τὸ ἐξ αὐτῶν ἢ εἶναι τι, ἢ γίγνεσθαι, ἢ γινώσκεισθαι. ὧν ἡ μὲν, ἀρχὴ λέγεται τῆς συνθέσεως, καὶ ἕνεστιν αὐτῷ τῷ ἐξ αὐτῆς συντεθέντι, ὡς ἐν τοῖς σώμασι τὰ στοιχεῖα· ἡ δὲ, τῆς γενέσεως, ἢ τῷ γεγεννημένῳ μὴ ἐνυπάρχουσα, ὡς ὁ ναυπηγὸς ἐκτὸς ὧν τῆς νεώσ· ἡ δὲ, τῆς γνώσεως, ἐξ ἧς γιγνόμενόν τι γνωρίζεται, ὡς ἡ αἴσθησις· ὥσθ' οὕτως οὐθέν κωλύει εἰπεῖν, τὰς μὲν τῶν ἀρχῶν τῆς οὐσίας εἶναι· τὰς δὲ, τῆς ὑπάρξεως· τὰς δὲ, τῆς γνώσεως· οὐσίας μὲν γὰρ ἀρχή, ἢ ὅθεν τι πρῶτόν ἐστιν· ὑπάρξεως δὲ, ἢ ὅθεν γίγνεται τι· γνώσεως δὲ, ἢ ὅθεν γινώσκεται τι. (*)

Ὅπως ἀρχόμεθα τοῦ Γινώσκειν.

§. δ. Πρόκειται τοίνυν ἡμῖν εἰπεῖν ἐνταῦθα περὶ τῆς γνώσεως, ἣν πρώτην τῶν πραγμάτων λαμβάνομεν. Εἴη δ' ἂν αὕτη διττὴ τὸ εἶδος· ἡ μὲν γὰρ ἐξ αἰσθημάτων ἕξωθεν προσβαλλόντων ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ· ἣτις Ἰδέα κυρίως καλεῖται. (Λογ. γ.) ἡ δὲ καθ' ἀπλήν ἐπιβολὴν τοῦ νοῦς ἐν τοῖς κατ' ἀφαίρεσιν καὶ καθολικωτέροις παρίσταται· ἣτις καὶ Ἐννοια μάλιστα ἤκουσεν· ἡ μὲν, πῆ· ἡ δὲ, καθόλου· καὶ ἡ μὲν, κατὰ πάθησιν· ἡ δὲ, κατ' ἀλλοιώσιν. (Λογ. ια.) οἶον, ἡνίκ' ἂν διὰ τινος τῶν αἰσθητηρίων ἕξωθεν εἰκόνα λάβῃ τινὸς ἢ ψυχῆ, τοῦτο πρώτη ἰδέα καὶ μερικὴ ἐστίν· ὅταν δὲ αὕτη καθ' ἑαυτὴν

(*) Διαφέρει δὲ τοῦ αἰτίου ἀρχὴ τῷ γενικωτέρα αὕτη ἐκείνου εἶναι· πᾶν γὰρ αἴτιον καὶ ἀρχή, οὐ μὴν δὲ πᾶσα ἀρχὴ τοῦτο ἦδη καὶ αἴτιον· ἐστὶ γὰρ ἐν αἷς ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ προηγεῖσθαι μόνῳ τὸ εἶναι ἔχει, ὡς ἡ Ῥοδοδάκτυλος Ἥως ἀρχὴ λέγεται τῆς ἡμέρας, καὶ τὸ πρὸς ἐσπέραν λυκαυγῆς, ἀρχὴ τῆς νυκτός, ὡς καὶ τὸ τοῦ ἀρχοντος ἀξίωμα, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅσα τάξεως λόγον ἔχει, ὡς μηδὲν ἀποτελοῦντα, ἀλλὰ ἠγούμενα μόνου· ἔδε καὶ Βλεμ. φυσ. κρ. Α.

τῶν καθολικωτέρων, οἷον τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ζώου, τῶν τοιούτων ἀφρημένως ἀντιλαμβάνηται, τοῦτο ἔννοιαν καθόλου ποιεῖ· ἔτσι τοίνυν οὕτως ἢ γνῶσις τῶν μὲν μερικῶν ἐξ αἰσθήσεως· τῶν δὲ καθόλου ἐξ αὐτῆς τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς· Δοκεῖ δ' ἄλλ' οὖν, εἰ δέοι καὶ ταύτας παραβαλεῖν πρὸς ἀλλήλας, ἢ μερικὴ καὶ ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἀρχὴ εἶναι τῆς καθόλου ἔννοιᾶς, ὡς γνῶσις κύουσα γνῶσιν, ἢ προτέρα τὴν ὕπερον ἢς μὴ προηγησαμένης, ἢ ἐξ αὐτῆς οὐκ ἂν ἔφοιτο· τότε γὰρ ἀξίωμα τὸ, οὐδὲν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει, ταῦτα δικαιοῖ, καὶ ἢ πείρα ἔτι σαφέστερον ἐπιβεβαιοῖ· σύνοσμεν γὰρ ἡμῖν αὐτοῖς, ἅμ' εἰς τὸ θέατρον τοῦτ' εἰσιόντες τοῦ βίου, διὰ τῶν αἰσθητηρίων πρῶτον προσλαμβάνοντες τῶν καθ' ἕκαστα τὰς ιδέας· εἴθ' οὕτω τῶν κατ' ἀφαίρεσιν καὶ καθόλου τὰς ἔννοιᾶς ὕπερον, προΐούσης τῆς ἡλικίας κατὰ βραχύ· Τριῶν γὰρ οὐσῶν γνωστικῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς (Λογ. γ.) ἔννοιᾶς, Ἀποφάνσεως ἔτ' οὖν Κρίσεως, καὶ Ἐπιφορᾶς, ὃ ἐστὶ Συλλογισμοῦ, δῆλον, ὅτι ἢ μὲν καθ' ἀπλῆν ἐπιβολὴν γιγνομένη ἔννοια (Λογ. κ.) ἀρχὴ ἐστὶ τῆς Ἀποφάνσεως· ἢ δὲ Ἀπόφανσις, τῆς Ἐπιφορᾶς· ἀποφαίνεσθαι γὰρ, μηδὲν προενθυμηθέντας, ἀδύνατον· ὡσπερ καὶ ἀποδεικνύναι τι, μὴ ἀποφαινομένου.

Ὅπως τοῦ ὄντος, ἢ ὄν ἀπλῶς, καὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀποσάσεως γνῶσιν λαμβάνομεν.

§. ε Ἄμα δ' οὖν ἐκ κοιτίας μητρὸς προκύπτοντες εἰς τὸ φῶς, οὐδὲν βλέπειν δοκοῦμεν, εἰ μὴ φῶς τι καὶ τοῦτ' ἀμυδρὸν, καὶ περὶ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν διακεχυμένον· εἴθ' ὡσπερ δι' ὀμίχλης παρίστανται τάντικείμενα ὡς ἐγγύτατα καὶ τὰ πορρωτάτω τυγχάνοντα, ἀδιακρίτως μὲν ἀλλήλων τοῖς διασθήμασι, διακρινόμενα δέπως κατὰ μικρὸν τοῖς τῶν σχημάτων σκιάσμασι, καθάπερ ὀρώμεν καὶ τοῖς πίναξι χειρὶ γραφῆως πόλεις τε καὶ παραδείσους συμφύτους, ποταμούς τε καὶ ὄρη, καὶ ἄλλα ἰχνογραφημένα τε καὶ διεσκιασμένα· καὶ τοι καὶ τούτῳ οὕτω τὰς ὄψεις ἀδρανεῖα ἔτι τῆς φύσεως, ὡς ἐν ἀγάλματι

τι κατεσηριγμένας, δυνάμεθα κινεῖν ἄλλο τε ἄλλη πρὸς τε τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα τῆς παρισταμένης ταύτης ἡμῖν εἰκόνος· Εἴθ' οὕτω ταῖς τῆς ἀφῆς συνηθείαις τήνθ' ὑπαρξιν τῶν σωμάτων ἐκ τῆς αὐτῶν καταμανθάνομεν ἀντιστάσεως, καὶ ἅμα τὰ τε διαστήματα καὶ τὰ σχήματα κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς κινήσεως τῶν χειρῶν ὡς πλησιεστέρων ἀρχόμενοι, διακρίνομεν ταῖς γὰρ διαλλήλοις τῶν χειρῶν ἐπαφαῖς ἢ πρώτη τῆς ἀποστάσεως τῇ ψυχῇ ἐγγίνεται ἔννοια, καὶ μέχρι τούτων κατ' ἀρχὰς καὶ μάλιστα διήκει ἡ ὄρασις, πάντων δὲ καὶ τῶν ἀπωτάτων ἐν ἴσῃ δὲ ἀποστάσει πλησίον εἶναι δοκούντων, καθὰπερ ἔτι καὶ νῦν ἡμῖν οἱ ἀστέρες δοκοῦσιν ἴσοις ἀφ' ἡμῶν ἀφίστασθαι διαστήμασιν· Εἶτα δὲ μὴ δυνάμενοι τῶν ὀρωμένων ταῖν χειρῶν ἐφικέσθαι, αἰσθανόμενοι τὴν ἀπάτην, ἐφιέμεθα περαιτέρω χωρεῖν, εἰπὼς ἂν αὐτῶν δυναίμεθα ἄψασθαι· καί ποτε ἐν ἀγκάλαις τῆς μητρὸς προσαγόμενοι παρ' αὐτὰ, θιγθάνομεν καὶ πάλιν μεταστάντες, διακρίνομεν οὕτω κατὰ μικρὸν, ὅσον ἀφ' ἡμῶν ἐστὶν αὐτῶν ἢ ἀπόστασις, αἰσθησὶν αἰσθήσεως οὕτω διδασκούσης, τὴν ὄρασιν τῆς ἀφῆς· εἰς δ' αὐτῶς καὶ ἡ ἀκοή ὑπὸ τε τῆς ἀφῆς καὶ τῆς ὀράσεως (μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῆς ὀράσεως, ὡς θάττον καὶ πλείονων ἅμα περιληπτικῆς οὕσης ταύτης) διδαχθεῖσα, διακρίνει καὶ αὐτὴ τὸν ὁμοιον τρόπον τὴν τῶν ἤχων ἀπόστασιν, καὶ τὴν τοῦ τόπου σχέσιν αὐτῶν, δεξιὰ, ἢ ἀριστερά, ἢ ὅπῃ ἂν τύχη ὄν τὸ τὸν ἤχον προῖεμενον σῶμα· οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἡ ὁσφρησις τῇ τῶν εἰρημένων μιμήσει διδάσκεται πως καὶ αὐτὴ ἀμυδρῶς τὴν ἀπόστασιν τῶν οἰανοῦν ὀδῶν προῖέντων σωμάτων· Ἡ δ' οὖν γεῦσις μόνη τῆς τοιαύτης θεωρίας δοκεῖ ἀποκλείεσθαι· τὸ γὰρ τὸν χυμὸν προῖέν, ἦν μὴ καὶ θίξει διάνη τὴν ὑπερφάν, οὐκ ἂν παρέχοιτο αἰσθημα· Οὕτως οὖν ἡ ψυχὴ δοκεῖ κατ' ἀρχὰς παραδέχεσθαι τὴν πρώτην τῆς τε τῶν ἐκτὸς ἡμῶν ὑπάρξεως ἔννοιαν· ἥτις ἐστὶν ἡ πρωτίστη τῶν καθ' ἀπλῆν ἐπιβολὴν προσγινομένων ἡμῖν γνώσεων τοῦ ὄντος, ἣ ὄν ἀπλῶς, γινῶσις· καὶ τῆς ἀποστάσεως τῶν σωμάτων ἀφ' ἡμῶν τε καὶ ἀπ' ἀλλήλων.

Ὅπως τὴν τῶν σχημάτων διαφορὰν ἡ ψυχὴ προσλαμβάνει.

§. ε. Τῆ αὐτῇ δ' ἀφῆ δοκοῦμεν χρῆσθαι καὶ εἰς τὴν τῶν σχημάτων διάγνωσιν· ἡ γὰρ ὄρασις παντὸς ἀντικειμένου προσβάλλοντος ἕξωθεν, καὶ καῖλον, καὶ κυρτὸν, καὶ ἐπίπεδον τοῦτο ἦ, ὡς ἐπιπέδων τούτων παντοίως διεσκιασμένων, οὕτω τῆς εἰκόνας ἀντιλαμβάνεται· καὶ οὐκ ἂν ἄλλως, ὡς εἴρηται (ε.), ὀρώμεν τὰ ἀντικείμενα, ἢ ὡς τὰ ἐν ταῖς πίναξι γεγραμμένα· εἶτα δὲ κατὰ μικρὸν ἐγγυτέρω γενόμενοι, καὶ τῷ δακτύλῳ θιγγάνοντες, εὐρίσκομεν τὸ μὲν ἐκ πλείονος τυχὸν γινόμενον τοῦ φωτὸς, ἕξέχον τε καὶ κυρτὸν· τὸ δὲ σκιαρώτερον αὐτοῦ, καθιζάνον καὶ κοῖλον· καὶ τὸ μὲν περιφερές, τὸ δὲ γωνιώδες· τὸ δὲ, ἄλλως ἄλλο. Οὕτως οὖν ἐκ τῶν σκιασμάτων διὰ τῆς ἀφῆς διδάσκεται ἡ ὄρασις ἡμῶν καὶ τὰ σχήματα· καὶ τοσοῦτον τῷ χρόνῳ διαγίνεται τῇ ἕξει, ὡς ἰδοῦσά ποθ' ὕστερον ἐν ἐπιπέδῳ οὕτως εἰκόνα διεσκιασμένην, οὐκ ἂν πιστεύσειε πρότερον μὴ εἶναι τὰ μὲν αὐτῆς ἕξέχοντα, τὰ δὲ καθιζάνοντα, πρὶν ἂν τυχὸν ἐγγυτέρω γενομένη, τῇ ἀφῆ αὐθις χρῆσθαι μάρτυρι.

Ὅπως εἰς τὴν τῶν αἰσθητηρίων γινῶσιν ἤκομεν.

§. ζ. Ἐκ δὲ τούτων ἀρχόμεθα καὶ τῶν αἰσθητηρίων πως ἀμυδρὰν τινα γινῶσιν λαμβάνειν· ἅμα γὰρ τὰ τῶν ἕξωθεν προσβαλλόντων αἰσθήματα προσλαμβάνοντες, οὐδὲν ἴσμεν, ἢ τοῦτ' αὐτὸ νῦν μὲν τὸ, νῦν δὲ τὸ, προσλαμβάνοντες αἰσθημα· ὅπως δὲ καὶ δι' ὧν ὑπείσχεσθαι τὴν ψυχὴν, περὶ τούτου οὕτω ἴσμεν οὐδέν· Ὅποτε δὲ καὶ τὰ, ἐξ ὧν τὰ αἰσθήματα, ἀντικείμενα διακρίναιμεν, τότε δὴ ἀρχόμεθα καὶ τὰ αἰσθητήρια, δι' ὧν αἱ ιδέαι εἰσπορθμεύονται, ἐννοεῖν· ἰδὼν γὰρ, φέρε, πολλάκις τὸ χροῖμα τοδὶ, καὶ ἀψάμενος τοῦδε τοῦ θερμοῦ, ἢ ψυχροῦ, καὶ γευσάμενος τοῦ γλυκέος, καὶ ὀσφρηνάμενος ῥόδου, καὶ ἀκούσας τοῦ κώδωνος· ταῦτα, φημί, πολλάκις παθηνάμενος, συνέλαβον ἐννοίαν, ὡς τὰ μὲν ὀρατὰ διὰ τῆς ὀράσεως τυγχάνουσι γινωσκόμενα· τὰ δὲ ἀπτά, διὰ τῆς ἀφῆς· καὶ ἄλλα ὁμοίως διὰ τοῦ προ-

σῆκοντος ἑκάστον. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, καὶ τῷ χρόνῳ γιγνομένων ἰσχυροτέρων, ἐφ' ἕτερον βαθμὸν εὐθύς τῶν γνώσεων ἀνιμμεν· ὅποτε γὰρ πολλάκις τὸ τῆς τοῦ ῥόδου τυχόν ὁσμῆς προσλάβοιμεν αἴσθημα, ἐπειδὴν τάχις αἰδῶ ῥόδον, συλλαμβάνω καὶ ἔννοιαν ἀμυδρὰν τῆς ὁσμῆς, καὶ μὴ ὁσφραϊνόμενος· καὶ πάλιν αἰσθανόμενός πη τοιαύτης ὁσμῆς, ἐννοῶ τὸ ῥόδον, καὶ μήπω τότε ἰδών· Οὕτω καὶ τοῖς θρώμασι τῶν ἀρωμάτων, οἷς ἐκεῖν ἀρτύεται, αἰσθανόμεθα, ἐκ μόνης ὀρμώμενοι ἕξεως· καὶ τὰ πρόσωπα, ὧν ἀκούομεν πόρρωθεν τὴν φωνήν, καὶ οὐπω φαίνονται, διακρίνομεν.

Ὅπως τῆς ἐκτάσεως καὶ στερρότητος ποριζόμεθα γινώσιν·

§. η'. Ἡ ἑκτασις τῶν σωμάτων οὐκ ἂν εἴη ἄλλο, εἰ μὴ συνέχειαι τις μορίων πολλῶν ἐφεξῆς συνημμένων καὶ συνυπαρχόντων· Τούτων δὲ τῶν μορίων καὶ ἐνὸς ἐκάστου, ὡς οἶόν τε, καὶ συμπάντων ὁμοῦ, ὡς συνεχομένων καὶ συνακολουθούτων ἐφεξῆς, προσλαβόντες αἰσθήματα, εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκτάσεως ἤκομεν· τὰ δ' αἰσθήματα ταῦτα δῆλον, ὅτι διὰ τῆς ἀφῆς ἡμῖν ἐγγενήσονται· καὶ ἵνα σοι τοῦτο σαφέστερον γένηται, κάθες τὸν λιχανὸν, ἢ ὄντινον τῶν δακτύλων, ἐπί τινας σώματος, καὶ ὄψει, ὅπως ἐκ τῆς ἀφῆς ἐπιμετρεῖ ἔσωθεν τὴν ἑκτασιν ἰσοτενῆ τοῖς ἐν τῇ χειρὶ αἰσθήμασιν ἢ ψυχῇ· ἦν δὲ καὶ ἐπισύρης τὸν δάκτυλον ἐπὶ αὐτοῦ, συνέχειαν ὅλην ὁμοίων αἰσθημάτων προσλήψῃ, ἐξ ὧν συνάγεις, ὅτι καὶ ἐν ὅλῃ τῇ τοῦ σώματος ἐπιφανείᾳ τὴν αὐτὴν συνέχειαν δεῖν ὑφίστασθαι· ἐξ οὗ τὴν τῆς ἐκτάσεως ἰδέαν λαμβάνομεν· Οὕτω δὴ τὴν ἀρχὴν τῆσδε τῆς γνώσεως ἐκ τῆς ἀφῆς ἡμῖν συμβαίνει προσγίγνεσθαι· ἐκ δὲ τούτου ἐπαναληφθείσης πολλάκις τῆς πείρας ὁμοίως, διδάσκεται τῷ ἔθει, ὡς καπὶ τῶν ἀποστάσεων, (έ.) καὶ ἡ ὄρασις ἀφ' αὐτῆς εὐρίσκει τὴν ἑκτασιν· Ἐπὶ δὲ τούτοις τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀφῆς αὐθις καὶ τὴν τῆς στερρότητος προσλαμβάνομεν ἔννοιαν, ἣτις ἐστὶν ἰδιότης τῆς τῶν σωμάτων οὐσιώδους, καθ' ἣν τὸ σῶμα διὰ σώματος οὐ χωρεῖ· τοῦτέστιν, ὃν κατέχει τόπον τοῦδ' ἢ τὸ σῶμα, τὸν αὐτὸν ἕτερόν τι συγκατασχεῖν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ μὴ δύνασθαι· εἰ γὰρ ἐπὶ τινας ἐπιφανείας ἐπισύρης πιέζων τὸν δά-

~~σύνολο~~
~~καὶ ἄλλων~~
~~ἑξάρων.~~
 κτυλον, παρὰ τὴν τῆς ἐκτάσεως εὐθύς καὶ δύο ἑτέρας προσλήψῃ
 ἔννοιας· τὴν μὲν, τῆς ἐκ τοῦ δακτύλου δανάμεως· τὴν δὲ, τῆς ἐκ
 τοῦ σώματος τοῦ πιεζομένου ἐκτάσεως· ἐξ ἧς ἑτέρας ἔτι δύο ἔννοιας
 συμβαίνει παραγεσθαι· τὴν μὲν, τοῦ σκληροῦ· τὴν δὲ, τοῦ μαλακοῦ·
 Ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐπω τις τῆς στερρότητος εὐκρινῆ προσλήψεται ἔν-
 νοιαν, πρὶν ἂν προσεξετάσῃ, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ θλίψεως συνείκοντα
 σώματα, μέχρι τινὸς ὑπέικοντα, ἔπειτα τοῖς ὅλοις ἐνίσταται, καὶ οὐκ
 ἂν, οὐδ' εἴτι καὶ γένοιτο, περαιτέρω τῷ πιέζοντι ἐνδίδοιεν· Ἐν-
 ταῦθα δὲ τῆς πείρας γενόμενος, συναΐξει ἡρέμα, ὅτι σῶμα διὰ σώ-
 ματος οὐχωρεῖ· ἐξ οὗ εὐκρινεστέραν τῆς στερρότητος ἕξει ἔννοιαν·

Ὅπως ἐκ τῆς Ἐκτάσεως καὶ στερρότητος ἔννοιαν τοῦ
 σώματος προσλαμβάνομεν.

§. 0. Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων προσγίγνεται ἡμῖν ἡ τοῦ σώματος
 ἔννοια· στερρότητα γὰρ ἄνευ ἐκτάσεως ἀμήχανόν ἐστι κατιδεῖν· αἱ δὲ
 αὖ συνάμυ, τὴν τοῦ σώματος παράγουσιν ἔννοιαν· τοῦ γὰρ ἂν σαῖεν
 ποιότητες οὔσαι, μὴ ὄντος τοῦ ἐν ᾧ συνυπάρξουσιν· δῆλον δὲ τοῦτο
 καὶ τῶν ἐκ γενετῆς τυφλῶν· οἱ ἐκ μόνης ἀφῆς ὀδηγούμενοι, ἅμα
 καταλαβόντες τὴν τῆς ἐκτάσεως καὶ στερρότητος ἔννοιαν, ὅγκαν
 τινὰ ἐκ μορίων πολλῶν συνιστάμενον, ἐν ᾧ ἐκεῖναι ὑφίστανται,
 συνενόησαν· αἱ γὰρ ποιότητες αὐται, τοσοῦτον ἀχωρίστως τοῦ σώ-
 ματος ἔχουσιν, ὥς ἀναιρουμένων μὲν αὐτῶν, κάκεινο συναιρεῖται·
 εἰσαγομένου δὲ ἐκείνου, ἀναγκαίως συνεισάγονται καὶ αὐται, ἅτε δὴ
 οὐσιώδεις οὔσαι, καὶ μὴ κατὰ τὰς ἄλλας ποιότητας, τὸ θερμὸν, τὸ
 ψυχρὸν, τὸν χυμὸν, τὸν ἦχον, τὴν ὀσμὴν, καὶ τὰ ἄλλα, τὰ κατὰ
 συμβεβηκὸς ποιά ὄντα, ὡς γιγνόμενά τε καὶ ἀπογιγνόμενα ταῦτα
 χωρὶς τῆς φθορᾶς τῶν ὑποκειμένων.

Περὶ Οὐσίας καὶ περὶ διαφορᾶς σώματος πρὸς
 τὴν ὕλην.

§. 1. Ποιότητα ἡντιναοῦν καθ' ἑαυτὴν ἀδυνάτου ὄντος ὑφίστασθαι,

ως ἐν ἐτέρῳ τὸ εἶναι κεκληρωνένην, (Δοβ. μβ.) εἰκὸς εἶναί τι ἐν τοῖς
 σώμασιν, ἐν ᾧ ἐκεῖναι τὴν ὑπαρξίν ἔχουσι· τοῦτο δὲ καλεῖται
 Οὐσία· ἣν τῇ μὲν διανοίᾳ καταλαβεῖν οὐκ ἐνδέχεται· τῇ δὲ τῶν
 περὶ αὐτὴν ἀφαιρέσει, ὡς ἐν ἀμυδροτάτῳ τῷ φέγγει νοοῦμεν ἂν
 (Δογ. κγ. μ.) ἀφαιρεθεῖσδων γὰρ τῷ νῷ τῆς ἐκτάσεως καὶ στερ-
 ρότητος, πρὸς δὲ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ χρώματος, τὸ καταλει-
 πόμενον τοῦτ' ἐστὶ (*) σύμπαντα δὲ ταῦτα τὸ σῶμα συμπήγνουσι.
 Διενέγκει δ' οὖν τὸ σῶμα τῆς ὕλης ὡς μέρος ὅλου, καθάπερ καὶ
 πνεύματος ἢ ψυχῆ· τότε γὰρ πνεῦμα πᾶσαν οὐσίαν ἀπλήν καὶ
 διανοητικὴν περιέχει, τῆς ψυχῆς ἐπὶ μόνων τῶν ἀνθρώπων λαμ-
 βανομένης· καὶ ἡ ὕλη πᾶσαν ὑπόστασιν στερεὰν καὶ ἐκτεταμένην,
 τοῦ σώματος ἐπὶ μέρους λαμβανομένου.

Περὶ Δυνάμεως, Ἐνεργείας, Οὐσίας, καὶ Φύσεως. ✕

§. ια. Ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ μεταβολῆς τὴν δύναμιν ὥρισαντο
 οἱ ἀρχαῖοι, ὡς ἀρχὴν καὶ αἰτίαν οὖσαν πασῶν τῶν φυσικῶν ἐνερ-
 γειῶν· ἔστι δ' αὕτη διττή· ἦτοι γὰρ μόνον ἀπλή ἔστι δεξιότης, ἢ καὶ
 ὀρμητὴν τι πρὸς τὸ ἐνεργεῖν αἰεὶ συνημμένη· ἢ μὲν, ἐλευθέριος καὶ
 γαληνιαία, οἷα ἡ φαντασικὴ, ἡ γελασικὴ, καὶ ἡ κινητικὴ· οὐδὲ γὰρ
 αἰεὶ ἐσμὲν φαναζόμενοι, ἢ γελῶντες, ἢ αἰεὶ κινούμενοι· ἢ δὲ, σὺν ὀρ-
 μῇ, ἀπαραπόδιστος καὶ ἀκατάσχετος ὅλως, καὶ μηδέποτε παυομένη,
 οἷα ἡ τοῦ πυρὸς καυσικὴ, καὶ ἡ φωτισικὴ τοῦ ἡλίου· ἐν οἷς πρόσ-
 θες καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κάτω τῶν σωμάτων φορὰν, εἰ μὴ τι κωλύοι πα-
 ρεικάζουσι δὲ οἱ σοφοὶ ἑκατέρας· τὴν μὲν, τῶν κρουσῶν τοῖς μὴ-
 ἀενάοις· τὴν δὲ, τῶν πηγῶν ταῖς ἀειρρόοις· εἶη δ' ἂν οὖν ἡ δύνα-
 μὴς αὕτη, πῆ μὲν ἐνεργητικὴ, ἢ πρὸς ἐνέργειαν αἰεὶ ἑαυτὴν προσορί-
 σασα, ὡς ἡ τοῦ πυρὸς· πῆ δὲ καὶ ὡς παθητικὴ, ἢ πρὸς τὸ παθεῖν

(*) Ἦρισάν τινες τὴν οὐσίαν ὠδὶ· Οὐσία ἐστίν, ἢ ἕκαστον τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ καὶ οὐχ
 ἕτερον· οἷον, οὐσία χρυσοῦ ἐστίν, ἢ ὁ χρυσὸς ἐστὶ τοῦτο. Ἄλλ' ἐν τῷ ἕρισμῷ τούτῳ
 συμπααραλαμβάνονται καὶ αἱ ποιότητες· κατὰ γὰρ ταῦτα μᾶλλον ὁ χρυσὸς τῶν ἄλλων
 σωμάτων δίσταται.

+ ὅρα σελίς 216 ἡλὶ μεθαρμοσασί Σοαυί

διατεθειμένη, ὡς ἡ τοῦ ξύλου πρὸς τὸ καίεσθαι δεξιότης. Τοιοῦτον ἡ δύναμις. Ἐνέργεια δὲ αὐθὶς ἐστὶ τὸ παρὰ τῆς δυνάμεως ἀμέσως προβαλλόμενον· ἐξῆπται γὰρ ἀμέσως τῆς μὲν οὐσίας, ἡ δύναμις· τῆς δὲ δυνάμεως, ἡ ἐνέργεια· αὐτὴ δὲ, καὶ τοι ἡ αὐτὴ οὐκ ἐστὶ τῷ υποκειμένῳ, σχέσει διαφέρουσα φαίνεται, ὡς πρὸς μὲν τὴν, ἐξ ἧς πηγάζει δυνάμεως, τοῦτ' αὐτὸ ἐνέργεια καλουμένη· ὡς δὲ πρὸς τὸ γιγνόμενον αὐτῆς δεκτικόν, πάθος ἄκουσα· οὕτω γὰρ ἡ τοῦ λίθου βολή, ἐνέργεια μὲν ἐστὶ τῆς ἐν τῇ χειρὶ βαλλούσης δυνάμεως· πάθος δὲ θαλλομένῳ τῷ λίθῳ· Ἐκ τούτων οὖν ἐστὶν ὀρίσασθαι τι καὶ περὶ τῆς οὐσίας καὶ περὶ τῆς φύσεως· δοκεῖ γὰρ καὶ ταῦτα τῷ μὲν υποκειμένῳ ταῦτ' εἶναι ἄμφω· τῷ δὲ λόγῳ, καθ' ὃν ἑτέρως ἐκάτερον παρωνόμασαι, διάφορα· τὸ γὰρ πρῶτως ὑπάρχον ἐκάστῳ, ὁ μόνῃ τῇ τῶν προσόντων αὐτῷ ἀφαιρέσει ἐννοῦμεν ἂν, τοῦθ' ὡς μὲν βάσις καὶ ρίζα τῶν τε δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν ὄν, Οὐσία καλεῖται· ὡς δὲ κινητικόν πως τῶν δυνάμεων πρὸς τὰς ἐνεργείας, κἀκείνων αὖ πρὸς τὰ ποτελέσματα, Φύσις ἀκούει· καὶ εἴη ἂν οὕτως Οὐσία μὲν, ὁ πρὸς τὸ εἶναι ἕκαστον ὑποβέβηκε· Φύσις δὲ, καθ' ἣν τοιόνδε τι, ἢ τοιόνδε εἶναι πέφυκεν ἕκαστον· ὥστε ἡ μὲν οὐσία ἐστὶν ἡ αὐτὴ πᾶσι τοῖς οὐσιν· ἡ δὲ φύσις διάφορος.

Περὶ τοῦ ὄντος καὶ μὴ ὄντος.

§. ιβ. Τὸ ὄν μετοχικῶς μὲν λαμβανόμενον, πραγματικῶς τι ὑφ' ἑαυτῶς ἡμῖν βούλεται παριστᾶν· ὀνοματικῶς δὲ, μηδαμῶς συνεννοουμένης ὑπάρξεως, φύσιν τινὰ μάλιχα δηλοῦν πέφυκεν· ὥσπερ γὰρ τὸ ἄνθρωπος ἀπλῶς, καὶ λέων, καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ τὴν τῶν σηματομένων παρίσθησιν ὑπαρξιν, ἀλλὰ τὴν ἐν αὐτοῖς συνεπτυγμένην φύσιν τῶν ζώων τούτων παρεμφαίνειν ἐθέλουσιν, ἣν ἄλλως ἀνθρωπότητα καὶ λεοντότητα καλεῖν σύνηθες· οὕτω δὴ καὶ τὸ ὄν ἀπλῶς ὡς ὄνομα, οὐ μὴν ὡς μετοχὴ ἐκληφθέν, οὐκ ἐξ ἀνάγκης συνεισάγει καὶ ὑπαρξιν, ἀλλ' ἀπλῶς τῆς οὐσίας, ἢ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ εἶναι ἣν ὄντοτητα ὀνομάζομεν, ἐκτὸς ὑπάρξεως νοουμένην· εἰ γὰρ ἀνθρωπότητα

καὶ λεοντότητα οὕτω τῇ διανοίᾳ ἐστὶν ἀπομάζεσθαι, τὶ μὴ καὶ ζωότητα, τὴν μηδέποτε ὑπάρξασαν καὶ αὐτήν; εἰ δὲ καὶ τοῦτο, τὶ μὴ οὐχὶ πρὸς τούτῳ καὶ ἐμψυχότητα, καὶ ἐξῆς σωματότητα, καὶ οὐσίαν, καὶ τὴν οὐσίας καὶ συμβεβηκότος συμπεριληπτικὴν νοουμένην ὄντότητα; δοθέντος δὲ καὶ τούτου, πῶς οὐχὶ βουλευσόμεθα βραχεία ἔτι πτήσει νοὸς μεταρθῆναι ὑπεράνω μικρὸν, ὥστε καὶ τὸ μὴ ὄν αὐτὸ, ὡς ἐξ ἄρσεως ὄν, οἷον χάος, ἐν τῷ ἀπλουςάτῳ ὄντι ὡς γενικωτάτῳ συμπεριλαβεῖν; φαμέν γάρ τι περὶ αὐτοῦ, καὶ ὀριζόμεθα οὕτω, μὴ ὄν ἐστὶ τὸ μὴ ὑπαρξίν ἔχον, μήτε ὅλως παρυφεςῶς, μήθ' ὅλως νοούμενον· καὶ τὸν δημιουργὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργῆσαι τὸν κόσμον φαμέν· εἰ γὰρ καὶ τοῦ πάνυ μὴ ὄντος ἐννοίαν λαβεῖν οὐ δυνάμεθα, ἀλλὰ σύνοισμεν νόημά τι συμπαράθεον ἐκ τούτου κατ' ἄρσιν τοῦ ὄντος, ὡσπερ σκότους πρὸς φῶς· ἔστι τοίνυν τὶ καὶ τὸ μὴ ὄν κατὰ σέρησιν, καὶ ἀποφατικὸν τὸν ὀρισμὸν ἑαυτοῦ παραδέχεται. (Λογ. νζ.) Τὸ γοῦν ὄν ἀπλῶς τοῦ τε καθ' ὑπαρξίν ὄντος, τοῦ τε ὀνομαστικῶς ἐκτὸς ὑπάρξεως ὄντος, καὶ αὐτοῦ τοῦ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντος τῇ γοῦν φωνῇ καὶ ἐπινοίᾳ ἐστὶ περιεκτικόν.

Ἄλλως· ὄν κυρίως μὲν τὸ ὑπέρτατον ὄν, τὸ αἰδίον, καὶ ἀγέννητον, καὶ ἀφθαρτον, αὐτὸς ὁ θεὸς, ὁ ἐκ τοῦ μηδενὸς παντοδυνάμως καὶ πανσόφως καὶ κρείττω λόγου παραγαγὼν τὰ ὄντα· δεύτερον δὲ τὸ κατὰ τε τῆς οὐσίας καὶ τοῦ συμβεβηκότος λεγόμενον ὀνομαστικῶς· τρίτον δὲ καὶ ἐν λόγῳ ὑπάρξεως αὐταὶ αἱ οὐσίαι· καὶ τέταρτον καὶ τὰ συμβεβηκότα κατὰ δεύτερον ὑπάρξεως λόγον· τοσαυταχῶς δ' ἂν λέγοιτο καὶ τὸ μὴ ὄν· πρὸς γὰρ τὸ ὑπέρτατον ὄν, ὡς μὴ ὄν ἂν εἶη τὸδε τὸ πᾶν διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀκρίστου καὶ ἀκηράτου οὐσίας ἐκλαμβανόμενον· πρὸς δὲ τὸ ἀπλῶς ὄν, τὸ κατὰ πάντων τῶν ὄντων κατηγορούμενον, τὸ μηδέπω μηδαμῶς ὄν, οὐ εὐδείς νῦν ὅλως δραξασθαι ἐξισχύσειεν, ἀντιτίθεται· πρὸς δὲ τὰς οὐσίας τὰ περὶ αὐτὰς συμβεβηκότα, ὡς μὴ ὑφιστάμενα καθ' αὐτὰ, μὴ ὄντα λέγεται· πρὸς δ' αὐτὰ ταῦτα τὰ συμβεβηκότα, τὰ μὴ τοιαῦτα ἀντιθέτως νοούμενα κείσεται.

Περὶ Δυνατοῦ καὶ Ἀδυνατοῦ.

§. ιγ. Πᾶν ὅ,τι δύναται γενέσθαι λέγεται δυνατόν· ἀδύνατον δ' αὖ τάνάπαλιν, ὃ γενέσθαι οὐ δύναται· ἀλλ' ὥσπερ εἰς ἐνεργητικὴν καὶ παθητικὴν τὴν δύναμιν ἔφθημεν διελόντες (ιά), οὕτω καὶ τὸ δυνατόν ἂν εἴη διττόν· ὡς μὲν γὰρ ἐν τῇ αἰτίᾳ, πρὸς τὸ ἐνεργεῖν· ὡς δὲ ἐν τῷ τὴν ἐνέργειαν δεχομένῳ, πρὸς τὸ πάσχειν ἐστὶ δυνατόν· οἷον, τὸ μὲν πῦρ καίειν ἐστὶ δυνατόν, τὸ δὲ ζύλον καίεσθαι. Τοῦ δ' αὖ Ἀδυνατοῦ εἴη ἂν καὶ τούτου τὸ μὲν, ἀπόλυτον· τὸ δὲ, σχετικόν· καὶ ἀπόλυτον μὲν λέγεται τὸ τὸ αὐτὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· ἐξ οὗ συνάγεται ἀδύνατον εἶναι παρά τε θεῶ καὶ ἀνθρώποις συναληθεύειν τὰ ἀντιφάσκοντα· ὃ καὶ μεταφυσικῶς ἐστὶν ἀδύνατον. Σχετικὸν δ' αὖ, ὃ ὑπὸ τῆςδε μὲν τῆς αἰτίας γενέσθαι ἀδύνατον, ὑπ' ἄλλης δὲ, δυνατόν· οἷον, ἐμοὶ μὲν σάδιον τρέχειν ἀδύνατον, προβεβηκότι ἤδη τῇ ἡλικίᾳ· ἐτέρῳ δὲ νεωτέρῳ ἐστὶ δυνατόν. Τούτου δὲ τοῦ σχετικοῦ τὸ μὲν ἐστὶ φυσικόν, τὸ δὲ ἠθικόν· καὶ φυσικὸν μὲν ἐστὶν, ὃ δυνάμει τῆς φύσεως γενέσθαι ἀδύνατον, οἷον νεκρὰν ἀναστῆναι. (*) ἠθικὸν δὲ, τὸ φυσικῶς μὲν γενέσθαι δυνατόν· χαλεπὸν δὲ διὰ πολλὴν ἀτοπίαν τυχόν συμβῆναι, ὡς λαμπρῶς διαμαχόμενον τῷ καθήκοντι· οἷον, τὸν ὑγιᾶ τὰς φρένας, κακὸν δὲ μηδὲν μηδέποτε προσδοκῶντα πείσεσθαι, τοῦτον φαμὲν ἀδύνατον γενέσθαι αὐτόχειρα, καὶ υἷον φρόνιμον ἄλλως, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ τεκόντος φιλούμενον, πατραλοῖαν γενέσθαι.

Περὶ Ἀναγκαίου καὶ ἐνδεχομένου.

§. ιδ. Ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶ τὸ ἐναντίον τῷ ἀδυνατῷ, περὶ οὗ ἡμῖν

(*) Ἱεροῖς πειθόμενοι λόγοις καὶ τῇ θείᾳ γραφῇ πιστεύοντες, ἴσμεν ὁμολογοῦντες τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα πάντα δυνατὰ τῷ θεῷ ὄντα, ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἀντίφασιν· τὰ γὰρ ἀντιφάσει ἀντιπίπτοντα μόνον, ὡς εἴρηται, μήτε φύσιν, μήτε θεὸν τὸν ἄπειρον τὴν ἰσχύϊν, καὶ ἀπείρους κόσμους τούτου μείζους τε καὶ βελτίους παράγειν δυνάμενον, ποιῆσαι συναληθεύειν δύνασθαι τοῖς τε πάλαι καὶ τοῖς νῦν ὁμολογῆται· οὐ γὰρ, ἢν ἄπαξ πανσόφως ἔθηκε τάξιν, εἰς ἀταξίαν τρέψαι βουλήσεται· οὐ δὲ τῆς ψευδοῦς ταύτης δυνάμεως ἔσαι χρήζων· ἀληθῆς γὰρ ὢν, οὐκ ἂν δύναται ψεῦδεσθαι.

ἔιρηται· ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐναντίων ἢ αὐτὴ ἐστὶ διδασκαλία, ἀπὸ τοῦ ἐναντίου ἐπιχειροῦσιν, οὐδὲν ἦν προὔργον ἴσως εἰπεῖν, εἰ μὴ μνημῆς χάριν· Διαίρεθεῖν γὰρ ἂν καὶ τοῦθ' ὁμοίως εἰς μεταφυσικόν, φυσικόν, καὶ ἠθικόν· καὶ μεταφυσικὸν μὲν ἐστίν, οὗ τούναντίον ἦν ἀδύνατον ἀνωτέρω, οἷον τῶν ἀντιφασκόντων ἀναγκαῖον θάτερον ἀληθεύειν, ἀδυνατοῦ ἀποδειχθέντος ἅμα ἅμφω συναληθεύειν τὰ μέρη· (Λογ. πέ.) Φυσικῶς δ' ἀναγκαῖόν ἐστίν, ὃ κατὰ γε τοὺς φυσικοὺς νόμους μὴ γενέσθαι ἀδύνατον· οἷον, πᾶν βαρὺ, μηδενὸς ἀντέχοντος, ἀναγκαῖον ἐπὶ τὰ κάτω φέρεσθαι· ἠθικῶς δ' αὖ, ὃ συνδραμουσῶν τῶν περιστάσεων, χαλεπὸν δοκεῖ μὴ γενέσθαι· οἷον, τὸν σωφρονοῦντα, καὶ παρὰ τῶν τεκόντων πεφιλημένον, ἀναγκαῖον σέβεσθαι τοὺς γονεῖς· καὶ τοῦτο μὲν τὸ ἀναγκαῖον. Τὸ δὲ ἔνδεχόμενον τὴν μέσσην τοῦ ἀδυνατοῦ καὶ ἀναγκαίου κατὰ τοὺς τρεῖς εἰρημένους ἐβάδισε τρόπους, ὡς ἐπὶ ὕλης ἐνδεχομένης αἰεὶ λαμβανόμενον (Λογ. σθ.) ὃ γὰρ δυνατὸν γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι ἔνδεχόμενον ὀνομάζεται· Διενέγκοι δ' ἂν οὖν ἐνδεχόμενον δυνατοῦ, ἢ τὸ μὲν ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν, τὸ δὲ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν μᾶλλον λαμβάνεται· οἷον ἐνδεχόμενον τὸν ἡγεμόνα ἀφείναι τὸν φόρον τοῖς ὑπηκόοις· δυνατὸν ἐμὲ ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὸν τελευταῖον ὕπνον ὑπνώσαι, ἢ μὴ παθεῖν τοῦτο.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ.

Περὶ τῶν κατὰ σχέσιν πῶς καὶ καθόλου ἔννοιῶν.

§. ιέ. Τῆς τῶν καθόλου κατὰ σχέσιν ἔννοιῶν διαίρεσεως ἄλλως γενομένης παρ' ἄλλοις, ἡμῖν τοῦπίτομον ἀφορῶσιν εἰς ἐκεῖνα τὰ νοιαῦτα συγκέκλεισαι μάλιστα· οἷον, εἰς ταυτότητα, καὶ ἑτερότητα· εἰς ὁμοιότητα, ἰσότητά τε καὶ ἀνισότητα· εἰς διάστημα, τόπον, κίνη

σιν, ἡρεμίαν, καὶ χρόνον· εἰς ἀδράνειαν, συμπάθειάν τε καὶ ἀντιπάθειαν· εἰς ὄρισμένον, ἀόριστον, πεπερασμένον, ἄπειρον, αἰώνιον, καὶ αἰδίδιον· εἰς αἰτία· εἰς ἀλήθειαν, ψεῦδος, τάξιν, ἀτάξιν· εἰς τελειότητα, ἀγαθότητα, καὶ ἐυδαιμονίαν. περὶ ὧν ἐκάστων ἐξῆς.

Περὶ Ταυτότητος καὶ ἑτερότητος.

§. ις. Ταῦτα καὶ ἕτερα λέγοντ' ἂν μάλισ' ἀπολύτως καὶ σχετικῶς· ἀπολύτως μὲν ἡνίκ' αὐτὸ τι ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ πρὸς ἑαυτὸ παραβαλλόμενον χρόνῳ καὶ τόπῳ, ταῦτόν, ἢ ἕτερον εὐρεθείη· σχετικῶς δὲ, ἐπειδάν τι πρὸς ἄλλο παραβαλλόμενον, ταῦτόν ἢ ἕτερον ἦ· Καὶ σχετικῶς μὲν ταῦτά, ἢ ἕτερά ἐσι μάλισα καὶ ὕλη καὶ γένει καὶ εἶδει· οὐ μὴν δ' ἂν εἴη καὶ ἀριθμῶ· τούτῳ γὰρ μόνον ἕτερα, ὅσα γε τοῦ αὐτοῦ εἶδους μάλισα καθέστηκεν ἄτομα· Ἀπολύτως δὲ τάτομα ἐσι μὲν πῆ ταῦτά, ἐσι δὲ πῆ καὶ ἕτερα, τὰ αὐτὰ πρὸς ἑαυτὰ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ χρόνῳ παραβαλλόμενα· οἶον, ἐσι μὲν τις ὁ αὐτὸς φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς διὰ πολλοῦ διαμένων· Ἀρισείδην γὰρ φαμέν μέχρι γήρως δίκαιον διαμεῖναι· οὕτω καὶ πλάτανον διὰ πολλοῦ τὸν αὐτὸν φαμέν εἶναι, ὡς τῆς κατ' αὐτὸν ἀκριθείας ἐν τοῖς ἐλαχίστοις μὴ ἐξικνούμενοι· ἐσι δὲ τις ἄλλος καὶ φύσει καὶ ἦθει διάφορος ἑαυτοῦ, οἶος μάλισα πάντων Ἀλκιβιάδης, ἐν παντὶ καὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ μεταβαλλόμενος, καὶ ὁ Ἰούδας ἐξ Ἀποσόλου προδότης γενόμενος· ὀρίσασαιτο δ' ἂν τις τὴν ταυτότητα καὶ ἑτερότητα ἐπὶ μὲν τῶν ἀπολύτως τοιούτων, τὴν μὲν; ἀρτεψίαν εἶναι τοῦ ὄντος, ἄλλο τε ἀλλαχοῦ θεωρουμένου· τὴν δὲ ἑτερότητα, τροπὴν εἶναι τοῦ ὄντος, τόπῳ καὶ χρόνῳ συμμεταβάλλοντος· ἐπὶ δὲ τῶν σχετικῶς, ταῦτά μὲν εἶναι, ὧν θατέρῳ πάρεσιν ἐννοεῖν πᾶν ὅ,τι καὶ τῷ ἐτέρῳ· ἕτερα δὲ, τοῦναντίον, ὧν θατέρῳ οὐκ ἐσιν ἐννοεῖν πᾶν ὅ,τι καὶ τῷ ἐτέρῳ.

Περὶ ὁμοιότητος, ἀνομοιότητος, ἰσότητός τε καὶ ἀνισότητος.

§. ιζ. Ὅμοια δὲ λέγονται, οἷς αἱ αὐταὶ ποιότητες πρόσσειν· οἷς

δὲ μὴ, ταῦτ' ἀνόμοια ἤκουσεν· ὡς δ' αὐτως καὶ ἴσα, οἷς τῷ αὐτῷ πάρεστι μετρεῖσθαι· οἷς δὲ τὸ μέτρον διάφορον, ταῦτ' ἄνισα λέγεται· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὁμοιότης ἐν ταῖς ποιότησι μάλιστα ἔστηκεν, αἱ δὲ πολλαὶ εἰσιν, εἰ μὲν ἀπάσας ἐν τῇ παραβολῇ τῶν ὁμοίων λαμβάνομεν, καὶ καθ' ἀπάσας ταῦτα εὐρίσκοιμεν ὁμοιούμενα, ἀκριβῶς τοιαῦτα ἂν εἶεν· εἰ δὲ καθ' ἅς τινας μὲν· ἐς δὲ ὧν τὴν παραβολὴν παρατρέχοιμεν, ταῦτ' οὐ μᾶλλον ὅμοια, ἢ παρόμοια λέγοντ' ἂν· πολὺ γοῦν τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ τοιαῦτα ἐπιδέχεται, ὥσπερ αὐτὸ καὶ τὰ νόμοια μάλιστα. Διαφέρει δ' ἂν ὅμοιον καὶ ταυτόν ἀλλήλων, ἢ τὸ μὲν, ἐπὶ οὐσίας· τὸ δὲ ὅμοιον ἐπὶ ποιότητος ἐκλαμβάνοιτ' ἂν· τῶν δὲ κατὰ ποσὸν αὐθις ἐνιζομένων, ἢ μὴ, τὸ μὲν ἴσον, ὡς ἐν τοῦτο ὄν, καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ἔχον, ἐπίτασιν καὶ ὑφesiν ὅλως δοκεῖ παραιτεῖσθαι· τὸ δὲ ἄνισον κατὰ πολλοὺς βαθμοὺς ἐπιδέχεται ταῦτα· αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις, ὅσον ἂν ὄσι τοιαῦτα, ποσοῦτον ποιούσι τοῦ μέτρου ἀφίστασθαι.

ἰή. Ἐντεῦθεν τοίνυν ἐκ τῆς παραβολῆς πολλῶν ὁμοίως ἐν ἡμῖν ἐνεργούντων, πολλαὶ τῶν καθόλου ἐνοιῶν ἡμῖν εἰσι προσγιγνώμεναι· οὕτω φέρε μαθόντες κατὰ μικρὸν τὸ πρῶτον οἱ ἄνθρωποι, ὅτι καθάπερ τοδὶ τὸ ἄνθος τὸ τῆς ὀσφρήσεως πληξάν νεῦρον τοιόνδε τῇ ψυχῇ διήγειρεν αἴσθημα· οὕτω καὶ τοδὶ διὰ τῆς αὐτῆς διῶν τὸ αὐτὸ ἐνεποίησε· τοῦτο δὴ οὕτω θεωρήσαντες ἐπὶ πλείστον, μήπω τῆς κατὰ τὸ ποιοῦν αὐτῶν διαφορᾶς φροντίδα ποιούμενοι, τὴν καθόλου τῆς ὀσμῆς ἀφαιρέσει νοὸς ἀνέλαβον ἐνοιαν· ὡς δὲ αὐτως ἰδόντες κατὰ τῶν σωματίων τοῦ μὲν τοδὶ, τοῦ δὲ τοδὶ, ἄλλου δὲ ἄλλο ἐπικείμενον χρώμα· ταῦτα δὲ, ὅτι πάντα διὰ τῆς ὀράσεως τῇ ψυχῇ παρεισάγει τὸ αἴσθημα, τὴν καθόλου τοῦ χρώματος ἐτεκτῆναντο ἐνοιαν· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν τῶν σχημάτων· καὶ τοῦτ' οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀπλῶν ἰδεῶν, (Λογ. κ.ά.) ἀλλὰ κατὰ τῶν συνθέτων, καὶ προσέτι τῶν ἠθικῶν· οὕτω γὰρ ἰδόντες τοδὶ τὸ δένδρον ἐκ στελέχου, ἀκρεμόνων, κλάδων, καὶ φύλλων συγκείμενον· ἰδόντες δὲ ταῦτα καὶ ἐπὶ ἄλλων καὶ ἄλλων ἐξῆς, εὐθύς ἐκ τῆς ὁμοιότητος ἐπὶ τὴν καθόλου ἐνοιαν ἀνεδρά-

μομεν, και δένδρον τὸ καθόλου κατ' ἐπίνοιαν ἀνεπλάσαμεν· εἶδέ γὰρ και τὰς τῆς πύας πρὸς ταῦτα, παράλληλα θέντες, προσεξετάσαμεν ἰδιότητας, ὅπως τὲ ὁμοίως ἐκ τῆς γῆς τὸ τρέφεσθαι ἔχουσι, και ὅπως και ταῦθ' ὁμοίως τυγχάνει αὐξόμενα, ἐπὶ τὴν καθολικωτέραν ἔτι τὴν τοῦ καθόλου φυτοῦ ἀνιμεν ἔννοιαν· Οὕτω δὴ κατὰ τῶν ἠθικῶν· τὰ γὰρ ἀνθρώπινα πάθη ἀναλέξαντες πρῶτον καθ' ἕκαστον, και εὐρόντες αὐτῶν τὰ μὲν σωστικά, τὰ δὲ πάνυ λυμαντικά, ἐκεῖνα μὲν εἰς τὴν ἀρετὴν, ταῦτα δὲ εἰς τὴν κακίαν, εἰς καθολικωτέρας ἔννοιαις ἐκάτερα συνέκλεισαμεν· και τοι οὐτ' ὁσμὴν καθόλου, οὔτε χρῶμα, οὔτε δένδρον, οὔτε φυτὸν, οὐκ ἀρετὴν, οὐ κακίαν τοῖς καθ' ἕκαστα ἐνοροῦμεν ὑπάρχοντα· τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἔργα ἐστὶ τοῦ νοῦς, τοῦ ἐκ πασῶν τῶν καθ' ἕκαστα ἰδιοτήτων ἐν τι πλασουργοῦντος τῇ τῆς ἀφαιρέσεως πῆσει, (*) εἰσὶ δὲ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὰ τῶν ἐκ τοῦ περιπετοῦ γένος, εἶδος, διαφορὰ, ἴδιον, και συμβεβηκός· περὶ ὧν εἴρηται ἐν τῇ Λογικῇ (λ.) ἰκανῶς.

Περὶ δασήματος, τύπου, κινήσεως, και ἡρεμίας,
ἐν ᾧ και περὶ χρόνου.

ιβ. Διάστημά ἐστιν ἡ τοπικὴ αὐτὴ ἔκτασις, ἐν ἣ τὸδε τὸ πᾶν, ὁ ὁρόμενος ἅπας διάκισμος νήχεται οὐ ἐκτὸς εἰ ἔτι προσεπεκτείνεται τὸ διάστημα, οἶδεν οὐδεὶς οὐδὲν οὐδαμῶς· Τούτου οὖν ὁ ἕκαστον τῶν σωμάτων κατέχει μέρος, τοῦτο τόπος καλεῖται· τόπος γὰρ ἐστὶ τὸ τοῦ περιέχοντος πέρας, καθ' ὃ περιέχει τὸ περιεχόμενον· ἐστὶ δὲ ὁ μὲν καθόλου, ὃν τὸδε τὸ πᾶν κατέχει· ὁ δὲ ἐπὶ μέρους, ὃν ἕκαστον τὸν ἐπὶ μέρους κατέχει· Κίνησις δ' αὖ ἐστὶν ἡ μὲν τοπικὴ, ἡ δὲ κατά τινα μεταβολὴν, ἢ ἀλλοίωσιν· κακείνη μὲν ἂν εἴη ἐνέργεια τοῦ κινουμένου ἐν τῷ κινουμένῳ, ἐκ τύπου παραλλάττουσα τύπον, ὡς ἡ

(*) Διὸ και Πλάτων, φασὶ, πικρῶς ἠμείψατο ἐπὶ τούτοις τὴν τοῦ Διογένοους παρρησίαν, εἰπόντος, τράπεζαν μὲν, ὃ Πλάτων, και κύβητον ὄρω· τραπεζότητα δὲ, και κυβότητα οὐκ ὄρω· ὁ δὲ, ὀφθαλμοῦς μὲν γὰρ, ἔφη, εἷς ταῦθ' ὄραται, ἔχεις εἷς δὲ τραπεζότης και κυβότης ὄραται, οὐκ ἔχεις.

Ἑολή τοῦ λίθου· αὕτη δὲ, ὁδός τις ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ διακλιθάζουσα· οὕτω τὸ ὕδωρ τῆ τοῦ πυρὸς ἐπέξει θερμαινόμενον, μεταβάλλει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ· καὶ πάλιν τῆ τοῦ κατεπεύγοντος ἀπουσία παλινδρομεῖ· Ἡρεμία δὲ πάλιν ἐστὶν ἡ τοῦ πεφυκότος κινεῖσθαι ἀκίνησία· τὸ γὰρ πεφυκὸς κινεῖσθαι, μὴ κινούμενον, ὅτε, καὶ ἔνθα, καὶ ὡς πέφυκε, λέγεται ἡρεμεῖν· Ἐκ δ' οὖν τῆς κινήσεως ἡ τῆς διαδοχῆς τοῦ χρόνου εὐθὺς ἡμῖν παράγεται ἔννοια· διὸ καὶ τὸν χρόνον ἀριθμὸν, εἴτ' οὖν μέτρον κινήσεως καὶ ἡρεμίας εἰσὶ τινες ὠρισάμενοι· τί γὰρ ἂν εἴη καὶ οὗτος, ἢ συνεχῆς τις ἐκ διαδοχῆς τῶν μορίων, καθ' ἃ τὰ κινούμενα καὶ τὰ ἡρεμοῦντα μετρεῖται, παραλλαγῆ; Ἔστι δ' ἔτι ὁ χρόνος τό, τε ἀριθμῶν καὶ τὸ ἀριθμούμενον ἅμα· ὡσπερ γὰρ καὶ μέτρον τι, οἷον ὁ μέδιμνος, αὐτὸ ἐστὶ τὸ ἀγγεῖον τὸ μετροῦν καὶ ὁ μετρούμενος σῖτος· οὕτω καὶ ὁ χρόνος τὴν ἡμερούσιον, φέρε, κίνησιν ἀριθμῶν τοῦ ἡλίου, ἀντιμετρεῖται καὶ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνης.

Περὶ Ἀδρανείας, συμπαθείας, καὶ Ἀντιπαθείας.

§. κ. Ἐγκεῖται τοῖς σώμασιν ἅπασι δυνάμεις τις καλουμένη Ἀδράνεια (εἰ μὴ τις εἴποι οὐ δύναμιν, ἀλλ' ἀδυναμίαν μᾶλλον τοῦτ' εἶναι) ἧς ἡ ἐνεργεία ἐστὶ, φυλάττειν τὸ ἐν ᾧ ὑπάρχει σῶμα ἐν τῇ παρουσίᾳ αἰ κατασάσει, ὥσε κινούμενον μὲν τοῖς κωλύουσιν ἀντιβαίνειν· ἡρεμοῦν δὲ, ἀνθίστασθαι τοῖς κινούσιν, ἅτε δὴ πεφυκὸς αἰ καὶ ἡρεμοῦν μηδέποτε κινεῖσθαι· καὶ κινούμενον, μηδέποτε λήγειν, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ τῆς τοιαύτης ἐξίςασθαι φύσεως, εἰμή ποτε ὑπὸ ἐξωτερικῆς αἰτίας βιάζοιτο· Συμπάθεια δ' αὖ καὶ Ἀντιπάθεια εἰσὶ δυνάμεις τοῖς σώμασιν ἐνυπάρχουσαι ἐναντίαι ἀλλήλαις· ὦν ἡ μὲν, Ἐλξίς· ἡ δὲ, Ὄσις καλεῖται· ἡ μὲν, ἔλκουσα τὰ πλησίον πρὸς ἑαυτήν· ἡ δὲ, ἀποκρουομένη, καὶ ἀποπέμπουσα. Καταφαίνεται δὲ καὶ ἐν πολλοῖς μὲν ἄλλοις τὸ τῆς ἔλξεως ἔργον· μάλιστα δὲ πάντων ἐν τῇ μαγνήτιδι πρὸς τὸν σίδηρον· πολλὰ δὲ καὶ τῆς ὤσεως ἔργα κατῖδοις ἂν ζητῶν ἐν τῇ φύσει· ὕδωρ γὰρ μίξας ἐλαίῳ, αὐτίκα ὄψει τὸ μὲν ὕδωρ κάτω διακριθὲν, τὸ δὲ ἐλαιον ἄνω ἐπιπολάζον· αἴτιον

δὲ, ἢ ἔλξις μὲν τῶν ὁμοφύλων πρὸς ἄλληλα· ἢ ὥσις δὲ ἑκατέρων πρὸς τὰ ἀλλόφυλα· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὸ ὑφ' ἑαυτῶν τὰ ὁμόφυλα ἰσχυρότερον ἔλκεσθαι, ἑκατέρου αὐτῶν ἐποίησε τὴν διάζευξιν· χαλκὸν γὰρ χρυσοῦ μειγμένον ἐξ ἡμισείας, εἰς ὄξυ νίτρου θείς, διέσπασε παραχρῆμα τὰς φύσεις· ὁ γὰρ χαλκὸς πλείω πρὸς τὸ νίτρον, ἢ τὸν χρυσὸν κεκτημένος συμπάθειαν, πρὸς ἐκεῖνο καταβραχὺ ἐκκρίθησεται. (*)

Περὶ ὀρισμένου καὶ ἀορίστου, πεπερασμένου
καὶ ἀπειρου, αἰωνίου καὶ ἀϊδίου.

§. κα. Τῶν λεγομένων τὰ μὲν εἰσὶν ὀρισμένα, τὰ δὲ ἀόριστα καὶ ὀρισμένον μὲν ἔστι, καθ' οὗ λέγεται ἰσχυρῶς, καὶ οὐ τό γε ἀντικείμενον, ἢ τῷ εἶδει ἕτερον οὐκ ἂν ἀληθῶς κατηγορηθεῖν οἶον, ὁ δεῖνα λευκὸς ἔστι· Τούτου οὖν ὡς ὀρισμένου οὐκ ἂν κατηγορηθεῖν οὔτε τὸ ἀντικείμενον μέλας, οὔτε ἄλλο τῷ εἶδει ἕτερον, οὐ τὸ ἐρυθρὸν, οὐ τὸ φαιὸν, οὐχ ὅτι ἂν εἴπῃς· τὸ δὲ γένει ἕτερον, μάλιστα τὸν γὰρ λευκὸν καὶ ἐπιστήμονα εἶναι οὐδὲν ἂν κωλύοι, τὸ μὲν τῆς ἕξεως ὄν, τὸ δὲ τοῦ χρώματος εἶδος· Ἀόριστον δ' αὖ ἔστι, καθ' οὗτι οὐκ ἂν ἀληθῶς λέγοιτο, οὔτε τὸ ἀντικείμενον, οὔτε εἰ εἶδει, ἢ γένει ἕτερον εἴη τί οἶον, ἄνθρωπον εἰπὼν μὴ λευκὸν, οὐκ ἂν ἀληθῶς κατηγορήσειας αὐτοῦ τὸ ἀντικείμενον μέλαν, οὔτε τὰ τῷ εἶδει ἕτερον ἐρυθρὸν, οὔτε τὸ τῷ γένει, τὴν ἐπιστήμην (**).

§. κβ. Πεπερασμένον δὲ αὐθις, οὐ πέρατα κεῖται κατὰ τε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος· Ἄπειρον δὲ πάλιν, οὐ πέρατα οὐκ ἔστιν εὑρεῖν· τούτου δὲ τὸ μὲν ἔστι σχετικόν, τὸ δὲ ἀπόλυτον· καὶ σχετικὸν μὲν τὸ τὴν ἡμετέραν γνῶσιν διαλανθάνον, ὡς ὁ Γόρδιος δεσμός, ᾧ πε-

(*) Ἴδε περὶ τῶν δυνάμεων τούτων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐυωριδί Φυσ. β. καὶ ἐξῆς.

(**) Ἐπι δ' οὖν τῶν ἀμέσως ἀντικειμένων ἢ πρόληψις θατέρου ἀποφατικῶς οὐκ εἰσάγει τὴν ἀορισίαν τοῦ ἀντικειμένου· οἶον, Αἴας οὐ ζῆ, ἄρα τέθνηκε· καὶ, οὐχ ἡμέρα ἔστιν, ἄρα νύξ· θατέρου γὰρ τούτων προλαβὼν ἐν τῷ λόγῳ ἀποφατικῶς, ὀρισίαν τὸ ἕτερον καταφατικῶς.

ριτυχεῖν Ἀλέξανδρος λέγεται· καὶ τὸ πλῆθος τῆς ψάμμου· ἧς θάτερον τῶν περάτων ἡμῖν ἀγνοεῖται· ἀπόλυτον δὲ, οὐ οὐδ' ἂν ἐπιβολῇ τοῦ νοδὸς πέρασ τῆς ἐκτάσεως εὐρεῖν ἐξιχνιοῦμεθα· οἷον, τοῦ παντὸς τούτου, ἀπείρου ὑποτεθέντος, πέρατα καθ' ἑκάτερον τῆς διόλου τούτου διηκούσης διαμέτρου καταλαβεῖν· οὐ ὀρισμὸν ἐκείνον ἀπέδωκαν· ἄπειρόν ἐστιν, οὐ πέρασ μὴθέν· ἢ, οὐ τὸ πέρασ κέντρον ἐστὶν αἰεὶ τοῦ αὐτοῦ· ἢ, οὐ κέντρον μὲν πανταχοῦ, περιφέρεια δὲ οὐδαμοῦ· λέγεται δὲ ἔτι τὸ ἄπειρον κατὰ τε προσθήκην, καὶ ἀφαίρεσιν· προσθήκη μὲν, ὡς ἡ μονὰς ἀριθμῶ προστιθεμένη αἰεὶ, προῆκει ἐπ' ἄπειρον· ἀφαίρεσει δὲ, ὡς τὸ συνεχὲς ποσὸν αἰεὶ νεραῖς ἐπιβολαῖς διακρούμενον· ὃ καὶ ἀπειροστὸν μάλιστα λέγοιτ' ἂν, τὸ ἐπ' ἄπειρον ἐλάττωμενον· ὃ δὲ χρόνος αὐθις ἐπ' ἄμφω τῆς ἀπειρότητας προῆκειν δοκεῖ, αὐξόμενος μὲν προσθήκη, μειούμενος δ' ἀφαίρεσει· Ἄλλ' ὡσπερ ἡ τοῦ ἀπείρου τῆ τοῦ διαστήματος ἐνωθεῖσα ἐννοία, παράγει τὴν ἀπειρότητα· οὕτως ἡ αὐτὴ συνελθοῦσα τῆ τοῦ χρόνου ἐννοία, παράγει τὴν αἰδιότητα· ἢ τις ἐστὶν ἡ ἀπειρότης πρὸς τὸ μέλλον τοῦ χρόνου· ἢ καὶ τὸ παρεληλυθὸς προστιθέμενον, τὴν τῆς αἰωνιότητος διδωσιν ἀπειρίαν· αἰωνιότης γὰρ καὶ αἰδιότης ἀμέτρητα ἄμφω· ἢ μὲν, ἀρχῆς καὶ τέλους ἐπέκεινα οὔσα· ἢ δὲ, τέλους μόνου, ἄτε δὴ ἢ μὲν, ἐκατέρωθεν· ἢ δὲ, ἐτέρωθεν περάτων ἐκπίπτουσα· λέγεται δ' ἔτι τὸ ἄπειρον καὶ κατὰ τὸ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ· τὸ μὲν, τὸ κατὰ τὴν διαδοχὴν ἔξω γεγόμενον πέρατος· τὸ δὲ ἐνεργείᾳ, τὸ ὑποτιθέμενον διάστημα ἄπειρον εἶναι· διενέγκοι δ' ἂν ταῦτ' ἀλλήλων, ἢ τὸ μὲν δυνάμει ἀληκτὸν τινα ὑποτίθῃσι τὴν πρόοδον τῆς αὐξήσεως ἢ μειώσεως· τὸ δὲ ἐνεργείᾳ ἀναύζητόν ἐστι, καὶ ὅλως ἀπαραμειώτον· τοιοῦτος δὲ μόνος ἐστὶν ὁ θεός, ὃ καὶ ὕλης καὶ πέρατος παντὸς ἐπέκεινα καὶ ὦν καὶ ὕμνουμένος (*).

(*) Ἰστέον δ' ὅτι τοῖς λαχοῖσι ποσότητος τὸ ἄπειρον κυρίως ἀποδιδόμενον, κατὰ τὰς ποιότητας μετενήχεται· ἐνθα πέρατα μὲν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐπίνοιαν καταλαβεῖν χαλεπὸν (τῶν γὰρ ποσοτικῶν τοῦτο ἴδιον), βαθμιαῖος δὲ τις, καὶ εἶον ἐπιτάσεις, οὐ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἔλασσον, ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον θεωρουμένους· οὕτω γὰρ καὶ σοφίαν, καὶ γνῶσιν, καὶ δυνάμιν ἄπειρον λέγομεν.

+ αἰδιότης, ὃ ἀφ' οὗ· ὁρισμὸς δὲ ἀρ. β. ἡμῶν,
 μὴ δὲ γῆρον· βαρῖτος· αἰ σοφίτης μελαβ
 φηκῆ 2 10 5 εἰδῆ.

Περὶ Αἰτίων.

§. κγ. Τῶν δὲ Αἰτίων εἰς ἐξάδα πληθυνομένων τὸ μὲν ἐστὶ ποιητικόν· τὸ δὲ, τελικόν· τὸ δὲ, ὑλικόν· τὸ δὲ, εἰδικόν· τὸ δὲ, ὀργανικόν· τὸ δὲ, παραδειγματικόν· ἃ καὶ ἄλλως ἐστὶ φράζειν· οἷον, τὸ ὑφ' οὗ, τὸ δι' ὃ, τὸ ἐξ οὗ, τὸ καθ' ὃ, τὸ δι' οὗ, τὸ πρὸς ὃ· ὧν τὰ δύο τελευταῖα, ὡς συναίτια μᾶλλον ὄντα, ἀπέλεισαν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί· διὸ καὶ ἡμῖν λόγος περὶ τούτων οὐκ ἔσται, ὡς ἀναγομένων τοῦ μὲν, εἰς τὸ ποιητικόν· τοῦ δὲ παραδειγματικοῦ, εἰς τὸ εἰδικόν· τῶν δὲ λοιπῶν τεσσάρων τὰ μὲν προηγούμενα δύο ἐκτὸς εἰσι τοῦ αἰτιατοῦ· τὰ δὲ ἐπόμενα ἐνυπάρχουσιν· εἵπωμεν δὲ περὶ τούτων ἐκάστων ἰδίᾳ ἐξῆς.

§. κδ. Τούτων οὖν ποιητικόν ἐστὶ τὸ ὑφ' οὗ, ἢ πρώτη τῆς μεταβολῆς, ἢ γοῦν τῆς ἡρεμήσεως, ἀρχή· ἢ ὅπερ ὀπωσοῦν ἐνεργοῦν, ἀρχὴ τῶν αἰτιατῶν τῆς ὑπάρξεως γίγνεται· διακρίεται δὲ εἰς τὸ φυσικόν, μεταφυσικόν, καὶ ἠθικόν· καὶ Φυσικόν μὲν ἐστίν, ὃ τῇ ὑπαρχούσῃ δυνάμει ποιεῖ τι ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ὡς ὁ οἰκοδόμος οἰκίαν· Μεταφυσικόν δὲ, τὸ μόνῳ λόγῳ διακρινόμενόν τι ποιοῦν· οὕτω αἰτίαν ποιητικὴν φαμέν νοῦ καὶ βουλήσεως τὴν ψυχὴν· καὶ αὐτῶν μὲν δυνάμεων τὰς οὐσίας· τῶν δὲ ἐνεργειῶν αὐτὰς τὰς δυνάμεις· (ι.α.) ἠθικόν δὲ αὐτὸ πάλιν τὸ μὴ δι' ἑαυτοῦ, δι' ἑτέρου δὲ εἰς ἕτερόν τι ποιοῦν· οἷον, ὁ προτρέψας, ἢ δυνάμενος μὲν κωλύσαι, μὴ κωλύσας δὲ, ἀλλὰ συναίνεσας τὸν φόνον· Πρὸς δὲ τούτοις τοῦ φυσικοῦ, ὃ καὶ κυρίως ἐστὶ ποιητικόν, τὸ μὲν, μετὰ βουλῆς ποιεῖ, ὡς πρὸς τι τέλος ἀφορῶν· οἷον, ὁ τὸν πολέμιον ἀποκτείνας, ἢ ὁ οἰκοδομησάμενος οἰκίαν· τὸ δὲ, ἀναγκάτως (ι.α), ὡς τὸ πῦρ καῖον, ὡς ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἐπειγόμενον φύσεως· ἐπὶ δὲ τούτοις καχεῖνο περὶ αὐτοῦ θεωρεῖται, ὡς ἄλλο μὲν αὐτοῦ προσεχὲς τε καὶ ἄμεσον, οὐ μεταξὺ καὶ τοῦ αἰτιατοῦ οὐδὲν ἐγχωρεῖ· ἕτερον δὲ πόρρω καὶ ἔμμεσον· οἷον, προσεχὲς μὲν αἷτιον τῆς πτώσεως τοῦ γενάρχου ἢ Εὐα· πόρρω δὲ, ὁ ὄφις· εἰ δὲ βούλει, καπὶ τὸν διάβολον πόρρωτέρω προσαναγάγους ἂν τὴν αἰτίαν· καὶ ἐτι πόρρωτέρω ἐπὶ τὸν φθόνον· ἔτι δὲ τὰ μὲν, πρῶτὰ ἐστίν·

οἶον ὑμνεῖται πρότιστον ὁ θεός, τὸ ὑπέρτατον, τὸ αἰώνιον, τὸ μηδενὸς ἠρτημένον, τὸ αὐτοκίνητον, μᾶλλον δὲ τὸ ἀκινήτως τὰ πάντα κινεῖν καὶ κοσμοῦν· τὰ δὲ, δεύτερα, καὶ ἀπηρτημένα τοῦ πρώτου, ἄφ' οὗ τότε εἶναι ἔχει λαβόντα, καὶ τὸ κινεῖν.

§. κέ. Τὸ δ' αὖ Τελικὸν οὐδὲν ἂν εἴη, ἢ τοῦτ' αὐτὸ, εἰς ὃ τὸ κατὰ βουλήν ποιητικὸν ἐστὶν ἀφορῶν· ὁ νοερώς παριστάμενον, κινεῖ τὸ πεφυκὸς εἰς ἐνέργειαν· (*) τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἀγαθόν, εἴτε ἀληθές ἢ δοκοῦν· περὶ οὗ εἰρήσεται ἡμῖν ἐν τῇ ἠθικῇ· (μέ. καὶ ριέ.) Ἔστι δὲ καὶ τοῦ τελικοῦ ἄλλο καὶ ἄλλο προσεχές τε καὶ πόρρω· οἶον, ἀργυρολογεῖ ὁ Ἡγεμὼν, ἵνα ὄπλα κατασκευάσῃ· κατασκευάζει δὲ τὰ ὄπλα ἵνα τὸ στρατιωτικὸν ἐξοπλίσῃ· ὀπλίζει δὲ τὸ στρατιωτικόν, ἵνα τοὺς ἐχθροὺς ἀποκρούσῃ· ἀποκρούσεται δὲ τοὺς ἐχθροὺς, ἵνα τὸ λοιπὸν ἐν εἰρήνῃ διάγῃ· Ἐνταῦθα τοίνυν προσεχές μὲν αἴτιον τῆς ἀργυρολογίας ἐστὶν ἡ τῶν ὄπλων κατασκευή· ἔσχατον δὲ ἡ εἰρήνη· τὰ δὲ μεταξὺ ἄλλο ἄλλου ἐστὶ μᾶλλον καὶ ἥττον πόρρωτέρω τοῦ προσεχοῦς· Χρῆ δ' ἐν τούτοις κάκεινο εἰδέναι, ὅτι ταῦτα, τὰ γε μέσα, τελικὰ τε καὶ ποιητικὰ ἀλλήλων εἰσὶ· τελικὰ μὲν, τῶν πρὸ ἑαυτῶν ποιητικὰ δὲ, τῶν μεθ' ἑαυτὰ τεταγμένων· ἡ μὲν γὰρ ἀργυρολογία ποιητικὸν ἐστὶν αἴτιον τῆς τῶν ὄπλων κατασκευῆς· ἡ δὲ, τῆς ἐξοπλήσεως· ἡ δὲ, τῆς νίκης· ἡ δὲ, τῆς εἰρήνης· ἡ δὲ, τυχὸν τῆς εὐδαιμονίας· ταῦτα δ' ὁμοίως καὶ τελικὰ τῶν πρὸ αὐτῶν τῶ οἶον πρῦμναν ἐν τῷ λόγῳ ἀνακρουομένῳ εὐρίσκεται.

§. κς. Ἰλικὸν δ' αὖ τὸ ἕτερόν ἐστι τῶν ἐνυπαρχόντων τῶ αἰτια· τῶ· τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ ὕλη, ἐξ ἧς γίνεταί τι, ὡς ὁ ἀνδριάς ἐκ χαλκοῦ· Τῆς δὲ ὕλης ἐστὶ μὲν τι, ἡ πρώτη καὶ ἀνείδεος λεγομένη, ἡ μόνῳ καὶ τούτῳ νόθῳ λογισμῶ ληπτῇ γινομένη, ἡ μηδὲν, μὴ ποσὸν, μὴ ποιὸν, μὴ ἄλλο τί, οἷς τὸ ὄν ὄρισαι, οὐσα (λογ· λή.), ἄμορφος μὲν ὑποτιθεμένη, πάσης δὲ μορφῆς δεκτικῇ γινομένη· αὕτη πρώτη κα-

(*) Ὅμοιον δὲ τούτῳ καὶ τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ (Περικλ. β.) τὸ γὰρ καλὸν, φησί, ἐφ' ἑαυτὸ πρακτικῶς κινεῖ, καὶ πρακτικὴν εὐθὺς ἐρμῆν ἐντίθηναι, ἠθεποιοῦν οὐ τῇ μιμησεί τὸν θεατῆν, ἀλλὰ τῇ ἰσχυρίᾳ τοῦ ἔργου τὴν προαίρεσιν παρεχόμενον.

λείται ὕλη· δευτέρα δέ, ἡ αὐτὴ προσλαβοῦσα τὸ εἶδος, ἅπερ ἐστὶ τὰ στοιχεῖα, γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ· τρίτη δέ, ἡ τῶν ἐκ τῶν αὐτῶν μικτῶν καὶ συνθέτων, ὡς ὁ χαλκός. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, τὸ μὲν πρῶτον ὕλικόν αἴτιον καθ' αὐτὸ μὲν ἐστὶν ἀνυπόστατον, μόνῳ δὲ λόγῳ καὶ ἀμυδρῷ λογισμῷ λαμβανόμενον· τὸ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον, ὑποστατικά, ὡς καὶ τοῖς οὖσις ὄντα καὶ ὑφεστώτα· ὧν τὸ μὲν ἐστὶν, ἡ τετρακτὺς τῶν στοιχείων· τὸ δὲ, τὸ ἐξ ἐκείνων μικτόν· καὶ ἔστιν οὕτως ἢ μὲν πρώτη ὕλη ἡ ἀνείδεος, καὶ ἀκατανόητος, αἴτιον ὕλικόν τῶν ἐκ ταύτης καὶ τοῦ εἶδους ἀπλῶν, οἷον τῶν στοιχείων· τὰ δὲ στοιχεῖα τῶν ἐξ αὐτῶν συνθέτων· οἷον, τὸ ξύλον περιέχει γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, καὶ πῦρ· καιομένου γάρ αὐτοῦ, τὸ μὲν εἰς πῦρ, τὸ δὲ εἰς ἀέρα, τὸ δὲ εἰς ὕδωρ, τὸ δὲ εἰς γῆν ἀποκρίνεται· οὕτω καὶ τὰλλα εἰς τὰ ἐξ αὐτῶν.

§. κζ. Εἰδικὸν δὲ, τῶν ἐνυπαρχόντων τὸ δεύτερον, αὐτὸ τοῦτ' ἐστὶν, ὃ ἡ ὕλη λαμβάνει εἶδος, καθ' ὃ ἐτέρου ἕτερον διενήνοχεν· οὐδὲν γὰρ ἂν εἴη τὸ εἶδος, ἢ σύστημα γνωρισμάτων καὶ χαρακτήρων, οἷς παντὸς ἄλλου τὸ ὄν τυγχάνει διακρινόμενον· διαιρεῖν δὲ καὶ τοῦτο εἰώθασιν εἰς μὲν τὸ φύσει, ὡς τὸ τοῦ χρυσοῦ· εἰς δὲ τὸ τῆς τέχνης, ὡς τὸ τῆς φιάλης· ἄλλως δὲ καὶ ταῦτα τό τε ὕλικόν καὶ τὸ εἰδικόν γενικώτερον ἐν τῷ ποιητικῷ συγκλεισθήσεται· ἴδε Ἐνωρ. Μεταφ. κς.

Περὶ Ἀληθείας καὶ Ψεύδους, Τάξεώς τε, καὶ Ἀταξίας.

§. κη. Ἀλήθεια παρὰ τὸ πόρρω λήθης εἶναι εἰρησθαι δοκεῖ· ἀληθές γάρ, ὃ ἂν συμφωνῇ πρὸς τὸν νοῦν, καὶ νόημα, καὶ λόγος, καὶ πράγμα τοῦτ' ἦ. Τῆς δὲ ἀληθείας ἡ μὲν ἐστὶ μεταφυσική· ἡ δὲ λογική· ἡ δὲ ἠθική· καὶ μεταφυσική μὲν ἐστὶν, ἐπειδὴν ἕκαστον τῶν ὄντων σύμφωνόν ἢ πρὸς τὸν λόγον τοῦ δημιουργοῦ· ὅ ἐστιν, ἐπειδὴν ἕκαστῳ προσῆ τά τε πάθη καὶ ἴδια, ἃ φύσει αὐτῷ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἐμπεφύτευται· οἷον, ὁ χρυσοῦς ἀληθής ἐστι, τά τε ἴδια καὶ τὰ πάθη, τὰ τῆ αὐτοῦ προσανήκοντα οὐσίᾳ, ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἐκ τῆς τέχνης συμβαίνει· ἐπειδὴν γὰρ τὸ ἀποτελεσμα

κατὰ τὸν τοῦ αἰτίου ἀποβῆ λόγον, τοῦτο μεταφυσικὴ ἀλήθεια ἤκου-
 σεν· οἶον, οἰκία ἀληθῆς ἢ κατὰ τὸν σκυπὸν τοῦ οἰκοδομήσαντος ἀπο-
 βᾶσα. Λογικὴ δ' αὖ ἀλήθειά ἐστιν, ὅτε μεταξὺ τοῦ νοῦς καὶ τοῦ
 νοητοῦ ἀπαραποίητα σώζεται τὰ τῆς συμφωνίας· τούτέστιν, ἐπειδὴν
 ὁ νοῦς συμφώνως ἔχη πρὸς τὰ νοούμενα· Ἠθικὴ δὲ ἀλήθειά ἐστιν,
 ἐπειδὴν αἱ φωναὶ πισταὶ τῶν νοημάτων ὑπηρετίδες γένωνται, ὥς
 σύμφωνα ταῖς ἐννοίαις τὰ λεγόμενα ἐν ἀδεκάστῳ γνώμη τοῦ λέγον-
 τος ἐξαγγέλλειν· οὕτω δ' αὖ καὶ τὸ ψεῦδος τριττὴν τὴν διαίρεσιν εἵλη-
 φε· καὶ τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν ἀπὸ τούναντίον τὸν λόγον λαμβάνον-
 τι· τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ ἐστὶ μεταφυσικόν, ὅτε τὸ γεγονὸς ἀσύμφωνον
 ἢ τῷ τοῦ τεκταναμένου νοήματι· τὸ δὲ λογικόν, ὅτε μὴ οἰκείως τὰ
 νοούμενα ταῖς νοήμασιν ἔχον τὸ δὲ ἠθικόν, ὅτε αἱ φωναὶ ταῖς ἐν-
 νοίαις ἀσύμφωνοι εἶεν. (λογ. ρκή, καὶ ἐξῆς.) Τάξις δ' αὖ ἐστὶ πολ-
 χῶν ἅμα κατὰ διαμονὴν, ἢ κατὰ διαδοχὴν θεωρουμένων σειρὰ τε
 καὶ ἀλληλουχία· οἶον, τάξις φυτῶν κατ' ὄρχατον, καὶ τάξις ἀνθρώ-
 πων ἢ ἐν παρατάξει, ἢ ἐν χορῷ, ἢ ὅπως δήποτε· οὐ τούναντίον, ἢ
 ἀταξία, ὄχλος πραγμάτων, ὅπως ἔτυχε τὴν θέσιν ἐχόντων.

Περὶ Τελειότητος καὶ Ἀγαθότητος.

§. κθ. Παρὰ τὸ τέλος παρωνομάσθαι ἢ τελειότης δοκεῖ. οὐδὲν
 γὰρ ἂν εἶη, ἀλλ' ἢ ἀκρότης, καθ' ἣν γενομένῳ τῷ πράγματι οὐδὲν
 ἄλλείπει τοῦ κατὰ φύσιν· ἔστιν οὖν, ἃ μὲν ὑφ' ἐνὸς κατὰ τὴν ἀκρό-
 τητα ταύτην γνωρίσματος ὀριζόμενα, οἳα εἰσὶν αἱ ποιότητες μάλι-
 στα. ὡς αἱ μαθήσεις, ἐπισῆμαι, καὶ τέχναι· οἶον, ποιητικὴ, ῥητορικὴ,
 μουσικὴ, γραφικὴ, ἀγαλματοποιητικὴ, ἵππικὴ· καὶ τὰ τοιαῦτα· ἔστι
 δ' ἃ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἅμα, οἳα εἰσὶν αἱ οὐσίαι· διὸ ἐκείνων μὲν ὡς
 προσόντων, τούτων δὲ ὡς ὄντων θεωρεῖται ἢ τελειότης· κακείνων
 μὲν ἀπλῆ τις καὶ ἐν ἐπιτάσει τυγχάνει γε οὔσα, (*) οἳα ἢ κατ' ἐπι-

(*) Οἳα μάλιστα ἢ πραότης τοῦ Ἰησοῦ, δυναμένου μὲν μόνῳ νεύματι τοῦ ἑαυτοῦ ἐχθροὺς
 ἀφανίσαι, μὴ θελήσαντος δὲ, τὴν κατ' ἐπίτασιν ἀκρότητα ἔσχειν· ὁμοίως δὲ ἢ τοῦ Ἰουδα
 κακία, μὴ θελήσαντος μετανῆσαι, καὶ συγγνώμης τυχεῖν.

σήμεν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ αἰ' παραπλήσια τελειότητες· τοῦτων δὲ κατὰ σύνθεσιν πως, ἧς ἐν τῷ τῶν προσόντων πλήθει, ὧν οὐσία τις μετέχει νοεῖται, θεωρεῖται τὸ πλήρωμα· Πρὸς δὲ τούτοις, τῆς ἀπλῆς αὐ' πάλιν ἡ μὲν ἐστὶν ἀναύξητος πάνυ καὶ ἀμείωτος, καὶ ἐν ἀπειρίᾳ τὴν ἀκρότητα ἔχουσα, ὡς ἡ τελειότης τῆς ὑπερτάτης καὶ ἀκηράτου φύσεως. ἡ δὲ τοῦ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐστὶ δεκτικὴ, ὡς ἡ τῆ πεπερασμένη φύσει ἀνήκουσα· τὸ μὲν γὰρ ὑπέρτατον ὄν καὶ ἐπιτάσει καὶ πληθεῖ μεθ' ὑπερτελοῦς τῆς ἀπλότητος τὰς ἀπλᾶς ἀπλῶς τελειότητος ἐν ἀπειρίᾳ ἔχον, ἡλικας καὶ ὄσας οὐδ' ἂν ἐξισχύσειε νοῦς ἀνθρώπου περινοῆσαι, ἀπειροτέλειον καὶ ἀπλῶς τέλειον ἐξυμνεῖται· Τῶν δὲ παρ' αὐτὸ ὄντων, ὅσα μὲν τῆς τῶν ἐσχάτων ὄρων τῶν τε κατ' ἐπίτασιν καὶ πληθὺν προσανηκούσης αὐτοῖς τελειότητος ἐστὶν εὐμοιρήσαντα, τέλεια ἤκουσε καὶ αὐτὰ κατὰ τοῦτο· ὅσα δ' ἂν ἐλαττώται, ὡς τῶν κατὰ ταῦτα ἐσχάτων ὄρων μὴ ἐφικνούμενα, καὶ ὅσων, τοσοῦτον ἄλλο ἄλλου ἀτελέστερα ἐξέλεγχεται· Διὸ τὰς ἐλάσσους τῶν τελειότητων ἐν παραθέσει πρὸς τὰς μείζους ταῖς ἀτελειότησι μᾶλλον συγκατατάττειν οὐθὲν ἂν κωλύοι· τὸ γὰρ ἥττον τέλειον, πρὸς τὸ μᾶλλον τοιοῦτον παραμετρούμενον, ἀτελές ἐστὶ· λέγεται δ' οὖν τέλεια τὰ μὲν, ἠθικῶς· τὰ δὲ, φυσικῶς· τὰ δὲ, μεταφυσικῶς· καὶ ἠθικῶς μὲν, εἴτις ἐκ περιουσίας ἀρετῶν, ὧν ἐκ λιπαροῦς μελέτης ἐν ἔξει ἐγένετο, τέλειος οὕτω κατέστη· φυσικῶς δὲ, ὅς ἂν ἐν ἀκροτάτῃ εὐεξία καὶ ἀκμῇ τῶν κατὰ φύσιν αὐτοῦ προσηκουσῶν τῷ εἶδει δυνάμεων, εἴτε ἄνθρωπος εἴη οὗτος, εἴτε ἵππος, ἢ ὀτιοῦν, τέλειος ἢ μεταφυσικῶς δὲ τέλειόν τί ἐστιν, εἰ πάνθ' ὅσοις αὐτοῦ ἡ φύσις γνωρίζεται, κατὰ τὸ πλήρες ταῦτα πλουτεῖ, ὡς ὁ χρυσὸς τὸ σερρὸν, τὸ χλωρὸν, τὸ βαρὺ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

§. λ. Ἡ δὲ ἀγαθότης τελειότης τις καὶ αὐτὴ τυγχάνει γε οὔσα, καὶ κατὰ τοῦτο αὐταί γε διενέγκοιεν ἂν ἀλλήλων· ἡ ἢ μὲν πρὸς τὰς γνωστικὰς τοῦ νοῦς ἀναφέρεται δυνάμεις· ἡ δὲ ἀγαθότης πρὸς τὴν προᾶξιν ἀφορᾷ, τὴν θέλησιν καὶ τὴν ὄρεξιν τελειοῦσα· ἡ μὲν, ἐν τῷ νοητῷ· ἡ δὲ, ἐν τῷ βουλητῷ καὶ ἐφετῷ τὸ τέλειον ἔχουσαι· ἐστὶ γὰρ ἀγαθὸν, οὗ πάντες ἐφίενται ἄνθρωποι· ἀλλ' ὥσπερ ἡ τελειότης

οὕτω καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ μᾶλλον καὶ ἤττον μετέχουσα, ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ ἔστι πολλάκις οὐχ ἡ αὐτὴ, ἐλάττων καὶ μείζων, ἢ ἐκάστω μᾶλλον καὶ ἤττον τὴν θέλησιν τελειοῖ, ἑαυτῆς γιγνομένη. ἔχει δὲ αὕτη ἀντίθετον τὴν κακίαν ἀπλῶς τε καὶ σχετικῶς· ἀπλῶς μὲν, τὴν ἀπλῶς πρὸς αὐτὴν ἀντιβαίνουσαν· σχετικῶς δὲ, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν πολλαχῆ τῆς ἄκρας ἐλλείπεται ἐπιτάσεως. Καθ' ὅσον οὖν ἐλλείπεται, κατὰ τοῦτο κακὸν ἔστι· καὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν, κακοῦ πη γενόμενον αἴτιον, κακὸν λογισθήσεται· οἷα εἰσὶν ὁ πλοῦτος, ἡ δούξα, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅσα γε ὑποτυφώσαντα, εἰς ὕβριν τοὺς ἔχοντας πηλάκις κατήνεγκεν· Ἄλλὰ περὶ τούτων ἐν τῇ ἠθικῇ εἰρήσεται ἀκριβέστερον (ριά. καὶ ἐξῆς.)

Περὶ Εὐδαιμονίας·

λά. Εὐδαιμονίαν σαφῶς ὀρίσασθαι τοῖς τε πάλαι καὶ τοῖς ἔπειτα φιλοσόφοις διαπεφώνηται· οὐδὲ γὰρ ξυνοῦν ἀλλήλοις περὶ ταύτης ἐφθέγγαντο. Ἀρίστιππος μὲν γὰρ ἐν τῇ τοῦ σώματος ἡδονῇ αὐτὴν περιώρισεν· ἀνεκτότερον δὲ πολλῶ τούτου πεφιλοσόφηκε περὶ αὐτῆς ὁ Ἐπίκουρος, ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονὴν αὐτὴν μεθαρμόσας. οἱ δὲ Στωϊκοὶ αὖθις εἰς τὴν τῆς ψυχῆς περὶ τὰ δεινὰ καρτερίαν μετήνεγκαν· ὁ δὲ ἐκ Σταγείρων πάλιν ὄλων ἐσμὸν ἀρετῶν καταλέξας, ἐν τούτῳ ἔφη τὴν εὐδαιμονίαν συνίστασθαι. (*) Τῶν

(*) Λί κατ' Ἀριστοτέλην ἀρεταί, καὶ αἱ ἐκατέρωθεν αὐτῶν μάλιστα ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις φέρονται αἰδέ·

Θρασύτης . . .	ἀνδρία . . .	δειλία . . .
Ἀκολασία . . .	σωφροσύνη . . .	ἀναίσθητία . . .
Ἄσωτεία . . .	ἐλευθεριότης . . .	ἀνελευθερία . . .
Ἀλαζονία . . .	μεγαλοπρέπεια . . .	μικροπρέπεια . . .
Κέρδος . . .	δίκαιον . . .	ζημία . . .
Αὐθάδεια . . .	σεμνότης . . .	ἀρέσκεια . . .
Πανουργία . . .	φρόνησις . . .	εὐήθεια . . .
Χαυνότης . . .	μεγαλοψυχία . . .	μικροψυχία . . .
Φιλοτιμία . . .	_____ . . .	ἀφιλοτιμία . . .

δὲ νεωτέρων αὐθις ἄλλου ἄλλην τῶν αἰρέσεων τούτων προσελλομένων Λινέκιος ἐν τῇ τοῦ ἀληθοῦς ἀγαθοῦ ἀπολαύσει, καὶ τῇ τοῦ κακοῦ ἀπουσίᾳ τὴν εὐδαιμονίαν συνίστασθαι ἀπεφάνετο· ἀληθὲς δ' ἀγαθὸν ἐν οἷδε μόνον ἕξοχον καὶ ἀκρότατον, τὸ ὑπέρτατον ὄν· οὐ ἢ ἀπολαύσεις, ὡς ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐν τῷ μετὰ θάνατον βίῳ· καὶ ταῦθ' οὕτως ἔχειν οὐδὲν ἀοἶμαι εἶναι τὸν ἀντεροῦντα· καὶ ἡμῖν ἐν τῇ Ἠθικῇ μάλιστα τοῦτο ἔσαι· ἀλλ' ἤδη ζητεῖται, εἴτις καὶ τῷδε τῷ βίῳ εὐδαιμονία ὑπάρχει· Ὅτι μὲν οὖν ἐν τῇ ἡσυχίᾳ καὶ ἀταραξίᾳ ὑφίσταται τῆς ψυχῆς αὕτη, σύνοιδε πᾶς τις, ἀφ' ὧν αὐτὸς τε ἕκαστος τυγχάνει ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν ἀλλοιούμενος, καὶ τοὺς ἄλλους ὄρᾳ τοῦτο πάσχοντας. Τοῦτ' ἀλλ' οὖν γενέσθαι ἡμῖν διηνεκὲς μὲν οὐδενὶ δυνατὸν (πολλῶν γὰρ πρὸς τοῦτο, καὶ ὧν κατέτελεξεν ὁ φιλόσοφος ἀρετῶν ἀπασῶν ἐγκρατεῖς ἡμᾶς δεῖ γενέσθαι ὁ ράδιον οὐδενί) ἐν μέρει δὲ, καὶ διαλειμμάτων ἄλλος ἄλλου εὐδαιμονέστερος γίγνεται, ὁ τῶν παθῶν ἐπικρατέστερος, καὶ τοῖς παροῦσιν ἐν ὑγιείᾳ τοῦ σώματος ἀρκούμενος μάλιστα (*). ἐκεῖνο δὲ νῦν ἔτι ζητεῖται, πότερον, πλείω χρόνον ἐν ἀταραξίᾳ τῆς ψυχῆς, ἢ ἐν κακοδαιμονίᾳ διάγομεν; τοῦτο μὲν οὖν ἄλλος ἄλλου, ὡς εἴρηται,

Ὀργιλότης.	πραότης.	ἀοργισία.
Ἀλαζονία.	ἀλήθεια.	εἰρωνία.
Βομολοχία.	εὐτραπελία.	ἀγροικία.
{ Ἀρέσκεια }	φιλία.	{ δυσκολία }
{ Κολακεία }		{ δυσπαρεσία }
Κατάπληξις.	αἰδώς.	ἀναισχυντία.
Φθόνος.	νέμεσις.	ἐπιχαιρεκακία.

ταῦτα δὲ καὶ ἄλλως ἐν ἄλλοις κεῖνται.

(*) Ἐστὶ δ' ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ ἠθους πολὺ συμβάλλεται πρὸς εὐδαιμονίαν· πρῶτον μὲν γὰρ τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς ἀγαθὸν τι πεποιηκόσι πολλὴν ἔχει τὴν ἡδονήν· δεύτερον δὲ τὸ τῶν παθῶν κρατεῖν, καὶ τὴν φαντασίαν (περὶ οὗ εἰρήσεται μάλιστα ἐν τῇ Ἠθικῇ) ὑφ' ἧς παντοίως ἡ ψυχὴ παραφέρεται, καλῶς κυβερνᾶν, πολὺ τῆς ὑπαρχούσης ἀφαιρεῖ κακοδαιμονίας· τρίτον δὲ, καὶ ἀσχολίαν τινὰ εὐρεῖν περὶ ὅτιοῦν οὐκ ὀλίγον συνοίσει· ἢ μὲν γὰρ διηνεκὲς ἀργία ἐχληρίας μήτηρ ἐστίν· ἢ δὲ περὶ τι διατριβὴ τὴν ἀπ' ἐκείνης ἀχλὺν εὐθὺς διεσκέδασεν.

διάφορον ἔχει· εἰδέ γε τὸ κεφάλαιον θεωρήσομεν, εὐρήσομεν ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ πλεῖον εὐδαιμονοῦντας· πλείω γὰρ, οἶμαι, τοῦ χρόνου μόρια ἐν εὐδαιμονίᾳ διαγιγνώμεθα· οἷον, ἐν δείπνοις, ἐν πότοις, ἐν διατριβαῖς, ἐν μελέταις, ἐν ἀναγνώσεσιν, ἐν προσευχαῖς, ἐν θεαῖς, ἐν ἐορταῖς καὶ πανηγύρεσι, καὶ ἔργοις παντοίοις, τὸ ἡδὺ παρακείμενον ἔχουσιν· Ἀλλὰ καί τοι ταῦθ' οὕτως ἔχουσιν, ὁ βραχυς ἐκεῖνος, καθ' ὃν κακοδαιμονοῦμεν, χρόνος μακρότερος ἡμῖν πολλῶ τῷ μέτρῳ δοκεῖ τοῦ πλείονος ἐν εὐδαιμονίᾳ· ὁ μὲν γὰρ τῆς εὐδαιμονίας, ὡς ἀκορέσως προσεχούσης τῇ γαλήνῃ καὶ ἡδονῇ τῆς ψυχῆς, παραιρεῖται τὴν αἴσθησιν ἑαυτοῦ, ἡδιστος διαρρέων· τοῦτέστιν, ἢ τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ παρόντα ἡδὺ προσοχὴ οὐ συγχωρεῖ καὶ τῆς τοῦ χρόνου βροτῆς αἴσθησιν λαβεῖν· ὁ δὲ τῆς χείρονος μοίρας, ὡς πασχούσης ἐκείνης, καὶ σπευδούσης ἀποδράναι τὴν ἀπὸ τῆς ἀλγηδόνος αἰεὶ ἀηδῖαν, δριμυτέραν, καὶ δὴ καὶ χρονιωτέραν κατά γε δόκησιν παρέχει τὴν αἴσθησιν· Κατὰ γοῦν τοῦτο διερμηνευθήσεται μάλιστα καὶ τὸ τοῦ Προφήτου· ὅτι τοῖς σωθησομένοις ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ παρουσίᾳ χίλια ἔτη, ὡς ἡμέρα ἢ ἑχθές· δῆλον δ' ὅτι καὶ τοῖς ἀπολουμένοις ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ἢ παροῦσα ἡμέρα ὡς χίλια ἔτη· ἢς ρῦσαι ἡμᾶς ὁ Θεός!

BIBLION Β'.

Η ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ.

§. λβ. Κόσμος τὸ δε τὸ πᾶν ἤκουσεν, ὡς κατὰ κόσμον καὶ πληρεςάτην ἀρμονίαν παρὰ τοῦ σοφοῦ παραχθὲν ἀρχιτέκτονος· Πυθαγόρας δὲ πρῶτος φέρεται ὁ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν ἀποδεδωκώς τῷ παντί. Παρὰ δὲ τὸ κόσμος καὶ λόγος παρωνόμασαι ἢ περὶ τούτου ἐπισημῆ Κοσμολογία, ὡς λόγον ἀποδιδούσα ἐν γένει τοῦ κόσμου· ὁ δὲ πρῶτος περὶ αὐτῆς ἰδίᾳ πραγματευσάμενος Βόλφιος εἶναι ὁ Γερ-

μανὸς παρὰ πάντων κλείζεται ὡς τῶν πρὸ αὐτοῦ σποράδην καὶ ἀναμίξιν ἐν ταῖς φυσικαῖς καὶ μεταφυσικαῖς θεωρίαις ἀψυμένων τοῦ πράγματος, ὁ δὲ τὰ οὕτω παρ' αὐτῶν εἰρημένα ἀκριβῶς ἀναλέξας, καὶ εἰς ἓν εὐμεθόδως μάλιστα καταλέξας, καθαρὰν ἐπιστήμην τὴν περὶ Κόσμου πραγματεῖαν ἀπέφηνε. Κοσμολογία τοίνυν ἐστὶν ἐπιστήμη ἐν γένει θεωροῦσα τὸ δε πᾶν, ὡς ὅλον τι ἐκ πολλῶν μερῶν συνιστάμενον· εἰ γὰρ καὶ τῇ φυσικῇ ἐπιστήμῃ ὁ κόσμος ἐστὶν ὑποκείμενον, ἢ καὶ φύσις ὠνόμασαι μάλιστα, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς θεωρίας ἐστὶν ἑκατέρωθεν διάφορος· ἢ μὲν γὰρ Φυσικὴ τὸν παρόντα τοῦτον καὶ ὑφεστῶτα κόσμον, ὡς ἔχει φύσεως, θεωροῦσα, τὰ προσόντα πάθη καὶ τὰς μεταβολὰς τῆς ἐνύλου καὶ αἰεὶ κινουμένης οὐσίας πολυπραγμονεῖ· ἢ δὲ Κοσμολογία τοῦτον τε αὐτὸν ἐν γένει καὶ κατ' ἀφαίρεσιν κούφω τοῦ νοῦς πτερῶν τυγχάνει πολυπραγμονοῦσα, καὶ δὴ καὶ περὶ ἐτέρου, εἴτις δυνατὸς παρὰ τοῦτον ὑφίστασθαι, τὴν σκέψιν ποιεῖται.

§. λγ. Περὶ ταύτης οὖν καὶ ἡμῖν δόξαν γράφειν, οὐ περὶ τὰς δόξας, ἅς τῶν τε πάλαι καὶ τῶν ἔπειτ' αἰνες εἰκῆ ἔπλασαν, οἷον ψυχὰς ὀλικὰς, αὐτόματά τε, καὶ εἰμαρμένους διεπούσας τὸν κόσμον εἰσαγαγόντες, ἐνδιτρίψομεν· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὅσα μάλιστα οἱ ἀμφὶ τὸν Καρτέσιον ἔπλασαν, τοῖς πρὸς ἡδονὴν φιλοσοφεῖν ἐγνωκόσιν ἐάσαντες, διαιροῦμεν τὴν ὅλην πραγματεῖαν εἰς κεφάλαια τέσσαρα· πρῶτον μὲν, περὶ Κόσμου· δευτέρον δὲ, περὶ Ἀρχῶν, ἐξ ὧν τὰ σώματα· τρίτον δὲ, περὶ τῶν ἐνοουσῶν ταῖς οὐσίαις δυνάμεων, καὶ τῶν φύσει κειμένων νόμων· καὶ τέταρτον περὶ Ἀρχῆς καὶ Τελειότητος κόσμου.

Περὶ Κόσμου.

§. λδ. Κόσμος μὲν πρῶτον τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς τουτὶ ἡμῖν ὁρώμενον σύστημα λέγεται· δευτέρω δὲ λόγῳ καὶ ἡ τῶν ὄλων καθ' ἑαυτὰ καὶ πρὸς ἀλλήλα ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῖς ἐντεθειῶσα τάξις καὶ διακόσμησις· ἐπειδὴ δὲ ἡ φύσις ταῖς τῶν ἐπὶ μέρους δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐκ τούτων ἐνεργείαις (ι'α'), ἄλλων ἄλλως εἰς ἐνὸς τέλους συν-

φεινόντων ἀπάντων ἐπίτευξιν, ὃ ἐστὶ τὴν ἁρμονίαν καὶ συντήρησιν τοῦ παντός, αἰεὶ κινουμένη τυγχάνει γε οὔσα, εἴη ἂν καὶ ὁ Κόσμος δραστήριος. Ἀλλ' ἵνα ἀπὸ τῆς τῶν ὀρωμένων θεωρίας ἐπὶ τὴν καθολικωτέραν αὐτοῦ χωρήσωμεν ἔννοιαν, πέντε ἐκεῖνα προέξεταξέον, αὐταῖς ταῖς αἰσθήσεσι διδασκάλῳ χρωμένους· Πρῶτον μὲν, ὅτι πολλὰ τῶν ὑφeszώτων κατὰ διαμοῖνῃν κείται, συνυφeszωτά τε ἀλλήλοισ καὶ συνυπάρχοντα· οἷον οὐρανὸς ὀρώμενος ἄνω, καὶ γῆ κάτω ἡμῖν ὑποπόδιον, παντοδαπὰ ζῶα τρέφουσα· ἄνωθεν μὲν φωστῆρες τε καὶ ἀστέρες συγχορευόντες κύκλῳ διηνεκῶς· κάτω δὲ ζῶων εἶδη μυρία, δένδρων τε καὶ φυτῶν παντίων, ποταμῶν τε καὶ θαλασσῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, τῶν μὲν μειζύων, τῶν δὲ ἐλασσύων· ἃ δὴ πάντα, οἷόν τινα τοῦ ὅλου σώματος μέλη, συνδιαμένει, τὴν ὀλοσχέριαν τῷ παντὶ παρεχόμενα. Δεύτερον δὲ, ὅτι πολλὰ ἐν τῷ διαδέχασθαι ἀλλήλα συνυφeszηκεν· οἷον, ἡ νύξ διαδεχομένη ἡμέραν, καὶ ἡμέρα ἐκ νυκτός ἀπαυγάξουσα· τὰ τε ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ἀλληλοδιαδόχως γιγνόμενα καὶ φθειρόμενα, ὕδωρ εἰς ἀέρα μεταβαλλόμενον, καὶ ἀήρ, συμπιλούμενος φύχει, εἰς τὴν τοῦ ὕδατος αὔθις τρεπόμενος φύσιν. Τρίτον δὲ, ὅτι καὶ αὐτὰ ταῦτα κατὰ τε ποσὸν καὶ ποιὸν, ζῶα τε καὶ φυτὰ, ἑτεροῖα καὶ ἐκάστην γιγνόμενα, αἰεὶ τε κινούμενα, καὶ τὸ ἡρεμεῖν ἀγνοοῦντα, οἷον δὴ τινα ροὴν καὶ ἀπορροὴν ὑφeszανται ἄπαυσον. Τέταρτον δὲ, ὅτι ἄλλο ἄλλου γιγνόμενον αἷτιον καὶ αἷτιατόν, οὔτω τὸ ἑαυτοῦ μέρος ἕκαστον παρεχόμενον, εἰς τὴν τοῦ ὅλου κόσμου συμπλήρωσιν συντελεῖ. Πέμπτον δὲ καὶ ἔσχατον, ὅτι μηδὲν ἐκτός τοῦ παντός τούτου ὑφeszεται, πρὸς ὃ ἂν ταυθ' ὡς μέρος πρὸς ὅλον ἀνάγοιτο· πόθεν γὰρ ἂν τις αἰὸς τε εἴη καὶ δεῖξαι τοῦτο, εἰ μὴ τις κρείττονι λόγῳ τῆς πανσθενουργοῦ δυνάμεως, ἢ καὶ τὰδύνατα δυνατὰ, ἔργον τίθεται τοῦτο; (*)

(*) Φέρεται παρὰ Πλουτάρχῳ Μητρόδωρός τις τῶν Ἐπικουρίων εἰπὼν, ἕνα εἶχον γεννηθῆναι ἐν μεγάλῳ πεδίῳ, καὶ ἕνα κόσμον ἐν τῷ ἀπείρῳ ὁμοίως ἄστοπον εἶναι· ἀλλ' αὐτοῦ οὐχ ὀλικῶς τὸ πᾶν ἴσως ἐστὶν ἐκδοχόμενος ἐν τῷ λόγῳ· τὰ δὲ τοῦ παντός μέρη κατὰ συστήματά τινα πλανητῶν εἰς κόσμους ὅλως μετασκευάσας· ἄλλως δὲ πῶς ἂν

τοῦτο ὅτι ἐστὶν ὁ κόσμος

Περὶ Ἀρχῶν, ἐξ ὧν τὰ σώματα σύγκεινται.

§. λέ. Διπτόν τι ἀρχῶν παρὰ φιλοσόφοις ὠμολόγηται εἶδος· αἱ μὲν γὰρ πρῶται εἰσὶν αἱ μὴτ' ἐξ ἄλλων, μὴτ' ἐξ ἀλλήλων γενομέναι· αἱ δὲ δευτέραι, αἱ ἐξ ἄλλων τινῶν ἀπλουστέρων· καὶ αἱ μὲν μεταφυσικαὶ ὀνομάζονται, αἱ κατὰ μόνην ἀφαιρέσιν ἐννοούμεναι, καὶ λόγῳ μόνῳ διακρινόμεναι· αἱ δὲ, οἷον μηχανικαὶ, αἰσθήσει μὲν οὐ, φαντασίᾳ δὲ ἀμυδρᾷ λαμβανόμεναι. Πρῶται μὲν οὖν ἀρχαὶ μεταφυσικῶς ἕτερον ὕλη καὶ τὸ εἶδος εἰσὶν, ὡς μὴτ' ἐξ ἄλλων ἀπλουστέρων, μὴτ' ἐξ ἀλλήλων γιγνόμεναι· ἕτερον γὰρ ὕλη αὐτὴ ὡς πρώτη τε καὶ ἀνείδεος ὑποτίθεται· καὶ τὸ εἶδος ὁμοίως μὴτ' ἐξ εἶδους ἑτέρου, καὶ τῆς ὕλης ἀφηρημένον· ὅτι δὲ αἱ ἀρχαὶ αἱ μεταφυσικαὶ αὗται καὶ πρῶται ἀκούουσαι, οὐ κενάτινα, ὡς τισὶν ἔδοξεν, ἐπινοίας ψιλλῆς εἰσὶν ἀναπλάσματα, ἀλλὰ φύσει τοῖς σώμασιν ἐνυπάρχουσι, τὸ μὲν φύσει ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων οὐσίας κατὰ συνυπόστασιν ἔχουσαι· τὸ δὲ μεταφυσικῶς, ἐξ αὐτῆς τῆς κατὰ τὸν νοῦν ἀφαιρέσεως, ἐπινοία μόνῃ ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμεναι, τοῦτο καὶ ἄλλως μὲν δυνατόν ἀποδειῖναι, ἀλλὰ καὶ τῶν πεφυκότων πρὸς ἀλλήλα μεταβάλλειν, γίγνεται φανερόν· παντὶ γὰρ τῷ μεταβάλλοντι δύο τινὲς ἀρχαὶ, ἐξ ὧν σύγκειται, ἐνυπάρχουσαι θεωροῦνται, ἢ μὲν εἰδοποιούσα, ἢ δὲ δεχομένη τὸ εἶδος· τὸ γὰρ μεταβάλλον, εἴγε φύσει πέφυκε μεταβάλλειν, (*) οὐδὲν ἄλλο πάσχει, ἢ ἂ μὲν τῷ εἶδει αὐτοῦ προσῆν, ἀφαιρεῖται· ἕτερα δὲ ἀντ' ἐκείνων προσεπιδέχεται, καθ' ἃ τῆς προτέρας ἢ δευτέρας κατάστασις διακρίνεται· τό, τε διακρίνον ἄρα καὶ διατέλλον, τό, τε διακρινό-

καυχῆσατο οὗτος τὸν ἀπειρον διέναι αἰθέρα πεπερασμένῳ νῷ, ὡς καὶ ἄλλους παρὰ τὸν ὁρώμενον εὐρεῖν κόσμους, εἰ μὴ τι ἐξ ἀποκαλύψεως;

(*) Φύσει μεταβάλλειν λέγεται τὸ οὕτω μεταβάλλον, ὡς μηδὲν αὐτῷ μετὰ τὴν μεταβολὴν ἀπολείπεσθαι, ὃν ἐκείνου τῷ εἶδει μόνον ἐωρᾶτο προσήκοντα, ἕτερα δὲ προσεγγίμεσθαι· διὸ καὶ Ἀριστοτέλης τὴν οὐσιώδη ταύτην μεταβολὴν ὀρίζομενος, μεταβολὴν ἀπεδίδου εἶναι τοῦ ὅλου εἰς ὅλον, ἥμισθα μένοντος τοῦ αὐτοῦ αἰσθητοῦ ὑποκειμένου· μεταβάλλειν δὲ κατὰ συμβεβηκός φημεν τὸ καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν διασωθῆναι τῷ αὐτῷ τῷ εἶδει προσήκόντων τὰ πλείονα.† Εὐγ. μεταφ. σφ.β.

ὅς ὁ αἰὼς ἢ ὕβρις

μενον και διοριζόμενον δύο εἰσὶν ἀρχαὶ πρῶται, ἡ ὕλη και τὸ εἶδος, φύσει τοῖς σώμασιν ἐνυπάρχουσαι.

§. λς. Ἐλθωμεν δὲ ἤδη και ἐφ' ἃς δευτέρας Ἀρχὰς ἔφημεν εἶναι τοιαύτας δὲ τὰς ἐξ ἄλλων εἴρηται εἶναι· και εἰσὶν αὐται αἱ ἄτομοι σωματικαὶ φύσεις, ὡς ἐξ ὕλης και εἶδους τῶν και πρῶτων οὐσῶν ἀρχῶν συγκροτούμεναι δευτέραι· δευτεραι μὲν μεταφυσικῶς· φύσει δὲ πρῶται· πρῶται γὰρ φύσει και αὐται· φύσει γὰρ οὔσαι ἀπλαῖ, οὔτ' ἂν ἐξ ἄλλων προτέρων συγκροτηθεῖεν (ἐννοητέον δὲ τὸ φύσει· εἶγε μεταφυσικῶς, ὡς ἐξ ὕλης και εἶδους συμπεφυκυῖαι, ἐβρέθησαν δευτεραι) οὔτ' ἂν εἰς ἄλλας ὑπὸ τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων ἀπλουστέρας ἀναλυθεῖεν. Μηχανικαὶ δὲ ἤκουσαν αὐται, εἶγ' ἐξ αὐτῶν διαφόρων ἐκτεινομένων, και ποικίλως σχηματιζομένων και διατιθεμένων (*) ἕκασθ' οὕτως εἰπεῖν οἰοῖται τεχνουργεῖται· Εἰσὶ δ' οὖν και αὐταὶ αἰσθηταὶ μὲν οὐ διὰ τὴν τοῦ ὄγκου σμικρότητα· φαντασίᾳ δὲ και μάλᾳ ληπταὶ· Ταύταις δ' οὖν τὰς πρῶτας εἶναι ἀρχὰς, καθ' ἃς, ὡς μηδέποτε μεταβαλλούσας, ἀκλινῆς ἡ φύσις ἐσῆξει, διαμένουσα αἰεὶ ἡ αὐτῇ, οὐδὲν ἀπεικός· και γὰρ ὄρωμεν αὐτὸ τὸ πῦρ τὸ διὰ πάντων τῶν σωμάτων διηκον, και μονοῦ πάντα καταναλίσκον, τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν συγκροτούμενα σύνθετα δυνάμενον εἰς τὰ, ἐξ ὧν συνέστηκεν, ἀναλύσαι· αὐτῶν δὲ τούτων μηδὲν κατισχύον, ἀδάπανα παρεᾶ και ἀλώβητα· ὡς συνιόντων αὔθις ἀλλήλοις τὸ σύνθετον εἰς τὴν προτέραν ἀποκαθίστασθαι φύσιν· οὕτω κατεπεῖξει πυρὸς διαλύεται μὲν ὁ χρυσός, τῶν μερῶν διασάντων ἀπ' ἀλλήλων τῇ τήξει· αὐτὰ δὲ τὰ ἀπλούστατα ἤκιστα τρέπεται διὰ συνιόντων ἐκείνων αὔθις, ἀποκαθίσταται· ὡς δ' αὐτως και ὕδατι ἀρθέντι εἰς ἀτμοὺς ἐκ λεπτόνσεως, τὰ πρῶτισα τῶν ἐν αὐτῷ μορίων ἄτρεπτα μείναντα, εἰθ'.

(*) Ἐκ τῆς ὁμοιότητος και ἀνομοιότητος πολλῶν ὄντων δέικνυται, ὅτι μήτε ἕκαστη τῶν ἀτόμων ἐκάστης ἑτεροφυῆς, και ἑτεροσχήμεν τυχάνει γε οὔσα, μήτε μὴν ἀπασαι φύσει και σχήματι ὅμοιαι· εἰ μὲν γὰρ δοῖμεν τὸ πρῶτον, οὐδὲν ἂν ᾖ ἐν ταῖς σώμασιν ὅμοιον· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ἀδύνατον ᾖ προκύψαι τινὰ τοιαύθ', ὥστε διαφέρειν ἀλλήλων εἶδει.

οὕτω ψύχους πηλήσει συσάντα, τὴν προτέραν φύσιν αὐτῷ ἀποδίδωσι· μυρία δὲ τοιαῦτά ἐστιν ἰδεῖν ἐν τῇ φύσει γιγνόμενα· ἐξ ὧν φύσεις τινὰς ἀπλυσάτας, ἀναλλοιώτους τε, καὶ πάντα ἀτόμους τῷ παντὶ ὑφesyάναι ἀνάγκη ὁμολογεῖν, ἅπερ ἂν εἴη τὰ πρῶτα στοιχεῖα, ὧν ἡ μὲν μίξις καὶ κρᾶσις τὴν γένεσιν· ἡ δὲ διάζευξις καὶ διάστασις, τὴν φθορὰν τοῖς συνθέτοις παρέχεται.

Περὶ τῶν ἐνοουσῶν ταῖς οὐσίαις· δυνάμεων καὶ τῶν ἐν τῇ φύσει κειμένων νόμων.

§. λζ'. Τὸ μέγα τοῦτο σύστημα τοῦ παντός ἐννοούμενον ὀλικῶς, ἐκ πλείονων ἄλλων συστημάτων ἀπλυστέρων, ὡς εἶδος, τῶν μὲν μειζόνων, τῶν δὲ ἐλασσόνων, καὶ μέχρι τῶν ἀπλυσάτων ἀτόμων οὐσιῶν τὴν ἀνάλυσιν ἐπιδεχομένων, συνέστηκεν· ταῖς οὖν τοιαύταις, ἐξ ὧν ἅπας ὁ διάκοσμος οὗτος συναρμολογεῖται, οὐσίαις καὶ δυνάμεις τινὰς, ἐξ ὧν αἱ ἐνέργειαι, δι' ὧν αἱ μεταβολαὶ, ἐν ~~ταῖς~~ ἡ τάξις καὶ ἡ διακόσμησις μάλιστα θεωρεῖται, (λδ.) ἐνεῖναι μὲν ἐπάναγκες φαίνονται· γινώσκειν δὲ ἡμᾶς αὐτὰς, ὅποιά ποτε τὴν φύσιν, ἐπ' ἀκριβὲς χαλεπώτατον· οὕτω, φέρε, ὁρῶμεν μὲν τὸ πῦρ πάντα καταναλίσκον, καὶ τὴν δυνάμιν ταύτην τὴν αὐτῷ ἐνοῦσαν ὁμολογοῦμεν· τῆς δὲ κατὰ τὸ καίειν τῆς κινήσεως τὴν αἰτίαν παντελῶς ἀγνοοῦμεν· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κατωφερὲς τῶν σωμάτων ἐπὶ τὴν βαρύτητα ἀναφέροντες, αὐτῆς ταύτης τὴν αἰτίαν καταλαβεῖν οὐ δυνάμεθα· τὰς οὖν τοιαύτας δυνάμεις, καθ' ἃς τὰ μὲν κινεῖν, τὰ δὲ κινεῖσθαι ἐν τάξει πεφυκότα τυγχάνει, νόμους ὠνόμασαν φύσεως· ἃς γὰρ ἡ φύσις κατὰ τε εἶδος καὶ γένος, καὶ καθ' ὅλα μεταβολὰς ἀπεργάζεται, ταύτας ἀπαραιτήτως κατὰ λόγον τὸν αὐτὸν, καὶ ἐν παραπλησίαις ταῖς περιστάσεσιν ὁμοίως ἀλλήλαις αἰεὶ ἐκτελεῖ· διὸ καὶ νόμοι τῆς φύσεως ἤκουσαν, αἰσθήσει μὲν καὶ πείρα ἡμῖν ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων φαινόμενοι· ἐκ δὲ τῶν προτέρων παντελῶς ἀγνοοῦμενοι, ἃ τε δὴ καὶ τῶν δυνάμεων αὐτῶν, καθ' ἃς οἱ νόμοι, τὸ πλεῖστον μέρος ἀγνοουμένων. (*)

(*) Ἐν τούτοις διακριτέον τὸ κατὰ φύσιν, καὶ παρὰ φύσιν, καὶ ὑπὲρ φύσιν κατὰ

§. λγ. Τὴν οὖν ἔνυλον φύσιν πρῶτον ἀκριβῶς διασκεψάμενοι οἱ φιλόσοφοι, τοιαύτην εὗρον, ὥστε μὴ δύνασθαι μηδαμῶς μηδεμίαν ὑφ' ἑαυτῆς ἑαυτῇ τροπὴν ἐμποιεῖν, μήτε ἡρεμοῦσαν κινεῖσθαι, μήτε κινουμένην ποτὲ ἡρεμεῖν, μήθ' ὃ φέρει σχῆμα, τοῦτ' ἐξ οἰκείας δυνάμεως μεταμεῖψαι. Ταύτην οὖν τὴν ἐκ φύσεως τῆ ὕλης προσοῦσαν νωθρότητα Ἀδρανείαν τῆς ὕλης ὠνόμασαν (κ.). κατὰ οὖν τὸ πάθημα τοῦτο τῆς ὕλης κείσθω νόμος τῆς Ἀδρανείας πρῶτος οὗτός:

» Ἐν οἰαδῆποτε κατασάσει ἡ ὕλη τεθῆ, ἐν αὐτῇ μενεῖ, εἰ μηδὲν ἔξωθεν ἀντενεργοῦν, ἢ μεταβάλλον ὑποθεθεῖη.

Ἐκ γοῦν τούτου προσεπιφύονται καθάπερ παραφυάδες ἐκεῖνοι.

» Τὸ ἡρεμοῦν σῶμα οὐκ ἂν κινήσειε ποτε αὐτὸ ἑαυτό· καὶ πᾶν τὸ κινούμενον σῶμα ὑφ' ἑτέρου κινεῖται.

» Πᾶν σῶμα τὸ ἐν κινήσει ὄν, οὐκ ἂν ὑφ' ἑαυτοῦ ἡρεμήσειε· καὶ πᾶν τὸ ἀπὸ κινήσεως ἡρεμοῦν, ὑφ' ἑτέρου πάντως τὸ ἡρεμεῖν προσλαμβάνει.

§. λθ. Δεύτερον δὲ κατιδόντες καὶ ἣν ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ ἔξωθεν ἐνεργοῦντα ἡ ἔνυλος φύσις, ἀπεφάναντο πᾶσαν μεταβολὴν αὐτὴν ἐπιδέχεσθαι, καὶ ἡρεμοῦσαν δύνασθαι κινήθῃναι ὑπ' ἄλλου ἔξωθεν ἐνεργοῦντος, καὶ κινουμένην αὐτὴς κατασχεθῆναι κατὰ πολλὴν ἀδιαφορίαν, τῆς κινήσεως λήγουσαν, ἢ γοῦν αὔξειν, ἢ μειοῦν τὴν κίνησιν κατὰ τοῦ κινουόντος, ἢ κωλύοντος περιὸν τῆς δυνάμεως· καὶ σχῆμα δὲ ἀμείβειν, καὶ ὅλως ἀδιάφορον εἶναι πρὸς πᾶσαν κατάσασιν τὴν αὐτῇ προσανήκουσαν. οἷον, ἔσω σώματα δύο, τὸ μὲν

φύσιν μὲν γὰρ ἐς τὸ κατὰ τοὺς κειμένους ἐν τῇ φύσει νόμους γιγνόμενον· παρὰ φύσιν δὲ, τὸ παρὰ τούτους συμβαῖνόν τι διὰ βίαν τῶν ἔξωθεν τινος ἐνεργούντων αἰτίων, ἤτοι διὰ πλεονεξίαν, ἢ δι' ἄλλειψιν, ἢ παρεκτροπὴν, καὶ ὅσα τοιαῦτα παρὰ τὸν τῆς φύσεως σκοπὸν τυγχάνει γιγνόμενα· ὑπὲρ φύσιν δὲ, τὸ ὑπὲρ τὴν τῆς φύσεως δυνάμιν ὑπὸ τῆς παναθενοῦς καὶ ἀπολύτου δυνάμεως τοῦ ὑψίστου τελούμενον· τὰ γὰρ θαύματα μόνως εἰσὶ τῆς κραταιᾶς χειρὸς αὐτοῦ ἔργα· ἐπειδὴ γὰρ οἱ νόμοι τῆς φύσεως, ὑπ' ἐκείνου ἐνοσταρέντες τῇ φύσει, τῇ βουλήσει αὐτοῦ ἀεὶ πειθαρχοῦσιν, ὑπ' ἐκείνου μόνου δύναιεν· ἐν καὶ τραπῆναι.

προσβάλλον, τὸ δὲ προσβαλλόμενον. Τούτων οὖν τὸ μὲν προσβαλλόμενον τοσοῦτον ἀνάγκη μεταλαβεῖν τῆς κινήσεως, ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς κατὰ τὴν προσβολὴν κινήσεως μέτρον· τοσοῦτον δὲ τὸ προσβάλλον ἀφαιρεθήσεται, ὅσον ἂν μεταδῶ τῷ προσβαλλομένῳ· προσεπιλογιζέσθω δὲ τούτοις καὶ ἡ κατὰ τὸν ὄγκον ἐκατέρωθεν δύναμις, καὶ κατὰ τοῦτο μετρεῖσθω ἡ κίνησις· ἡ γὰρ γῆ αὐτῆ, ἅπαν φημὶ τουτὶ τῆς ἀρούρης τὸ ἄχθος, ἐν ἡρεμίᾳ ὑποτιθεῖσα, κίνησιν ὑπὸ μιᾶς ἐπικαθεσθείσης ὀποσῆ· οὖν ἐπιδέξεται· ὁ αἰσθήσει μὲν οὐδενὶ τρόπῳ ἂν εἴη ληπτὸν· λόγῳ δὲ καὶ θεωρίᾳ καὶ μάλα ἂν εἴη διααιρετόν· ὁ καὶ ἀνάπαλιν εἰς ταῦτόν· πάλιν ἤξει· κινουμένη γὰρ ἡ γῆ, ἣν προσκρούση τῇ μιᾷ, τοσοῦτον ἀποβαλεῖται, ἧς εἶχεν ὀρυγῆς, ὅσον ἐστὶν ἡ ἀπὸ τοῦ ὄγκου τῆς μιᾶς ἀντίστασις. Ταύτην οὖν τὴν τῆς ὕλης δεξιότητα Ἀδιαφορίαν καὶ δύναμιν παθητικὴν ὠνόμασαν οἱ φιλόσοφοι· ἦτις διενέγκοι ἂν τῆς Ἀδρανείας, ἢ ἡ ὕλη κατ' ἐκείνην μὲν νοθρά τις ἐστὶ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀμετάβλητος· κατὰ ταύτην δὲ εὐφυῶς καὶ ἐτοιμῶς δοκιμάζεται ἔχειν πρὸς πᾶσαν μεταβολήν. Κεῖσθω οὖν καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἰδιοτροπίαν δεύτερος νόμος ὁ τῆς Ἀδιαφορίας ὁδὶ.

» Τῆς ἐν ἡ καίται καταστάσεως ἐν κινήσει, ἢ ἡρεμίᾳ ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ῥαδίως πέφυκεν ἡ ὕλη μετακινεῖσθαι καὶ μεθίστασθαι ὑπὸ τοῦ ἔξωθεν ἐπενεργεῖν δυναμένου.

Ἐκ δὲ τούτου προκύπτουσιν οἱ ἐξῆς.

Ἡρεμοῦσα μὲν ἡ ἔνυλος φύσις, ῥᾶς' ἂν ὑπὸ τοῦ ἐπενεργεῖν αὐτῇ δυναμένου εἰς κίνησιν μεταχθεῖν.

» Κινουμένη δὲ, ἀνάπαλιν ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι εἰς τὸ ἡρεμεῖν, ἢ γοῦν εἰς ἐλάττονα, ἢ μείζονα κίνησιν μετασείη.

§. μ. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τρίτην ἰδιότητα ἐνυπάρχουσαν τῇ ὕλει προσεπισκοπήσαντες, καθ' ἣν τοῖς ἔξωθεν ἐνεργοῦσιν ἀντενεργεῖν πέφυκε καὶ αὐτῇ ἀντιβαίνουσα, Ἀντιδράσιν τοῦτο ἐκάλεσαν· ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς αἰσθήσεως φανερόν τὸ λεγόμενον γίγνεται. πᾶν γὰρ σῶμα προσβαλλόμενον, ἀντιδρᾷ πρὸς τὸ προσβάλλον ἐπίσης· ἐκ δὲ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης καὶ μοῖραν αὐτοῦ τῆς κινήσεως ἀνάλογον

Ἐφ' ὄγκῳ καὶ τῇ κατὰ τὸν ὄγκον στερέωσιν ἀφαιρεῖται (λθ.). Ἔστι δὲ ἰδεῖν τὴν τοιαύτην Ἀντιδράσιν κατὰ τοὺς νόμους ἐκτελουμένην, οὐ μόνον ἐν τῷ ἀκίνητοῦντι πρὸς τὸ κινεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κινουμένῳ πρὸς ἄλλο κινεῖν τάχιον, ἢ ὅποσόν ἀντιθέτῳ κινήσει ἐν τούτοις γοῦν ἀλληλενέργεια καὶ ἀλληλοπάθεια θεωρεῖται· τό γε μὴν ἐκ μείζονος προσβάλλον ὄρμητις ὡς ἐνεργοῦν θεωρεῖται· ἂν πρὸς τὸ ἐξ ἐλάσσονος φερόμενον τῆς κινήσεως. τὸ δὲ μέτρον τῆς Ἀντιδράσεως ἀνάλογον τυγχάνει γε ἐν τῷ ὄγκῳ τοῦ ἀντιδρώντος· ὅσον γὰρ μείζον ταῦτο ἂν ᾖ, τοσοῦτον μᾶλλον μὲν ἀντέχει, ἕλλαττον δὲ κινεῖται. Κεῖσθω τοίνυν καὶ κατὰ ταῦτα τρίτος νόμος ὁ τῆς Ἀντιδράσεως οὗτος.

Αἱ τῶν σωμάτων ἐπενεργήσεις καὶ ἀντιδράσεις ἴσαι ἀλλήλαις εἰσὶ.

Ἐκ τούτου δὲ ἀναφύονται κακείνα,

Σῶμα κινήσεως μεταδὸν, τοσοῦτον ταύτης ἀφαιρεῖται, ὅσον μετέδωκεν.

Σῶμα κινήσεως μεταλαβὸν, τοσοῦτον ταύτης μετέλαβεν, ὅσον ἀφεῖλε.

Ταῦτα τοίνυν τρία εἰσὶ τῆς ὕλης γνωρίσματα, πρῶτον μὲν τὸ ἐπίσης πρὸς τε ἡρεμίαν, ἐν κινήσει οὔσαν· καὶ ἐν ἡρεμίᾳ, πρὸς κίνησιν ἀδρανῆ εἶναι· δευτέρον δὲ ἀδιάφορον πρὸς ἕκαστα τῶντα εἶναι, ἃ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ἐπενεργούντων αὐτῇ πέφυκε δέχεσθαι· τρίτον δὲ καὶ ἀντιδρᾶν ἀντιβαίνουσαν πρὸς τὰ ἔξωθεν αὐτῇ ἐνεργοῦντα δύναμιν ἔχειν. (*)

Ἐπειδὴ δὲ οἱ νόμοι οὗτοι συντελοῦσι πρὸς τὴν τοῦ παντός τάξιν καὶ διακόσμησιν, προσθέσει τούτοις καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ ἤθους λεγομένους τῆς φύσεως νόμους, ὡς καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν ὄλων διακόσμησιν συντελοῦντας, εἴγε φυλάτταντο· εἰσὶ δὲ οὗτοι εἶον κανόνες τινές, τὸ καθήκον καὶ μὴ καθήκον ἡμῶν εἰσηγούμενοι· καθ' οὓς τὰ ἐκ προαιρέσεως γιγνόμενα ἀπευθύνονται· καὶ πρῶτός ἐστιν ὁ θεὸς σέβειν ὑπαγορευόμενος· δεύτερος δὲ, τὸν πλησίον ἀγαπᾶν· τρίτος δὲ, ἑαυτὸν σώζειν· ταῦτα δὲ εἰσὶν ἢ τριττῆ τῶν καθηκόντων διαίρεσις· περὶ ὧν εἰρήσεται ἡμῖν ἐν τῇ Ἡθικῇ.

Περὶ Ἀρχῆς καὶ τελειότητος Κόσμου.

§. μα. Οὐ μικρὸν ζήτημα ἦν παρά τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις φιλοσόφοις περὶ τε τῆς ἀρχῆς καὶ τελειότητος τοῦ κόσμου· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀναρχὸν αὐτὸν διῶχυρίσθησαν εἶναι (ἐκ τίνος γὰρ ἂν καὶ λάβοι ἀρχὴν, μηδενὸς ἐκ μηδενὸς δυναμένου γενέσθαι;) οἱ δὲ τῇ ὕλῃ τὸ αἰώνιον καὶ οὐθύπαρκτον βιασθέντες προσθεῖναι, ἐκ ταύτης τὴν ἀρχὴν τῷ κόσμῳ ἀπένειμαν· οἱ δὲ, καὶ τῇ κινήσει· οἱ δὲ, καὶ τῷ αὐτομάτῳ· ἀλλὰ κινήσεις ἄνευ ὕλης, ἢ κινήσεις, πῶς ἂν εἴη; αὐτόματον δ' αὖ πῶς ἂν εἴη, ὅποτε πᾶν τὸ γιγνόμενον προϋποτίθῃσι τὸ ἐξ οὗ παράγεται αἰώνιον; Ταῦθ, οὗτοί γε, καὶ ἄλλοι ἄλλως, ὡς ἕκαστος δραστηριωτέρας φαντασίας τετύχηκεν, οὕτω μᾶλλον ἑτερατεύσατο· τῶς δ' οὖν ταῦτα χαιρετῶ· Ἡμεῖς δὲ ἱεροῖς τε λόγοις πισεύοντες, καὶ λόγῳ ὀρθῶ οὐχ ἧττον ἐπόμενοι, ἐκ τοῦ μηδενὸς τὸν κόσμον ὁμολογοῦμεν παρῆχθαι· θεὸν δὲ εἶναι τὸν παραγαγόντα, τὸν ταῦτα δυνάμενον, καὶ τοῖς νοῦς ἀνθρώπινος οὐ χωρεῖ τὴν τοῦ τρόπου κατάληψιν· εἶδ' οὖν χρὴ καὶ λόγῳ τοῦτ' ἀποδείξαι, λέγομεν μὴδ' οὕτω δυνατὸν αἰώνιον τὸν κόσμον ὑπάρχειν· τῶν γὰρ αὐτῶν συντιθέντων οὐδέτερον ὑπάρχει αἰώνιον, οὐχ ἢ ὕλη, οὐ τὸ εἶδος· τῆς μὲν γὰρ ἢ ἀπ' αἰῶνος ὑπάρξεις λίαν ἀτοπῶς τὴν ἐπ' ἄπειρον ἂν συνήγαγε πρόοδον· το δὲ, ἐξ ἀνάγκης ἐκείνη συμπαρομαρτεῖ· ἔπειτα τὸ αὐθύπαρκτόν ἐστιν ὃν αναγκαῖον (υἷ.)· τοῦτο δ' οὐκ ἂν εἴη μὴ ἀνεξάρτητον εἶναι, οὐ μόνον τῇ ἑαυτοῦ ὑπάρξει, ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς ὑπάρξεως τρόπῳ· ὅ ἐστι, τὴν θ' ὑπαρξίν αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχειν, καὶ τὸν τρόπον τοῦ τοιούτου, ἢ τοιούτου ὑπάρχειν, ὑπὸ μηδενὸς ἐξῶθεν μὴτ' ἀφαιρούμενον, μὴτ' αὐξόμενον, μὴτ' μειούμενον, μὴτ' ἄλλως πως ἀλλοιούμενον· ἢ τοίνυν ὕλη πῶς ἐξῶθεν ἄλλο τε ἄλλως ἀλλοιώσεις ἐπιδεχομένη, πῶς ἂν εἴη οὐθύπαρκτός τε καὶ ἀνεξάρτητος; Ἄλλ' οὐ δὲ ἢ κινήσεις αἰθίς· φύσει γὰρ τὸ κινούμενον ἐξ ὕλης καὶ εἶδους συναπαρτίζεται. Οὐ δὲ μὴν τῷ αὐτομάτῳ καὶ τυχαίᾳ τινὶ φορᾷ τὴν τοῦ παντός ἀποδοτέον ἀρχὴν· τὸ γὰρ ἑναρμόνιον καὶ εὐρυθμον αὐτοῦ οὐ τυχαῖόν τι αὐτὸ ἀποδείκνυσιν· ἀλλὰ τὸ πάνσοφον ἀντικρὺς τῆς ἕκαστα χρήσεσι

καὶ τέλεσιν ὠρισμένοις καὶ πεπηγόσι δεδιητηκυίας Προνοίας λαμπρῶς καὶ ἀριδῆλως κηρύνται· οὐκοῦν ἐπὶ τὴν πρωτίστην αἰτίαν, τὴν πάνσοφον, παντοδύναμον, πανάγαθον, τὴν τελείαν καὶ ὑπερτελή τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν ἀνακτέον· Ἀλλὰ καὶ τὸ χρονικὸν ποσόν, καθ' ὃ παρῆκται καὶ τοῦτο τοῖς φιλοσοφήσασιν ἠμφισβήτηται· καὶ τοιούτο παρὰ τῆς θείας γραφῆς ἐξῆμέρον φέρεται· ἀπορεῖται γὰρ, φασί, πότερον ἀληθεῖς καὶ φυσικὰς ἡμέρας ταύτας ἢ γραφῆ ἀποφαίνεται, ἢ ἄλλως ἐκφράσεις εἰσὶ τινες ἐκ μεταφορᾶς, ὃ δὲ κόσμος ἐν ἀκαρεῖ παντοδυνάμῳ γεγένηται νεύματι; τοῦτο γὰρ καὶ τῆς θείας πρέπτον μᾶλλον μεγαλειότητι διὰ τὸ ἀπειροδύναμον εἶναι· καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι· ἡμεῖς δὲ τὰ τῆς θείας σοφίας ἐς ἄκρον ἐξιχνεύειν ἀδύνατοι ὄντες, σῶμεν καλῶς, ἐν οἷς ὁ θεόπτης Μωϋσῆς θειοτέρῳ νοτὶ περὶ τούτου περιλοσόφηκεν, ἐν ἑξῆς ἡμέραις φάμενος γενέσθαι τὸν κόσμον.

§. μβ. Οὐχ ἦττον δὲ καὶ περὶ τῆς τελειότητος αὐτοῦ διαπεριλονείκηται τοῖς αὐτοῖς· οἱ μὲν γὰρ, μὴ εἶναι τοῦτον τὸν τελειότατον· οἱ δὲ, τελειότατον πάντων εἶναι φασίν· οἱ μὲν οὖν τὸ τέλειον αὐτῷ ἀποδόντες, ἐκεῖνοις τοῖς λόγοις πείθονται μάλιστα ὁ θεός, φασίν, ἀπειροδύναμος ὢν, τό, τε τέλειον καὶ ὑπερτέλειον πλουτῶν, ἐδύνατο ἅμα ἀπείρους κόσμους παρὰ τοῦτον δημιουργῆσαι, ἀλλ' ἑνὸς μόνου χρείας οὔσης ἐνεργείᾳ ὑφίστασθαι, τὸν τελειότατον πάντων, ὦν δυνατὸς ἦν παραγαγεῖν, εἰκὸς προελέσθαι· ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι συνάγουσιν· Ἀλλ' εἰ μὲν μέχρι δεῦρο ἴσατο τὰ παρ' αὐτῶν περὶ τούτου φιλοσοφούμενα, οὐδὲν ἂν ἐκώλυε καὶ ἡμᾶς πειθόμενους τοῖς ἐκυτῶν ἔχειν λόγους· νῦν δὲ καὶ πύρισμα ἐκεῖνο προκύπτει ἄτοπον τοῖς καὶ εὐθεβέστερον φιλοσοφεῖν αἰρουμένοις, ὅτι καὶ τὸ τέλειον τοῦτο, ὃ τῷ κόσμῳ ἀπένειμαν, ἀπλῶς τέλειον ὑπετέπασαν εἶναι, ὥστε καὶ βουλόμενον τὸν θεὸν μὴ ἂν δύνασθαι προσθεῖναι τι τῆς αὐτοῦ τελειότητι· τοῦ γὰρ ἀπλῶς τελείου πῶς ἂν γένοιτο τελειότερον, καὶ οὕτως ἄπειρον τὸν θεὸν τῆς δυνάμει ὁμολογοῦντες, πεπερασμένον κηρύττουσι, περιαιροῦντες ἐν μέρει τὸ παντοδύναμον· ὃ πρὸς τῷ περιπίπτειν ἀντιφάσει, καὶ τῆς Πίστει οὐκ ἀνεπίληπτον.

§. μγ. Τῶν δ' αὖ ἀτελῆ τὸν Κόσμον δογματιζόντων οἱ μὲν, τὸ

ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἄτοπον ἐκκλίνει βουλόμενοι, τῆς γνώμης ταύτης ἐγένοντο· ἕτεροι δὲ ἰδίαις δουλεύοντες λογισμοῖς, καὶ οἱ πεπερασμένοι εἰς τὸ ἄπειρον τῆς θείας σοφίας καταθρασυνάμενοι ἐμβατεύσαι, εἰς ἀλλοκότους ἰδέας ἐξώκειλαν, ἐλαττώματα τοῦ μεγάλου καταλέγοντες κόσμου, καὶ ἐπιδιορθώσεις ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς ἑαυτῶν καρδίας ἐκφέροντες, καὶ συχνὸν παρ' αὐτοῖς τὸ, ἄμεινον ἂν ᾖν, εἰ οὕτω τύδε, ἢ τόδε δεδημιούργητο· καὶ ἄλλα μυρία κατὰ τῆς θείας βλασφημοῦσι σοφίας, κακῶς εἰδότες, ὡς τὸ πεπερασμένον διὰ τοῦ ἀπείρου διηξαι ἀδύνατον· ὅποτε γὰρ καὶ τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀποβαινόντων ἀγνοοῦμεν πολλάκις τὰ αἷτια, ἤπουγε δὴ μᾶλλον τυφλωτοίμεν ἂν πρὸς τὴν ὅλην τοῦ παντός ἀρμονίαν, ἔνθα πλῆθος ὅσον αἰτίων τε καὶ αἰτιατῶν, καὶ τῶν αὐτῶν, ἄλλως θεωρουμένων, ἀμφοτέρα ὄντων (κέ.) τοῖς σωφρόνως φιλοσοφοῦσιν, ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλουμένη πανταχόθεν παρίσταται· τί γὰρ ἂν καὶ εἴποι τις ὁ ἐν ἀκρατάτη γεννηθεὶς ἀμαθία, καὶ μήτε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γνῶσιν, ὕπερον παιδευθεὶς, δυνάμενος ἐπαρκέσαι, πρὸς μυρίαν συμπλοκὴν καὶ ἀλληλουχίαν αἰτίων τε καὶ αἰτιατῶν, ἃ δι' ἀπόστασιν, ἢ διὰ λεπτότητα τὴν ὄρασιν ἀποφεύγουσιν, ὅποτε οὐδὲ τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ σκῆνει τουτῷ πολλῶν τὸν λόγον ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν; Ἄλλ' ἰλήκοις αὐτοῖς, Δέσποτα, ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ σοφός!

§. μδ. Ἐκ τούτων οὖν θαυμάζειν ἔπεισι καὶ τῶν πρώτων τῆς εὐθείας, καὶ τῶν δευτέρων τῆς τόλμης· τούτων μὲν, ὡς τοσοῦτο ταῖς ἑαυτῶν ἐπινοίαις ἐπιθαρρήσαντων, ὥστε καὶ τοῦ ἀπειροσόφου ὑπερανίστασθαι σοφία καταθρασύνεσθαι· ἐκείνων δὲ, ὡς τοῖς θείαις βουλομένων ἐμβατεύειν βουλευμασιν, ὥστε καὶ μαθεῖν ἐθέλειν, εἰ τὸν τελειότατον, ὧν ἐδύνατο δημιουργῆσαι κόσμον, ὁ ἀπειροδύναμος εἴλετο· καὶ τοι εἰ μὲν αὐτὸ πρὸς αὐτὸ θεωροῦντες τὸ τέλειον, ταῦτα λέγουσιν, εἶεν ἂν μέτρια λέγοντες· τέλειος γὰρ ὁ κόσμος καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενος, ὡς ἐκ τελείων μερῶν συναρμολογούμενος· καθάπερ καὶ μηχανὴν τινα τὸ τέλειον ἔχειν φαμέν, τὴν ἐκ κανονικῶν μερῶν μετὰ συμμετρίας συγκεκριμένην· εἰ δὲ πρὸς τὴν θείαν δύναμιν τὸ τέλειον ἀναφέρουσιν, ἀνεπίληπτοι οὐκ ἂν εἶεν, ὡς ὄρον τῆς ἀπε-

ριωρίζω δυνάμει τοῦ θεοῦ ἀπονέμοντες, δέον τανάπαλιν, τὸν μὲν κόσμον πεπεράσθαι πιστεύειν· τὸν δὲ δημιουργὸν ἀπείρως παράγειν, ἢ τοῦτον, ἢ ἄλλον δύνασθαι τελειότερον· ἕκ τε γὰρ τῆς τῶν ὀρωμένων ὑποστάσεως τὸ πανσθενουργὸν καὶ ἀπειράγαθον τῆς θείας μεγαλειότητος γεραίρομεν· καὶ τῆς καλλονῆς καὶ διακοσμῆσεως οὐχ ἥττον τὸ προνοητικόν, καὶ ἀπειροτέλειον ἀνυμνοῦμεν· Οὐδ' αὖ ἐκ τοῦ ἐν χρόνῳ ποτὲ δημιουργῆσαι ἀλλοιώσιν τινα τῷ ἀναλλοιώτῳ προετρίβομεν· ὅπερ ἂν πάθοιεν μάλιца οἱ τῷ καθ' ἑαυτοὺς ἀδυνάτῳ ναὶ τὰ τοῦ θεοῦ βουλήματα πολυπραγμονεῖν θρασυνόμενοι· ἀλλ' ἀτρέπτῳ δυνάμει καὶ προαιωνίῳ βουλήματι, ὥσπερ καὶ ὅτε κάλλιον αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι καὶ τῇ φύσει προσῆκον, τὸ πᾶν δεδημιουργηκέναι πιστεύομεν· καὶ πάλιν, εἰ τῶν μὲν κρατούντων νόμων ἐκσάντων, ἐτέρων δὲ τῷ ἐκείνου νεύματι ἀντικατασάντων, παραλλαγὴν τινα καὶ ἀλλοίωσιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐβελήσειε τοῦ παντός ἀπεργάσασθαι, τίς ἀντισησεται τῷ ἐκείνου βουλήματι; τοιαύτην καινουργίαν τοῦ παντός καὶ ἐν ἀπορρήτοις μουύμεθα λόγοις, οὐρανὸν καινὸν, καὶ γῆν καινὴν ἐσομένην, κούδὲν ἄπιστον τοῖς εὐσεβεῖν αἰρουμένοις.

BIBLION Γ'.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ.

§. μέ. Ψυχολογία ἐστὶν ἐπιστήμη, λόγον, ὡς καὶ τοῦνομα δηλοῖ, τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν καὶ παθῶν ἀποδιδοῦσα· ψυχὴν δὲ τὴν ἐν ἡμῖν φαμὲν ἐννοοῦσαν οὐσίαν, περὶ ἣν, ὅσα τιμιώτερον μέρος τοῦτ' ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοσούτῳ μᾶλλον δεχοῦσιν οἱ

ἀρχαῖοι ἐνησχολῆσθαι· ἀλλὰ καί τοι πολὺν πρὸς γινῶσιν ἀγῶνα περὶ αὐτῆς ἐκεῖνοι πεποιήντο, οὐ δ' οὕτω ξυμφθὰ πρὸς ἀλλήλους ἐφθέγγαντο· οἱ μὲν, σωματικὴν τινα οὐσίαν· οἱ δέ, σωματικὴν μὲν οὐ, τοῦ δὲ σώματος οὕτως ἐξηρημένην, ὡς μηδὲν ἄνευ ἐκείνου δύνασθαι ἐνεργεῖν· οἱ δέ, καὶ πάνυ ἀσώματον δογματίσαντες· καὶ οἱ μὲν, θνητὴν· οἱ δέ, ἀθάνατον καὶ αὐτόχρομα νοῦν, οἷα δὴ καὶ ἐσιν, αὐτὴν ὑποθέμενοι· καὶ οἱ μὲν, μίαν ἐν ἅπασιν εἶναι ἀνθρώποις· οἱ δέ, ἐκάστω χωρὶς μίαν εἶναι· καὶ ἄλλοι ἄλλως· ὧν τὰς δόξας καταλέγειν ἐνταῦθα οὐ πρὸς ἡμῶν, τοῦπίτομον θηρωμένων· Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ὅσοι ἀποπλανηθέντες τοῦ ὄντος, εἰς ἀλλοκότους ἐξετραχηλίσθησαν δόξας, πρὸ ἑαυτῶν τῆς ἀπάτης τὸν ἔλεγχον ἔχουσιν· ἡμῖν δὲ τοῖς τῶν σφρονέστερόν τε καὶ εὐθεέστερον φιλοσοφησάντων περὶ αὐτῆς λόγοις ἐπομένοις, ὠρίσθω ὁδὸν· Ψυχὴ ἐσιν οὐσία πάσης πάντη καθαρεύουσα ὕλης, ἀπλή, ἀδιαίρετος, ἀφθαρτος, ἀθάνατος· καὶ περὶ ταύτης ἡμῖν ὁ λόγος ἐξῆς.

Ὅτι ἡ ψυχὴ ἐσιν οὐσία.

§. μς. Τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν διανοίᾳ περιλαβεῖν οὐκ ἂν ἄλλως ἡμῖν γένοιτο, ἢ ἐξ ὧν αὐτὴ πρὸς τε τὰ ἔξω καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐνεργεῖ· ἐξείη γὰρ ἂν οὕτω πως ἰνδάλλεσθαι περὶ ταύτης· σὺνισμεν γὰρ δύναμιν τινα ἐνοῦσαν ἡμῖν, δι' ἧς ἡμῖν τε αὐτοῖς, καὶ τισι τῶν ἐν ἡμῖν καὶ περὶ ἡμῶν καὶ ἐκτὸς ἡμῶν συμβαινόντων προσέχομεν ἐπιβάλλοντες· καὶ νῦν μὲν ἐπὶ πλεῖστον τῇ περὶ τὸ αὐτὸ προσοχῇ δοκοῦμεν ἐμμένειν· νῦν δ' ἐκ τῆς αὐτῆς αὔθις ὀρμώμενοι δυνάμεως, ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον μεθιστάμεθα, ἄλλων ἐπ' ἄλλαις τῶν ἐπιβολῶν γινομένων, καὶ ἄλλας ἄλλων διαδεχομένων· οἷον, ὡς εἴ τις σκίη ἐν πληθούσῃ ἀγορᾷ, τὰς τε οἰκίας πέριξ περισκοπῶν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους, οὓς μὲν προσιώντας, οὓς δὲ ἀπιόντας, τοὺς πωλῶντας, τοὺς ὠνουμένους, τοὺς θεωμένους· ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα μυρία τῇ αὐτῷ ἐνούσῃ ἐκείνῃ δυνάμει διέρχεται· ταῦτα δὲ πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα τι ἂν εἴη, ἢ ἐνεργεῖται πάντως τῆς ἐνουπαρχούσης δυνάμεως· ἀλλὰ μὴν αἴτε ἐνεργεῖται, αἴτε δυ-

ἡμεῖς ἐν ὑποκειμένῳ εἰσιν, ἔστιν ἄρα τὸ ὑποκείμενον, ἐν ᾧ ἐκεῖναι τὴν ὑπόστασιν ἔχουσι· τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ ψυχὴ· Οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη γενέσθαι ἐνέργειαν, ἢ ἀλλοίωσιν, μὴ ὑπόντος τοῦ, ἐν ᾧ ταῦτα τὴν ὑπόστασιν ἔχει, διαμένοντος· οὐδὲ συμβεβηκός, μὴ ὑποκειμένου τινὸς εἰς ὑποδοχὴν τοῦ συμβαίνοντος· Ἐπειδὴ τοίνυν τῷ ἐν ἡμῖν ἐννοοῦντι πολλὰ περὶ τὰς ἀπλᾶς ἐννοίας, καὶ κρίσεις, καὶ συλλογισμούς (λογ. σ.) τοιαῦτα συμβαίνουσιν, ἔστι τι ἐν ἡμῖν διαμένον, ἐν ᾧ τὰ τοιαῦτα, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ συμβαίνει.

Ὅτι ἀπλῆ καὶ ἄϋλος ἡ ψυχὴ.

§. μζ. Ἐξ ὧν ἔφημεν ἀνωτέρω περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς, ἐκ τούτων αὐτῶν καὶ τὸ ἀπλῆν καὶ ἄϋλον αὐτῆς ῥᾶς ἂν ἔχοι τις ἀποδείξαι· τὸ γὰρ τὴν ἐν ἡμῖν διανοητικὴν δύναμιν ποτὲ μὲν τῇ περὶ τὸ αὐτὸ προσοχῇ ἐμφιλοιοῦσιν ἐπὶ πλεῖστον· ποτὲ δὲ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον μεταβαίνουσαν, πάνθ' ὑποτρέχειν τὰ ἀντικείμενα, καθ' ἕκαστόν τε θεωροῦσαν, καὶ τὸ ὅλον διασκεπτομένην, τοῦτ' αὐλίας ἀριδήλως ἐστὶν ἰδιότης· τὸ γὰρ ὕλικόν οἰνοῦν, εἴτε τὴν τοπικὴν, εἴτε τὴν κατ' ἀλλοίωσιν τύχῃ κινούμενον κίνησιν, ἐν μέρει καὶ ἐν χρόνῳ, ἀφ' οὗ ὀρμάται, ἐπὶ τὴν πρὸς ὄν ἕρον ποιεῖται τὴν πρόσοδον, ἐκ σημείου παραμειδῶν σημεῖον ἐκεῖνου διάδοχον· ἔστι γὰρ ἡμῖν, φέρ' εἰπεῖν, κίνησις ἢ α β γ· ἠνίκα ἂν τὸ κινούμενον, ἀπὸ τοῦ α ἀρξάμενον κινεῖσθαι, μεταβῆ εἰς τὸ β, οὐκ ἂν κατέχοι ἄμα καὶ τὸ, ὃ παρήλλαξεν, α καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ γ μεταβᾶν, κατ' ἐκεῖνο μόνον νοεῖται ποιεῖσθαι τὴν κίνησιν· καὶ ἐξῆς ὁμοίᾳ διαδοχῇ μέχρις ἂν ἀφίκηται πρὸς τὸ τέρμα· Πῶς οὖν ἂν εἴη τῇ πολυμερεῖ καὶ συνθέτῳ οὐσίᾳ πολλῶν αἰσθημάτων ἄμα οὐ μόνων ἐνεσώτων, ἀλλὰ καὶ παρεληλυθότων συγκέντρωσιν ἔχειν; καὶ ταῦθ' οὕτω παραβάλλειν πρὸς ἄλληλα, ὥστε καὶ κρίσεις, καὶ ἐκ κρίσεων διανοίας ποιεῖν· καὶ τούτων αὐτῆς ἕτερα ἐξ ἑτέρων πορίζεσθαι; ταῦτα φημί, πῶς ἂν εἴη αὐτῇ, πολυμερεῖ καὶ συνθέτῳ οὐσῇ, εἰς ἐν τῶν ἐν ἑαυτῇ ἀπείρων σημείων συναγαγεῖν, ὥστε δύνασθαι ἐννοεῖν ταῦτα καθ' ἕκαστα καὶ ἐν γένει; οὐκ ἔστιν· Ὁ μόντοι νοῦς ἀπλοῦς καὶ ἀμερῆς ὢν, ὁ αὐτὸς πολλῶν πραγμάτων καὶ κατὰ

πολλὰς ἀλλοιώσεις ἐν ἑαυτῷ, ὡς ἐν σημεῖῳ ἀκαρεῖ συγκεντροῖ τὰς ἐννοίας, τάτε καθ' ἕκαστα θεωρῶν, καὶ τὸ ὅλον συνάμα· Δείκνυται δ' ἔτι τὸ ἀπλοῦν τῆς ψυχῆς καὶ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς τὰ γὰρ παρ' ἑαυτὴν, ὅσα τῶν αὐτῆς ἐξήρηται ὄρων, οἷα τε οὔσα κρίνειν, καὶ ἐπιτραφεῖσα τέως πρὸς ἑαυτὴν, καὶ συννεύσασα, αὐτὴ ἑαυτὴν κρίνει, τότε κρίνον οὔσα καὶ τὸ κρινόμενον· ἃ γὰρ οἶδε, σύννοιδεν ἐπιεικῶς ταῦτ' εἰδυῖα, καὶ ἐπισαμένη συνεπίσασται· ὃ πῶς ἂν τῇ ὕλῃ γένοιτο δυνατόν, ἑτεροκινήτω γε οὔσῃ;

§. μῆ. Θῶμεν γεμὴν τούναντίον, ὅτι ἔνυλος ἡ ψυχὴ, τοῦτο δὲ ἐς ἰ σῶμα αὐτὴ εἶναι· ἀλλ' αὐτὴ ἀνωμολόγηται παρὰ πάντων ἐν τῷ σώματι κεῖσθαι· πῶς οὖν ἂν φαίημεν σῶμα διὰ σώματος χωρεῖν οἷόν τε εἶναι; εἰ δὲ καὶ συγκεκράσθαι τῷ σώματι ἐν εὐρυτέρῳ δοίημεν τόπῳ, ἀλλ' οὐκ ἂν καὶ μὴ συνουσιῶσθαι αὐτῷ φαίημεν ἐν τῇ κράσει, σῶμα ἐν σώματι ὑποτιθεμένην· πῶς οὖν τὰ αὐτὰ τῇ οὐσίᾳ τὰ διαμαχόμενα δέξονται; οὐσία γὰρ τῇ αὐτῇ τὰ ἐναντία κατὰ τὸ αὐτὸ προσεῖναι ἀδύνατον· οὐδὲ γὰρ οἶνος, φέρ' εἰπεῖν, καὶ ὕδωρ συνουσιωθέντα ἐκ μίξεως, δύναντ' ἂν, ὃ μὲν τὸ θερμὸν, τὸ δὲ τὸ ψυχρὸν τυχὸν κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπιδέξασθαι· ὃ καὶ κατ' ἐκείνων, τῆς ψυχῆς δὴ καὶ τοῦ σώματος συνουσιωθέντων, ἔχει τις ἂν εἰπεῖν· οὐδὲ μέγαν ἐν τούτοις τῶν ἐναντίων πρὸς ἄλληλα ἐνορῶμεν τὸν πόλεμον· ἡ μὲν γὰρ, αἰδή τε καὶ ἄμορφος· τὸ δὲ, ὄρατὸν· ἡ μὲν, ἡγεμονεύουσα καὶ κρατοῦσα· τὸ δὲ, ἀρχόμενον καὶ ὑπεῖκον· καὶ ἡ μὲν, ἀρχουσα, ὡς ἡνιοχοῦσα τῶν παθῶν· τὸ δὲ, ἀρχόμενον καὶ ἀγόμενον· καὶ ἡ μὲν, αὐτοκίνητος καὶ κινουσα· τὸ δὲ, ἑτεροκίνητον, καὶ πάλιν ὑφ' ἑτέρου ἀναπαύμενον· ἃ πάντα τὸ ἑτερούσιον τῆς ψυχῆς δείκνυσι σαφῶς πρὸς τὸ σῶμα· τὸ γὰρ ἡγεμονικὸν αὐτῆς πανταχοῦ διαυγάζει, καὶ δὴ καὶ τοῖς ἐκ τῆς ὀρέξεως παθεσι· τὸ μὲν γὰρ σῶμα πίνειν τυχὸν ἐθέλει καὶ τρώγειν, ἡ δὲ ἀνθέλκει, καὶ οἷον δεσπότις ἀπαγορεύει ταῦτα ποιεῖν· τὸ μὲν, λαγνεύειν, ῥαθυμεῖν, ὑπνώττειν· ἡ δὲ, τούναντίον, σωφρονεῖν, πονεῖν, γρηγορεῖν ἐπιτάττει. Μὴ οὖν ἄλλον τὴν ψυχὴν, μὴδ' ἑτέραν τῇ οὐσίᾳ τοῦ σώματος εἶναι, οὐδεὶς ἔθ' ὑπολείπετο λόγος· καὶ τοι γὰρ τῆς οὐσίας αὐτῆς, ὕπερ ἂν τις καὶ ἀντισαιή, ἐφικέσθαι τῇ δια-

νοία ἀδύνατον, ἀλλ' οὐκ ἂν εὐλόγως ἡ ἄγνοια τούτου ἐπιχείρημα αὐτῷ πρὸς σόφισμα γένοιτο.

Ὅτι ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ.

§. μθ. Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων ἀποδέδεικται ἄυλον καὶ ἀπλῆν εἶναι τὴν ψυχὴν· εἰ δὲ τοῦτο, ἔστιν ἄρα καὶ ἀμερῆς ἡ αὕτη· τὸ γὰρ ἀπλοῦν ἀμερῆς, καὶ ὅλως ἀνέκτατον· ἀμερῆς δὲ οὐσα, ἔστιν ἄρα καὶ ἀδιάλυτος· εἰς τί γὰρ διαλυθήσεται, οὐ μέρος οὐθέν· ἀδιάλυτος δὲ οὐσα, ἔστι πάντως καὶ ἀφθαρτος· πῶς γὰρ ἂν φθαρεῖν τὸ μὴ πεφυκὸς διαλύεσθαι; οὐδὲ γὰρ εἰς τὸ μηδὲν, ὡς ἂν εἴποι τις τῶν τάναντία φρονούντων, οἰγήσεται· ὡς γὰρ ἡ γένεσις οὐδὲν ἔστιν, ἢ συνδρομὴ καὶ κρᾶσις τῶν στοιχείων εἰς τὸ αὐτό· οὕτω καὶ ἡ φθορὰ οὐκ ἂν εἴη, ἢ διάλυσις τοῦ συνθέτου εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, κοῦχι εἰς τὸ μηδὲν· οἶον, ξύλου, φέρ' εἰπεῖν, τεθέντος εἰς τὸ πῦρ, ὅσον μὲν αὐτοῦ πηρῶδες ἔστιν, ἀπέπτη εἰς τὸ πῦρ· ὅσον δὲ αερωδες, εἰς τὸν ἀέρα· καὶ τὸ μὲν ὑδατῶδες διεκρίθη εἰς τὸ ὕδωρ· τὸ δὲ γεῶδες καὶ ἑλατῶδες, εἰς τὴν γῆν· κοῦδὲν εἰς οὐδὲν, ὡς καὶ μηδὲν ἐκ μηδενός· εἰς τί οὖν ἡ ψυχὴ τὴν φθορὰν ὑποσῆσεται, ἢ μῆτε ἐκ στοιχείων, εἰς ἃ διαλυθεῖν, συνεσκηῦα, μητ' ἄλλως εἰς τὸ μηδὲν οἰχομένη; οὐκοῦν ἢ τοῦ λόγου κλίμαξ πείθει σαφῶς καὶ ἀθάνατον αὐτὴν, ὡς ἐστίν, ὁμολογεῖν. (*).

(*) Προσθετέον δὲ ἐνταῦθα τουτονὶ τὸν παρά τοις ἀρχαίοις σωρείτην περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ὡς προσήκοντα τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ λόγου ἐννοίᾳ· οἶον,

Ἡ ψυχὴ ἔστιν οὐσία διανοητική·

Ἡ διανοητικὴ οὐσία ἐστὶ πνεῦμα·

Τὸ πνεῦμα οὐκ ἔστιν ἐκτεταμένον·

Τὸ μὴ ἐκτεταμένον οὐκ ἔχει μέρη παρὰ μέρη·

Τὸ μὴ ἔχον μέρη παρὰ μέρη, ἀδιάλυτον·

Τὸ ἀδιάλυτόν ἐστιν ἀφθαρτον·

Τὸ ἀφθαρτόν ἐστιν ἀθάνατον·

Ἡ ἄρα ψυχὴ ἔστιν ἀθάνατος.

Περὶ ἀρχῆς τῆς ψυχῆς.

§. v. Τὸ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ ὁ λόγος φθὰς ἀπέδειξε, καὶ τῆς ἱεραῆς γραφῆς ἀπορρήτῳ μεμυήμεθα λόγῳ, καὶ ἄλλως δ' ἂν ἔχοι τις ἔτι τοῦτο εἰκάσαι (*). τὴν δ' ἀρχὴν αὐτῆς διῶδειν μέγα ἔργον, ἵνα μὴ εἶπω καὶ ὅλως ἀδύνατον· ἀλλὰ καὶ τοι οὕτω χαλεποῦ τοῦ πράγματος ὄντος, οὐκ ὤκνησαν ἀλλ' οὖν καὶ περὶ αὐτοῦ συζητεῖν οἱ φιλόσοφοι· οἱ μὲν θεῖαν εἶναι ἀπόμοιραν τὴν ψυχὴν ἀποφηνάμενοι, αἰώνιον μὲν καὶ αἰδίον, ἐν χρόνῳ δὲ, ἐφ' οἷς ἐκάστη οὐκ οἶδ' ὅπου ποτ' ἔτυχεν ἡμαρτηκυῖα, τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι καθειρθεῖσάν ποθ' ὕπερον, ὡς τὸ πρόσμιμον ἀποτίσουσιν· ὃ καὶ μετεμψύχωσιν ὀνομάσαι ἤξιωσαν· οἱ δ' αὖ, ἅμα τῷ σπέρματι ἐν συλλήψει καὶ ἡ ψυχὴ φασὶν ἐμφυτεύεσθαι, ὑπὸ τοῦ σπέρματος μεταδιδόμενη τῷ συλληφθέντι· ἕτεροι δὲ αὖ πάλιν ἐν ἀρχῇ τοῦ κόσμου φασὶ δημιουργηθείσας τὰς ψυχὰς, οὕτως ἀθρόως ἐναποτεθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῷ γενάρχη· καὶ κείθεν ἐκ διαδοχῆς αἰεὶ μεταδίδοσθαι· Ἀλλὰ ταῦτά γε ὡς γέλωτος ὄντα μᾶλλον, ἢ ἀναιρέσεως ἄξια φροῦδα ἐν τῷ λόγῳ εἰρήσθων· ὃ δὲ τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιβαλλομένοις φιλοσοφεῖν μετριώτερον, ἔδοξε πιθανώτερον, ἐκεῖνό ἐστιν· αἱ ψυχαὶ, φασὶ, δη-

(*) Δείκνυται δὲ τὸ ἀθάνατον τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὧν ἕκαστος δοκεῖ τῆς εὐδαιμονίας ἐφίεσθαι· εὐδαιμονίας δὲ ἀληθοῦς καὶ τελείας τυχεῖν ἐν τῷδε τῷ βίῳ ἀδύνατον (λα.). ἔστιν ἄρα ταύτης ἀπολαυσις μετὰ θάνατον, ἐφ' οἷς ἐνταῦθα ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ δόξης ἀθανάτου ἠγωνίζονται· οὐδὲ γὰρ ἂν εἶπομι εἰκῆ τὴν ἔφεσιν ταύτην τοῖς ἀνθρώποις ἐμφύνα τὸ θεῖον· περὶ δὲ τούτου ἐξῆς· ἐν τῇ Ἠθικῇ εἰρήσεται μάλιστα· ἠψάμεθα δὲ πως τῆς ἐννοίας ταύτης καὶ τῷ Δισχίνη τῷ Σωκρατικῷ ἐν τῷ Κοσμοκράτορες ἰκανῶς· δευτέρον δὲ, καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ τοῦτο δῆλον· ἴσμεν γὰρ πολλοὺς, ἐφ' ᾧ τῆς εὐδαιμονίας τύχαιον, ἐν ἀρετῇ τὸ τοῦ βίου τῶν ἀθῶν διανύσαντες· Τί οὖν ἂν φαίμεν περὶ τούτων, ὑποτεθειμένης θνητῆς τῆς ψυχῆς; ἀβρόβευτοι ἔσονται, καὶ εἰς μάτην τοὺς περὶ τὸ ἀγαθὸν ἀγωνάσας πεποιήνται; καὶ τοῦ τοίνυν ἡ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνη φανεῖται; ἔρω γὰρ μ' οὐκ οἶδ' ὅστις δεινὸς κατέχει καὶ ἐλπίς ὑπερὶν οὐ σμικρὰ καὶ μετὰ θάνατον περιέσεσθαι· Εὐθυμον οὖν τὰ τοῖς εὖ βεβιωκόσιν ἐναποκείμενα ὁθλα μὲ ἀπεργάζεται· καὶ πρὸς ἀρετὴν ἰσχυρῶς ὑποθήγει· ἀθανάτου γὰρ δόξης ἐφίεμαι· ἥς πάντες, ὅσοι γ' ἂν ἀμείνους ὦσι, τούτω μᾶλλον ἐρώσι.

μιουργούμεναι ἤδη παρὰ θεοῦ, ἐντίθενται τοῖς σώμασιν, ὀργανισθεῖσιν ἤδη πρὸς ἐνέργειαν ἰκανῶς· τοῦτο δὲ θέλοντες πιερώσασθαι μάλιστα, καὶ μαρτυρίαν ἐκείνην εἰσάγουσι γραφικὴν· « ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι » ἐν τοῖς κατὰ μέρος δηλονότι τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀποδιδόντες· περὶ γὰρ τῶν ἐν γένει καὶ εἶδει κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην· καὶ ἄλλαις ἄλλων ἐντυχεῖν ἐστὶ πολλῶν δοξασίαις· ἀλλὰ τίς οὕτως ἡμῖν ἐχέγγυος ἔσται, ὡς καὶ πείσαι ἡμᾶς οἰηθῆναι διορᾶν αὐτόν τι ἀραρὸς περὶ τούτων; (*)

Εἰ ἀεὶ νοεῖ ἡ ψυχὴ.

§. νά. Οὐκ ἔλαττον καὶ περὶ καταστάσεως τῆς ψυχῆς τοῖς σοφοῖς κεινίηται ζήτημα· πότερον, ἀεὶ ἐν τῷ νοεῖν διαγίγνεται, ἢ ἐσθ' ὅτε καὶ ἀναπαύεται, τοῦ νοεῖν παυομένη; οἱ μὲν γὰρ, ὡς ἀεὶ νοούσης αὐτῆς γνώμην ἔχουσιν· οἱ δὲ καὶ παύεσθαι ποτε ἀξιοῦσιν· Οἱ μὲν οὖν τῆς πρώτης ἀντεχόμενοι δόξης, ἐκείνοις τοῖς λόγοις μάλιστα ἐπερείδονται· εἰ γὰρ ἡ ψυχὴ, φασὶ, καὶ ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου γεπαύσεται τοῦ νοεῖν, συνεχεραίη ἂν εὐθύς καὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως· οὐσίαν γὰρ τῆς ψυχῆς αὐτὴν τὴν νόησιν εἶναι. Ἀλλ' ἡμῖν οὐσίαν μὲν τῆς ψυχῆς εἴρηται εἶναι, διανοία δὲ συλλαβεῖν αὐτὴν τῶν ἀδυνάτων, ἢ ὅσον εἰκὸς ἐστὶν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς πορίζεσθαι ἐννοίαν, (μς.). τὰς δὲ ἐνεργείας εἶναι ἀποτελέσματα τῶν δυνάμεων· καὶ ταύτας αὐθις αὐτὰς τῶν οὐσιῶν φθὰς ὁ λόγος ἀπέδειξε· (κδ.) νῦν δὲ τὴν νόησιν, ἐνέργειαν οὔσαν τῆς ψυχῆς ὁμολογουμένως, τὴν αὐτὴν καὶ οὐσίαν τίθεσθαι τῆς ψυχῆς πῶς οὐκ ἄτοπον, αἰτίαν καὶ αἰτιατόν, τὸ προάγον καὶ προκαγόμενον δοκοῦντας ταυτίζειν; Ἔτεροι δ' αὖ οὐ τοῦτο λέγουσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν ὀργανικῶν σωμάτων λαβόντες ὁμοίωσιν, ὡσπερ ἐκεῖνα, φασὶ, καὶ ζῶα, καὶ φυτὰ ταῦτα ἦ, τῆς ἐνεργείας

(*) Λόγος τις Διοφάνους τοῦ Μηδείας σώζεται ἐν λογικῇ τοῦ Βλεμμίδου, ἀποδεικνύων, ὅτι τοῦ ἀνθρωπίνου σπέρματος ἀψύχου καταβληθέντος, τῇ δὲ σπερματικῇ δυνάμει συμπήξαντος ἐν τῇ μήτρᾳ τὸ ἐμβρυον, ἐνίησι τὴν ψυχὴν αὐτῷ ὁ θεός.

τῶν χυμῶν παυομένης, παύονται καὶ τοῦ ζῆν παραχρῆμα· ἐν γὰρ διηκειεῖ τοῦτο συνίστασθαι ἐνεργείᾳ· οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν εἰκός, παυομένης τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας, συμπύεσθαι. Ἄλλ' ἡμεῖς ἴσμεν, ὅτι τῶν οὐσιῶν εἰσὶν αἱ δυνάμει τὸ ἐνεργεῖν ἔχουσι, καὶ τὴν πρὸς τὸ ἐνεργεῖν δύναμιν ἐλευθέραν (ια). οὐκ οὖν καὶ τῆς ψυχῆς ἀναγκαίως, καθάπερ τὸ καυσικὸν τοῦ πυρός, ἐν παντὶ καιρῷ πρόεισιν ἢ ἐνεργεῖα. Χωρὶς δὲ τούτων τοῖς μὲν ὀργανικοῖς τῶν σωμάτων ἐξῶθεν δοκεῖ ἢ κίνησις ἔχειν τὴν ἀρχὴν, ὡς ἐκ τῆς τροφῆς πρὸς συμπλήρωσιν αὐτοῖς τῶν αἰεὶ ἐξατμιζομένων μορίων· ἢς κωλυθείσης, παύεται καὶ ἡ κίνησις, καὶ τούτου δὲ καὶ ἡ ζωὴ· ἢ δὲ νόησις τοιοῦτό τι οὐδὲν τῆ ψυχῆ συνεισφέρειν δοκεῖ· τούναντίον δὲ ἀπαυδᾶν αὐτὴν ἀναγκάζει, ὡς ἐκ πείρας ἐν ταῖς πολυπραγμονεσέrais τῶν πραγματειῶν, καὶ ἐν ταῖς μελέταις μάλιστα βλέπομεν.

§. νβ. Ἐπειτα καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ λόγου τούτου ἀσύστατος φαίνεται· τίς γὰρ ὁμοιότης ἀπλοῦ καὶ αὔλου πρὸς σύνθετον καὶ ὀργανικόν; οὐ γὰρ ὡσπερ παυομένης τῆς κινήσεως, τὸ ζῶν διαλύεται εἰς τὰ ἐξῶν συνετέθη· οὕτως ἀνάγκη καὶ τὴν ψυχὴν παθεῖν τὸ αὐτὸ, τῆς νοήσεως παυομένης· εἰς τί γὰρ διαλυθήσεται, ἀπλῆ οὔσα καὶ ἀμερῆς; (μζ.) οὐδὲ γὰρ ἂν εἴποις εἰς τὸ μηδὲν, μηδενὸς εἰς τὸ μηδὲν φθειρομένου, ὡσπερ καὶ μηδὲν ἐκ μηδενός ἐσι γίνεσθαι· τί οὖν; φαίη τις ἂν, σὺ λέγεις λήγειν ποτὲ τὴν ψυχὴν τοῦ νοεῖν; οὐ φημι, ἀλλ' οὐδ' ἔχω ὅ,τι καὶ φῶ· ἢ γεμὴν τῆς ἀγνοίας ὁμολογία οὐκ ἂν γένοιτο εὐπορία εἰκότως τοῖς τῆς γνώμης ἐκείνης προῖταμένοις.

§. νγ. Τέως δ' οὖν ἐκ τῶν ἐνότων καὶ συνηγορεῖν αὐτοῖς ἐστιν, εἰ ἐν ταῖς ἐρηγόρσεσι μόνον τὴν δόξαν ταύτην περιορίσειαν· ἐν γεμὴν τοῖς ὕπνοις καὶ δῶμεν αὐτῇ τινὰ, ὡς ἐν τοῖς ὄνειρασι, κίνησιν, ἀλλὰ τό γε πλεῖστον ἀνάπαυσις τῆς ψυχῆς ἂν εἴη ὁ ὕπνος· ὅσον γὰρ αὕτη τῆς οἰκείας δανάμεως δοκεῖ κατηναλωκέναί ἐκ τοῦ νοεῖν ἐν τῷ γρηγορεῖν, τοσοῦτον ἐκ τῆς ἀναπαύσεως, καθάπερ τὰ μουσικὰ τῶν ὀργάνων ἐκ τῆς τάσεως ἀνιέμενα, προσλαμβάνουσα, τὸ προαναλωθὲν ἀνεπλήρωσεν (οθ.)· εἶεν. Ἀλλὰ περὶ τῶν νηπίων αὐτῶν τί ἂν ἔπιποιμεν; καὶ ποίαν τινὰ νόησιν δῶμεν τῷ ψυχάρῳ αὐτῶν; καὶ

μάλιστα ἄμ' εἰς τὸ φῶς ἐξεληθόντων; οὐ μᾶλλον, σίμαί γε, ἐκεῖνα νοεῖ, ἢ καθ' ὕπνον οἱ τέλειοι, ὥσπερ ἐν ἰλίγγοις μόλις τοῖς ἀντικειμένοις νόησιν τινα, καὶ ταύτην ἀμυδροτάτην, ἐπιβάλλειν δυνάμενα· πῶς γὰρ ἂν τὰ μήπω συνείδησιν ἔχοντα; καὶ φημι, ἀπόφρημι, κούκ ἔχω τὶ φῶ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ τῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς.

§. νδ. Εἴρηται ἡμῖν ἐν τῇ Λογικῇ περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοῦς, ὅσον ἡμῖν ἐκεῖ συμβάλλεσθαι ἔδοξεν· ἀπὸ γὰρ μόνου τοῦ γνωστικῆς μέρους ἐκεῖ ὀρμηθέντες, τρεῖς μόνας ἐκείνων εἰσαγαγεῖν ἠξιώσαμεν, τὸ νοεῖν, τὸ κρίνειν, τὸ συλλογίζεσθαι (γ-ς)· ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ περὶ ψυχῆς ἐν γένει ὁ λόγος ἐστίν, ἀνάγκη περὶ πασῶν διαλαβεῖν, καὶ ὅσον οἶόν τε ἀκριβέστερον· διαπεφώνηται γεμῆν καὶ περὶ τούτων τοῖς φιλοσόφοις, ἄλλως ἄλλοις διελοῦσι καὶ γινώσκουσι περὶ τούτων. Σοαίφ δὲ, ὃ καὶ ἄλλοις μάλιστα ἡμῖν ἔδοξεν ἔπεσθαι, αἱ πᾶσαι πέντε ἐκεῖναι πρεσβεύονται μάλιστα· Αἴσθησις, Σκέψις, Μνήμη, Θέλσις, Ἐνέργεια. Περὶ τούτων τοίνυν ἡμῖν ὁ λόγος ἐξῆς.

Περὶ Αἰσθήσεως.

§. νέ. Αἴσθησις τοίνυν ἐστίν, ὡς οἱ περὶ Πλάτωνα, ψυχῆς καὶ σώματος κοινωνία πρὸς τὰ ἐκτός· ἢ γὰρ δύναμις, δι' ἧς αὐτὴ ἐκτελεῖται, ἐστὶ τῆς ψυχῆς· τὸ δὲ ὄργανον, δι' οὗ, τοῦ σώματος ἴδιον· δῆλον οὖν ὡς οὔτε τῆς ψυχῆς τὸ πάθος μόνον ἐστίν, οὔτ' αὖ σῶμα ψυχῆς ἄμοιρον αἰσθάνεσθαι πέφυκε. Δεῖ τοίνυν πρῶτον μὲν ἀλλοιοῦσθαι τὰ αἰσθητήρια· τὴν δὲ αἴσθησιν διακριτικὴν τῆς ἀλλοιώσεως γίνεσθαι· καὶ τὰ μὲν αἰσθητήρια πέντε, Ὀρασις, Ἀκοή, Ὄσφρησις, Γεύσις, Ἀφή-

ἡ δὲ αἴσθησις μία, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς, ἡ διακρίνουσα τὰ ἐν ἐκείνοις γιγνόμενα πάθη. (*) Ἄλλ' ἔν εὐμεθοδώτερον ἡμῖν ὁ λόγος χωροίη, λεκτέον πρῶτον περὶ τῶν αἰσθητηρίων, ὅπως ἕκαστον ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ἀλλοιοῦται· εἶτα καὶ ὅπως ἡ αἴσθησις τὴν ἀλλοίωσιν ἐν τῇ ψυχῇ διακρίνει.

Ὅτι διὰ τῶν νεύρων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τὰ αἰσθήματα γίνεται.

§. νς. Τὸ τὰ νεῦρα ἡμῖν παρέχει τὴν αἴσθησιν, τοῦτο ταῖς ἀπάντων ἐπικρατύνεται ψήφοις· ταῦτα γὰρ ὡς ἀπὸ ρίζης τοῦ ἐγκεφάλου ἐπὶ τὰ ἀκρωτήρια, ὡς κλῶνες καὶ κλάδοι, προήκοντα, κατὰ τὰ αἰσθητήρια ἀποτερματιζόμενα, τῆς αἰσθήσεως ἡμῖν παραίτια γίνονται· σωληνοειδῆ γὰρ καὶ σιφωνοειδῆ ταῦθ' οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ ὑποτιθέασιν εἶναι, ὑγρὸν τε αὐτοῖς, οἷον ἐντεριώνη ἐνεῖναι· ὁ βοώδη ὕλην, καὶ πνεῦμα ζωτικὸν, καὶ ρευστὸν ἀπλῶς ὀνομάζουσι· καὶ τοῦτο συνεχισμῷ κινήσεως ἔς' ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον διαβρέον, θάπτον, ἢ νοῆσαι παρέχει τὴν αἴσθησιν· καθάπερ καὶ ἡ ἐν μουσικῷ ὄργανῳ χορδῇ, κρουομένη κατὰ τὸ πέρας, ἀχρόνως τὸν ἦχον διεπόρθμευσεν ἐπὶ θάτερα· εἰ δέ γε τὰ τοῖς αἰσθητηρίοις ἐγγινόμενα πάθη, μὴ συνεχεῖα κινήσεως ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον, ὡς εἰς ὄρον, πρὸς ὃν, ἀποτερματιζόμενα, ἀπολήξαιεν, οὐδενὸς ἡμῖν αἰσθήματος γενήσεται αἷτια· καὶ τοῦθ' ἡ πεῖρα ἡμῖν μάλισα θεβαιοῦ· ἐνὸς γὰρ τινος ὀποιοῦδηποτοῦν τῶν νεύρων, ἥτοι δεσμῷ συσφιγγομένου, ἢ χυμοῦ παχυτέρου ἐπιρροῇ βυομένου, καὶ ἔμφραξιν

(*) Διακριτέον δ' ἐναυθα τοὺς ὄρους τοὺςδε· αἴσθησις, αἴσθημα, αἰσθητικόν, αἰσθητὸν, αἰσθητήριον· Αἴσθησις μὲν γὰρ ἐστὶν καὶ ἡ ἐν ἡμῖν δύναμις, καθ' ἣν πεφύκαμεν ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἐκτὸς, καὶ ἡ ἐκ τῆς δυνάμεως ταύτης προϊούσα ἐνέργεια· οἷον, ἡ μὲν αἰσθάνεσθαι δύναμις, τοῦτ' ἂν εἴη κατὰ δύναμιν αἰσθήσεως· ἡ δὲ ἤδη αἰσθάνομαι τινος τοῦτο κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως· ἀμφω δὲ τό, τε δυνάμει καὶ τὸ ἐνεργεῖα κοινῷ τῷ τῆς αἰσθήσεως ὀνόματι περιέκλεισται· Αἴσθημα δ' αὖ τὸ πάθος, καθ' ὃ ἀλλοιοῦμεθα· Αἰσθητικὸν δὲ, αὐτὸ τοῦτο τὸ ζῶον ἐστὶ τὸ τὴν αἴσθησιν παθαίνον· Αἰσθητὸν δὲ, τὸ πρᾶγμα, οὗ τὴν αἴσθησιν ἐκείνο δέχεται αἰσθάνομενον· Αἰσθητήριον δὲ (καὶ αἴσθησις ἐνίοτε λέγεται) τὸ ὄργανον, δι' οὗ τὸ αἴσθημα εἰσπέμπεται τῇ ψυχῇ.

πάσχοντος, ἢ τάσει σφοδρᾶ διασπωμένου τε καὶ σφακελιζομένου, ἢ τέως τομῇ διαβράχεντος τὸ πρὸς ὃ ἀπολήγει, καὶ πέρασ ἔχει, παραλύεται μέλος· κἄν γὰρ ἄλλως ἐν ἄκρᾳ εὐεξία τὸ ὄργανον θάλλον ἦ, αἰσθήσεως γεμὴν οἴασθῶν καὶ κινήσεως τῆς τε καθ' ὄρμην καὶ προαίρεσιν ἄμοιρον ἀπολείπεται. (*)

Περὶ τῶν Αἰσθητηρίων.

§. νζ'. Εἰκὸς οὖν τὰ αἰσθητήρια ὑπὸ τῶν ἐκτὸς προσβαλλόντων πολλαχῶς ἀλλοιοῦσθαι· εἴθ' οὕτω διατεθειμένων ἐκείνων, καὶ τῆς ἀλλοιώσεως διὰ τῆς νευρώδους ὕλης ἔς' ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον διαπορθμευθείσης, αὐτοῦ ἐγγίνεσθαι τῇ ψυχῇ τὰ αἰσθήματα· οἷον, τουτὶ τὸ χρῶμα τυχόν, ἅμα προσβαλὸν τῷ ὀφθαλμῷ, διατίθησιν αὐτόν· ὁ δὲ, τὸ πάθημα τοῦτο λαβὼν, τῷ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου εἰς αὐτὸν ἀπολήγοντι νεύρῳ, ὃ καὶ ὀπτικὸν διὰ τοῦτο νεῦρον ὠνόμασαι, διαδίδωσι· τὸ δὲ διαπορθμεύει τοῦτο παραχρῆμα εἰς τὸν ἐγκέφαλον· συγκινηθέντος δὲ καὶ συνδιατεθέντος καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, εὐθὺς ἐγγίνεται αἶσθημα τῇ ψυχῇ. Ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἀκοῆς· ἅμα γὰρ τὸ τοῦ κώδωνος, φέρε, κτύπῳ συγκινούμενος ὁ ἀήρ, καὶ ἀλλεπαλλήλοις κύμασι τῷ τυμπάνῳ τῆς ἀκοῆς προσβαλὼν, διατίθησιν· εἴθ' οὕτω τῇ μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου κινήσει τὸ αἶσθημα ἀναφύεται τῇ ψυχῇ. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ῥόδου ἐξερχόμενα λεπτότατα μέρια ταῦτόν ποιεῖ τῷ τῆς ὀσφρήσεως προσβάλλοντα νεύρῳ· ὥσπερ αὖ καὶ τὰ τῇ γεύσει, καὶ ἀφ' αἰσθητῶν τῇ αὐτῇ ὁδῷ, ἢ καὶ τὰ εἰρημένα, περαίνουσι τῇ ψυχῇ τὰ αἰσθήματα.

(*) Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ἀταξήμαρτηται παρὰ τοῖς πάλαι, ὡς ἡ ψυχὴ ὅλη ἐν ὅλῳ τῷ σώματι, καὶ ὅλη ἐν ἐκάστῳ μέρει· ἐστὶν ἰδρυθεῖσα· εἰ γὰρ τὸν ἑαυτοῦ βραχίον' ἀκριβῶς περισφίξαιμι, ὥστε διασφίξαι τὴν τοῦ νεύρου πρὸς τὸν ἐγκέφαλον κωνωνίαν, οὐδ' ἦν τὸν δάκτυλον ἀποτάμω, αἰσθησὶν λήψομαι· ἐξ οὗ δῆλον, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐν μόνῳ τῷ ἐγκεφάλῳ τὴν ἔδραν ἔχει· καὶ περ κἄν τούτῳ ἀγνοεῖται τὸ μέρος, ὃ κατὰ τὴν ἔδραν ἴδιον ἔχει.

Ὅτι οὐχ ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς σώμασι τὰ αἰσθήματα.

§. νη. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχειν παρὰ πᾶσιν ἐστὶν ἀναντιρρήτον· ἐκεῖνο δὲ μάλιστα τοῖς πολλοῖς ἔχει πολὺν τὸν παράλογον, ὅτι τὰ αἰσθήματα ταῦτα, ἃ ἐξωθεν ἢ ψυχῇ προσλαμβάνει, ἐν τοῖς αἰσθητοῖς οὐχ ὑπάρχουσιν, οὔτε χρώματα ἐν τοῖς σώμασιν, οὔτε ὄσμη ἐν τοῖς ὀσμηροῖς, οὔτε χυμοὶ ἐν τοῖς γευσοῖς, οὔτε μὴν τοῦθ' ὅπερ θερμὸν ἢ ψυχρὸν ὀνομάζομεν τοῖς ἀπτοῖς· δύνασθαι μὲν γὰρ ταῦτά φασι τὰ αἰσθητὰ ἐμποιεῖν τοῖς αἰσθητηρίοις, περιέχειν δὲ μηδαμῶς πεφυκέναι· καθάπερ καὶ βελόνη κεντῶσα, αἴσθησιν μὲν παρέχει τῷ κεντωμένῳ τὴν ἀλγηδύνα, αὐτὴ δὲ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶ τοῦ παθήματος ἄμοιρος· Οὕτως οὖν, φέρε καὶ τὰ ἐκ τοῦ ῥόδου ἐξερχόμενα μόρια καὶ τῷ ὀσφραντικῷ προσβάλλοντα νεύρω, ἐμποιοῦσι μὲν αὐτῷ τὴν πλήξει τὸ πάθημα, οὔμενον ἄλγος κατὰ τὴν βελόνην, ἑτεροῖον δὲ, καὶ τῇ ποιᾷ τοῦ ἐξ οὗ ἢ προσβολῇ κινήσει ἀνάλογον, τοῦθ' ὅπερ ὄσμη ὀνομάζομεν· ἢ γεμὴν ὄσμη οὐχ ὑπάρχει τῷ ῥόδῳ, ὡς οὐδὲ κνισμὸς ἐν κνιζούσῃ τῇ κνίδῃ· Οὕτω δὲ καὶ οἱ ἄκραν τὴν γλῶτταν καὶ τὴν ὑπερώην διακίοντες χυμοὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ τοῖς γευσοῖς οὐχ ὑπάρχουσι· Τὰ δ' αὖ χρώματα οὐδὲν ἐστὶ καὶ αὐτὰ, ἢ ἀπὸ τῶν σωματικῶν μορίων τὰς τοῦ φωτὸς παντοίως ἀποδεχομένων καὶ ἀπορρόφωντων ἀκτῖνας, ἢ ἕκαστον μάλιστα θέσεως ἔχει, τοῦ φωτὸς ποιά ἀντανάκλασις, τῇ μὲν ὄψει τοιῶσδε ἢ τοιῶσδέ πως παριστάμενα, ταῖς δ' ἀληθείαις ἐν τοῖς σώμασιν οὐχ ὑπάρχοντα· (*) Παραδοξότερον δ' ἴσως

(*) Ὅτι τὰ χρώματά ἐστιν ἐκ τῶν τοῦ φωτὸς ἀκτῖνων, δῆλον καὶ ἐξ ὧν ἐν σκότῳ ἠρῶμεν οὐθέν· ἐν δ' οὖν τῷ φωτὶ, ἐπειδὴ ἕκαστη ἀκτίς κατὰ τοὺς φυσικομαθηματικούς σύγκειται ἐξ ἑπτὰ ἐλασσόνων, καὶ τούτου προφαίνει χρώματα ἑπτὰ, τὸ ἐρυθρὸν, τὸ ξανθόν, τὸ ὀχρὸν, τὸ πράσινον, τὸ κυανόν, τὸ πορφυροῦν, τὸ ἰσίδες, (Ξυνορ. Φυσ. ρκβ.) τούτων προσβαλλουσῶν τοῖς σώμασιν, αἱ μὲν ἀπορρόφονται, αἱ δὲ ἀντανάκλονται, ὡς εἴληθε θέσεως τὰ ἐν τοῖς σώμασι μόρια· Αἱ τοίνυν ἀντανάκλόμεναι τοὺς ἐξωθεν τῆς ὀράσεως χυμοὺς διελευσάσαι, διατιθέασιν τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα· ὁ δὲ μεταδίδωσι τὴν κίνησιν τῷ εἰς αὐτὸν κατακλίγοντι νεύρῳ· τὸ δὲ διαπορθεύει εἰς τὸν ἐγκέφαλον· ἐξ οὗ ἀρρήτῳ λόγῳ παθαίνεται τὸ τοιῶνδε αἰσθητὰ ἢ ψυχῇ· ὡς τὰ ἐπι τῶν ἐπιφανειῶν

θεοξείεν ἄν, ὅτι καὶ ἐν τῷ πυρὶ αὐτῷ, ὅπερ ἡμῖν παρέχεται αἴσθημα, οὐχ ὑπάρχει· τὸ γὰρ θερμὸν οὐδὲν ἐστὶ καὶ αὐτὸ, ἢ τῶν ἐν ἡμῖν νεύρων κίνησις σφοδρτάτη· οἷον, ἀπτόμενος τῇ χειρὶ σιδήρου τινὸς πεπυρακτωμένου, αἴφνης παθαίνομαι· ἐπειδὴ γὰρ τὸ πῦρ πέφυκεν κινεῖσθαι πανταχοῦ κατὰ τὰ ρευστὰ πρὸς ἰσορροπίαν, ἐν τῇ θίξει μεταδίδωσι μὲν ἀθρόως τὸ πεπυρακτωμένον τοῦ πυρὸς τῇ χειρὶ· ἢ δὲ κίνησις σφοδρὰ γενομένη, καὶ μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου διαπορθμευθεῖσα, σφοδρὸν καὶ τὸ αἴσθημα τοῦθ', ὅπερ θερμὸν ἢ θερμότητα ὀνομάζομεν, τῇ ψυχῇ ἐνεποιήσεν· ἐπειδὴν δὲ τοῦτ' ἀντίον, σώματος, μειονεκτοῦντος αὐτῆς τῷ πυρὶ, ἢ χεὶρ ποτε θίγη, ὡς μεταδιδούσα ἐκείνῳ τοῦ ἐν αὐτῇ πυρὸς κατὰ τὸν τῆς ἰσορροπίας νόμον, ἢ ἐλαττοῦται, κινεῖται· ἢ δὲ κίνησις παρέσχεν εὐθὺς αἴσθημα τῇ ψυχῇ ἐναντίον τῷ εἰρημένῳ, ὅπερ ψυχρὸν ἢ ψυχρότητα ὀνομάζομεν· καὶ ἐστ' οὕτω τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν αἰσθήματα μὲν ἐκ τῆς τοιαύτης κινήσεως τῇ ψυχῇ ἐμποιοῦμενα· ἐν δὲ τοῖς σώμασιν ἀληθῶς οὐχ ὑπάρχοντα, οὔτε τῷ πυρὶ τὸ θερμὸν, οὔτε τῇ χιόνι τὸ ψυχρὸν, ἢ λευκόν.

Περὶ τῆς ἀμοιβαίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος
Ἐνεργείας.

§. νθ. Οὕτω μὲν οὖν τὰ αἰσθήματα τῇ ψυχῇ διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐναπογενναῖσθαι, καὶ ταῦτ' αὐτὰ μὴ ἐνυπάρχειν τοῖς αἰσθητοῖς, ὡς εἴρηται, ἀπάντων τῶν φιλοσόφων ψήφοις ἐπικρατύνεται· ὅπως ὁμῶς ἀπὸ σώματος παχέως εἰς ψυχὴν πάσης ὕλης ἀμέτοχον· καὶ ἐναλλάξ ἀπὸ τοῦ αἵλου εἰς τὰ ὕλης μετέχοντα αἶ τε ἐπενεργήσεις καὶ τὰ πάθη διαβιβάζονται, περὶ τούτου πάντες διαφωνοῦσι, καὶ σαφές ἡμῖν ἐσχόν εἰπεῖν οὐδὲν, ὅτω καὶ πείσουσιν· ἀλλ' οὐδ' ἔξουσιν ἐν τοσοῦτῳ σκότῳ πυκνῷ διῆδεν τάληθές ὅ,τι εἴη, πρὶν ἄν (εἰ θέμις γε τοῦτο) εἰσβάλωσιν εἰς αὐτὰ τὰ τῆς φύσεως πρώτιστα καὶ

1075

χρώματα οὐχ ὑπάρχει ταῖς ἀληθείαις, ἀλλ' ἢ ποιά τις θέσις τῶν μορίων, ταύτην, ἢ ἐκείνην τὴν ἀκτῖνα πεφυκότων συνθλάσει.

ἀπλούστατα, ἀλλ' οὐκ ἂν εἴη, οἰμαί γε, δυνατὸν (*). Ἴσμεν γὰρ τὰς τε τῶν πραγμάτων ἀντιλήψεις διὰ τῶν αἰσθητηρίων τὴν ψυχὴν εἰσιούσας ἴσμεν δὲ καὶ τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας εἰς τὸ σῶμα διαβιβαζομένας (καὶ γὰρ βαδίζω, κελυσάσης τῆς ψυχῆς, καὶ τὸν δάκτυλον κινῶ, δευρὶ, ἢ δευρὶ, ὅτε, καὶ ὅπως ἂν ἐκείνη τῷ σώματι ἐπινεύσῃ). ὅπως γεμὴν ἐκείνη ἀσώματος οὔσα, ἐνεισάγει τὴν κίνησιν ταύτην τῷ σώματι· καὶ ὅπως τὸ σῶμα, ἔνυλον ὄν, ἐνεργεῖ εἰς ἐκείνην, τοῦτο συνιδεῖν καὶ περινοῆσαι καὶ τῶν πάνυ χαλεπῶν· οὐ γὰρ ἔλξει, οὐκ ὄσει, οὐ προσβολῆ, οὐχ ὅτι ἂν εἴπη τις. Τοῦτο οὖν ἠνάγκασε τοὺς φιλοτιμότερον εἰς τὰ τῆς φύσεως εἰσδύναι ἀπόρρητα βουλομένους εἰς πολλὰς δοξασίας ἀποπλανηθῆναι· ἅς καταλέγειν ἐνταῦθα μὴ καὶ μάταιον ἦ· μετίτω δὲ ὀβουλόμενος ταύταις ἐντυχεῖν Σοάμιον· μὲν ἐν Μεταφ. Εὐγένιον δὲ ἐν Λογικῇ.

Περὶ Σκέψεως.

§. ζ. Δευτέραν δὲ δύναμιν τῆς ψυχῆς τὴν Σκέψιν ἡμῖν ἀνωτέρω ὁ λόγος εἰσήγαγεν· ἐστὶ δὲ Σκέψις ἐποχὴ κρίσεως μετὰ τῆς προσοχῆς καὶ ἐρεύνης ἐπὶ τῶν μὴ ταχέως καὶ ὡς προσήκει κατανοουμένων· δεῖ γὰρ δὴ ἐπέχειν, ἐν οἷς ἀμφίγνοιά τις, ἢ ὑπόνοια τῇ ψυχῇ παρακολουθεῖ, ἵνα μὴ τὸ ἐν ἡμῖν κριτικὸν προαλέσθαι ἐξενεχθῆν, καθάπερ ἵππος δυσάγωγος, καὶ τὸν ἀναβάτην νοῦν εἰς τὸ τῆς ἀπάτης θάραθρον ἐκτραχηλίσῃ· ἔστι δ' ἐν ἀμφίγνοιά ἡμῶν ἡ ψυχὴ, ἥνικα μάλιστα, μηδέτερον τῶν τῆς ἀντιφάσεως μορίων δέξασθαι δυναμένη, μετέωρος ἴσεται. (λογ. ρνζ.) Τούτων οὖν τὸν λόγον ἐρευνῶσα ἐκατέρωθεν μετὰ προσοχῆς, καὶ τὸ πιθανὸν ὀποτερωθεν οὖν ἐφιεμένα πορίζεσθαι, σκέπτεσθαι λέγεται· ἔτι δὲ Σκέψις ἐστὶ, καὶ ὅτε πολλῶν ἡμῖν ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποκειμένων, ἐφ' ἐν τούτων στηρίζοιμεν τὴν διάνοιαν, ἥτοι ιδέα, ἢ ἔνοιαν αὐτοῦ λαβεῖν ἐφιεμένοι· ἥτις ἐς το-

(*) Ἔστι ἄρα ἕρος τις τοῦ φιλοσοφεῖν· ὅς καὶ πρώτη ἀρχὴ ἂν εἴη τοῦ φιλοσοφεῖν· οἱ δὲ ὑπεραλλόμενοι τούτο καὶ ἐπέκεινα ἐθέλοντες ἀναπτερυγίζουσι νεανικῶς, λαμβάνουσι εἰς ἰκάριον πάθος ἐλαεινῶς καταπίπτοντες.

τοῦτον πολλάκις προήκει, ὡς' οὐδὲ αὐτῶν τῶν περὶ ἑαυτὸν γιγνομένων αἰσθάνεσθαι συγχωρεῖ τὸν σκεπτόμενον· μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ τὸ τοῦ Ἀρχιμήδου πᾶθος, ὃς οὐδ' ἐπελθόντων τῶν πολεμίων, ἀναλαβεῖν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς θεωρίας πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου δεδύνηται· τοῦτο γεμὴν οὐ σκέψιν, προσοχὴν δὲ καλεῖν τινες ἀξιούσι· σκέψιν δὲ φασὶ τὴν ἀφ' ἐτέρου εἰς ἕτερον μετὰ συνειδήσεως καὶ βουλήσεως μεταβαίνουσαν προσοχὴν, εἴτ' αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας καὶ ἀλλοιώσεις θεωρεῖ ἢ ψυχῇ, εἴτ' ἐκ τῶν ἕξω ἐπὶ τὰ ἕσω μεταφέρει τὴν προσοχὴν, εἴτ' ἀφ' ἐτέρου τῶν ἕξω ἐφ' ἕτερον μετατίθῃσιν· οὕτω φέρε ἐπὶ τῆς εἰκότος ἐκεινησὶ μέρος παραμείβων ἐκ μέρους, καὶ χρῶμα ἐκ χρώματος παραλλάττων, ἧ μὲν ἐφ' ἐκάστου προσέχω καὶ ἐφιζάνω τῇ διανοίᾳ, τοῦτο Προσοχή· ἧ δὲ μετὰ συνειδήσεως καὶ βουλήσεως τῇ προσοχῇ ἀνὰ ἕκαστον ἐκ διαδοχῆς ἐπέρχομαι πάντα τοῦτο Σκέψις ἰδίως ὠνόμασαι.

Περὶ Μνήμης.

§. ξα. Τρίτην δὲ τὴν Μνήμην ἢ τοῦ λόγου τάξις ἐπιφέρει ἤδη δύναμιν τῆς ψυχῆς· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ταμεῖον ταῖν δυεῖν εἰρημέναι· αἰσθησις γὰρ καὶ σκέψις ἄνευ μνήμης φροῦδὰ ἐστὶ καὶ ἀσυντελή παντελῶς, εἴγε ἢ ψυχῇ, ἅμα παυσαμένων ἐκείνων τοῦ ἐνεργεῖν, ἐν ἀμαθίᾳ αὐτὴς ἂν εἴη μεγίστη ἐξ ὑπαρχῆς, ἅτε δὴ πάσης ἰδέας τε καὶ ἐννοίας οὕτως ὡς πρώτης αὐτῇ τοῦ λοιποῦ ἀεὶ παρασησομένης· Ἔστι οὖν Μνήμη δύναμις τῆς ψυχῆς, ἧ κατέχει, ἀνακαλεῖτε, καὶ ἀναπολεῖ, ἃ μεμάθηκε· καὶ ἧ μὲν κατέχει τὰς ἰδέας καὶ ἐννοίας τῶν προεγνωσμένων ἢ ψυχῇ, θεωρία τοῦτο κατάγει τὸν Σοάσιον ὀνομάζεται· ἧ δὲ τυγχάνει ὀρθῶσα τοιαῦτα, οἷα καὶ προεώρακε, καὶ συνειδυῖα, ὅτι καὶ πάλαι ποτὲ αὐτὰ ἐωράκει, τοῦτ' ἀναπόλησις, ἢ μᾶλλον ἀναγνώρισις παρὰ τῷ αὐτῷ προσηγόρευται.

§. ξβ. Ἔστι δὲ εὐρεῖν τὴν μνήμην ἄλλοτ' ἄλλοις οὔσαν δρασηριωτέραν, καὶ πολλάκις τῇ τῆς ἡλικίας κατασάσει ἀνάλογον· (*)

(*) Σαφῶς δ' ἠρμήνευσε ταῦτα Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ· Θέε δῆμοι, φασί, λόγου ἐνε-

παισὶ μὲν γὰρ διὰ τὴν ἔτι τοῦ ἐγκεφάλου ἐν αὐτοῖς ἀπαλότητά, πρῶ-
χειρος μὲν ἔστι καὶ εὐάγωγος μάλινα, ἀσθενὴς δὲ καὶ ραδίως ἀποσ-
θενυμένη· γέρουσι δὲ, ὧν μὲν πάλαι ποτὲ τὰ αἰσθήματα προσειλή-
φεισαν, καὶ ἐν ἀπαλῷ ἔτι τῷ ἐγκεφάλῳ ταῦτ' ἐνεκόλαψαν φθάσαν-
τες, τούτων ἡ μνήμη στεγανὴ καὶ ἐναργῆς διασώζεται· ὧν δ' ὕστερον,
τραχυθέντος ἤδη τοῦ ἐγκεφάλου, ἐνεκόλαψαν τὰς ιδέας, τούτων
καὶ ἡ μνήμη, ταχὺ μαραινομένη, εὐαπάλακτος γίγνεται· διὸ δι' ἐκεῖ-
νο μὲν μνήμονες ἀρχαίων συμβεβηκότων οἱ γέροντες λέγονται· διὰ
τοῦτο δὲ δις παῖδες γίνονται.

§. ζγ. Συμπεριβάλλεται δὲ ἡ μνήμη ἄλλοτε ἄλλαις τισὶ περιστάσεσι,
καὶ δὴ καὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ (*): καὶ μάλισθ' ὧν διὰ τῆς ἀκοῆς, ἢ
τῆς ὄρασεως ἡμῶν τὰ αἰσθήματα ἐνεγένοντο· ἅμα γὰρ ἀναπολήσαντες,

κα ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐν κήρινον ἐκμαγεῖον, τῷ μὲν μείζον, τῷ δ' ἔλαττον· καὶ τῷ
μὲν καθαρωτέρου κηροῦ, τῷ δὲ κορωδεστέρου καὶ σκληροτέρου· ἐνίοις δὲ ὑγροτέρου·
ἔστι δ' οἷς μετρίως ἔχοντος. Θε. τίθημι. Σωκ. Ὅταν οὖν ὁ κηρὸς ἐν τῇ ψυχῇ θαλῶς τε
καὶ πολὺς, καὶ λεῖος, καὶ μετρίως εἰργασμένος ᾗ, τὰ ἰόντα διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἐσημαι-
νόμενα εἰς ταῦτο τὸ τῆς ψυχῆς κέαρ, ὃ ἔφη Ἱμῆρος, αἰνιττόμενος τὴν τοῦ κηροῦ ὁμοιά-
τητα, τότε μὲν καὶ ταῦτα] καθαρά τὰ σημεῖα ἐγγινόμενα, καὶ ἰκανῶς τοῦ βάλθους
ἔχοντα, πολυχρόνιά τε γίγνεται, καὶ εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι πρῶτον μὲν εὐμαθεῖς, ἔπειτα
μνήμονες, εἶτα οὐ παραλλάττουσι τῶν αἰσθήσεων τὰ σημεῖα, ἀλλὰ δοξάζουσιν ἀληθῆ-
σαφῆ γὰρ καὶ ἐν εὐρυχωρίᾳ ὄντα, ταχὺ διανεμῶσιν ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἕκαστα ἐκμαγεῖα,
ἃ δὴ ὄντα καλεῖται καὶ σοφοὶ δὴ οὗτοι καλοῦνται ἢ οὐ δοκεῖ σοι; Θε. ὑπερφυῶς με-
νοῦν· Σωκ. Ὅταν τείνου λάσιόν του τὸ κέαρ ᾗ, ὃ δὴ ἐπήρσεν ὁ πάντα σοφὸς ποιητής,
ἢ ὅταν κορωῶδες, καὶ μὴ καθαρῷ τοῦ καιροῦ, ἢ ὑγρὸν σφόδρα, ἢ σκληρὸν ὧν μὲν
ὑγρὸν, εὐμαθεῖς μὲν, ἐπιλήσμονες δὲ γίνονται· ὧν δὲ σκληρὸν, τούναντιον· οἱ δὲ δὴ
λάσιον καὶ τραχὺ καὶ λιθώδες τι, ἢ ῥῆς, ἢ κόπρου συμμιγείσης ἔμπλεων, ἔχοντες, ἀσα-
φῆ τὰ ἐκμαγεῖα ἔχουσιν· ἀσαφῆ δὲ καὶ οἱ τὰ σκληρὰ· βάλθους γὰρ οὐκ ἐν· ἀσαφῆ δὲ
καὶ τὰ ὑγρά· ὑπὸ γὰρ τοῦ συγγεῖσθαι ταχὺ γίγνεται ἀμυδρά· ἐάν δὲ πρὸς πᾶσι τούτοις
ἐπ' ἄλλῶν συμπεπτωκότα ἢ ὑπὸ στενωρίας, ἐάν του σμικρὸν ἢ τὸ ψυχᾶριον, ἔστι
ἔτι ἀσαφέστερα ἐκείνων· Πάντες οὖν οὗτοι γίνονται οἷοι δοξάζειν ψευδῆ· ὅταν γὰρ τί
ἰσῶσιν, ἢ ἀκούσῃν, ἢ ἐπινόσῃν ἕκαστα ἀπονέμειν ταχὺ ἐκίστασι οὐ δυνάμενοι, βρα-
δεῖα τε εἰσὶ καὶ ἄλλοτριονομοῦτες, παρρωσὶ τε, καὶ παρακούουσι, καὶ παρανοοῦσι πλεί-
στα· καὶ καλοῦνται αὖ οὗτοι ἐφευσμένοι τε δὴ τῶν ὄντων καὶ ἀμαθεῖς.

(*) Ὅτι ἀνευ τόπου καὶ χρόνου οὐδὲν δυνάμεθα ἐννοεῖν, εἴρηται ἡμῖν ἐν τῇ Εὐνω-
ρίδι. Μεταφ. ἢ. καὶ ἐξῆς.

ὧν ἀκήκοά τι, ἢ ἐώρακα, παραχρῆμά μοι ὁ τόπος ἐν ᾧ, καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν, συμπαρίσταται· ἔτι δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς περιστάσεις πολλὰ χύθεν πολλάι, ψύχος, θάλλπος, χιὼν, ὑετός, πᾶν ὅτι συμβαίη κατ' ἐκεῖνο γενέσθαι, παντοίως εἰσάγονται· τῶν δ' αὖ χυμῶν καὶ τῶν ἄσμων, καὶ τῶν ἐκ τῶν ἀπτῶν τοῦ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ, οὐδὲ τούτων ἂν λάβοιμεν μνήμην, μὴ καὶ τὰς ιδέας, ὧν ἐκεῖναι αἱ ποιότητες λέγονται εἶναι, συμπαραλαμβάνοντες· οὕτω γὰρ μέμνημαι τῆς τοῦ μῆλου ἠδύτητος, τῆς τε τοῦ ῥόδου εὐοδίας, καὶ τοῦ τῆς χιόνος ψυχροῦ, ἀλλ' ἅμα δοκεῖ μοι καὶ ὁρᾶν πως τὸ μῆλον· καὶ τὸ ῥόδον, οἶον ἐν τῇ χειρὶ προσφερόμενος πρὸς τὴν ῥίνα, μονοноὺχ ὑποσφραίνομαι· οὕτως οὐκ ἂν εἴη μνήμην τῶν τοιούτων ποιήσασθαι, ἢν μὴ καὶ τὰς ιδέας τῶν, ἐξ ὧν αὐτὰ πρόβεισι, τῇ μνήμῃ προσλάβωμεν· αἱ γὰρ ἔντες ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ὧν τῇ κινήσει τὰτ' αἰσθήματα, αἶτε ιδέαι καὶ ἔννοιαι πᾶσαι, ὕστερον δὲ καὶ αἱ μνήμαι ἐγγίνονται τῇ ψυχῇ, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς, ὁπόθ' αἱ ιδέαι ἐνετυποῦντο, ἔτυχον κινήθεισαι, οὕτω καὶ ταῖς μνήμαις τῶν αὐτῶν κινεῖσθαι πεφύκασι.

§. ξδ'. Μνήμη δέ τις ἐστὶ καὶ ἡ φαντασία, διαφέρουσα μόνον ἐκεῖνης τῷ δραστικώτερον καὶ ἐναργέστερον τῆς ιδέας τε καὶ ἐννοίας παριστᾶν καὶ τῷ παντοίως αὐτὰς πολλάκις ἄλλοτε ἄλλως συμπλέκειν καὶ διαιρεῖν, τραγελάφων καὶ χιμαιρῶν παριστῶσα εἰκόνας, καὶ ἄλλα μυρία· ὧν οὐδέν ἐστιν ἐν τῇ φύσει (*). Ἐστὶν οὖν Φαντασία δύναμις τῆς ψυχῆς τῶν τε παρεληλυθότων ὡς παρόντων τὰς ιδέας ἐναργῶς παριστῶσα, καὶ ἄλλας ἀφ' ἑαυτῆς κατ' ἀρέσκειαν προσθεῖσα· ἐστὶ δὲ καὶ πρὸς πάσας μὲν τὰς τέχνας ὠφέλιμος ἐλευθέρας τε καὶ βαναύσους ἢ δύναμις αὐτῇ τοῖς δὲ ποιηταῖς καὶ γραφεῦσι καὶ πλέον τι ἐξ αὐτῆς περιγίγνεται· ταύτη γὰρ οἱ τὰ κράτιστα ἐνευδοκίμησαντες, τὴν μεγίστην ἐκτέησαντο εὐκλειαν· ἐν δὲ τοῖς ἠθικοῖς ἐπ' ἀμφοτέρα ῥέπει, ἢ ἂν αὐτῇ εὖ, ἢ ἐτέρως ἕκαστος χρήσεται· ἢν δέποτε πέρα τοῦ δέοντος ἐξαχθῇ πρὸς ὑπερβολὴν, εἰς νόσον τὰ πολλὰ

(*) Διαφορὰν μάλιστα μνήμης πρὸς τὴν φαντασίαν ἴδε μοι ἐν τῇ Συνορίδι· Μεταφ. *γ. ὅπου μοι ἀκριβέστερον πεπραγματεύεται περὶ τούτων.

τελευτᾷ, καὶ εἰς παραφροσύνην περιτρέπει τοὺς ἔχοντας (*). δοκεῖ δὲ πάντα περαίνειν ὡς δι' ἰδίων δυνάμεων, τῆς τε μνήμης, καὶ ἀναπολήσεως (ξά.). ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν συμβάλλεται πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ κακοδαιμονίαν, ἐν τῇ Ἠθικῇ (κγ. κθ.) περὶ αὐτῆς εἰρήσεται ἀκριβέστερον.

Περὶ Θέλσεως.

§. ξέ. Τετάρτη δὲ δύναμις τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἡ θέλησις, ἡ καὶ βούλησις λεγομένη· ἐστὶ δὲ ἡ θέλησις δύναμις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς τὸ μὲν ἀγαθὸν διώκει, τὸ δὲ κακὸν ἀποστρέφεται· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔστι μὲν ἃ τῶν ἀγαθῶν ἀληθῆ, ἐστὶ δ' ἃ καὶ δοκοῦντα· καθάπερ αὖ καὶ τῶν κακῶν τινὰ μὲν ἀληθῶς τοιαῦτά ἐστι, τινὰ δὲ δοκοῦντα τοιαῦτα, ἀγαθὰ ταῖς ἀληθείαις τυγχάνει γε ὄντα, ὡς καὶ τῇ Ἠθικῇ ἡμῖν εἰρήσεται, (μέ.) διὰ τοῦτο πολλάκις ἡ θέλησις ἐξ ἀπάτης, μηδ' ὡς χρῆ χρωμένῃ τῇ κρίσει, ἀντὶ τῆς Ἥρας συμπλέκεται τῇ νεφέλῃ, ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀγαθοῦ τὸ δοκοῦν ἐλομένη· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη ἀπάτη ἐκ τῆς παρατυχίας ἡδονῆς καὶ λύπης προκύπτειν μᾶλλον δοκεῖ, βητέον ὀλίγ' ἄττα καὶ περὶ τούτων.

§. ξε'. Πᾶν οὖν τὸ δυνάμενον ἦτοι ἡδονὴν τινὰ ἡμῖν ἐμποιοῦσαι, ἢ λύπην μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἀλγηδύνα δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος ἡμῶν ἀφελεῖν, τοῦτ' ἐστὶν ἀγαθόν· καὶ αὖ πάλιν τὸ ἐμποιοῦν ἡμῖν ἀλγηδύνα, ἢ τὸ ἀφαιροῦν ἀφ' ἡμῶν ἡδονήν, τοῦτ' ἐστὶ κακόν. Ἐστὶ δ' οὖν ἡδονὴ μὲν, προσβολὴ ἕξωθεν τοιῶσδε, ἢ τοιῶσδε κινουσα τὰς ἵνας, καὶ ἀντεῦθεν ἐμποιοῦσα αἰσθησιν τῇ ψυχῇ κατ' ἀρέσκειαν· ἢ ἡδονὴ

(*) λέγεται γὰρ τις εἰς ποσούτον ἀνάστημα γιγάντειον καὶ ὑπερφύεσ ἀξῆσαι ἀναπεισθῆναι ἐκ φαντασίας, ὡς μηδὲ τῆς οἰκίας προκύπτειν τολμᾶν, τὸ κατὰ τὴν θύραν στενὸν ὑψορῶμενος μῆτι συνθλασθῆ· ἐπεὶ δὲ βία ὑπὸ τῶν θεραπεύοντων ἐξελεύσθη ἀντέχων καὶ ἀντερείδων τὸ πόδε, ἀλγῶν ὡς δῆθεν συνθλασθεῖς τὰ ὀστά· μετ' οὐπολὺ τέθηκεν ἵπτερός· δέ τις τὸ ἡμίτημον ἔδοξεν ὄναρ ἰδεῖν ἐκκεφαλῆς ἕως ποδῶν ἐκ λίθου εἶναι λευκοῦ· διῦπνισθεῖς δὲ, ἀπεπλήρη τῶ ὄντι, δουλεύσας τῇ φαντασίᾳ, καὶ τὸ ὄναρ εἰς ὑπάρ μεταβελῶν.

ἔστι προσβολή ὀμαλή καὶ προσήνης, ὑποτρέφουσα καὶ περιθάλλουσα τὴν οὐσίαν· ἡ δὲ ἀληθῶν προσβολή σφοδρὰ καὶ ἀνώμαλος πρὸς τὰς ἴνας γιγνομένη τῶν νεύρων, ἐνοχλοῦσα, διασπῶσα, σπαράττουσα, παντοίως διαλύειν σπεύδουσα τὴν οὐσίαν. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἡ μὲν τῶν ἡδονῶν, ἐκ μικρᾶς βαθμηδὸν προϊούσα, εἰς τὸν τελευταῖον κορυφοῦται βαθμὸν· ἡ δὲ, ἀπροσδοκῆτως ἐν τῷ ἀνωτάτῳ εὐθὺς καθιδρῦθη, ἥ ἂν δηλονότι ἐκατέρα τοῦνδύσιμον σχῆ ἐκ τῶν ἔξωθεν προσβαλλόντων· ἐπικίνδυνον δὲ ἐστὶ ὅτε τὸ ὀρηκτικὸν καὶ αἰφνίδιον, καὶ ἡδονὴ ἢ, καὶ λύπη· καὶ πάλιν ἡ μὲν ἐκτῶν ἀνωθεν βαθμηδὸν κατιοῦσα, τῶν πρὸς ἀρέσκειαν προσβαλλόντων ἐλαττουμένων, εἰς λύπην ἀποτερματίζεται τελευτῶσα· ἡ δὲ, ἀπροσδοκῆτως, ὡπερ ἐν ἱεροῖς δέλτοις ἢ τοῦ Ἰώβ· ταῦτα δ' εἰρήσθω καὶ περὶ τῆς ἀληθῆνος, ἀπὸ τοῦναντίου λαμβανομένου τοῦ λόγου.

§. ζζ'. Ἐπιρρώνουσι δ' οὖν τὰ πάθη ταῦτα ἡ φαντασία, παντοίως ἐξαλλοιοῦσα καὶ παραμυρφοῦσα τὸ ἀληθές, οὐχ ἥττον ἐν τοῖς φυσικοῖς, ἢ καὶ ἐν τοῖς ἠθικοῖς, ὡς μάλιστα ἡμῖν ἐν οἰκείῳ ῥηθήσεται τόπῳ (ἠθικ. κθ'). πρὸς δὲ τούτοις τὸ ἔθος, ἢ ἀνατροφή, ἀλλ' ἄλλοτε, τὰθ' ἡδέα καὶ τὰ ἀηδῆ ἀμβλύτερα, ἢ ἰσχυρότερα ἀπεργάζεται· πᾶσα γὰρ ἡδονὴ διαρκῆς γενομένη, οὐκ ἔτ' ἐστὶν ἡδονή, τῆς αἰσθήσεως ἀπαμβλυνομένης τῷ ἔθει· οὐ δὲ γὰρ ἂν γένοιτο ἀγαθοῦ ἀεὶ παρόντος, ὡπερ τοῦ ἀπόντος ἐκ διαλειμμάτων συναίσθησις· καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἡ πείρα δείκνυσι καθ' ἑκάστην ἐν τε βρώμασι, καὶ πόμασιν, καὶ ἐν ὕπνοις, καὶ τοῖς τοιούτοις· τοῦ μὲν γὰρ ἢ τῆς ἀπολαύσεως συνέχεια κλέπτει τῆς εὐφροσύνης τὴν αἴσθησιν· τοῦ δὲ ὁ πόθος ἡδῖω τὴν ἀπολαυσιν τοῖς ἐλπίζουσιν ἀπεργάζεται· ὡς δ' αὐτως καὶ πᾶσα ἀληθῶν, συνεχέστερον ἐπισκῆπτουσα, ὑφαιρεῖ πολὺ ἑαυτῆς τῷ ἔθει τοῖς πάσχουσι· τὸ δ' αἰφνίδιον καὶ ἀπροσδοκῆτως ἐπιπεσόν, καὶ τῷ πλείῳ μάλιστα παραλόγῳ συμβαῖνον, ἐκπλήσσει τὸ φρόνημα. (*)

(*) Τοῦτο δὲ φησι καὶ Εὐριπίδης Ἰφιγ. Ταύρ. στίχ. 1125.

» ἐν γὰρ ἀνάγκαις

» Οὐ κάμνεις, σὺντροφος ὦν.

Διαφέρει δὲ Ὁρέξεως Θέλησις.

§. ζή. Διαφέρει δὲ ἡ θέλησις τῆς ὀρέξεως, ἥ ἢ μὲν ἀπλῶς βροπῆ μὲν τίς ἐστὶ πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀποσροφή δὲ πρὸς τὸ κακόν· ἡ δὲ θέλησις, διεγειρομένη ὑπ' αὐτῆς, καὶ ταῦτ' αὐτὰ ποιεῖν οἶδε, καὶ ὅπου θελήσειεν, ἀνθαιρεῖται τὰ ἐναντία· τὸ γοῦν ὀρεκτικὸν οὐδέν ἐστιν, ἢ τὸ πρὸς μὲν τὸ ἀγαθὸν βροπῆν, πρὸς δὲ τὸ κακὸν ἀποσροφὴν ἐνδεικνύμενον· ἃ ὄρμην καὶ ἀποσροφὴν ἕτεροι ὀνομάζουσιν (*). ἡμῖν δ' ἐν τοῖς ἠθικοῖς, ἐνθ' ἀκριβέστερον περὶ τούτων πραγματευσόμεθα, Ἀγάπη, καὶ Μῖσος κληθήσεται (μς.) (**). καὶ ἐκ ταύτης τῆς συζυγίας τῶν ἐναντίων αἵ τε κλίσεις πᾶσαι καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς τυγχάνουσιν ἐξαρθώμενα· ὑφ' ὧν ἐκείνη πολλάκις παραβιάζεται ῥέπειν μὲν πρὸς τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ, ἀφ' ὧν ἰσχυρῶς ὁ λόγος κελύει ἀπέχεσθαι· ἀνανεύειν δὲ πρὸς τὰ δοκοῦντα κακὰ, ἃ ἐκεῖνος παντοίως πείθει προσίεσθαι· Τοιαύτη μὲν ἡ ὄρεξις· Ἡ δὲ θέλησις ἐστὶν ἐλευθέρα· ἐν ὅσῳ μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ ἐνταῦθα μετέωρος οὔσα, ἐφ' ἐκάτερα ταλαντεύεται, τὸ τὸ πλεῖον τῆς ὀλκῆς ἔχον διασκεπτομένη, καὶ ἐφ' ὀπότερον ῥέψῃ διανοουμένη, συναισθάνεται ἐν ἑαυτῇ δύνάμιν τινα ὑποκινουμένην, οἷαν καὶ προσδιορίσαι αὐτὴν πρὸς τὸ πιθανώτερον ἀγαθόν· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ θέλησις, δι' ἧς ἡ ψυχὴ διώκει μὲν τὸ ἀγαθόν, ἀποσρέφεται δὲ τὸ κακόν, εἴτ' ἀληθές, εἴτε δοκοῦν τοῦτο εἶη· καὶ περὶ δὲ συνοιδεν ἔτι ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἐκτὸς τὴν δύναμιν

» Τὸ δὲ μετ' εὐτυχίας κακοῦσθαι

» Θνατοῖς βαρὺς αἰών.

(*) Ἄλλοι τε καὶ Εὐγένιος (μεταφ. οικ.) τούτοις ταῖς ὁροῖς ἐχρήσατο, ὀρίσας τὴν Ὁρέξιν, δύνάμιν εἶναι, εἰπὼν, καθ' ἣν ἡ οὐσία πρὸς μὲν τὸ οἰκίον αὐτῇ καὶ προσήκον εἶναι δοκοῦν ὄρμην ἔχει· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ οἰκίου δοκοῦντος, μηδὲ προσήκοντος, ἀποστροφὴν.

(**) Ὅσπερ τὸ γνωστικὸν ταῖς ἀντιφάσκουσιν ἅμα συγκατανεύειν ἀδυνατεῖ· ἀλλ' ἐπὶ θάτερον τῶν μορίων, ὃ ἂν ἀληθές δόξῃ, συγκατατιθέμενον, τοῦ ἐτέρου ἐξ ἀνάγκης ὡς ψευδομένου ἀνένυσεν· οὕτω καὶ τὸ ὀρεκτικὸν πρὸς τὸ δόξαν συντελές καὶ οἰκίον λαβὼν ἐπίκλιαι, ἀπὸ τοῦ ἄλλοτρίου καὶ μηδὲν προσήκοντος οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐκ ἂν λάβοι ἀπόκλιαι (Εὐγ. μεταφ. οικ.) ἐστὶ γὰρ ὅπερ τῇ διανοίᾳ κατάφασις καὶ ἀπόφασις, ταῦτ' ἐν ὀρέξει διώξις καὶ φυγὴ. Ἀριστ. ἠθ. σ. β.

ταύτην προσδιοριζομένην, ἀλλ' ὅλην ἀφ' ὅλης ἑαυτῆς ἠρτημένην, ὥσθ' ἂ ἄρτι εἵληφεν ἀποβαλεῖν, εἶπο· ἐθελήσει· καὶ τὸ ἀποβεβλη-
 μένον ἀνθελέσθαι ἐν μέρει, εἰ αὐτῇ τοῦτο δόξειεν, οὐκ ἂν ἔτι ἐν-
 δοιάσειε περὶ τῆς οἰκείας ἐλευθερίας. (*)

§. ζθ'. Ἐλεύθερον οὖν τῇ ψυχῇ ἦτοι τὸ ἀγαθόν, ἢ τὸ κακὸν ἐλέ-
 σθαι· εἰ γὰρ ταῖς κλίσεσι περιορισθεῖη μόνον, ταῖς μόνον τὸ ἀγαθόν
 ὀποτερονοῦν ἀφορώσας, ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν· παρ' αὐτῇ οὖν κεῖ-
 ται καὶ τοῖς πάθεσι περαιομένην, μὴ ἐνδιδόναι, καὶ τῷ λόγῳ
 χαλιναγωγομένην, ἐβελοκακεῖν, καὶ ἀφηνιάζειν, ἀπαραλύμαντον
 ἐκατέρωθεν διατηροῦσαν τὸ τῆς προαιρέσεως αὐτεξουσίου· οἱ γὰρ ἐν
 τῷ δύνασθαι τὴν ψυχὴν αἰρεῖσθαι, ἢ φεῦγειν τὸ ἀγαθόν, ἢ κακὸν τὸ
 ἐλεύθερον αὐτῆς περικλείοντες, κομιδῇ λανθάνουσι τοῦτ' αὐτῆς
 ἀποκλείοντες· σύνοισμεν γὰρ αὐτὴν καὶ βίας μὲν ἐξωτερικῆς κρείττω
 οὔσαν, ὡς ἐξ ἑαυτῆς τὰς ἰδίας θελήσεις προβάλλουσαν, καὶ πρὸς τὸ
 θέλειν, ὃ ἂν μὴ ἐθέλη, ἀπαραβίαστον γιγνομένην· καὶ ἀνάγκης δὲ
 τῆς ἐσωτερικῆς πάντως ὑπερκειμένην, ὡς μὴ' ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὴν ἀναγ-
 καζομένην, μὴ' ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως ἐκβιαζομένην· ἀλλ'
 αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἐνδιδούσαν ὑπ' αὐτῶν ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι,
 καὶ ἀντιβαίνουσαν μηδέποθ' ὑπέκειν. (**)

Περὶ Ἐνεργείας, ἢ Κινήσεως.

§. ο. Πέμπτη δὲ δυνάμις ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἢ Ἐνεργεια, εἴτ' οὖν
 Κίνησις, καθ' ἣν αὐτῆτε ἑαυτὴν ἐσωτερικῶς ἐν ταῖς εἰρημέναις τῶν

(*) Ἐλευθερίαν τε καὶ αὐτεξουσίτητα τὴν δυνάμιν ἀποκαλῶ, καθ' ἣν αὐτοδιορίσως
 ἡ ψυχὴ καὶ αὐτοκινήτως νεύει πρὸς τὰ κατὰ γνώσιν αὐτῆ παριστάμενα, αὐτὴ τὸ κρά-
 τος τῶν κατὰ τὴν θελητικὴν δυνάμιν ῥοπῶν ἐπὶ τάχα, καὶ ἀποστροφῶν ἀπὸ τῶν
 μὴ ἀγαθῶν ἔχουσα, οὕτως ὥστε ἐν ἧ πρὸς θάτερον ῥέπει τῶν ἀντικειμένων, παρ' αὐτῇ
 κεῖσθαι καὶ τὴν πρὸς θάτερον οὐδὲν ἦτον ἐλέσθαι ῥοπὴν καὶ ἐπίκλισιν· μετῆναι δὲ τῆς
 δυνάμεως ταύτης παντὶ ἀνθρώπῳ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνδοτάτω συνειδήσεως τὸ πῶς ἔχει
 καὶ βέλαιον. Εὐγ. Μεταφ. ομβ.

(**) Ἴδε κἂν τῇ Συνωρίδι. Μεταφ. ςθ. ἐνθα ἐπραγματευσάμεθα ἀκριβέστερον περὶ
 τῶν δυνάμεων ταύτων,

δυνάμεων, καὶ τὸ σῶμα ἐξωτερικῶς ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐνεργειῶν κινεῖ ἢ ψυχὴ· ἑαυτὴν μὲν καὶ ἐσωτερικῶς, πρῶτον μὲν ἐν τῷ σκέπτεσθαι, εἴγ' ἐπ' αὐτῇ κεῖται κατὰ γε τὸν τῆς ἐλευθερίας νόμον (ζθ'.) ἐπιστῆσαι μᾶλλον τῷ πράγματι τούτῳ, ἢ ἐκείνῳ, καὶ προσχεῖν πλέον ἐκείνῳ, ἢ τούτῳ, καὶ μεταβῆναι, ὅτε, καὶ ὅπως ἂν ἐθέλη, ἀφ' ἐτέρου εἰς ἕτερον. Δεύτερον δὲ ἐν τῷ μεμνησθαι, ἃς προειλήφει ιδέας, πειρωμένη κατέχειν ἐν τῇ θεωρίᾳ, καὶ ἀνακαλεῖν ἐν τῇ ἀναμνήσει (ζα.) καὶ τοὶ καὶ παθαίνεσθαι τι ἐνταῦθα δοκεῖ, ἢνίχ' αἱ κατὰ τὴν μνήμην ιδέαι τυγχάνουσιν ἀφ' ἑαυτῶν ἐγειρόμεναι. Τρίτον δὲ ἐν τῷ βούλεσθαι, ἔνθα δὴ καὶ μάλιστα ἐμφαίνεται αὐτῆς ἡ ἐνέργεια, πᾶν ὅ,τι ἂν βούληται, καὶ κινούσης καὶ ἐνεργούσης· ἐν γε μὴν τῇ αἰσθήσει μόνη πάσχειν μᾶλλον, ἢ ἐνεργεῖν δοκεῖ ἢ ψυχὴ· μηδενὸς γὰρ προσβάλλοντος ἕξωθεν, οὐκ ἂν γένοιτο αἴσθημα· κἀντεῦθεν, ὃ εἴρηται, μηδὲν ἐν τῷ νῶ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει. (ἦν γὰρ ἂν, εἴπερ, καὶ κωφοῖς, καὶ τυφλοῖς ιδέαν ἤχων καὶ χρωμάτων λαμβάνειν.) καὶ πάλιν τῶν ἕξωθεν προσβάλλόντων τοῖς αἰσθητηρίοις οὐχ οἶατ' ἂν εἴη ἡ ψυχὴ διωθεῖσθαι τὸ αἴσθημα, οὐδὲ τῆς χειρὸς τυχὸν κεντηθείσης, μὴ αἰσθῆσθαι τὸ ἄλγος· καὶ ταῦτα μὲν ἐσωτερικῶς.

§. οα. Ἐξωτερικῶς δ' αὖ πολὺ χρῆμα τῶν ἐνεργειῶν ἐν τῷ σώματι· τούτων γεμὴν αἱ μὲν εἰσιν ἀναγκαῖαι, αἱ δὲ ἐλεύθεραι καὶ ἐκούσαι· καὶ ἀναγκαῖαι μὲν, αἱ ζωτικαὶ, αἱ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τακτικῶς τε καὶ οἷον μηχανικῶς διεξαγόμεναί τε καὶ διοικούμεναι, οἶαί εἰσιν ἡ διαστολὴ καὶ συστολὴ τῆς καρδίας, ἡ τοῦ πνεύμονος, ἡ περισταλτικὴ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, οἱ σπασμοὶ, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἐξ ὧν τὸ ζῆν ἥρτηται· χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἡ τὰ αἰσθήματα ἕξωθεν διεγείρουσα· εἴ γε καὶ αὐτὴ, καὶ μὴ θελούσης τῆς ψυχῆς ἀναγκαίως πράττει τὸ ἑαυτῆς (ό.) καὶ γὰρ πληγεῖς τὴν ἀκοήν, ἢ τὴν ὄρασιν, ἢ τινα τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ὑπὸ τῶν ἐκτὸς, ἐκφυγεῖν οὐκ ἂν ἔχοιμι τὴν τῇ προσβολῇ παροπηθοῦσαν ἀντίληψιν· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἀξητικὴν, καὶ ἐκκριτικὴν, οὔτε προάγειν, οὔτε διακόπτειν

δυνήσομαι. (*) αὐται μὲν οὖν ἀναγκαῖαι εἰσίν· αἱ δ' αὖ ἐλεύθεραι, οἷαι αἱ τῶν μελῶν τοῦ σώματος μάλισσά, ὅσα τῷ τῆς ψυχῆς ὑπακούουσι νεύματι. Τέως δ' οὖν οὔτε τῶν πρώτων τὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ἂν γνοίη τις, μὴ εἰσὸς εἰς τὰ τῆς φύσεως ἄδυτα, οὔτε τῶν δευτέρων τὴν ἀπὸ τοῦ αὐλοῦ διάβασιν εἰς τὸ ἔνυλον, καὶ ἐξ ἐκείνου αὐθις εἰς τοῦτο, τὸ παρὰ τοῖς σοφοῖς ἀργαλεώτατον ζήτημα (νθ). γνωσὸν δὲ μόνον, ὅτι πᾶσα κίνησις σωματικὴ διὰ τῶν μυῶν ἐκτελεῖται, τῶν μὲν συσπλομένων καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ὀγκουμένων κατὰ τὸ μέσον, τῶν δὲ ἀπ' ἐναντίας τῶν καὶ ἀνταγωνιστῶν καλουμένων παρὰ τοῖς ἀνατόμοις, διαστελλομένων καὶ χαλωμένων· τίς δὲ καὶ ταύτης τῆς συνολκῆς καὶ διασολκῆς ἡ αἰτία, οὐκ ἔτι ῥάδιον συνιδεῖν· κἄν μὲν γὰρ τῷ τῆς ψυχῆς βουλήματι καὶ ταυθ' ὀρῶμεν πειθόμενα, τὸν δὲ τρόπον, ὅπως τὰ τῆς ἐπιταγῆς ἐκεῖθεν διαβιβάζεται ἀγνοοῦμεν· οὐδὲ γὰρ ἂν εἴποι τις ἄλλως ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ γίνεσθαι τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως. οἱ γὰρ τὴν ἔνυλον οὐσίαν, ὡς ἔχει φύσεως, πανταχόθεν περισκοπήσαντες, οὕτω πεφυκυῖαν συνεῖδον καὶ κατεφώρασαν, ὡς μηδεμίαν ἔχειν τροπὴν αὐτὴν ἑαυτῇ ἐμποιοῦσαι· πᾶν γὰρ τὸ ἡρεμοῦν ὑλικὸν κατὰ τοὺς νόμους τῆς Ἀδρανείας (λή.) οὐκ ἂν κινήσειεν, οὐδ' ἂν κινούμενον κίνησειεν αὐτὸ ἑαυτό.

Περὶ Ὄρμῆς.

§. οβ Περὶ δὲ τῆς ἐμφύτου δυνάμεως καὶ ῥοπῆς, εἴτις εἴη τοῖς ζώοις μελετήσαντες γράψαι, πολλὴν εὖρομεν τοῖς σοφοῖς οὔσαν περὶ τούτου διαφωνίαν, τοῖς μὲν, τοῖς δὲ μηδαμῶς ὑπάρχειν αὐτὴν διατεινομένους· ἐξηπατήσθαι δὲ τῶν τε πάλαι καὶ τῶν νεωτέρων συχνοὺς περὶ ταύτης, ὡς μὴ ἐγκύψαντας ἀκριβῶς, μηδὲ φιλοκρινήσαντας ἀμφιλαφῶς τάληθές, ὧν καὶ Σοάσιος πολὺν ἔοικε τὸν γέλωτα καταχεῖν

(*) Περὶ δὲ τῆς ὑπὸ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων ἐμποιομένης ἡμῖν ταραχῆς καὶ θυσίης τί καὶ ἂν εἴποιμεν; ἐκ μὲν ἐπιταγῆς καταστέλλειν καὶ κατασιγάζειν παραχρῆμ' οὐκ ἂν εἴη· εἰ δὲ τὴν μάλα γε τὰ τοιαῦτα πάθη διεγείρουσαν φαντασίαν καὶ προσοχὴν ἀλλοσεπὴν τρέψει τις, φαρμάκῳ σαφωτάτῳ τὸν τάραχον κατεστέρησε.

τῶν τοιούτων· μηδεμίαν γὰρ ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ τοῖς ζώοις κινήσει·
 τοιαύτην ἐνεῖναι διύσχυρίζεται· ἐξηπατήσθαι δὲ λαμπρῶς τοὺς ταύ-
 την εἰσαγαγόντας, ὡς δῆθεν μὴ συνιέντας τὴν σκέψιν γυγνομένην δι-
 δάσκαλον τοῦ τὰ ζῶα πρὸς ταῦτα μὲν ὀρμᾶν, ἐκείνων δὲ ἀπέχεσθαι,
 τὰ τε συμφέροντά φημι, καὶ τῶν μὴ συμφερόντων· καὶ φησιν ἐκ
 πείρας τὴν γνώμην ταύτην ἐπικρατῦναι· τρεῖς γὰρ ἀρτιγενεῖς σκύ-
 λακας ἐπὶ καθέδρας θείας, εὐθύς κατεῖδε καταπεσόντας, μηδὲν ὑπὸ
 μηδεμιᾶς ἐνδοτέρας, εἴτ' οὖν ἐμφύτου κινήσεως, ἣν καλοῦμεν ὀρμὴν,
 πρὸς τὴν πτώσιν προφυλαξαμένους· ἐπαναλαβῶν δὲ καὶ αὐθις καὶ
 πολλάκις τὴν πείραν, ταῦτά κατεῖδε γεγεννημένα· μέχρις οὐ τὰ κυ-
 νίδια καθορῶντα ἐκ συνειδήσεως τὸν προκείμενον κίνδυνον, οὐκέτ'
 ἀπερισκέπτως περὶ τὸ τῆς καθέδρας χεῖλος ἐφερπύζειν ἐθάρρουν, ἀλλ'
 οἷον δὴ κατοκνοῦντα, καὶ πρὸς τὸ βάθος ἀποδειλιῶντα, τῷ πόδε
 ἀντήρειδον· ἐκ σκέψεως ἄρα, φησίν, ἀλλ' οὐχὶ ἐξ ὀρμῆς τοῦ τὰ συμ-
 φέροντα καὶ μὴ, διώκειν καὶ ἀποφεύγειν τὰ ζῶα τὴν ἕξιν κεκτῆσθαι·

§. σγ. Ταῦτα δ' οὖν οὐ πᾶν τι πιστὰ δοκεῖ μοι λέγειν· πρῶτον
 μὲν γὰρ οὐδὲ δεῖν οἶμαι τὴν ὀρμὴν θεωρεῖν, ἐφ' ὧν οἱ σκύλακες ἐκ
 νηπιότητος ἤκιστα πεφύκασι προφυλάττεσθαι, ἐν οἷς μάλιστα οὐπω
 οἰοί τε ἦσαν ἴσως τὸ βάθος διὰ τὸ ἔτι τῆς ὕψεως ἀσθενὲς κατιδεῖν (ε.)
 (οὕτω γὰρ οὐδὲ τοῖς νηπίοις ἡμῶν εἴη ἂν λογικότης)· ἀλλ' ἐκεῖνο
 μᾶλλον σκεπτέον, οἱ σκύλακες οὗτοι εἰ τύχοιεν ἐν ἐπιπέδῳ πῃ καὶ
 ὁμαλῶ ἀνατρεφέντες χωρὶς, καὶ βάθους μηδέ πω προσλαβόντες
 ἰδέαν, εἴτ' ἀναβάντες εἰς οἰκίαν πῃ ἐπὶ τῆς θυρίδος, πότερον ἐθε-
 λήσουσι καταπίπτειν, μὴ προμαθόντες ἐκ πείρας τὸν κίνδυνον, ἢ
 τούναντίον φυλάζονται καταπτήσοντες; ἐγὼ μὲν γὰρ οἶμά γε τοῦ-
 το· καὶ τοι οὐκ ἂν οὐδὲ τοῦτο τῆς ἐν τοῖς ζώοις ἀπορρήτου δυνάμεως
 μᾶλλον, ἢ τῆς φρονήσεως, εἴτις εἴη αὐτοῖς; ἔργον ἔγωγε τίθεμαι·
 τὸ δὲ τῆς ὀρμῆς ἑτεροῦν τι ἔοικεν εἶναι ἐπὶ μόνων τῶν φυσικῶν
 λαμβανόμενον, οἷά ἐστιν ἢ πρὸς τὴν τεκοῦσαν τῶν ζῶων ἐνίων εὐθύς
 ἐκ γεννήσεως καταφυγὴ καὶ συμπάθεια· ἢ πρὸς τὸν πολέμιον φυλα-
 κὴ καὶ ἐπίθεσις· τοῦ τῆς πῶας τὸ μὲν αἰρεῖσθαι, τὸ δὲ διωθεῖσθαι
 τὸ καὶ πρὸς τὸ τεκεῖν προνοεῖν καλλιᾶς, καὶ τεκόντα τὰ εἰκότα ποιεῖν

τοῖς γεγεννημένοις· τὸ περιπαθῶς καὶ ἀκριβῶς ἐπιπλάζειν, καὶ πάντα ποιεῖν κατὰ λόγον τὰ λόγον μὴ ἔχοντα, ὡς πρὸς ὃ πέφυκεν ἕκαστον, καὶ ἀκουσίως ἐπιβρέπειν πρὸς τοῦτο· ταῦτα, φημί, σκεπτέον, οὐχὶ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς καθέδρας τῶν σκυλάκων καταπτώσιν, ἧς οὐκ ἔστιν ἐν τῇ φύσει ἡ μάθησις· οἷον δὲ καὶ κύων μηδέπω ἑωρακῶς λαγῶν, εἴπου τοῖς ἴγνεσιν αὐτοῦ ἐντύχοι, διώκει ἰχνηλατῶν, οὐδ' αὐτὸς ἴσως εἰδῶς, ὑφ' ὅτου ἀγόμενος· καὶ σκύμνος λύκου κυνιδίοις ὑπὸ τῷ αὐτῷ ποιμένι συνανατραφεὶς, τὴν φύσιν οὐκ ἔσχε μεταβαλεῖν· ἅμα γὰρ αὐξηθεὶς, μεταστὰς τῶν συμφυλάκων, ἐπὶ τὴν ποιμνὴν ἐτράπετο, ἧς τὴν φυλακὴν ἐπιστεύθη· οὕτω μεταμαθὼν τὴν παιδαγωγίαν, εἰς τὸ ἔμφυτον μεθώρμησε μάθημα.

§. οδ. Ἐπὶ δὲ τούτοις κἀκεῖνο οὐχ ἤττον πείθει ὁμολογεῖν τὴν ὁρμὴν· πόθεν γὰρ καὶ αὐτοῖς τοῖς σκυλάξιν ἅμα γεννηθεῖσιν τὸ ἔθος μαστεύειν τὰς τοῦ γάλακτος πηδάκας, εἰ μὴ καὶ τοῦτ' αὐτοδίδακτον ἢ φύσις ἐνεσπείρειν; καὶ ἀπὸ ποίας πείρας, τυφλοὶ ἔτι ὄντες, εἰ μὴ ἐξ ὁρμῆς, τῆς θηλῆς ἐπικρέμανται; ἔπειθ' ὁ αὐτὸς αὐτόθι φησὶν, ὅτι καὶ ἡ ἀράχνη οὐ πρὸς τι τέλος εὐχρησον τὸν ἴσὸν ἰσουργεῖ· ἀλλ' ὡς δῆθεν ἐνοχλουμένη ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῇ ἀποκειμένης ὕλης, ἦν ἀποθέσθαι ἐφιεμένη, τὸν ἴσὸν εἰκῆ τεχνουργεῖ· εἴθ' οὕτως ἐπίπονον, εἴπερ, ἤρειτο ἔργον, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν δεξιότατον, οὐ κατὰ τὸ μέσον, ὡς ἐπὶ θρόνου ἰδρυομένη, ἐπιβουλεύει αἰεὶ τοῖς σαγηνευομένοις τῶν ζωῶφιων; ταῦτόν δὲ ρητέον καὶ περὶ τῶν μελισσῶν, καὶ μυρμηκῶν· καὶ τοὶ οὐκ ἔσθ' ὅς τις οὐκ ἂν τὴν τούτων, ἐν οἷς ἐργάζονται, σοφίαν θαυμάσειεν· ἦν οὐ παιδαγωγὸς, οὐ διδάσκαλος, οὐκ ἀρχιτέκτων, οὐκ ἄλλος οὐδεὶς αὐτὰ ἐξεδίδαξεν, ἀλλ' ἡ φύσις αὐτῇ τὸ δῶρον αὐθόρμητόν τε καὶ αὐτοδίδακτον αὐτοῖς ἐδώρησατο. (*)

(*)Κἀκεῖνο δὲ μοι δοκεῖ ἄξιον προσθεῖναι τῷ λόγῳ πρὸς τοὺς τοῦ Σαυῖτου σκυλάκας· Γαλή μοι τέτοκε ποτε δίδυμα ἐν τῷ δώματι· τὰ δὲ μόλις τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῖς ἀνοίγντων, ἐτύγχανον προσπαίζοντα ἐν τῇ κλίνῃ· ἐνθα κατὰ τύχην ἐμοῦ προσπαίζοντας αὐτοῖς, καὶ τὸ κομβολόγιον παρασύραντος, ἔφριξεν πρὸς τοῦτο ἐκεῖνα, καὶ τὴν κέρρον πυργώσαντα, ἐξεπηθήσαν, εἴτα προσόντα ἔλω θυμῶ πρὸς ἐπίθεσιν, ἐποίησαν τῇ αὐτῇ

§. οέ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐδενὸς ἔτι λόγου οἶμαι προσδεῖσθαι· ἐκεῖνο δ' αὖθις παράλογον ἀπαντᾷ τοῖς σοφοῖς· τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν οὐδεμίαν φρόνησιν τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων, οὐδέ γε τὴν ἐκ τῆς αἰσθήσεως δοκοῦσιν ἀποδιδόναι· τινὲς δὲ καὶ τὴν ἐκ τοῦ λόγου προσεπεδαφιλεύσαντο. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τὴν τῶν δευτέρων δῆθεν ἀτοπίαν ὑπεκκλίνειν βουλόμενοι, εἰς ἄλλην οὐκ ἐλάττω λανθάνουσι καταφερόμενοι, γνώσεως οἰασοῦν τὰ κτήνη καταλείποντες ἄμοιρα, καὶ οὐδὲν ἢ φιλὰ μηχανήματα· οὗτοι δ' αὖ πολλὴν φειδωλίαν καταγνῶντες ἐκείνων, τὴν ἐναντίαν ἐβάδισαν· ἐξ ὧν γὰρ ὁσημέραι τὰ πολλὰ σοφία ὀρῶσιν ἐπιτηδεύοντα, πρὸς τὴν ἐναντίαν ὑπερβολὴν ἐξετράπησαν· εἰσὶ δ' οὖν οἱ πρότεροι πολλῶ παραλογώτεροι τῶν δευτέρων· εἰ μὲν γὰρ μηχανικῶς, ὡς αὐτοὶ τερατεύονται, τὰ κτήνη κινεῖντο, εἰ μὲν ἐξῶθεν τοῦτο πάσχουσι, ταῦτα ἔδει πράττειν αἰεὶ, καὶ φοβούμενα καὶ θυμούμενα, καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν τύχῃσι πράττοντα· νῦν δ' ὀρῶμεν αὐτὰ ὀρμάς τε πολλάκις ἔχοντα ταῖς ὑπὸ τῶν ἐξῶθεν ἐνεργείαις πολλὴν ἐπιφερούσας ἐναντιότητα· οἶον, ἵππους τε ὀρῶμεν καὶ ἄρκτους, καὶ τὰ τοιαῦτα μόνις χαλινοῖς καὶ ἀλύσεσι κατεχόμενα, καὶ ἰχθύας ἄνω ποταμῶν νηχομένους, καὶ βόας ἐπὶ τὸ ἄναντες ἔλκοντας ἄμαξαν· καὶ ἄλλα μυρία κατίδοι τις ἂν ἀπ' ἐναντίας ταῖς ἐξῶθεν ἐνεργείαις ἀντιφερόμενα. Εἰ δὲ τοῦναντίον ἐσωτερικῶς φασὶν ὡς ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τὴν κίνησιν ἔχειν, ἔδει καὶ οὕτως οὐχ ἥττον μονοτρόπως, ὡς τὰ ὄρολόγια διεξάγεσθαι· τῆς γὰρ αὐτῆς αἰτίας ἀπαραποιήτου μενούσης, τὸ ἀποτέλεσμα διηνεκῶς μεταβάλλειν ἀδύνατον· νῦν δ' ὁ μὲν ὀργανισμὸς αὐταῖς αἰεὶ ὁ αὐτός, τὰ δὲ κινήματα

δεξιότητι, καὶ ταῖς αὐταῖς στρατηγήμασι τὴν μάχην πρὸς τὸ ἐπισυρόμενον σχοινίον, ὥσπερ ἂν εἰ πρὸς ὄφιν ἐμάχοντο, τὰ μῆτε μάχην εἰδότα, μῆτε ὄφιν ἐωρακίτα μηδέ πω μηδένα, μῆτε μὴν ταῖς ὄνυξιν ὡς ἔπλοις πω ἐπὶ τι χρῆσάμενα· οὕτως ἡ φύσις αὐθόρμητον αὐταῖς τὴν πρὸς τὸ πολέμιον ἔχθραν ἐνέθηκε· μεθ' ἡμέρας δ' αὖ πολλὰς, μὴς τεθνηκότος αὐταῖς προτεθέντος, ταῦτα αὐταῖς τῇ μητρὶ ἐτελεῖτο, χόλος μὲν κατ' ἀρχὰς καὶ θυμὸς ἔπειτα δὲ καὶ ἄθρομα, καὶ τοὶ μηδέπω μῆτε μῦν προῖδουσι, μῆτε τὴν μητέρα ἐν τοιοῦτῳ προσπαίξουσιν. Ἔστιν ἄρα τι τοῖς ἀλόγοις μάλιστα τῶν ζώων, οἷον αὐθόρμητος καὶ αὐτοδιδάκτως, πρὸς ἀπίφικτον ἕκαστον, παρορμητῶν.

παντοῖα, καὶ ὅρον οὐκ ἔχοντα· ἦτε γὰρ κατάστασις αὐτῶν δῆλη ἐστὶ παραλλάττουσα, καὶ αἱ κινήσεις αὐτῶν οὐχ ὡσαύτως ἀεὶ οὔτε ποιότητι, οὔτε ποσότητι τυγχάνουσι ζείχουσαι· ἔπειτα καὶ τὰς εἰρημέναις ἀναγκαίαις κινήσεις (οἶα), οἶαι αἱ τῆς καρδίας, καὶ τοῦ πνεύμονος, καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἀντάς καὶ αὐτοῖς ἐγορῶμεν ταῖς ἡμετέραις οὔσαι· οὐκ ἄρα φιλὰ μηχανήματα τὰ ἐκείνων κινήματα· ἀλλὰ φύσει καὶ θελήσει, καθάπερ καὶ ἐν ἡμῖν, κυβερναῖται.

§. ος. Πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους αὐθις ἐκεῖνό φαμεν, ὅτι εἰ λογικὰ ἦν τὰ κτήνη, ἐφ' οἷς κατὰ λόγον καὶ τέχνην ἕνια δοκοῦσιν ἐργάζεσθαι, τί μὴ ὅτι καὶ τὸν τρόπον τῆς τέχνης ἐξήλλαξαν, ἀλλὰ πᾶν τὸ εἶδος κατὰ μίαν ὁρμὴν ἀεὶ κινούμενον φαίνεται; πᾶσα γὰρ χελιδὼν καὶ ἐν παντὶ τόπῳ παραπλησίως κατασκευάζει τὴν καλιάν· ἔδει γὰρ, εἶπερ, καὶ θέσει νεοττιᾶς πρὸς τὸ ἀσφαλέςτερον, καὶ τρόπον, καὶ σχῆμά ποτε ἀμείβειν συμπήξεως πρὸς τὸ βέλτιον, ἵν' ἔχοιμεν εὐλόγως τι λέγειν, ὅτι τὸ κατὰ λόγον ἀεὶ δοκοῦν ἄμεινον αἰρετιζέται· νῦν δὲ πᾶν εἶδος, ὅ,τι ποτ' ἂν ἐργάζεται, ὁμοιόσχημον, καὶ ὁμοιότροπον ἐργαζόμενα καθοραῖται, χελιδῶν ὑπὸ τῷ ὀρόφῳ τὴν καλιάν πηγνυμένα, καὶ περισερὰ ἐν ὀπῇ που ἀχύρια συμφορήσασα, νεοττεύουσα, καὶ μέλισσα ἀεὶ ὡσαύτως μελιτουργοῦσα, καὶ ἀράχνη ὁμοίως τὸν ἴσόν ἀσκοῦσα καὶ ἐξυφαίνουσα, καὶ λαγῶς τὰ αὐτὰ τεχναζόμενος, καὶ λύκος ὁμοίως ἀεὶ πανουργῶν, ὃ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐστὶ· τῶν μὲν γὰρ ἀνθρωπίνων πράξεων πολὺ τὸ δαιδάλεον καὶ πολύτροπον, καὶ μυρίαὶ ὁδοὶ, ὡς ἐλευθέρου ὄντος τοῦ λογικοῦ καὶ αὐτεξουσίου (ξή). τῶν δὲ, ὡς ἐκ φύσεως ἢ κινήσις οὔσα, παρὰ πᾶσιν ἐστὶν ἡ αὐτή· Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ μὲν ἄνθρωπος, πάνθ' ὅσα πράττει, καὶ περὶ ὧν συλλογίζεται, ταῦτα σύνοιδέ τε καὶ λόγῳ κατέχει· τὰ δ' ἀμοιρήσαντα λόγου, καὶ τοι τῆς κατ' αἴσθησιν γνώσεως ἔτυχεν, ἀλλ' οὐ πέφυκε καὶ συνειδέναί τοιῶσδε, ἢ τοιῶσδε γιγνομένας τὰς ἀντιλήψεις· οὐκ ἔρρωται ἄρα λογικὸν ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον τοῖς κτήνεσιν ἀπονέμειν· ἴδε κἂν τῇ Ξυνωρίδι Μεταφ. λδ. καὶ πδ.

§. οζ. Αἰσθήσει γεμῆν ἔσθ' ἃ τῶν κτηνῶν πολλῶ ἡμῶν προῦχει, καὶ οὐδεὶς ἂν ἐξαρνος γένοιτο· ὅσῳ καὶ αἰσθητηρίων ὀξυτέρων καὶ

ἀκριβεστέρων ἐκεῖνα ἠυμοίρησαν· καὶ κρίσεως οἴασου· ὥσπερ ἐξ ὀρμῆς ἐν ἐνίοις ταῦτα δοκεῖ εἰληχέναι· πολλὰ γὰρ αὐτῶν ὥρων τε μεταβολὰς καὶ δυνάμεις φυτῶν, ἡμῖν γε ἀγνοουμένας, ὀρῶμεν τεκμαίρομενά τε καὶ ἐπικρίνοντα, θελφῖνας τε κηβισῶντας, καὶ βατράχους κοάζοντας γεγωνότερον, καὶ μύρμηκας τὸν κατώρυχα σίτον ἐξάγοντας, εἰ μή τις εἰς τὴν αἴσθησιν ὀρθότερον ἀνάγοι καὶ ταῦτα· ἔτι δὲ τὰς πρὸς θεραπείαν αὐτοῖς συμβαλλομένας τῶν φυτῶν δυνάμεις διαγιγνώσκοντα ἓνια, οἷον χελώνην μὲν φασὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ὀριγάνου γαλῆν δὲ, τὴν ἀπὸ τοῦ πηγάνου, ἐπειδὴν τύχῳσιν ἐμφαγόντα τοῦ ὄψεως· καὶ ἄλλα μυρία, ἃ συγκαταλέγουσιν οἱ σοφοὶ, τὰ ἑαυτοῖς πρὸς θεραπείαν συμβάλλοντα, ἐπικρίνοντα, ἀλλ' οὐκ ἂν εὐλόγως ἐκ τούτων καὶ λόγον ὀρθὸν αὐτοῖς ἀπονέμοιμεν· ἦσαν γὰρ ἂν, εἴπερ ἀπὸ τοῦ λογιστικοῦ τοῦτο πλεονέκτημα ἦν αὐτοῖς, ἐπιδεδωκότεα καὶ ταῖς ἐπιστήμας, καὶ ταύταις πολλῶ τῷ μέτρῳ ἡμῶν, ὅσῳ καὶ ἀκριβεστέρων ἠυμοίρησαν τῶν αἰσθήσεων, ὑπερκειμένα· ἢ τί ἂν κωλύοι καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μαθεῖν οἰανδήποτε, ἀκοῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς; καὶ εἰς τὸ προφέρειν ἕναρθρον λόγον τῶν ὀργάνων σερῶνται; νῦν δὲ τούτων μὲν ὄντων, μηδὲ δυναμένων γενέσθαι, εἰκὸς αὐτὰ μήτε λόγου μετέχειν (*).

(*) Τούτοις δ' οὖν τοῖς καὶ λόγον τοῖς κτήνεσιν ἀπονέμουσι συγκατατίθεσθαι δοκεῖ καὶ ὁ μέγας ἐν πατράσι Βασίλειος· φησὶ γὰρ (ἐμ. θ. ἐνθα τῶν ἐξω σοφῶν δοκεῖ καταφέρεισθαι) « Ἄ γὰρ οἱ κατὰ πολλὴν σχολὴν τοῦ θίου καθεζόμενοι, μόλις ἐξεύρουν, οἱ τοῦ κόσμου σοφοὶ, τὰς τῶν συλλογισμῶν λέγω πλακάς, ταῦτα δεικνύονται παρὰ τῆς φύσεως ὁ κύων πεπαιδευμένος· τὸ γὰρ ἔχνος τοῦ θηρίου θηρούμενος, ἐπειδὴν εὖρη αὐτὸ πολυτρόπως διασχίζόμενον, τὰς ἐκασταχοῦ φεροῦσας ἐκτροπὰς ἐπέλθων, μονονοχί τὴν συλλογιστικὴν φωνὴν ἀφήσιν, δι' ὧν πράττει ἢ τήνδε (φησὶν) ἢ τήνδε, ἢ ἐπὶ τούτῳ τὸ μέρος τὸ θηρίον ἐτρέπη· ἀλλὰ μὴν οὔτε τήνδε, οὔτε τήνδε, λειπομένον ἔστι τῆδε ὀρμῆσθαι αὐτό· καὶ οὕτω τῆ ἀναιρέσει τῶν ψευδῶν εὐρίσκει τὸ ἀληθές· τί περισσότερον παισοῦσιν οἱ ἐπὶ τῶν διαγραμματῶν σεμνῶς καθεζόμενοι, καὶ τὴν κόνιν καταχαράττοντες, τριῶν προτάσεων ἀναιροῦντες τὰς δύο, καὶ ἐν τῇ λειπομένῃ τῆδε ἀληθὲς ἐξευρίσκοντες· Ταῦτα δ' οὖν εἴτι δοκεῖ παρὰ λόγον εἰρησθαι, ἐπανορθοῦται, ἐξ ὧν πρὸς τρίτων αἰθίς εἰρηκεν (ἐμ. ἡ) « Διὰ τί, φησὶν, ἢ γῆ ψυχὴν ζῶσαν ἐξάγει; ἵνα μάθῃς διαφορὰν ψυχῆς κτήνου, καὶ ψυχῆς ἀνθρώπου... ἐπειδὴ κατὰ τὸ γεγραμμένον παντοῦς

§. οή. Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων συνάγεται, ὅτι μῆτε ὡς μηχανήματα τὰ κτήνη κινεῖται, μῆθ' ἀπλῶς μετέχουσι λόγου, ὡσπερ οἱ ἄνθρωποι· φρονήσεως δὲ καὶ γνώσεως οἰασοῦν μὴ πάμπαν ἄμοιρα εἶναι καὶ Ἀριστοτέλει δοκεῖ· φησὶ γάρ (περὶ ζῶων γεν. βιβ. Α. κεφ. ἐσχάτῳ) πῶς γὰρ αἴσθησιν ἔχει, εἰμὴ καὶ γινῶσιν; τοῦ γάρ τοι ζώου οὐ μόνον τὸ γεννῆσαι ἔργον (τοῦτο γὰρ κοινὸν τῶν ζώντων ἀπάντων)· ἀλλὰ καὶ γνώσεώς τινος πάντα μετέχουσι· τὰ μὲν, πλείονος· τὰ δὲ, ἐλάττονος· τὰ δὲ, καὶ πάμπαν μικρᾶς· αἴσθησιν γὰρ ἔχουσιν· ἢ δὲ, γινῶσίς τις ἐστὶ καὶ αὐτή.

Περὶ ὕπνου, καὶ ἐνυπνίων.

§. οθ'. Περὶ μὲν οὖν ὕπνου, ὅθεν ἔχει τὴν αἰτίαν, καὶ ὅπως ἢ ἀπὸ γρηγόρσεως εἰς ὕπνον μετάβασις γίνεταί, σαφές μὲν καὶ βέβαιον εἶπεῖν ἐργῶδες εἶναι δοκεῖ· εἰκασίαις δὲ τισὶ σαλευουσα ἢ διανοια, πείθει, ὅτι τοῦ ἐν ταῖς νεύροις λεγομένου ρευστοῦ (νς') διαπανόμενου ταῖς δι' ὅλης ἡμέρας πονοῦσι τὸ πλείστον μέρος, τὸ λειπούμενον, ὡς μὴ ἐξαρκοῦν διαρρέειν, αἴτιον γίνεταί τοῦ μηκέτι ἐνεργεῖν τὰς αἰσθήσεις· ὅθεν ἐπιγίγνεται ὕπνος ὃς οὐδὲν ἂν εἴη, ἢ ἀνάπαυλα τῶν αἰσθήσεων· ἐπικρατύνεται δὲ ἡ γνώμη καὶ τῆς ἀτονίας τῆς πρὸ τοῦ ὕπνου ἡμῶν συμβαινούσης· ὃς τότε νηδυμὸς ἐστὶ μάλιστα

ζώου ψυχὴ τὸ αἷμα αὐτοῦ εἶναι· αἷμα δὲ παγῆν, εἰς σάρκα πέφυκε μεταβάλλειν· ἢ δὲ σὰρξ φθαρεῖσα, εἰς γῆν ἀναλύεται· νεκρά τις ἐστὶν εἰκότως ἡ ψυχὴ τῶν κτηνῶν . . . Ὅρα τὴν ἀκολουθίαν ψυχῆς πρὸς αἷμα, αἵματος πρὸς σάρκα, σαρκὸς πρὸς τὴν γῆν· καὶ πάλιν ἀναλύσας διὰ τῶν αὐτῶν ἀναποδίσειν· ἀπὸ γῆς εἰς σάρκα, ἀπὸ σαρκὸς εἰς αἷμα, ἀπὸ αἵματος εἰς ψυχὴν, καὶ εὐρήσεις, ὅτι γῆ ἐστὶ τῶν κτηνῶν ἢ ψυχῆ· μὴ νόμιζε αὐτὴν πρεσβυτέραν εἶναι τῆς τοῦ σώματος αὐτῶν ὑποστάσεως, μῆτε ἐπιδιαμένουσαν μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς διάλυσιν· φεῦγε φληνάφους τῶν σοβαρῶν φιλοσόφων· οἱ οὐκ αἰσχύνονται τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς καὶ τὰς κυνείας ὁμοίας ἀλλήλαις τιθέμενοι, οἱ λέγοντες ἑαυτοὺς γεγενῆσθαί ποτε καὶ γυναικας, καὶ θάμνους, καὶ ἰχθύας θαλασσίους· ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν ἐγένοντό ποτε ἰχθύς οὐκ ἂν εἶποιμι· ὅτι δὲ ἐν ᾧ ταῦτ' ἔγραφον, τῶν ἰχθύων ἦσαν ἀλογώτεροι, καὶ πᾶν εὐτόμως διατεινόμενην ».

τοῖς βλεφάροις, ἥνικα πόνος ἡγεῖται· ἀπολειποῖσιν γὰρ τῆς νευρώ-
δους ρύθης, καὶ τῆς ναρκώσεως μᾶλλον ἐπικρατούσης, λειπόμενόν ἐστι
τὴν ψυχὴν ἀναπαύεσθαι (νγ'). ἐν δὲ τούτῳ αὖθις ἐπιρρέοντων τῶν
ζωτικῶν πνευμάτων ἐκ τοῦ αἵματος πανταχόθεν, καὶ τῶν δαπανη-
θέντων τὸν τόπον ἀναπληρούντων, οὕτως ἐκ τῆς τούτων δαφιλίας
περιγίγνεται ἡμῖν ἀνασώζεσθαι τὰς δυνάμεις (ἴδε ἠθ. Θ'). τεκμη-
ριοὶ δὲ τοῦτο καὶ ἡ ὑπνομαχία, ἥνικ' ἀποφεύγειν τὸν ὕπνον βουλοί-
μεθα· ὅς καὶ μὴ βουλομένους ἡμᾶς πολλάκις προσίεσθαι, ἀλλὰ μὴ
δυναμένους χάττει τῶν ζωτικῶν ὑπηρετεῖν ταῖς αἰσθήσεσι, τελευτῶν
κατεργάζεται.

§. π'. Συντελεῖ δὲ πρὸς ὕπνον πολὺ ἢτε ἀπὸ τῶν θορύβων καὶ
φροντίδων μετάξασις, καὶ τὸ μονοειδὲς μάλιστα προσβολῆς ἔξωθεν
ἐχούσης διάρκειαν· οὕτω μέλος τι μονόφθογγον καὶ μονότονον, καὶ
ὑδὼρ παραρρέον καὶ κελαρύζον, ἀπροσδοκῆτως εἰς ὕπνον κατήνεγκε·
τὰ γὰρ τοιαῦτα διὰ τὸ τῆς προσβολῆς μονοειδὲς ἀψίκορα καὶ πρόσ-
κορα καθεσῶτα, οὐκ ἂν ἐπὶ πολὺ κινοῖεν τὴν τῆς ψυχῆς προσοχήν·
τὸ δὲ ποικίλον, ὡς ἄλλων ἐπ' ἄλλαις ἀεὶ προσβολαῖς γιγνομένων,
παραιρεῖται τὸ ἤσυχον· διὸ καὶ τοῖς θεάτροις ποικιλλομένων τῶν
τε παραστάσεων καὶ τῶν πράξεων, καὶ ἀεὶ ἄλλ' ἐπ' ἄλλοις διεγει-
ρουσῶν ἐκ τῆς ποικιλίας αἰσθήματα, καὶ δι' ὅλης γρηγοροῖμεν νυκτός·
ὡς δ' αὖτως καὶ ἐν ἄσμασι μουσικοῖς πολυφθόγοις καὶ παραλλα-
τομένοις, οἷον ἐνθέαις, ἐν πανηγύρεσιν, ἐν παιδιαῖς, ἐπὶ πολὺ κρατεῖ
τὸ ἐργήγορον· ταῦτα γὰρ τῷ ὕπνῳ πολέμια.

§. πά. Ἀλλ' οὐδ' ἐν τούτῳ ἔχει ἂν ἐπίπαν ἡ ψυχὴ ἀναπαύεσθαι,
ὑπὸ πολλῶν τῶν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ μὲν διεγειρομένων ἐνυπνίων, ἐκ-
τινος δὲ τῶν ἰνῶν τὴν αἰτίαν ἐχόντων· ἵς γὰρ τις ἐκ τινος αἰτίας,
εἴτ' ἐξωτερικῆς, εἴτ' ἐσωτερικῆς (πολλὰ δ' ἂν εἶεν αὗται) κινήθει-
σα, συνεχίνησε καὶ τὰς παρ' αὐτῇ· συγκινήθεισαι δ' οὕτω, τὸ νεκρὸν
ἐκεῖνο, δὸς εἰπεῖν, τῶν ἐνυπνίων παράγουσιν αἰσθημα, ἣν ἐκάστη
κατέχει ιδέα, συγγενῆ μέντοι καὶ ἀκόλουθόν πως, διεγείρουσαι·
συγγέονται δ' αὗται αἰ ἐν ὕπνοις ιδέαι πολλάκις καὶ συνταράττον-
ται, ἄλλη ἄλλης ἀτονωτέρα καὶ ἀτοπωτέρα παρισταμένη· τὸ μὲν, διὰ

τὸ μὴ ἰκανῶς τὰς ἰνάς κινεῖσθαι· τὸ δὲ, διὰ τὸ ἐκάστην συγκινεῖν τὴν πλησίον, ὥςτε πολλὰς ἰδέας εἰς μίαν συγκεῖσθαι· γένοιτο δ' ἂν τοῦτο, καὶ ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον πολλάκις ἐν ἄλλῳ ἄλλο τε καὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ ἡμῖν προσέβαλε· καὶ διὰ τοῦτο, ἡ τούτου ἰδέα συναναφουμένη ταῖς ἀπανταχοῦ περιτάσεις (ξγ' ξδ'), ὑφ' ὧν ἐκεῖνο περιεσφίχιστο, παρίσταται ἄτοπος, ὡς μηκέτι τῆς ψυχῆς δυναμένης ὡς ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσι διακρίνειν αὐτάς· καὶ σὺν λόγῳ ἀπευθύνειν, ὅπως ἂν βούληται· ὅπερ καὶ ταῖς ἐγρηγόρσεσι καθοραῖται πολλάκις γεγόμενον, ὡς ἐν τοῖς περισπασμοῖς, τοῦ νοῦς διαθέοντος ἐλευθέρως, ἔποι' ἂν τύχη. (*)

Περὶ Παθῶν.

§. πβ'. Τὸ μὲν περὶ Παθῶν εἰπεῖν ἀκριβῶς ἐν ἑτέρᾳ ἀναθησόμεθα πραγματείᾳ, ἔνθα τὴν περὶ τὸ ἦθος ἡμῖν ὁ λόγος ποιήσεται ἔνσασιν καὶ ὑπόθεσιν· ῥητέον γεμῆν κἀνταῦθα μεταφυσικώτερόν τι καὶ

(*) Παραίτια δὲ τῶν κατὰ φύσιν ἐνυπνίων ἢτε τοῦ σώματος ἕξις μάλιστα, καὶ πάθος τὸ ἐπικρατοῦν· διὸ καὶ κατὰ τὰς τούτων διαφορὰς κλινεῖα ποικίλλεται· αἶον, Χολερικῶν μὲν φασι ἐνυπνια εἶναι ἐμπρησμοὺς, καυτηριασμοὺς, χροιάς τε ξανθὰς καὶ φλογώδεις, ἔρεις, στάσεις, μάχας, φυγὰς, διώξεις, καὶ ὅσας τις οὐζύτης ἐνεπιφαίνεται ἦθος τε καὶ κράσεως· Μελαγχολικῶν δὲ, ζόφους, ἀγλύας, ὀμίχλας, καπνοὺς μελαντέρους, ἄλλας νυκτερινὰς πλάνας διὰ συνηρεφῶν καὶ κατασκιῶν ἐρήμων, φάσματα ἐκδειματοῦντα, μορφὰς ἀλλοκότους καὶ φρίκην, ἐπὶ ἀδύσοις χάσμασιν ἐπικύψεις, καὶ κατ' αὐτὰ μελλούσας κατολισθήσεις, ἀναρὰ τὰ πάντα καὶ φέου προξενὰ τῶν δὲ Φλεγματοειδέστερων ὑδάτων ἐμφάσεις, θαλασίων, πλόων καταδύσεις τε, καὶ καταποντίσεις, ἄχθη ὑπερβριθέστερον πιέζοντα, καὶ τὰ τὴν κίνησιν διακολύοντα, δεσμοὺς, ἀλύσεις, πέδας, καὶ ὅσα ἕξως ἐλέγχει νοθεῖαν τε καὶ ἀμβλυτάτα· τῶν δὲ Αἵματοειδέστερων τε καὶ πληθωρικῶν, πανηγύρεις, θαλάσας, εὐωχίας, ὀρχήσεις, συμφωνίας μουσικῶν ἐργάνων, περιπτύξεις τε καὶ ἀσμενισμοὺς τῶν φιλοῦντων μετὰ γλυκυθυμίας, ἐμφάσεις αὐγοειδεῖς καὶ τερπνάς, καὶ οἷς ἀπλῶς ἐπιγελά τὸ τερπνὸν καὶ χαρίεν· οὕτω μὲν καὶ ἐρώντων αἰ μετὰ τῶν παιδικῶν αὐτοῖς ὀμιλίαι ὄνειροί εἰσιν αἱ φίλαι καὶ ὑπερήδιστοι, καὶ διψῶντων πηγὰί τε καὶ κρίναι ἀειρροονάουσαι, καὶ ῥυακίς, ἠδὴ αὐτοῖς κελάρυζοντες, καὶ νάματος ψυχροῦ ἀπὸ φρεάτων ἀτμήσεις καὶ ἐξαντλήσεις, καὶ μὲν δὴ καὶ ἔνδρσοι αὔραι, καὶ πνοαὶ ἡρέμα τὸν ἀέρα διαρριπίζουσαι, καὶ τὸ περιέχον ταῖς ἀναπνοαῖς διαψύχουσαι· Εὐγ. μεταφ. ψ υ ι η.

ενοπτικώτερον, ὅσον ἡμῖν ἔν γε τῷ παρόντι συμβάλλεται γενικώτερον. Σύνισμεν οὖν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τι συμβαῖνον ἐν ἀμοιβαίαις ἀλληλενεργεταῖς, καὶ ἀλληλοπαθείαις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος (νθ.), καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν τοῦτο γίγνεται, ἀγνοῶμεν· οἶον, ἐπειδὴν ἡ ψυχὴ ἀνακυκλοῖ τοῖς διαλογισμοῖς τι τῶν αὐτῇ δοκούντων ἀγαθῶν, αὐτίκα ἢτε κινήσις τοῦ αἵματος ῥάων, καὶ τῶν ζωτικῶν ὑγρῶν διαφιλεστέρα ἐστὶν ἢ διάχυσις, ἢ καρδία ἀνασκιροῦσα, ὁ σφυγμὸς εὐρύνεται, τὸ ὄμμα γίνεται χαρωπὸν, τὸ πρόσωπον, τὸ μειδίαμα ἠρέμα καταγγέλει τὸ περιχαρὲς τῆς ψυχῆς· ἐπειδὴν δὲ ἐπέλθῃ αὐτῇ ἐνθυμηθῆναι τι τῶν ἀηδεδέρων, εὐθύς καὶ τὸ σῶμα πρὸς τούναντίον ταῖς εἰρημέναις διατίθεται· διαθέσσει· παραχρῆμα γὰρ ὄχρος εἶλε τὰς παρειάς, καὶ βλέμμα γίνεται σκυθρωπὸν, καὶ σναγμὸς ἐνδοθεν ἀναπηδᾷ, καὶ σφυγμὸς ἀποσενοῦται, καὶ ἡ νευρώδης ῥοὴ ἀμβλυτέρα καὶ νωθρότερα ἑαυτῆς καταστᾶσα, τὴν τῆς ψυχῆς περιφανῶς δυσθυμίαν ἐξήγγειλε· τὰνάπιλιν δ' αὖ ἐκ τῶν σωματικῶν ἡδονῶν καὶ κακώσεων κατὰ τὴν ψυχὴν παραχρῆμα μετοχετεύεται ἢ συμπάθεια· ἐκ μὲν τῶν, εὐθυμία καὶ γῆθος· ἐκ δὲ τῶν, δυσθυμία καὶ λύπη· ταῦτά δ' ἐστὶν ἰδεῖν κατὰ πάντων συμβαῖνοντὰ τῶν παθῶν, θυμοῦ, ἐπιθυμίας, ἐλπίδος, φόβου, τῶν πάντων· καὶ ἀναπόδραστος δοκεῖ ἢ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος αὐτῇ ἀλληλοπάθεια.

§' πγ'. Ὅτι μὲν οὖν τὰ πάθη ἐξ ἀλληλοπαθείας οὕτως ἀφ' ἐκαστέων ἐφ' ἐκάτερα μεταβαίνει καὶ μεταδίδοται, ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας αὐτόπιστον· καὶ ὅτι τούτων ποτὲ μὲν προκατάρχει τὸ σῶμα, ποτὲ δὲ ἡ ψυχὴ (οα'). τὸ μὲν, σωματικῆς τινος ἕξωθεν προσβολῆς ἐπιούσης, καὶ τὴν ἀντίληψιν τῆ ψυχῆ ἐμποιοῦσης, ὑφ' ἧς ἡ ὁρμὴ, καθ' ἣν τὸ πάθος· ἢ δὲ, αὐτῇ ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ ἄνευ τῆς τοῦ σώματος ἀφορμῆς, τῷ τε ὀρεκτικῷ προσχοῦσα, καὶ τὴν ἐν τῷ σώματι τρικυμίαν αὐτοβουλεύτως κινήσασα· Ἐπὶ δὲ τούτρως καὶ ὅτι τὰ πάθη ταῖς τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν διεγειρόμενα ἀντιλήψεσι, τῇ παρατάσει καὶ παραμονῇ τῆς ψυχῆς ἐν ἐκείνοις συνεπιδιδῶσσι καὶ συνεπιρρώννυνται (Ηθ. ιθ'. ζς'), ταῦτα δὲ μὴ ἀληθῆ εἶναι μηδένα οἶμαι εἶναι τὸν ἀντερούντα· ὅπως, γεμῆν ἢ ψυχὴ ὑπὸ τοῦ σώματος ἄγεσθαί τε καὶ φέ-

ρεσθαι πύφινεν, ἐς πολλὰς εὐθυμίας τε καὶ δυσθυμίας, ἐπιθυμίας τε καὶ ὀργὰς, ἐλπίδας τε καὶ πτοίας παντοίας, καὶ τὰς τοιαύτας ἀλλοιώσεις τρεπομένη, καὶ ἀλλοιουμένη· καὶ ὅπως τῶν ἀλλοιώσεων τούτων ὁμολογουμένως ἐπιτεινομένων καὶ ὑφιεμένων, συνυφίστασθαι καὶ ἡ ἀπλουσάτη οὐσία τὴν κατ' αὐτὰς ἐπίτασιν τε καὶ ὑφεισιν δύναται, ταῦτά φημι, τίς ἂν ἔχοι διερμηνεῦσαι; οὐκοῦν ὁμολογητέον τὴν μὲν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀλληλοπάθειαν, ὡς δόγμα τι ἐναργές καὶ αὐτόπιστον· συνομολογητέον δὲ τῷ δόγματι καὶ τὸν τρόπον εἶναι ἀπερινόητον, οἷα πολλὰ καὶ ἄλλα ἐν φιλοσοφίᾳ· ὧν τοῦ ὅτι ἐσί, γινωσκομένου, τὸ ὅπως, καὶ διότι ἐσίν, ἀγνοεῖται· ἴδε καὶ Εὐγ. ωμθ'.

§. πδ'. Ἐσι γεμὴν τὰ πάθη ταῦτα οὐκ ἀφανισέα ὅλως, ὁ δόγμα ἦν μάλισα τοῖς ἐκ τῆς σοᾶς, ὡς ὕλη ταῦτά γε γιγνόμενα ἀρετῆς· οὐδὲ γὰρ ἔξεσι πρὸς ἀρετὴν ποιεῖσθαι ἐπίδοσιν τοῖς μὴ ὑπό τινος φιλοτιμίας ἐσωτερικῆς, ἢ ἐξωτερικῆς κινουμένοις· διὸ καὶ ὁ λόγος οὐχ ὅλως τὸ πάθος βούλεται ἐξαιρεῖν, ὡς μήτε δυνατόν, μήτε ὠφέλιμον τοῦτο, ἀλλ' ὅρον τινὰ αὐτῷ ἐπιθεῖς, τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς οὐκ ἀπάθειας, ἀλλὰ συμμετρίας παθῶν καὶ μεσότητος ἀπεργάζεται· δεῖ γὰρ δὴ τὴν ἀρετὴν μήτ' ἀπαθῆ, μήτε μὴν ἐκπαθῆ εἶναι· ἡ μὲν γὰρ ἀπάθεια ἀπαρόρμητον καὶ ἀνενοουσίασον πρὸς τὸ ἀγαθὸν παρέχεται τὴν ψυχὴν· ἡ δὲ, ἐκπάθεια, συντεταραγμένην, καὶ ὅλως ἀνεπιλόγιζον· ἀνθ' ὧν φυλακτέον τὰ πάθη, μετριάζοντας ταῦτα καὶ ὑποτρέφοντας, οὐ μὴν δὲ παντάπασιν ἐξαιροῦντας, ὅπως μὴ συνεξέλωμεν καὶ αὐτὸ τοῦ βίου τὸ ζώπυρον (Ἡθ. Ε' νά.) πῶς γὰρ οὐ, συστατικῶν ὄντων τῆς ζωῶδους οὐσίας, καὶ τῆς ζωῆς ἄνευ τούτων μὴ ἂν ἐχούσης συνίστασθαι; πείνα γὰρ καὶ δίψα τὰς φύσει τῷ ζῳῷ παρεπομένας ἐνδείας πληροῦ· θυμὸς δὲ καλῶς πρὸς τὸ ἀμύνασθαι νύττει, καὶ τῶν πολεμίων διασώζεσθαι κέντρον ἐνίησιν· ἔρωσ δὲ, πρὸς συνουσίαν ὀργᾶν, καὶ ἕτερον ἀνθ' ἑαυτοῦ ἕκαστον εἰς τὸν βίον πρὸς τὴν τοῦ εἶδους συντήρησιν καταλείπειν παρασκευάζει· ἀγάπη δὲ συναγει τέχνα πρὸς τοὺς τεκόντας καὶ γειναμένους πρὸς τοὺς τεχθέντας· ἀθῆ καὶ πρὸς ἄλλα τῶν ζῶων τῷ ἀνθρώπῳ κοινὰ ὄντα, ἰδίᾳ καὶ

πρὸς ἀρετὴν κέντρον γίγνεται, καὶ ἀρεταὶ εἰσιν ὅλως, εἰ μόνον ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ ρυθμίζονται λόγου, καὶ μὴ εἰς ἀμετρίας ἐκπίπτουεν (*).

§. πέ. Νῦν δὲ καιρὸς ἰδεῖν καὶ ὅποια ἄττα ἐστὶ τὰ πάθη καὶ τοὶ τὴν περὶ τούτων διδασκαλίαν ἀκριβέστερον ἐν τῇ Ἠθικῇ ποιησόμεθα. Ἀρχικὰ μὲν οὖν τῶν παθῶν ἄλλοι ἄλλα αἰροῦνται, καὶ ἡμῖν Ἀγάπη καὶ Μίσος ἔσονται ἐκεῖ τὰ ἀρχέτυπα (μς'). ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν ἄλλοις καὶ Εὐγένιος ὁ περίπυστος ἐν τοῖς μεταφυσικοῖς τὴν Ἥδονην καὶ τὴν Δύπην προτίθει, ὡς τῶν ἄλλων, κεφαλαιωδέστερα ταῦτα ὄντα, καὶ ἀφ' ὧν ὡς ἐκ ριζῶν τ' ἄλλα ἔοικεν ἀναφύεσθαι (τῶν γὰρ παθέων, φησὶν ὁ Θεάγης, ἡδονὰ καὶ λύπα ὑπέρτατα.) οὐδὲν ἀντιφατικὸν ἡμῖν δοκεῖ ἀναφύεσθαι, εἰ τοῖς ἐκείνου αὐτολεξεῖ ἀκολουθήσαντες, εἴποιμεν περὶ τούτων.

§. πς'. Ἥδονή τοίνυν ἐστὶν ἡδεῖά τις καὶ φαιδρὰ διάθεσις τῆς ψυχῆς ἀγαθοῦ παρόντος, ἐπίσημόν τινα ἀλλοίωσιν ἐμποιοῦσα τῷ σώματι· διὸ καὶ κινήσιν λείαν αὐτὴν ὠρίσαντο, τῆς κατὰ τὴν λύπην τραχυτέρας οὗσης κινήσεως ἀντιδιασελάμενοι· ἰδιαίτερον δὲ, ἡδονὴ ἐστὶν ἄλογος, φασὶν, ἔπαρσις· ἡ δὲ χαρὰ, εὐλογος ἔπαρσις, καὶ ἀσμενισμὸς ὁ ἐπὶ τῆς ἀγαθοῦ τοῖς ἀπροσδοκῆτοις, καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς σώφροσιν ἔργοις εὐφροσύνη. Εὐθυμία δὲ, ἡ ἐπὶ διαμονῇ καὶ ἀνεπιζητησίᾳ παντός· καὶ ἡ μὲν δι' ὧτων ἡδονή, κήλησις· ἡ δὲ δι' ὄψεως, τέρψις, οἷον τρέψις τις οὔσα, καὶ προτροπὴ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ ἀνειμένον. Διάχυσις δὲ, ἀνάλυσις ψυχῆς. Ἐπιχαιρεκακία δὲ, ἡδονὴ ἐπὶ τοῖς τῶν πέλας ἀτυχήμασιν· ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἡδονὴ κατασηματικὴ ἀκούει, ἡ ἐπὶ ἀναίρεσει ἀλγηθύνος ἢ λύπης, καὶ οἷον ἀνοχλησία οὔσα τελεία· γίγνεται δὲ τις κατὰ τόδε τὸ πάθος τῶν σκευῶν πλατυσμὸς, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὑγρῶν καὶ τοῦ αἵματος μάλις ἀραίωσις, καὶ ἡ κυκλοφορία ταχίων καὶ δαψιλεστέρα, ὡς καὶ πλημμυροῦντος ἐνίοτε τῇ ὑπερβολῇ τοῦ πάθους, καὶ τὴν καρδίαν ἐπικλύζοντος,

(*) Γίγνεται γὰρ, ὡς Θεάγης ὁ Πυθαγορικὸς, ἐκ τῶν παθέων ἃ ἀρετὰ, καὶ γεννηθεῖσα, πάλιν σὺν αὐταῖς συνίσταται· οὐκ ἀφαιρεῖν οὖν τὰ πάθηα τῆς ψυχῆς· δεῖ οὕτω γὰρ ὀφέλιμον· ἀλλὰ συναρμόσασθαι ποτὶ τὸ λόγον ἔχον τῷ δέοντος καὶ τῷ μετρίου.

θάνατον ἐξάπινα προμνησεύεσθαι· τῆς δὲ ψυχῆς γηθομένης, ἢ τοῦ πνεύματος διάχυσις καὶ αὐτὸ φαιδρύνει τὸ πρόσωπον, καὶ τὰ μέλη πάντα οἷον ἀνακουφίζει, καὶ μᾶλλον εὐκίνητα ἀπεργάζεται· ἀνίστανται γὰρ ἀπὸ χαρᾶς πολλάκις καθήμενοι, καὶ οὐδὲ μένειν οἱοί τε εἰσι· τρέχουσι δὲ καὶ σκιρτῶσι, καὶ χεῖρας ἐπ' ἀλλήλαις κρούουσι, καὶ ἄλλουσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐντυχεῖν καὶ περιλαλῆσαι σπεύδουσι τὸ θυμῆρες· οὐ γὰρ οὐδὲ σιγὴν ἢ χαρὰ ἀσπάζεται, οὐδὲ μόνωσιν· καὶ δαψιλῆς δὲ καὶ καπυρὸν ἐγγελῶσιν, εἰ τύχοι τι μάλιστα τῶν ἀθῶν καὶ παραδόξων συμβαῖνον, ἐφ' ᾧ τὸ τοῦ γέλωτος· ψυχῆς γὰρ θυμηδούσης ὁ γέλως, κατ' ἐπίκτητον, αἰονεῖ τις ἐστὶν ὑπερέκχυσις.

§. πζ'. Λύπη δὲ ἐστὶ διάθεσις ἀηθῆς τῆς ψυχῆς ἐπὶ ἀντιλήψει κακοῦ παρόντος, οὐκ ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως· ἕτεροι δὲ ἄλογόν αὐτὴν ὠρίσαντο συσολὴν, ἢ δόξαν πρόσφατον ἐπὶ κακοῦ παρουσίας· καταμερίζομένοις δὲ ταύτην, ὡς μὲν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τοῦ μεγέθους, ἄχος μὲν ἐστὶ λύπη, ἀφωνίαν ἐμποιοῦσα· ἄχος δὲ λύπη, βαρύνουσα· ὄχλησις δὲ, λύπη σενοχωροῦσα· βαρυθυμία δὲ, λύπη βαρύνουσα, καὶ ἀναψυχὴν μὴ διδούσα· σφακελισμὸς δὲ, λύπη σφοδρά· ὀδύνη δὲ, λύπη ὀξεῖα· ὡς δὲ ἐκ τῶν αἰτίων, ἔλεος καὶ οἰκτός ἐστὶ λύπη ἐπ' ἀλλοτρίοις κακοῖς, ἢ τοῖς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένοις· φθόνος δὲ, λύπη ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς· ὧν ἡ μὲν, ἀγάπη συνῆπται· ἡ δὲ τοῦ φθόνου, κακία· ζῆλος δὲ, λύπη ἐπὶ τῷ ἄλλοις μὲν υπάρχειν τι, ἡμῖν δὲ μὴ ἐν ᾧ καὶ τὸ τοῦ πόθου πάθος ἐμφαίνεται· δυσχέρεια δὲ λύπη ἐξ ἐναντίων λογισμῶν· μεταμέλεια δὲ, λύπη ἐφ' ἀμαρτήμασι πεπραγμένοις· ἀθυμία δὲ, λύπη ἀπελπίζοντος, ὧν ἐπιθυμῆ τυχεῖν· νέμεσις δὲ, λύπη ἐπὶ ἐπαιρομένοις παρὰ τὸ προσῆκον· δυσφορία δὲ ἐστὶ λύπη μετὰ ἀπορίας τοῦ πῶστις χρήσεται τοῖς παροῦσι.

§. πη'. Ἡ δὲ τῷ σώματι ἐμποιοιμένη κατὰ τὰς λύπας διάθεσις τῆ κατὰ τὰς ἡδονὰς ἐστὶν, ὡς εἰκὸς ἐναντιωτάτη· σενοῦται γὰρ λυπούμενοις τὰ σκευῆ συσελλόμενα, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὑγρά, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ αἷμα, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτοῖς ἀποναρκεῖ καὶ ἀμβλύνεται· διὸ καὶ ὑπερφυῶς ὁ ἐκ Ναζιανζοῦ φωστῆρ δεσμὸν καρδίας τὴν λύπην ὠνόμασε· κἀντεῦθεν νωθεῖς εἰσι καὶ ἀμβλεῖς οἱ λυπούμενοι, κάτω νεύοντες,

εἰς γῆν καταπίπτουσι τὸ ὄμμα, καὶ χαῦνον τε βλέπον καὶ λελυμένου ἔχουσιν, ὠχρῶσί τε καὶ βαρὺ σένουσι, καὶ ποτνιῶνται τοῖς ἄλλοις. εἴθ' οὕτω τὴν σιγὴν ἀσπάζονται καὶ τὴν μόνωσιν· καὶ δακρῦσαι δὲ, καὶ κόπτονται· εἰ γὰρ τοὶ καὶ ταῖς ἡδοναῖς φαίνεται πολλάκις τὸ δακρῦειν παρακολουθοῦν, ἐκ λύπης ἄλλ' οὖν καὶ τότε συνανακεραμένης τῆ εὐθυμίας· τὰ δὲ δάκρυα καὶ τὸ πλεονάζον τῆς λύπης ἀποφορτίζει, ὡς ἄρα τῆ ἀποθλίψει τῶν ἀδένων ὑγροῦ, τὸ ἐκλειποῦς τῆς κινήσεως αὐξοῦσα· καὶ ὁ οἶνος δὲ διὰ τὸ πνευματικῶδες· διὸ δότε οἶνον, φησὶν ὁ Παροιμιαστὴς (24.) τοῖς ἐν λύπαις· καὶ τὸ τοῖς φίλοις τὰ λυπηρὰ ἐξαγγέλλειν καὶ διεξιέναι· κουφίζονται δὲ οἱ λυπούμενοι, καὶ τῶν φίλων συναλγούντων· διὸ καὶ ἀπορήσειεν ἂν τις, πότερον, ὡσπερ βάρους μεταλαμβάνοντες τὴν παραμυθίαν παρέχουσιν αὐτοῖς ἐκεῖνοι· ἢ τοῦτο μὲν οὐ, ἢ παρουσία δὲ τούτων, ἡδεῖα οὔσα, καὶ ἡ ἔννοια τοῦ συναλγεῖν ἐλάττω τὴν λύπην ποιεῖ; ἢ ἔτι τὴν συνέχουσαν ἀχλὺν τῆ συντυχίας καὶ προσλαλιᾶ διαρρίπιζόντες οἶον καὶ διασκεδαννύντες, τῆς καρδίας ἀποσκευάζονται; διὸ καὶ ὁ τραγωδῶς (Εὐριπ. Ἄνδρομ.)

» Συνάλγησον, ὡς ὁ κάμων, δακρῦων μεταδοῦς,

» Ἐχει κουφότητα μόχθων.

Ἰσχυρὸν δὲ ἄλλως εἰς τὰ τὴν λύπην ὑποσεῖλαι καὶ λόγος ὁ δεικνὺς μὴ τοσοῦτον τὸ δεινὸν εἶναι ἡλικὸν δοκεῖ τῷ πάσχοντι· οὐ γὰρ ἔστιν·

» Οὐκ ἔστιν λύπης ἄλλο φάρμακον βροτοῖς,

» Ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ φίλου παραίνεσις.

καὶ γὰρ

» Ἠδύ γε φίλου λόγος ἐστὶ τοῖς λυπούμενοις.

Ταῦτα μὲν ἐκ τοῦ σοφοῦ Εὐγενίου· ἐν δὲ τῇ Ἠθικῇ καὶ μάλιστα περὶ παραμυθίας ἐν τοῖς περὶ φαντασίας εἰρήσεται ἡμῖν ἀκριβέστερον περὶ τούτων· ὁ γὰρ τῶν παθῶν λόγος, ὡς συνεπομένων ταῖς ἡθέσις· ἔχει μάλιστ' ἀνήκει.

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ'.

ΘΕΟΛΟΓΙΑ.

§. πθ'. Ἔδει μὲν ἐξ ὧν ὀρώμεν μεγάλων καὶ θαυμασῶν τουτωνί-
των περιεχόντων ἡμᾶς ποιημάτων· ἃ καὶ κατανοεῖν ἀκριβῶς, καὶ
εἰπεῖν περὶ αὐτῶν κατ' ἀξίαν, ἀμήχανον· ἐκ τούτων δὲ μόνον
τὸν ποιητὴν ὁμολογήσαντας, μηδὲν ζητεῖν περαιτέρω· ἱκανοὶ γὰρ
εἰσιν οἱ οὐρανοὶ, προφητικῶς εἰπεῖν, τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ διηγήσα-
σθαι, τὸ δὲ σφρέωμα τῆν τῶν χειρῶν αὐτοῦ ποιήσιν ἡμῖν ἀναγγεῖλαι· καὶ
γὰρ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τὰ ἀόρατα τοῦ θεοῦ τοῖς ποιήμασι νοούμε-
να καθορᾶται· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος καὶ μεταφυσικώτερόν τι καὶ ὑπὲρ
τὴν αἴσθησιν γλίχεται περὶ τούτου καταμαθεῖν, καὶ οὕτω προσανα-
παύεσθαι, εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς περὶ θεοῦ ὅσα γε ἄνωθεν ἄνδρες σοφοί,
πτήσει τε νοῶς κατανόησαντες, καὶ εὐσεβείᾳ διαλάμπαντες, ἀπεφά-
ναντο περὶ τούτου.

§. υί'. Ἔσι τοίνυν τῆς Θεολογίας τὸ μὲν, δογματικόν· οὗ ἡ γνῶ-
σις ἡμῖν δεδωρήται ἐξ ἀποκαλύψεως· τὸ δὲ, ἠθικόν· οὗ ὑποκείμενον
ἡ πράξις, εἴγε συμφώνως ἔχει τοῖς πιστευομένοις· τὸ δὲ, μεταφυσι-
κόν· οὗ ἔργον λόγον τε εὑρεῖν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς τε ἰ-
διότητας καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξετάσαι· καὶ τοῦτ' ἡμῖν μόνον ὁ λόγος
ἐπαγγέλλεται πραγματεῦσεσθαι. Δείκνυται τοίνυν ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπαρ-
ξις ἐκ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς μεταφυσικῶς πρῶτον μὲν (*), ὅτι αὐτὴ
μὴ οὔσα ὄν ἀναγκαῖον, ἀναγκαιῶς ἀφ' ἐτέρου ἀναγκαιῶν τὴν ἐξάρ-
τησιν ἔχει· τοῦτο δὲ ἐς τὸν Θεόν (**). Δείκνυται δὲ τοῦτο, ὅτι τὸ ἐν

(*) Μεταφυσικὴν δ' ἐνταῦθ' ἀποδείξιν φημι τὸν λόγον, καθ' ὃν ὑπάρχει τοιόνδε τι,
ὄν εἴτις μὴ συνολογήσειεν, εἰς ἄπορον ἂν τι ἕτερον ἀναπεριεσθῆ· ὡς εἴτις μὴ δεχό-
μενος τὴν τῆς ψυχῆς ἀύλοτητα, θνητὴν αὐτὴν δοξάζειν ἀνάγκη.

(**) Ἰπάρχειν λέγεται τι ἢτοι ἀναγκαιῶς, ἢ κατὰ συμβεβηκός, κρείνομεν, ἀδύνατον
μὴ εἶναι· τοῦτο δὲ, δυνατόν καὶ μὴ εἶναι· οὕτως οὖν, ὅτι καὶ μὴ εἶναι ἡμᾶς δυνατόν,

ἡμῖν νοοῦν ἐκ πείρας ἴσμεν αὐτῆς πολλὰς μὲν ἀλλοιούμενον ἀλλοιώσεις (μζ'. πγ'), πολλὰς δὲ μεταβολὰς μεταβάλλον, μυρία δὲ ὅσα αἰσθήματα ἐξώθεν παθαίνουμενον, εἴς τε ἡδονὴν καὶ λύπην ἐφ' ἑκάτερα ἐν μέρει τρεπόμενον, ἃ οὐχ ὅπως αὐτὸ ἑαυτῷ οἶόν τε ἐστὶν ἐμποιῆσαι, ἀλλ' οὐδ' ἀποφεύγειν δύναται ἐπιόντα· τὸ ἄρα τοιοῦτον ἀφ' ἐτέρου αἰτίου καθ' αὐτὸ ἀναγκαίου τὴν ἐξάρτησιν ἔχειν ἀνάγκη τῆς δὲ προόδου τῶν αἰτιῶν, εἴτις ἄρα καὶ ἕτερα μετὰξὺ τιθένα, διῶσχυρίζοιτο, μὴ ἂν προϊούσης ἐπ' ἄπειρον, (Εἰ γὰρ δεξαίμεθα προόδον αἰτιῶν ἐπ' ἄπειρον προϊούσαν, ἔξομεν σειρὰν τινα ἀποτελεσμάτων ἄνευ αἰτίας· ὁ ἀντιφάσκει· ἔπειτα μὴ οὐσης πρώτης αἰτίας, οὐδ' ἂν ἀποτελεσμα πρῶτον εἴη· τούτου δὲ δοθέντος, συναφαιρεῖται καὶ πάντα ἐξῆς ἀνάγκη τοίνυν πρῶτην εἶναι αἰτίαν· ἴδε Σοαύιον λογ. σελ. 83.), ἔστι τι πρῶτον αἶτιον, αὐθύπαρκτον ὄν, οὐκ ἀλλοιούμενον, οὐ μεταβαλλόμενον, οὐ παθαίνουμενον, ἢ τρεπόμενον· ἀλλ' αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ ὑφιστάμενον, καὶ ἀπ' οὐδενὸς τῶν παρ' αὐτὸ ἐξαρτώμενον, οὐ μόνον τῇ ὑπάρξει, ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς ὑπάρξεως τρόπῳ· τὸ γὰρ τοιῶσδε πως ὑπάρχειν οὔτε δεῖξασθαι, οὔτ' ἀφαιρεθῆναι ὑφ' ἐτέρου δυνήσεται (μά'). τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁ ΘΕΟΣ. (*)

§. υιά. Δεύτερον δὲ, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐξ ἐτέρου τὴν ἐξάρτησιν ἔχει, κἀκείθεν δῆλον οὐχ ἦττον· οὔτε γὰρ αἰσθημα λαθεῖν, μὴ τῶν ἐξω-

κἀντεῦθεν, ὅτι κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχομεν κἀκ τοῦ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν μηδένα ἡμῶν εἶναι δῆλον. Αἰν. Ηθ. ρσ.

(*) Ἐπειδὴ πείρα διδάσκει, ὡς τόδε τὸ πᾶν ἀλλοιώσεσιν ἐστὶν ὑποκείμενον· τὰ δὲ ἀλλοιώσεσιν ὑποκείμενα κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχουσι· τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχοντα, τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὑπάρχουσι, ἀναγκαίως ἔχουσιν, εἰκὸς τόδε τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως ἔχειν τὴν αἰτίαν, καὶ ταύτην τοῦ παντός, οἷα δὴ ἀποτελέσματος αὐτῆς, διενκνοχέται (γ). ἔστιν ἄρα αἰτία τοῦ δε τοῦ παντός αὐτοῦ διαφέρουσα· αὕτη δὲ αὐτῆς ἦτοι κατὰ συμβεβηκὸς ὄν ἐστὶ καὶ αὐτῆ, ἢ ἀναγκαῖον· εἰ μὲν οὖν κατὰ συμβεβηκὸς, εἴχεν ἂν καὶ αὐτῆ τὴν ἑαυτῆς αἰτίαν· προόδου δὲ ἐπ' ἄπειρον αἰτιῶν μὴ οὐσης, ἴσεται δὴ ὁ νοῦς τελευταῖον εἰς τινα πρῶτην αἰτίαν· εἰ δὲ ἀναγκαῖα, ἔστι δὴ καὶ αὐθύπαρκτος κἀντεῦθεν καὶ πρῶτη αἰτία πάντων τῶν ὄντων· ἐστὶν ἄρα αἰτία τοῦ παντός αὐτοῦ διαφέρουσα· ἢ ἅμα καὶ πρῶτη ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἑαυτῆς αἰτίαν οὐκ ἔχει· τούτεστιν, ἀναγκαῖα καὶ αὐθύπαρκτος· ὁ αὐτός, ρσθ. ρπ.

θεν προσβαλλόντων· οὔτε μὴν προσβαλλόντων ἐκείνων, ἀποκρούσασθαι δύναται· Ὅτε τοίνυν τοῦθ' οὕτως ἔχει, καὶ ὁ τρόπος τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἐξ ἑτέρων ἐξαρτᾶται αἰτίων, πῶς ἂν εἴη αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς ὑφεσῶσα, ἥτις οὐδ' αὐτῇ τῇ ἑαυτῆς δυνάμει (οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν) τῇ οὐσιώδειτε καὶ χαρακτηριστικῇ, ἥτις ἐσιν ἡ νόησις, ἐλευθέρως δύναται ἂν χρῆσασθαι; ἦν μὲν γὰρ, εἴπερ, καὶ κωφοῖς καὶ τυφλοῖς ἰδέας σχεῖν· τοῖς μὲν, τῶν χρωμάτων· τοῖς δὲ, τῶν ἤχων· ἦν δ' αὖ ὁμοίως τοῖς βλέπουσι καὶ ἀκούουσιν, καὶ βλέποντας μὴ βλέπειν, καὶ ἀκούοντας μὴ ἀκούειν, ὅπῃτε βούλιντο· τούτου δὲ μὴ ὄντος, οὐκ ἂν ἔρα εἴη ἡ ψυχὴ ἀνεξάρτητος· ὁ καὶ τῆς ἀγνοίας αὐτῆς, ἦν αὐτὴ ἑαυτῇ ὁμολογεῖ ἡ ψυχὴ, φανερόν· οὐ γὰρ σύνοιδεν ἑαυτῇ αὐθυπόστατος γενομένη· Πῶς οὖν τὸ νοεῖν δυνάμενον ἀγνοοῖ τούθ', ὅτι αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξαρτᾶται, εἴγε ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν θ' ὑπαρξίν, καὶ τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως ἦν ἐσχηκός; οὐκ ἐστὶν τοῦτο· ἐστὶν ἄρα τὶ, ἀφ' οὗ ἡ ψυχὴ ὡς πρώτου ἐξαρτᾶται αἰτίου.

§. ιβ'. Δείκνυται δ' ἔτι τετραχῶς· ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐκ τῆς τῶν σωμάτων ἐνδεχομένης ὑπάρξεως, ἐκ τοῦ τέλους καὶ τῆς ἀρμονίας αὐτῶν, καὶ τῆς ἰσορίας· Ἐκ μὲν τοῦ λόγου οὕτωςι διανοουμένοις, Θεὸν ὑπάρχειν ὁμολογεῖν, Ὦν ὑπέρτατόν τε καὶ τελειότατον, οὐδὲν ἐστὶν ἀντιφάσκον· οὐδ' ἔστιν, ὃ ἂν ἀντιπίπτει τῷ λόγῳ τούτῳ· τί οὖν ἂν κωλύει τὴν τοῦ Θεοῦ πρᾶδέχεσθαι ὑπαρξίν; Ἐκ δὲ τῆς τῶν ὄντων ὑπάρξεως, ὅτι ὀρωμεν αὐτὰ ἐν διηνεκεῖ ὄντα ῥοῆ, γιγνώμενά τε καὶ ἀπογιγνώμενα, καὶ οὐκ ἐστὶν οὐδὲν τῶν αἰσθήσει ὑποπιπτόντων, ὃ μὴ ἐν γενέσει ἐστὶ καὶ φθορᾷ· τὰ δὲ τοιαῦτα ἀνάγκη ἐξ ἑτέρου τινὸς ἐξαρτᾶσθαι, ἀναγκαίου ὄντος καὶ τελειοτάτου, τόνθ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀποχωρῶντα λόγον τῆς ὑπάρξεως ἔχοντος· τοῦτο δὲ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Θεός· Ἐκ δ' αὖ τοῦ τέλους, εἴγε ὀρωμεν ἐν τῇ φύσει, ἀλόγῳ οὔσῃ, πάντα κατὰ λόγον γιγνώμενα, συναρμολογούμενά τε, καὶ ἐκ συνάφειας καὶ σχέσεως τῆς πρὸς ἄλληλα συσσωζόμενά τε καὶ συντηρούμενα (μγ'). τοῦτο δὲ τῇ φύσει ἀπλῶς ἀποδιδόναι, ἀλόγῳ οὔσῃ, ἄλογόν τε καὶ ἄτοπον ἄντικρυς· ἐστὶν ἄρα τὶ λογικόν· Ὦν ὑπέρτατόν τε καὶ τελειότατον, ὃ ἐλευθέρως ταῦτα παρή-

γαγεν, ὃ ἐστὶν ὁ Θεός. Ἐκ δὲ τῆς παραδόσεως αὐθις, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἰδέα· καὶ εἰ τούτων ἓνια ἐν ταῖς περὶ ταῦτα δοξασίαις ἀποπεπλάνητο· ἀλλ' οὖν ἐν οὐδέν ἐστίν, ὃ μὴ ἀπένειμε λατρείαν ἠντιναοῦν ὡς ὑπερόχῳ ποιητῇ καὶ σωτῆρι ὑποφθόγηποτε οὐκοῦν κακ' τούτου ἢ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος ὑπαρξείας, οὐχ ἦττον πρεσβεύεται.

Περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ, ὅτι αὐθύπαρκτος
καὶ αἰώνιος.

§. υἱ'. Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων ἀποδειχθείσης τῆς ὑπάρξεώς τοῦ Θεοῦ ἰκανῶς, λοιπὸν ἂν εἴη καὶ περὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ εἰπεῖν, καὶ τέλος ἐπιθεῖναι τῇ πραγματείᾳ· ἰδιότητος δὲ τοῦ Θεοῦ φημί, τὸ αὐθύπαρκτον, τὸ αἰώνιον, τὸ τέλειον, τὸ ἄπειρον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ πανταχοῦ παρεῖναι, τὸ ἐνιαῖον, τὸ παντοδύναμον, τὸ πάνσοφον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ ἀγαθόν, τὸ δίκαιον, καὶ ἄλλα πολλά. Ὁμολογήθέντος τοίνυν ὑπάρχειν τὸν Θεόν, ἀνάγκη συνολογεῖν καὶ αὐθύπαρκτον εἶναι, ὡς πρώτην τῶν ἀπάντων αἰτίαν· ὑπὸ τίνος γὰρ ἂν ἔσχε τὴν ὑπαρξίν; προσδοῦ αἰτίων μὴ ἂν προιούσης ἐπ' ἄπειρον (υἱ.); αὐθύπαρκτος δὲ ὢν, ἔστι δὴ καὶ αἰώνιος· εἰ γὰρ ἦν ὅτ' οὐκ ἦν, πῶς ἂν τὴν ἀρχὴν ἔσχεν; ὑφ' ἑτέρας αἰτίας; ἀλλ' οὐκ ἦν οὐδὲν, εἰ μὴ δοῦμεν αὐθις τὴν ἐπ' ἄπειρον πρόδοον· ἀλλ' ὑφ' ἑαυτοῦ; καὶ πῶς ἂν εἴη τὸ μὴ ὂν ὑπὸ τοῦ μηδενὸς ἀρχὴν λαβεῖν; οὐκ ἦν ἄρ' ὅτ' οὐκ ἦν ὁ Θεός· ἀλλ' αἶε ἦν καὶ ἔσαι· ὃ γὰρ αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἔχει, τοῦτ' ἀδύνατον μὴ καὶ αἰδίως ὑφίστασθαι· ἐνομένης γὰρ τῇ φύσει αὐτοῦ, καὶ οἷον συνουσιουμένης τῆς τοῦ ὑπάρχειν δυνάμεως, οὐκ ἔσθ' ὅπως λήξει ποτὲ ὑφίσταμενον· Οὕτω τοίνυν τὸ αὐθύπαρκτον εἶναι τὸν Θεὸν παρεισάγει αὐτῷ ἀναγκαιῶς καὶ τὸ αἰώνιον καὶ αἰδίον εἶναι.

Ὅτι καὶ τέλειος, ἄπειρος, ἀπερίγραπτος, πανταχοῦ παρών, εἷς, παντοδύναμος, πάνσοφος, ἀπλοῦς, ἀναλλοίωτος.

§. υἱδ'. Αὐθύπαρκτος δ' ὢν ὁ Θεός, ἔστι δῆπου καὶ ἀνεξάρτητος.

ἐκ τίνος γὰρ τὴν ἐξάρτησιν σχοίη, μηδενὸς αὐτοῦ προϋπάρχοντος; εἰ δὲ τοῦτο, ἔσαι πάντως καὶ ἀπλῶς τέλειος ὁ γὰρ τὴν τῆς ὑπάρξεως δύναμιν ἐνούμενην τῇ ἑαυτοῦ φύσει ἔχων, πῶς ἂν τοῦ τελείου τὸ ἀτελὲς ἀνθαιροῖτο; τελείῳ δὲ ὄντι οὐκ ἂν, οὐδ' ἂν ἐπινοία μόνη, αὐτῷ προσθεῖται τι· πῶς γὰρ ἂν τῷ ἀπλῶς τελείῳ καὶ ἀναλλοιώτῳ, ἢ προσθέσει, ἢ ἀφαιρέσει ἀλλοίωσιν δοῦμεν ἡντιναοῦν; (κθ'.) ὁ δὲ πρόσθεσιν οὐ προσίεται, τούτῳ πρόσθεσι τὸ ἄπειρον ἐκ τοῦ σύνεγγυς· εἰ γὰρ μὴ, ἦν ἂν πεπερασμένον τὸ τοιοῦτον καὶ ἀτελὲς ἦν δὲ τὸ αὐτὸ ἀνωτέρω καὶ τέλειον· καὶ ἦν ἂν οὕτω λαμπροτάτη ἀντίφασις· ἔστιν ἄρα καὶ ἄπειρος ὁ θεός· Ἄπειρος δὲ ὢν, ἔστι πάντως καὶ ἀπερίγραπτος· πῶς γὰρ τὸ παντὸς ἐπέκεινα πέρατος, ἐντὸς περάτων ἐν τῷ περιγράφεσθαι γένοιτο; καὶ ταῦθ' ὑπὸ νοῦς γενεοῦ καὶ πεπερασμένου; ἀπερίγραπτος δὲ ὢν, πάρεσι πανταχοῦ· ἀνάγκη γὰρ τὸ ἐκτὸς παντὸς πέρατος καὶ περιγραφῆς, πανταχοῦ παρεῖναι, καὶ ἐν εἶναι· εἶγε τὸ ἄπειρον οὐτ' ἐν ὀρισμένῳ κείσεται τόπῳ, οὐτ' ἔσθ' ὅπου δυνατὸν μὴ παρεῖναι, οὔτε πολλὰ εἶναι· Ὡ δ' οὖν ταῦθ' οὕτω πάνθ' ἅμα πάρεσιν, ἔσθ' ὅπως μὴ παντοδύναμον τοῦτο καὶ πάνσοφον ἔσαι; πῶς γὰρ τὸ τελειότατον ὃν οὐκ ἂν πάντα εἰδείη, καὶ δύναται δ' οὖν, ὁ βούλεται (ιγ'). οὐ γὰρ ἂν φαίμεν τὰ ἀντιπράσκοντα δύνασθαι ποιεῖν συναληθεύειν, οὔτε μὴν δύνασθαι ψεύδεσθαι· οὐδ' αὖ μῶς γὰρ τοῦτο τῇ αὐτοῦ σοφίᾳ καὶ βουλήσει ἀκόλουθον γίγνεται· (Δ'ν. Ηθ. ρπζ'). Ἐπὶ δὲ τούτοις ἔσθ' ὁ αὐτὸς καὶ ἀπλοῦς, οἷα οὐσία διανοητικῆ· εἰ γὰρ μὴ, ἔσαι σύνθετος· τὸ δὲ σύνθετον προϋποτίθησι τὰ μέρη, ἐξ ὧν συντίθεται· καὶ ἦν ἂν οὕτω τὰ μέρη αὐτοῦ πρότερα, καὶ ἀρχὴ αὐτῷ τῆς ὑπάρξεως· ὁ ἐναντίως ἔχει, οἷς φθασαντες εἶπομεν (υἰ. καὶ ἐξῆς.) ἔστιν ἄρα ἀπλοῦς· ἀπλοῦς δὲ ὢν, ἔσται δῆπου καὶ ἀναλλοιώτος· εἰς τί γὰρ ἀλλοιωθήσεται τὸ ἀναγκασίως καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχον ἀπλοῦν; ἴδε αὐτοῦ.

Ὅτι ἀγαθὸς καὶ δίκαιος.

§. υἰ. Ἐπὶ πάντων δὲ τούτων λάμπει ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ καὶ

δικαιοσύνη, οὐ μόνον ἀπολύτως καὶ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον· τέλειος γὰρ ὢν, οὐ δύναται μὴ εἶναι ἅμα καὶ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος· ἀγαθὸς μὲν, ὅτι μυρίαὶ ὅσαι εὐεργεσίαις ἡμᾶς εὖ πεποίηκε, καὶ ποιεῖ ἐκεῖνο μὲν τό, τε εἶναι ἡμῖν παρασχὼν, καὶ τὰ πάντα εἰς ἀπόλαυσιν ὑποτάξας· τοῦτο δὲ, τὰ τε παρόντα ἡμῖν ἀγαθὰ συντηρῶν, καὶ εἴτι ἐλλειποῦμεθα κατὰ τε σῶμα, καὶ ψυχὴν τελειῶν, νόσων τε ἀπαλλάττων, καὶ τῶν μὴ προσόντων ἀγαθῶν ἐμπιπλῶν. Χωρὶς δὲ τούτων τὴν τε θέλησιν πρὸς τὸ ἀγαθὸν κυβερνῶν λ.), καὶ τῇ ψυχῇ τὴν ἐλευθερίαν δωρούμενος, ὡς ἔχειν ῥαδίως τῶν κακῶν ἀπαλλάττεσθαι, εἰ μόνον ὁ ἄνθρωπος δι' ἀγάπης αὐτῷ συνείναι θελήσει· (Ἠθ. μζ'). Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ θεοῦ κηρύττουσιν ἀγαθότητα. Δίκαιος δ' αὖ ἐστίν, ὅτι ὁ πλάσας ἡμᾶς οἷους δεκτικούς εἶναι ἀρετῆς καὶ κακίας, καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ τοῦτο πρυτανεύσας ἡμῖν, ἐφ' ᾧ τὴν μὲν, αἰρεῖσθαι· τὴν δὲ, ἀπωθεῖσθαι, αὐτὸς καὶ τῷ μέλλοντι βίῳ ἀποδώσει ἐκάστῳ ἀμοιβὴν τῶν βεβιωμένων ἀξίαν.

Περὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ.

§. υἱς'. Ἐν αὐτοῖς δημιουργήμασι τοῦ θεοῦ διακρίμπουσι μάλιστα ἢ τε δυνάμεις, ἢ σοφία, καὶ ἢ ἀγαθότης· Δύναμεις μὲν, ἢ ἅπαντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε. Σοφία δὲ, ἢ ἐν διηνεκεί γενέσει καὶ φθορᾷ συντηρεῖ τὰ καθόλου, καθ' οὓς λόγους οὐσιοποιούς αἰωνίως ἐν τῷ δημιουργικῷ προὔφραστος νῆ, ταῦτ' ἐν χρόνῳ ποθ' ὑπερον δεδημιούργηκεν. Ἀγαθότης δὲ, ἢ διέπει καὶ διεξάγει τὸ πᾶν ἐν παντοίαις μεταβολαῖς πρὸς τὸ σῶζεσθαι· ἔνθα καθορᾶται μάλισθ' ἢ πρόνοια αὐτοῦ διήκουσα μέχρι τῶν ἐσχάτων. Θαυμασὴ οὖν πάντως καὶ παντὸς λόγου κρείττων ἢ ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ εἶναι τῶν ἀπάντων παραγωγὴ· ἀνερμήνευτος δὲ καὶ ἢ τῶν δημιουργημάτων ἐν προαγωγῇ καὶ συνεχεῖα συντήρησις· ἀκατάληπτος δὲ καὶ ὁ τρόπος τῆς κυβερνήσεως τούτων· ἀβῆτος δ' ἐπὶ πᾶσι ἢ πρόνοια καὶ οἰκονομία.

Θεέ! ἀναρχε, αἰώνιε, ἄπειρε, ἀπερίγραπτε, παντοδύναμε, πάντοφε, ἀναλλοίωτε, αὐτοκίνητε, ἢ μᾶλλον ὁ αὐτοκινήτως πᾶ πάντα κινῶν καὶ κοσμῶν· τέλειε, ὁ ἐν ἐπιτάσει καὶ πληθει μεθ' ὑπερτελοῦς τῆς ἀπλότητος τὰς ἀπλῶς ἀπλᾶς τελειότητας ἐν ἀπειρία ἔχων, ἡλίκαυ καὶ ὅσας οὐδ' ἂν ἐξισχύσειε νοῦς οὐμὸς περιναῆσαι· ὁ ἀπειροτέλειος καὶ ἀπλῶς τέλειος ἐκυμνούμενος· ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐμέ τὸν ἐλάχιστον εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, ὁ συντηρῶν με καὶ τελειῶν, καὶ τῶν δεινῶν αἰετῶν ἀπαλαττων, ὁ διεξάγων με τῆ σοφῆ σου προνοίᾳ καὶ ἀγαθότητι, ὁ τῶν θεβιωμένων ἐπαγγελάμενος ἄξια δῶσειν, αὐτὸς ὡς ἀκτιστος τὸ κτίσμα, ὡς ἀφθαρτος τὸν φθαρτὸν, ὡς ἀναλλοίωτος τὸν παντοίαις μεταβολαῖς ὑποκείμενον, σῶσόν με θεολογοῦντα.

ἰσχυροὶ
καὶ σοὶ

Ἐν Βουκουρεσίῳ, αἰωή.

ΤΑ ΑΥΤΑ

ΚΑΤ' ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΙΝ (*)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ.

§. α. Τί ἐστι Ὀντολογία;

Απ. *Ἐπισήμη ἀρχικωτάτη, τὸ ὄν ἀπλῶς καὶ τὰ αὐτῷ ἐνυπάρχοντα θεωροῦσα.*

Ἐρ. Τί ἐστι φιλοσοφία;

Απ. Γνώσις τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἐρ. Εἰς πόσα διαιρεῖται αὐτή;

Απ. Εἰς τρεῖς, εἰς Λογικὴν, ἣτις προπαρασκευάζει τὸν νοῦν εἰς θήραν τοῦ ἀληθοῦς· εἰς θεωρητικὴν, τὴν τῶν πραγμάτων γνώσιν διδάσκουσαν· καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν, τὴν πρὸς τὸ ἄκρον ἀγαθὸν ὁδηγοῦσαν.

Ἐρ. Ἡ δὲ θεωρητικὴ αὐτὴ εἰς πόσα ὑποδιαιρεῖται;

Απ. Εἰς δύο, εἰς Μεταφυσικὴν καὶ Φυσικὴν.

Ἐρ. Τί ἐστι Μεταφυσική;

Απ. *Ἐπισήμη, τὸ ὄν ἀπλῶς θεωροῦσα. τῷ τε παντὶ τούτῳ κοινῇ, καὶ τοῖς ἀσωμάτοις ἰδίᾳ τὰ προσόντα ἀποδιδούσα.*

(*) Ὁ σκοπὸς τῆς κατ' ἐρωταπόκρισιν αὐτῆς συντηθεισῆς πραγματείας ἐστὶ τὸ ἀπορρηθῆναι αὐτὴν τοῖς διδασκαμένοις, ἵν' ἔχῃσι συνοπτικώτερον ἀποκρίνασθαι ἐν ταῖς δημοσίαις ἐρωτώμενοι ἐξετάσειν, ὅτε δώσουσι λόγον τῶν δεδιδαγμένων.

Ἐρ. Εἰς πόσα δ' αὖ ὑποδιαιρεῖται καὶ αὕτη;

Ἄπ. Εἰς τέσσαρα, Ὀντολογίαν, Κοσμολογίαν, Ψυχολογίαν, καὶ Θεολογίαν.

Ἐρ. Τί ἐστιν Ὀντολογία;

Ἄπ. Ἐπιστήμη, ἢ τὸ ὄν ἀπλῶς θεωροῦσα.

Ἐρ. Τί δὲ Κοσμολογία;

Ἄπ. Ἐπιστήμη, ἢ περὶ τὴν τοῦ παντὸς διακόσμησιν, καὶ τὴν τῶν καθόλου αὐτῷ ἐπιθεωρουμένων πραγματείαν καταγινομένη.

Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ Ψυχολογία;

Ἄπ. Ἡ περὶ ψυχῶν καὶ πνευμάτων ἀπλῶς πραγματευομένη ἐπιστήμη.

Ἐρ. Τί δὲ Θεολογία;

Ἄπ. Ἡ εἰς θεωρίαν τῆς θείας ἡμᾶς ἀνάγουσα φύσεως ἐπιστήμη.

§. β'. Ἐρ. Πῶς δὲ ἀρχικωτάτην φασὶ τὴν Ὀντολογίαν εἶναι;

Ἄπ. Ὅτι οὐ μόνον τὸ ὄν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ τῷ ὄντι προσόντα, τὰς πρωτίστας ἀρχάς, τὰς τε ιδιότητας αὐτοῦ καὶ τὰ πάθη διὰ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ θεωρεῖ.

§. γ'. Ἐρ. Καὶ τί ἐστιν ἀρχή;

Ἄπ. Τὸ ἀφ' οὗ πρόεισι τι, καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος ἐτέρου ἐσί.

Ἐρ. Ποσαχῶς δὲ ἐκλαμβάνεται ἡ ἀρχή;

Ἄπ. Τριχῶς κατάγε τὸ γενικώτερον, εἶναι τι, ἢ γίγνεσθαι, ἢ γιγνώσκεσθαι λέγεται δὲ ἡ μὲν, τῆς οὐσίας· ἡ δὲ, τῆς ὑπάρξεως· ἡ δὲ, τῆς γνώσεως.

§. δ'. Ἐρ. Πῶς ἐνεργεῖ ὁ νοῦς;

Ἄπ. Λαμβάνων μὲν τὰς ιδέας, ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως ἐγειρόμενος· ἐποικοδομῶν δὲ τὰς ἐννοίας, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλλοιούμενος.

§. ε'. Ἐρ. Πῶς δὲ τοῦ ὄντος καὶ τῆς τῶν σωμάτων ὑποστάσεως λαμβάνομεν γνῶσιν;

Ἄπ. Ταῖς ἐκ τῆς ἀφῆς πρῶτον συνηθείαις· ταῖς γὰρ διαλλήλοις ἐπαφαῖς τῶν χειρῶν ἢ πρώτη τοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀποστάσεως ἡμῶν ἐγγίνεται ἐννοια· εἴθ' οὕτως ἐκ τῆς ἀφῆς διδάσκεται καὶ ἡ ὄρασις.

§. ε'. Ἐρ. Τῶν δὲ σχημάτων πῶς ἡμῖν ἐγγίνεται γνῶσις;

Ἀπ. Διὰ τῆς ὀράσεως καὶ ταῦτα, μάρτυρι τῇ ἀφῇ χρωμένης, μανθάνομεν ὡσπερ διὰ τῆς ἀκοῆς, ὑπ' ἀμφοῖν τῶν εἰρημένων χειραγωγουμένης, τὴν τῶν ἤχων ἀπόσασιν οὐμὴν ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ὀσμῶν διὰ τῆς ὀσφρήσεως.

§. ζ'. Ἐρ. Εἰς δὲ τὴν τῶν αἰσθητηρίων πῶς ἐρχόμεθα γνῶσιν;

Ἀπ. Ἐπειδὴν διακρίνομεν οὕτω μετὰ τὴν ἀπόσασιν καὶ τὰ ἀντικείμενα, ἐξ ὧν ἡμῖν τὰ αἰσθήματα, τότε δὴ ἰδόντες πολλάκις, ὅτι τοῦτο μὲν, διὰ τῆς ὀράσεως· τοῦτο δὲ, διὰ τῆς ἀκοῆς· καὶ ἄλλο δι' ἄλλης αἰσθήσεως εἰσέρχεται εἰς τὴν ψυχὴν, οὕτω συλλαμβάνομεν τὴν τῶν αἰσθητηρίων ιδέαν.

§. η'. Ἐρ. Τῆς δὲ ἐκτάσεως καὶ σερρότητος πῶς λαμβάνομεν γνῶσιν;

Ἀπ. Καὶ ταύτης ὁμοίως διὰ τῆς ἀφῆς, ὡσπερ καὶ περὶ τοῦ διασημάτος εἴρηται· (ἐ.) εἴθ' οὕτως ἡ ὄρασις παρέχει τὴν ἐξιν.

Ἐρ. Ἐκ δὲ τούτου τίποτε ἄλλο ἡμῖν προσγίνεται;

Ἀπ. Τὸ σερρόν τῶν σωμάτων, τούτέστι τὸ ἐνστατικὸν πρὸς τὴν πίεσιν ἐξῶθεν· ἐξ' οὗ τὴν τοῦ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ προσκτώμεθα ἐννοίαν· καὶ τέλος τὸ τῶν σωμάτων ἀδιαχώρητον.

§. θ'. Ἐρ. Ἐκ δὲ τῆς σερρότητος τίνα ἐννοίαν προσλαμβάνομεν;

Ἀπ. Τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ· ἄνευ γὰρ τούτου οὐδὲ σερρότης ὑπάρξει.

§. ι'. Ἐρ. Οὐσία δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Ὡς ἐνυπάρχουσιν αἱ ποιότητες, καὶ ὁ μόνω τῷ νοῦ, καὶ τούτῳ ἀμυδρῶς ἐννοοῦμεν ἐν τοῖς σώμασιν ὑποβεβηκός.

Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ σῶμα;

Ἀπ. Τὸ ἐξ ὕλης, ἐκτάσεώς τε, καὶ σερρότητος, σχήματός τε, καὶ χρώματος συντιθέμενον.

Ἐρ. Τί διαφέρει τῆς ὕλης τὸ σῶμα;

Ἀπ. Ὡς μέρος ὅλου· καθάπερ πνεύματος ἢ ψυχῆ· ἢ μὲν γὰρ πᾶσαν ἀπόσασιν ἐκτεταμένην καὶ σερρὰν περιέχει· τὸ δὲ ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα ἐκλαμβάνεται.

§. ια'. Ἐρ. Τί δ' ἕτερον ἐννοοῦμεν προσὸν τῇ οὐσίᾳ;

Ἄπ. Δύναμιν, καὶ Ἐνέργειαν.

Ἐρ. Τί ἐστὶ δύναμις;

Ἄπ. Ἀρχὴ κινήσεως καὶ μεταβολῆς.

Ἐρ. Ποσαπλῆ δὲ αὕτη;

Ἄπ. Διττῆ, ἢ ἀπλῆ δεξιότης καὶ ἐλεύθερος, ὡς ἡ γελασικὴ ἢ σὺν ὀρμῇ καὶ ἀκατάσχετος, ὡς ἡ τοῦ πυρὸς καυσικὴ.

Ἐρ. Ἐχεις δὲ καὶ ταύτην ὑποδιελεῖν;

Ἄπ. Ἐγωγε' ὡς μὲν γὰρ ἐν τῷ πυρὶ, εἴη ἂν ἐνεργητικὴ ὡς δ' ἐν τῷ ξύλῳ τῷ πεφυκότι πάσχειν, παθητικὴ.

Ἐρ. Ἐνέργεια δὲ τί ἐστὶ;

Ἄπ. Τὸ παρὰ τῆς δυνάμεως ἀμέσως προβαλλόμενον· καὶ τοῦτο δὲ ὁμοίως διττόν· ὡς μὲν γὰρ ἐξ ἧς πηγάζει δύναμεις, ἐνέργεια ἤκουσεν· ὡς δὲ πρὸς τὸ δεχόμενον αὐτήν, πάθος προσαγορεύεται.

Ἐρ. Οὐσία δὲ καὶ φύσις τί διαφέρουσιν ἀλλήλων;

Ἄπ. Ὅτι οὐσία μὲν ἐστὶν ἢ πρὸς τὸ εἶναι ἕκαστον ὑποβεβηκυῖα· φύσις δὲ, καθ' ἣν τοιόνδε, ἢ τοιόνδε ἕκαστον πέφυκεν εἶναι.

§. ιβ'. Ἐρ. Τί ἐστὶν ὄν, καὶ μὴ ὄν;

Ἄπ. Ἰπαρκτικῶς μὲν ὄν ἐστὶν πᾶν τὸ ὑφ' ὧς ὀνοματικῶς δὲ, φύσιν τινὰ γενικὴν δηλοῦν πέφυκεν κατ' ἀφαιρέσεις ὡς ἄνθρωπον ἀπλῶς, ζῶον, φυτὸν, οὐσίαν, ποσότητα, ποιότητα, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἂ τῷ νοῦ θεωρούμενα, ὑποστάσεως οὐκ ἠμείρησε.

Ἐρ. Ποσαχῶς δὲ λέγεται τοῦτο;

Ἄπ. Τετραχῶς· πρῶτον μὲν γὰρ καὶ μάλιστα ὄν ἐστὶν αὐτὸς ὁ θεός· δεύτερον, τὸ κατὰ τε τῆς οὐσίας καὶ τοῦ συμβεβηκότος λεγόμενον ὀνοματικῶς· τρίτον, καὶ ἐν λόγῳ ὑπάρξεως, αἰοῦσῆς· καὶ τέταρτον, τὰ συμβεβηκότα.

Ἐρ. Μὴ ὄν δὲ τί ἐστὶ;

Ἄπ. Τὸ μὴ ὄν ὑπαρξὶν ἔχον, μὴ ὄν ὅλως νοούμενον.

§. ιγ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ δυνατόν;

Ἄπ. Πᾶν ὅτι δύναται γενέσθαι· εἴη δ' ἂν καὶ τοῦτο διττόν, ὃ ἐλέγετο καὶ περὶ τῆς δυνάμεως ἀνωτέρω· ὡς μὲν γὰρ ἐν τῇ αἰτίᾳ

πρὸς τὸ ἐνεργεῖν ὡς δ' ἐν τῷ τὴν ἐνέργειαν δεχομένῳ, πρὸς τὸ πάσχειν ἐστὶ δυνατόν.

Ἐρ. Ἀδύνατον δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Ὁ ἀδύνατον ἐστὶ γενέσθαι· ἐστὶ δὲ καὶ τούτου τὸ μὲν, ἀπόλυτον· τὸ δὲ, σχετικόν· κάκεινο μὲν τὸ τὸ αὐτὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· τοῦτο δὲ, τὸ ἐν ἄλλαις ἄλλοτε περιστάσεσι γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι συμβεβηκέναι.

Ἐρ. Ἐχεις δ' εἰπεῖν ἔτι τί περὶ τούτου;

Ἀπ. Ἐγωγε ὑπομηθήσεται γὰρ καὶ τοῦτο εἰς μεταφυσικόν, φυσικόν, καὶ ἠθικόν· οἶον, μεταφυσικόν μὲν τὸ συναληθεύειν τὰ ἀντιφάσκοντα· φυσικόν δὲ, ὃ δυνάμει φύσεως γενέσθαι ἀδύνατον· οἶον, νεκρὸν ἀναστῆναι· ἠθικόν δὲ, τὸ φυσικῶς μὲν γενέσθαι δυνάμενον· χαλεπὸν δὲ διὰ πολλὴν ἀτοπίαν, ὡς τὸ πατραλοῖαν τινὰ γενέσθαι.

§. ιδ'. Ἐρ. Ἀναγκάϊον δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Τοῦναντίον τοῦ ἀδυνάτου κατὰ πάντας τοὺς τρόπους· τῶν δὲ ἐναντίων ἢ αὐτῇ ἂν εἴη διδασκαλία ἐκ τοῦναντίου ἐπιχειροῦντι.

Ἐρ. Ἐνδεχόμενον δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Τὸ γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι δυνάμενον· τοῦτο δὲ τὴν μέσην τοῦ ἀδυνάτου καὶ ἀναγκάϊου κατὰ τοὺς τρεῖς εἰρημένους ἐβάδισε πρόπους.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

§. ιε'. Ἐρ. Ἐχεις εἰπεῖν ἡμῖν περὶ τινων ἄλλων ἐνοιῶν;

Ἀπ. Μάλιστ' περὶ τῶν σχετικῶν, οἷα εἰσὶ τὰ, ταῦτόν καὶ ἕτερον, ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον, ἴσον καὶ ἄνισον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

§. ις'. Ἐρ. Ποσαχῶς οὖν ταῦτά καὶ ἕτερα λέγοντ' ἂν τινά;

Ἀπ. Διτῶς, ἀπολύτως, καὶ σχετικῶς· ἐκεῖνο μὲν, ἠνίκα τι αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ, ἐν διαφόρῳ παραβαλλόμενον χρόνῳ, ἢ φυσικῶς, ἢ ἠθικῶς ταῦτόν ἢ ἕτερον εὑρεθήσεται· τοῦτο δὲ, ἐπειδὴν τι πρὸς ἄλλο αὐτόν, ἢ ἕτερον εὑρεθῆ.

Ἐρ. Τί δὲ διαφέρει τῶν ἀπολύτων τὰ σχετικὰ;

Ἀπ. Ὅτι τὰ μὲν σχετικὰ ὕλη καὶ γένει καὶ εἴδει ταῦτά καὶ ἕτερα εἰσὶ· τὰ δὲ ἀπόλυτα ἐν τοῖς ἀτόμοις τὴν ταυτότητα καὶ ἑτερότητα ἔχει, τὰ αὐτὰ πρὸς ἑαυτὰ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ χρόνῳ παραβαλλόμενα.

Ἐρ. Καὶ τί ἐστὶ ταυτότης καὶ ἑτερότης;

Ἀπ. Ἐπὶ μὲν τῶν ἀπολύτων ταυτότης μὲν ἐστὶ ἀτρεψία τοῦ ὄντος, ἄλλο τε ἀλλαχοῦ θεωρουμένου· ἑτερότης δὲ, τροπὴ τοῦ ὄντος, τόπων καὶ χρόνῳ συμμεταβάλλοντος· ἐπὶ δὲ τῶν σχετικῶν αὐθις ταῦτά μὲν, ὧν θατέρῳ πάρεσιν ἐννοεῖν πᾶν ὅ,τι καὶ τῷ ἑτέρῳ· ἕτερα δὲ, ὧν θατέρῳ οὐκ ἔστιν ἐννοεῖν ὅ,τι καὶ τῷ ἑτέρῳ.

§. ιζ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶν ὅμοιον καὶ ἀνόμιον;

Ἀπ. Ὅμοια μὲν εἰσιν, οἷς αἱ αὐταὶ ποιότητες πρόσκειναι ἀνόμοια δὲ, τάναντία. οἷς δ' ἂν ἔχη μέσως, τῶν μὲν, τῶν δ' οὐ, τῶν ποιότητων ἐνυπαρχουσῶν, παρόμοια ταῦτα μᾶλλον ἂν εἶη.

Ἐρ. Τί δ' ἔστιν ἴσα καὶ ἄνισα;

Ἀπ. Ἰσα μὲν τὰ τῷ αὐτῷ μετρούμενα μέτρῳ· ἄνισα δὲ, τάναντία.

Ἐρ. Τίνα δὲ τούτων ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον;

Ἀπ. Ἐκτός τοῦ ἴσου καὶ τοῦ ὁμοίου, τᾶλλα πάντα.

§. ιη'. Ἐρ. Ἐκ δὲ τῆς τούτων παραβολῆς τίποθ' ἕτερον ἡμῖν ἐπιγίγνεται;

Ἀπ. Αἱ ἐννοιαὶ τῶν καθόλου, οἷον τῆς ὁσμῆς, τοῦ χρώματος, τοῦ χυμοῦ, τοῦ σχήματος· ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν εἰδῶν καὶ γενῶν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἠθῶν, ὡς ἀρετῆς καὶ κακίας· ἀπάντων γὰρ τούτων ἡ ἐννοια ἐκ ταιαύτης παραβολῆς ἡμῖν προσγενήσεται.

§. ιθ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ διάστημα;

Ἀπ. Ἡ τοπικὴ ἢδε ἕκτασις, ἐν ἣ ὁ διάκοσμος οὗτος νήχεται.

Ἐρ. Τί δὲ τόπος;

Ἀπ. Τὸ τοῦ περιέχοντος ἀκίνητον πέρασ, καθ' ὃ περιέχει τὸ περιεχόμενον.

Ἐρ. Ἡ δὲ κίνησις ποσαπλῆ;

Ἀπ. Διττῆ, ἡ μὲν τοπικὴ ἢτις ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ κινουῦντος ἐν

τῷ κινουμένῳ ἢ δὲ, κατὰ μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν, ὁδὸς τις οὖσα ἀπὸ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ μεταβιβάζουσα.

Ἐρ. Τί δὲ ἡρεμία;

Ἀπ. Ἡ τοῦ πεφυκότος κινεῖσθαι ἀκίνησία.

Ἐρ. Χρόνος δὲ τί ἐστίν;

Ἀπ. Ἀριθμὸς, ἢ μέτρον κινήσεως καὶ ἡρεμίας· ἢ ἄλλως τό, τε μετροῦν καὶ τὸ μετρούμενον ἅμα· ὁ γὰρ χρόνος μετρῶν τὴν ἡμερῶσιον κίνησιν τοῦ ἡλίου, ἀντιμετρεῖται καὶ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνου.

§. κ'. Ἐρ. Τί ἐστὶν ἀδράνεια;

Ἀπ. Κατάστασις τοῦ σώματος διηνεκῆς, ἐν ᾧ ἐστίν· ὥστε μῆτε κείμενον ἔχειν κινεῖσθαι, μῆτε κινούμενον δύνασθαι λήγειν, μηδενὸς κινήσαντος, ἢ κωλύσαντος.

Ἐρ. Συμπάθεια καὶ ἀντιπάθεια τί ἐστίν;

Ἀπ. Ἐν μὲν τοῖς φυσικοῖς, ἔλξις καὶ ὤσις, ἢ φιλία καὶ νεῖκος, ἐν δὲ τοῖς ἠθικοῖς, ἀγάπη καὶ μῖσος.

§. κβ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶν ὠρισμένον;

Ἀπ. Τὸ καθ' οὗ λέγεται τι ἀληθῶς, καὶ οὐ τὸ ἀντικείμενον, ἢ ἄλλο τι τῷ εἶδει ἕτερον οὐκ ἂν κατηγορηθεῖη· οἶον, ἢ χιὼν ἐστὶ λευκή· οὐ μέλαινα, οὐ φαιά, οὐκ ἄλλο τι εἶδος χρώματος.

Ἐρ. Τῷ δὲ γένει ἕτερον τι δύναται αὐτῆς κατηγορηθῆναι;

Ἀπ. Μάλιστα. οὐδὲν γὰρ κωλύει καὶ ψυχρὰν αὐτὴν εἶναι, εἴ γε τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ λευκὸν ἕτερα τῷ γένει.

Ἐρ. Ἀόριστον δὲ τί ἐστίν;

Ἀπ. Τὸ, καθ' οὗ τι οὐκ ἀληθῶς λέγοντ' ἂν, οὔτε τὸ ἀντικείμενον, οὔτ' ἄλλο τι, κἂν εἶδει, κἂν γένει ἕτερον ἢ· οἶον, ὕφασμά τι οὐ λευκὸν, ἀλλ' ἄλλο τι.

§. κβ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ πεπερασμένον καὶ ἄπειρον;

Ἀπ. Πεπερασμένον μὲν, οὗ πέρατα κεῖται κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος· ἄπειρον δὲ, οὗ πέρατα οὐκ ἔστιν εὐρεῖν.

Ἐρ. Ποσαχῶς δ' ἔχει τοῦτο;

Ἀπ. Διτῶς· ἐστὶ γὰρ τὸ μὲν αὐτοῦ σχετικόν· τὸ δὲ, ἀπόλυτον· ἀρκεῖνο μὲν, ὡς ἡ ψάμμος· τοῦτο δὲ, ὡς τὸδε τὸ πᾶν, οὗ πέρατα

οὐδ' ἂν νοδὸς ἐπιβολαῖς εὐροιμεν· ὁ ὀρίζεται μάλισθ' οὕτως ἄπειρόν ἐστιν, οὐ τὸ πέρασ κέντρον ἐστὶν τοῦ αὐτοῦ.

Ἐρ. ἄλλως δὲ πῶς λέγεται τὸ αὐτὸ;

Ἄπ. Κατὰ προσθήκην καὶ ἀφαιρέσιν· τὸ μὲν, ὡς ἡ μονὰς προσιθεμένη τῷ ἀριθμῷ· τὸ δὲ, ὡς τὸ συνεχὲς ποσόν, νοδὸς γοῦν ἐπιβολαῖς ἀεὶ διαιρούμενον· ἐπὶ δὲ χρόνου κατ' ἄμφω τὸ ἄπειρον διαφαίνεται, προσθήκη μὲν αὐξομένου, ἀφαιρέσει δὲ μειουμένου· ἐξ οὗ πρᾶτ κύπτει τὸ αἰώνιον καὶ αἰδίδιον.

Ἐρ. Καὶ τί ἐστὶν αἰωνιότης;

Ἄπ. Ἀπειρότης χρόνου, ἐκατέρωθεν περάτων ἐκπίπτουσα.

Ἐρ. Τί δὲ αἰδιότης;

Ἄπ. Ἡ ἀρχὴν μὴ ἔχουσα χρόνου, τέλος δ' οὐ.

Ἐρ. Λέγεται δὲ καὶ ἄλλως τὸ ἄπειρον;

Ἄπ. πάνυγε· τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ δυνάμει, ὡς χρόνος ἐκ διαδοχῆς προήκων ἐπ' ἄπειρον ἀφαιρέσει τε καὶ προσθέσει· τὸ δὲ, ἐνεργείᾳ, ὡς τόδε τὸ πᾶν, οὐτ' αὐξόμενον, οὔτε μειούμενον· ἀληθῶς δ' οὖν τοιοῦτόν ἐστιν ὁ θεός.

§. κγ'. Ἐρ. Πόσα δὲ εἰσὶ τὰ αἷτια

Ἄπ. Τέσσαρα μάλιστα· τὸ ὑφ' οὐ, τὸ δι' ὁ, τὸ ἐξ οὐ, τὸ καθ' ὁ· τὸ γὰρ δι' οὐ καὶ πρὸς ὁ, συναίτια μᾶλλον ἂν εἴη.

Ἐρ. Ταῦτα δὲ ἐκτὸς τῶν αἰτιατῶν εἰσὶν, ἢ ἐνυπάρχουσιν;

Ἄπ. Τὰ μὲν δύο ἐπόμενα ἐνυπάρχουσι· τὰ δὲ προηγούμενα οὐ.

§. κδ' Ἐρ. Τί δ' ἐστὶ τὸ ὑφ' οὐ, ὃ ἐστὶ τὸ ποιητικόν;

Ἄπ. Ὅπερ, ὅπως οὖν ἐνεργοῦν, ἀρχὴ τῷ αἰτιατῷ τῆς ὑπάρξεως γίνεται.

Ἐρ. Εἰς πόσα δὲ διαίρεται τοῦτο;

Ἄπ. Εἰς τρία, φυσικόν, μεταφυσικόν, καὶ ἠθικόν· τὸ μὲν, ὃ ποιεῖ τι ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ὡς ὁ οἰκοδομῶν οἰκίαν· τὸ δὲ, ὃ μόνω διακρίνεται λόγῳ, ὡς ἡ ψυχὴ αἷτία ἐστὶ τῆς βουλήσεως· τὸ δὲ, ὃ δι' ἑτέρου ποιεῖ τι, ὡς ὁ συμβουλευσας καὶ συναινέσας τὸν φόνον.

Ἐρ. Ἔχεις δ' ἐτι τι εἰπεῖν περὶ τούτου;

Ἄπ. Μάλιστα· ἐστὶ γὰρ ὑποδιελεῖν τὸ αὐτὸ αὐθις εἰς ἐλευθερον καὶ

ἀναγκαστόν· τὸ μὲν, ὡς ἐστὶν ὁ οἰκίαν οἰκοδομῶν· τὸ δὲ, ὡς τὸ πῦρ καῖον· ἔτι δὲ, τὸ μὲν ἐστὶν ἄμεσον, ὡς ἡ Εὐα τῆς πτώσεως· τὸ δὲ ἔμμεσον, ὡς ὁ ὄφις· καὶ προσέτι, τὸ μὲν ἐστὶ πρῶτον, ὡς ὁ θεός· τὰ δ' ἄλλα δευτέρα πάντα ἐκ τοῦ πρώτου ἀπηρητημένα·

§. κέ. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ τὸ δι' ὃ, τούτέστι τὸ τελικόν;

Ἀπ. Τοῦτ' αὐτὸ, εἰς ὃ τὸ ποιητικόν ἐστὶν ἀφορῶν· ὃ νοερώς παριστάμενον κινεῖ τὸ πεφυκὸς εἰς ἐνέργειαν· ἐστὶ δὲ καὶ τούτου ἄλλο καὶ ἄλλο προσεχές τε καὶ πόρρω.

§. κς'. Ἐρ. Τὸ δὲ ἐξ οὗ, ὃ ἐστὶ τὸ ὑλικόν, τί ἐστὶ;

Ἀπ. Ἡ ὕλη, ἐξ ἧς γίνεταί τι, ὡς ὁ ἀνδρίας ἐκ χαλκοῦ·

Ἐρ. Ποσαχῶς δὲ ἡ ὕλη λαμβάνεται;

Ἀπ. Τριχῶς, πρῶτον μὲν, ὡς ἡ ἀνείδεος λεγομένη ὕλη· δευτέρον δὲ, ἡ προσλαβούσα τὸ εἶδος, ὡς τὰ στοιχεῖα· καὶ τρίτον ἡ ἐκ τούτων σύνθετος.

§. κζ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ τὸ καθ' ὃ, ὃ ἐστὶ τὸ εἰδικόν;

Ἀπ. Τὸ εἶδος, ὅπερ προσλαμβάνει ἡ ὕλη· καθ' ὃ ἕτερον ἐτέρου διαφέρει.

Ἐρ. Διαιρεῖται δὲ τοῦτο εἰς ἄλλα;

Ἀπ. Μάλιστα· εἰς φυσικὸν καὶ τεχνικόν· τὸ μὲν, ὡς τὸ τοῦ χρυσοῦ· τὸ δὲ, ὡς τὸ τῆς φιάλης.

§. κη. Ἐρ. Ἡ δὲ ἀλήθεια ποσαπλή;

Ἀπ. Τριπλή· ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ μεταφυσικὴ, ἡ δὲ λογικὴ, ἡ δὲ ἠθικὴ.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἡ μεταφυσικὴ;

Ἀπ. Ἐπειδὴν ἕκαστον τῶν ὄντων σύμφωνον ἢ πρὸς τὸν λόγον τοῦ δημιουργοῦ· ὡς ὁ χρυσοῦς, ὅτε τὰ τῆ αὐτοῦ οὐσίᾳ προσανήκοντα ἔχη.

Ἐρ. Τί δὲ λογικὴ;

Ἀπ. Ἐπειδὴν ὁ νοῦς συμφώνως ἔχη πρὸς τὰ νοούμενα.

Ἐρ. Τί δὲ ἠθικὴ;

Ἀπ. Ἐπειδὴν αἱ φωναὶ τοῖς νοήμασι σύμφωνοι ὄσι.

Ἐρ. Τὸ δὲ ψεῦδος τί ἐστὶ;

Ἀπ. Ὁμοίως ἔχει καὶ τοῦτο τῷ ἀπὸ τοῦναντίου τὸν λόγον λαμβάνοντι.

Ἐρ. Τί δέ ἐστι τάξις;

Ἀπ. Σειρὰ καὶ ἀλληλουχία πολλῶν ἅμα κατὰ διαμονήν, ἢ κατὰ διαδοχὴν θεωρουμένων.

Ἐρ. Τί δέ ἀταξία;

Ἀπ. Τούναντίον τῆς τάξεως, ὄχλος πραγμάτων, ὅπως ἔτυχε τεταγμένων.

§. κθ'. Ἐ. Τί ἐστι τελειότης;

Ἀπ. Ἀκρότης ἐκάστου πράγματος ἐν τοῖς προσανήκουσι χαρακτῆρσι.

Ἐρ. Γνωρίσματα δὲ τῆς τελειότητος ποῖα;

Ἀπ. Τῶν μὲν ποιότητων καὶ ἕξεων ἐν μόνον καὶ τοῦτο ἀπλού-
φατον, ἢ ἐν ἐπιτάσει ἀκρότης· τῶν δὲ οὐσιῶν τὸ κατὰ σύνθεσιν
πλήθος, ὡς τοῦ ἀδάμαντος τὸ σερρόν, τὸ πυκνόν, τὸ σιλπνόν.

Ἐρ. Τὰ δὲ τοιαῦτα ἐπιδέχονται τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον;

Ἀπ. Ἐπὶ μὲν τοῦ θεοῦ οὐδαμῶς, ὡς τὰς ἀπλᾶς ἀπλῶς τελειότη-
τας ἐν ἀπειρίᾳ ἔχοντος· τῶν δὲ παρ' αὐτὸν ὄντων, ὅσα μὲν τῆς
κατ' ἐπίτασιν καὶ πληθὺν ἠυμοίρησε τελειότητος εἶη ἂν καὶ αὐτὰ
τέλεια κατὰ τοῦτο· ὅσα δὲ τῶν ἐσχάτων ὄρων τῆς τελειότητος ἐξι-
κνεῖσθαι οὐκ ἔχει, καὶ ὅσον, κατὰ τοσοῦτον γ' ἄλλο ἄλλου ἀτελέσ-
ρον ἐξελέγχεται.

Ἐρ. Ἄλλως δὲ πῶς ἂν λέγοιντο τέλεια ταῦτα;

Ἀπ. Τὰ μὲν ἠθικῶς, ὡς εἴτις ἐκ πολλῶν ἀρετῶν διὰ θεωρίας
βαδίσας, τέλειος ἐν τούτῳ κατέστη, οἷος ὁ Σωκράτης· τὰ δὲ φυσικῶς,
ὡς εἴτις ἐν ἀκμῇ τῶν προσηκουσῶν αὐτῷ δυνάμειον τέλειος εἶη,
ὡς ὁ Ἡρακλῆς· τὰ δὲ μεταφυσικῶς, ὡς εἴτι πάντας τοὺς αὐτῷ προ-
σήκοντας χαρακτῆρας ἔχει, εἴτε φυσικόν, εἴτε τεχνητὸν τοῦτο εἶη·
ὡς ὁ καθαρὸς χρυσὸς, καὶ τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου.

§. λ'. Ἐρ. Ἀγαθότης δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Τελειότης καὶ αὕτη, κατὰ τοῦτο μόνον τῆς εἰρημένης δια-
φέρουσα τελειότητος, ἢ ἡ μὲν πρὸς τὰς γνωστικὰς τῆς ψυχῆς ἀναφέ-
ρεται δυνάμεις· ἢ δὲ ἀγαθότης πρὸς τὴν πράξιν ἀφορᾷ· κακείνη μὲν,

ἐν τοῖς νοητοῖς· αὕτη δὲ, ἐν τοῖς βουλευτοῖς καὶ ἀφαιρετοῖς τὸ τέλειον ἔχει· τὰ δ' ἄλλα κοινὰ αὐτῇ πρὸς ἐκείνην· ἔχει δὲ ἀντίθετον τὴν κακίαν· καὶ ἀπλῶς ἀντιβαίνουσαν, καὶ σχετικῶς, καθ' ὃ τῆς ἀκρας ἐπιτάσεώς ἐσὶ πη ἀπολείπεται.

§. λά. Ἐρ. Τί ἐσιν εὐδαιμονία;

Ἀπ. Κυρίως μὲν καὶ μάλιστα ἡ ἀπόλαυσις τοῦ ἀληθοῦς ἀγαθοῦ, ἢ ἡ τοῦ κακοῦ ἀπουσία.

Ἐρ. Τί δ' ἐσιν ἀληθὲς ἀγαθόν;

Ἀπ. Τὸ ἕξοχον καὶ ἀκρότατον, τὸ ὑπέρτατον ὄν· οὐ ἢ ἀπόλαυσις ἐν τῷ μετὰ θάνατον βίῳ.

Ἐρ. Ἐν δὲ τῷ παρόντι τί ἐσιν εὐδαιμονία;

Ἀπ. Ἡ τῆς ψυχῆς εὐπραξία· τοῦτο δὲ διηνεκὲς μὲν ἡμῖν γενέσθαι ἀδύνατον, ὁ δὲ ἐγκρατέστερος τῶν παθῶν εἴη ἂν ἄλλος ἄλλου εὐδαιμονέστερος.

Ἐρ. Πότερον δὲ πλείω χρόνον εὐδαιμονοῦμεν, ἢ κακοδαιμονοῦμεν;

Ἀπ. Πλείω εὐδαιμονοῦμεν κατὰ γε τὸ γενικώτερον· πλείω γὰρ οἶ γε πλείους ἐν εὐθυμῖα διαγιγνόμεθα.

Ἐρ. Τί οὖν μακρότερος ἡμῖν ὁ τῆς κακοδαιμονίας δοκεῖ;

Ἀπ. Ὅτι ἢ μὲν τῆς ἀπολαύσεως ἡδονή, καὶ ἐν πολλῇ παρατάσει γένηται χρονικῇ, ἀκόρεστον ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν· τὸ δὲ ἄλγος ἀφόρητον ὄν, καὶ ἐν ὀλίγῳ ἀψίκορον, μείζω τὴν ἑαυτοῦ παρέχεται αἴσθησιν,

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ.

§. λβ'. Ἐρ. Τί ἐστὶ κόσμος;

Ἀπ. Ἀρμονία ἀκριβεστάτη τοῦδε τοῦ παντός, παρὰ τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος παραχθέντος.

Ἐρ. Τί δὲ Κοσμολογία;

Ἀπ. Ἐπισήμη ἐν γένει θεωροῦσα τὴν πᾶν, ὡς ὅλον τι ἐκ μερῶν συνιστάμενον.

§. λγ'. Ἐρ. Εἰς πόσα κεφάλαια διαιρεῖται ἡ ἐπιστήμη αὕτη;

Ἀπ. Εἰς τέσσαρα, εἰς τὸ περὶ κόσμου· εἰς τὸ περὶ ἀρχῶν, ἐξ ὧν τὰ σώματα· εἰς τὸ περὶ τῶν ἐνουσῶν ταῖς οὐσίαις δυνάμεων, καὶ τῶν ἐν τῇ φύσει κειμένων νόμων· καὶ εἰς τὸ περὶ ἀρχῆς καὶ τελειότητος κόσμου.

§. λδ'. Ἐρ. Ποσαχῶς θεωρούμενον τὸ πᾶν, ὀνομάζεται κόσμος;

Ἀπ. Διττῶς, πρῶτον μὲν τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἡμῖν τουτὶ ὁρώμενον σύστημα· δεύτερον δέ, ἡ τῶν μερῶν τούτου καθ' ἑαυτὰ καὶ πρὸς ἀλλήλα τάξις καὶ διακόσμησις.

Ἐρ. Πόσα δὲ θεωρητέα ἐσὶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐν γένει;

Ἀπ. Πέντε πρῶτον μὲν ὁ οὐρανὸς ἄνω μετὰ τῶν ἀστέρων, καὶ γῆ ὑποπόδιον μετὰ τῶν ζώων καὶ φυτῶν, θαλασσῶν τε καὶ ποταμῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων· δεύτερον δέ, ὅτι τὰ πολλὰ τούτων ἐν διαδοχῇ ἀλλήλων ἐκ γενέσεως καὶ φθορᾶς συνυφέσθηκεν, ὡς νύξ διαδεχομένη ἡμέραν, καὶ ὕδωρ εἰς ἀέρα μεταβαλλόμενον, καὶ πάλιν ἐκ συμπλήσεως παλινδρομοῦν εἰς ταυτό· τρίτον δὲ καὶ αὐτὰ ταῦτα ζῶα τε καὶ φυτὰ, ἑτεροῖα καθ' ἑκάστην γιγνόμενα, ἐν διηνεκεῖ ῥοῇ διαγίγονται· τέταρτον δέ, ὅτι ἄλλο ἄλλου αἷτιον καὶ αἰτιατὸν γινόμενον, εἰς τὴν τοῦ κόσμου συμπλήρωσιν συντελεῖ· καὶ πέμπτον μὴδὲν ἐκτὸς τούτου τοῦ παντὸς ἂν εἴη, πρὸς ὃ ταυθ' ἅμ' ὡς μέρη ἀνάγιντ' ἄν.

§. λε'. Ἐρ. Ἀρχαὶ δὲ τῶν σωμάτων πόσαι εἰσὶν;

Ἀπ. Δύο· αἱ μὲν, πρῶται μεταφυσικῶς θεωρούμεναι· αἱ δέ, δευτεραι μὲν μεταφυσικῶς· πρῶται δὲ καὶ αὐταὶ φύσει οὔσαι, ὡς ἀπλαῖ καὶ μὴ ἐξ ἄλλων φύσει γιγνόμεναι.

Ἐρ. Τίνας δὲ φῆς τὰς πρώτας;

Ἀπ. Τὰς μῆτε ἐξ ἄλλων, μῆτε ἐξ ἀλλήλων γεγενημένας, οἷον τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, τὰς κατὰ μόνην ἐπίνοιαν νοουμένας.

Ἐρ. Πῶς ἄντις ἀποδείξειε ταύτας;

Ἀπ. Ἐκ τῶν μεταβαλλόντων πρὸς ἀλλήλα· δύο γὰρ ἀρχαὶ ἐν τῷ μεταβάλλοντι παντὶ θεωροῦνται· ἡ μὲν, εἰδοποιούσα ἡ δέ, δευ-

χομένη τὸ εἶδος· τὸ γὰρ μεταβάλλον οὐδὲν πάσχει ἕτερον, ἢ εἶδος ἀντὶ εἶδους δεύτερον ἀντὶ τοῦ πρώτου μεταλαμβάνον, τῆς ὕλης διαμενούσης· ὧ ἡ δευτέρα τῆς πρώτης καταστάσεως διακρίνεται· δύο ἄρα ταῦτα ἀρχαί· τὸ μὲν, διακρίνον· τὸ δὲ, διακρινόμενον.

§. λς'. Ἐρ. Δευτέρας δὲ ἀρχὰς τίνες φησὶ εἶναι;

Ἀπ. Σωματικὰς τινὰς φύσεις, ὡς ἐξ ἄλλων τινῶν μεταφυσικῶν, τῆς τε ὕλης καὶ τοῦ εἶδους συνιζαμένας· ἅς ἀτόμους φύσεις, ὡς μὴ τεμνομένας, ὀνομάζουσιν οἱ φιλόσοφοι.

Ἐρ. Διὰ τί δὲ λέγονται αὗται ἀρχαί;

Ἀπ. Ὅτι ἐξ αὐτῶν διαφόρως ἐκτεινομένων, καὶ ποικίλως σχηματιζομένων, ἕκαστα τοιαῦδε, ἢ τοιαῦδε τυγχάνει γε τεχνουργούμενα, καὶ εἰς ταύτας αὐτὰ ἀναλύεται, μηκέτι περαιτέρω χωρούσης τῆς ἀναλύσεως.

§. λς'. Ἐρ. Ἐνυπάρχουσι δὲ τινες ταῖς οὐσίαις δυνάμεις;

Ἀπ. Μενοῦν γε· αἱ ἐξ ὧν αἱ ἐνέργειαι, δι' ὧν αἱ μεταβολαί, ἐν αἷς ἢ τοῦ παντός διακόσμησις θεωρεῖται.

Ἐρ. Αἰτίας δὲ τούτων ἔχεις εἰπεῖν;

Ἀπ. Οὐμενον· ἐκ γὰρ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν τὴν αὐτῶν ἰνδαλλόμεθα ὑπαρξίν· διὸ καὶ νόμοι φύσεως ὀνομάζονται, αἰσθήσει μὲν ὡς ἐκ τῶν ὑτέρων φαινόμενοι· ἐκ δὲ τῶν προτέρων παντελῶς ἀγνοούμενοι.

Ἐρ. Διὰ τί ὀνομάζονται νόμοι;

Ἀπ. Ὅτι πάντα τὰ ἐν τῇ φύσει μεταβαλλόμενα κατὰ λόγον τὸν αὐτὸν καὶ ἐν παραπλησίαις ταῖς περιστάσεσι, καὶ οὐκ ἄλλως ἄλλοτε μεταβάλλονται.

λή. Ἐρ. Πόσοι καὶ τίνες οὗτοί εἰσιν οἱ νόμοι;

Ἀπ. Τρεῖς οἷ γε ἀρχητικοί· ὧν πρῶτος ὁ τῆς Ἀδρανείας, καθ' ὃν ἐν οἰαδῆποτε κκτασάσει ἡ ὕλη ὑποτεθῆ, ἐν αὐτῇ μηδενὸς ἕξωθεν ἐνεργουόντος, ἢ μεταβάλλοντος, διαμενεῖ ἑσαεῖ.

Ἐρ. Ἐκ δὲ τούτου πόσοι ἄλλοι καὶ τίνες οὗτοι συμπαραφύονται;

Ἀπ. Δύο, πρῶτος μὲν, Τὸ ἡρεμοῦν σῶμα οὐκ ἂν ποτε κινήσειεν αὐτὸ ἑαυτό· καὶ πᾶν τὸ κινούμενον σῶμα ὑφ' ἐτέρου κινεῖται· δεῦτε

τερός δὲ, πᾶν τὸ ἐν κινήσει ὄν, οὐκ ἂν ὑφ' ἑαυτοῦ ἡρεμήσειε· καὶ πᾶν τὸ ἀπὸ κινήσεως ἡρεμοῦν, ὑφ' ἑτέρου πάντως τὸ ἡρεμοῦν προσλαμβάνει.

§. λθ'. Ἐρ. Δεύτερος δὲ νόμος τίς ἐστι;

Ἀπ. Ὁ τῆς Ἀδιαφορίας.

Ἐρ. Τί ἐστὶν Ἀδιαφορία;

Ἀπ. Δεξιότης, ἢ δύναμις τῆς ὕλης παθητικῆ, οἷα μεταβάλλεσθαι ἀδιαφόρως ὑπότινος ἕξωθεν.

Ἐρ. Λέγε δὲ τὸν νόμον.

Ἀπ. Νόμος Ἀδιαφορίας ἐστὶ τὸ τὴν ὕλην τῆς, ἐν ἧ ἂν κέηται, καταστάσεως, εἴτε κινουμένην, εἴτε ἡρεμοῦσαν, πεφυκέναι ἀεὶ μεταβάλλεσθαι ὑπὸ τοῦ ἕξωθεν ἐνεργεῖν εἰς αὐτὴν δυναμένου.

Ἐρ. Τίνες δὲ καὶ πόσοι καὶ οἱ ἐκ τούτου προκύπτοντες;

Ἀπ. Δύο οἱ ἐξῆς· Ἡρεμοῦσα μὲν γὰρ ἡ ἔνυλος φύσις, ῥᾶς' ἂν ὑπὸ τοῦ ἐπενεργεῖν εἰς αὐτὴν δυναμένου εἰς κίνησιν μεταχθείη· κινουμένη δὲ, τάναπαλιν ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι εἰς τὸ ἡρεμεῖν, ἢ εἰς ἐλάσσονα, ἢ μείζονα κίνησιν μετασταίη.

§. μ'. Ἐρ. Ὁ δὲ τρίτος νόμος τίς ἐστι;

Ἀπ. Ὁ τῆς Ἀντιδράσεως·

Ἐρ. Τί ἐστὶν Ἀντίδρασις;

Ἀπ. Ἡ ἀλληλενέργεια καὶ ἀλληλοπάθεια τῶν σωμάτων· ὅς ἐστιν ὁ νόμος ἐκεῖνος· Αἱ τῶν σωμάτων ἐπενεργήσεις καὶ ἀντιδράσεις ἴσαι εἰσὶ·

Ἐρ. Τίνες δὲ γεννῶνται κακὰ τούτου;

Ἀπ. Σῶμα κινήσεως μεταδόν, τοσοῦτον ταύτης ἀφαιρεῖται, ὅσον μετέδωκε καὶ, Σῶμα κινήσεως μεταλαβὼν, τοσοῦτον μετέιληφεν, ὅσον ἀφείλετο·

§. μβ'. Ἐρ. Τὴν δὲ ἀρχὴν τοῦ κόσμου τίνι ἀποδοτέον;

Ἀπ. Ἀκατανόητον τοῦτο, καὶ ὄλως ἀνεύρητον, εἰμή τις, τῇ γραφῇ πεποιθὼς, πρωτίστην τῶν ἀπάντων αἰτίαν τὴν θεῖαν πρόνοιαν ἔξυμνοίη, ἐκ τοῦ μηδενὸς ὁμολογῶν αὐτὴν εἰς τὸ εἶναι τόδε τὸ πᾶν παντοδυνάμω δυνάμει παραγαγεῖν.

Ἐρ. Πότερον δὲ, ἐν χρόνῳ, ἢ ἅμα πάντα καὶ ἐν ἀκαρεῖ παρήγαγε ταῦτα;

Ἄπ. Ἐν ἡμέραις ἕξ, φησὶν ἡ γραφή· δυνατὸν δ' οὖν, καὶ θεοπρεπέστερον μάλιστα ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ταῦτα παρήχθαι νεύματι μόνῳ τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος.

§. μβ'. Ἐρ. Πότερον δὲ, ἔνεσι τῷ κόσμῳ τὸ τέλειον, ἢ οὐ;

Ἄπ. Διαπεφιλονείκηται τοῖς σοφοῖς περὶ τούτου, τῶν μὲν τέλειον τυῦτον ἀποφνημαμένων· τῶν δὲ, ἀτελεῖ εἶναι.

Ἐρ. Τίσι λόγοις οἱ πρῶτοι πειθόμενοι, τὸ τέλειον αὐτῷ ἀπονέμουσι;

Ἄπ. Πολλοὺς γάρ φασι κόσμους δυνάμεναν τὸν θεὸν τελείους παραγαγεῖν, εἰκὸς εἶναι, τέλειον αὐτὸν ὄντα, προελέσθαι τὸν τελειότατον.

§. μγ'. Ἐρ. Τίσι δὲ οἱ δευτέροι, οἱ τὸ ἀτελὲς αὐτῷ περιήπτοντες;

Ἄπ. Οἱ μὲν τὸ ἐκ τῶν εἰρημένων πόρισμα ἀποκλίνοντες, ὡς εἰ τὸν τελειότατον τῶν κόσμων παρήγαγεν ὁ θεὸς, ἕτερον ἄρα τελειότερον τούτου παραγαγεῖν οὐκ ἂν ἔχοι· ὅπερ ἄτοπον· ἕτεροι δ' ἄλλας αὐτοῦ ἀτελειότητος κατιδεῖν φαντασθέντες, καὶ διορθοῦν μάλιστα ἀπετόλμησαν ἔνιοι.

Ἐρ. Σοὶ δὲ τί δοκεῖ περὶ τούτου;

Ἄπ. Τέλειον μὲν εἶναι τὸν κόσμον, αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενον, ὡς ἐκ τελείων μερῶν συναρμοζογούμενον, τί μὴ φῶμεν; πρὸς δὲ τὴν θεϊκὴν δύναμιν ἀναφέρειν τὸ τέλειον, οὐκέθ' ὁμοίως ἐστὶν ἀνεπίληπτον· δυνατὸν γὰρ τῷ θεῷ ἀπείρους τοιούτους καὶ τελειότερους κόσμους παραγαγεῖν· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πρώτων. Πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους οὐκ ἂν εἴποιμι ἄλλο, εἰ μὴ τὸ τοῦ Σωλομῶντος· δειλοὶ οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνηται.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ.

§. μέ. Ἐρ. Τί ἐστὶ Ψυχολογία;

Ἀπ. Ἐπιστήμη, λόγον τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν καὶ παθῶν ἀποδιδούσα.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἡ ψυχὴ;

Ἀπ. Οὐσία, πάσης καθαρεύουσα ὕλης, ἀπλή, ἀδιαίρετος, ἀφθαρτος, καὶ ἀθάνατος.

§. μς'. Ἐρ. Λέγε μοι πρῶτον, πόθεν ἔχεις κατανοεῖν τὴν οὐσίαν αὐτῆς;

Ἀπ. Ἐκ τῆς ἐν ἡμῖν ὑπαρχούσης δυνάμεως, δι' ἧς ἐπὶ πολλὰ ἐν πολλαῖς μεταβολαῖς τοῦ νοῦς μεταβαίνομεν.

Ἐρ. Ἐπειτα πῶς ἐκ τούτου εἰς τὴν τῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς ἔρχη ἔννοια;

Ἀπ. Ὅτι οὐδεμία οὔτε δύναμις, οὔτ' ἐνέργεια καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχει, εἰ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ ἔσιν ἄρ' ὑποκείμενόν τι, ἐν ᾧ αἱ ποιότητες αὐταὶ τὴν ὑπόστασιν ἔχουσιν.

§. μζ'. Ἐρ. Τὸ δὲ ἀπλοῦν καὶ ἄυλον αὐτῆς πόθεν ἔχεις λαβῶν;

Ἀπ. Ἐκ τῶν εἰρημένων δυνάμεων αὐτῆς καὶ ἐνεργειῶν ραδίως συνάγεται· ἡ γὰρ περὶ τὸ αὐτὸ προσοχὴ, καὶ ἅμα περὶ πολλὰ εὐκίνησις αὐτῆς, καὶ ἐπισροφὴ αὐθις εἰς συγκέντρωσιν τοῦτε ὅλου καὶ τῶν μερῶν, ἀπλήν τε καὶ ἄυλον αὐτὴν παρέχει πιστεύειν εἶναι τὸ γὰρ ἔνυλον, ὡς ἐν χρόνῳ καὶ ἐκ διαδοχῆς τὰς μεταβάσεις ποιούμενον, καὶ κινούμενον, καὶ ἀλλοιούμενον τοῦτο ἢ, ἄλλοτ' ἄλλη ἀποπλανᾶται.

Ἐρ. Ἐχεις δὲ καὶ ἄλλως τοῦτ' ἀποδείξαι;

Ἀπ. Μάλιστά γε, ἐξ αὐτῆς γε τῆς συνειδήσεως· ἃ γὰρ ἡ ψυχὴ οἶδε, ταῦτα καὶ σύνοιδεν, ὅτι οἶδεν· ὃ τῇ ὕλῃ οὕτως ἐπισρέφειν πρὸς ἑαυτὴν ἐστὶν ἀδύνατον, ἑτεροκινήτω γε οὔση.

§. μή. Ἐρ. Ἐστὶ δὲ καὶ ἕτερός τις τούτου λόγος;

Ἀπ. Πῶς γὰρ οὐ; ὑποτιθεμένης γὰρ τῆς ψυχῆς ἐνύλου εἶναι, πῶς ἂν σῶμα διὰ σώματος χωροῖη, εἴ γε ἐν τῷ σώματι αὕτη παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται εἶναι; εἰ δὲ καὶ δοῖμεν ἐν εὐρυτέρῳ τόπῳ συνουσιῶσθαι κατὰ κράσιν τῷ σώματι, πῶς ἂν ταῦτά τῃ οὐσίᾳ τὰ διαμαχόμενα δέξαιντο; νῦν δὲ ἡ μὲν ἐστὶν ἀειδῆς, ἡγεμὼν, ἀρχουσα, αὐτοκίνητος· τὸ δὲ, ὄρατον, ἡγεμονευόμενον, ἀρχόμενον, ἑτεροκίνητον· ἃ τὸ ἑτερούσιον αὐτῆς ἀποδείκνυσι·

§. μθ'. Ἐρ. Τό δε ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον αὐτῆς πόθεν δειχθήσεται;

Ἀπ. Ἐκ τῶν εἰρημένων· εἰ γὰρ ἀπλή καὶ αὐλός ἐστιν, ἔστι πάντως καὶ ἀμερῆς· τὸ δὲ ἀμερὲς ἀδιάλυτον· εἰς τί γὰρ διαλυθήσεται, μὴ ὄντων μερῶν εἰς ἃ; τὸ δὲ ἀδιάλυτον, ἔστιν ἄφθαρτον· πῶς γὰρ ἂν φθαρεῖν τὸ μὴ πεφυκὸς διαλύεσθαι; ἐκ τούτων οὖν ἀνάγκη ὁμολογεῖν τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ ἀθάνατον·

§. ν'. Ἐρ. Περὶ δὲ ἀρχῆς καὶ γενέσεως τῆς ψυχῆς τί ἔχεις εἰπεῖν;

Ἀπ. Οὐδέν· οἶδε γὰρ οὐδεὶς οὐδὲν βέβαιον περὶ τούτου·

§. να'. Ἐρ. Τί δὲ, αἰεὶ νοεῖ ἡ ψυχὴ, ἢ καὶ λήγει ἐστ' ὅτε;

Ἀπ. Καὶ τοῦτο τοῖς φιλοσόφοις διαπεφώνηται, τῶν μὲν φασκόντων, τῶν δὲ ἀποφασκόντων·

Ἐρ. Τίσι λόγοις ἀντιφέρονται πρὸς ἀλλήλους;

Ἀπ. Οἱ μὲν, ὅτι παυομένη ἡ ψυχὴ τοῦ νοεῖν, παύσασατ' ἂν καὶ τοῦ ὑπάρχειν· οὐσίαν γὰρ αὐτῆς τὴν νόησιν εἶναι· οἱ δὲ, μὴ οὐσίαν, ἀλλ' ἐνέργειαν ἐκ τῆς οὐσίας προκύπτουσαν τὴν νόησιν ἔφασαν εἶγαι· καὶ διὰ ταῦτα ὁ λόγος τῶν πρώτων ἀνίσχυρος· ἕτεροι δ' αὐτὰπὸ τῶν χυμῶν τῶν ὀργανικῶν σωμάτων τὴν ὁμοίωσιν προσλαβόντες ὥσπερ ἐκεῖνα, φασὶ, τῆς κινήσεως παυομένης τῶν χυμῶν, παύονται τοῦ ζῆν· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τῆς κινήσεως παυομένης· οἱ δὲ πρὸς ταῦτα, ἦν ἂν τοῦτο, φασὶ, εἰ ἀναγκαῖα, ὡς τὸ καυσικὸν τοῦ πυρός, ἦν τῆς ψυχῆς ἡ ἐνέργεια· νῦν δ' ἐστὶν ἐλευθέρη καὶ ἀνανάγκαστος.

§. νβ'. Ἐρ. Ἄλλην δὲ ταῦτ' ἐπιδέχεται ἀναίρεσιν;

Ἀπ. Μάλιστα· τίς γὰρ λόγος πρὸς παραβολὴν ἀπλοῦ καὶ συν-

θέτου, καὶ αὐλοῦ, καὶ ὀργανικοῦ; τὸ μὲν γὰρ βραδίως διαλυθήσεται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη· τὸ δὲ αὐλον, ἀμερές ὄν, οὐκ ἔχει εἰς ὅ,τι πείσεται τοῦτο·

§. νγ'. Ἐρ. Ἀκατανόητα ἄρα ταῦτα.

Ἄπ. Πάντως γε· κἄν γὰρ δῶμεν αὐτοῖς ἐν ταῖς ἐρηγόρσεσι τὴν ψυχὴν ἀεικίνητον εἶναι· ἐν γεμῆν τοῖς ὕπνοις οὐκ ἂν ἄμοιρος ρίασοῦν ἀναπύσεως γένοιτο, ἵνα ἔχοι ὁ κατηνάλωκε γρηγοροῦσα, τοῦτο ἀνακτήσασθαι ἀναπαυομένη.

Ἐρ. Περὶ δὲ τῶν νηπίων τί ποτε φῶμεν;

Ἄπ. Οὐδὲν, ἢ ὅτι ἀναλόγως τῇ ἡλικίᾳ ἀτελῆ τὴν νόησιν ἔχει καὶ συγκεχυμένην, καθάπερ συμβαίνει τοῖς ἰλιγγιώσιν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

§. νδ'. Ἐρ. Πόσαι δὲ εἰσὶν αἱ δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς;

Ἄπ. Πέντε, αἰσθησις, σκέψις, μνήμη, θέλησις, καὶ ἐνέργεια.

§. νε'. Ἐρ. Τί εἰσὶν αἰσθησις;

Ἄπ. Ψυχῆς καὶ σώματος κοινωνία πρὸς τὰ ἐκτός.

Ἐρ. Πῶς ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ;

Ἄπ. Ἀλλοιουμένων πρῶτον ἐξωθεν τῶν αἰσθητηρίων.

§. νς'. Ἐρ. Πῶς οὖν ἐγγίνονται τὰ αἰσθητήρια τῇ ψυχῇ;

Ἄπ. Παθαινόμενα πρῶτον τὰ αἰσθητήρια ταῖς τῶν ἰδεῶν προσβολαῖς, θᾶπτον ἢ λόγος, ἀναπέμπουσι διὰ τῶν νεύρων πρὸς τὸν νοῦν τὰ αἰσθητήρια.

§. νζ'. Ἐρ. Πῶς ἂν γένοιτο τοῦτο; λέγε μοι σαφέστερον.

Ἄπ. Εἶναί τι ρευστόν ἐν τοῖς νεύροις παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται· Ἐπειδὴν τοίνυν τὸ αἰσθητήριον, οἷον ἡ ὄρασις συναφθῆ τῷ ὀρατῇ, τότε τὴν εἰκόνα τούτου προσλαβοῦσα, διαπορρβμύζει διὰ τοῦ ρευστοῦ ἐστ' ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον, ἐνθ' ἀντιλαμβάνεται αὐτῆς ἡ ψυχὴ· ταῦτά δὲ εἰρήσθω κατὰ πάντων τῶν αἰσθητηρίων.

§. νή. Ἐρ. Τὰ δ' αἰσθήματα ταῦτα εἴτ' οὖν αἱ ἰδέαι πρότερον ἐνυπάρχουσι τοῖς αἰσθητοῖς, ἢ οὐ;

Ἀπ. Οὐμενον.

Ἐρ. Πῶς τοῦτο; παράδοξον γὰρ λέγεις.

Ἀπ. Παράδοξον μὲν, ἀληθές δέ· οὐδὲν γὰρ οὐδενὶ τῶν αἰσθητῶν αἰσθημα ἐνυπάρχει, οὔτε χρώματα ἐν τοῖς σώμασιν, οὔτ' ἤχος ἐν τοῖς ὀσμηροῖς, οὐ χυμὸς ἐν γευσοῖς, οὐ θερμὸν ἢ ψυχρὸν ἐν ἀπτοῖς.

Ἐρ. Πῶς οὖν ταῦτα ἐμποιοῦσι τὰ αἰσθήματα τοῖς αἰσθητηρίοις, ἄμοιρα τούτων ὄντα;

Ἀπ. Οὕτω πως, καθάπερ ἡ βελόνη κεντῶσα, ἐμποιεῖ μὲν τὸ ἄλγος τῷ κεντωμένῳ, αὐτὴ δὲ ἀγνοεῖ τὸ πάθημα τοῦτο.

§. νθ'. Ἐρ. Τὰ δὲ αἰσθήματα ταῦτα, καὶ αἱ ἐπενεργήσεις αἱ προσβάλλουσαι ἕξωθεν τίνι τρόπῳ διαβιβάζονται εἰς τὴν ψυχὴν;

Ἀπ. Τοῦτο οἶδεν οὐδεὶς οὐδαμῶς, οὔθ' ὅπως ἐκ τοῦ σώματος διαπορθμεύονται εἰς τὴν ψυχὴν, οὔθ' ὅπως ἐκεῖθεν αὐθις ἐπιτάττονται τούτῳ.

§. ζ'. Ἐρ. Τί δ' ἐστὶ Σκέψις, ἢν δευτέραν δύναμιν τῆς ψυχῆς ἑταῶς ἀνωτέρω;

Ἀπ. Ἐποχὴ κρίσεως μετὰ προσοχῆς καὶ ἐρεύνης ἐπὶ τῶν μὴ τελέως κατανοουμένων· ὅ ἐστιν, ἀμφίγνοιά τις τῆς ψυχῆς, μήπω ἐχούσης ποτέρῳ τῶν τῆς ἀντιφάσεως κατανεῦσαι μορίων.

Ἐρ. Ἄλλως δὲ πῶς ὀρίζονται αὐτὴν οἱ φιλόσοφοι;

Ἀπ. Σκέψις ἐστὶν, ὅτε πολλῶν ἡμῖν τοῖς αἰσθητηρίοις ὑποκειμένων, ὅφ' ἐν τούτων σπηρίζαιμεν τὴν διάνοιαν, ἰδέαν, ἢ ἐνοίαν αἰ τοῦ λαβεῖν ἐφιέμενοι· ὁ παρ' ἄλλοις προσοχὴ μάλιστα ἤκουσε.

§. ζα'. Ἐρ. Ἡ δὲ μνήμη τί ἐστὶ;

Ἀπ. Ταμεῖον αἰσθημάτων ἐν τῇ ψυχῇ· ἢ μᾶλλον δύναμις τῆς ψυχῆς, ἢ κατέχει, ἀνακαλεῖτε, καὶ ἀναπολεῖ, ἃ μεμάθηκε· καὶ ἢ μὲν κατέχει, θεωρία· ἢ δὲ ἀνακαλεῖ καὶ ἀπόντα, ἀνάμνησις· ἢ δὲ καὶ ὀραῖ τοιαῦτα ὄντα, οἷα καὶ προεώρακεν, ἀναπόλησις, ἢ ἀναγνώρισις ὀνομαζέται.

§. ξβ'. Ἐρ. Πότερον δὲ ὁμοίως πάντες ταύτης ἠυμοίρησαν, ἢ οὐ;
 Ἀπ. Οὐ μὲνον, ἀλλ' ἄλλος ἄλλου στεγανωτέρας, ἢ καὶ πολλάκις τῆ
 τῆς ἡλικίας καταστάσει ἀκόλουθον ἔχουσι· παῖδες μὲν γὰρ πρόχειρον
 αὐτὴν ἔχουσι διὰ τὴν ἔτι τοῦ ἐγκεφάλου ἀπαλότητα καὶ τὸ εὐάγω-
 γον, εὐαπάλακτον δέ· γέρουσι δὲ, ἃ μὲν νεοῖ ἔτι ὄντες ἐφθησαν ἐγκολά-
 φαντες, ταῦτα δὴ διαμένουσιν· ὧν δὲ τὰ αἰσθήματα ὕστερον, τρα-
 χυνθέντος τοῦ ἐγκεφάλου, προσειληφότες τυγχάνουσι, τούτων ἡ μνή-
 μη σβέννυται.

§. ξγ'. Ἐρ. Τί δὲ μνήμης μάλις ἴδιον;

Ἀπ. Τὸ συμπεριάγεσθαι ἄλλοτ' ἄλλως ταῖς περιστάσεσιν· ὧν γὰρ
 ἂν μεμνηταί τις, τούτων καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ, καὶ τὸν χρόνον καθ'
 ὃν τὰ αἰσθήματα εἴληφε προσαναπολεῖ· καὶ δὴ καὶ ψυχὸς καὶ σαλ-
 πος, εἰ τύχοι, καὶ ὅ,τι δήποτε· ἐστ' ὧν δ' οὐδ' ἂν λάβοιμεν μνήμην,
 εἰ μὴ καὶ τὰς ιδέας τῶν, ἐξ ὧν ταῦτα πρόεισιν, συναναπολήσαιμεν·
 οἷον τῆς τοῦ ῥόδου ὀσμῆς καὶ τῆς τοῦ μήλου ἠδύτητος οὐκ ἂν διεγεί-
 ραιμεν μνήμην ἄνευ τῆς τοῦ ῥόδου καὶ τῆς τοῦ μήλου συμπαράστασεως.

§. ξδ'. Ἐρ. Πότερον δὲ, διαφέρει τῆς φαντασίας ἡ μνήμη, ἢ οὐ;

Ἀπ. Μάλιστα· δραστηριωτέρα γὰρ ἡ φαντασία ἐστίν, ὡς πολ-
 λῶν ὄντων τε καὶ μὴ ὄντων πολλάκις πλαστουργοῦσα εἰκόνας.

Ἐρ. Καὶ τί ἐστὶ φαντασία;

Ἀπ. Δύναμις τῆς ψυχῆς τῶν τε παρεληλυθότων τὰς ιδέας ἐναρ-
 γῶς παρισῶσα, καὶ ἄλλας ἄλλως ἀφ' ἐαυτῆς κατ' ἀρέσκειαν συν-
 τιθεῖσα.

§. ξε'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ θέλησις, ἢν τετάρτην τέταχας δύναμιν
 τῆς ψυχῆς;

Ἀπ. Δύναμις καὶ αὐτῆ, δι' ἧς ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἀγαθὸν διώκει,
 τὸ δὲ κακὸν ἀποστρέφεται·

§. ξε'. Ἐρ. Τί ἐστὶ ἀγαθόν;

Ἀπ. Πᾶν τὸ δυνάμενον ἡδονὴν ἡμῖν ἐμποιεῖσαι, ἢ λύπην ἀπὸ τῆς
 ψυχῆς ἐξελεῖν· ὡσπερ αὖ καὶ κακὸν ἐστὶ τούναντίον, πᾶν τὸ ἄλγος
 μὲν ἐμπαιοῦν, ἡδονὴν δὲ ἀφαιροῦν.

§. ζζ'. Πότερον δὲ, ἐπιρρώννυται τὰ πάθη ταῦτα ὑπό τινός, ἢ οὐ;

Ἄπ. Πάνυ γε, ὑπὸ τῆς φαντασίας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἠθικοῖς, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ ἔθους, ἄλλως ἄλλοτε ἐξαλλοιούντων αὐτὰ· πᾶσα γὰρ ἡδονή, διαρκὴς γενομένη, οὐκέθ' ἡδονή ἐστί.

§. ξή. Ἐρ. Τί διαφέρει ὀρέξεως θέλησις;

Ἄπ. Ὅτι ἡ μὲν ὀρεξις οὐδὲν, ἢ ὄχημα ἐστὶ τῆς θελήσεως, οἷον ὄρμη ἀπλῆ, κοινὴ καὶ τοῖς κτήνεσιν, ὅτε παρισταμένων ἡμῖν ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ῥέπει μὲν πρὸς ἐκεῖνα, ἀποστρέφεται δὲ ταῦτα· ἡ δὲ θελήσις ἐστὶ καὶ ἐλευθέρη δύναμις τῆς ψυχῆς, ὥστ' οὐ μόνον τάγαθὰ, ἀλλὰ καὶ τὰναντία, εἰ δόξει, ἔχειν αἰρεῖσθαι· ὅ τὸ τῆς ψυχῆς χαρακτηρίζεται αὐτεξούσιον.

§. ξθ. Ἐρ. Πότερον δὲ, ἐξωτερικὴν λέγεις τὴν ἐλευθερίαν ταύτην τῆ ψυχῆ ἐνυπάρχειν, ἢ ἐσωτερικὴν;

Ἄπ. Ἀμφοτέρωθεν· οὔτε γὰρ ἐσωτερικῶς ἀναγκάζοιτ' ἄν, (εἴγε πείθοιτο τῷ ὀρθῷ λόγῳ) ἐκκλινόμενῃ ὑπὸ τῶν παθῶν, οὔτ' ἐξωθεν ἀνάγκην προσίεται, εἰ μὴ αὐτὴ ἐθέλησειεν, ὡς ἐξ ἑαυτῆς τὰς θελήσεις ἐλευθέρως προβάλλουσα, καὶ πρὸς τὸ θέλειν, ὃ ἂν μὴ ἐθέλη, ἀπαραβίαστος οὔσα.

ο'. Ἐρ. Ἡ δὲ κίνησις, ἢ πέμπτη ταχθεῖσα δύναμις τῆς ψυχῆς, τί ἐστί;

Ἄπ. Ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ἢ χρῆται ἐσωτερικῶς μὲν πρὸς ἑαυτὴν ἐν ταῖς εἰρημέναις δυνάμεσι, τῇ σκέψει, τῇ μνήμῃ, τῇ βουλήσει, τῇ αἰσθήσει (καὶ τοι ἐνταῦθα παθαινομένη δοκεῖ λαμβάνειν τὴν αἰσθησίν) ἐξωτερικῶς δ' αὖ πρὸς τὸ σῶμα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐνεργειῶν.

§. οά. Ἐρ. Διὰ τί ἐν ταῖς πλείσταις, καὶ μὴ ἐφ' ἀπάσαις;

Ἄπ. Ὅτι τῶν σωματικῶν ἐνεργειῶν αἱ μὲν εἰσὶν ἀναγκαῖαι καὶ ἑκούσιαι, αἱ δὲ ἐλεύθεραι καὶ ἐκούσιαι.

Ἐρ. Τίνες εἰσὶν αἱ ἀναγκαῖαι;

Ἄπ. Αἱ ζωτικαὶ αἱ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἄμεσον τὴν διοίκησιν ἔχουσαι· οἷα ἡ συστολὴ καὶ διαστολὴ τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύμονος· πρὸς δὲ, ἡ αὐξητικὴ καὶ ἐκκριτικὴ ἄς οὔτε προάγειν, οὔτε κωλύειν δυνατόν τῆ ψυχῆ.

Ἐρ. Τίνες δὲ αἱ ἐλευθέραι καὶ ἐκούσαι;

Ἄπ. Ὅσαι τῷ τῆς ψυχῆς ἀκατανοήτως ὑπέικουσι νεύματι, οἰαίαι τῶν μελῶν τοῦ σώματος·

§. οβ' Ἐρ. Πότερον δὲ, τοῦθ' ὅπερ ὀρμηὴν λέγομεν, ἐνυπάρχει τοῖς ζώοις, ἢ οὐ;

Ἄπ. Τοῦτο τοῖς μὲν δοκεῖ τῶν φιλοσόφων, πῶς δὲ οὔ.

§. ογ'. Ἐρ. Σὺ δ' αὐτὸς τί φῆς περὶ τούτου;

Ἄπ. Εἶγε δεῖ πιστεῦειν ταῖς ἡμετέραις αἰσθήσεσι, φήμ' ἔγωγε.

Ἐρ. Τίني λόγῳ πεπειθώς;

Ἄπ. Ἡ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα ἐκάστῳ ἅμα γεννηθέντι προσπάθησις, ἢ πρὸς τὸ πολέμιον ἅμα φυλακὴ καὶ ἐπίθεσις, τὸ προνοητικὸν αὐτῶν εἰς τὸ τεκεῖν, τὸ περιπαθῶς ἐπωάζειν, τὸ πολλὰ σὺν λόγῳ τὰ μὴ λόγον ἔχοντα ἐκ προνοίας αὐτὰ ποιεῖν, ταῦτα καὶ ἄλλα μυρία με πείθει ἐνεῖναι αὐτοῖς ῥοπήν τινα ἔμφυτον ταῦτα δρᾶν.

§. οδ' Ἐρ. Πόθεν ἂν ἄλλοθεν ταῦτα γένοιτο πιθανώτερα;

Ἄπ. Πολλαχόθεν· πόθεν γὰρ οἱ σκύλακες ἅμα γεννηθέντες, τὰς τοῦ γάλακτος μασεύουσι πηδάκας; πόθεν δὲ, τυφλοὶ ἔτι ὄντες, τῆς θηλῆς ἐπικρέμονται; ἔστι τι ἄρα τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων μάλιστα, ὃ αὐθόρμητον παρέχει τὴν, πρὸς ἃ πέφυκεν ἕκαστον, κίνησιν·

§. οε'. Ἐρ. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, πότερον φῶμεν, μετέχει καὶ τὰ ἄλλογα τῶν ζώων φρονήσεως, ἢ παντάπασι ταύτης ἐστέρηνται;

Ἄπ. Καὶ τοῦτο τὸ ζήτημα ἀρχαλέον ἔδοιξεν εἶναι, τῶν μὲν ἀποφασκόντων, τῶν δὲ οὐ μόνον φρόνησιν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ λόγον αὐτοῖς ὄντιν οὖν, ἐν οἷς ἂν πράττωσιν, ἀποδιδόντων.

Ἐρ. Σὺ δὲ τί φρονεῖς περὶ τούτων;

Ἄπ. Τὴν μέσσην ἔγωγε ἀσφαλέστερον δεῖν ἠγοῦμαι βραδίξειν.

Ἐρ. Τίνας δὲ λόγους ἔχοις ἂν ἀντεμβαλεῖν πρὸς τοὺς πρώτους;

Ἄπ. Εἰ γὰρ δοῦμεν μηχανικῶς, ὡς ἐκεῖνοι τυγχάνουσιν ὑπειληφότες, ἐκεῖν' ἐνεργεῖν, πρῶτον μὲν οὐκ ἂν ταῖς ἔξωθεν ἀντιφέροιντο ἐνεργείαις, οἷα ὀρῶμεν ἐν ἵπποις, καὶ ἄρκτοις πολλάκις γιγνόμεναι.

χαλινοῖς καὶ ἀλύσεσιν ἐναντιούμενοις· ἀλλ' αἰεὶ εὐτάκτως, καθάπερ καὶ ὠρολόγιον, ἔπραττον ἂν, ὃ ἂν πράττωσι.

§. σς'. Ἐρ. Πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους τί ἂν εἴποις;

Ἀπ. Ὅτι, εἰ δοῖμεν καὶ τούτοις λογικὰ εἶναι τὰ κτήνη, ἐφ' οἷς δοκοῦσί τινα κατὰ λόγον ἐργάζεσθαι, τί ὅτι μὴ μετέλλαξαν ἅπασι ποτὲ τὸν τρόπον τῆς τέχνης; οὕτω δὴ χελιδὼν, φέρ' εἰπεῖν, οὐδέποτε τὴν τῆς νεοττιᾶς θέσιν, ἢ τὸν τρόπον ἤμειψε τῆς συμπήξεως· ἔπειτ' οὐδ' ἂ πράττει, ἢ συλλογίζεται, σύννοιδέ τε καὶ λόγῳ κατέχει, οὐ διαδοχὴν παρεληλυθότων, οὐ μελέτην, ἢ ἔννοιαν θανάτου· οὐκ ἄρ' ὀρθῶς λογικόν τινες ἀπένειμαν τοῖς κτήνεσιν.

Ἐρ. Σὺ δὲ, ὁ τὴν μέσσην, τί φρονεῖς περὶ τούτου;

Ἀπ. Ὅπερ ἐκ τῶν εἰρημένων συναγεται, μὴθ' ὡς μηχανήματα τὰ κτήνη κινεῖσθαι, μὴθ' ἀπλῶς, ὡς ἄνθρωποι, λόγου μετέχειν· φρονήσεως γεμῆν καὶ γνώσεως οἰασθῆν, ἀλλ' ἄλλων τελειότερας, μὴ πᾶμπαν ἄμοιρα εἶναι, ὡς ζῶα αἰσθητικά, καὶ Ἀριστοτέλει δοκεῖ.

§. σθ'. Ἐρ. Τοῖς δ' ἔσω σοφοῖς τί δοκεῖ περὶ τούτου;

Ἀπ. Βασίλειος ὁ μέγας, ὃς ὡς ἐν παρόδῳ ἠψατο τούτων, μετέχειν μὲν φησι καὶ ταῦτα λόγου τινός, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς φύσεως, εἴτ' οὖν ἐξ ὀρμῆς, ἀλλ' οὐκ ἐκ συνειδήσεως τοῦτο πλουτεῖν αὐτὰ· διαφορὰν γὰρ μεγίστην εἶναι ψυχῆς κτηνῶν πρὸς ψυχὴν ἀνθρωπίνην· ἢ μὲν γὰρ ἐμφύσημα θεῖον, τὴν δὲ ζῶσαν ἢ γῆ ἐξέχει.

§. σθ'. Ἐρ. Περὶ δὲ τοῦ ὕπνου ἔχεις εἰπεῖν, τίποτ' ἐστὶν οὗτος, καὶ πόθεν ἔχει τὴν αἰτίαν;

Ἀπ. Πάνυγε· οὐδὲν γὰρ δοκεῖ εἶναι, ἢ ἀνάπαυλα τῶν αἰσθήσεων· ἢ δὲ αἰτία ἐκ τοῦ δαπανᾶσθαι τὴν ἐν τοῖς νέρυοις ῥοήν· τῇ γὰρ τοῦ νευρώδους ῥευστοῦ ἀπουσία τῶν αἰσθήσεων ναρκομένων, ἐπόμενον εἶναι τὴν ψυχὴν ἀναπαύεσθαι· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὕπνος· μέχρις ἂν τῶν ζωτικῶν πανταχόθεν ἐκ τοῦ αἵματος ἀναπληρωθέντων, δι' ὑπνιασθέντες, δυναθῶμεν αὐ ἐνεργεῖν.

§. π'. Ἐρ. Τίνα δὲ τῶν γιγνομένων συντελεῖ μάλισθ' ἡμῶν πρὸς ὕπνον;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν τὸ ἥσυχον καὶ ἀθόρυβον ἀπὸ τῶν φροντίδων·

Ἐπειτα τὸ μονοειδὲς τινὸς ἕξωθεν προσβολῆς, ἢτοι ρεύματος, ποταμοῦ, ἢ μουσικῆς μονοτόνου, ἢ ὅτου δήποτε· τὰ γὰρ τοιαῦτα ἀψίκορα ἔντα εἰς ὕπνον ἔτρεψε·

§. πζ'. Ἐρ. Τὰ δὲ ἐνύπνια, ἅπως ποτὲ ὄρα ἢ ψυχῆ;

Ἄπ. Ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ γενομένης κινήσεως ἕς γὰρ τις ἕκ τινος κινήθεισα αἰτία, συνεχίνησε καὶ τὰς παρ' αὐτῆ· οὕτως οὖν ἅμα πολλαί, ἦν ἐκάστη κατέχει ἰδέαν συγγενῆ καὶ ἀκόλουθόν πως, διεγείρουσαι, τὸ νεκρὸν ἐκεῖνο παράγουσιν αἰσθημα, ἄλλο ἄλλου ἀμυδρότερον τε καὶ ἀτοπώτερον·

§. πβ'. Ἐρ. Τί δ' ἐστίν, ὃ ἡμῖν σύνηθες πάθος καλεῖν;

Ἄπ. Ἀλλοιώσις τις ἐν ταῖς ἀλληλενεργεῖαις καὶ ἀλληλοπαθείαις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· εὐφραينوμένης γὰρ τῆς ψυχῆς, συνεξάλλεται καὶ τὸ σῶμα· καὶ πάλιν λυπουμένης, συνανιαταί· καὶ ἀνάπαλιν ταῦτά καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ, καὶ τὸν τρόπον τῆς διαπορθμεύσεως ἀγνοῶμεν·

§. πγ'. Ἐρ. Ὅποια δ' ἂν εἴη τὰ πάθη τὰ ἐξ ἀμφοτέρων ἐπ' ἀμφοτέρα μεταβαίνοντα;

Ἄπ. Θυμὸς, ἐπιθυμία, ἀγάπη, μίσος, φθόνος, φόβος, ἐλπίς· καὶ τὰ τοιαῦτα· ὧν τὰ μὲν τὸ σῶμα κατάρχει εἰς τὴν ψυχὴν· τὰ δὲ αὐτῇ ἐξ ἑαυτῆς διεγείρουσα φαντασίᾳ, ἐκπέμπει τῷ σώματι, τοῖς μὲν θάλλειν, τοῖς δὲ κακοῖς σκυθρωπάζειν αὐτὸ ποιοῦσα· ὃ δ' οὖν τρόπος ἀκατανόητος·

§. πδ'. Ἐρ. Πότερον δὲ, ἀφανιστέα τὰ πάθη ἢ οὐ;

Ἄπ. Οὐμενον, ὡς αἴτια γιγνόμενα μάλιστα τὰ πολλὰ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς· μετριαστέον δὲ μόνον ταῦτα, ἀποκολοῖοντας τὰς ὑπερβολάς· ἀρετὴ γὰρ συμμετρία ἐστὶ καὶ μεσότης παθῶν· ἢ δὲ ἀπάθεια ἀπρόορμητον καὶ ἀνεθουσίεστον πρὸς τὸ ἀγαθὸν τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται·

§. πέ'. Ἐρ. Τῶν δὲ παθῶν τούτων τίνα ἐστὶν ἀρχικά;

Ἄπ. Ἐν μὲν τοῖς ἠθικοῖς μάλιστα ἀγάπη καὶ μίσος· ἐνταῦθα δὲ ἠδονὴν καὶ λύπην οἱ πλεῖστοι τιθέασιν· ἐξ ὧν ὡς ἐκ ριζῶν βλαστάνει τὰ ἄλλα·

§. πς'. Ἐρ. Καὶ τί ἐσιν ἡδονή;

Ἄπ. Ἡδεΐάτις καὶ φαιδρὰ διάχυσις τῆς ψυχῆς. ἀγαθοῦ παρόντος, ἐπίσημόν τινα ἀλλοιώσιν ἐμποιοῦσα τῷ σώματι.

§. πζ'. Ἐρ. Λύπη δὲ τί ἐστί;

Ἄπ. Διάθεσις ἀηδῆς τῆς ψυχῆς ἐπὶ ἀντιλήψει κακοῦ παρόντος, οὐκ ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως.

§. πη'. Ἐρ. Τὸ δὲ σῶμα πῶς ἔχει ἐν τοῖς τοιοῦτοις;

Ἄπ. Δῆλον ὅτι συνδιατίθεται τῇ ψυχῇ: ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἡδοναῖς ἢ κίνησις τοῦ αἵματος καὶ τῶν ζωτικῶν πνευμάτων ῥαῶν γίγνεται, ἢ καρδία ἀνασκιρτᾷ, σφυγμοὶ εὐρύνονται, καὶ πρόσωπον θάλλει: ἐν δὲ ταῖς λύπαις τούναντίον, στενουμένων τῶν ἀγγείων, ἐξαμβλύνεται ἢ κίνησις τῶν ὑγρῶν: διὸ δεσμὸν καρδίας τὴν λύπην ὠνόμασαν.

ΘΕΟΛΟΓΙΑ.

§. πθ'. Ἐρ. Ἐκ δὴ τούτων τί ποθ' ἡμῖν ὑπόλοιπόν ἐστι λέγειν;

Ἄπ. Οὐδὲν, ἢ περὶ θεοῦ, ὅσα ἡμῖν ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἀρετῇ διαλάμπαντες εἰρήκασι περὶ τούτου, ὅ ἐστιν ἡ Θεολογία.

§. υί'. Ἐρ. Καὶ τί ἐσιν ἡ Θεολογία;

Ἄπ. Ἐπιστήμη, τῶν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῶν ιδιοτήτων τοῦ θεοῦ λόγον παρέχουσα.

Ἐρ. Εἰς πόσα διακρεῖται;

Ἄπ. Εἰς τρία: εἰς Δογματικόν· οὗ ἡ γνῶσις ἡμῖν δεδῶρηται ἐξ ἀποκαλύψεως: εἰς Ἠθικόν, οὗ ὑποκείμενον ἢ πράξεις, εἴγε συμφώνως ἔχει τοῖς πιστευομένοις: καὶ εἰς Μεταφυσικόν· οὗ ἔργον λόγον τε εὐρεῖν τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ, τὰς τε ιδιότητας, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξετάσαντας.

Ἐρ. Περὶ τίνος τούτων ἡμῖν ὁ λόγος ἐνταῦθα;

Ἄπ. Περὶ τοῦ τρίτου, μεταφυσικῶς δηλ. τὴν τῆς θεοῦ ὑπαρξίν εὐρεῖν.

Ἐρ. Πῶς ἔσαι τοῦτο ληπτὸν τῷ νοῒ;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ὅτι μὴ οὔσα ὄν ἀναγκαῖον, ὑφ' ἐτέρου ἀναγκαίου τὴν ὑπαρξιν ἔχει.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἀναγκαῖον, καὶ μὴ;

Ἀπ. Ἀναγκαῖον μὲν ὄν ἐστὶ τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον, ὅ ἐστι τὸ αὐθύπαρκτον, τὸ μηδέποτε ἀλλοιούμενον, μὴ μεταβαλλόμενον, μὴ τρεπόμενον, μὴ παθαινόμενον ἔξωθεν· τὸ δὲ τὰ τοιαῦτα πάσχον κατὰ συμβεβηκὸς εἶναι λέγεται· ὡς οὖν ἡ ψυχὴ πολλὰς μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις τοιαύτας πάσχουσα, καὶ κατὰ συμβεβηκὸς ὄν ὑπάρχουσα, ἀφ' ἐτέρου αἰτίου ἐξ ἀνάγκης τὴν ἐξάρτησιν ἔχει.

§. υια. Ἐρ. Πόθεν ἄλλοθεν δῆλη ἡ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπαρξὶς τῆς ψυχῆς;

Ἀπ. Ἐξ αὐτῶν τῶν ιδεῶν· οὔτε γὰρ αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς λαβεῖν αἰσθημα δύναται, μὴ τῶν ἔξωθεν προσβαλλόντων, οὔτ' αὖ προσβαλλόντων ἐκείνων, ἀπίσασθαι· τὸ δὲ τοιοῦτον οὐκ ἂν εἴη αὐθύπαρκτον· πῶς γὰρ τὸ μηδὲ τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει ἐλευθέρως δυνάμενον χρῆσασθαι; ἔπειτα οὐδ' αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἡ νοεῖν δυναμένη σύνοιδε πώποτε ἑαυτῇ αὐθύπαρκτος οὔσα· ἔστιν ἄρα τί, ἀφ' οὗ ὡς πρώτου ἀναγκαίως ἡ ψυχὴ ἐξαρτᾶται.

§. υιβ'. Ἐρ. Ποσαχῶς ἄλλως ἔχεις πισῶσασθαι τοῦτο;

Ἀπ. Τετραχῶς, ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν σωμάτων, ἐκ τοῦ τέλους αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς ἰσορίας.

Ἐρ. Πῶς τὸ πρῶτον τὸ ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου γιγνόμενον;

Ἀπ. Ὅτι τῷ θεῷ αὐθύπαρκτον ὁμολογεῖν οὐδὲν ἐστὶν ἀντιφάσκον· οὐδ' ἔστιν, ὃ ἂν ἀντιπεριπίπτει τῷ λόγῳ τούτῳ.

Ἐρ. Τὸ δὲ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν σωμάτων;

Ἀπ. Ὅτι τὰ πάντα, ὡς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ὄντα διηνεκεῖ, ἐν ἐτέρῳ τελειότερῳ τε καὶ ἀναγκαιῳ ὄντι, ἀναγκαίως τὴν αἰτίαν τῆς ἑαυτῶν ὑπάρξεως ἔχουσιν.

Ἐρ. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ τέλους καὶ τῆς ἀρμονίας τῶν ὄντων;

Ἀπ. Ὅτι πάντα ὀρῶμεν τὰ γιγνόμενα κατὰ λόγον γιγνόμενα·

τοῦτο δὲ τῇ ἀλόγῳ φύσει ἀποδιδόναι ἀλογόν τε καὶ ἄτοπον· ἔστιν ἄρα τὶ λογικὸν ὑπέρτατον καὶ τελειότατον.

Ἐρ. Τὸ δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας ποῖον;

Ἀπ. Ὅτι ἐξ ἀρχῆς παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἢ τοῦ θεοῦ ὑπῆρξεν ἰδέα, καὶ ἕνα τούτων εἰς διαφόρους καὶ ἀλλοκότους ἐτράπησαν δοξασίας, οὐκοῦν καὶ τούτων ἀπάντων ὁμολογεῖται ἡ ὑπαρξίς τοῦ θεοῦ.

§. υγ'. Ἐρ. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς ὑπαρξέως τοῦ θεοῦ χωρῶμεν ἤδη καὶ εἰς τὰ δευτέρα, ἃς ιδιότητας αὐτοῦ ἔφησιν εἶναι· Τίνες δὲ εἰρὶν αὐταί;

Ἀπ. Τὸ αὐθύπαρκτον, τὸ αἰώνιον, τὸ τέλειον, τὸ ἄπειρον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ πανταχοῦ παρεῖναι, τὸ ἐνιαῖον, τὸ παντοδύναμον, τὸ πάνσοφον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἀναλλοίωτον, τὰ ἀγαθὸν, τὸ δίκαιον, καὶ ὅσα τοιαῦτα πρόσσεσι τῇ ὑπερτάτῃ οὐσίᾳ·

Ἐρ. Δειξὸν πρῶτον, πῶς ἐστὶν αὐθύπαρκτος ὁ θεός;

Ἀπ. Ὅτι, ὁμολογηθὲν ὑπάρχειν θεόν, ἀνάγκη καὶ αὐθύπαρκτον τοῦτον εἶναι·

Ἐρ. Ὑπὸ τίνος γὰρ ἂν τὴν ὑπαρξίν ἔσχε, προόδου τῶν αἰτιῶν μὴ ἂν προΐούσης ἐπ' ἄπειρον;

Πῶς δὲ καὶ αἰώνιος;

Ἀπ. Ὅτι αὐθύπαρκτου ὁμολογηθέντος αὐτοῦ, ἀνάγκη καὶ αἰώνιον εἶναι· εἰ γὰρ ἦν ὅτ' οὐκ ἦν, πότεν ἂν τὴν ἀρχὴν ἔσχε, μὴ οὔσης προόδου τῶν αἰτιῶν ἐπ' ἄπειρον; ἢ αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ; ἀλλὰ πῶς αὐθις ἂν εἶη τὸ μὴ ὂν ἐκ μηδενὸς γενέσθαι, ἀρχὴν λαβῶν; οὐκ ἦν ἄρα, ὅτε θεὸς οὐκ ἦν, ἀλλ' ἦν καὶ ἔσαι· ὁ γὰρ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἔχει, τοῦτο ἀδύνατον μὴ καὶ αἰδιον εἶναι·

§. υδ'. Ἐρ. Τέλειος δὲ πῶς ἂν εἶη;

Ἀπ. Εἰ γὰρ αὐθύπαρκτος, ἔστι δῆπου καὶ ἀνεξάρτητος, ὡς μηδενὸς ὄντος, ὑφ' οἴου ἐξαρτηθήσεται· τὸ δὲ τοιοῦτον πῶς ἂν εἶη ἀτελές, τελειὸν ἂν ἑαυτοῦ δυνάμενον εἶναι;

Ἐρ. Πῶς δὲ ἄπειρος;

Ἀπ. Ὅτι τελείῳ ὄντι οὐδ' ἂν ἐπινοίᾳ προσθεῖημέν τι· ἡ γὰρ προσθήκη ἀτελοῦς καὶ πεπερασμένου ἐστὶ προσθήκη· ὁ δὲ προσθήκη

οὐδὲν ὡς προσίεται, τοῦτο ἄπειρον ἀντικρυς· εἰ δὲ μὴ, εἴη ἂν ἀτελές, ὅπερ ἀντιφάσκει πρὸς τὰ εἰρημένα·

Ἐρ. Πῶς δὲ ἀπερίγραπτος;

Ἄπ. Φανερόν, ὅτι τὸ ἄπειρον ἔστι πάντως καὶ ἀπερίγραπτον· τὰ γὰρ παντὸς ἐπέκεινα πέρατος πῶς ἂν περιγραφῆν ἐπιδέξαιτο;

Ἐρ. Πῶς δὲ πανταχοῦ παρών;

Ἄπ. Ὅτι ἀνάγκη τὸ παντὸς πέρατος καὶ περιγραφῆς ἐκτὸς πανταχοῦ παρεῖναι·

Ἐρ. Πῶς δὲ καὶ εἷς ὁ θεός;

Ἄπ. Ὅτι τὸ ἄπειρον καὶ ἀπερίγραπτον οὐ δύναται μὴ εἶναι πανταχοῦ· οὐκοῦν οὔτε πολλὰ εἶναι· τὰ γὰρ τοιαῦτα ἐν τόπῳ καὶ πεπερασμένα·

Ἐρ. Πῶς δὲ παντοδύναμος καὶ πάνσοφος;

Ἄπ. Ὅτι, ὅ πάντα τὰ εἰρημένα πρόσεςιν, ἔσθ' ὅπως μὴ παντοδύναμον καὶ πάνσοφον ἔσαι; δύναται δ' οὖν, ὃ βούλεται· βούλεται δὲ ἀεὶ τἀληθές καὶ σύμφωνον τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ· οὐ γὰρ ἂν τὰ ἀντιφάσκοντα συναληθεύειν ποιήσειεν, οὐδ' ἂν ψεύσαιτο καθ' ἧς τέταχε τάξεως ἐξ ἀρχῆς·

Ἐρ. Πῶς δὲ καὶ ἀπλοῦς ὁ θεός;

Ἄπ. Ὅτι οὐσίᾳ ἐστὶ διανοητικὴ· εἰ μὴ γὰρ τοιοῦτος, ἔσαι πάντως σύνθετος· τὸ δὲ σύνθετον ἐκ μερῶν· τὰ δὲ μέρη προϋποτιθένται· τὰ δὲ προϋποτιθέμενα ἦν ἂν αὐτῷ ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεως· ὃ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ἀναγκαιῶς ὑπάρχοντι, καὶ αὐθυπάρκτῳ, καὶ αἰωνίῳ, καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς, ἃ φθάσαντες ἀπεδείξαμεν·

Ἐρ. Πῶς δὲ ἀναλλοίωτος;

Ἄπ. Δῆλον ὅτι, εἰ ἀπλοῦς, ἔσαι δῆπου καὶ ἀναλλοίωτος· εἰς τί γὰρ ἀλλοιωθήσεται τὸ ἀναγκαιῶς καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχον;

§. υἱέ. Ἐρ. Ἐτέραν δὲ τοῦ θεοῦ ιδιότητα ἔχεις εἰπεῖν;

Ἄπ. Πῶς γὰρ οὐ; ἀλλ' ἐπὶ πασῶν τῶν τε εἰρημένων καὶ τῶν παραλελειμμένων ἐπιλάμπει μάλιστα ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ καὶ δικαιοσύνη·

Ἐρ. Πόθεν αὐτῷ πηγάζουσι ταῦτα;

Ἄπ. Ἐκ τῆς ἑαυτοῦ τελειότητος· τέλειος γὰρ ὢν, οὐ δύναται μὴ καὶ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος εἶναι, καὶ πάσας ἔχειν τὰς ἀρετάς·

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝ. ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

- Ἀγαθόν τί ἐστι. §. ξς'.
 Ἀγαθότης τί ἐστι καὶ τίνες αὐτῆς
 αἱ βαθμίδες. λ'.
 Ἀγάπη τί ἐστι. ξη'.
 Ἀδιαφορία τῆς ὕλης τί ἐστι. λθ'.
 Ἀδράνεια τί ἐστι. κ. νόμος αὐτῆς. λή'.
 Ἀδύνατον ποσαχῶς. ιγ'.
 Ἀθυμία τί ἐστι. πζ'.
 Ἀϊδιόν τί ἐστι. κά.
 Αἰώνιον τί ἐστι. κά.
 Αἰσθήματα διὰ τῶν νεύρων ἐγγί-
 νονται τῇ ψυχῇ. νς'. ὑπὸ τῶν
 σωμάτων τῇ ψυχῇ ἐμποιοῦνται,
 ταῖς δ' ἀληθείαις τοῖς σώμασιν
 οὐχ ὑπάρχουσι. νή'.
 Αἰσθησις δύναμις τῆς ψυχῆς. νέ.
 αἰσθησις, αἰσθημα, αἰσθητικόν,
 αἰσθητὸν, αἰσθητήριον διαφέρου-
 σι πρὸς ἀλληλα. νέ.
 Αἰσθησις ἀρχὴ τῶν μερικῶν ἰδεῶν.
 δ'. διὰ τῆς ἀφῆς πρῶτον ἐγγί-
 νεται ἡμῖν ἢ τῆς υπάρξεως τῶν
 πραγμάτων πρώτη ἔννοια. εἰθ'.
 οὕτω καὶ τῆς ἀποσάσεως. ς'. τῆς
 ἐκτάσεως καὶ σεβρότητος. ή'. τοῦ
 σώματος. θ'. ὅπως αἰσθησις αἰσ-
 θησιν τυγχάνει διδάσκουσα. ε.
 Αἰσθητήρια πέντε. νέ. ὅπως ἐνεργ-
 οῦσι. νζ'.
 Αἴτια ἕξ. κγ'. τὸ ποιητικὸν ποσα-
 χῶς. κδ'. τὸ τελικὸν ὅπως. κέ.
 τὸ ὑλικὸν ποσαπλῶς. κς'. τὸ εἰδι-
 κὸν ὅτι πότ' ἐστι. κζ'. πρόοδος
 αὐτῶν ἐπ' ἀπειρον οὐκ ἂν εἴη. υι.
 Ἀλήθεια ποσαχῶς λέγεται. κή'.
 Ἀληθῶν ψυχῆς τί ἐστι. ξς'.
 Ἀνάμνησις τί ἐστι. ξά'.
 Ἀναπόλησις τί ἐστι. ξά'.
 Ἀναγκαῖον τί καὶ ποσαχῶς. ιδ'.
 Ἄνισον τί ἐστι. ιζ'.
 Ἄνομιον τί ἐστι. ιζ'.
 Ἄντιδρασις τῆς ὕλης τί. μ'.
 Ἄντιπάθεια τί ἐστι. κ'.
 Ἄορισον τί ἐστι. κά.
 Ἀπόφανσις τί. δ'.
 Ἄπειρον τί ἐστι. κά.
 Ἀπόσασις. έ.
 Ἀρετὴ οὐ κατορθοῦται ἀνευπαθῶν.
 καὶ ὅτι οὐκ ἀπάθεια αὕτη, ἀλλὰ
 συμμετρία παθῶν. πδ'.
 Ἀρχὴ τί ἐστι. γ'. τῆς συνθέσεως.
 τῆς γενέσεως, τῆς γνώσεως, καὶ
 διαφέρει τοῦ αἰτίου. γ'. ἀρχαὶ
 πρῶται ἢ ὕλη καὶ τὸ εἶδος. λέ.
 δευτέρα. λς'.
 Ἀταξία τί ἐστι. κή'.
 Ἄτομος οὐσία τί ἐστι καὶ ὅπως
 ἔχει. λς'.
 Ἄχθος τί ἐστι. πζ'.
 Γέλως τί ἐστι. πς'.
 Γεῦσις θίξει μόνη τὰς ἰδέας τῇ
 ψυχῇ ἀναπέμπει. ς'.
 Γνωσις ὅπως ἡμῖν ἀναφύεται. δ'.
 γνωσις τοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀπα-

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝ. ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

- Ἀγαθόν τί ἐστι. §. ζς'.
 Ἀγαθότης τί ἐστι καὶ τίνες αὐτῆς
 αἱ βαθμίδες. λ'.
 Ἀγάπη τί ἐστι. ξή.
 Ἀδιαφορία τῆς ὕλης τί ἐστι. λθ'.
 Ἀδράνεια τί ἐστι. κ. νόμος αὐτῆς. λθ'.
 Ἀδύνατον ποσαχῶς. ιγ'.
 Ἀθυμία τί ἐστι. πζ'.
 Ἀϊδιόν τί ἐστι. κά.
 Αἰώνιον τί ἐστι. κά.
 Αἰσθήματα διὰ τῶν νούρων ἐγγί-
 νονται τῇ ψυχῇ. νς'. ὑπὸ τῶν
 σωμάτων τῇ ψυχῇ ἐμποιοῦνται,
 ταῖς δ' ἀληθείαις τοῖς σώμασιν
 οὐκ ὑπάρχουσι. νή.
 Αἴσθησις δύναμις τῆς ψυχῆς. νε.
 αἴσθησις, αἴσθημα, αἰσθητικόν,
 αἰσθητὸν, αἰσθητήριον διαφέρου-
 σι πρὸς ἄλληλα. νε.
 Αἴσθησις ἀρχὴ τῶν μερικῶν ιδεῶν.
 δ'. διὰ τῆς ἀφῆς πρῶτον ἐγγί-
 νεται ἡμῖν ἢ τῆς υπάρξεως τῶν
 πραγμάτων πρῶτη ἔννοια· εἶθ'
 οὕτω καὶ τῆς ἀποσάσεως. ς'. τῆς
 ἐκτάσεως καὶ σφρόντητος. ή. τοῦ
 σώματος. θ'. ὅπως αἴσθησις αἴσ-
 θησιν τυγχάνει διδάσκουσα. έ.
 Αἰσθητήρια πέντε. νε. ὅπως ἐνε-
 ροῦσι. νζ'.
 Αἰτία ἐξ. κγ'. τὸ ποιητικὸν ποσα-
 χῶς. κδ'. τὸ τελικὸν ὅπως. κέ.
 τὸ ὄλικόν ποσαπλῶς. κς'. τὸ εἰδι-
 κὸν ὅτι πότε' ἐστι. κζ'. πρόδος
 αὐτῶν ἐπ' ἄπειρον οὐκ ἂν εἴη. υι.
 Ἀλήθεια ποσαχῶς λέγεται. κή.
 Ἀληθῶν ψυχῆς τί ἐστι. ξς'.
 Ἀνάμνησις τί ἐστι. ξά.
 Ἀναπόλησις τί ἐστι. ξά.
 Ἀναγκαῖον τι καὶ ποσαχῶς. ιδ'.
 Ἄνισον τί ἐστι. ιζ'.
 Ἀνόμιον τί ἐστι. ιζ'.
 Ἀντίδρασις τῆς ὕλης τί. μ'.
 Ἀντιπάθεια τί ἐστι. κ'.
 Ἄριστον τί ἐστι. κά.
 Ἀπόφανσις τί. δ'.
 Ἄπειρον τί ἐστι. κά.
 Ἀπόσασις. έ.
 Ἄρετὴ οὐ κατορθοῦται ἀνευ παθῶν.
 καὶ ὅτι οὐκ ἀπάθεια αὐτῆ, ἀλλὰ
 συμμετρία παθῶν. πδ'.
 Ἀρχὴ τί ἐστι. γ'. τῆς συνθέσεως.
 τῆς γενέσεως, τῆς γνώσεως, καὶ
 διαφέρει τοῦ αἰτίου. γ'. ἀρχαὶ
 πρῶται ἢ ὕλη καὶ τὸ εἶδος. λέ.
 δεύτεραι. λς'.
 Ἀταξία τί ἐστι. κή.
 Ἄτομος οὐσία τί ἐστι καὶ ὅπως
 ἔχει. λς'.
 Ἄχθος τί ἐστι. πζ'.
 Γέλως τί ἐστι. πς'.
 Γεῦσις θίξει μόνῃ τὰς ιδέας τῇ
 ψυχῇ ἀναπέμπει. ς'.
 Γνώσις ὅπως ἡμῖν ἀναφέρεται. δ'.
 γνώσις τοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀππ-

- γάσεως. ε. γνώσις τῶν αἰσθή-
 σεων. ζ. τῆς ἐκτάσεως καὶ τρε-
 ρύτητος. η. τοῦ σώματος. θ.
 Διάστημα τί ἐστι. ιθ'.
 Διάλυσις τί ἐστι. πς'.
 Δύναμις τῆς ψυχῆς τριττῆ. δ'.
 ἀρχὴ καὶ αἰτία πάσης κινήσεως
 καὶ μεταβολῆς. ια. ἡ μὲν ἐλευ-
 θερος ἡ δὲ, ἀναγκαστή· καὶ ἡ
 μὲν ἐνεργητικὴ, ἡ δὲ παθητικὴ·
 αὐτῶν δυνάμεις ἀπόκρυφοι. λζ'.
 δανάμεις πέντε. νδ'. δανάμεις
 ἐκούσαι, καὶ ἐλευθεραὶ. οα.
 Δυνατὸν ποσαχῶς. ιγ'.
 Δυσφορία τί ἐστι. πς'.
 Δυσχέρειά τί ἐστι. πς'.
 Ἔθος, ὅτι ἰσχυρόν. ξζ.
 Εἶδος τί ἐστι. κς'. ὅτι ἀρχὴ μετα-
 φυσικῆ. λέ.
 Ἐκτασις τί, καὶ ὅπως γινώσκει-
 ται. η. ὅτι ποιότης οὐσιώδης. θ.
 Ἐλεος τί ἐστι. πς'.
 Ἐλευθέρα βούλησις. ξη. ξθ'. διττῆ
 τίς ἐσιν, ἡ μὲν ἀπο βίας, ἡ δὲ ἀπο
 ἀνάγκης. ξθ'.
 Ἐλξίς τί ἐστι. κ'.
 Ἐνδεχόμενον τί ἐστι. ιδ'.
 Ἐνέργεια, ὡς μὲν ἐκ τῆς δυνάμεως
 προβαλλομένη, λέγεται ὡς δὲ
 πρὸς τὸ δεκτικόν, πάθος. ια. καὶ
 ἄλλως. ο.
 Ἐννοια ὁποία. δ'.
 Ἐπιφορά. δ'.
 Ἐπιχαιρεκακία τί ἐστι. πς'.
 Ἐτερότης τί ἐστι, καὶ ποσαχῶς. ις'.
 Εὐδαιμονία τίς μὲν τελεία· τίς δὲ
 ἡ πρόσκαιρος καὶ ποσαχῶς. λα.
 Εὐθυμία τί ἐστι. πς'.
 Ζῆλος τί ἐστι. πς'.
 Ἄδονῆ τί ἐστι. πς'. πς'.
- Ἡρεμία τί ἐστι. ιθ'.
 Θέλῃσις δύναμις τῆς ψυχῆς τῆ
 ἐστι. ξε. σύννοιδε τὴν ἐαυτῆς ἐλευ-
 θερίαν. ξη.
 Θεολογία. α. διαίρεσις αὐτῆς. σ'.
 Θεὸς ὑπάρχων πολλαχῶς ἀποδεί-
 κνυται. υί. καὶ ἐξῆς· ὅτι αὐτῶ-
 παρκτος καὶ αἰώνιος καὶ ἀίδιος.
 υιγ'. ἀνεξάρτητος, τέλειος, ἀπει-
 ρος, ἀπειρογραφτος, πανταχοῦ
 παρὼν, εἷς, παντοδύναμος, απ-
 λῶς, πάνσοφος, ἀναλλοίωτος.
 υιδ'. ἀγαθὸς καὶ δίκαιος. υιέ. τῶν
 ἰδιωτήτων αὐτοῦ αἰ προῦχουσαι
 ἐν τῇ φύσει τὸ σοφόν, τὸ ἀγα-
 θόν, τὸ δυνατόν ἐστι. υισ'.
 Θεωρία τί ἐστι. ξα.
 Ἰδέα ὁποία. δ'. ἀρχὴ καὶ τῆς ἐν-
 νοίας· αὐτῶν συνεχέονται ἐν τοῖς
 ὑπνοῖς. πα.
 Ἰσον τί ἐστι. ις'.
 Κακία ποσαχῶς. λ'.
 Κακὸν τί ἐστι. ξς'.
 Κίνησις τί ἐστι. ιθ'. δύναμις τῆς
 ψυχῆς ὅπως δι' αὐτῆς ἐνεργεῖ,
 καὶ πῶς καὶ παθαίνεται τι. ια, πα'.
 Κοσμολογία. α. λβ'.
 Κόσμος τί ἐστι. λβ'. ποσαχῶς λέ-
 γεται. λδ. εἰ ἔχει ἀρχήν. μά.
 εἰ τέλειος καὶ ὅπως. μβ'—μδ'.
 Κτήνη ὅτι ὀρμητικά. οβ'—οε. οὐ
 μηχανικῶς κινουνται· ἀλλὰ φύ-
 σει καὶ θελήσει. οε. ὅτι οὐ λογικὰ
 καθ' ἡμᾶς ος'. ὅτι αἰσθήσει καὶ
 κρίσει τῶν ἐκ φύσεως συμβαι-
 νόντων ἡμῶν τελειότερα. ος'. ὅτι
 φρονήσεως καὶ γνώσεως οὐ πάμ-
 παν ἄμοιρα. οθ'.
 Λύπη πάθος ἀρχικόν. πέ. τί ἐστιν
 αὐτῆ. πς', πθ'.

Μεταμέλεια τί ἐστι. πζ'.

Μεταφυσική τί ἐστι. α'.

Μεταφυσικῶς θεολογεῖν. υί.

Μνήμη δύναμις τῆς ψυχῆς. ξά ὅτι
 διάφορος πάση ἡλικίᾳ. ββ'. συμ-
 περιάζεται περιστάσει. ξγ'. δια-
 φέρει φαντασίας. ξδ'.

Μίσος τί. πζ'.

Νέμεσις τί. πζ'.

Νόμος φύσεως ἀκατάληπτος. λζ'.

νόμος ἀδρανείας. λη'. νόμος ἀδια-
 φορίας. λθ'. νόμος ἀντιδράσεως. μ.
 νόμοι ἠθικοὶ τρεῖς. αὐτόθι.

Ὀδύνη τί ἐστι. πζ'.

Οἶκος τί ἐστι. πζ'.

Ὅμοιον τί. ιζ'. ἐκ παραβολῆς αὐτοῦ
 πολλά ἐννοιαὶ γενικαὶ ἀναφύον-
 ται. ιε'.

Ὅν καὶ μὴ ὄν τί, καὶ ποσαχῶς. ιβ'.
 ἀναγκαῖον καὶ κατὰ συμβεβη-
 κός. υί.

Ὄντολογία τί ἐστι. α'.

Ὄρεξις τί ἐστι. ξη'.

Ὄρμη τί ἐστι. ξη'. οβ' καὶ ἐξῆς.

Ὀυσία τί ἐστι. ι'. ὀρισμός. ιά.

Ὀχλήσις τί ἐστι. πζ'.

Πάθη τοῦ σώματος πόθεν καὶ
 ὅπως. πβ'. ὁ τρόπος τῆς ἀλληλο-
 παθείας αὐτῶν ἀκατανόητος. πγ'.
 ὅτι δεῖ μόνον μετριάζειν τὰ πά-
 θη. πδ'. τὰ ἀρχικὰ αὐτῶν ἀγά-
 πη καὶ μίσος, ἢ μᾶλλον ἠδονὴ
 καὶ λύπη. πέ'.

Πεπερασμένον τί ἐστι. κά.

Πένθος τί ἐστι. πζ'.

Πνεῦμα ζωτικὸν τί ἐστι. ις'.

Προσοχὴ τί ἐστι. ξ'.

Σκέψις δύναμις τῆς ψυχῆς. ξ'.

Στερότης τί καὶ ὅπως εἰς εὐνοίαν
 ἔκει. η'. θ'.

Στοιχεῖα τίνα. κς.

Συστήμα τοῦ κόσμου πόθεν. λζ'.

Σύγχυσις τί ἐστι. πζ'.

Συμπάθεια τί ἐστι. κ'.

Σφακελισμός τί ἐστι. πζ'.

Σῶμα τί ἐστι, καὶ τί διαφέρει τῆς
 ὕλης. ι'.

Τάξις τί ἐστι. κη'.

Ταυτότης τί, καὶ ποσαχῶς. ις'.

Τελειότης τί ἐστι, καὶ βαθμίδες
 αὐτῆς. κθ'.

Ὑλὴ διαφέρει σώματος. ι'. ποσα-
 χῶς ἐκλαμβάνεται. κς'. ὅτι ἀρ-
 χὴ μεταφυσική. λε'. μετακινεῖ-
 ται ὑπὸ τῶν ἐξωθεν προσβαλ-
 λόντων. λθ'. γνωρισματὰ αὐτῆς
 τρία. αὐτόθι. ὕλη βρώδης ὅποια
 νς'. διαπορθεύει τὰς ιδέας εἰς
 τὸν ἐγκέφαλον. νζ'.

Ὑπαρξίς θεοῦ πολλαχῶς ἀποδεικ-
 νύεται. υί. καὶ ἐξῆς.

Ὑπνος πόθεν καὶ τί ἐστι. οθ'. τίνα
 αὐτοῦ τὰ ἐπαγωγὰ. π'. παραι-
 τια τῶν ἐνυπνίων. πά' σημ.

Φαντασία τί ἐστι, καὶ ὅπως εἰς
 μανίαν περιτρέπει πολλακίς. ξδ'.
 ἐπιβρόνυσι τὰ πάθη. ξζ'.

Φθόνος τί ἐστι. πζ'.

Φύσις τί ἐστι καὶ διαφορὰ αὐτῆς
 πρὸς τὴν οὐσίαν. ιά. κατὰ φύσιν,
 παρὰ φύσιν, ὑπὲρ φύσιν τί δια-
 φέρει. λζ'. νόμοι φύσεως τρεῖς.
 λη'. λθ'. μ'.

Χαρὰ τί ἐστι. πς'.

Χρόνος τί ἐστι. ιθ'.

Ψυχὴ ὅπως τὰς ιδέας διὰ τῶν
 αἰσθήσεων λαμβάνει. δ'. ε'. ς'.
 ὀρισμὸς αὐτῆς. μέ. ὅτι ἐξ ἑτέρου
 τινὸς ἀναγκαίου ἐξαρτάται. υί.
 καὶ ἐξῆς. ἐκ τῶν δυνάμεων καὶ

<p>ἐνεργειῶν αὐτῆς ἡ οὐσία δηλοῦ- ται. μς. ἕπως ἀπλῆ καὶ ἄυλος. μζ. διαφορὰ πρὸς τὸ σῶμα. μή. ὅτι ἄφθαρτος. μθ'. ἀρχὴ αὐτῆς. ν'. εἰ αἰὲν νοεῖ. νά. ἀναπαύεται ἐν ὑπνοῖς. νγ'. δυνάμεις αὐτῆς πέν-</p>	<p>τε. νδ'. ἔδρα αὐτῆς, καὶ διὰ τῶν νεύρων αἰσθάνεται. νς'. ἀλ- ληλοπάθεια πρὸς τὸ σῶμα. νθ'. ὅτι καὶ ἐν ὑπνοῖς οὐχ ἡσυχάζει. πά. ὀρισμένον τί ἐστι. κά. ῶσις. κ'.</p>
---	--

ΠΕΝΤΕ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΗΘΙΚΗ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

α'. Τί ἐσιν ἠθικὴ φιλοσοφία, καὶ εἰς τί καταγίνεται.

ζ'. Ὅπως ἐκ τοῦ σώματος τὰ πάθη προκύπτουσι.

κ'. Ὅπως ἐκ τῆς ψυχῆς ἀναφύονται τὰ πάθη.

κγ'. Περὶ Φαντασίας.

κθ'. Οἷων κακῶν ἡμῖν ἢ φαντασία αἰτία γίγνεται.

λθ'. Ὅπως ἄντις εὐθυμοίῃ ἐκ τῆς φαντασίας.

μ'. Περὶ Θελήσεως.

μδ'. Περὶ Ὁρέξεως.

μέ. Περὶ παθῶν γενικῶν.

νγ'. Περὶ παθῶν ἰδικῶν.

ξ'. Ὅπως ἄντις βουλήν ἐπανορθώσεως λάβοι.

ξθ'. Περὶ τοῦ γνῶθι σαυτόν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ση'. Περὶ τῶν καθηκόντων.

πά. Τὰ πρὸς θεόν.

πγ'. Τὰ πρὸς ἑαυτόν.

πς'. Τὰ πρὸς ἄλλους.

μih'. Τὰ πρὸς τοὺς παῖδας.

ρα'. Τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς.

ρβ'. Τὰ πρὸς τοὺς φίλους.

ργ'. Τὰ πρὸς τὴν πατρίδα.

ρέ. Τὰ πρὸς τοὺς εὐεργέτας.

- ρδ'. Τὰ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας,
 ρε'. Τὰ πρὸς τοὺς ὑπηκόους.
 ρθ'. Περὶ Ἀρετῆς.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

- ριγ'. Περὶ φύσεως ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.
 ριβ'. Περὶ χαρακτήρων τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ.
 ρλ'. Ὅπως ἄντις ἀντιπαρατάσσονται πρὸς τὰ πάθη, τοῦ ἄκρου
 ἀγαθοῦ ἐφικέσθαι βουλόμενος.
 ρλς'. Ὅτι χριστιανῶ καὶ πλεον εἰς ἀποκαλύψεως δεδώρηται
 φῶς πρὸς τὴν τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ ἀπόλαυσιν.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η Θ Ι Κ Η Σ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Τί ἐσιν Ἠθικὴ, καὶ περὶ τί καταγίνεται.

§. α'. Τὴν μεταφυσικὴν πραγματείαν, δι' ἧς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων ἐν γένει θηρώμεθα, ἐν τοῖς εἰρημένοις περάνασι λόγοις, ὥρα ἤδη ἡμῖν ἀπὸ τῆς θεωρίας ἐπ' αὐτὴν μεταφοιτῆσαι τὴν πράξιν· γνῶσις γὰρ ἄνευ πράξεώς ἐκπίπτει μάλιστα καὶ ἀργός· ὥσπερ αὐτὴ καὶ ἡ πράξις πολλάκις σὺν οὐδενὶ ὀδεύουσα λόγῳ, τῆς εὐθείας ἀποπλανηθεῖσα, τυφλὴ καὶ ἀχρεία ἀποβαίνει παντάπασιν· ἄμφω δὲ εἰς ἐν συνελθόντα μετ' ἐμμελείας, τὴν ἡδίστην συνέστησαν ἀρμονίαν.

§. β'. Τέλος γὰρ Μεταφυσικῆς τάληθες ἐν ὑψηλοῖς καὶ ἀσηρημένοις λόγοις, τὴν αἴσθησιν ὅλως ἐκφεύγουσιν, ἀνευρεῖν· ἐν οἷς τὸ ἐν ἡμῖν νοῦν τελειώσαντες, καὶ τὴν πρὸς τὴν πράξιν ὁδὸν προλεάναντες, ἐπ' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν μεταβαίνομεν, ὃ ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία ποιεῖται μάλιστα τέλος.

§. γ'. Ταύτης τοίνυν, ὃ μὲν περὶ τὸ δίκαιον, τίμιον, καὶ καλὸν εἰδικῶς καταγίνεται, Φυσικὸς νόμος ἤκουσεν· ὃ δὲ τὸ χρησίμον θεωρεῖ, κοινῇ μὲν Πολιτικῇ, ἰδίᾳ δὲ Οἰκονομικῇ ὀνομάζεται· ὃ δὲ τρίτον περὶ τοῦ τί ἐστὶ ἄκρον ἀγαθὸν ἡμᾶς ἐκπαιδεύει, Ἠθικὴ τοῦτο κέκληται· περὶ ἧς ἡμῖν νῦν ὁ λόγος.

§. δ'. Ἐστὶ τοίνυν Ἠθικὴ ἐπιστήμη πρὸς τὸ ἄκρον ἀγαθὸν, καὶ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ εὐδαιμονίαν προσδοποιοῦσα, καὶ ἐπὶ τὴν ἐπόλαυσιν αὐτοῦ ἀφικέσθαι προάγουσα· ἄκρον δ' ἀγαθὸν ἐστὶ τὸ

ἐξοχώτατον πάντων· οὐ ἡ ἀπόλαυσις ἦτοι ἐξισοῦται τοῖς λοιποῖς ἀγαθοῖς, ἢ ὑπερέχει συνάμα αὐτῶν ἀπάντων (*). διὸ πεπληρωμένης τῆς ἐφέσεως οὕτως, ἀτάραχος καὶ εὐδαίμων ὁ ἄνθρωπος γίγνεται.

§. ε'. Ἄκρον δὲ καὶ ἔσχατον πάντων τῶν ἀγαθῶν, οὐχ ἡ εὐδαιμονία ἐστίν, ὡς τινες ὑπετόπασαν, ἀλλ' οὐ τυχόντες, καὶ τῆς εὐδαιμονίας αὐτῆς ἀπολαύομεν ἅμα· ἐστὶ δὲ τοῦτ' οὐκ ἄλλο, ἢ αὐτὸς ὁ ΘΕΟΣ, ὡς εἰρήσεται κατωτέρω. ρκς'. (**)

§. ζ'. Τοῖς οὖν πρὸς τοῦθ' ὀρμωμένοις προσήκει πρῶτον μὲν διακρίνειν τὰ πάθη, ὑφ' ὧν συμβαίνει κατέχεσθαι, ὥστε τούτων, ὅσον οἶόντ', ἀπέχεσθαι· δεύτερον δὲ τὰ καθήκοντα, τὰ τε πρὸς τὸν θεόν, τὰ τε πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀνθρώπους μαθεῖν, καὶ μαθόντας ποιεῖν· καὶ τρίτον, τὸ ἄκρον ἀγαθὸν μαθόντας, ἀντιπαρατάττεσθαι πρὸς τὰ πάθη, σπεύδοντας πρὸς ἐκεῖνο, τῷ ἐξ ἀποκαλύψεως μάλιστα φωτὶ ἐπομένους. Καὶ ἦδε ἡ τρίπλοκος τῆς βίβλου τάξις ἐστὶ ἡμῖν ἐξῆς.

Ὅπως ἐκ τοῦ σώματος τὰ πάθη προκύπτουσι.

§. ζ'. Ἐπεὶ τοίνυν περὶ τῶν παθῶν ἡμῖν πρῶτον τέτακται πραγματεύεσθαι· τὰ δὲ πάθη ἀπὸ τοῦ σώματος δοκεῖ τὴν γένεσιν μάλιστα ἔχειν, εἵπωμεν περὶ τοῦ σώματος πρῶτον, σοφῶν τε ἀνδρῶν

(*) Ἄσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πληρωμένων, διαφορῶν προκειμένων ποσοτήτων χρημάτων· οἷον, 10000, 1000, 500, 100, 50, 20, 10, 1, ἕκαστος αὐτῶν εὐχεταί τῆς μεγίστης [ποσότητος] τυχεῖν, μὴ ἐξὸν ἀπάσας ἐλπίζειν· οὕτω καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, μὴ ἐξὸν ἀπάντων τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύειν, τὸ γοῦν τελειότατον κτήσασθαι πειρατέον· αὐτὸς γὰρ ὁ Σωτὴρ (Λουκ. 10.) ἐνός ἐστι χρεῖα φησὶ· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο. Δὴν. ἠθ. ρμ'.

(**) Οὐκ ἄρα ἔσχατον τέλος ἡ εὐδαιμονία, καὶ τὸ ἀτάραχον τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἡ τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ ἀπόλαυσις, ἢ τινι ἢ ἀληθῆς εὐδαιμονία καὶ ἡ κατὰ ψυχὴν γαλήνη αἰετοποτε συνέσιν· οὐ γὰρ ἐφιέμεθα τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ, ἵν' ὦμεν εὐδαίμονες· ἀλλ' ἐσμέν τοῦτο· διότι τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ ἀπολαύομεν· οὐδὲ γὰρ ἂν λέγοιτο ἄκρον ἀγαθὸν τοῦτο, ἔπερ ἄλλο ἀγαθὸν ἐστὶν ἐφετόν. Δὴν. ἠθ. ρξβ'.

ἄμα ἐπόμενοι δόγμασι, καὶ ἀπὸ φυσικωτέρων ἀρχῶν τάληθές ἀνιχνεύοντες.

§. η'. Ἴνα δὴ σαφέστερος ἦ ἡμῖν ὁ λόγος ἐξῆς, ἀρκτέον πρῶτον ἀπὸ τῶν στοιχείων, ὅσα γε ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι συμβάλλεται μάλιστα (*). τῶν γὰρ τοῦ σώματος μελῶν εἰς ὑγρὰ καὶ στερεὰ διαιρουμένων, τὰ ὑγρὰ, ἅτε δὴ πλείστον εἰς τὸ ζῆν συμβαλλόμενα, καὶ τὸν νοῦν παθαίνοντα μάλιστα, ὡς αὐτίκα εἰρήσεται· ἔτι δὲ καὶ τοῖς στερεοῖς αὐτοῖς ὡς βάσις καὶ ἀρχὴ ὑποκείμενα, εἰκότως πρῶτα καὶ μάλιστα συστατικὰ τοῦ σώματος εἶναι ταῦτα παρὰ πᾶσιν νομίζεται.

§. θ'. Τριττὸν γάρ τι εἶδος ζωῆς ὁρῶντες τῷ ἀνθρώπῳ ἐνὸν οἱ φιλόσοφοι, φυτικὴν, ζωτικὴν, λογικὴν, ταύτας, ἐξαιρουμένης τῆς λογικῆς, τῇ τῶν ὑγρῶν ἐμφύτῳ δυνάμει ἀπέδωκαν· τῇ γὰρ τοῦ αἵματος ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ διὰ πάντων τῶν τοῦ σώματος μελῶν εἰς τὸ αὐτὸ κυκλοφορίᾳ πρῶτον ἢ τοῦ ἀνθρώπου φυτικῆ ζωῆ διασώζεται· τούτου δ' αὖ τοῦ αἵματος εἰς λεπτότατόν τι διὰ τῆς σπυραγκώδους συσάσεως τοῦ πνεύμονος διῶλισθέντος, εἴθ' οὕτως εἰς τὸν ἐγκέφαλον διήκοντος ἐξ ἠθήσεως, μέρος τούτου εἰς ὑγρὸν ἐκκρινόμενον μυελῶδες, τὰ νεῦρα ὑπέρχεται· καὶ οὕτως ἔστε τὰ αἰσθητήρια καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος διῶκνόμενον πάντα, τήν τε αἴσθησιν καὶ κίνησιν ἀπεργάζεται (Μεταφ. νς.)· τὸ δὲ ὑγρὸν τοῦτο, ὃ οἱ μὲν ὑγρὸν νευρώδες, οἱ δὲ νευρώδη ῥοήν, οἱ δὲ καὶ ζωτικὰ πνεύματα ὀνομάζουσιν· οἷδε δὲ οὐδεὶς, ὅ,τι ποτ' εἶη ταῖς ἀληθείαις· τοῦτο, φημὶ, ἐν τοῖς νεύροις κατὰ τὸ δέον διανηχόμενον, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἐξωτερικοῦ αἰτίου, ἢ συμπτώματος διακωλυόμενον, τὴν αἰσθητικὴν ἡμῖν ζωὴν διασώζει. (**).

§. ι'. Πολλὰ τοίνυν συμβάλλεται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ πᾶν, ἡ χρῆ-

(*) Ὁ δὲ λόγος τούτων οὐ μὲ λανθάνει τῆς Φυσικῆς μᾶλλον ὄν· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐπεσημαὶ ἐν πολλοῖς ἐπιμοιωνοῦσιν ἀλλήλαις, καὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς τὰ πολλὰ πηγάζουσι ἅπασαι· διασέλλομεν δ' αὐτάς ἀπ' ἀλλήλων, ἐφ' οἷς οὐ δυνάμεθα ἅμα πάντα συμπεριλαβεῖν τῷ νοί, τὶ ὅτι μὴ χρὴ καὶ τῇ Ἠθικῇ λόγους εἰσαγαγεῖν φυσικοὺς, ὡς καὶ αὐτῇ ἐκείθεν ἐχούσῃ τῶν παθῶν τὰς αἰτίας;

(**) Ταυτίζεται τοίνυν ὁ ἀνθρώπος τοῖς μὲν φυτοῖς, τῇ τῶν ὑγρῶν κυκλοφορίᾳ· καὶ

σις τῶν νεύρων πρὸς τε τὸ τὴν κίνησιν ἐκτελεῖν, καὶ τὴν αἴσθησιν ἀπεργάζεσθαι, τὴν τε τῶν μυῶν ἐκατέρωθεν τάσιν καὶ συστολὴν ἐκτελούντων, (Μεταφ. 6.) καὶ ταῖς ἀντιλήψεσι καὶ ἰδέαις ἔδρα καθι-
 σταμένων· πῶς γὰρ ἂν ἄλλως βλέπομεν τὰ ὁρώμενα, εἰ μὴ διὰ τοῦ
 ὀπτικοῦ νεύρου ταῦτα πρὸς τὸν νοῦν διϊκνοῦντο; πῶς δὲ καὶ τῶν
 ἤχων ἀκούομεν, μὴ διὰ τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου διαπορθημευμένων
 ἐκεῖνων; οὕτω καὶ τῆς ὄσφρησεως τῶν ὄσφραντῶν, καὶ τῆς γεύσεως
 τῶν γευσῶν, καὶ τῆς ἀφῆς τῶν ἀπτῶν διὰ τοῦ προσήκοντος ἐκάστη
 νεύρου ἀντιλαμβάνομένων, ἢ ἀντίληψις διήκει παραχρῆμα εἰς τὸν
 ἐγκέφαλον, καὶ οὕτως ἀβρότη λόγῳ διαπορθημεύεται εἰς τὸν νοῦν.
 Ἴδε Λογ. ιβ'. Μεταφ. νς'.

§. ια'. Τὸ δ' αὐτὸ αἷμα, ὡς διὰ τῆς χημείας πᾶσιν ἐπικρατῶ-
 νεται, ἐκ διαφορῶν ἀνομοίων ἀλλήλοις μορίων συνίσταται, φλέγμα-
 τος, ἐλαίου, ἄλατος, γῆς. Τῶν δὲ μορίων τούτων μηδὲ δυοῖν γοῦν
 σοῖς αὐτοῖς τὴν αὐτὴν μίξιν εἶναι, ἄλλων ἄλλοις περισσευόντων καὶ
 ἐλλειπόντων, διὰ τῆς αὐτῆς χημικῆς καὶ τοῦτο δῆλον καθίσταται·
 διὸ οὐδὲ τὸν σφυγμὸν τὸν αὐτὸν πᾶσιν, οὔτε ἴσον, οὔθ' ὅμοιον εἶναι
 συμβαίνει. (*)

§. ιβ'. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, εἰκὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων κρά-
 σεις μὴ ὁμοίας εἶναι, ἀλλ' ἐν οἷς μὲν κρατεῖν τὴν Χοληρικὴν, ἐν
 οἷς δὲ τὴν Μελαγχολικὴν· καὶ ἐν ἄλλοις μὲν τὴν Αἱματώδη κυ-

γὰρ καίκενοις ἐνεσί τι ἀπὸ τοῦ γόου διὰ τῶν ῥιζῶν ἐκροφούμενον, καὶ ἀνω ἐπι τὰ ἄκρα
 ἔλξει τε καὶ ὡσεὶ ἀνελκόμενόν τε καὶ ἀναπεμπόμενον· τοῖς δὲ λόγοις αὐτῆς τῶν ζώων,
 πῶ ὁμοίως ἐκείνοις αἰσθάνεσθαι· διαφέρει δὲ τῶ λόγῳ, οὐχ ὅτι κηκεῖνα οὐ συλλογιζέ-
 ται πως, τῆς γε κατ' αἴσθησιν γνώσεως εὐμοιροῦντα (Μεταφ. εε—ση.), ἀλλ' ὅτι οὐ
 πεφύκασι συνειδέναι ἑαυτοῖς τοιῶσδε, ἢ τοιῶσδε γιγνομένας καὶ διαδεχόμενάς τὰς ἀ-
 τιλήψεις· καὶ μάλοθ' ἔτε οὐκ ἔχουσι τὴν θέλησιν, ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἐλευθέραν. Ἴδε πα-
 ρακτιῶν. μ. καὶ Μεταφ. ζθ'.

(*) Ὅτι μὲν τοῦ αἵματος τῶ χημικῶ πυρὶ ἐφομένου, καὶ ἀδαινομένου, ἔξεισι πρῶ-
 τον μὲν φλέγμα, ἔπειτα δ' ἔλαιον λεπτόν, μεθ' ὃ παχύτερόν τι κατωφερὲς καὶ ἐμ-
 ρευματικόν (ἐψήσει ἐξῆδ) μεθ' ἄλατος ἰπταμέτου, ἔσχατον δὲ γῆ σερραῖ, μάρτυς ἀξιο-
 πιστότατος ὁ θαυμάσιος Ὀφθαλμῶν. τομ. α. τῆς λογ. ἱατρ. σελ. 93. Ἴδε Λίν. Ἠθ. μθ. εἰς
 οὔ μοι καὶ ταῦτ' ἐγὼ γε πλείω συνώψισαι.

ριεύειν· ἐν ἄλλοις δὲ τὴν Φλεγματικὴν· καὶ Χοληρικὴ μὲν ἐστὶν ἐν οἷς ἂν ὅ,τε σφυγμὸς διὰ τὴν τῶν ἀγγείων σφρόνιτητα ὀξύτερος καὶ σφοδρότερος ἢ, καὶ ἡ εἰλαιώδης ὕλη ἀφθονωτέρα πλημυρῆ ἐν τῷ αἵματι. Μελαγχολικὴ δὲ, ὧν ὅ,τε σφυγμὸς μέγας καὶ ἀραιὸς ἐκ τῆς τῶν ἀγγείων εὐρύτητος, καὶ τὰ γεώδη μόρια θαψιλέστερα περιφέρονται ἐν τῷ αἵματι. Αἱματώδης δὲ, ὧν ὅ,τε σφυγμὸς διὰ τὴν τῶν ἀγγείων χαλύνωσιν μέτριος, καὶ τὰ ἀλατώδη μόρια διανήχεται ἀφθονα ἐν τῷ αἵματι. Φλεγματικὴ δὲ, ἐν οἷς ὁ σφυγμὸς ἡρέμα σφοδρὸς, καὶ τὸ αἷμα φλέγματι καθοραῖται περικλυζόμενον.

§. ιγ'. Διαφόρως δὲ ἡμῖν τῶν κράσεων ἔχουσῶν, διάφορα ἡμῖν καὶ τὰ πάθη, ὡς ἐπόμενα ἐκείναις, ἀνάγκη συμβαίνειν· τῆς γὰρ ψυχῆς πολλαχῶς διὰ τῆς νευρώδους ῥοῆς ὑπὸ τῶν ἔξωθεν μεταβάλλομένης (ι.), ἐκείνης δὲ ἐκ τοῦ λεπτοτέρου αἵματος εἰς τὸν ἐγκέφαλον διηκούσης (θ'), καὶ ἐκ διαφορῶν καὶ ἀνομοίων μορίων συνισταμένης (ιζ.), ἔπεται καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ταῖς τοῦ σώματος, ὡς εἰκὸς, ἐπόμενα περιεσάσειν, ἐκαστῷ διάφορα γίνεσθαι καὶ τοῦτ' ἐστὶν, ὃ ἄλλος ἄλλου διενηνόχαμεν· καὶ ὁ χαρακτηῖρα προσώπων καλεῖν εἰώθασιν οἱ φιλόσοφοι.

§. ιδ'. Ὁ μὲν γὰρ Χοληρικὸς, ἅτε δὴ ὀξύτερας αὐτῷ τῆς τοῦ αἵματος κινήσεως γιγνομένης, ἐπαίρεται τὸν νοῦν, καὶ παραχρῆμα μεστὸς ἐλπίδων, φιλοτιμίας, σεμνότητος, καὶ σπουδῆς ἐστὶ· καὶ τελευταῖον, κρίσει, ὀρθῆς εὐμοιρεῖ· ὁ γὰρ ἐλπίδας πλουτῶν, αἰεὶ τὰ μείζω διώκει, κἀντεῦθεν φιλοτιμίας ἐμπίπλεται· ὁ δὲ φιλότιμος καὶ σεμνότητος ἔχεται, καὶ σπουδάζει αἰεὶ τυχεῖν, οὗ ἐφίεται τοιοῦτον δ' ὄντα εἰκὸς αὐτὸν καὶ κρίσει ἰσχύειν.

§. ιε'. Ὁ δὲ Μελαγχολικὸς αὖθις, διαβρέοντος αὐτῷ ἐκ τῆς χαλαρότητος τῶν ἀγγείων τοῦ αἵματος, φοβεῖται καὶ τὰ ἐκτὸς φόβου οὐτινοσοῦν· κἀντεῦθεν εἰς λύπην ῥέπει, πλεονεξία, ἀγροικία τε, καὶ φθόνῳ κρατούμενος, καὶ ἐργατικὸς διὰ ταῦτα καθίσταται· μάλιστα· ὅς γὰρ ἂν ἢ φόβῳ κάτοχος, λυπεῖται, καὶ προσδεῖσθαι τινος αἰεὶ κρίνει, κἀντεῦθεν ἐπὶ πλεονεξίαν ἐπιρρέπης· ὁ δὲ τοιοῦτος οὐκ ἂν ἐκώγ

ἕτερον ὑπερβαλεῖν ἑαυτὸν ὑπομείνειεν· ὅθεν τίκτεται φθόνος· ὃς πόνων αὐτῷ αἷτιος γίγνεται· καὶ ἐντεῦθεν, οὐδ' εἶτ' ἀρέσκει, οὐδ' εἶτις αὐτὸν φιλεῖ, φροντίζει εἰδέναί. ἐξ οὗ ἀγροῖκος ὅλως ἀποκαθίσταται.

§. ις'. Ὁ δ' αὖ Λιματώδης διὰ τὴν τῶν ἀγγείων χαίνωσιν φαιδρός ἐστιν αἰεὶ, καὶ εἰς ἀφροντισίαν, ἡδονὴν, καὶ ἀσωτίαν ἐπιρρέπης. οὗτος γὰρ, ὡς χαίρων αἰεὶ τοῖς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἐπιτέρπουσι, βραδίως διαβουκολεῖται ταῖς ἡδοναῖς· ἐξ ὧν, ὡς δὴ μαχομένων τῇ τῶν ἡθῶν σεμνότητι, καὶ τῇ φειδωλείᾳ, ἀσωτία, καὶ τῇ πρὸς ἀργίαν ῥοπή περιπίπτει.

§. ιζ'. Ὁ δὲ Φλεγματικός, ὡς τοῦ φλέγματος μάλισα ἐν τῷ αἵματι περισσεύοντας, νωθρός ἐστι καὶ ὑπνώδης, βραδύς τε καὶ δυσκίνητος, ὡς οὔτε πρὸς ἀρετὰς λαμπράς, οὔτε πρὸς κακίας ἐπισήμους φαντασίας ἀδυναμία δυνάμενος ἐπιδείκνεσθαι.

§. ιη'. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐκ τῆς τῶν ἀγγείων, ἐν οἷς τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ, κατασκευῆς ἂν τις εἰκάσει· τοῦ δ' αἵματος ὁμοῦς ἐξ ἀνομοίων συνισταμένου μορίων (ια.), ἔπεται καὶ τὰς κράσεις καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἡμῶν ἐκάστων ἀναλόγως ἔχειν πρὸς λόγον τῆς παρ' ἐκάστου τῶν μορίων ἐκείνων ἐν τῇ μίξει εἰλημμένης ποσότητος· διαφόρως γὰρ ἐκάστῳ τῆς μίξεως γιγνομένης, διάφορον ἀνάγκη καὶ χαρακτῆρα ἕκαστον ἔχειν· οὐδ' ἀπαριθμεῖν τούτους βραδίον, ὥσπερ οὐδὲ τὰ εἶδη τῶν χρωμάτων, καὶ τοι ἐπτὰ μὲν ὄντων τῶν πρώτων φύσει, τῇ δὲ ἀλλήλων ποικίλῳ μίξει πολλαπλασιαζομένων ἐπ' ἄπειρον. Μεταφ. νη'.

§. ιθ'. Πρὸς δὲ τούτοις οὔτε τὸν αὐτὸν τῷ αὐτῷ χαρακτῆρα διὰ παντὸς παραμένειν τοῦ βίου ἐστὶ δυνατόν, ὡς ταῖς τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὸν συµμεταβαλλόμενον ἡλικίαις· καὶ ἐν μὲν νηπιότητι, τὴν φλεγματικὴν. ἐν δὲ τῇ νεότητι, τὴν αἱματώδη· ἐν δὲ τῇ καθεσθηκίᾳ ἡλικίᾳ, τὴν χολερικὴν· καὶ τῷ γῆρα τὴν μελαγχολικὴν τῶν ἄλλων κρατούσαν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔθνῶν ὅλων διαφόρους χαρακτῆρας ἐστὶν ἰδεῖν· τῆς γὰρ τοῦ αἵματος εὐκρασίας λίαν πρὸς τὰ ἦθη συµβαλλομένης (ιβ'), ταύτην δ' αὐτὴν τῆς τοῦ ἀέρος καταστά-

σεως ἀλλοιούσης, διαφόρους τὰς κράσεις συμβαίνει ἐν διαφόροις συνίσασθαι κλίμασιν· αὐταὶ δὲ ὑπ' ἀγωγῆς καὶ ἔθους συνεχῶς ἐπαντλούμεναι, εἰς ἥθη μεταποιοῦνται. (*)

Ὅπως ἐκ τῆς ψυχῆς τὰ πάθη προκύπτουσι.

§. κ'. Ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἴσμεν τὸν ἄνθρωπον συνιστάμενον σώματος μὲν θνητοῦ, ἀθανάτου δὲ τῆς ψυχῆς, καὶ πολλῶ τιμιωτέρας τοῦ σώματος. (Μεταφ. μέ. μθ'.) αὕτη γὰρ οὐ μόνον τῶν ἐκτὸς διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεται, (Λογ. γ'.) ἀλλὰ καὶ τὰς ἀντιλήψεις σύνθετε προσλαβοῦσα, καὶ ἄλλας ἐννοίας ἀφηρημένας ἀνατυποῦται (αὐτόθι. ιέ.) (**), ἃς καὶ ἐκ παραβολῆς ἀνακρίνουσα, καὶ ἑτέρας ἀληθείας, μιᾶς δεδομένης, ἐντεῦθεν συναγει· καὶ ὁ μὲν ἂν αὐτῇ ἀγαθὸν εἶναι δόξῃ, τοῦτο διώκει· ὁ δ' ἂν κακὸν, ἀποσρέφεται· ὁ οὐδενὶ σώματι, ἡλικησοῦν ἂν ἢ λεπτότητος, δυνατὸν ἐνυπάρχειν, ὡς αὐτὸ τε πρὸς ἑαυτὸ, καὶ ἀπὸ ἐννοίας εἰς ἐννοίαν, ῥαδίως μεταβάλλεσθαι ἔχειν· ἐξ ὧν ἀπάντων αὔλον τὴν ψυχὴν, οὐσίαν ἀπλήν, φημί, εἶναι οὐδεὶς ἀντερεῖ· τοιαύτην δὲ οὖσαν, ἀνάγκη καὶ ἀθάνατον

(*) Ὁμιλοῦν ἄρα καὶ ἡμῖν, ὅτι φύσει πως ἐκ τῆς κατὰ τὸ σῶμα συστάσεως οἱ μὲν εἰς ὀργὴν εἰσὶν ἐξῆς, οἱ δὲ πραότητι διαφέρουσι· καὶ οἱ μὲν βαρεῖς εἰσὶν τινες καὶ πικροὶ τὸ ἦθος, οἱ δὲ ἡδεις καὶ χαριέντες· καὶ οἱ μὲν κατωφερεῖς, οἱ δὲ πως εἰς ἀκροασίαν δυσκίνητοι καὶ τᾶλλα ὡσαύτως· ταῖς δὲ ἐξῆς φανερόν καὶ τὰς τοῦ περιέχοντος διαφορὰς καὶ τροφῶν δυνάμεις, καὶ διαίτης τρόπον, καὶ μὴν καὶ ἡλικίαν, καὶ ἀγωγὴν, πλείστον ὅσον συντελεῖν εἰς τὴν τῶν ὀρέξεων ἐπίτασιν τε καὶ ὑφῆσιν· καὶ ἐκ τοῦ λόγου δὲ, οὐ προαγωγὸς τε καὶ τελειοποιὸς ἢ παιδεία, μέγα τι σφόδρα εἰς ῥοπήν τῆ ψυχῆ ἐπὶ τὰδε, ἢ ἐπὶ τὰδε ἐγγίγνεσθαι κράτος· ἐγγίγνεται γὰρ τὰ φαῦλα πάθη τῆ ψυχῆ διὰ τριῶν ἐκείνων, διὰ φαύλης ἀγωγῆς, ἐξ ἀμαθίας, ὑπὸ καχεξίας· μὴ ἀχθέντες γὰρ ἐκ παιδῶν καλῶς, ὡς δύνασθαι κρατεῖν τῶν παθῶν, εἰς τὴν ἀμετρίαν αὐτῶν ἐμπίπτομεν· ἐκ δὲ τῆς ἀμαθίας φαῦλαι κρίσεις τῆ λογιστικῆ τῆς ψυχῆς, ὡς αἰεσθαι τὰ μὲν χρηστὰ φαῦλα, τὰ δὲ φαῦλα εἶναι χρηστὰ· γίγνεται δὲ τινα καὶ τῆς τοῦ σώματος καχεξίας· ὀργίλοι γὰρ εἶναι οἱ πικρόχολοι, καὶ κατωφερεῖς οἱ θερμοὶ καὶ ὑγροὶ τὴν κρᾶσιν. Εὐγ. ψυχολ. σελ. 286.

(**) Τὰ γὰρ παρ' ἑαυτὴν ἅπαντα ἢ ψυχὴ εἴα τε κρίνειν οὖσα, ὅσα γε τῶν ἰδίων αὐτῆς οὐκ ἐξήρηται ὄρων, αὐτὴ τῶς πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστραφεῖσα, καὶ εἰς ἑαυτὴν συνεύθετα, τότε κρίνον ἐστὶν ἅμα καὶ τὸ κρινόμενον· Εὐγ. Λογ. σελ. 113

εἶναι· εἰς τὴν γὰρ ἂν διαχυθείη, ἀπλή γε οὔσα καὶ τοῦ σώματος εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη διαλυομένου; Μεταφ. μζ'.

§. κα. Τὴν οὖν δύναμιν τῆς ψυχῆς, δι' ἧς μὲν τῶν αὐτῶν καὶ ἀφρημένων ἀντιλαμβάνεται, κρίνει, καὶ συλλογίζεται, Νοῦν ἀποκαλεῖν ἠξίωσαν οἱ φιλόσοφοι· δι' ἧς δὲ τὰς προκτελλημένας τῶν ὄντων ιδέας κατέχει, ἀναπολεῖ, συντίθησι, διαιρεῖ, Φαντασίαν· δι' ἧς δὲ τὸ μὲν ἀγαθὸν διώκει, τὸ δὲ κακὸν ἀποσρέφεται (εἶτ' ὄντα, εἴτε δοκοῦντα ταῦτ' εἶεν), εἰ μὲν μὲτ' ἐλευθερίας τοῦτο πράττει καὶ κρίσεως (Μεταφ. ζε', ζη'), Θέλῃσιν εἰδ' ἐκ μόνης ὁρμῆς, Ὁρεξίν ὀνομάζουσιν· ἧτις ἐστὶ κλίσις τις ἔμφυτος μὲν καὶ ἄλογος, πρὸς τὰ πάθη· κυβερνωμένη δὲ εἰς τὸ κατὰ λόγον ὑπ' αὐτῆς τῆς θελήσεως.

§. κβ'. Περὶ μὲν οὖν τοῦ νοῦς, ὅπως τὰς ἑαυτοῦ ἐνεργείας περραίνει, εἴρηται ἡμῖν ἀλλαγῆ (Λογ. δ'). Περὶ δὲ Φαντασίας, Θελήσεως καὶ Ὁρεξεως, ἃ τε δὴ ἐν τῷ παρόντι συμβαλλομένων διὰ τὸ τὰ πλεῖστα τῶν παθῶν ἐξ αὐτῶν ἀναφύεσθαι μάλιχα, λέγωμεν ἤδη διὰ μακροτέρων, ἐν συντόμῳ εἰπόντες καὶ τῇ Μεταφυσικῇ. ζδ'—ξθ'.

Περὶ Φαντασίας.

§. κγ'. Φαντασία τοίνυν ἐστὶ δύναμις τοῦ νοῦς τῶν τε παρεληλυθόντων μάλιχα τὰς ιδέας ἐναργῶς παριστώσα, καὶ ἐτέρας ἔτι ἀρ' ἑαυτῆς κατ' ἀρέσκειαν συντιθεῖσα (Μεταφ. ξδ'). ἐστὶ δ' αὕτη οἷς μὲν καὶ λίαν δραστήριος· οἷς δὲ ἀμβλυτέρα. (*)

§. κδ'. Τοσοῦτον δὲ δύναται αὕτη, ὥστε καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα ταῖς τῶν ἀδυνάτων ὄψεσι παριστᾶν· οὕτω γὰρ πολλοῖς καὶ μάλιχα τοῖς παισὶ σέλεχος πη, ἢ λίθος τυχὸν ἐξηρμένος αἴφνης φανεῖς ἐν

(*) Σοάσιος δὲ τὴν φαντασίαν τῆς μνήμης διέσειλε τῷ τὴν μὲν ἀμυδρῶς ἀνακαλεῖν τὰς τῶν παρεληθόντων ιδέας· τὴν δὲ φαντασίαν, δραστηριώτερον· καὶ τὴν μὲν ὡς ἔχει τὰ πράγματα ἀνακαλεῖν τὴν δὲ παντοίως ταῦτά τε συμπλέκειν, καὶ τοῖς ἀφρημένοις εἰκόνας περιτιθέναι. (Μεταφ. σελ. 84.) Ὁ δὲ Ἀβένιος (Ἠθ. κβ.) ἀποδίδωσιν αὐτῇ καὶ θινὰς τέσσαρας μνήμην μὲν, δι' ἧς τὰς ιδέας κατέχει· ἀνάμνησιν δὲ, δι' ἧς ἀναμνησάμενος κρίσιν δὲ, δι' ἧς κρίνει· καὶ εὐφροσύνην, δι' ἧς σπλάττει.

νοκτι, εἰς στρατιώτην μετέβαλεν ἔνοπλον· καὶ ἄλλα ἔτι φρίκης γιγνώμενα αἷτια.

§. κέ. Οὐχ ἦττον δὲ σύμισμεν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πολλάκις δι' ὄχλου πολλοῦ καὶ θορύβου πολλῆν μὲν ὕδὸν διανύσαντες καὶ που τυχὸν καὶ παραγκωνισθέντες ὑπὸ τινος, ἀλλ' οὐδενὸς οὔτε ὄθισμῶν ἠσθημένοι, οὔτε φωνῆς, ὡς ἐν ἐρημίᾳ, ἀκηκούτες, τῆς φαντασίας περὶ ἄλλ' ἄττα σπουδαιότερον ἐνασχολουμένης· καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ πάλαι περιεσπόμενον, νοῦς ὄρα καὶ νοῦς ἀκούει.

§. κς'. Γίγνεται δὲ ἡ αὐτὴ πολλάκις καὶ αἰσθημάτων αἰτία, μηδενὸς ἀντικειμένου ταῖς ἡμετέραις αἰσθήσεσι προσβάλλοντος ἕξωθεν, οἷα συμβαίνει νοσοῦσι μὲν πολλάκις στρατεύματα βλέπειν, καὶ δαιμόνια ἐμφαντάζεσθαι· ὑγιαίνουσι δὲ, ἀληθῶν μὴ ὑπαρχουσῶν ἔκ τινος συμβεβηκότος αἰσθάνεσθαι, καὶ ἐπὶ τούτοις περιεσπόμενοι, καὶ πάθη ἑαυτοῖς περιεσπόμενοι μὴ ὄντα· Μεταφ. ζδ'. (*)

§. κς'. Ὅπως δ' αὖθις διαιρεῖ καὶ συντίθησι τὰς ιδέας παντοῖως, πράγματά τε καὶ περιστάσεις πλάττουσα καινοτρόπως, μάρτυρες οἱ ποιηταὶ καὶ γραφεῖς, οἱ μὲν μύθους, οἱ δὲ εἰκόνας ἄλλως ἄλλοι πολυτρόπως καὶ πολυειδῶς πλαστουροῦντες· οὐ γὰρ αὐτε Φειδίας ἐνέφυσεν ἂν οὕτω τὸ θεοπρεπὲς τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγάλματι τοῦ Διὸς οὔτ' ἂν Σοφοκλῆς τοσοῦτον ἡμῖν τὸ πάθος ἐνῆκε περὶ τὸν τοῦ Αἴαντος θάνατον, καὶ ἄλλος ἄλλη, εἰ μὴ σφοδροτάτη φαντασία κατόχιμοι ἦσαν οἱ ἄνδρες οὗτοι.

§. κθ'. Οὐ μόνον δὲ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν καὶ δυνατοῖς τοιαύτης ἰσχύος τετύχηκεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίους ὄρους ὑπεραλλομένη, καὶ αὐτὰ τὰ ὑπὲρ αὐτὴν ὄντα φαντασὰ ἀπεργάζεται, τοῖς τ' αὖλοις ὕλην περιτιθεῖσα, καὶ τοῖς ὕλικοῖς αὐλῶν ιδιώματα περιεσπόμενα, ἀνθρώπους καὶ ζῶα παντοῖα, διὰ τοῦ αἰθέρος ἀφιπταμένους, καὶ μονονουχί εἰς

(*) Θεραπεινὴ τις, φησὶν ὁ Σοαῖος, φλεβοτομουμένη τῇ δεσποίνῃ παρισταμένη, τοσοῦτον πάθος συνέλαβεν, ὡς αὐτὴ πολλὰς ἡμέρας κληνήρης γενομένη, περιεσπόμενοι, ὡς εἰ αὐτὴ ἐτύγγανεν ἢ σχάσκει τῷ σμιλίῳ τὴν φλέβα· τοσαύτη γὰρ τῇ φαντασίᾳ τοῦ πάθους ἐγένετο κάτχος, ὡς ἔδοκει ἔχειν ἐπὶ ἐν τῷ ποδὶ τὸ σχαστήριον πεπηγμένον.

οὐρανοὺς παριστώσα ἀφικνουμένους, καὶ θεὸν τὸν ἀπανταχοῦ τῶν ἀπάντων δεσπύζοντα ἐν οὐρανῷ τὸν ἀπεριόριστον ἐπὶ θρόνου καθήμενον, καὶ ἀγγέλους ἀπ' ἄκρου οὐρανοῦ ἕως ἄκρου ἀνθρωπομόρφους καὶ πτερωτοὺς διαθέοντας, καὶ ἀρετὰς εἰς γυναῖκας εὐειδεῖς καὶ κοφρείας καὶ κακίας εἰς αἰσχίστας τὸναντίον διαμορφούσα καὶ πλάττουσα, καὶ τὰ τοιαῦτα ἐξ ὧν ἀπάντων ἡ ἰσχύς αὐτῆς ἐπιδείκνυται, ὥστε πλέον τι τοῦ δέοντος προῖοῦσα, καὶ εἰς νόσους φιλεῖ μεταπίπτειν· αἶον, εὐήθειαν, μωρίαν, ἐνθουσιασμὸν, παραφροσύνην, μανίαν.

Οἷων κακῶν ἡμῖν ἡ Φαντασία αἰτία γίγνεται.

§. κθ'. Εἰπόντες οὖν οἷα δυνάμει ἡ φαντασία τάτ' ἀπόντα ὡς πρόντα, καὶ τὰ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντα, ὡς ὄντα παρίσσει τῇ ψυχῇ, ἴδωμεν ἤδη καὶ ὅπως καὶ ὅσων κακῶν ἡμῖν ἡ αὐτὴ αἴτιος γίγνεται· κἄν γὰρ παρεληλυθός, κἄν ἐνεσῶς, κἄν μέλλον κακὸν ἡμῖν ἐνοχλῇ, τοῦτ' ἐκεῖθεν, οὐκ ἄλλοθεν ἡμῖν δοκεῖ ἐπιφύεσθαι· εἰ γὰρ τὰς τῶν ἀπόντων πραγμάτων ιδέας δι' αὐτῆς ἀνακαλεῖ ἡ ψυχὴ ἐναργέστερον (κγ'), ταύτης μὴ οὔσης, οὐδὲν ἂν κακὸν ἐκείνη ἐκ τούτου ἐγίγνετο· καὶ γὰρ σύνησμεν ἑαυτοῖς ὅσῃ μὲν φρίκην ἡμῖν τὰ παρεληθόντα δεινὰ ἐμποιεῖ, ἐκ δραστηρίου φαντασίας ἀνακκλούμενα· ὅσῃ δὲ τὰ μέλλοντα, ἀλγεινὰ ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἡμῖν παριστάμενα· καὶ θεωρῶ ἐπ' ἑμαυτοῦ ἀμφοτέρα ταῦθ' ὡδί· ἔνθεν μὲν τὸ πρὸ δύο ἐτῶν ἐπισυμβάν μου σχολαρχοῦντι ἐν Βουκουρεσίῳ δρᾶμα ἐκ συνωμοσίας τῶν μισούντων τὴν τῶν νέων Ἑλλήνων βελτίωσιν· ἡ φορὰ τοῦ ροπαλοῦ ἐκείνου, τὸ κρῆνιον κατεαγὲν, τὸ ὠτίον διαρῥαχγὲν, τὸ αἶμα καταρρέον, ἡ ταῖς ὄψεσιν ἐπιδραμοῦσα ἀχλύς, καὶ ὅλως ἡ σκώτωσις, ἡ κατάπτωσις ἐν μέσῃ τῇ ἀγυῖᾳ, τὸ φοράδην οἴκαδε κομισθῆναι, αἱ λειποθυμίαι, ἐσθήθεια φίλων, ἰατρῶν θεραπεία, κρίσις καὶ ἀπόγνωσις τῶν αὐτῶν, πᾶν τὸ πάθος ὡς ἐπ' ὄψιν ἐναργῶς παριστάμενον, ταράττει μου τὰς ἵνας, φρίττειν ποιεῖ· Ἄλλοθεν δ' αὖ ὡς ἀπὸ τοῦ μέλλοντος κινουμένη ἡ φαντασία, νόσον τὴν ἐσχάτην, καὶ τέλος τοῦ βίου παρίσσει τῇ ψυχῇ θάνατον προσδοκώμενον ὅσον οὐπω παρόντα, στέρησιν φίλων, θρῆνον συγγενῶν, ἀπυρσίαν φωτὸς, καὶ ἀφαί-

ρεσιν πάντων τῶν τοῦ βίου καλῶν, κάθειρξίν τε τοῦ σώματος ὡς ἐν χωρίῳ σμικρῷ, εὐλὰς τε καὶ κνώδαλα, πάντα πανταχόθεν ὀδυνηρά (*). Ἐξελὼν οὖν τὴν φαντασίαν ἐκατέρωθεν τούτων, αὐτίκα ἔσομαι συνεξηρηκῶς καὶ τὰ δειμάτα ὡς οὐδὲν οὔτε τῶν παρεληλυθότων, οὔτε τῶν μελλόντων κακῶν ἂν εἴη, ὃ μὴ οὐχὶ ἐκ τῆς φαντασίας τῇ ψυχῇ ἔσιν ἐπερχόμενον.

§. λ'. Νῦν δ' ἐξετάσωμεν καὶ τὰ ἐνεσῶτα· ταῦτα γὰρ ἐκ τῆς αἰσθησεως δοκοῦσι μᾶλλον ἡμῖν ἐπιφύεσθαι· φαντασία γὰρ ἐπὶ τῶν ἐνεσῶτων, ὡς ἂν εἴποι τις, πῶς ἂν εἴη; καὶ ἔχει οὕτως· ἀλλ' εἴ τις περαιτέρω βούλοιο προΐεναί τῃ διανοίᾳ, εὐρήσει καὶ ταῦτα, καίτοι οὐχ ὑπ' ἐκείνης ἀναφύομενα, ἀλλὰ γοῦν ἐπαυξόμενα, πρὸς τε τὸ παρεληλυθὸς καὶ τὸ μέλλον παραθεούσης, καὶ πολλὰς ιδέας ἐκείθεν εἰς ἓν πρὸς αὐξήσιν συναγούσης τῆς λύπης· καὶ θεωρῶ τοῦτ' αὐθις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μοι τραγικοῦ συναντήματος· ἅμα γὰρ τέως κατεαγῶς τὸ κρανίον, ἡσθόμην μὲν τοῦ πάθους, ἀλλ' ὅσον ἦν μοι τῆς σωματικῆς αισθάνεσθαι ἀλγηδόνος, καὶ τὰ παρόντα συνήθως θρηνεῖν· ἐπεὶ δὲ ἡ φαντασία ἤρξατο ἀνακαλεῖν τὰ παρεληλυθότα, τὴν ἐν Βιέννῃ μετὰ τῶν φιλολογικῶν πόνων ἡδίστην διατριβὴν, τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ὄρμην, τὴν νικήσασαν τέως πρόσκλησιν τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ προϋχόντων, ὥστ' ἐπὶ τὰ δε μᾶλλον τραπέσθαι· ἐπὶ δὲ τούτοις (ὃ καὶ μᾶλλον) τοὺς ἐν τῷ γυμνασίῳ ἀγῶνας, τὸν ἐς τετρακοσίους ἐν ὀλίγῳ παρὰ δόξαν τῶν μαθητῶν ἀριθμὸν, τὴν πρόοδον αὐτῶν, καθ' ἡμέραν παρέχουσαν αἴσθησιν· Ταῦτά μοι καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ἐπ' ἄλλοις μοι παριστάμενα ἐν τῇ κλίνῃ, καὶ ἄλλ' ἄλλως

(*) Τοῦτ' ἄρ' ἦν, ὃ ἐποίει καὶ Ἀξίλοχον παρ' Αἰσχίνῃ τῷ Σωκρατικῷ (λογ. Γ.) ἀποδύρεσθαι πρὸς Σωκράτην, παραμυθίαν ὑπ' αὐτοῦ μὴ δυνάμενον δεῖξασθαι φησὶ γὰρ « Αἰσθῆ ταῦτ' ὃ Σώκρατες, καὶ ὀρθῶς μοί φαίνει λέγων· ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως παρ' αὐτό μοι τὸ δεινὸν γενομένῳ οἱ μὲν καρτεροὶ καὶ περιττοὶ λόγοι ὑπεκπνέουσι λεληθῶτες· καὶ ἀτιμάζονται· ἀντίσχει δὲ δέος ποιικίλως περιαμύττον τὸν νοῦν, εἰ σερήσομαι τοῦ δε τοῦ φωτός καὶ τῶν ἀγαθῶν, ἀειδῆς δὲ καὶ ἄπυτος κείσομαι σπητόμενος, εἰς οὐλὰς καὶ κνώδαλα μεταβάλλων.

τῆ πληγῆ ἐπιθέμενα, ἐρέθιζόν μοι τὸ πάθος, καὶ τὸ τραῦμα ἀνέξανον· καὶ ταῦτ' ἐκ τοῦ παρεληλυθότος μόνον ὀρρωμένης τῆς φαντασίας· ἐπειδὴ δὲ περιελθοῦσα καὶ τὸ μέλλον ἐν μέρει, παρέστησέ μοι καὶ τὸν ἀπὸ τῆς γεωργίας καρπὸν ἀπολούμενον ἅπαντα, ὥσπερ ὑπὸ χαλᾶζης λάβρως ἐπιπεσοῦσης ἀποχειρόμενον λήϊον, ἄλγος ἐπὶ ἄλγעי προσέθηκε, καὶ τὸ πάθος ἐδόκει ἀφόρητον· τοσοῦτον γὰρ τὰ τοιαῦτα τὴν τῆς ψυχῆς ἐπὶ ἕξησαν λύπην, ὥστ' οὐκέθ' ὁμοίως ἦν μοι τῆς ἀπὸ τοῦ τραύματος ἀλγηδόνως μετρίως αἰσθάνεσθαι· Οὕτως οὖν ἐκ τῆς φαντασίας καὶ τὰ ἐνεστῶτα τῶν δεινῶν τὴν αὔξησιν ἔχει.

§. λβ'. Ἄλλ' οὐ μόνον πρὸς τὰ ψυχικὰ τῶν παθῶν τοιαῦτα ἀπεργάζεται συνήθως ἡ φαντασία, ἀλλὰ καὶ ταῖς τοῦ σώματος ἀλγηδόσι πλείστην ἐπιβρόχην δοκεῖ ἔχειν· εἷς γὰρ τις, φέρ' εἰπεῖν, νόσῳ τινὶ ἔναγχος περιπεπτωκῶς, δεινῶς φέρει, ὀδύρεται, θεοκλυτεῖ, πρὸς τε τὴν τύχην δυσανασχετῶν, καὶ τὸ πάθος καταμεμφομένος· διὰ τί; ὅτι ἡ φαντασία, πάντα ὑπεργομένη, καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ παρεληλυθότος εὐθὺς τὴν ἀπὸ τῆς ὑγιείας ἡδονὴν παριστῶσα, ἀπὸ δὲ τοῦ μέλλοντος αὐθὺς πᾶν ὅτιοῦν ἐκ τῆς νόσου ἐς τὴν προσδοκώμενον, δι' ἐκεῖνον μὲν μεῖζω τὴν ἐκ τῆς νόσου ἀηδίαν παράγει, διὰ δὲ τούτου ἀπονεκροῖ παντελῶς τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς· καὶ οὕτως ἐκατέρωθεν τὴν τε νόσον ἀφόρητον, καὶ τὸ ἄλγος μεῖζον, ἢ ἐς τὴν ἀληθῶς ἀπεργάζεται· ἕτερος δὲ τις, καί τοι τῆ αὐτῆ νόσῳ πολλάκις κατασχεθεὶς, ἀλλ' ἐθᾶς τοῦ πάθους γενόμενος, καὶ οὔτε πρὸς τὸ παρεληλυθός, οὔτε πρὸς τὸ μέλλον τῆ φαντασία περιαγόμενος, φέρει ἀναγκαίως τὸ πρᾶγμα, φιλοσοφῶν, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀναμένων, οὔτε τὴν τύχην καταμεμφομένος, οὔτε πρὸς τᾶλλα μεμψιμοιρῶν· ἀλλὰ πολλαχῶς ἄλλως ἀνακουφίζων τῆ ἐλπίδι τῆς ἀναρρώσεως τῆς ἀλγηδόσος τὴν αἴσθησιν. (*)

(*) Ὅτι δὲ καὶ αἱ κράσεις τῶν σωμάτων πολλῶ τῷ μέτρῳ πρὸς ταῦτα συντείνουσιν, οὐδεὶς ἂν ἔξαρνος γένοιτο· ἃ γὰρ ἂν τῶν πεθῶν ὁ χολερικός τυχόν διὰ φιλοτιμίαν ἀνευ ἀγανακτήσεώς τινος ὑπομείνειεν, ταῦθ' ὁ αἱματώδης διὰ φιληδονίαν οὐκ ἂν ἀταράχως ψυχὸν ὑποσταίη.

Ὅπως ἄντις τῶν ἐκ τῆς Φαντασίας κακῶν
θεραπείαν σχοίη εὐρέσθαι.

§. λβ'. Νῦν δὲ σκοπῶμεν καὶ ὅπως ἂν ἔχοιτις θεραπείαν τούτων
εὐρέσθαι· καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς εἰρημένοις ἡ φαντασία ἦν ἡμῖν, ἡ ἐξ
ἐκατέρου τοῦ χρόνου εἰς τὸ ἐνεσῶς ἰδέας ἀνιαρὰς παρεισάγουσα, καὶ
διὰ τοῦτο πάντων τῶν ἠθικῶν κακῶν εὐρίσκετο ἡμῖν γιγνομένη αἰτία·
οὕτως ἡ αὐτὴ ἀπὸ τῆς κρείττονος ὀρμωμένη μερίδος, εὐρεθήσεται
οὐδὲν ἧττον οἷα τε οὔσα ἀπὸ τῶν παρόντων ἡμᾶς ἀνακουφίσαι δεινῶν.

§. λγ'. Πρώτην οὖν θεραπείαν ἔχοιμεν ἂν εὐρέσθαι, εἰ ἐν τοῖς
δοκοῦσιν ἐπισυμβαίνειν ἡμῖν χαλεποῖς, σφρομέμοι ἀπὸ τῶν ἔξω,
ἐξετάζοιμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀκριβῶς, ἀντιπαραβάλλοντες τὰ ἀπολω-
λότα πρὸς τὰ ἐθ' ὑπάρχοντα ἡμῖν ἀγαθὰ, καὶ τὰ λυποῦντα πρὸς τὰ
ἠδύνοντα· οὕτω γὰρ ἂν πλείω ἠδονὴν ἐξ ὧν κεκτῆμεθα, ἢ λύπην ἐξ
ἧν ἀπολέσαμεν, ποριζοίμεθα· καὶ εἰ πάντων ἀπεστερῆμεθα, ἀλλ'
ὅτι τοῦ ζῆν μετέχομεν ἔτι, αὐτὸ τοῦτ' ἀντάξιόν ἐσι πάντων. (*)

(*) Ἀπὸ ταύτης τῆς γνώμης, ὡς ἔοικεν, ὀρμώμενος καὶ ὁ πολὺταλς Ἰῶβ, ἀτάραχος
κἂν τῇ κοπρία αὐτῇ διεγίγνετο, πρὸς τὸν δοτήρα αὐτὸν τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἠδέων
ἐνάγων αἰτίαν. « Ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω
καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον· ἐγὼ δὲ ἡμῶς ἐξῆλθον ἐκ κοιτίας μη-
τρὸς μου, ἡμῶς καὶ ἀπελεύσομαι ». Πρὸς δὲ τοῦτο πολὺ συμβάλλεται καὶ τὸ δόγμα
τῶν Στωϊκῶν, τὸ μίαν μόνην ζημίαν δεῖν ἠγεῖσθαι, τὴν τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν ἀφαίρε-
σιν· Σημειωτέα δὲ ἐνταῦθα καὶ ἡ εἰς Σωκράτην δῆθεν πρὸς Πλάτωνα ἀναφερομένη ἐκείνη
ἐπιστολή· « Ἀδικεῖται μὲν οὐδεὶς, ἀδικοῦσι δὲ πάντες, αὐτομάτως ἕκαστος ἑαυτὸν ἀδι-
κῶν ἀρετῆς γὰρ καὶ κακίας ἐσμέν αὐτοκράτορες· ἀφείλετό σε Λεωνίδης τὸ γῆδιον·
τοῦτο τῶν ἐκτός· τὴν σὴν ψυχὴν οὐδὲν ἐλυμήνατο· ἐξημίωσε Φίλιππος, καὶ τὸν δακτύ-
λιον σφραγεύεται· οὐδὲν ἠδίκησαι αὐτός· τὸ γὰρ ἐπίκτητον οὐκ ἡμέτερον· τὸν σὸν μίον
ἀνεῖλον οἱ βάρβαροι· οὐ πέπονθάς τι δεινόν· αὐ γὰρ αἰδίων τὸν παῖδα ἐκέκτησο· ἐναγ-
χός σοι μὴ κεκτῆμένῳ προσέγγονε, καὶ πάλιν οὐκ ἔστιν, ἐπεὶ περ οὐκ ἦν, ἀλλ' ἐγένετο·
οὐκοῦν ἀδικοῦσιν, οὐκ ἀδικοῦνται· οἱ ἄνθρωποι· καὶ τὸν Ομηρικὸν θαλάσσημα Κύκλωπα
οὐδένα γὰρ βιάσθαι ἀδικούμενος ἔφασκε· καὶ ἦν τῷ ποιμένι ἀπόφασις ἡ τῆς ἀληθείας
κατάφασις ». Ὅμοιοι δὲ τούτοις καὶ τὸ τοῦ Ἐπικτητοῦ (Ἐγγ. 5.). Ἐφ' ἐκάστου, φησί,
τῶν ψυχαγωγούντων, ἢ χρεῖαν παρεχόντων, ἢ στεργουμένων μὲν ἡσθε ἐπιλέγειν, ἢ ποῦν,
ἔστιν, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν σμικροτάτων· ἂν χύτραν στέργης, ὅτι χύτραν στέργεις· κα-

+ ἀντιπαραβάλλοντες τὰ ἀπολω-
λότα πρὸς τὰ ἐθ' ὑπάρχοντα ἡμῖν ἀγαθὰ, καὶ τὰ λυποῦντα πρὸς τὰ
ἠδύνοντα· οὕτω γὰρ ἂν πλείω ἠδονὴν ἐξ ὧν κεκτῆμεθα, ἢ λύπην ἐξ
ἧν ἀπολέσαμεν, ποριζοίμεθα· καὶ εἰ πάντων ἀπεστερῆμεθα, ἀλλ'
ὅτι τοῦ ζῆν μετέχομεν ἔτι, αὐτὸ τοῦτ' ἀντάξιόν ἐσι πάντων. (*)

§. λδ'. Δεύτερον δὲ, ἡνίκα παραβάλλοιμεν ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἄλλους, οὐ μὲν τι πρὸς τοὺς κρείττους ἡμῶν τοῦτο γὰρ πλεῖον συμβάλλεται πρὸς τὴν τῆς ἀλγηδόνος αὐξήσιν· ἀλλὰ πρὸς τοὺς πλείοσι δεινοῖς, ἢ ἡμεῖς περιπεπτωκότας (*). Οὕτως ἀφελόντες τὴν μνήμην ἀπὸ τῶν ἀπολωλότων ἐπὶ τὰ ὄντα, καὶ ἀπὸ τῶν λυπούντων ἐπὶ τὰ ἔτι ἡδύνοντα, τὴν ἀπ' ἐκείνων ἡδονὴν ἀπολαύοιμεν, ἵνα μὴ νηπιόις ὅμοια πάσχοιμεν· ἐκεῖνα γὰρ, εἴτις τι τῶν ἐν χερσὶν ἀθυρμάτων ἀφέλοι, ἀγανακτήσαντα εὐθὺς ἐπὶ τούτῳ, καταρῶριπτοῦσι καὶ τὰ λοιπά.

§. λε'. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τοῦ παρεληλυθότος, ἀλλ' οὐχ' ἦττον καὶ ἐκ τῶν μελλόντων τὴν αὐτὴν ἐξέσαι θεραπείαν εὑρέσθαι, εἴγε μόνον ἀπὸ τῆς κρείττονος μερίδος, ὃ ἐστὶ τῆς ἐλπίδος, κοῦχι ἐκ τοῦ φόβου τῇ φαντασίᾳ ὀρμηθείημεν χρῆσθαι· πόσοι γὰρ φρονίμως ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων, κἂν χρήματα ταῦτ' ἦ, κἂν κτήματα, κἂν τέκνα, κἂν φίλοι, κἂν ὀτιοῦν, ἕτερα ἀντελπίσαντες, ἀτάραχοι διεγένοντο; καί τοι καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν πολλοὶ, ἐφ' ᾧ τὸ τῆς ψυχῆς ἀτάραχον διασώζοιεν, ἐκόντες ἀπέστησαν· ἐν οἷς καὶ ὁ κυνικὸς ὁ τὸ περιαδόμενον διακηρύζας ἐκεῖνο, Κράτης Κράτητος Κράτητα ἀφίησιν ἐλεύθερον (**).

τσαγείσης γὰρ ταύτης οὐ ταραχθήσῃ· ἂν παιδίον σαυτοῦ καταφιλεῖς, ἢ γυναῖκα, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖς· ἀποθανόντος γὰρ αὐτοῦ, οὐ ταραχθήσῃ». Τοιοῦτον δ' ἔτι καὶ ὁ ὁ αὐτὸς ἐπιφέρει παρακατιῶν (κεφ. ιθ.). Μηδέποτε' ἐπὶ μηδενὶ εἴπης, ὅτι ἀπόλεσά αὐτὸ, ἀλλ' ὅτι ἀπέδωκα· τὸ παιδίον ἀπέθανεν; ἀπέδωθῃ τὸ χωρίον ἀφηρέθη; οὐκοῦν καὶ τοῦτ' ἀπέδωθῃ· ἀλλὰ κακὸς ὁ ἀφελόμενος· τί δέ σοι μέλει διὰ τίνας σε ὁ δούς ἀπήτησας; μέχρις ἂν σοι ἐμπεπιστευμένον ἦ, ὡς ἄλλοτρίου αὐτοῦ ἐπιμελεῖ, ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες.

(*) Οἷον ἐποίησεν (ὡς φησὶ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Εὐθυμίας) Ἀρίστιππος· χωρίον γὰρ οὗτος ἀπόλεσας καλὸν, ἐρώτησέ τινα τῶν πάνυ προσποιουμένων συναχθεσθαι καὶ συναγανακτεῖν· οὐχί σοι μὲν χωρίον ἐν ἔσιν, ἐμοὶ δὲ τρεῖς ἀγροὶ ἐπι καταλείπονται; συναμολογήσαντος δὲ ἐκείνου, τί σὺν, ἔφη, οὐ σοὶ μάλλον ἡμεῖς συναχθώμεθα; Καὶ πρὸς Πάκιον ἔτι ὁ αὐτὸς αὐτὸν ὑπεδεσφέρους (φησὶν) ᾧ Πάκιε, ἀπεθεωρεῖν, καὶ μὴ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας ἀντιπαρεξάγειν.

(**) Ἄξιον δὲ ἐγκαταθεῖν καὶ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου· ὅς ἀκούσας τὴν οἶον αὐτοῦ

§. λς'. Εἰ δέ τις καὶ οὕτως ἀνιάτως ἔχοι τῶν ἀνιάρῳν τῶν ἐκ τῆς φαντασίας ἀφίστασθαι, καλὸν ἂν εἴη καὶ εἰς ἡδονὰς ἀνίστασθαι σώφρονας· αἱ γὰρ μετὰ φίλων ἀγείων ἐν συμποσίοις κοσμιώτερον διατριβαί, ἐν πολυανθρωποτέροις χωρίοις, ποταμῶν τε ὄχθαις, καὶ θαλαττίαις ἀκταῖς, ἐν τε παραδείσοις, καὶ σκιαῖς, καὶ σκοπιαῖς λειμώνων καὶ λιῶν ἐαριζομένων ὑπερκειμέναις. θεάτροις τε καὶ μέλεσι μουσικοῖς, ἐνθ' ἄλλ' ἄλλως προσβάλλουσι ταῖς αἰσθήσεσιν ἀντικείμενα, ταῦτα πάντα πολὺ ἔχουσι τὸ ἀπαγωγὸν ἀπὸ τῆς φαντασίας ἐπὶ τὴν αἴσθησιν.

§. λζ'. Καὶ ἂ μὲν ἐς ὧδε εἴρηται, παραγέλιματα ἦν μόνον περὶ τῶν ἀπροσδοκῆτως ἡμῖν συμβαινόντων δεινῶν· περὶ δὲ τῶν, ἐξ ὧν προαιρέσει ἐπράξαμεν, ἢ καὶ νῦν ἐτι πράττομεν, ἡμῖν ἐπιγυνομένων τίποτ' ἂν φαίημεν; χαλεπῶς γὰρ ἂν τις ἀπαγάγοι τὴν φαντασίαν, ὥστε μὴ λυπεῖσθαι, ἐφ' οἷς ἔφθη εἰς ἑαυτὸν ἐκὼν, ἢ εἰς ἄλλον παρανομήσας, τοῦ συνειδότης κεντοῦντος διηνεκῶς. Εἰ μὲν οὖν τῷ ἀμαρτάνειν, ἐξ οὗ ἢ μεταμέλεια, παραμένοιμεν ἔτι, πειρατέον τὴν ἐξὶν ἀποβαλεῖν, καὶ παυθήσεται τῷ χρόνῳ ἐλέγχουσα ἢ συνειδήσις· εἰ δὲ παρεληλυθὸς τοῦτο εἴη, εὐδιόρθωτον μὲν δοκοῦν, πειρατέον, ὅπως ἂν δυνώμεθα, τοῦτ' ἰᾶσθαι. ἀθεράπευτον δὲ, ἀναγκαιῶς ἐστὶν ἀνεκτέον, εἰ μὴ τις διαφέρων φρονήσει, ἄλλοθεν δυνατὸς εἴη τούτου θεραπείαν εὐρεῖν.

§. λη'. Ἐπὶ δὲ πᾶσι κανὼν τῆς τῶν ἀνιάρῳν φυγῆς ἀριστός τε καὶ δικαιοτάτος τὴν ἀρχὴν μηδὲν πράττειν, ἐφ' ᾧ ἡμῖν μεταμέλεια τις γενήσεται· ἔσαι δὲ τοῦτο πρῶτον, εἰ τοῖς νόμοις ταῖς τε γραπτοῖς καὶ ἀγράφοις ἑαυτοὺς ἀκριβῶς προσχρῆσασαιμεν· οὕτω γὰρ οὐκ ἂν ἔχοι ἢ φαντασία πολλὰς πολλαχόθεν παρισῶσα ἀλάστορας, δειματοῦν, πολλῆς ἐκ τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως ἐπιβροσύσης τῆς εὐφροσύνης

τεθνηκέναι, οἶδα ἔφη, θνητὸν γεννήσας· Ὅμοιον δὲ καὶ τὸ τῆς Λακαίνης. ἦτις, ἐξαγγελοῦν αὐτῇ-τεθνηκέναι ἐν πολέμῳ τὸν παῖδα, ὡς αὐτῇ μόνος ἦν, ἀντὶ τοῦ παθεῖσαν τὰ τῶν γυναικῶν ἔργα δρᾶν, οἶδα, ἔφη, ἀφ' οὗ αὐτὸν ἔτεκεν, ἀνάγκην εὔσαν αὐτὸν θανεῖν.

μεγίστη γὰρ ἀφοβία τὸ φοβεῖσθαι τοὺς νόμους. (*) Δεύτερον δὲ, εἴ θ' προσέτακται ἕκαστος πράττειν, τοῦθ' ὅποῖον δῆποτ' ἂν ἦ, ἐπιμελῶς ἐργαζοίμεθα, ὥστε τὰ ἐπιτήδεια καλῶς ἐκαῖθεν πορίζεσθαι, μὴτ' ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο τι μεταβαίνοντες, ἵνα μὴ τὰ μείζω διώκοντες, καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἐποσερώμεθα, ἐξ οὗ ἀφορμὴν λαβοῦσα ἡ φαντασία, οὐ παύσεται ἡμῖν διηνεκῶς ἐνοχλοῦσα· πρὸς ὃ καὶ ὁ Ἀπόστολος, οἶμαι, ἐν ᾧ ἐκλήθη ἕκαστος, ἔφη, ἐκεῖ καὶ μενέτω· μὴτ' αὐ τοὺς τὰ μείζω κεκτημένους φανταζόμενοι ὡς εὐδαιμόνας· ὅσῳ γὰρ πλείονων οὗτοί γε κύριοι τυγχάνουσιν ὄντες, τοσοῦτον μᾶλλον ταῖς φροντίσει καὶ ταῖς καθ' ἑκάστην μεταμελείαις τυχόμενοι τὰς ψυχὰς, τῆς εὐδαιμονίας ἐκπίπτουσιν· ἧτις τῷ ἀταράχῳ καὶ ἀναλγήτῳ ἐφίδρυται τῆς ψυχῆς (λά.). τὸ δὲ πρὸς τὰ πλείω σὺν σπουδῇ ἀποτείνεσθαι ἐπιθυμιῶν ἐστὶ πλείωνων ἀρχή· αἱ δὲ ἐπιθυμίαι ἐνδείας προϋποτιθέασιν πλείωνας· αἱ δὲ ἐνδεῖαι πολλῶν ἡμῖν θλίψεων καὶ ὀδυνῶν γενήσονται αἷτια· ὅ ἐστι τὸ κεφάλαιον τῆς κακῆς αἰμονίας. Μέτιθι περὶ τούτου Δίσχ. Σωκρατικὸν περὶ πλοῦτου.

Ὅπως ἂν τις ἐκ τῆς φαντασίας εὐδαιμονοίη.

§. 10'. Νῦν δὲ ἴδωμεν καὶ ὅπως ἐκ τῆς αὐτῆς φαντασίας ἐξεστὶ ἡμῖν εὐθυμεῖν· ὅσων γὰρ κακῶν τοῖς κακῶς χρωμένοις αὐτῆς τοσοῦτων καὶ ἀγαθῶν τοῖς ἐκ τούναντίου αὐτὴν διοικοῦσιν αἷτιος γίγνεται· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι πᾶσα ἡδονὴ ἐκ τε τῶν παρεληλυθότων, ἔτε τῶν μελλόντων δι' ἐκείνης, ὡσπερ καὶ ἡ λύπη ἐγγίγνεται τῇ ψυχῇ; δεῖ μέντοι γε τὸν νοῦν ἔχοντα ἀποφεύγειν τὰ πρὸς ὀλίγον μὲν εἰς ἡδονὴν φενακίζοντα, μετὰ μικρὸν δὲ εἰς λύπην μετα-

(*) Οὕτω καὶ Σωκράτης τοῖς τῆς πόλεως νόμοις ἑαυτὸν προσαρμόσας, κἂν τῷ ἀποθνήσκῃν ἔδοκει ἡδέως ἔχειν, ὡς μηδὲν ἑαυτῷ συνειδῶς γινόμενον πονηρὸν διὰ πρὸς Ἐρμογένην τὸν Ἰππονίκου, πείθοντα αὐτὸν σκοπεῖν, τί ἀπολογησάιτο ἔφη· οὐ δοκῶ σοι ἀπολογεῖσθαι μελετῶν διαβεβιωκέναι; καί, οὐκ οἶσθα, ὅτι μέχρι τούδε οὐδὲν ἀνθρώπῳ θρεψίμῳ βέλτιον ἐμοῦ βεβαιωκέναι; ὅπερ γὰρ ἡδιστόν ἐστιν, ἦδειν ὅσῳς τὸ καὶ δικαίως μοι ἅπαντα τὸν βίον βεβιωκένον. Ξενοφ. Ἀπλό.

βαλοῦντα· ὅς γὰρ ἂν πρὸς ἄμυναν ἐξ ὀργῆς, ἢ πρὸς αἰσχροκέρδειαν τινα, ἢ ἀπόλαυσιν αἰσχροῦς ἡδονῆς ἀφορῶν, ἤδηται, οὐκ ἐς μικρὰν ἔξει τὸ συνειδὸς πολλοὺς αὐτῷ ἀντιπαριστὰν παλαμναίους. Φευκτέον τοίνυν τὴν ἀπὸ τούτων φενάκην, καθάπερ τὸν Ὀδυσσεά τὰς Σειρήνας ἐποίησεν Ὀμηρος· ἀνθαιρετέον δὲ τὰς σεμνὰς καὶ τιμίας· τίνες δ' ἂν εἶεν αὐταί; ἴσασι τοῦθ' οἱ τὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν ἄγουσαν βαδίζοντες ἐξ ἀρχῆς· οἶδεν ὁ τὸ κοινῇ ζυνοῦσον λόγῳ τε καὶ ἔργῳ εἰσηγησάμενος· οἶδεν ὁ καλὸν ἔργον ὀτιοῦν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν ἐργασμένος· οἶδεν ὁ ἐπαρκέσας τοῖς δεομένοις, ὁ δικαιοσύνην ἀσκήσας· ὁ τῇ πατρίδι τὰ τροφεῖα καλῶς ἀποτίσας, ὁ τοὺς εὖ πεποιηκότας ἀντευποιήσας, ὁ φίλοις βοηθήσας, ὁ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἐν ᾧ ἐκλήθη, καλῶς διοικήσας, ὁ τὸ τάλαντον πολλαπλασιάζας, ὁ τοῖς ὀφειλέταις εὐσεβῶς ἀφείς τὰ ὀφλήματα· ἴσασι οὗτοι, οἷων ἡδονῶν ἔχτε τῶν παρεληληθῶτων, ἔχτε τῶν μελλόντων ἔργῳ τε τυγχάνουσιν ἀπολαύοντες, καὶ ταῖς μετὰ θάνατον ἐλπίσι πτερούμενοι. Τοιούτων τοίνυν ἡδονῶν φαντασίαις, ὅς ἂν ἐθέλῃ εὐδαιμονεῖν τὴν ἐνταῦθα εὐδαιμονίαν, τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐπιμελείσθω εὐφραίνειν.

Περὶ Θελήσεως.

§. μ'. Θελήσεις δὲ ἐσι δύναιμι τῆς ψυχῆς, δι' ἧς τὸ μὲν ἀγαθὸν διώκει, τὸ δὲ κακὸν ἀποσρέφεται· τοιαύτην δὲ οὔσαν, ἐλευθέραν αὐτὴν εἶναι οὐδεὶς ἀντερεῖ· πᾶν γὰρ ὅ,τι ἂν γινῶ ἐν τοῖς πράγμασιν ἐνὸν ἀγαθόν, ἢ κακόν, αὐτὴ ἑαυτὴν προσδιώρισε παραχρῆμα, ὥς εὐ μόνον τὸ μὲν διώκειν, τὸ δὲ ἀποσρέφεται (καὶ τοι πολλάκις συναρπαζομένη ὑπὸ τῆς φαντασίας, τὸ δοκοῦν τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ ἀνθαιρεῖται), ἀλλὰ καὶ τούναντίον τὸ κακὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθελέσθαι· ἐλευθέρη γὰρ· καὶ τοῦθ' ἡμῖν εἶη ἂν μάλις πλεονέκτημα πρὸς τὰ κτήνη· ἴδε Μεταφ. ξθ'.

§. μα'. Βαθμοὶ δὲ τῆς θελήσεως κατάγει τὸν Σοάουιον (Μεταφ. 99.) εἶεν ἂν μάλις τρεῖς· εἰκότως· τὸ γὰρ βρέφος αὐτὸ, ἅμ' αἰσθόμενον ὁσμῆς, ἡδέϊα μὲν ταύτη οὔσῃ ἐνασμενίζει· ἀηδεῖ δὲ, δυσανασχε-

τεῖ· ἀλλ' οὐκέτι οὔτε τὴν ἡδεῖαν ἂν εἴποιμεν ἐθέλειν αὐτὸ, οὔτε τὴν ἀηδῆ ἀποσρέφουσαι· πῶς γὰρ τὸ μὴ ὑπαρξῖν σωμάτων εἶδος, μήτε χρῆσιν τοῦ λόγου ἔχον; πλὴν γὰρ τοῦ ἀρέσκειν καὶ ἀπαρέσκειν, ἃ ἀποτελέσματα ἐστὶ τῆς αἰσθήσεως, οὐδὲν αὐτῷ ὑπολείπεται ἕτερον. Εἴη δ' οὖν τοῦτο γε πρῶτος βαθμὸς τῆς θέλησεως ἀτελής τε καὶ νήπιος· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πρῶτον βῆμα τῆς αἰσθήσεως, ἀγούσης ἡμᾶς πρὸς τὴν θέλησιν.

§. μβ'. Δεύτερος δὲ, ἐπειδὴν τὸ αὐτὸ βρέφος, καταμαθὸν τὰ, ἀφ' ὧν τὰ αἰσθήματα, ὑποκείμενα, συνεισθῆ διακρίνειν καὶ τὰ ἀπὸ τούτων αὐτῷ ἐγγιγνόμενα καὶ οἷς μὲν ἠρέσατο μεμνημένον, ταῦθ' ἡδέως αὐτῷ ἀσπάζηται· οἷς δὲ δυσχερῶς ἔφθη ἔχον, ταῦθ' ὡς εἰκὸς ἀποσρέφεται· ἐνταῦθα γὰρ ἐναργετέραν τῆς πρώτης τὴν ἐνέργειαν ἢ θέλησιν κέκτηται· ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐδὲν, ἢ μόνον τῆς ὁσμῆς ἀμυδρότατον αἰσθημα εἴληφεν· ἐνταῦθα δὲ καὶ σὺνοιδεν, ὅτι ἔξωθεν ἐκ τοῦδε τοῦ ὑποκειμένου αὕτη τυγχάνει προσβάλλουσα· διὸ οἷς ἂν ἀρέσκηται μάλιστα, δέχεται· οἷς δ' ἂν ἀπαρέσκηται, ταῦτ' οὐ προσίεται· πλὴν καὶ οὕτως οὐδὲν οὐδέ πω ἐκ κρίσεως, ἀλλ' ἐκ μόνης αἰσθήσεως καὶ ταύτης τῆς βελτιώσεως τὴν κρίσιν ἔχει.

§. μγ'. Διὸ οὔτε τὴν ἀρέσκειαν καὶ ἀπαρέσκειαν τελείαν θέλησιν εἴποι τις ἂν, πρὶν ἂν τὸ βρέφος συναπαρτιθῆν, καὶ κρίσιν τινὰ προσκτήσῃται τῶν πραγμάτων· ἄλλως γὰρ τῆς κτηνώδους ἢ τοιαύτης θέλησιν οὐδὲν διαφέρει, καὶ τῶν ἀλύγων οὕτω τὸ μὲν τῆς πύας ἐσθιόντων, τὸ δὲ ἀποσρεφομένων οὐκ ἐκ κρίσεως, ἧτις ἐστὶ παραβολὴ δυεῖν ἰδεῶν (Λογ. ξθ'). οὐδ' ἐξ αἰσθημάτων ἤδη προκατειλημμένων· ἐλλ' ἐξ ὁποιασδήποτε ὁσμῆς (Μεταφ. οβ'.—οδ'), διὸ ἐς' ἂν μὴ οἷόν τε ἢ διακρίνειν τὰ ὄντα ἀγαθὰ τῶν δοκούντων ἐκ κρίσεως, καὶ ὅσον ἑτέρου ἕτερον διαφέρει, ἢ θέλησις ἐστὶν ἀτελής, καὶ τοῦτ' αὐτὸ αἰσθήματα μόνον ἀπλᾶ, καὶ οὐκ ἐκ κρίσεως, ἀλλ' ἐκ ῥοπῆς ἐμφύτου τινός, πρὸς τὸ, ἢ τὸ ἀπονεύουσα· οἷον, προτεθέντων δύο νομισμάτων, ἀργυροῦ καὶ χρυσοῦ, τὸ βρέφος τυχὸν εἴλετο λαβεῖν ἀντὶ τοῦ πλείονος τὸ ἥττονος ἄξιον, ὡς μηκέτι εἶδος τὴν χρῆσιν· ἢ δὲ προεξήτασε ταῦτα, καὶ τοῦ λόγου κέκτημένος τὴν χρῆσιν.

εἰδώς, ὅτι πλείονος ἀξίος ὁ χρυσοῦς, καὶ πλείω αὐτοῦ τις ὠνεῖται, ἔκρινεν ἂν εὐθὺς, καὶ συλλογισάμενος κρεῖττον εἶναι ἐκείνον ἀντὶ τοῦτου ἐλέσθαι, εἴληφεν. Τοῦτ' οὖν ἂν εἴη ὁ τρίτος βαθμὸς τῆς θελήσεως, τῆς καὶ τῆ τοῦ λόγου χρήσει συμπληρουμένης.

Περὶ Ὁρέξεως.

§. μδ'. Ὁρέξιν δ' ἐνταῦθα καλοῦμεν τὴν τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς μάλισα δύναμιν (θ'). ἥτις ἐστὶ ῥοπή τις ἐπὶ τὸδε, ἢ τὸδε τὸ αἰσθητὸν ὃ καὶ ταῖς ἀλόγοις τῶν ζώων ἂν εἴη κοινὸν, ἐφ' ἧ ὀχουμένη ἢ θέλησις, χαλιναγωγεῖ· ἐκ γὰρ αὐτῆς τὰ πάθη δοκοῦσιν ἠρτῆσθαι (Μεταφ. ξη.) ὃ γάρ τις ὀρέγεται, τοῦτο καὶ ἀγαπᾷ. ὃ δὲ μὴ, τοῦτο μισεῖ· ἐντεῦθεν ἄρα προκύπτουσι τὰ ἀρχικώτατα τῶν παθῶν Ἀγάπη καὶ Μῖσος, ἐξ ὧν πάντα πηγάζουσι τὰ λοιπά· περὶ ὧν αὐτίκα ἐροῦμεν.

Περὶ Παθῶν.

§. μέ. Ἴσμεν πείρα διαφύρωσ τὸν ἄνθρωπον παθαίνόμενον ἐξωθεν. Τὰ δὲ παθήματα ταῦτα αἰσθημάτων ἀποτελέσματα τυγχάνοντα μάλιστα· ἃ μὲν οὖν τῶν αἰσθημάτων γε τούτων ἠδονὴν τινα ἡμῖν ἐμποιοῖ, αὐτά τε ταῦτα καὶ τὰ, ἐφ' ὧν ταῦτα πρόεισι, ὑποκείμενα, ἀγαθὰ φαμὲν εἶναι· ἃ δ' ἄλλως, ἢ λύπην ἐνίησιν, ἄμφο κακὰ (Μεταφ. ξε.)· καὶ εἰ μὲν ὄντως τοιαῦτα εἴη, ἀληθῆ ὑπάρχουσι ἀγαθὰ, ἢ κακὰ· εἰ δὲ μὴ, δοκοῦντα τοιαῦτα· ἢ γὰρ θέλησις πολλάκις τῆς ἀληθείας ἀποπλανωμένη, καὶ μάλισ' ἐπειδὴν φαντασία καὶ προλήψει δουλεύη, ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου ὡς τοιοῦτον αἰρεῖται. (Λογ. η'). (*)

(*) Ἢδη γὰρ τις γευσάμενος πρῶτον ἀψιθίου μὲν, πικρότητας· μέλιτος δὲ, γλυκύτητας προσείληφεν αἴσθημα· καὶ τὸ μὲν αὐτῷ παραυτίνα κακὸν διὰ πικρότητα ἐδόξε· τὸ δὲ, διὰ γλυκύτητα ἀγαθόν, ἤνυχ' ἕτερος· τυχόν, βαθυτέραν τοῦ νοῦς καρπούμενος αὐλακα, τούναντίον περὶ τούτου φρονεῖ, καὶ τοι καὶ τούτων ἄλλοτε ἄλλως κακῶν καὶ ἀγαθῶν τῶν αὐτῶν ὄντων· ἐν' εὖν μὴ ἀπατώμεθα, πειρατέον κατὰ τε ἀξίαν καὶ χρεῖαν κρίνειν τὰ πράγματα· διενέγκαι δ' ἂν εὖν τὸ ἀληθὲς ἀγαθὸν μάλιστα τοῦ δοκοῦντος, ἢ

§. μς'. Ἐκ γούν τούτων τῶν αἰσθημάτων συμβαίνει πάνθ' ἡμῖν τὰ πάθη ἐγγίνεσθαι· ἔσι δὲ πάθος κινήσις τις ἡμῖν ἐκ τῆς παραστάσεως τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ κακοῦ δι' ἐκτάκτου συγκινήσεως τοῦ αἵματος καὶ τῶν ζωτικῶν πνευμάτων ἐγγινομένη· (θ'.) διττῆς δὲ οὐσης τῆς παραστάσεως ταύτης, τῆς μὲν τῶν ἀγαθῶν, τῆς δὲ τῶν κακῶν, εἰκότως διττά ἐστὶ καὶ τὰ πάθη, τά γε ἀρχικώτατα, Ἀγάπη, καὶ Μίσος· (*) ἢ μὲν, ἔφρασις οὔσα τοῦ ἀγαθοῦ· τὸ δὲ, ἀποστροφή τοῦ κακοῦ· (**).

§. μζ'. Ἐκ τοίνυν τῆς Ἀγάπης καὶ τοῦ Μίσους τᾶλλα τῶν παθῶν ἀναφύεται· τῶν γὰρ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἐκ τοῦ τριμεροῦς τοῦ χρόνου ἡμῖν τοιούτων παρισταμένων, εἰ μὲν παρεληλυθότος τινὸς ἐφιέμεθα ἀγαθοῦ, τοῦτο Ἡδὸς καλεῖται· εἰ δὲ παρόντος ἀπολαύοιμεν, Ἡδονή· εἰ δέγε πρὸς τὸ μέλλον ἢ ἔφρασις ἡμῖν ἀποτεινοίτο, Ἐλπίς· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἐκ μίσους· τοῦ γὰρ παρωχημένου κακοῦ ἢ ἀποστροφή, Μεταμέλεια· τοῦ δὲ ἐνεσῶτος, Λύπη· τοῦ δὲ μέλλοντος φόβος κέκληται· εἰ δὲ ποθ', ὧν ἐφιέμεθα, ἢ ἀποσρεφόμεθα, τῶν μὲν τεύξεσθαι, τὰ δὲ ἀποφευξείσθαι ἐλπίζομεν, τῶν, δι' ὧν κατορθοῖμεν ἂν, παρόντων, Θάρρος τοῦτο καλεῖται· εἰ δὲ μὴ, Ἀγωνία· προΐόντα δ' ἐπὶ πλέον διαφόρῳ βαθμῷ, Εὐταλμία, καὶ Ἀπόγνωσις τίκτεται. (***)

τὸ μὲν, ἅμα ἡδὺ, καὶ τίμιον, καὶ χρήσιμον εἶναι δεῖ· τὸ δὲ φαινόμενον, ἀνάγκη τούτων τινὸς, ἢ τινῶν ἀπολείπεσθαι. Ἄν. Ἡθ. σς.

(*) Ἐν δὲ τῇ Μεταφυσικῇ (πέ') Ἡδονὴ καὶ Λύπη ὡς ἀρχικὰ εἰσῆχται ἡμῖν, ταῖς τοῦ σοφοῦ Εὐγενίου ἐκεῖ ἀκολουθεῖν ἡμῖν δόξαν, καὶ τοῦ λόγου οὐχ' ἦπτον καὶ οὕτω πείθογτος.

(**) Ὅτι μὲν τὸ αἷμα ἐκτάκτως κινεῖται, ἐκ τῆς αἰφνιδίου μεταβολῆς τῆς χρεαίας· ὅτι δὲ καὶ ἡ νευρώδης ῥοή, ἐκ τοῦ σχήματος τῆς κινήσεως, τοῦ τῶν μελῶν τόνου, τῶν παντὶ πάθει συνεξευγμένων, πρόδηλον. Ἄν. Ἡθ. λβ. σημ.

(***) Μυριόγραμματος ἀρ' ἂν εἴη ἢ τῶν παθῶν τούτων περιγραφὴ, εἴτις ἐπιβάλοιτο τοὺς βαθμοὺς αὐτῶν ἀκριβῶς ἀνεπτύξει· τὸ γὰρ αὐτὸ πάθος ἐν ἑκάστῳ βήματι προῖον, διαφόρου ἂν εἴη καὶ ὀνόματος ἄξιον· οἷον κακοῦ τινος παρισταμένου ἡμῖν ἐν τῷ μέλλοντι, μεγάλου μὲν, εἰς ἀπόγνωσιν ἡμῖν ἀποβαίνει ὁ φόβος· μικροῦ δὲ, εἰς ἀμέλειαν, χαταφρόνησιν, ἐλπίδα, θάρρος, ἀνδρείαν, εὐταλμίαν (Στάσιος Ἡθ. 92.) διὸ καὶ Λουκία-

§. μη'. Πολλάκις δὲ, καίτοι τὸ ἀληθὲς ἀγαθὸν ἐστὶν ἅμα ἡδὺ, καὶ τίμιον, καὶ χρήσιμον (μέ.), ἀλλ' ὑφ' ἑνὸς τούτων τῆς ψυχῆς, ἢ ἀν χαρακτῆρος καὶ κράσεως ἔχη, μᾶλλον παθαινομένης (ιγ'. καὶ ἐξῆς.), ἄλλο ἄλλοιόν ἐνῆκε πάθος· ὧ μὲν γὰρ ἐκ μονομεροῦς ἡδῦ παρέστη τὸ ἀγαθόν, τούτῳ εὐθὺς ἐνέφυσεν ἡδονήν· ὧ δ' ἀπλῶς ἐπεφάνη ὡς τίμιον, τούτῳ φιλοτιμίαν· ὧ δὲ χρήσιμον μόνον, τούτῳ πλεονεξίαν ἐντέτηκεν. (*) Ἐκ δ' αὖ τούναντίου εἴτι τῶν κακῶν ἡμῖν παρασαίη, πῶ μὲν τιμῷ μαχόμενον, Ὀργήν· τῷ δὲ κοσμίῳ, Αἰσχύνην· τῷ δὲ ἡδέϊ, Ἀηδίαν· τῷ δὲ χρησίμῳ, Φθόνον ἐντίκτει· ὀργίζεται μὲν γὰρ ὁ φιλότιμος τοῖς ἀποστερεῖν αὐτὸν τῆς ὑπαρχούσης, ἢ μελλούσης τιμῆς βουλομένοις· αἰσχύνεται δὲ ὁ κόσμιος, εἴτινος συναισθάνοιτο τὴν κοσμιότητα αὐτοῦ ἀφαιροῦντος· ναυτιᾷ δέ τις ἄλλος, τῶν ἐναντίων τῇ ἡδονῇ προκειμένων· καὶ φθονεῖ ἕτερος, ἐπ' ἄλλους μεταπηδῶντων τῶν αὐτῷ συμφερόντων.

§. μθ'. Ἔσι δὲ καὶ ἕτεροῦ ἄττα τῶν παθῶν ἐκ τῶν ἄλλοις ἀγαθῶν ἢ κακῶν συμβαινόντων ἡμῖν παριστάμενα· τὸ μὲν γὰρ παρεληλυθὸς ἢ παρὸν ἀγαθόν, φίλου μὲν, τέρψιν γεννᾷ· τὸ δὲ μέλλον, εὐνοίαν (χαίρω μὲν γὰρ ἐφ' οἷς τῶν φίλων τις εὐτυχεῖ· εὐνοῶ δὲ, ὅ ἐσι καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἡδέως ἂν ἔχοιμι αὐτὸν εὐτυχεῖσαι) ἐχθροῦ δὲ, φθόνον εὐθύς· τὸ δ' αὖ κακόν, φίλου μὲν, ἐκ τοῦ τριμεροῦς τοῦ χρόνου κινεῖ εἰς συμπάθειαν· ἐχθροῦ δὲ, τὴν ἐπιχαιρεκακίαν εὐθύς ἀναφύει.

§. ν'. Πολλὰ δὲ καὶ ἀλλήλοις δοκεῖ ἐπιπλέκεσθαι· ἀγάπη γὰρ καὶ φόβος ἐσθότε εἰς Ζηλοτυπίαν συνέρχονται· οἷον ὁ ἅμα ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα καὶ ὑπόπτως ἔχων πρὸς αὐτὴν περὶ σωφροσύνης, οὗτος ζηλοτυπεῖ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ φθόνος, φιλοτιμίᾳ ὑπομιγεῖς, τὸν Ζῆλον ἐγέννησεν· ὁ γὰρ φθονῶν ἐφ' ὧτ' ἂν ποτέ τινα, καὶ ἴσος

νός (ἐν τῷ ἀποκηρυττωμένῳ.) μυρία φησὶ καὶ τῆς μανίας εἶναι τὰ εἶδη. . . οὐ γὰρ ταῦτον παρανοεῖν, καὶ παραπαίνειν, καὶ λυττᾶν, καὶ μεμηνέναι· ἀλλὰ ταῦτα πάντα τοῦ μᾶλλον καὶ ἥττον ἔχασθαι τῇ νόσῳ ὀνόματά ἐσι.

(*) Ἐντεῦθεν ἄρα οἱ τρεῖς μέγιστοι δαίμονες ἐν τῷ βίῳ ὁ Φιλήδονος, ὁ Φιλόδοξος, ὁ Φιλάργυρος· περὶ ὧν κῆμοι λόγος οἱ Κοσμικράτορες, καὶ ἄλλοις ἄλλα συγγεγραπται,

γενέσθαι ἐκείνῳ φιλοτιμούμενος, οὗτος ζηλοῦν αὐτὸν λέγοιτ' ἄν· καὶ τοι καὶ ἐν καλῷ πολλάκις ὁ ζήλος ἀντὶ τῆς μιμήσεως ἐκλαμβάνεται. Μεταφ. πς'.

§. νά. Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὅπως καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν παθῶν, ἦτοι ἀλλήλοις συνεπιπλέκεται, ἢ μεταξὺ, ὡς ἂν ἡ τῶν ἀγαθῶν, ἢ κακῶν παράστασις ἰσχύος ἔχουσα τύχη, ἐστὶ παρεμπύπτοντα (μζ' σημ'). Ἐκεῖνο δὲ δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰ πάθη οὐ μᾶλλον κακῶν, ἢ ἀγαθῶν ἡμῖν αἴτια γίνονται, εἴτις εὖ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῖς ἐπίσταται χρῆσθαι· ἄνευ γὰρ τούτων ἦν ἂν ἡμῖν ὁ βίος παντάπασιν ἀδρανῆς ἐν ἀκινήσι· ἢ δὲ ἀδράνεια αὕτη τί ἂν εἴη, ἢ παντελῆς αὐτοῦ ἀπονέκρωσις; Εἰ οὖν ἀληθές ἔλξει καὶ ὥσει τὸ πᾶν τοῦτο κινεῖσθαι, τί μὴ ἐκ πείρας αὐτῆς ἀληθέστερον γίνονται ἐξ ἀγάπης καὶ μίσους, ὡς ἐκ δύο ἐλατηρίων ἀνθελκόντων καὶ ἀντιωθούτων αὐτῶν, καὶ τὴν ἠθικὴν τοῦτον βίον τὴν σύστασιν ἔχειν; Οὐκοῦν σὺ λέγεις ὑποτρέφειν δεῖν τὰ πάθη ὡς σωστικά; Μάλιστα γε, ὑποτρέφειν μὲν τοι γε, οὐ μὴν οὐθ' ὡς οἱ Στωϊκοὶ ἀφρανίζειν πειραῖσθαι, ἀδύνατον τοῦτο ὄν, καὶ πρὸς τῷ ἀδυνάτῳ καὶ ἀσύμφορον ὅτι μάλιστα οὐτ' αὐ παντάπασιν ὑπ' ἐκείνων κρατεῖσθαι· κρατεῖν δὲ μᾶλλον αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῆς ὑπαρχούσης φυλάττειν ἕκαστον φύσεως, ὡς ἐπὶ τριτάνης μὴτ' ἀνιέντας ὄλωσ, μῆτε μὴν ἄκρως κωλύοντας· Μεταφ. πδ' (*).

§. νβ. Πῶς οὖν ἂν ἄμεινον τούτου τύχοιμεν; οὐδὲν σε χρηθ' διδασχθῆναι, εἶγε μέμνησαι τῶν περὶ φαντασίας ἡμῖν εἰρημένων, ὅπως δεῖ κυβερναῖν ἐκείνην φρονίμως· ἦν γὰρ τις, ὡς δεῖ, ταύτης κρατήσῃ,

(* Τὰ πάθη τῷ ζῳῷ ἀπλῶς ἐστὶν ἀναγκαιὰ· οὐδὲν δ' ἦν τῶ ἀνθρώπῳ ἐπωφελεῖν ἐστὶ, καὶ ἢ ἀνθρώπος, ἦν μὴ εἰς ὑπερβολὰς ἢ διεκίπτοντα.

» Ἐπιτόνια γὰρ ἐστὶ τῶν ὀρέξεων, αἷς τὸ ζῶον, ἕσα μὲν εἰς σύστασιν αὐτοῦ καὶ » σωτηρίαν εἰσι συντελοῦντα, ἥπερ ἔχει δυνάμει μεταδιώκει· ἕσα δὲ εἰς φθορὰν φέρον- » τα, ἐκκλίνει καὶ ἀποφεύγει.»

» Τῷ δὲ ἀνθρώπῳ, ὅς νοῦς ἐστὶ (Στωικτικῶς φάναι) ἐν σώματι, πολλὰς μὲν προ- » σεκτέον, πολλῶν δὲ ἀφεκτέον, αἷς ἂν ἀλύπως τε καὶ ἀσφαλῶς τὸν σωματικὸν τοῦτον » διαλύσειε βίον· πρὸς δ' ἢ κατὰ μέτρον, τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου ὀριζόμενον, διαγείρεσθαι πρ- » φουκα καὶ κινεῖσθαι· Εὐγ. Μεταφ. ωγ.

ὄστε μὴ παριστᾶν τὰ μικρὰ καὶ ἥττονος ἄξια λόγου, ὡς μεγάλα καὶ τοῦ παντός, ὅπερ ἐκείνη πέφυκε κατορθοῦν τὰ πολλὰ, οὗτος ἔξει καὶ τὰ παθητὰ ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει ἐνεργοῦντα λυσιτελῶς, ὡς ἐκ θείας μοίρας προνοητικῶς πεφυκότες κρατηθεῖς δὲ, καὶ τὸν κώνωπα λέοντα παριστώσῃ τῇ φαντασίᾳ ἀκολουθήσας, ὁ τοιοῦτος οὐδὲν ἂν μᾶλλον, ἢ τὸ τῆς τραγωδίας ἐπάσειε μέλος.

» Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινόν, ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,

» Οὐ δὲ πάθος, οὐ δὲ συμφορὰ θεήλατος,

» Ἦς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἀνθρώπων φύσις. (α)

Ἔτι περὶ παθῶν.

§. νγ'. Ὡς ἀρχικὰ τῶν ἄλλων παθῶν τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος ἔφημεν εἶναι (μς'). ἀλλὰ ταῦτ' οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ ταῖς τοῦ σώματος ἐπεσθαι κράσεσιν ἰκανῶς ἡμῖν εἶρηται (ιγ' καὶ ἐξῆς), διαφόρως δὲ ἐκάστοις τῶν κράσεων ἐχουστῶν (αὐτόθι). διαφόρως ἡμᾶς ἀναγκη παθαίνεσθαι (μή). ἐπειδὴ γὰρ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν, πρὸς ὃ ὁ ἀκατάρτιτος νοῦς ὀλισθαίνει συνήθως, ὑφ' ἐνὶ τῶν τριῶν ἐκείνων, ἢ τῷ τιμίῳ, ἢ τῷ ἡδεῖ, ἢ τῷ χρησίμῳ ἡμῖν μάλιστα ἀπαντᾶ (αὐτόθι), τρία ταῦτ' εἰς τάγε κυριώτερα καὶ ἐπικρατέστερα, πρὸς ἃ ἡ ἀγάπη ἡμῶν ἀποτείνουτ' ἂν μάλισα, ἢ Τιμῇ, ἢ Ἡδονῇ, ἢ Κτήσις· κἀντεῦθεν ἄρα ἀναφύεται ὁ Φιλόδοξος, ὁ Φιλήδονος, ὁ Φιλάργυρος, οὗτος δὲ ὁ τρικέφαλος Κέρβερος, ὁ τοὺς ἀνθρώπους κατασπῶν εἰς τὸ βάραθρον (*).

§. νδ'. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, φανερόν, ὅτι ἄλλος ἄλλο, ἢ

(*) Ἴδε Αἰνείδιον Ἡθ. οδ. Ὁ δὲ σκέψεται ἄξιον ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ὁ διάβολος, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πειράσαι βουλόμενος, ταῖς τρισὶ τούτοις πειρατηρίαις ἐχρήσατο· τῷ μὲν γὰρ εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ, ἵνα εἰ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γίνωνται, πάσας τὰς ἐξ ἡδονῆς μηχανὰς διὰ τῆς περὶ τὴν βρωσίν ἐπιθυμίας προσήγαγε, μὴ προσβολῇ τὴν τῶν ὀρέξεων ἀνακινήσας συγγένειαν· τῷ δὲ ῥίψον σεαυτὸν κάτω τὴν φιλοτιμίαν ἐρέθισε· τῷ δὲ ταῦτα πάντα σοι δώσω τὴν βυραρὰν φιλαργυρίαν εἰσήνεγκεν· ἴδε τὸν μέγαν Ἀθανάσιον λόγῳ εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.

(α) ὀφεισιν. εἰ ὀφείη.

ἂν ἕκαστος ἔχη κράσεως, ἀγαπᾷ καὶ μισεῖ· ὁ μὲν γὰρ χοληρικός (ιδ'), ὑπόπτερος ὢν ταῖς ἐλπίσι, πρὸς φιλοτιμίαν ἐπαίρεται μάλιστα· ὁ δὲ αἱματώδης ((ισ')) φαιδρὸς ὢν αἰεὶ, καὶ εὐθυμὸς, καὶ ἀφρόντιστος, πρὸς τὴν ἡδονὴν εἰκότως ἐστὶ μάλλον ἐπιβροφής· ὁ δὲ μελαγχολικός (ιέ.) εὐπτόητος ὢν, καὶ ὑποδρύχιος αἰεὶ ταῖς φροντίσι, πρὸς πλεονεξίαν ἀπονεύων διατελεῖ. Περὶ δὲ τοῦ φλεγματικοῦ (ιζ'), ὡς ἀδρανοῦς πρὸς τὰ πάθη δοκούντος, οὐδὲν ἐστὶ λέγειν· Οὕτως οὖν τούτων εἰς τρία ὑποδιαιρεθέντων τῷ λόγῳ, εἰπόμεν χωρὶς περὶ ἑκάστου ἐξῆς, ἐπὶ τὸ σαφέστερον τοὺς χαρακτῆρας διερμηνεύοντες.

§. νέ. Τῆς τοίνυν φιλοτιμίας εἰς ὑπερόχην τὰ πάντα ἀναφερούσης, εἰκὸς τοὺς φιλοδόξους μηδενὸς τῶν ὁμοίων, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν κρειττόνων ἀνέχεσθαι τιμῶσι δ' αὐτῶν μόνους, οὓς ἂν αἰσθωνταὶ σφίσι αὐτοῖς εὐνοοῦντας· ὑπερφρονούντων δὲ καταφρονοῦσι· τοὺς δ' ὁμοίους παντὶ σθένει πετρῶνται ὑπάγειν, καθάπερ αὖ καὶ τοὺς ἥττους ἐκόντας ἀέκοντας ἑαυτοῖς αἰεὶ λατρεύειν παραβιάζονται· πρὸς δὲ τὴν φιλίαν τόσοῦτον μόνον δοκοῦσι σπουδάζειν, ὅσον σφίσι αὐτοῖς νομίζουσιν ἔσεσθαι χρήσιμον· ἡδονῶν δὲ οὐκ ἂν ἥττωντο, πρὸς τὸ ὑπερέχειν τῶν ἄλλων ἐν λόγοις καὶ ἔργοις διαμιλλώμενοι· ἐφ' ᾧ καὶ σχῆμα σεμνότητος ἐξωθεν αἰεὶ τυγχάνουσι περικειμένοι, μέγα μὲν ἐπὶ ταῖς τῶν προγόνων λεγομέναις εὐγενείαις, εἴτω εἴη τοῦτο, φρονοῦντες· τῇ δὲ κεφαλῇ μικροῦ δεῖν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς τὸν οὐρανὸν προσαράσσοντες, αὐταῖς πνεύμασι μεταξὺ πού τῶν νεφελῶν, ὥσπερ οἱ Βοριάδες, τῷ τύφῳ μονοῦ συμφερόμενοι τοιοῦτοι δὲ ὄντες, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἑαυτοῖς ἅπαντα πράττοντες, φιλόπονοι γίνονται, καὶ τῶν ἰδίων ἐπιμελεῖς, τοῦτε καλοῦ πανταχοῦ ἀντεχόμενοι, καὶ τὴν ἐν λόγοις σεμνότητα περὶ πλείους ποιοῦμενοι, τῷ τε βαδίσματι καὶ τῇ περὶ τὸν ἱματισμὸν κοσμιότητι ταῦτα πάντα προσμαρτυροῦντες.

§. νς' Ὅδ' αὖ φιλήδονος, ἅτε δὴ ταῖς ἐκ τῶν αἰσθήσεων ὅτι μάλιστα βουκόμενος τέρψει, τῆς γ' ἐκ τῆς φαντασίας ἐκατέρωθεν τοῦ χρόνου παραφορᾶς ἐλεύθερος γίνεσθαι· πάντοις δὲ καὶ φροντίσι

καὶ ὅτι ποτε ἀντίκειται τῷ ἡδύνοντι, πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν δυσχέρειαν· χρημάτων δὲ τσοῦτον φροντίζει, ὅσον μόνον ἑαυτῷ ἀφορμὴν κεκτῆσθαι πρὸς ἡδονὴν, τιμῆς μὲν καὶ δόξης καταφρονῶν, ἐν ἀσελγείαις δὲ καὶ ἀσωτείαις προκαλινδούμενος, μύρων τ' ἀπόζων, καὶ περὶ θεάματα καὶ ἀκούσματα τὰ γε πρὸς ἡδονὴν διατρέβων, ἔκ τε λουτροῦ λιπαρὸς προῖων, καὶ καλλωπιστῆς λεπταῖς ταῖς ἐσθῆσι διὰ πάντων σοβῶν· τὰ μὲν πρὸς θεὸν χλιαρὸς, καὶ ὅσον μόνον τὴν φαντασίαν καὶ αἴσθησιν ἐπιτέρπειν, τοῖς ἐκ τῆς μουσικῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς μάλιστα κηλούμενος ἀσματίοις· τὰ δὲ πρὸς ἄλλους πρόχειρος μὲν εἰς φιλίαν, ἀβέβαιος δὲ, θρασέως μὲν χωρῶν ἐπ' αὐτήν, θᾶπτον δὲ διαρρήγνυμένος, ὑπὸ τῆς τυχούσης ἡδονῆς εὐθύς παρενηνεγμένος· πρὸς δ' αὖ τοὺς προὔχοντας, αἰεὶ θεραπευτικός· πρὸς δὲ τοὺς ὁμοίους, ὁμιλητικός· πρὸς δὲ τοὺς ἥττους, συγγνωμονικός· τὰ δ' αὖ πάλιν πρὸς ἑαυτὸν, φεύγειν μὲν αἰεὶ τὸ πονεῖν, ἀνδραποδωδῶς δὲ τοῖς τὴν φαντασίαν καὶ αἴσθησιν ἐπιτέρπουσιν ἔπεσθαι βούλεται, βραχὺ μὲν φροντίζων σεμνότητος, τεθρυμμένην δὲ τῷ θαθίσματι λίαν τὴν περιφορὰν ἐνδεικνύμενος, καὶ ῥᾶσα παντὸς μᾶλλον πρὸς τὸ ψεύδεσθαι ῥέπων· ἔστι δ' οὖν πολυειδῆς οὗτος· ἔστι γὰρ αὐτῶν, ὅστις μὲν ἂν τὰ τῆς Ἀφροδίτης ὄργια περὶ πολλοῦ τυγχάνη ποιούμενος, ἐν ἀσωτείαις προκαλινδούμενος· ὅς δ' ἂν τῇ γαστρὶ ὀρίζῃ τὴν ἡδονὴν, ἐν βρώμασι καὶ πόμασιν ἐκβακχεύων· εἶδέ τις, ἐφ' ᾧ ἐπιτέρπειν τὴν θέαν μόνον ταῖς τοιαύταις καταχρῆται περιεργείαις, οὗτος φιλοθεάμονι μᾶλλον καὶ φιλοκάλῳ δοκεῖ εἰκέναι, καὶ οὐ πάνυ τι ἂν εἴη μεμπτός.

§. νζ'. Ὁ δὲ φιλάργυρος αὐθις χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, κειμηλίων τε πολυτελῶν, γῆς τε, καὶ βοσκημάτων, καὶ συνοικιῶν, καὶ ὅθεν ἂν χρυσὸς ἐπιβρῆ ἔσιν ἐρασιῆς· διὸ φροντῖδων ἀνάπλεως, αὐχημῆρὸς τε καὶ σκυθρωπὸς ἰδεῖν, οὐδὲν οὔτε γονέας, οὔτε παῖδας, οὔτε πατρίδα φιλῶν ὡς τὰ χρήματα, ἀρπακτικὸν αἰεὶ βλέπων, καὶ τοὺς δακτύλους ἔποκινῶν, τὰ θ' ὑπάρχοντα θεωρῶν καὶ τὰ μέλλοντα αἰεὶ προσγενήσεσθαι λογιζόμενος· διὸ φειδωλὸς κἂν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἐστὶν ἀναλωσαι· πρὸς δ' οὖν τὰς ἡδονὰς ὑπεροπτικῶς λίαν ἔχει, ἐν αἷς ἂν μάλιστα

δεητι ἀναλώσασιν· δόξης δὲ οὐ τοσοῦτόν ἐστιν ἐραστῆς, πλὴν εἰ μὴ τινος·
 ἐκεῖθεν ὑσφραίνονται κέρδους· Ἐντεῦθεν ἄρα καὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖον θε-
 ραπειῆς τοῦτο τέλος τά γε πολλὰ ποιεῖται, ἐξωτερικῶς αὐτῇ μάλ-
 λον καὶ δεισιδαιμόνως προσκείμενος· τὰ δὲ πρὸς ἄλλους αἰεὶ φθονε-
 ρός, καὶ δύσκολος, φιλίαν μὲν, ὅθεν ἂν μηδὲν προσγένηται κέρδος,
 οὐδεμίαν πρὸςθεύων· τῶν δὲ τοῖς ἀνθρώποις καθηκόντων ὀλιγωρῶν·
 καὶ ἀχθόμενος μὲν τοῖς κρείττοσι, φθονῶν δὲ τοῖς ὁμοίοις, τοὺς δὲ
 ἥττους πρὸς τῷ μηδέποτ' αὐτοῖς χάριν ἡντινοῦν κατατίθεσθαι, καὶ
 + ἀδικία ἑαυτοῦ ἀπαλλάττων· περὶ οὗ καὶ Πλούταρχος, οὔτε παρὰ νε-
 κροῦ, φησὶν, ὁμιλίαν, οὔτε παρὰ φιλαργύρου χάριν δεῖν ἐπιζητεῖν· πρὸς
 δὲ τούτοις οὔτε πρὸς ἑαυτὸν ἀπέχεται τοῦ μὴ ἄδικος εἶναι, αὐτῇ τῇ
 φήσει ἀντιπαλαίω ἀεὶ, πόνους θ' ὑπερβάλλουσιν ἀπαγχόμενος, καὶ
 ταῖς ἄνω καὶ κάτω ὅτε μὲν πορείαις, ὅτε δὲ φροντίσι κοπτόμενος·
 διὸ ἀπειροκόλον καὶ βδελυρὸν μετέρχεται βίον, γλίσχρως σιτούμε-
 νος, πενιχρῶς τε περιεσχλμένος, καὶ ἐπιτρόχῳ καὶ κατεσπαιμένῳ
 τῷ βυθίσματι προΐων, τοῖς τ' ἄλλοις καὶ ἑαυτῷ ἀπαρέσκειν (*), ἐξ-
 ὄν τὴν τῆς ψυχῆς εὐπτότητον περὶ τὴν κτῆσιν ὑπεμφαίνει ἐπιθυ-
 μίαν. (**).

(*) Μυρία μὲν τῆς κακίας τὰ εἶδη, ἐν δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἐκ τῆ ἀπαρέσκειν· γί-
 νεται δὲ τοῦτο ἢ τε τῆς ψυχικῆς ἀκρασίας, καὶ τῶν ἀτόλμων ἐπιθυμιῶν, ἢ οὐκ εὐ-
 τυχῶν· μὴ τολμώντες γάρ, ὅσων ἐπιθυμοῦσιν, ἢ μὴ ἐπιτυγχάνοντες, καὶ ἐκπίσιν ὅλως
 αἰρόμενοι, ἄρσονται αἰεὶ καὶ εὐμετάβλητοι διατελοῦσιν, ὅπερ ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τοῖς
 τῶν ἰδίων ἐπιθυμιῶν ἐξηρητημένοι· διὰ βίου γὰρ οὗτοι μετέωροι, καὶ τὰ ἄπειμα καὶ δυ-
 σχερῆ ἑαυτοῖς ὑποτίθενται καὶ συλλέγονται· οὐς, ἀβραβεύτων αὐτοῖς γενομένων τῶν
 πόνων, ἀλυσιτελὲς βασανίζει αἰσχύνη, οὐδ' ἀλγούσι, διότι φαῦλα προείλοντο, ἀλλ' ὅτι
 ἀπέτυχον· τότε δὲ αὐτοὺς καὶ τῶν πεπραγμένων, μεταμέλεια συνέχει, καὶ τῶν ἀραξέων
 ὄκνος, ὅτε κατὰ τὴν ψυχὴν ἐκείνος σάλος, μὴ ἔχουσιν ἐφικέσθαι ἐπὶ τὸ πέρασ, (οὐδὲ
 γὰρ κρατῆσαι, οὐδὲ τυχεῖν τῶν ἰδίων ἐπιθυμιῶν ἔχουσιν) ἢ τε τοῦ βίου παράτασις, θρα-
 χεῖα ὑποφαινόμενη, καὶ ἢ ἐφ' αἷς ἀπέγνωσαν ἐπιθυμίαις ἐβλινμένη τῇ ψυχῇ αὐτῶν
 νάρκη καὶ ἀμηχανία, αὐτοὺς ὑφαρπάζει. Λίν. Ἠθ. σξ'.

(**) Μέτιθί μοι τὸν τρίτον τὸν περὶ εὐδαιμονίας μου λόγον ἐν τῷ Σοφιστῇ, καὶ τοὺς ἐν
 τῷ Σωκρατικῷ Λίσχην μοι Κοσμοκράταρας, ἵν' ἔχῃς ἐκεῖθεν λαμπροτέρους κἀκασιμα-
 τέρους ἀνακλέξασθαι τοὺς τῶν κακῶν τουτωνῆ χαρακτήρας.

+ ὁσοῦν ἐκεῖ ἀφ' ὧν ἀφαιρῶν

§. νή. Οὗτοι τοίνυν οἱ τοῦ φιλοδόξου, φιληδόνου, καὶ φιλαργύρου εἰς ἰσὺς χαρακτῆρες· ὧν ἄλλος, ἄλλου οὐδὲίς ἀνεκτότερος· Ἔοικεν δ' οὖν ὁ φιλάργυρος χαλεπώτερός τε καὶ ἐδελυρώτερος εἶναι, ὡς ἥκιστα συνάδων τῷ κοινωνικῷ βίῳ, εἴπη ἀμίκτως τῶν ἄλλων ἔχοι· οὐ γὰρ ἂν εὖροι τις οὐδένα τῶν εἰρημένων ἀμικτον οὔτε τῶν ἄλλων πάμπαν, ἀλλὰ καθάπερ τῶν κράσεων, ἐξ ὧν πηγάζει πρῶτως τὰ πάθη (γ'), ἀμίκτως τῷ οὐκ ἔστιν εὐρεῖν οὐδεμίαν ἐνοῦσαν (ιη'. ιθ'), οὕτω καὶ κακίαν ἐτέρας κακίας ἀμέτοχον χαλεπὴν ἐνυπάρχειν· καὶ τοῦτ' ἐστίν, ἡ μῖξις, δι' ἣν χαλεπῶς ἂν τοὺς χαρακτῆρας διαγιγνώσκοιμεν· ὡσπερ γὰρ ταῖς κράσεσιν, οὕτω καὶ ταῖς ἐξ αὐτῶν πηγάζουσαις κακίαις πολλοὶ τινες ἐνορῶνται βαθμοί. (*)

§. νθ'. Οὐχ ἥττον δὲ πρὸς ταῦτα συμβάλλεται καὶ ἡ φιλαυτία πάθος καὶ τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ὀλεθριώτατον· καὶ τοι τὸ ἑαυτὸν ἕκαστον ἀγαπᾶν φύσει γ' ἄπασιν ἐνυπάρχει καὶ σωτήριόν ἐστι, πρὸς τε τὰ ἀγαθὰ ἀγωγὸν, καὶ τῶν κακῶν γιγνόμενον ἀποτρόπαιον· μέχρις ἂν ἐντὸς τῶν ὅρων τυγχάνῃ σωζόμενον· πρὸς τε γὰρ τὸ συντηρεῖσθαι ἡμᾶς ἀφορᾷ, καὶ τὸ τελειοῦσθαι· σπεύδει περιποιεῖν, ὧν μὲν ἡμῖν δεῖ πρὸς τὸ ζῆν, προθύμως φροντίζοντας, καὶ τὰ βλαπτικὰ ἀποφεύγοντας, τῶν δὲ πρὸς τὴν τοῦ ἀμφοτέρου τελειότητα καὶ βελτίωσιν συντεινόντων ἐπιμελουμένους· εἶεν δ' ἂν μάλιστα τελειωτικὰ κατὰ γε τὸ γενικώτερον, ἀσκήσις μὲν τῷ σώματι, παιδεία δὲ τῇ ψυχῇ· Ἐπειδὴν ὁμως τις ὑπερβάθμιον αἶρη πόδα, καὶ ἔξω τῶν ὅρων γενόμενος, πέρα τοῦ δικαίου φιλεῖ ἑαυτὸν, τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς φιλαυτίαν μετέβαλε, καὶ τὸ ἐκ φύσεως πρὸς συντήρησιν δῶρον εἰς δὴ λητήριον κατὰ τῆς φύσεως μετεσκεύασεν· ἀνάγκη γὰρ τὸν τοῦ πάθους τουτουῦ ἠττηθέντα, ἐνὶ γοῦν οἰφδῆποτε τῶν τριῶν ἀλαστῶρων ἐκεῖνων γενέσθαι ἀλώσιμον (γ'), ἔνθα τὶ τῶν κακῶν ὁ ἀλούς οὐχὶ πείσεται, ταῖς ἀνωμάλαις αὐτοῦ τῶν φαντασιῶν συμφερόμενος· ποίαις

(*) Οὕτως ἀμέλει μειμιγμένη τῇ ἡδονῇ ἢ φιλοτιμία, πολλάκις τῆς ἀρετῆς τὸ πρόσχημα ὑποδέεται, τῆς μὲν φιλοτιμίας τὴν ἡδονὴν, τῆς δὲ ἡδονῆς τὴν φιλοτιμίαν εἰς μετριότητα ἀνακαλοῦσας. Διγ. Ηθ. υἱέ. σημ.

δὲ καὶ πίσχισ οἱ τοιοῦτοι ταῖς τῆς συνειδήσεως μάσιζιν οὐ κακὸνται, τὰς σφῶν αὐτῶν πράξεις τῷ ὀρθῷ λόγῳ καὶ τῷ καθήκοντι συνειδότες ἀντιβαίνουσας; Εἰ δ' αὖ ὑποθίημεν, μὴ ἂν τὸν νοῦν αὐτῶν ἐφ' ἑαυτὸν δύνασθαι σρέφασθαι, ἀλλὰ τὴν συνειδήσιν ἀπονενεκρῶσθαι παντᾶπασι, τί ἂν εἴη αὐτοῖς τοσοῦτον ἀξιόχρεων, ὥστε τὴν τῆς δόξης, ἢ τοῦ πλούτου, ἢ τῆς ἡδονῆς δίψαν ἱκανῶς ἀποσβέσαν, οἴασθιν εὐδαιμονίας ἐκεῖθεν κοινωνοὺς αὐτοὺς ἀπεργάσασθαι; οὐ γὰρ ἂν εἴποις εὐδαίμονας, ὧν ἡ ὄρεξις ἢ οὐδέπω ἐμπέπλησται, ἢ εἰς ναυτίαν περιτίσεται τελευτῶσα τῷ κόρῳ· ὁ δὲ πάντων ἀνιαρώτατον· νῦν μὲν γὰρ, καίτοι τῆς ψυχῆς τοιοῦτοι καὶ τηλικούτοις κακοῖς ὑπερκλυζομένης, ἀλλ' οὐκ ἂν συνειδέειν οἷγε πλεῖστοι συνεχόμενοι τούτοις· οὐδ' ἂν πεισθεῖεν βραδίως ἀθλιώτατοι εἶναι· τοῦ δὲ θανάτου πόθ' ὕστερον αὐτοῖς ἐπιστάντος, καὶ οἷς αὐτοὶ ἦσαν, ὡς βεβαίους ἀγαθοῖς οὔσι, προσκείμενοι, ἀφαιροῦντος αὐτοὺς, τότε δὴ τότε μηκέτι πιστεῦοντες, ἀλλ' αὐτοῖς ἐπιβλέποντες ὀφθαλμοῖς, οἷα πεπράχασι, καὶ οἷα αὐτοὺς περιμένει, τίνες ἂν γένοιτο ὀρῶντες ἑαυτοὺς πάσης ὑγιῶς παραμυθίας ἐσερρημένους, τῶν μὲν πυχρόντων ἀφαιρουμένων, τῶν δὲ μελλόντων δεδιττομένων; ὦ, οἷα ἀληθῶς τούτοις τὰ τῆς ψυχῆς κολασήρια! (*)

Ὅπως ἂν τις βουλήν ἐπανορθώσεως λάβῃ.

§. ἔ'. Ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἴσμεν τὸν ἄνθρωπον συνιστάμενον· διττὰς ἄρα καὶ τὰς νόσους αὐτῆ, τὰς προσηκούσας ἑκατέρῳ, συμβαίνειν, καὶ τοῦτο πείρα μανθάνομεν· ἀλλὰ τὰς μὲν σωματικὰς ὅπως δεῖ θεραπεύειν, οὐδὲν ἐστὶ μαθεῖν δυσχερές, διαίτη χρωμένους τε τῇ προσηκούσῃ, καὶ τῶν σιτίων προσφερομένους τὰ εὐπεπτότερα, καὶ εἴτις καὶ παρὰ τῶν ἰατρῶν ὄνησις, μηδὲ ταύτης ὀλιγορῶντας, φάρμακά τε προσφερομένους, καὶ παραγγέλματα δεχομένους πρὸς

(*) Τί δήποθ' οἱ μὲν τίνες τῶν ἀνθρώπων βραδίως, οἱ δὲ καὶ πάνυ χαλεπῶς τὴν ἐπὶ τὸν θάνατον ἄγονται, εἴρηται ἡμῖν ἱκανῶς ἐν τῷ Κοσμοκράτορες. Αἰσχ. σελ. 115.

ταχεῖαν ἐπανάληψιν τῆς πρεσβίσεως τῶν μακάρων ὑγείας· τὸ δὲ λαθεῖν βουλὴν τοῦ φυγεῖν τὰς κακίας, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ὑγείαν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐπανορθώσασθαι νόσων, τοῦτο δοκεῖ δυσχερέστατον, καὶ μάλιττα τοῖς τοῦ σώματος μὲν πλείστην πεποιημένοις φροντίδα, τῆς δὲ ψυχῆς οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν πρόνοιαν ποιουμένοις· Δεῖ δὴ ἐπιχειρημάτων ἡμῖν, δι' ὧν ἐγεροῦμεν τὴν ψυχὴν, τὴν οὕτω ταῖς κακίαις ὑποβρύχιον γεγонуῖαν εἰς τὸ τοιαύτης αὐτὴν ἐπιλαθέσθαι προθέσεως, ὥστ' ἐν οἷς ἐστὶν ἑαυτὴν ἐξετάσασαν, ῥαδίως ἐθελῆσαι καὶ τῶν νόσων ἀπαλλαγῆναι.

§. ζά. Πρῶτον τοίνυν ἔσω ἡμῖν αὐτὴ ἡ συνείδησις· ἥτις οὐδὲν ἔστιν, ἀλλ' ἡ ἐξέτασις αὐτῆς τῆς ψυχῆς, εἰ ἂ ἐφθη πράξασα, τῷ φυσικῷ νόμῳ, ἢ τῷ γραπτῷ τυγχάνοι συνάδοντα· νόμου γὰρ μὴ ὄντος, οὐδὲ συνείδησις εἶη· πρὸς τί γὰρ ἂν ἡ ψυχὴ, ἂ ἐπραξε παραβάλοι, ἴν' ἔχη διαγιγνώσκειν ἀγαθὸν καὶ κακόν; καὶ πῶς ἂν εἶεν ἠθικῶς πράξεις ἀγαθαί, ἢ φαῦλαι αἰ μὴ πρὸς κανόνα τὸν νόμον ἀπευθυνόμεναι; σύνισμεν γὰρ ἡμῖν αὐτοῖς, ἐφ' αἷς παράνομόν τι ἐσμὲν πεπραχότες, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως σφοδρῶς ἐλεγχόμενοι· τὸ δὲ πάθος τοῦτο καὶ οἱ ποιηταὶ ἀξίως δηλῶσαι βουλόμενοι, Ἐριννύας ἔπλασαν καὶ Ποινὰς, καὶ ἄλλα τοῖς ἐξαμαρτάνουσι παριστάμενα δείματα· τί γὰρ τὸν Ὀρέστην ἐδίωκε; τί δὲ καὶ Ἀλκμαίωνα εἰς εὖρεσιν γῆς ἐπλάνα, ἐν ἧ κατακίχησεν, ἢ ἡ συνείδησις; Ἐντεῦθεν ἄρ' οὐδὲν ἂν εἶη συνείδησις, ἢ τοῦτ' αὐτὸ ὁ συλλογισμὸς· οὐ ἐν μὲν τῇ μεῖζονι ὁ νόμος ἐστίν· ἐν δὲ τῇ ἐλάσσονι, τὸ ἔργον αὐτὸ, περὶ οὗ ἡμῖν ἡ ἐξέτασις· ἐν δὲ τῷ συμπεράσματι, ἢ γνώμη αὐτὴ ἀπαντᾷ. (Αἴν. ιη.) οἶον, βουλόμενος κακῶς ποιῆσαί τινα, ὀφείλω πρῶτον συλλογίσασθαι οὕτω,

Τὸ κακῶς ποιεῖν τινα κωλύει ὁ νόμος,

Ἀλλ' ἐγὼ βούλομαι τοῦτο πράξαι,

Ἐγὼ ἄρα ἐναντία βαίνω τῷ νόμῳ.

κάντεῦθεν συνάγω, ὡς οὐδὲν οὐδένα οὐδεμιᾶ προφάσει κακῶς δεῖ ποιεῖν· συλλογιζόμεθα δὲ οὕτω περὶ τῶν παρεληλυθότων καὶ τῶν

μελλόντων, τῶν μὲν, πρὸς ἐπανόρθωσιν ἡμῶν αὐτῶν, ἀφ' ὧν κακῶς
τινα πεποιήκαμεν· τῶν δὲ, πρὸς ἀποφυγὴν, ὧν ἂν μέλλωμεν πρά-
ξειν· καὶ τοῦ μὲν δευτέρου παράδειγμα εἶρηται· τοῦ δὲ πρώτου
ἔσαι τοδί.

Ὁ νόμος φησὶν, ὃ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσης,
Ἄλλ' ἐγὼ, ὃ μισῶ, πολλάκις ἐτέρους ἐποίησα,
Ἐγὼ ἄρα ἐναντία τῷ νόμῳ ἔπραξα.

εἶθ' οὕτως ἐπαναλαβὼν εἰς μείζονα πρότασιν τὸ συμπέρασμα τοῦτο,
ἐπισυλλογίζομαι αὖθις ὡδί.

Ὁ ἐναντία τῷ νόμῳ πράξας ὑπόδικός ἐστι τοῖς ἐκ τοῦ νόμου
ἐπιτιμίοις,

Ἐγὼ δὲ συνοῖδα ἐναντία τῷ νόμῳ πράξας,

Ἐγὼ ἄρα ὑπεύθυνος εἰμὶ τοῖς ἐκ τοῦ νόμου ἐπιτιμίοις.

Οὕτως οὖν τὰς ἑαυτῆς πράξεις παραβάλλουσα ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν
νόμον, αἱ μὲν ἂν ἐκείνῳ συνάδωσι, ταύτας ἀγαθὰς εἶναι κρίνει· αἱ
δ' ἂν ἀπάδωσι, φαύλας· διαγνοῦσα δὲ ταῦθ' οὕτω καὶ διακρίνουσα,
αὐτὴ ἑαυτὴν παραχρῆμα διεγερεῖ πρὸς μὲν τὰ σπεύδειν, ἀπὸ δὲ τῶν
ἀπέχεσθαι. (*)

§. ζβ'. Οὕτω τὸ πρῶτον συνειδυῖα ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ τῷ νόμῳ,
εἰ οὕτω τύχοι, σαφῶς ἀντιβαίνουσαν· τὸν δὲ νόμῳ ἀντιβαίνον-
τα, αὐτῇ τῇ τοῦ θεοῦ, ὡς τοῦ νόμου δοτῆρος, θελήσει οὐχ
ἦττον ἐναντιούμενον, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐντεῦθεν διεγερεῖ ἑαυτὴν
εἰς τὸ καταμαθεῖν, οἷ κεχώρηκεν ἀθλιότητος· ὁ γὰρ θεὸς διαφόρως
πλάσας τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὰ κτήνη, τῷ ὀρθῷ καθοπλίσας λόγῳ,
διαφόρως καὶ τὸ ζῆν πρὸς ἐκεῖνα μετέρχεσθαι προσεπέταξε, τῷ ὀρθῷ

(*) Διττὴ δὲ τις φέρεται παρὰ φιλοσόφους ἡ Συνειδήσις αὕτη· εἰ μὲν γὰρ τις δια-
λευκανοί τι καὶ ἀποδεικνύοι, οὕτω συλλογίζομενος, βεβία ἐστὶν ἡ συνειδήσις· εἰ δὲ
τι ὀποτέρᾳ τῶν προκειμένων ἐνυπολαμβάνει ἀμφίβολον, ἀμφίβολος ἦκουσε· καθ' ἧς ὀρθῶς
παρακλεῖνται οἱ σοφοὶ μὴ δεῖν ἐγχειρεῖν. Δὶν. αὐτοῦ.

λόγῳ αἰεὶ καὶ τῷ νόμῳ, ὃ ἐστὶ τῆ αὐτοῦ θελήσει, ἐπόμενον, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς ἀλόγοις τῶν ἐπιθυμιῶν ὑποκείμενον· τῆ τῆς θελήσεως μετὰ λόγου ἐλευθερία, ἀλλ' οὐχὶ τῆ ὀρμῇ ἀνελευθέρως χρώμενον ὡς ἐκεῖνα· (Μεταφ' ξή—οβ'.) τὸ γὰρ ἐκτραπήναι τοῦ νόμου αὐτῆς τῆς τοῦ θεοῦ θελήσεώς ἐστὶν ἐκτραπέσθαι· ὁ δὲ ταῦτα πράττων οὐκ ἔσθ' ὅπως μὴ οὐχὶ τῆ ἐσχάτῃ περιστῆ ἀθλιότητι, τοῦ θεοῦ πανταχοῦ παρόντος, καὶ τὰ πάντα εἰδότης, καὶ οὕτω δικαίου ὄντος, ὡς' ἀδύνατον μὴ οὐχὶ ἀξία μετελθεῖν τιμωρία τοὺς γε τοὺς ἐκ τοῦ παραβαίνοντος νόμους· Ταῦτά φημι καταμαθοῦσα ἐκ τῆς συνειδήσεως ἢ ψυχῆ, ἐκοῦσα ἀέκουσα ἐπιθυμήσει ποτὲ τῶν κακῶν ἀπαλλαγῆναι.

§. ξγ. Εἴθ' οἱ τοῖς πάθεσιν ὑποβρύχιοι τί τοσοῦτον ἐκ τούτων βέβαιον ἔξουσιν; ὁ γὰρ ταῖς ἑαυτοῦ προσκείμενος ἡδοναῖς τίποτε διαρκὲς ἀπὸ τούτων ἀποίσεται, ὧν ἡ τέρψις ἀρχὴ λύτης μάλιστα γίγνεται, τῶν πραγμάτων, ἐξ ὧν ἡ ἡδονή, ταχέως μαραινομένων, καὶ τελέως ἀφανιζομένων; πόσα δὲ προπονοῦσιν οἱ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῆς ἐπισπεύδοντες; μεθ' ὅσης δ' ὀδύνης, ἥτοι παρουσίας αὐτῆς, ναυτιῶσι τῷ κόρῳ, ἢ ἀποικομένης, λυποῦνται τῷ πόθῳ; καὶ οὐ μόνον ἡ ἡδονὴ τοιαύτη ἐστὶ, τῆς δὲ τιμῆς, πρὸς ἣν κεχῆνασιν ἕτεροι, μετριώτερόν ἐστὶ τὸ κακόν, ἀλλ' ὅσον ἐκείνη βραχεῖα, τοσοῦτον αὕτη μᾶλλον τοὺς ὑπ' αὐτῆς κατεχομένους λυμαίνεται· εἰσελθὼν γὰρ εἰς ἀρχεῖά πη, ἔνθα τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπτοημένοις αἱ τιμαὶ ἀπονέμονται, εἴση σαφῶς ὅσῳ μὲν πόνῳ πορίζονται, ὅση δὲ τῆ ὀδύνη αὐταὶ ἐκπνέουσιν. Ὁμοίως δὲ ἐξαπατῶνται καὶ οἱ τῷ πλούτῳ ἀγλαϊζόμενοι· τί γὰρ ὁ τὰ πλείω κεκτημένος παρὰ τοῦτο μακαριώτερος; μῶν εὐθυμότερον, ἢ ἡδίω βίον διάγουσιν οἱ τοιοῦτοι τῶν τοῖς ὑπάρχουσιν ἀρκουμένων; (*) τί δ' οὐχὶ καὶ ποιῶσι, καὶ ποίῳ οὐ κατέχονται πόνῳ, ταῖς ἄνω καὶ κάτω πορείαις κοπτόμενοι, καὶ

(*) Ἐν τῇ τῶν Ἀθηνῶν πολιιορκίᾳ μόνος ὁ Σωκράτης, τῶν ἄλλων ἀπορούντων ἀπάντων καὶ ἀθυμούντων, οὐχ ἦπτον, ἢ ὅτε εὐδαιμόνει ἢ πάλις, εὐθύμως διῆγεν· οἱ μὲν γὰρ τὰς εὐπαθείας ἐπορίζοντο πολυτελεῖς ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ὁ δὲ ἐκ τῆς ψυχῆς ἀνευ τῆς διαπάνης ἡδέως ἐκείνων ἐμχανᾶτο· Ξενοφ. Ἀπολ.

ταῖς συνεχέσει φροντίσι ταλαιπωρούμενοι; ποίαις δὲ οὐκ ἀπάγχονται ἐφ' ᾧ τὰ παρόντα ἐπαυξέειν, ἢ, ὃ καὶ μᾶλλον, μήτι τούτων ἀπόληται; ἡ δὲ ἀπώλεια αὕτη ἀπωλείας αὐτοῖς αἰτία μάλιστα γένηται; πολλοὺς γὰρ ἡ τῶν ὑπαρχόντων ἀποβολὴ εἰς ἀπόγνωσιν περιέστησεν ὃ τῆς ἀθλιότητος! Ἄλλ' ὦ ψυχῆ, γενοῦ σεαυτῆς, καὶ πείθου τῷ λόγῳ, καὶ τῇ ἀγαθῇ συνειδήσει· καὶ καταμαθοῦσα, οἷ τῶν κακῶν ἐχώρησας, παλινδρόμησον, καὶ σύντεινον σεαυτὴν πρὸς τὸ μέλλον· ὁ θάνατος πάρεσιν ἐπὶ θύραις· ἐγὼ δὲ παραχρῆμα ἀκολουθήσω κελεύοντι τὰ δὲ ἀγαθὰ, περὶ ἃ τοσοῦτον περιεπτόημαι χρόνον, ταῦτα πάντα καταλείψω ὀπίσω· ἐς δὲ τοῦπιόν κρίσις προσδοκωμένη, καὶ τῶν βεβιωμένων ἐξέτασις· καὶ κριτῆς ἀδέκαστος αὐτὸς ὁ Θεός. Ταῦτα τοίνυν εἴτις ἐκ συνειδήσεως οὕτω σκέψοιτο περὶ ἑαυτοῦ, ἕξει πρῶτον καὶ ἰκανὸν ἐπιχείρημα, δι' οὗ οἷός τ' ἂν εἴη πείσαι τὴν ψυχὴν τραπέσθαι τὴν ἐπ' ἀρετὴν.

§. ζδ'. Δεύτερον δὲ ῥαδίως ἂν τις τῆς προθέσεως ἐπιλάβοιτο ταύτης, εἰ ὅσα ἀγαθὰ αὐτὸν περιμένει λογίζοιτο· καθάπερ γὰρ τοῖς κακῶς βεβιωκόσιν ἀναπόδρασα ἐπίκειται ἐν τῷ μέλλοντι τὰπιτίμια, ἢ ἐνταῦθα, ὡς ἐξ ὧν ἔπραξάν ἐσιν εἰκάσαι, ἢ μετὰ ταῦτα, ὡς ἐν ἱεροῖς ἐκπαιδευόμεθα τοῦτο λόγοις· οὕτω καὶ τοῖς ὅσιον βίον διάγουσι τῶν ἀρρήτων βεβαία ἐσὶν ἀπόλαυσις· ὃ οὐδὲν, ἢ αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεός· ᾧ ὡς ὑπερτάτῳ τῶν ἀγαθῶν πᾶσα ἐνυπάρχει ἡ εὐδαιμονία (ἐ.), ταῦτα δὴ λογιζομένη ἡ ψυχῆ, εἰ μὲν τυγχάνοι ἐτι ταῖς κακίαις κατεχομένη, παραχρῆμα πρύμναν κρούσεται, ἐπισπεύδουσα πρὸς τὴν ἀπὸ τούτων ἀπαλλαγὴν· εἰ δὲ ἐλευθέρα εἴη, τὴν ἑαυτῆς αὐτως ἀθωότητα συνειδυῖα, ἐν ἡσυχίᾳ διατελέσει, μηκέτι φροντίσιν, ἢ θορύβοις, ἢ ἄλλῳ τῷ πάθει ταραττομένη. ἀλλὰ κἀνταῦθα τῆς δυνατῆς ἐπαπολαύει εὐδαιμονίας, καὶ τὰ μέλλοντα ἐκ τῶν παρόντων τεκμαιρομένη, ἀρρήτῳ ἤδεται λόγῳ.

§. ζε'. Τρίτον δὲ, καὶ ἐν ἱεροῖς λόγοις τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα τηρεῖν προσετάχμεθα· οἱ γὰρ τὴν τῶν παιδῶν ἀθωότητα μὴ κησάμενοι, οὗτοι τῆς τῶν οὐρανῶν ἀπεκλείσθησαν βασιλείας· Θεῶ δ' ἐντελλομένῳ τίς μὴ θελήσειεν ὑπακούειν, καὶ ταῦτ' ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ

συμφέροντι κελευόμενος; τίς δὲ καὶ οὐ πείσεται ἰατρῶ, εὖ φρονῶν, σωτήρια προσφέροντι φάρμακα; ὁμοίως γὰρ ἑκατέρωθεν ἑκατέρω ἐκ μὲν τοῦ, τῆ ψυχῆ· ἐκ δὲ τοῦ, τῷ σώματι ὁ αὐτὸς ἐπίκειται κίνδυνος· ἔρχεται γὰρ, φησὶν, ἡ ὄργη τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· Οὕτως οὖν κἀντεῦθεν ἐξετάσασα ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, ἐπιθυμήσειεν ἂν οὐχ ἥττον σωτηρίας τυχεῖν.

§. ξς'. Τῆς δὲ προθέσεως ταύτης καθάπαξ ἐπιλαβομένου, χρὴ σκοπεῖν, ὅπως τάχιον ἐπὶ τὴν ἐπανόρθωσιν σπεύσομεν· δεῖ γὰρ ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἀγαθὴν βουλήν εὐθύς ἄπτεσθαι τοῦ ἔργου, πρὶν ἂν τὰ τε πάθη καὶ αἱ κλίσεις εἰς ἦθη, ἃ δευτέρα φύσις πέφυκε γίνεσθαι, ταῖς συνεχέσιν ἐπαναλήψεσι μεταβάλλωσιν (ιβ'). Εἰθ' ὅσον εἰς ἕτερον ἀναβαλλοίμεθα χρόνον τὴν πράξιν, τοσοῦτον ἡμῖν δόξει τὸ τῆς ἐπανορθώσεως δυσχερές· οἱ γὰρ ταχέως ἐπιχειροῦτες τοῖς πράγμασι, ῥᾶον ἂν αὐτὰ ἀπεργάζοντο, ἀνακουφιζομένου τῆ προθυμίας τοῦ πόνου παρὰ πολὺ. οὐ γὰρ διάφορον πάσχουσιν οἱ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπανόρθωσιν ὑπερθέμενοι, ἢ οἱ νοσοῦντες τὴν τῆς ἑαυτῶν ὑγείας ἐπίσκεψιν εἰς ἕτερον ἀναθέμενοι χρόνον, μέχρις ἂν πρὸς αὐτῷ τῷ τέρματι γένωνται, ἤνικα οὐτ' ἰατροῦ οὐδεμίας, οὔτε φαρμάκων ὄνησις ἔσται.

§. ξζ'. Ἀρχομένους δὴποτε τοῦ ἐπανορθοῦσθαι, μηκέτι μηδ' ὅτιοῦν ἀνεῖναι τὸν τόνον, ἀλλ' ἐρρωμένως εἰς τέλος δεῖ κατέχειν τὴν πρόθεσιν· πολλὰ γὰρ μετὰξὺ παρεμπίπτειν συμβαίνει, χαλνῶσιν τῆ ψυχῆ προκαλούμενα· καθάπερ γὰρ οἱ πολλοῖς παραβαλλόμενοι κύμασιν, ἀθρόοι μὲν ἐμπίπτοντες τῷ ῥοθίῳ, καὶ οἷον ἐπαλαλάζαντες, ἀσφαλῶς πολλὰκις διέπλευσαν· ἐκλυθέντες δὲ, καὶ ἀποκνήσαντες, οὐ μόνον παλινδρομοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξωσθέντες ἀπώλοντο· οὕτω καὶ οἱ τὴν ἐπ' ἀρετὴν διαβαλεῖν προεσόμενοι, εἴγ' ἐν αὐτοῖς προσιμίοις ἔτι ἀποδειλιάσαντες πρὸς τὸν κάματον, τὴν πρόθεσιν ἀπορρίψαιαν, οὐ μόνον οὐκ ἂν οἰοίτε εἶεν προκύπτειν, ἀλλὰ καὶ

» Πολλοῖς διαύλοις κυμάτων φορούμενοι,

εἰς ταῦτά πάλιν τῆς ἀθλιότητος ἀφαρπάζονται βάραθρα, ἀφ' ὧν οὐκέτι οὐδεμίας αὐτοῖς ὑπολείπεται σωτηρία.

§. ζή. Ἐπειδὴν δ' ἐν τούτῳ γενώμεθα, καὶ τὴν ἐξ ὕψους δι' εὐχῆς ἐξαιτεῖσθαι βοήθειαν, οἷον φῶς τοῖς τριβείοις ἡμῶν αὐτῶν, καὶ λύχνον τοῖς ποσὶν ἐκεῖθεν δυναμένους εὑρέσθαι, οὐκ ὀλίγον συμβάλλεται πρὸς τὴν πρόθεσιν· φησὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγέσεται μεθ' ὃ καὶ ἐαυτοῖς ἀνακρίνειν, ἐν οἷς ἐσμὲν, καὶ ὅσον προκόπομεν καθ' ἑκάστην λῖαν λυσιτελήσει· πρὸς ὃ ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν τε θύραθεν καὶ τῶν ἔσω παρήνεσαν διεγείρεσθαι, καὶ δὴ καὶ Πυθαγόρας, ἀπάντων σοφώτερα ἐκεῖνα εἰπὼν·

- » Μὴθ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι,
- » Πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρεῖς ἑκάστον ἐπελθεῖν,
- » Πῆ παρέβην; τί δ' ἔβροξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;
- » Ἀρξάμενος δ' ἀπὸ τοῦ πρώτου, ἐπέξιθι· καὶ μετέπειτα·
- » Δεινὰ μὲν ἐκπρήξας, ἐπιπλήσσει· χρηστὰ δὲ, τέρπου·
- » Ταῦτα πόνει, ταῦτ' ἐκμελέτα, τούτων χρὴ ἔρᾶν σε,
- » Ταῦτά σε τῆς θείας ἀρετῆς εἰς ἴχνα θήσει·

Ὅς γὰρ ἂν ἀναβάσεις προφητικῶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ θέσθαι βούληται, τοῦτ' ὀφείλει καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκμελετᾶν· ἐκ γὰρ τούτων, οἷα ἡμῶν ἐσὶν ἢ προκοπὴ, καὶ ὅπως ἢ πρόθεσις ἔχει πρὸς αὔξησιν, ἢ καὶ μείωσιν, ῥᾶον διαγνωσθήσεται, ἢ χρυσὸς τῇ λυδίᾳ ἐντριβόμενος λίθῳ.

Περὶ τοῦ γινῶθαι σαυτόν.

§. ζθ'. Ἐπειδὴ δὲ τὸ οὕτως ἐαυτοῦς ἀνακρίνειν οὐδὲν ἐστίν, ἢ τοῦτ' αὐτὸ τὸ γινῶναι τινα ἐαυτόν, εἰ καὶ περὶ τούτου τινὰ διεξιόμεν, ὀνήσιμα πάντως ἐσόμεθα εἰρηκότες· μέγα γὰρ μάθημα τοῦτο καὶ λυσιτελέστατον τοῖς τὸν ἠθικὸν τοῦτον βίον ἀμέμπτως καὶ ἐσφαλῶς διαγαγεῖν δι' ἐφέσεως ἔχουσι· σωτηρίας γὰρ ἀρχὴ κατὰ τὸν εἰπόντα ἢ τοῦ πταισματος γινῶσις· ὁ δὲ ἀγνοῶν ἐαυτὸν ἀμυρόντα, πῶς ἂν ἀγαθῆς βουλῆς λάβοιτο πρὸς διόρθωσιν; καὶ ταῦτ' ὁ

ἐπὶ ταῖς ἑαυτοῦ κακίαις πολλάκις ἀμαθῶς σεμνυόμενος, καὶ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, προφητικῶς εἰπεῖν, ἐπαινούμενος; διὸ καὶ δικαίως ἀρίστην ὁδὸν εἶναι πρὸς εὐδαιμονίαν τὸ Γινῶθι σαυτὸν, οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἀπεφάναντο· ἤλικα γὰρ ἀκούομεν Ἀπόλλωνα ἐν τούτῳ τὴν εὐδαιμονίαν ὀρίσαι, μέγα τοῦτ' ἀγαθὸν καὶ ἕασις φιλοσοφίας ὁμολογεῖν εἰκότως ἀναγκαζόμεθα· ὅσον γὰρ ἂν τις ἀπολείπῃται τούτου, τοσοῦτον πλείοσι καὶ χείροσι κακοῖς περιπίπτειν ἀνάγκη.

§. ὁ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνέστηκεν ἄνθρωπος· διττὰ δὲ καὶ τὰ κακὰ, τὰ μὲν τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ τῷ σώματι ἐπιχειμένα ἴσμεν, διττὴ ἂν εἴη καὶ ἡ τοῦ Γινῶθι ταυτὸν θεωρία, ἑκατέρῳ τῷ μέρει ἢ προσανήκουσα· διὸ καίτοι τοῦ λόγου ἐνταῦθα τὴν τῆς ψυχῆς πάντως θηρώντος ὠφέλειαν, ἀλλὰ διὰ τὸ συμφυῆς, καὶ τὸ ὑπ' ἀλλήλων πολλάκις παθαίνεσθαι (Μεταφ. νθ'), οὐκ ἀξυντελὲς ἐν ἀμφοτέροις ἐν μέρει τὴν ἑαυτῶν ἐξετάζειν κατάστασιν. Λέγωμεν τοίνυν πρῶτον περὶ ψυχῆς, ὡς εἰκός.

§. σα. Ἴν' οὖν ἀκριβῶς τὴν ψυχὴν, ὅπως ἔχει, διαγινώσκωμεν, διττῶς αὐτὴν θεωρῶμεν, αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν ἀνακρίνοντας, καὶ πρὸς τὴν τῶν κτηνῶν παραβάλλοντες· καὶ πρῶτον μὲν κατὰ παραβολὴν οὕτως· ὡσάκις γὰρ ἂν τὸ ἀθάνατον αὐτῆς ἐννοῶμεν, τὴν πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων αὐτῆς ὑπεροχὴν παιδευόμεθα· ἀλλ' ὅσον ἐκείνων ψυχῇ ἀθανάτω διενηνόχαμεν, τοσοῦτον καὶ τοῖς ἔργοις αὐτῶν προσήκει δῖτασθαι· εἰδὲ μὴ, κακείνων αὐτῶν ἂν εἴημεν ἀθλιώτεροι· τὰ μὲν γὰρ πᾶν ὅτι δρᾶ, τοῦτο δρᾶ καθ' ὁρμὴν (Μεταφ. οβ'), ὁ δὲ ἄνθρωπος, τὴν τῆς οἰκείας ψυχῆς ἀξίαν ὑπεροχῶν, συγκατασπᾶ πολλάκις ἑαυτὸν πρὸς τὰ πάθη, καὶ τὰς ὀρέξεις, αἷς ἐκείνοις συκοινωνοῖ· (μδ') ἐφ' οἷς τις ἂν εὖ φρονῶν μὴ θρηνησείεν, ὀρῶν τὸ τιμιώτατον πλάσμα τοῦ θεοῦ πεποιημένον μὲν, ἵνα καὶ βίῳ καὶ ἡθει τῶν ἀλόγων ἀποχωρίζεται· αὐτὸ δὲ πρὸς τὰ καὶ λόγου καὶ ἡθους ἀμοιροῦντα ἀναξίως συγκατασπώμενον; διὸ καὶ ὁ Προφήτης προσφυῶς ὀδύρεται τὸν τοιοῦτον· Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε παρασυνεβλήθη δὲ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς.

§. οβ'. Δεύτερον δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς ἑαυτοὺς ἀνακρίνωμεν· καὶ πρῶτον πρὸς τίνα τῶν παθῶν ταῖς ἐπιθυμίαις μάλιστα ἐπιρρέπομεν, μήτι δόξης, μήτι ἡδονῆς, μήτι πλεονεξίας ἠττώμεθα· (μη.) ἵνα δὲ ῥᾶον πρὸς τὸ σπουδαζόμενον ἀφικώμεθα, ἐκεῖνο μεμνηῆσθαι δεῖ, ὅτι καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς, ἐξ ὧν ἀναφύεται ὁ τῶν παθῶν ὄχλος (μέ.), ὑπὸ τῶν ἐξωθεν προσβαλλόντων ἐγίνονται τῇ ψυχῇ. Τούτων οὖν, ἃ μὲν πρὸς ἡδονὴν καὶ λύπην, ἃ δὲ πρὸς τιμὴν καὶ ἀτιμίαν, ἃ δὲ πρὸς πλοῦτον καὶ πενίαν μάλιστα φέρει, ταῦθ' ἐξῆς πρὸ ὀφθαλμῶν χρῆ τιθέναι· εἴθ' οὕτω λογίζεσθαι καθ' ἑαυτοὺς, πρὸς ποῖον τούτων μάλισ' ἐπιρρέπομεν ταῖς ψυχαῖς· καὶ, ὃ ταῦτόν ἂν εἴη, ὑπὸ τίνος δοκοῦμεν ἡμῖν αὐτοῖς μᾶλλον παθαίνεσθαι; εὐρόντες δὲ οὕτω, ῥᾶον ἂν διαγινώσκοιμεν ἑαυτοὺς, τίσιν ὑποδονούμεθα πάθεσι, καὶ τούτοις προσέχοντες τὸν νοῦν, φυλαττοίμεθα· εἰ γὰρ πρὸς ὀργὴν φερομένους ἑαυτοὺς αἰσθοίμεθα, αὐτίκα εἰσόμεθα τὴν φιλοτιμίαν ἡμῶν κρατοῦσαν (ιδ'). εἰδ' ἔρωσ, ἢ ἐλπίς, ἢ τοιοῦτό τι ὑποφαίνοιτο, τὴν ἡδονὴν ἡμῶν δεσπόζουσαν μάλιστα τὰ τοιαῦθ' ὑπογράφουσιν (ις'). ὃ δ' αὖ φθόνος, φόβος, ἀπόγνωσις, καὶ τὰ ὅμοια, σημεῖά ἐσιν ἀντικρουσ τῆς πλεονεξίας· (ιε.) ταῦθ' οὕτως ἀκριβῶς ἐξετάσας, καὶ ἀνακρίνας, εἴση ῥαδίως, οἷς μάλιστα τῶν παθῶν κατόχμος γέγονας.

§. ογ'. Χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἀπὸ τῆς κρείττονος μοίρας ἐπιχειρήσομεν, τὴν πρὸς ἀρετὴν ἄγουσαν ἐξετάζοντες, ὅπως μὲν τὰ πρὸς θεὸν, ἑαυτοὺς, καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους, περὶ ὧν παρακατιόντες ἐροῦμεν, πληροῦμεν καθήκοντα· ὅπως δὲ πρὸς τὸ δίκαιον, τίμιον, καὶ καλὸν ἔχομεν (μέ.). Προσεκτέον ἄλλ' οὖν ἐν τούτοις μήτι ὑπὸ τῆς φαντασίας συναρπασθέντες (κγ'), καὶ τὰ δοκοῦντα ἀντὶ τῶν ὄντων ἀγαθῶν προελόμενοι, ἀπάτης μᾶλλον, ἢ τῆς ἑαυτῶν γνώσεως ἑαυτοῖς γενώμεθα αἴτιοι.

§. οδ'. Τρίτον, ἐκ τούτων ὀρμώμενοι, εἰς τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν εὐστόχως εἰσδύσομεν, τὰς τε δοξασίας καὶ τὰς προλήψεις, (Λογ. ι.) ὑφ' ὧν ἡ ψυχὴ τυχὸν προκατεληπτο, καὶ ὅπως τὰ περὶ τὴν κρίσιν ἔχει (αὐτόθι. ζ'), ἀκριβῶς ἐξετάσαντες· οὕτω γὰρ ἂν ῥᾶον εἰς τὰ τῆς καρδίας εἰσδύντες μυχαίτατα, καὶ ἐπιμελῶς αὐτὴν ἀνακρίναντες

διαγνοίμεν ἑαυτούς· εἶδέ πη ἐν τούτοις ἔχομεν ἀδυνάτως, παρὰ τῶν εὐνοούντων πειραῖσθαι τὴν χρεῖαν ἀναπληροῦν οὐκ ἄξυντελές· καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ Γνωθί σουτὸν βοηθήματα.

§. οέ. Ἀπὸ δὲ τοῦ σώματος αὐθις οὐκ ἂν ἄλλως μᾶλλον εἰς τὴν ἑαυτῶν χωρήσαιμεν γνῶσιν, ἢ τοὺς χαρακτῆρας, καὶ τὰς κλίσεις, περὶ ὧν εἴρηται ἡμῖν ἰκανὰ (ιδ'. καὶ ἐξῆς.), σκεψάμενοι ἀκριβῶς· οὕτω γὰρ ἂν τὰ ἐν ἐκείνοις ἀνακρίνοντες πάθη (μη.), διαγνοίμεν, οἷς μάλιστα ἐνεχόμεθα· καθάπερ γὰρ φακὸς, ἢ ἀκροχορδῶν, ἢ ὅ,τι ποθ' ἕτερον τῷ προσώπῳ ἐκ φύσεως παραφύεται, τοῖς ἐνοπριζομένοις κατάδηλα γίγνεται· οὕτω καὶ τοῖς χαρακτῆρσι τὰ τῆς ψυχῆς τοῖς προσέχουσι τὸν νοῦν διαφαίνονται αἴσχη· πρὸς ἃ παραβάλλοντες ἑαυτούς, καταφωρόμεθα ἐν οἷα ἐσμὲν ἀθλιότητι.

§. ος'. Οὕτως οὖν ἀπὸ τῆς θελήσεως καὶ τῆς διανοίας, καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐπιχειροῦντες, τὴν ἑαυτῶν γνῶσιν θηραῖσθαι σπουδάσομεν· πολλὰ γὰρ σαθρὰ ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχῆς κατορωρυγμένα ἀποκαλύψομεν ὑπουλα· ἐξ ὧν πόσου ἂν εἴημεν ἄξιοι, πρῶδηλον ἔσαι· ὅσοις γὰρ κακοῖς ἑαυτοὺς κατόχους ἂν εὖρωμεν, τοσαύτην περιβεβλημένοι ἐλεγχθησόμεθα ἀθλιότητα· ἥς μὴ ἐθέλειν ἀπαλλάττεσθαι τοὺς γε γνόντας ἑαυτοὺς μανία σαφῆς· πεφύκασι γὰρ τινες δυσχερῶς πρὸς τὴν ἐπανάρθωσιν, οὐχ ὅτι ἑαυτοὺς ἀγνοοῦσιν, ἀλλ' ὅτι τῶν ἐν αὐτοῖς κακῶν τὰς αἰτίας ἐτέροις ἀποδιδύουσι, κακῶς εἰδότες, ὅτι πᾶν κακὸν ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν τὴν ἀρχὴν ἐσιν ἐσχηκώς· ἀφελέτωσαν γὰρ ἑαυτῶν οὐτοί γε τὴν φιλοτιμίαν, τὴν φιλαργυρίαν, καὶ τὴν ἡδονὴν, τὰ τῶν κακῶν ἀπάντων ἀρχέτυπα (μη.), καὶ εἰσονται, ὡς μῆτε μειονεκτοῦντες ἐν τιμαῖς, εἴπου γε τύχη, ἀγανακτοῦσιν· μῆτε ὀλίγα κεκτημένοι, πρὸς τοὺς μὴ πλουτίζειν αὐτοὺς βουλομένους δυσχερανοῦσι· μῆτε τῶν ἡδονῶν κρείττους γενόμενοι πρὸς τὰ συμβαίοντα ἀηδῆ ἀγωνία καθέξονται. (*)

(*) Διὸ καὶ σοφὸς ἐστὶν ὁ Ἐπίκτητος· ὁς φιλοσόφου, φησί, εἰσῆς καὶ χαρακτῆρ πᾶσαν ἀφελείαν, ἢ βλάβην ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκῶν· σημεῖα δὲ τοῦ προκόπτοντος, οὐδένα ψέγει· οὐδένα μέμψεται, οὐδενὶ ἐγκαλεῖ· ὅταν δὲ ἐμποδισθῆ, ἢ κωλυθῆ, ἑαυτῷ ἐγκαλεῖ. Ἐγχ. β.

§. αζ'. Προσεκτέον δ' ἐν τούτοις μήτι ὑπὸ φιλαυτίας συναρπασθέντες (νθ'), οὐχ ὡς ἔχει τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὡς βουλοίμεθ' ἂν ἔχειν, οὕτω πιστεύοντες, ἐξαπατώμεθα εἰς τὴν γνῶσιν ἡμῶν αὐτῶν· διὸ εἴτι τοιοῦτο συνειδέημεν πάσχοντες, μὴ ἀμελῶμεν, τοῖς καὶ λόγῳ καὶ ἤθει ἡμῶν διαφέρουσι, τὴν περὶ ἡμῶν αὐτῶν ἐπιτρέψαντες κρίσιν, τὰ εἰκότα ἐκεῖθεν δέξασθαι παραγγέλματα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν βίβλων χρῆσθαι τοῖς ἠθικωτέροις· καθάπερ γὰρ πολλοὺς τὰ μοχθηρὰ τῶν βιβλιδαρίων διέφθειρεν, οὕτω τὰ ὀρθῶς ἤθους ἔχοντα τὴν ἐπὶ τὸ Γνωθὶ σαυτὸν ὁδὸν εἰσηγοῦνται, τῶν τε παθῶν καὶ κλίσεων καλῶς ποιούμενα τὴν ἀνάπτυξιν· τὸν δὲ γνόντα ἑαυτὸν, ἀδύνατον μὴ ὡς ὑπὸ κέντρου τῆς συνειδήσεως πρὸς τὸν ἐπὶ τὴν κακίαν ἐπείγεσθαι πόλεμον· περὶ οὗ εἰρήσεται μάλιστα κατωτέρω. (ρλ').

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ τῶν Καθηκόντων.

§. σή. Εἰπόντας ἤδη περὶ τῶν παθῶν, ὅπως μὲν ἐκ τοῦ σώματος, ὅπως δὲ καὶ ἐκ τῆς ψυχῆς ἀναφύονται, καὶ τίνα τούτων εἰσὶ τὰ χαλεπότερα μάλιστα, καὶ ὅπως ἂν τις γνοὺς ἀκριβῶς ἑαυτὸν, βουλὴν ὀρθὴν ἐπανορθώσεως λάβοι, καιρὸς ἤδη καὶ περὶ τῶν τῷ ἀνθρώπῳ Καθηκόντων μικρὰ ἄττα διαλαβεῖν, ὡς καὶ τούτων οὐχ ἦττον εἰς τὸ Γνωθὶ σαυτὸν συντεινόντων τῷ δι' ἀρετῆς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἀναδραμεῖν βουλομένῳ· συνάδει γὰρ ταῦθ' ὁμολογουμένως τῷ θεῷ νόμῳ, ὃν λύχνον τοῖς ποσὶ, καὶ φῶς τοῖς τρίβοις ἡμῶν εἶναι ἢ πνευματέμφορος διετράνωσε λύρα.

§. σθ'. Καθήκοντα δὲ φημι, ἃ ἐν οἰαδήποτε καταστάσει τις ἂν ᾗ, ὀφείλει ποιεῖν, ἢ μὴ ποιεῖν, τοῖς τε γραπτοῖς καὶ ἀγράφοις νόμοις συμφώνως· ἀπειδὴ ἢ μὲν πράξις τούτων ἐστὶν ἀρετὴ, ἢ δὲ ἀθέτησις ἐξ ἐναντίας κακία, ἀνάγκη καὶ περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν μετὰ ταῦθ' ἐξῆς ἐν μέρει ἐπιτόμως διαλαβεῖν.

§. π'. Τούτων οὖν πολλαχῶς θεωρουμένων, ὡς τῶν μὲν πρὸς θεὸν ἀναφερομένων, τῶν δὲ πρὸς ἑαυτὸν, τῶν δὲ γενικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους· καὶ τούτων αὖθις τῶν μὲν ἰδίως πρὸς τοὺς γονεῖς· τῶν δὲ, πρὸς τὰ τέκνα· τῶν δὲ, πρὸς τοὺς συγγενεῖς· τῶν δὲ, πρὸς τοὺς φίλους· τῶν δὲ πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς εὐεργέτας, ἡγεμόνας, ὑπηκόους· καὶ ἄλλων ἄλλως. Οὕτω φημι τούτων ἐχόντων πολυειδῶς, εἴπωμεν περὶ ἐκάστων ἐξῆς τὰ εἰκότα.

Τὰ πρὸς θεὸν.

§. πα. Καθήκοντα δὲ πρὸς θεὸν λέγων, οὐδὲν ἦττον καὶ θεὸν εἶναι συναποφαίνομαι· οὐ τὴν ὑπαρξίν καὶ ἄλλως ἐστὶ καταμαθεῖν (Μεταφ. υἱ.—υἱβ'), οὐχ ἦττον δὲ καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, τῶν παντὸς λόγου, φημι, κρειττόνων αὐτοῦ ποιημάτων· οἱ γὰρ οὐρανοὶ, φησὶν ὁ Προφήτης, διηγοῦνται τὴν δόξαν αὐτοῦ· διὸ καὶ θαυμάζων ὁ αὐτὸς τὴν δόξαν, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὑπεροχὴν, ὕμνει λέγων· » Ἐθαυμασώθη ἡ γυνῶσις σου ἐξ ἑμοῦ, οὐ μὴ δύνομαι πρὸς αὐτήν· » οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λογικῶς μάλιστα δυνατὸν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς τοῦ θεοῦ ὑπάρξεως ἀνελθεῖν· ἴσμεν γὰρ τόδε τὸ πᾶν διαφόροις ὑποκείμενον ἀλλοιώσεσι· τὸ δὲ τοιοῦτον ἀναγκαίως ὑπάρχειν οὐ δυνατὸν, κατὰ συμβεβηκὸς δέ. (Μεταφ. υἱ. σημ.), τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχοντα, ἀναγκαίως ἔχει αἰτίαν, δι' ἣν ὑπάρχουσι· προόδου δὲ τῶν αἰτιῶν μὴ ἂν οὐσης ἐπ' ἄπειρον, (αὐτόθι), ἀνάγκη εἶναι ἐπὶ τινος πρώτης αἰτίας· εὐρόντας δὲ ταύτην, καὶ ἀναγκαίαν εἶναι, ὡς μὴ ὑποπίπτουσαν ἀλλοιώσει, ἀνάγκη ὑπολαμβάνειν· ἀναγκαία δὲ οὐσα, ἔσαι δὴ καὶ ἀνθύπαρκτος· ἔσιν ἄρα αἰτία τις τοῦ παντὸς τούτου ἐκτὸς αὐτοῦ· ἢ ὡς πρώτη, οὐκ ἂν ἐτέραν αἰτίαν δύναιτο ἔχειν ἑαυτῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαία ἐστὶ καὶ ἀνθύπαρκτος· τὸ δὲ ἀναγκαῖον ὄν καὶ ἀνθύπαρκτον, ἔσαι δὴ πού, καὶ ἀναλλοιώτον· τὸ δὲ ἀναλλοιώτον, ὡς μήτε αὐξόμενον, μήτ' ἐλαττούμενον, ἔσαι καὶ τελειότατον· τοῦτο δὲ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Θεός· ἴδε δὲ ἐν τῇ Μεταφυσικῇ ἀκριβέστερον περὶ τούτων· υἱέ.

§. π⁵. Ὀφείλομεν τοίνυν ἀναγκαῖον, ἀνθύπαρκτον, ἀναλλοίβτον τελειότατον ὄν, ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τοῦ παντός ὁμολογεῖν τὸν θεὸν εἶναι· ἡ δὲ ὁμολογία αὕτη λατρεία ἐστὶ λατρεύοιμεν δ' ἂν αὐτῷ λόγῳ μάλιστα διττῷ· τῷ μὲν, τὰς τε τελειότητας ὁμολογοῦντες, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ διηγουμένοι· τῷ δὲ, ὕμνους αὐτῷ καὶ εὐχαριστίας ἀντὶ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργεσιῶν πρὸς ἡμᾶς ἀναπέμποντες, γίνεταί δὲ τοῦτο ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς· ἐκείνως μὲν, ἡνίκα λόγῳ νοητῷ, ἢ δι' εὐχῆς νοεράς ἐκείνῳ ἐνούμεθα· οὕτω δὲ, ἐπειδὴν τελετὰς καὶ ἱερουργίας δημοσίᾳ τελῶμεν, ναοὺς τε ἐγείροντες, καὶ θυσίας προσφέροντες τὰς γε τῇ θεῷ αὐτοῦ προσανηκούσας μεγαλειότητι (*) ἡ δὲ ἔνωσις αὕτη οὐκ ἐν τῇ γνώσει μᾶλλον συνίσταται, ἢ αὐτῇ τῇ θελήσει· οὐ γὰρ ὁ εἰδὼς καὶ ἀριθμῶν τὰς τοῦ θεοῦ τελειότητας, ἀλλ' ὁ καὶ θελήσει, καὶ κλίσει, ἥτις ἐστὶν ἡ Ἀγάπη, πρὸς ἐκεῖνον φερόμενος, οὗτος τῷ θεῷ πάντως ἐστὶν ὁ ἐνούμενος· ὅτι γὰρ αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ τῶν ἱερῶν λόγων ἐστὶ φανερόν, οὐχ ἥττον δὲ καὶ ἐξ ὧν εὐ ἡμᾶς ἐποίησεν. Εἰ οὖν καὶ ἡμεῖς ἀναλόγῳ ἀγάπῃ φεροίμεθα πρὸς αὐτὸν, τί τῶν πάντων ἡμᾶς αὐτοῦ ἀξιόχρεῶν ἐστὶ διαστῆσαι, καὶ τὴν ἔνωσιν ἀχρειώσαι; ἡ οὖν Ἀγάπη πρὸ πάντων ἀναγκαῖα ἡμῖν πρὸς ἐκεῖνον, ὡς τὴν τε ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν συμπληροῦσα λατρείαν.

Τὰ πρὸς ἑαυτόν.

§. π^γ. Διπλὸν τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, τιμιωτέρας μὲν τῆς ψυχῆς, ἐλάττονος δὲ τῇ ἀξίᾳ τοῦ σώματος, συνιστάμενον ἴσμεν· διττὰ ἄρα καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῷ τὰ προσήκοντα ἑκατέρῳ ἀνάγκη συμβαίνειν· ἀλλ' ὅσω ἡ ψυχὴ ὑπερέχει τοῦ σώματος, τόσούτῳ πλείω λόγον αὐτῆς ποιῆσθαι ὀφείλομεν· αὕτη γὰρ οὐσία νοερά καὶ ἀθάνατος οὔσα (χ') κακείνῳ αἰτία τοῦ ζῆν εἶναι ὁμολογεῖται.

(*) Εἰς ἔσπιν δ' εὐτέλειαν καὶ δεισιδαιμονίαν ἢ τῶν ἐθνῶν ἐξωτερικὴ λατρεία ἐχώρησεν, ῥᾶδιον τῷ μετὰ λόγου θεολογῶντι, ἐξ ὧν ὁσημέραι βλέπει καταμαθεῖν.

§. πδ'. Ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοίνυν ἀρκτέον τὸν τὰ καθήκοντα ἑαυ-
 τῷ βουλούμενον ἐκπληροῦν πρὸς εὐδαιμονίαν, πᾶν ὅ,τι εἰς κόσμον
 φέρει καὶ τελειότητα αὐτῇ προσποιῆσαι πειρώμενον· ταῦτα δὲ ἐστὶν
 εὐσέβεια, ἀρετὴ, καὶ παιδεία· ἡ μὲν, τὰς διανοητικὰς αὐτῷ τελειοῦσα
 δυνάμεις· ἡ δὲ, ἐκ τῆς πράξεως τίμιον καὶ χρήσιμον αὐτὸν ἀπερ-
 γαζομένη· ἡ δὲ εὐσέβεια, καὶ τῷ θεῷ καταλαμπρύνουσα αὐτὸν σελα-
 γίσματι· πρὸς ὃ οὐκ ὀλίγον συμβάλλεται καὶ ἡ ἑαυτοῦ καθ' ἑκά-
 στην ἀνάκρισις (ζή·)· ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς παρακατιόντες ἐροῦμεν ἰδίᾳ.

§. πέ Ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος οὐχ ἦττον τὴν προσήκουσαν αὐτῷ
 πρόνοιαν ποιεῖσθαι ὀφείλομεν· καὶ τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον καὶ ἡ δύ-
 δύναμις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου ἐν αὐτῷ μάλιστα διαλάμπει, καὶ ἐν
 ᾧ τὴν ψυχὴν διαιτᾶσθαι ἠδούκησε. Ποιητέον οὖν αὐτῷ πᾶν τὸ πρὸς
 τὸ ὑγιαίνειν αὐτῷ συμβαλλόμενον, σῖτα εὐχυμά τε καὶ εὐπεπτα αἰρου-
 μένους, κινήσεις τε καὶ ἀσκήσεις μετρίας μηχανωμένους· φύγοντας
 δ' ἑκατέρωθεν τὰς θ' ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις, ὡς λυμαντικὰ τῆς
 ὑγείας ἑκάτερα, κἄν ἐκ τοῦ ἐναντίου ὀρῶνται ὀρμώμενα· ἐπὶ δὲ τού-
 τοις εὐθύμους εἶναι δεῖ τοὺς ὑγιαίνειν ἐθέλοντας· ῥᾶψα δὲ ἐπὶ τούτο
 ἀφικνοίμεθ' ἂν, εἰ τὴν φαντασίαν καλῶς διοικοῖμεν, (λγ'· καὶ ἐξῆς)
 τῶντ' ἐπιθυμιῶν κρείττους γενέσθαι φροντίζοντες· καὶ τὰς τῶν πα-
 θῶν ἀποκολοῦειν ὑπερβολὰς· ταῦτα γὰρ συντελεῖν ἡμῖν παρὰ τῆς
 φύσεως κεχρηγημένα (νά·), εἰς λυμαντικὰ ἢ ὑπερβολὴ ὁμολογου-
 μένως μεταποιεῖ. Ἐκ τούτων οὖν καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων ἐρμώμε-
 νοι, τηρῶμεν τῷ ἡμετέρῳ τούτῳ σκῆνει τὴν ὑγείαν, τὸ πολύτιμον
 καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ὅπως ἂν ὑγιῶς καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν οὕτως
 ἔχη· συναμβλύνεσθαι γὰρ αὐτὴν τῇ τοῦ σώματος ἀρρώστια πολλοχῶς
 ἦτε πείρα καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε. (*) Μετιθίμοι καὶ τὸν δεύτερον
 περὶ εὐδαιμονίας μοι λόγον ἐν τῷ Σοφιστῇ.

(*) Ἐπεὶ καὶ ἐν ᾧ δοκεῖς ἐλαχίστην σώματος χρείαν εἶναι ἐν τῷ διανοεῖσθαι, τίς
 εὐκ οἶδεν, ὅτε καὶ ἐν τούτῳ πολλοὶ μεγάλα σφάλλονται διὰ τὸ μὴ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα
 καὶ λήθη δὲ, καὶ ἀθυμία, καὶ δυσκολία, καὶ μανία πολλάκις πολλοῖς διὰ τὴν τοῦ σώ-

Τὰ πρὸς ἄλλους.

§. πς'. Ἄμα γενομένοις τοῖς πρώτοις τῶν ἀνθρώπων ἐνέσπειρον ὁ Θεὸς τὸν νόμον ἐκεῖνον, «Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσης· καὶ, ὃ σὺ παρ' ἄλλων εὖ παθεῖν βούλει, τοῦτο καὶ σὺ θέλε ποιεῖν ἐκείνοις.» Τὰ δύο τοῖνυν αὐτὰ, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, ὥσπερ ἐντολαί, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίαν πηγάζοντα, ἐν ἄκρᾳ ἀρμονίᾳ τὴν τῶν ἀνθρώπων μετ' ἀλλήλων συνδέουσι κοινωνίαν· τὸ μὲν, τὰ ἄδικα πράττειν ἀπαγορεύον· τὸ δὲ, πρὸς φιλανθρωπίαν καὶ δικαιοσύνην προτρέπον· ὃ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν συνέκλεισεν ἐντολῇ, εἰπὼν. «Καθὼς θέλετε, ἵνα παιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.»

§. πζ'. Κοινωνικὸς δὲ βίος ἐστὶ τὸ πολλοὺς ἅμα συνδιαιτᾶσθαι, παρ' ἀλλήλων, ὧν ἂν τύχῳσιν ἔλλειπόμενοι ἕκαστοι, τὰς ἀπολαύσεις πορίζομένους· τάξεις δὲ τούτου καὶ οἷον βαθμοὶ τινες παντοῦοι εἰσὶ μερικοί τε καὶ γενικώτεροι, μέχρις ἂν εἰς ἓν τὸ γενικώτατον πᾶν ἐπισυνάψῳσι τὸ ἀνθρώπινον· Εἶεν δ' οὖν κυρίως μάλιστα τέσσαρες· καὶ πρώτη μὲν ἂν εἴη ἡ τοῦ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐννομος σύζευξις, ἐξ ἧς καὶ ὄλη ὕψερρον ἐξαρτύεται οἰκογένεια· δευτέρα δὲ, ἡ πολλῶν τοιούτων εἰς τὸ αὐτὸ συγκατοίκησις, ἐξ ὧν κῶμαι καὶ πόλεις τυγχάνουσι συγκροτούμεναι· τρίτη δὲ, μάλιστα μὲν ἡ διὰ τῆς γλώσσης· δευτέρῳ δὲ λόγῳ καὶ ἡ διὰ πολιτείας καὶ διὰ θρησκείας ὅλον ἔθνος συνδέουσα· τετάρτη δὲ ἡ τῆς φύσεως αὐτῆς καθ' ἣν ἄνθρωπος ἀνθρώπου οὐδὲν διενήνοχεν, εἰς ἓν ἅπαν συνάπτουσα τὸ ἀνθρώπινον· Νόμοι δὲ ταῖς τοιαύταις κοινωνίαις, ἀρχαῖοι μὲν ἔμφυτοι καὶ σύγχρονοι τοῖς ἀνθρώποις, οὗτοι αὐτοὶ μάλιστα, οὓς φθάσαντες ἔφημεν· (πς'). ἔγγραφοι δ' ὕψερρον, ἄλλοι παρ' ἄλλοις, ὡς ἐκάστοις προὐχώρει, ἔθνοὺς πρὸς ἔθνος, καὶ πόλεως πρὸς πόλιν, καὶ ἐκάστου πρὸς ἕκαστον τέθεινται.

§. πη'. Ἐστὶ δὲ πολιτεία κοινωνία ἀνθρώπων, νόμοις ἐρειδομένη,

καθ' οὓς οφείλουσι πολιτεύεσθαι τῶν δὲ πολιτειῶν ἢ μὲν ἐς μοναρχική· ἢ δὲ, ἀριστοκρατική· ἢ δὲ, δημοκρατική· καὶ μοναρχική μὲν ἐστίν, ἥς ὁ μονάρχης ἢ βασιλεὺς, εἴθ' ἡρημένος, εἴτε κατὰ διαδοχὴν, διοικεῖ ὑποκειμένους νόμοις· ἀριστοκρατική δὲ, ἐν ἣ ἄριστινδην οἱ φρονήσει καὶ παιδείᾳ διαφέροντες τὸ τῆς διοικήσεως σκάφος διακυβερνῶσι· δημοκρατική δὲ, ἐν ἣ τὸ πλῆθος, ὑπὸ δημαγωγῶν τὰ συμφέροντα σφίσι αὐτοῖς διδασκόμενον, αὐτὸ τὰς ψήφους τῶν πρακτέων ποιεῖται· τίς δὲ τούτων βελτίων, οὐδέπω τοῖς σοφοῖς ὡμολόγηται, ἄλλην ἄλλοτε τῶν περιστάσεων κρείττονα δεῖξασῶν, μέχρις ἂν ἡ φιλοσοφία ἐξισχύσῃ καὶ ταύτην τὴν τελειότητα, οὕτως ἀναγκαίαν οὔσαν τῷ βίῳ, τοῖς ἀνθρώποις εὐρεῖν. (*) Εἰσὶ δ' οὖν ἅπαντα δεξιά· ὧν ἀπ' ἐναντίας αὐθις ἀριστεραὶ τρεῖς, ἐκάστη ἐκείνων ἀντικειμένη ἐκάστη· τῇ μὲν μοναρχικῇ, ἢ δεσποτικῇ· τῇ δὲ ἀριστοκρατικῇ, ἢ πλουτοκρατικῇ· τῇ δὲ δημοκρατικῇ, ἢ ὀχλοκρατικῇ· καὶ δεσποτικὴ μὲν ἐστίν, ἐν ἣ εἷς δεσπότης ἀπάντων κρατεῖ, οὗ τὸ θέλημα ἐστὶ νόμος· πλουτοκρατικὴ δὲ, ἐν ἣ οἱ δυνατώτεροι βία μᾶλλον καὶ αὐτοὶ μεταχειρίζονται τὰ τῆς πολιτείας πηδάλια· ὀχλοκρατικὴ δὲ, ἐν ἣ ὁ ὄχλος ἀλόγιστος μᾶλλον, ἢ λόγῳ φερόμενος, φαίνεται διοικῶν. (**)

(*) Εἴη δ' ἂν οὖν ἀπλῶς πολιτεία βελτίων, ἢ ὑπὸ σοφῶν καὶ φρονίμων ἀνθρώπων διοικουμένη· ἢ, ὁ ταυτόν ἐστίν, ὑπὸ σοφοῖς νόμοις διεξαχόμενη· οὗς οἱ προσάται αὐτῶν οὐκ ἂν παραβαῖεν· διὸ καὶ ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ καὶ ἡ Γαλλίᾳ νῦν, καὶ ἄλλαι ἐπικολούθησαν κοινωναί, δοκεῖ μᾶλλον εὐδοκίμειν, ὅτι ὑπὸ τριῶν ἅμα Πολιτικῶν δυνάμεων πρὸς ἀλλήλας περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων διαμαχομένων, διοικουμένη, σώζει τοὺς νόμους ἀπαραβάτως.

(**) Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἀνίσως τοῦ πλείουτου μέρους τῶν ἀνθρώπων κρατεῖ. Ἐδεῖ δ' οὖν κατὰ γῆς τὸ τοῦ ἀνθρώπου δικαίωμα ἐν ἴσῳ πάντας βιοῦν· πρὸς ἀλλήλους, δύο δυναθείας, τὴν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν τῶν νόμων μόνον ὁμολογοῦντας· τοὺς γὰρ ἄρχοντας μηδὲν, ἢ ὑπερέτας ἴσμεν τῶν νόμων ὄντας, τοὺς μὲν παραβαίνοντας ταύτους, τιμωρομένους· πρὸς δὲ τοὺς φυλάττοντας, ἴσους ὄντας· καὶ οἷον πατὴρ πρὸς τοὺς παῖδας, οὕτω συμπεφομένους πρὸς ἑατέρους· ἐκεῖνος μὲν γὰρ, μέχρις ἂν οἱ παῖδες ὡς θρασεῖς, ὑπερέχει αὐτῶν, διδάσκει, ἐπιτιμᾷ, παιδεύει, κολάζει· ἀνδρωθέντες δὲ, καὶ καθεστῶτες ἐν τῷ φρονεῖν, ἐλευθεροὶ γίνονται, καὶ ἐν τῷ ἴσῳ ἀποκαθίστανται, σεβόμενοι μόνον τὸν πατέρα, ὡς πρεσβύτερον καὶ εὐεργέτην γεγεννημένον.

§. πθ'. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐδεὶς τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων ἂν εἴη, ὅς μιᾶς γοῦν ἡσινοςοῦν τῶν τοιούτων κοινωνιῶν οὐ μετέχει, εἰκὸς ἐφαρμόζεσθαι ἕκαστον ἀκριβῶς τοῖς κοινῇ συμφέρουσι τοῖς τῆς κοινωνίας ταύτης μετέχουσι· τί γὰρ ἐστὶ κοινωνία; ἢ παρ' ἀλλήλων βοηθουμένους συμβιωτεῦειν τοὺς νόμοις φθάσαντας ἑαυτοῖς βεβαιώσασθαι τούτο (πζ'). Οὐκοῦν τὰ καθήκοντα ἡμῶν αὐτοῖς ἐν τούτοις οὐδὲν ἐστίν, ἢ ἔργα ἀμοιβαῖά εἰσι πρὸς ἀλλήλους, τοῖς τε φυσικοῖς καὶ γραπτοῖς συνάδοντα νόμοις (οθ'). εἰσὶ δὲ τούτων τὰ μὲν Ἀποφατικά· τὰ δὲ, Θετικά· καὶ Ἀποφατικά μὲν ταῦτα· Μηδένα παραβλάπτειν, μήτε εἰς πρόσωπον, μήτε εἰς κτῆσιν, μήτε εἰς τιμῆν. Θετικά δὲ, Πᾶν ὅ,τι ἂν εἰς ὠφέλειαν ἄλλων καλῶς τυγχάνη πραττόμενον.

§. υί'. Μηδένα παραβλάπτειν εἰς πρόσωπον. Προσωπικὴν οὖν βλάβην ἐνταῦθα φαμέν οὐ μόνον τὸ ἀποσερεῖν τινα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τραύματα, καὶ πληγὰς τὰ συνηθέστερον τοῖς ὑποδεεστέροις συμβαίνοντα· ἀπέχεσθαι οὖν δεῖ τοὺς τὰ καθήκοντα ἑαυτοῖς ἐθέλοντας πράττειν, οὐ μόνον ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ τούτων, ἐξ ὧν πολλάκις συμβαίνει κάκεινα· ἐκ γὰρ λοιδορίας καὶ ὕβρεως πολλάκις συμβαίνει γίνεσθαι τὴν πληγὴν· ἐξ ἧς ἔπειτα τραῦμα· ἐξ οὗ θάνατος ὕσερον. Ἡ δὲ ἀποχὴ τούτων οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο ῥᾶον, ἢ εἰ τῶν παθῶν γενοίμεθα κρείτους· πάθη δὲ τὰ εἰς τὴν μανίαν μάλιστα ταύτην φέροντα εἶεν ἂν τὰ πρῶτα καὶ κυριώτερα, ἔνδεια, μέθη, θυμὸς, ἰσχύς· ἔνδεια μὲν, ἢ τοὺς κλέπτας καὶ λωποδύτας εἰς τοιαῦτα τολμήματα ἐξοπλίζουσα, καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀγαθὰ σφετερίζεσθαι πείθουσα· ἀλλ' εἰ καὶ τὸ τολμημα τοῦτο τῆς ἀνάγκης εἶναι δοκεῖ, καὶ πολὺν τὸν εὐπρόσωπον λόγον τοῖς ἐξαμαρτάνειν βουλομένοις παρέχεται, ἀλλ' οὐδένα λόγον ἔχει ὀρθόν, ἐπ' ἄλλους ὁρμῶντας, τοὺς ἐκείνων ἀφαιρεῖσθαι ἰδρωτάς· ἔπειτ' οὐδὲ ἢ τοιαύτη πενία, ἢ οὕτω τολμητίας ἀπεργαζομένη τινὰς, εὐλογόν ἐστιν ἔχουσα τὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἢ ἀργίας, ἢ κραιπάλης, ἢ ἀσελγείας, ἢ ἄλλου του τῶν παθῶν ἐστὶν ἀποτελεσμα· διὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τοὺς νέους ἐθίζειν ἐργατικούς ἀποβαίνειν· ἥτις ἐστὶν ἢ μήτηρ τῆς σωφροσύνης καὶ εὐπορίας.

§. υιά. Δοκεῖ δ' ὀπωστοῦν καὶ ἡ μέθη, μανία τις οὖσα καὶ αὐτῆ, τοῖς νόμοις, ἐν οἷς πράττει, ἀνυπεύθυνος εἶναι· ἀλλ' ἠνίκα τὸ πάθος τοῦτο συμβαίῃ τῷ σπάνιον καὶ ἀκούσιον πάσχειν, ἔχει λόγον συγκαταβάσεως· ὁ δὲ πολλάκις ἐρίδων καὶ τραυμάτων, καὶ πού, εἰ τύχοι, καὶ φόνου γενόμενος αἴτιος, πῶς ἂν ἀνεύθυνος εἴη, ὡς αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ, ἐξ ὧν ἐπραξεν ἅπαξ καὶ πολλάκις, ὄφειλε διορθοῦσθαι; Ἔστι δὲ καὶ ἄλλως τὸ πάθος τοῦτι βδελυρώτατον, ὡς μόνον μηδένα μηδέποτε ἐπιστάμενον κύρον, ἀλλ' ἐπὶ πλεόν ἀεὶ τῷ χρόνῳ αὐξόμενον, ἀνίατον γίγνεται, καὶ ὅμοιον τὸν πάσχοντα τοῦτο τοῖς ἀνοήτοις ἀπεργαζόμενον κτήνεσιν· οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἄλλον, ἄλλῳ τῷ κατεχόμενον πάθει, οὕτω μισούμενόν τε καὶ ὑπὸ πάντων περιφρονούμενον, ὡς τὸν μέθης ἠττώμενον· διὸ δεῖ πλείστην ὄσην φροντίδα τοῦτου ποιεῖσθαι, ὅπως μηδὲν τὴν ἀρχὴν μηδένα ὑπὸ τοιαύτου πάθους κρατεῖσθαι συμβήσεται.

§. υιβ'. Ὁμοίως δὲ καὶ ὡς ἂν αἴφνης τῷ θυμῷ ἐξαφθῆ, οὐκ ἂν μᾶλλον τοῖς νόμοις ὑπεύθυνος, ἐν οἷς ἂν κακῶς ποιήσῃ τινὰ, ἢ καὶ συγγνώμης ἄξιος εἴη· ὁ δὲ ἐκ προνοίας καὶ ἐκ συνειδήσεως χρησάμενος τῷ θυμῷ, ὑπευθύνεται· ἐκεῖ μὲν γὰρ φθάνειν δοκεῖ τὸ πάθος κρατῆσαν, πρὶν ἄντις κύριος γένηται ἑαυτοῦ, μήπω δυναμένης τῆς θελήσεως τῆ ἑαυτῆς χρῆσασθαι ἐλευθερίᾳ· (μ'. καὶ Μεταφ. ξή-ξθ'.) ἐνταῦθα δὲ πᾶν τὸ δρώμενον τολμᾶται ἐκ προαιρέσεως (*). Κρατοῦμεν δ' ἂν τοῦ θυμοῦ ἐντελῶς οὐκ ἂν ἄλλως ῥᾶον, ἢ εἰ τῶν γιγνομένων ἕκαστα, ἣ ἔχει τῷ ὄντι ἀξίας, διαγιγνώσκουμεν, καὶ μὴ ὡς ἡ φαντασία αὐτὰ πολλάκις παρίστησιν, οὕτως, αὐτῶν ἐξωθεν ταῖς αἰσθήσεσιν ἡμῶν προσβαλλόντων, κινούμεθα (λγ'). Σωκράτης γὰρ, εἴτε βροντῶσα ἢ Ξανθίππη, εἴθ' ὕουσα, εἴτ' ἄλλ' ὀτιοῦν ἐτύγγανεν αὐτοῦ καταχέουσα, οὐδὲ μικρὸν ὡς ὑπὸ μικρῶν τούτων λέγεται κεκραγῆσθαι· Ὅς

(*) Ἐπειδὴ ὁ τῷ θυμῷ κρατηθείς, οὐκ ἔχει ῥαδίως κρατεῖν ἑαυτοῦ, ἐκείνο πρὸ πάντων, εἴγ' οἶόντ' ἐστὶ, ἐνθυμείσθω, μέλλουσιν τινὰ παρενεθῆναι μεταξύ πρὶν ἂν τι ἐν τῷ τὸ πάθος ἔτι ζεῖν παραβολώτερον πράξῃ· διὸ καὶ τῶν πάλαι τις τῷ ὀργιζομένῳ παρῆναι μηδὲν ποιεῖν, πρὶν ἢ τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα διεξέλθῃ.

ἀν οὖν τῆς φαντασίας οἷός τε ἢ κρατεῖν, οὗτος δὴ καὶ τοῦ θυμοῦ κρείττων ἔσται.

§. υγ'. Τετάρτη δὲ αἰτία τῆς τῶν πρὸς ἄλλους καθηκόντων ἡμῖν παραβάσεως τέτακται παρ' ἡμῶν ἡ ἰσχύς· δοκεῖ γὰρ καὶ αὐτὰ πάθος τι θηριῶδες καὶ ἀκράτητον εἶναι· σὺνισμεν γὰρ τοῦθ' ἡμῖν αὐτοῖς οἷόν τι πάθος ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐμπεφυκὸς τὸν ἰσχυρότερον γιγνόμενον ἀεὶ ἐθέλειν κρατεῖν τῶν ἄλλων· καὶ τοῦθ' ὡς μνήμης ἀκολουθία παρὰ τῶν ἀρχαιοτάτων ἡμῖν παραδέδοται, καὶ πάντων ἐκράτησε τῶν ἐθνῶν· εἴτ' ἐν ὑσέροις χρόνοις, ὅσους ἀγωγή ἐλευθέρα, καὶ θρησκεία καθαρά ἐπαίδευσεν ἅμα, καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος ἐχειραγώγησε πρὸς τὰ καθήκοντα, οὗτοί γε, καὶ τοὶ ἀπὸ κρείττονος ἰσχύος ὀρμώμενοι, ἀλλὰ φιλάνθρωπία εἰκόντες, ὡς εἰκός, μέτριοί εἰσι πρὸς τοὺς ἥττους· τῶν δὲ πλειόνων μὴ δυναμένων ἐν τῷ καθεστῶτι κατασχεῖν ἑαυτοὺς, ἄνισος τὸ γε πλεῖστον μέρος τῶν ἀνθρώπων ὁ εἶος ἀπέβη, τοὺς μὲν εἰς δώματα ἀναβιβάζων λαμπρὰ δυναστεύοντας, τοὺς δὲ εἰς καλύβας καταβιβάζων τυραννουμένους, τοὺς δὲ τινὰς καὶ ὄλως δουλεύοντας· ὃ πᾶσι τοῖς γε καὶ ὅποσόν παιδείας μετέχουσι βδελυρὸν καὶ ἀποτρόπαιον γίγνεται· καθάπερ γὰρ τῶν θηρίων τὰ ἀδυνατώτερα βορᾶς τὰ πλεῖστα τοῖς ἰσχυροτέροις γίνονται ἔρμαιον, οὕτω καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἑαυτῶν, ἣν ἔχουσι παρὰ τε θεοῦ καὶ τῆς φύσεως, ἀφαιρεθέντες ἐλευθερίαν, τῇ τῶν ἰσχυροτέρων εἰς ἀποβαίνουσι παρανάλωμα· ὥσε καὶ πωλεῖσθαι ἐν ἀγοραῖς, ὡς τὰ κτηνῆ· Ἀλλὰ περὶ τῶν ἔξω ἐθνῶν οὐκ οἶδα ὅ,τι καὶ φῶ, σκότῳ ἀσεβείας καὶ ἀμαθίας πανταχόθεν περικεκαλυμμένων· οἱ δὲ ἀμ. οτέρωθεν ἀπλέτῳ σελαγιζόμενοι τῷ φωτὶ ἐκ τίνων λόγων εὐπροσώπων τῷ ἀδεκίστῳ κριτῇ παραστήσονται; ἀλλ' ἰληκίς αὐτοῖς, Δέσποτα βασιλεῦ! (*)

§. υδ'. Μηδένα παραβλάπτειν εἰς κτῆσιν· Ὅτι κατὰ τῆς

(*) Μετελθέτω μοι ὁ βουλούμενος, ἅμα γέγραπται περὶ τούτων πρὸς Βλαχσογοδάνους ἐν πραγμασίαις τοῦ ὀγδόου Τομου τῶν Ῥητόρων.

πλεονεξίας τὸ καθήκον τουτὶ ἀναφέρεται, πρόδηλον· ἔτι δὲ τοσοῦτον δυσκατόρθωτον τοῖς πολλοῖς, ὥςτε ἀθανάτου μνήμης οἱ φυλάξαντες αὐτὸ, οἷοι οἱ ἀμφὶ Σωκράτην, Ἀριστείδην, Φωκίωνα, καὶ εἴτις ἄλλος γέγονε τῶν ἀλλοτρίων ἀπεχόμενος ἰσχυρῶς, ἠξιώθησαν· τοὺς δὲ τὴν τοῦ δικαίου τάξιν δευτέραν τῆς πλεονεξίας πεποιημένους μυρίους ὄσους ἦθ' ἰστορία παρέδωκε, καὶ ἡμεῖς νῦν ορωμεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ἄλλους ἄλλοτε ἀδικούντας, τοὺς μὲν κρείττους βία πρὸς τοὺς ἥττους χρωμένους, τοὺς δὲ ἥττους σκευωρία καὶ δολιότητι ἀποσμύχει γὰρ ἰσχυρῶς τὰς ἀπάντων ψυχὰς τὸ πάθος τουτί· σὺ δὲ μὴ πάθης τοῦτο, καὶ ἄρχων τύχης ὦν, καὶ ἀρχόμενος· καὶ πλούσιος, καὶ τῶν πενήτων, καὶ ἔμπορος, καὶ τεχνίτης, καὶ ὄσισος, ἀκριβῶς τὸ καθήκον τοῦτο φυλάττων, ὡς θεῖαν ἀπαράβατον ἐντολήν, τῶν ἀλλοτρίων ἐπίπαν ἀπέχεσθαι· οὐ γάρ σοι, ἀλλ' ἐκεῖνῳ τῷ κεκτημένῳ τοῦθ' ὁ δόξας κεκτηθῆσαι ἀπένειμε· σὺ δὲ τοῦθ' ὑπερβάς, ἀδικεῖς μὲν ἐκεῖνον, τοῦ κτήματος αὐτὸν ἀφαιρούμενος· προσαδικεῖς δὲ καὶ σεαυτὸν, ἀντὶ ἀρετῆς κακίαν περιβαλλόμενος· παρακούεις δὲ καὶ τῆ σεαυτοῦ συνειδήσει, ἐλεγχοῦσθαι καὶ βοῶσθαι ἐκ μέρους, ὃ σὺ μισεῖς ἐτέρῳ μὴ ποιήσης (πς'). ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ θεὸς νόμος εἰς σωτηρίαν καλῶν, ἐπισηεῖ σοι μὴ βουλομένῳ ἀκολουθεῖν, τῆς δίκης τὴν μάχαιραν.

§. υἱέ. Μηδένα παραβλάπτειν εἰς τὴν τιμὴν· Εἰ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων πᾶν κακὸν, ὅσον ἀξίον ἔστι, δοκιμάζεται· ἤπου γε δεινότερον πάντων ἂν εἴη τὸ τὴν ὑπόληψιν ἐν ἐνόιῳ ἐκ συκοφαντίας καὶ διαβολῆς τινα ἀφελεῖν, μυρίων μὲν ὄσων κακῶν τοῦτο τοῖς διαβαλλομένοις γιγνόμενον αἴτιον, μεγίστης δὲ τιμωρίας τοὺς διαβάλλοντας ἀξίους εἶναι καθυποβάλλον· ὅσων γὰρ ἂν κακῶν ἐκεῖνοῖς αἴτιοι γίνωνται, τοσαυτά γε δήπου ἐφ' ἑαυτοῦ κατασκευάζουσι τὰπιτίμια. Προσέχωμεν οὖν ἑαυτοῖς, ὅση δύναμις, μήθ' ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ὑπολήψει τινός, ὑπὸ πάθους παρασυρόμενοι, καθαψόμεθα, μήθ' ἐτέροις τοῦτο συναινοῦντες φανῶμεν, ἵνα μὴ τῶν αὐτῶν τοῖς αἰτίοις ἐπιτιμίῳν ἀξίους ἑαυτοῦς καταστήσωμεν (Μεταφ. κδ'), μήτ' ἐκ συκοφαντίας, μήτ' ἐκ σκώμματος τινός, μήτε τῷ χριστῷ μισοῦμενοι, μήτε μὴν εἴπου

ἡμεῖς = ἡμεῖς ἑαυτοῦ

δοκοῖεν ἐκεῖνοι καὶ ἐνέχεσθαι ὅτω δὴ ἀμνηστῆματι· τίς γὰρ σε κατέστησε δικαστὴν τοῦ ἐτέρου; εἰδὲ τις ἀδικεῖ πῃ, μέμφου ἐν τούτῳ, ἐν ᾧ ἂν δοκῆ ἀδικεῖν, τῶν τ' ἄλλων προσόντων αὐτῷ κακῶν ἀπεχόμενος, καὶ τῶν μὴ προσόντων μάλιστα μὴδ' ὅτιοῦν αὐτῷ περιάπτων· ἄπαγε δὲ τελευτῶν αὐτὸν εἰς δικαστήριον, πάνθ' ἡσυχῆ καὶ κατὰ νόμους ποιῶν· εἰδὲ μὴ, δόξεις αὐτὸς μᾶλλον, ἢ ἐκεῖνός σε ἀδικεῖν· Οὕτω δὴ ποιῶντες, ἡμῖν τ' αὐτοῖς συμφέροντα πεποιηκότες ἐσόμεθα καὶ τῶν πρὸς ἄλλους καθηκόντων τὸ χρέος πληρώσομεν.

§. υἷς'. Οὕτως οὖν τῶν ἀποφατικῶν καθηκόντων ὡς ἐν ἐπιτομῇ ἐχόντων, τὰ θετικὰ ἤδη διάδοχα γίνονται (πθ'). ἃ οὐδὲν ἂν εἴη καὶ αὐτὰ, ἢ ὄν δεύτερον νόμον τῆς φύσεως φθάσαντες εἰσηγάγομεν (πς'). βάσις δὲ τούτων μάλιστα ὁ οἶκτός ἐστιν· ὅς ἐκ μνήμης δεινῶν ὁμοίων, ὧν ἡμεῖς αὐτοὶ ἔφθημεν πεπονθότες, ἢ ὅπως οὖν ἰδόντες, δοκῶν διεγείρεσθαι, κινεῖ ἡμᾶς συμπάσχειν τοῖς πάσχουσιν ἤδη, καὶ χεῖρα βοηθείας αὐτοῖς ὀρέγειν· ἢ γοῦν τὴν προαίρεσιν αὐτῆν, ἐν οἷς ἔργῳ τυχὸν ἀντιλαμβάνεσθαι αὐτῶν οὐδὲν δυνάμεθα, ὑπανοίγειν· δῆλον δὲ τοῦτο ἐκ τῶν παιδίων τῶν μήπω τῶν δεινῶν τινος πειραθέντων μάλιστα γίνονται· οὐ γὰρ οἶκτος αὐτὰ οὐδ' ὅςισοῦν ἐν τοῖς τῶν ἄλλων κακοῖς καταλαμβάνειν δοκεῖ, εἰ μὴ τις τῇ ἀνεπισησία καὶ τῷ τῆς αἰσθήσεως ἀτελεῖ τὰ τοιαῦτα αὐτοῖς ἀποδοίη· καίτοι καὶ τοῦτ' αὐτὸ εἰς ταῦτόν ἔκει· Εὐτεῦθεν οὖν, ἐπειδὴν ἐν ὄψει ἀλλοτρίων δεινῶν γενώμεθα, αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, οἷον ἀκούοντες τῆς φύσεως αὐτῆς ἐνδοθεν κελευούσης, Μέμνησο, ὅτι καὶ σὺ αὐτὸς ταῦτά ποτε πέπονθας, ἢ γοῦν παῖσι, ὁμοιοπαθῆς ὢν· διὸ, ἃ αὐτὸς ἠξίους ἂν ποιεῖν σε τότε τοὺς ἄλλους, ταῦτα καὶ σὺ νῦν ποιεῖς αὐτοὺς ὁμοίως.

§. υἷζ'. Ἐμφυτον ἔφθημεν εἶναι τὸν νόμον τῶν πρὸς τοὺς ἄλλους, τοὺς γε δεομένους ἡμῶν, καθηκόντων, καὶ θεόδοτον· ἔλειπον γὰρ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ μάλιστα ἀγώγιμον συμπάσχειν τοῖς πάσχουσι· τίς γὰρ ὄρων τὸ ὁμόφυλον ἢ πενία τρυχόμενον, ἢ λιμῶ ἀπολλύμενον, ἢ νόσῳ φθειρόμενον, ἢ τυραννίᾳ ταλαιπωρούμενον, οὐκ ἂν αὐτῷ χεῖρα βοηθείας ὀρέξειεν, εἰ μὴ τις ἀνάληγτος ὅλως εἴη καὶ πάμπαν ἀπάνθρωπος; οἱ γοῦν νόμῳ ταύτῳ τῶν καθηκόντων εὐπειθεῖς παρέ-

+ τὸ ἐλεῖναι = ἐλεῖν

χοντες ἑαυτοὺς, δικαίως τῆς βελτίστης ἐκείνης, τοῦ φιλόφρονος εἶναι, κλήσεως ἔτυχον, ὅμοιοι κατάγε τοῦτο τῷ θεῷ τῷ οἰκτίρμονι καὶ φιλοφρόνῳ γενόμενοι· οἱ δὲ ἀπειθεῖς ἀπάνθρωποι ἤκουσαν, καὶ τῆς κλήσεως αὐτῆς τὸ πρόσμιμον τῆς ἀμαρτίας ἑαυτοῖς ἐπισπώμενοι· Ἀποδότω τοίνυν ἕκαστος τὸ καὶ ἐκ φύσεως αὐτῷ ἐνσπαρὲν, καὶ ἐκ τῆς θείας ἐντολῆς προσαχθέν· ὁ μὲν ἱερεὺς, τὴν τῆς πίστεως διδασχὴν τῷ λαῷ δεομένῳ, καὶ τὴν εἰς τὴν ἀρετὴν ὁδηγίαν λόγῳ τε καὶ τῷ ἑαυτοῦ παραδείγματι μάλιστα· ὁ δὲ διδάσκαλος, τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν ἀπροφασίως τοῖς σοφίζεσθαι βουλομένοις· ὁ δὲ πλοῦσιος μεταδότω τοῦ πλοῦτου τοῖς αὐτοῦ δεομένοις· ὁ δὲ δικαστὴς δίχα δικάζετω τοῖς ἀμφισβητοῦσι καὶ δικαζομένοις, ἀπὸ τοῦ Ἰσομεριζόμενος ἑκατέρους· ὁ δὲ ἄρχων, ὑποκείμενος τοῖς νόμοις, ἀρχέτω, μηδ' ἀμὴ τοῖς ἀρχομένοις χεῖρα ἐπιφέρων βαρεῖαν καὶ ὁ στρατιώτης τοῖς ἰδίοις ὀψωνίοις ἀρκείσθω· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, οὗ ἕκαστος ἐκλήθη, καὶ ὅτου δὴ χαρίσματος ἔτυχε παρὰ τοῦ δεσπότη, τοῦτο κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον, ὡς λόγον ἀποδώσων, πολλαπλασιαζέτω· οὕτω γὰρ ὁ βίος ἡμῶν ὑπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀντιδράσεως συναρμολογούμενος, ἐν ἀγάπῃ εὐδαίμων ἂν εἴη καὶ μακαριστός. (*)

Τὰ πρὸς Παῖδας

§. υἱή. ὡς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος τὸν ἄνθρωπον συνιστάμενον, διττῆς δεῖ αὐτὸν καὶ τῆς ἀγωγῆς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀξιοῦσθαι· τῆς μὲν φυσικῆς, τῆς δὲ ἠθικῆς· περὶ μὲν οὖν τῆς εἰς τὸ σῶμα, ὅπως δεῖ φροντίζειν, ἱατρῶν διδασκέτωσαν παῖδες· τῆς δὲ εἰς τὴν ψυχὴν αὐ-

(*) Διακριτέον δὲ ταῦθ' ὧδ'· εἰ μὲν γὰρ ἐσωτερικῶς παθαίνομενοι, κινούμεθα πρὸς τὸ ἐλεεῖν, Φιλοφροσύνη τὸ πάθος τοῦτο καλεῖται· εἰ δὲ ἱεροῖς πειθόμενοι λόγοις, Εὐσέβεια· εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτὰ εὖ ποιεῖν τινὰς προαιρούμεθα, Εὐποΐα· Ἔστι δ' οὖν τὸ μὲν, τῆς φύσεως· τὸ δὲ, τῆς ἐντολῆς· τὸ δὲ, τῆς προαιρέσεως· διὸ καὶ οἱ εὖ πάσχοντες, καὶ πρὸς πάντας μὲν ὀφείλουσιν εὐγνωμονεῖν, πρὸς δὲ τοὺς ἐκ προαιρέσεως εὐεργέτας καὶ πλέον, καὶ τοσοῦτό γε, ὅσῳ περὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ταύτης ἀγαλμὰ ἐστιν ἀθάλαστον, ἀνανάγκαστον· ὅθεν περὶ τούτων παρακατιῶν· ῥή. καὶ ἐξῆς.

τούς γε τούς πατέρας ὁ λόγος αἰρεῖ τοῖς παισὶ προνοεῖν· αὐτή τε γὰρ ἡ φύσις καὶ τὸ συμφέρον ἅμα ὡς ἐλευθέρων αὐτοῖς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῶν παίδων ἐπιμελεῖσθαι παρακελεύεται· ἡ μὲν, φιλοσοργία, οἷον δεσμῶ ἀρρήκτω, ἀμφοτέρους συνέχουσα· τὸ δὲ συμφέρον, τὴν ἀπὸ τούτου ὠφέλειαν ποθ' ὑπερον αὐτοῖς ὑπισχνούμενον· ὅσοι γὰρ τῆς τῶν παίδων ἐλευθέρως κατεφρόνησαν ἀγωγῆς, αὐτοὶ πρῶτοι τῆς παρὰ τούτων μοχθηρίας καὶ φυλότητος, παραπήλαυσαν· τίς γὰρ νοῦν ἔχων, ἢ ἐν ἡλικίᾳ παραμυθίας, ἢ ἐν γήρᾳ θεραπειᾶς οἶεται παρὰ τῶν μὴ καλῶς καὶ ἐλευθέρως ἀχθέντων ἀξιοθῆσθαι; τίς δ' οὐκ οἶδεν αὐτὸς, ἢ μὴ εἰδῶς, οὐκ ἀκήκοεν, ὡς υἱὸς φαῦλος γενόμενος, λυπεῖ τούς τεκόντας, οὐ μόνον ἐξ ὧν πλημμελεῖ πρὸς ἑτέρους, ποιῶν αὐτοὺς καταδυέσθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους αὐτοὺς πολλάκις ἀνόσια πράττων, τάτε πρὸς αὐτοὺς καθήκοντα ἀθετῶν, καὶ ἅ μετὰ πόνων διὰ πάσης ἐκτέησαντο ἡλικίας, κατοψοραγῶν; διὸ οἱ φειδόμενοι τῶν πατέρων ἐπὶ παιδείᾳ τῶν παίδων χρήματα ἀναλίσκειν, ἐφ' ᾧ πλοῦτον αὐτοῖς καταλίπωσι, λανθάνουσιν ἑαυτοὺς ὄφεις ἐν γήρᾳ τρέφοντες οἷγε πλείους ἐφ' ἑαυτούς· σπάνιον γὰρ τὸν ἄφρονα καὶ ἀπαίδευτον μετρίως τῷ πλούτῳ χρῆσθαι, ὥστε μὴ ὑπερφρονήσαντα πολλοῖς ὑπερον κακοῖς ἐμπεσεῖν

§. ιη'. Ταῦτ' οὖν εἰδότες οὐ μόνον κατὰ χρέος, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαιῶς ἐπὶ ταῖς ὑπερον ἐλπίσι πολλὴν τῶν παίδων τούς τεκόντας δεῖ ποιῆσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, πρῶτον ἀπὸ τῶν ἡθῶν ἀρχομένους, πρῶστε τὸ θεῖον εὐσεβεῖς, πρῶστε ἑαυτοὺς εὐπειθεῖς, καὶ πρὸς πάντας τιμίους καθίστασθαι ἐκπαιδεύοντας· οὐ γὰρ ἰκανὸν εἰς εὐδαιμονίαν πολλῶν μὲν ἐπισημῶν γενέσθαι τινὰ ἐγκρατῆ, φαίνεσθαι δὲ τῶν παίδων ἡττημένον· δεῖ γὰρ δὴ γράμματα μαθεῖν, καὶ μαθόντα νοῦν ἔχειν κατὰ τὸν εἰπόντα· εἰδὲ μὴ, συμβαίνει μᾶλλον βλάπτεσθαι, ἢ ὠφελεῖσθαι· καὶ τούτων ἡμῖν μάλιστα ἢ πείρα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διδάσκαλος· πολλοὶ γὰρ κουφότητι φρενὸς, ἐπαρθέντες ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ πρὸς πολλὰ τοῦνδ' ὀσίμων ἔχοντες ἐξ αὐτῆς, κακῶς τῷ ταλάντῳ χρησάμενοι, οὐ μόνον ἄλλους ἔβλαψαν, ἀλλὰ καὶ σφᾶς αὐτοὺς φέροντες, μεγίστοις κινδύνοις ἐνέβαλον· διὸ σοφόν, ὡς οὐδὲν ἢ μάθησαι, ἀν μὴ νοῦς παρῆ·

§. ρ'. Δεῖ τοίνυν πρὸς τοῦτο πολλῆς φροντίδος ἔχεσθαι τοὺς πατέρας, παιδαγωγούς τε σπουδαίους τοῖς παισὶν ἐφιστάνας, καὶ αὐτοὺς τοῦ ἀγρυπνεῖν μὴ ἀπεχομένους· ἔργον δὲ πρῶτον τὴν τῶν παιδῶν φύσιν, ὅπως ἔχει πρὸς μάθησιν ἐξετάσαι, πρὸς ἣν δεῖ προσφυῆ προσφέρειν τὰ παραγέλιματα, νῦν μὲν τὸ θρασὺ αὐτοῖς περικόπτοντας, νῦν δ' ἐν ταῖς νωθραῖς χρωμένους καὶ μύωπι μαθήματα δὲ τὰ ἀπλούστατα μάλιστα κατ' ἀρχὰς αὐτοῖς αἰρετέον· εἶτα βαθμηδὸν προϊόντας ἐν τοῖς ἠθικοῖς καὶ τῶν πρὸς εὐσέβειαν παιδαγωγικῶν οὐκ ἂν εἴη ἀξυντελὲς διδάσκειν τὰ εὐληπτότερα· οὕτω δὲ προκαταρτισθέντας αὐτοὺς ἐν τούτοις, καὶ δεκαετείς γενομένους, ἄμεινον ἐν τοῖς δημοσίοις τῶν γυμνασίων, ἢ κατοίκους τοῦ λοιποῦ τὰ μείζω τῶν μαθημάτων ἀκούειν καὶ εἰγ' ἐγγωροῖη, κάκει συνδιδαιτᾶσθαι τοῖς ἐπιστατοῦσι, ἵαμπαν τῶν οἰκιακῶν ἀπεχομένους θορυβῶν· πρὸς γὰρ τῷ πλείω ὡς ἐν πολλοῖς αὐτοῦ βλέπειν τε καὶ μανθάνειν ἀπαλλάττοντ' ἂν οὕτω καὶ τῆς τῶν κατ' οἶκους οἰκετῶν μοχθηρίας· ἐξ ὧν τὸ πλεῖστον τῆς κακοηθείας τοῖς γε θρασυτέροις αὐτῶν συμβαίνει προσγίγνεσθαι.

Τὰ πρὸς γονεῖς.

§. ρα'. Ἄλλ' ὡσπερ τοῖς πατράσι πρόνοιαν τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς προσήκει ποιεῖσθαι· οὕτω καὶ τοῖς παισὶν ὑποτάσσεσθαι καὶ εὐγνωμονεῖν τοῖς πατράσιν ὀφείλεται, ὧν τε μέχρι δεῦρο ἠξίωται παρ' αὐτῶν, πρὸς τῷ ζῆν καὶ τὸ εὖ ζῆν προσλαμβάνοντες ἤδη, καὶ ὧν ἐς τοῦπιόν οἴγε πλείους ἐλπίζουσι τεύξεσθαι, ἐνθυμουμένους καθ' ἑαυτούς· διὰ ταῦτά φημι μέχρι μὲν τῶν τῆς παιδείας ἐτῶν εὐπειθεῖς ἑαυτούς ἐν πᾶσι δεῖν ἐκείνοις παρέχεσθαι, εἰ μήτις τῶν πατέρων τοσοῦτον εἴη ἀβέλτερος, ὥστε ἀνάξια τῇ τιμῇ καὶ τῷ βίῳ ἐπιτάττειν αὐτοῖς· ἀνδρωθέντας δὲ, καὶ τῆς πατρικῆς ἀνάγκης ἀπολυθέντας, σέβεσθαι καὶ εὐγνωμονεῖν τὰ εἰκότα, ἀμφιλαφῶς θεραπεύοντας, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γήρως αὐτοῖς δυσαρέσκειαν καὶ ἀδυναμίαν ἐκ παντὸς ἀνακουφίζοντας τρόπου· μετὰ γὰρ θεὸν τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός,

ἦτε ἔξω σοφία φησὶ, καὶ ὁ νόμος αὐτὸς γονέας τιμᾶν προσθέσπισεν· εἰ γὰρ πρὸς πάντας εὐγνωμονεῖν τοὺς εὐ πεποιηκότας ὀφείλομεν, ἔπούγε τοῖς τεκοῦσι, δὲ οὖς τότε φῶς τουτὶ τοῦ ἡλίου ἠδέως προσβλέπομεν, καὶ νοοῦμεν, καὶ οὐκ ἔσθ' οὔτινος οὐκ ἂν ἀπολάβοιμεν ἀγαθοῦ· Εἴτις οὖν τῶν τοιούτων ἀγαθῶν ἐπιλελησμένος, ἀχάριστος εἶη τοῖς γειναμένοις, οὐ μόνον τὰς ἐκείνων ἀρὰς ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπᾶται, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσι ἑδελυρὸς καὶ ἀποτρόπαιος ἔσται. (*)

Τὰ πρὸς φίλους.

§. ρβ'. Ζήνων μὲν ἐρωτηθεὶς, τί ἐστὶ φιλία, ἄλλος, ἔφη, ἐγὼ ὁ δὲ Ἀριστοτέλης, μία ψυχὴ δυοῖ σώμασιν ἐνοικοῦσα· ἐξ ᾧν συνάγεται ἔνωσιν εἶναι φιλίαν δύο ψυχῶν ταύτῃ βουλομένων, καὶ μὴ, πρὸς τὸ κοινῆ ζυμφέρον τοῖς φιλομένοις· Εἰκόσ οὖν μὴτ' ἐν δυοῖν πονηροῖν, μὴτ' ἐν σπουδαίοις καὶ πονηροῖς, ὡς ἀνομοίοις οὖσιν αἰεὶ, ἀληθῆ φιλίαν συνίστασθαι· διὸ καὶ τοῖς Στωϊκοῖς ἐν μόνοις τοῖς σπουδαίοις διὰ τὴν τῶν ἡθῶν ὁμοιότητα φιλίαν ἀληθῆ ὠμολόγηται εἶναι. Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, εἰκόσ τοὺς φίλους τὰ τῶν φίλων οὐχ ἦττον, ἢ τὰ ἑαυτῶν ἐν φροντίδι πιεῖσθαι, τὰ τε συμβαίνοντα εὐτυχῶς καὶ μὴ εὐτυχῶς, κοινὰ ποιουμένους, ἐν τε βουλαῖς καὶ ἔργοις πανταχῆ συναντιλαμβανομένους ἀλλήλων, μὴ τε πρὸς καλακείαν τῶν μὴ κλιῶς τι ἐχόντων ἀποδεχομένους, μὴ τε μὴν ὀρώντας ἀμάρτημά τι, ἀποσιωπῶντας· ἀλλ' ὡς ἴδιον καὶ τοῦτο ἑαυτῶν ἐμμελῶς καὶ λόγοις προσηγέσιν ἐν ἀπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ, ὅσον οἷόν τε ἐπανορθοῦν πειρωμένους· προσέχειν δὲ δεῖ, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ὑπερτείνοντες, διαρρήξωμεν τὸ καλώδιον· καὶ οὕτως εἰς προὔπτον τὸ σκάφος κατασπᾶσαντες κίνδυνον, ἀπολέσωμεν. (**)

(*) Τὸ τῆς πρὸς τοὺς γειναμένους ἀχαριστίας τῶν υἱῶν ἀμάρτημα τοσοῦτον μέγα καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις νενόμισται, ὥστε τὰ μὲν πρὸς ἄλλους τινὰς ὑφ' ὅτων πεπλημμελημένα, ἀδικήματα παρ' αὐτοῖς ὀνομάζονται· τὰ δὲ πρὸς τοὺς τεκόντας, ἀνοσιουργήματα, ὡς εἴτις πρὸς θεὸν ἀσεβείη.

(**) Πολλῆς πρὸς τοῦτο δεξιότητος δεῖ, μὴ παρὰ καιρὸν, ἢ μὴ κατὰ τρόπον ἐπιτιμῶντες λυπήσωμεν, καὶ ταῦτα τοὺς ὑπὸ φιλαυτίας κεκρατημένους· πολλοὶ γὰρ τοῦτο πρᾶθόντες, οὐ μόνον τὴν φιλίαν ἀπέπειπον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἴσσην, εἰ μὴ τι καὶ χεῖρω ἐχθρῶν

Πὰ πρὸς τὴν πατρίδα.

§. ργ'. Πατρίς δ' ἐστὶν ἔνθα τις ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη· δευτέρω δὲ λόγῳ καὶ πᾶσα ἡ γῆ, ἐν ἣ τὴν αὐτὴν φωνὴν προῖενται οἱ πολῖται, καὶ ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς διάγουσι νόμοις. Οὐκοῦν, ἐπειδὴ τὸ τοῖς αὐτοῖς πολιτεύεσθαι νόμοις κοινωνία πολλῶν ἐστὶν εἰς ἓν συνελθόντων, (πζ'.) ὅσα ἐν τῷ περὶ κοινωνίας ἡμῖν εἴρηται ἀνωτέρω (πθ'), ταῦτ' εἰδὸς καὶ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα εἶναι· χωρὶς δὲ τούτων, ἐπειδὴ τῆς τοιαύτης κοινωνίας, εἴτ' οὖν πατρίδος σήριγμα καὶ θεμέλιον μάλιστα οἱ νόμοι, καθ' οὓς οἱ πολῖται συνέθεντο ζῆν, καὶ ἐν οἷς αὐτῶν ἐστὶν ἡ ἀσφάλεια, ὡμολόγηνται, τούτους αὐτοὺς προσήκει ἀπαρ-
 ἔχτους φυλάττειν· ἔπειτα, ἐπειδὴ πρὸς τὴν τούτων φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν, καὶ τὴν τῶν ἄλλων κοινῇ ζυμφερόντων προμήθειαν, πολλῶν δεῖ χρημάτων, συνεισφέρειν χρὴ τὸ κατὰ νόμους καὶ τὰς περιστάσεις ἐκάσῳ γιγνόμενον δίκαιον· πολλὰ μὲν, ἂν πολλῶν δέη· ὀλίγα δὲ, ἂν ὀλίγων· καθάπερ γὰρ τῶν ἀπὸ τούτου ἀγαθῶν ἕκαστος τὸ μέρος μετέχει, οὕτω καὶ πρὸς τὰ εἰς τοῦτο συμβάλλοντα συνεισφέρειν τὸ μέρος ὀφείλει· διὸ ἀδικοῖεν ἂν οἱ τὸ δίκαιον τοῦτο μὴ ἐθέλοντες τῷ κοινῷ καταβάλλειν. (*)

§. ρδ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ αὐτὴ πολλάκις πατρίς καὶ τῆς σωματικῆς ἡμῶν ἀντιλήψεως δεῖται, καὶ πρὸς τοῦτο προθύμους ἑαυτοὺς παρέχειν δεῖ, τὰ τε κοινὰ, ὡς κοινῇ συμφέρει μάλιστα, πράττοντας, καὶ εἴποθ' ὧφ' οὐτινοσοῦν ἐπιβουλευομένης, ἢ ἄλλως βλαπτομένης, ἢ τυραννουμένης ἐκείνης ὑπὸ ἄλλοφύλων, κινδυνεύειν δεήσει, μὴ φείδεσθαι ἑαυτῶν, μήτε παραλείπειν τὴν τάξιν, οὐ γονεῖς, οὐ παῖδας, οὐδ'

τελευτώντας, κατέστησαν· Δεῖ τοίνυν πρὸς τοῦτο τὸν τε καιρὸν, τὸν τε τρόπον τηροῦντας, οὕτω σὺν πολλῇ εὐλαβείᾳ πείθειν ἐπιχειρεῖν, μέλιτι πρῶτον κατὰ τοὺς ἰατροὺς τὰ φάρμακα δεδευμένα προσφέροντας· τί δέ; εἴτις τῶν φίλων ἀδικῶν τι, ἢ ἀνάξιον ἡμῶν δεσθεῖν, πότερον ὑπακούσωμεν, ἢ οὐ; οὐ φημι, τὸ παλαιόφατον ὑπεπίνοντες ἐκείνῃ ἢ φίλιζα μέχρι βωμοῦ· ὁ καὶ Ἀριστέδης ἀποφεύγων, φίλους οὐκ ἐπαῖετο. Πλάτῳ Ἀρι-

(*) Ἡμῖν μέντοι γε ἐγγε τῷ παρόντι καὶ μάλιστα πάντων ἀναγκαῖον εἰσφέρειν πρὸς πόρασιν καὶ κατασκευὴν τῶν Ἑλληνικοῦσιων, βιβλιοθηκῶν, ἐκδόσεων βιβλίων, διδασ-

ὅ,τι ἂν εἴπῃ τις ἀντὶ τῆς ἑαυτῶν αἰρουμένους ἐλευθερίας, ἀλλὰ πάντα τῆς πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα ἀγάπης, ἐν ἧ ἡ κοινὴ ἐστὶν εὐδαιμονία, καὶ ἡ τῶν ἀπάντων συνίσταται σωτηρία, δεύτερα τιθεμένους. (*).

Τὰ πρὸς Εὐεργέτας·

§. ρέ. Ὡσπερ τοῖς δεομένοις ὀφείλομεν ἐπαρκεῖν τὰ εἰκότα· οὕτω καὶ τοὺς εὐ πεπονθότας διασώζειν τῇ γνώμῃ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς εὐεργέτας, μέχρις ἂν καὶ ἔργῳ ἀμείψωνται, χρέος ἐστὶν αὐτοῖς ἀπάντων χρεῶν δικαιοῦτατον· συνίσμεν γάρ ἡμῖν αὐτοῖς ὅτι ἅμα εὐ παθόντες τι, αἰσθανόμεθα εὐνοϊάν τινα καὶ ἀγάπην ἡμῖν αὐτοῖς πρὸς τοὺς εὐ πεποιηκότας ἐγγενομένην· διὸ καὶ τὰ βέλτιστα αὐτοῖς ἀεὶ συνευχόμενοι, δι' ἐφέσεως ἔχομεν καὶ ἔργῳ ἐπιδείξασθαι πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀντευποιῶν· καὶ τοι τινὲς τοῦ καθήκοντος τούτου καταφρονοῦντες, οὐχ ὅπως χάριν, ἀλλὰ καὶ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν τοῖς ἑαυτῶν εὐεργέταις ἀποδιδόασιν· γίγνεται δ' οὕτω μάλ-

κάλων, ἄλλων μυρίων τοῦτο γὰρ πρὸς τῷ ἀναγκαιοτάτῳ καὶ ἔνδοξον γίγνεται, τὰ πατρίδα καλὰ ἐν ταιαύταις τῶν πραγμάτων ἀνασώσασθαι περιστάσει, τοὺς μὲν δυνατοὺς, βουλῇ καὶ χρήμασι βοηθῶντας· τοὺς δὲ σοφοὺς, διδάσκοντας, συγγράφοντας, προθύμους μεταδιδόντας· τοῦθ', ἕπερ ἕκαστος ἐμπέπιστευται· νῦν δ' οὐκ οἶδ' ὅπως τινὲς, καὶ τοιγε τῶν δυνατῶν ὄντες, μεμψίμοιροι γίγνονται, αὐτοῖτε γινόμενοι φειδωλοὶ συνεισφέρειν, καὶ τῶν ἄλλων τὸν τόνον τῷ οἰκίῳ ἐκλύοντες παραδείγματι, ἰδίας προβαλλόμενοι χρείας, καὶ τὴν τύχην καταμεμψόμενοι, καὶ τὶ οὐ ποιοῦντες, ἐφ' ᾧ δόξειεν ἀδικεῖν εὐπροσώπως· ἀλλ' ἡμεῖς τοὺς ταιούτους ἀναληγῆτους εἶοντες· χαίρειν ἐν μοῖρα κηφῆνων, ἐρρωμένως χωρῶμεν πρὸς τὸ ποιεῖν τὰ καθήκοντα· τῇ πατρίδι, ὅ,τι ποτ' ἂν ἡμῶν, καὶ τὸ τιμιώτατον αὐτὸ, δευθῆ.

(*) Οὐχ ἡμῶν αὐτῶν μόνον φησὶν ὁ Κικέρων, ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος, καὶ τῶν συγγενῶν, καὶ τῶν φίλων ἕνεκα ἐγενήθημεν· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ἐκ τῆς γῆς· εἰς χρῆσιν παντὸς ἀνθρώπου φύεται, ἢ δικαίᾳ Στοιχείσιν, ἀνθρώποι δὲ ἀνθρώπων ἕνεκα γίγνονται, ὅπως ἀλλήλους συνωφελοῦσιν· τῇ φύσει ἄρα εἰς τοῦτο χρῆσέον ὁδὴ γῆ, καὶ κοινὰς συντελείας εἰς μέσον προσενεκτέον ἀμειβῆ καθήκοντων, δίδοντας, λαμβάνοντας, τέχνη καὶ ἔργῳ, καὶ κτήμασιν αὐτοῖς, ἢ πέφυκεν ἕκαστος, κοινῶν ἀνθρώπων ἐν ἀνθρώποις συνδέοντας. Σοάμιος Ἡθ. 3ο5. Οὕτω δὲ καὶ Δημοσθένης (περὶ Στέφ. ρδ. 7) Ἠγεῖτο γὰρ αὐτῶν ἕκαστος οὐχὶ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ μόνον γεγενῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τῇ πατρίδι· διαφέρει δὲ τίς, ὅτι ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον γεγενῆσθαι νομίζων τὸν τῆς εἰμαρμένης καὶ τὴν αὐτάματον θάνατον περιμένει· ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιθεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐβελήσει· καὶ φοβερωτέρως ἠγγίσεται τὰς ἀτιμίας, ἂς ἐν δουλεύουσῃ τῇ πόλει φέρειν ἀνάγκη, τοῦ θανάτου.

λίσα τοῦτο, ὅτι δυσχερές τι συμβάν μεταξὺ, ἐλύπησε καὶ λυπήσαν, ἐξεκένωσε παραχρηῆμα τὰ φθάσαντα ἢ ὅτι διαλλαγέντες πρὸς τὴν τύχην, καὶ πλούσιοι γινόμενοι ὕστερον, αἰσχύνονται φανῆναι παρ' ὑποδεστέρων εὐργετηθέντες, ἐφ' ᾧ καὶ μᾶλλον ἂν εἴησαν ἐδελυροί ἢ ὅτι καὶ ἐλάττω, ὧν ἠλπίζον, εὐ παθόντες, οὐκ ἐκείνων χάριν ἔχουσιν, ἀλλ' ὧν ταῖς ἐλπίσιν ἀπέτυχον, ἐπὶ τούτοις μάλιστα δυσχεραίνουσιν, ἃ γνώμης ἀχαρίστου καὶ ροχθηρᾶς τυγχάνουσιν ὄντα γνωρίσματα· φευκτέα δ' ἡμῖν ὅση δύναμις· ὅς γὰρ ἂν τοῖς εὐ πεποιηκόσιν ἀγνώμων ἦ, οὗτος οὐδὲ πρὸς τὸν τοιητὴν καὶ πλάστην αὐτοῦ καθαρὰν διασώσσει τὴν εὐγνωμοσύνην. (*) διὸ καὶ τοὺς τοιούτους εἰς τοσοῦτον ἤκοντας μοχθηρίας, οὐκ ἐστ' ὅστις οὐκ ἀποσρέφεται· ταῦτ' ἄρα καὶ οἱ νομοθέται, πάντων τῶν ἐγκλημάτων δίκας ἐπιθέντες, τὴν ἀχαριστίαν κατέλιπον ἀτιμώρητον, ὡς ἱκανοῦ ὄντος τοῦ παρὰ πάντων μίσους, καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν συνειδήσεως, τὰς Ἐρινύς καὶ τὰς Ποινὰς κινεῖν ἐπ' αὐτούς.

Τὰ πρὸς Ἡγεμόνας.

§. ρς'. Οἱ τὰς κοινωνίας ἐξ ἀρχῆς συστησάμενοι, καὶ νόμους καθ' οὓς ἕκαστοι πρὸς ἀλλήλους πολιτεύονται, ἔθεντο· φύλακας δὲ τῶν νόμων ἐν μὲν τοῖς, τοὺς ἀρετῇ διαφέροντας· ἐν δὲ τοῖς, οἷς ἐπὶ ῥητοῖς γέρασι πατρικαὶ εἰσὶ βασιλεῖαι, τούτους φέροντες, ἑαυτῶν προκαθίζουσι· καὶ ἐστ' οὕτως ἡμῖν ἡγεμῶν ἐν πολλῶν κοινωνία, ὃ καὶ πατὴρ ἐν ἰδίᾳ οἰκογενεῖᾳ, προσάτης ἐν ἅπασιν τῶν νόμων γινόμενος· τιμῶν μὲν τοὺς ἐν νόμοις τι πράττοντας, κολάζων δὲ τοὺς βουλομένους τῶν καθεστώτων τι παραβαίνειν. Τούτοις οὖν, ὅποιοι ποτ' ἂν ᾧσι τὸ εἶδος (πῆ), τὴν προσήκουσαν τιμὴν ἀπονέμειν ὀφείλομεν, οὐχ ὑποπτῆσοντες φόβῳ, οὐ δουλείᾳ ὑποκλινόμενοι, ἀλλὰ

(*) Εἴη δ' ἂν τοῦ μὲν πρώτου αἴτιον, ὁ θυμὸς τοῦ δὲ δευτέρου, ἢ ἀλαζονία· τοῦ δὲ τρίτου, ἢ πλεονεξία· ταῦτα γὰρ τὰ πάθη ἐπισκιάσαντα τὴν ἀλήθειαν, τὴν τῆς εὐποιίας μνήμην παντελῶς ἐξηφάνισαν· διὸ καὶ Ἀριστοτέλης πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, τὴν γρησάκει τάχην, χάρις, ἐφη·

τιμὴν καὶ εὐπείθειαν αὐτοῖς χαίροντες, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἀγρυπνοῦσι, προσφέροντες, ἐκεῖνο εἰδότες, ὡς οὐθ' οἱ νόμοι, οὐθ' ἡ πολιτικὴ κοινωνία ἐνυπάρξουσι, προσατῶν ἀγαθῶν ἀμοιροῦντα (καὶ τοι γ' ἡμᾶς καὶ τοῖς σκολιοῖς πειθαρχεῖν ὁ ἱερός πείθει λόγος, οἷς βασιλεία ὁ οὐράνιος ἀποτεταμῖεται κληρός). καθάπερ γὰρ σῶμα ἀνθρώπου, τοῦτο δὴ τὸ ὑπὸ πολλῶν μερῶν συνιστάμενον, ἄνευ κεφαλῆς ἀδύνατον σώζεσθαι, οὕτω καὶ ἔθνος ὅλον, ἀρχῆς καὶ ὑπεροχῆς μὴ κρατούσης, διαρκεῖν οὐκ ἔν δύναιτο· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ, πᾶσα βασιλεία, φησὶν, ἐφ' ἑαυτὴν μερισθεῖσα οὐ σταθήσεται.

Τὰ πρὸς Ὑπηκόους.

§. ρζ'. Θεῷ πρότῳ ἡγεμόνι τῶν ἡγεμόνα πείθεσθαι δεῖ, εἴτα τοὺς κειμένους νόμους ἀπαρπάτους τηρεῖν, τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν πρὸς τοῦτ' ἐξαιτούμενον, μὴτε χρήμασι φθειρόμενον, μὴτε δώροις δελεαζόμενον, μὴτ' εὐνοοῦσι πειθόμενον, μὴτε προσήκουσι χαριζόμενον· ἀλλ' ἐπειδὴ, ὅπερ ἔφημεν, τοῦτο τοῖς ὑπηκόοις ὁ ἡγεμὼν, ὅπερ σῶματι κεφαλὴ, οὐ καθ' ὑπεροχὴν δυνάμει, ἀλλ' ἀετῆ καὶ σοφίᾳ αὐτὸς τε μάλιστα διαφέρων, καὶ οἷς αὐτὸς πρὸς τὰ πράγματα ἀναγκάζεται χρῆσθαι, διὰ τοῦτο αὐτὸς ὁ ἑαυτὸν καὶ τοὺς συμβούλους κρείττους τῶν ἀρχομένων ἀποφῆναι πειρᾶσθαι ὀφείλει· καθάπερ γὰρ ὁ νοῦς διὰ τῶν αἰσθήσεων, ὑγιῶς μὲν ἐχουσῶν αὐτῶν, καθαρᾶς ἀσθενῶς δὲ, συγκεχυμένας τὰς τῶν ἐξῶθεν προσβαλλόντων προσλαμβάνει ιδέας· οὕτω καὶ ὁ ἡγεμὼν διὰ τῶν συμβούλων τὰ τῶν ὑπηκόων, ὅπως ἔχει, καταμανθάνει· Μελέτω τοίνυν αὐτῷ, ὅσον οἶόντε, αἴρεσιν τῶν σπουδαιοτέρων ποιῆσθαι πρὸς δὲ τούτοις μηδὲν πράττειν, ὃ μὴ ταῦτό ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ὑπηκόοις ξυνοῦσον οἶδεν· ὡςπερ γὰρ κεφαλὴ (ὁὗς δ' ἔν' ἀπὸ τῆς αὐτῆς αὔθις ἐπιχειροῦμεν εἰκόνος) πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν μελῶν ρασιάσασα, οὐκ ἂν σώζοιτο· οὕτω καὶ ὁ ἡγεμὼν ἕτερον πρὸς τοὺς ὑπηκόους τὸ ἑαυτοῦ διάφορον λογιζόμενος, οὐκ ἂν εὐδαιμονοίῃ· διὸ μίαν τρυφὴν, μίαν ἡδονὴν ἑαυτῷ προαιρείσθαι τὸ τὰ κοινὰ ἐπαυξάνει, νόμους ἴσους τιθεῖς, εἴτι

θεοί, φροντιστήρια συνισῶν, τεχνουργεῖα κατασκευάζων, τὰ πρὸς τὴν ἐμπορίαν βελτιῶν, τὰς ἀνοδίας εἰς ὁδοὺς λείας μεταποιῶν, καὶ ὅ,τι ποτ' ἂν ἐς ὠφέλειαν ἦκη τοῖς ὑπηκόοις, ἀπάντων ἀόκνως ἐπιμελούμενος· τῷ δὲ τοιοῦτῳ γενομένῳ οὐ μόνον τὰ παρὰ θεοῦ εὐνοϊκὰ καὶ εὐμενῆ αὐτῷ ἔσαι, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ὑπηκόων, καὶ πάντων ἀνθρώπων αἰδίως εὐγνωμοσύνη καὶ εὐλογία αὐτῷ ἀποκίεσται, ὃ ἐστὶ δῶρον δικαιοτάτον τοῖς ἀγαθοῖς τῶν ἀρχόντων παρὰ τῶν ἀρχομένων ἐποφειλόμενον.

Περὶ Ἀρετῆς.

§. ρή. Τὸν περὶ τῶν καθηκόντων ὡς ἐν ἐπιτομῇ περᾶναντας λόγον, ἐπόμενον ἂν εἶη καὶ περὶ Ἀρετῆς τι εἰπεῖν· Δοκεῖ τοίνυν τοῦνομα τοῦτο ἐπὶ πάσης πράξεως, τὸ τέλειον λαμβανούσης ὁπωσδήποτε, τίθεσθαι· οὕτω γὰρ οἱ μὲν, τὴν τοῦ σώματος ῥώμην· οἱ δὲ, τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ δεινὰ εὐψυχίαν ὠνόμασαν Ἀρετὴν· ἕτεροι δὲ, τοῖς εὖ ποτε καὶ ὡς δεῖ ποιῶσι τι, ὅ,τι ποτ' ἂν ποιῶσι, τοῦνομα τοῦτο ἀποδιδόασιν· οὕτω δὲ ἀρετὴν ῥήτορος, ἢ γραφέως, ἢ ἀνδριαντοποιοῦ, ἢ ἀρχιτέκτονος, τὴν ἐν τούτοις τῶν τεχνητῶν τελειότητα ἔφασαν· καὶ ἔστιν οὕτως ἀρετὴ ἢ ἐκάστου πράγματος πρὸς τὸ σκοπούμενον τελειότης· ὅπερ ἀποδοθεῖν ἂν κατὰ τῶν ἀλόγων δικαίως καὶ τῶν φυτῶν. (*) ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῆς τῶν καθηκόντων ἐκτελέσεως τὴν λέξιν λαμβάνοντες, ἀρετὴν φασὶν εἶναι τὸ συμφώνως τῷ νόμῳ πράττειν ὅ,τι ἂν πράττη τις· ἢ ἀρετὴν εἶναι ἕξιν προαιρετικὴν περὶ τὴν τῶν καθηκόντων ἐργασίαν· ἕτεροι δ' αὐ ἐγγυτέρω τῆς ἀληθείας ἠθικωτέρω τῷ λόγῳ γενόμενοι, ἀρετὴν ἔφασαν εἶναι ἀγαθὰς πράξεις συμφώνως τῷ τῆς φύσεως νόμῳ καὶ τῇ θεῷ θελήσει ὑπὲρ ὃ τις ὀφείλει, πράττειν. Κατὰ δὲ τὸν Ἀϊνέκιον ταῦτά καὶ αὐτὸν εἰπόντα (σ η β.), Ἀρετὴ ἐστὶ βεβαία καὶ εἰλικρινὴς θέλησις τοῦ τὰς πράξεις.

(*) Οὐπὲρ ἕνεκα ἐκάστων κατασκευάσαι, ἐν τούτῳ τὸ τέλος αὐτοῦ· ἔπου δὲ τὸ τέλος θεῖ καὶ τὸ συμφέρον καὶ πάραθεν ἐκάστου· τὸ ἀρ' ἀγαθὸν τοῦ λογικοῦ ζώου κοινωνικῶς· ὅτι γὰρ πρὸς κοινωνίαν γεγόμεναι, πάλαι δέδεικται. Μάρκ. Δυρῆλ. Γ. 19.

πρὸς τὸν τῆς θείας θελήσεως γνώμονα ἀπευθύνειν. (*) Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων δῆλον τριττὴν τινα εἶναι τὴν διαίρεσιν τῆς ἀρετῆς· τῆς μὲν, εἰς τὴν τοῦ σώματος ἕξιν ἀναγομένης· τῆς δὲ, εἰς τὰς γνωστικὰς τῆς ψυχῆς ἀποδιδόμενης δυνάμεις· τῆς δὲ, εἰς τὴν προαιρέσιν μόνον ἡκούσης· καὶ ἐπειδὴ τῆς ἐσχάτης αὐτῆς ὑποφαίνεται τις ὑποδιαίρεσις, ὡς τῆς μὲν ὑποκειμένης τῇ τῶν νόμων ἀνάγκῃ· τῆς δὲ, ἀπὸ ἀπλῆς τῆς βουλήσεως, εἴτ' οὖν προαιρέσεως ὁρμωμένης, οἱ τῆς δευτέρας εὐμοιρήσαντες τῆσδε, δικαίως ἂν καὶ μάλιστα ἀρετὴν πλουτεῖν λέγοιεν· ἂν· πᾶσι γὰρ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι εἴτε σωκρατικὴν, εἴτε διανοητικὴν, εἴτε καὶ ἐκ φρονήσεως, ὡς τοῖς νόμοις πειθαρχεῖν, κητήχησαν ἀρετὴν, τοῖς μὲν δι' ἕξιν, τοῖς δὲ καὶ διὰ φύσεως δεξιότητα, τοῖς δὲ ὅπωςδήποτε ἄλλως, μακαρισμὸς μὲν ὅστισιν ἀπιδίδεται οὐ μὴν δὲ συναποδίδεται καὶ ἔπαινος καὶ ἡ παρά πάντων εὐγνωμοσύνη· ὁ μόνους τοῖς ἀπὸ προαιρέσεως ὑπὲρ ὁφείλουσι, πράττουσι τι τῶν κοινῇ συμφερόντων, ἀπόκειται δῶρον ἐποφειλούμενον. Ἐκ δὲ τούτων οὐκ ἂν ἄλλον εἴπομεν κατηγλαίσθαι ἀπλῶς τῇ τῆς ἀρετῆς αἴγλην ἠθικωτέρῳ τῷ λόγῳ, εἰ μὴ τὸν ὑπὲρ ὁ κατὰ νόμους ὀφείλει, πρὸς τὰ κοινὰ συμφέροντα πράττοντα· διὸ καὶ περὶ τούτου μάλιστα ἡμῖν ὁ λόγος σφύεται ἐν γε τῷ παρόντι. (*)

§. ρθ'. Ἄλλ' ὡσπερ τῶν καθηκόντων εὐρίσκομεν τὰ μὲν, πρὸς θεόν· τὰ δὲ, πρὸς ἑαυτόν· τὰ δὲ, πρὸς ἄλλον ἀναφερόμενα (π'), οὕτω καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ μὲν ἐστὶ πρὸς θεόν· ἡ δὲ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς·

(*) Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, (φυσὴν ὁ αὐτὸς, αὐτόθι) μὴ ἐπὶ τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ θεῷ τὸν γνώμονα τοῦτον καθεῖσθαι· ὥστε οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄντος τοῦ κατ' ἴδιαν ἀρέσκειαν ἀρετῆς αἰρεῖσθαι, μὴθ' ὑπερβάλλοντα, μὴθ' ἑλιγμένους, μὴθ' ἕλιος τι πράττοντας· ὅν ὁ θεὸς οὐδένα τῶν ἀνθρώπων, οὔτε διὰ λόγου, οὔτε δι' ἀποκαλύψεως πόποτ' ἀπήτησεν, ἐναντίον ἐστὶ τῇ ἠθικῇ φιλοσοφίᾳ τὸ τὰς μάστιγας καὶ τὰς ἄλλας ἀσκήσεις ἐπιτιμωτάτην ἔδωκεν πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ γνησίαν ἀρετὴν οἰεσθαι εἶναι, ὡς τινες τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ὑπετόπασαν· διὸ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο μοι δεκεῖν λέγειν θεύεσθαι, ἐν αἷς ἐξελέγει τοὺς τὰ ταυῦτα περὶ πολλοῦ ποιουμένους, καὶ τοὺς ὡς κρῖνον τὸν ἑαυτῶν πεποικώτους τράχηλον ταῖς ἀσκήσεσι· τίς γὰρ, φησὶν, ἀπήτησε τὰ ταυῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;

ἢ δὲ, πρὸς τοὺς ἄλλους, ἢ καὶ κοινωνικῇ ὀνομάζεται· καὶ ἡ μὲν, εὐσέβεια λέγεται· ἡ δὲ, σωφροσύνη· ἡ δὲ, εἰ μὲν ἐξ ἀποφατικοῦ καθήκοντος (πθ΄) προκύπτουσα εἶη, δικαιοσύνη· εἰ δὲ ἐκ θετικοῦ, εὐποιΐα. (**). ἢ καὶ ὡς ἐν διαφόροις πράγμασι καὶ περιστάσεσι γιγνομένη, διαφορῶν καὶ κλήσεως ἐν ἐκάστοις τετύχηκε· τὸ μὲν γὰρ ὁῶρις εὖ ποιεῖν, ἢ χρήμασι, μεγαλοπρέπεια ὀνομάζεται· εἰ δὲ τις τοῖς ἐξαμαρτάνουσι συγγνωμονικῶς εἶη, ἐκ μὲν συγκαταβάσεως, ἔλεος· ἐκ δὲ συμπαθείας, πραότης, ἢ καλοκάγαθία προσαγορεύεται· εἰ δὲ ἐξ ἐλευθεριότητος, καὶ τοῦ περιόντος τίς τινη βοηθείη, γενναϊότης τοῦτο καλεῖται· εἰ δὲ καὶ χάριτι λόγων καὶ ἀγαθῇ προαιρέσει τίς τινα θεραπεύσειεν, εὐπροσηγορία καὶ φιλοφροσύνη τοῦτ' ἤκουσε· πρὸς δὲ ξένους τοῦτο γιγνόμενον, φιλοξενία· πρὸς δὲ τοὺς δεομένους τὰς βοηθείας ἐπιδεικνύειν, τὴν φιλοπτωχίαν τοῦτο ποιεῖ. Ἔστιν οὖν πάντα ταῦτα ἔργα φιλανθρωπίας, ὑπὸ μόνῃ τὴν εὐποιΐαν τιθέμενα.

§. ρί. Μεγάλη δὲ πάντως ἡ τῆς εὐποιΐας ἀρετὴ, ὡς μεγιστὴν ταῖς ἀνθρώποις ἐργαζομένη ὠφέλειαν· τῷ τε γὰρ θεῷ διὰ τὸ εὐεργετικὸν γιγνόμεθα ὅμοιοι, καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος διὰ ταύτης ἄριστα διεξάγεται· πῶς δὲ καὶ πότε αὐτὴ ἑαυτῆς ἐστὶ κρείττων, τοῦτ' οὐκ ἂν εἶη ῥᾶδιον λόγῳ γενέσθαι διαιρετόν· πολλάκις γὰρ καὶ λόγος ἀπλοῦς ἐκ συμπαθείας προενηνεγμένος προσηνωδῶς πρὸς τοὺς πάσχοντας, καὶ παραμυθία ἐν καιρῷ γενομένη, τὴν μέγιστον βαθμὸν τῆς εὐποιΐας ἐπλήρωσεν· Ἐάτεον τοίνυν τὴν περὶ τούτου κρίσιν τῷ τε τρόπῳ τοῦ εὖ

(*) Τὸ ἀπονέμειν τὸ προσανῆκον ἐκάστῳ, ἢ ὅ συνίσταται ἡ δικαιοσύνη· τὸ ποιεῖν τὰ ὑπεσχημένα, ἐν ᾧ ἡ πίστις· τὸ συμφώνως ταῖς τῆς ψυχῆς διανοήμασι λέγειν, ἐν ᾧ ἡ εὐκρίνεια· τὸ μεμνησθαι, ὧν τις εὖ πέπονθεν, ἐν ᾧ ἡ εὐγνωμοσύνη (ρε΄)· αὐτὰ τε ταῦτα, καὶ εἴτι τοιοῦτο, καὶ τοὶ καθ' ἑαυτὰ ἐπαινετὰ καὶ τῆς καθ' ἀρετὴν κλήσεως μετεσχηκότα, ἀλλ' ὡς καθήκοντα ἀναγκαῖα ἐκάστῳ τῆς τελείας ἀρετῆς βαθμῶ ἀπολείπονται, ὡς ταῦτα μὲν ὑπὸ γε τοῦ συνειδότος αὐτοῦ δοκοῦντα εἶναι ἀναγκαστὰ, τῆς δὲ ἐντελοῦς ἀρετῆς ἐκ μόνης ἠρτημένης τῆς προαιρέσεως. Ἴδε Σααβιον ΗΘ. 316.

(**) Εὐσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, τρεῖς εἰσὶ γενικαὶ ἀρεταί, ἢ ὡς εἶδη ὑπὸ τὴν καθόλου ἐκείνην (ρη΄) ὑπαγομεναί· ὁ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ, τὴν ἐπιφανέσαν χάριν κηρύττων, παιδεύουσαν ἡμᾶς, ἵνα σωφρονῶς καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι.

ποιούντος, καὶ ταῖς τοῦ εὖ πάσχοντος περισάσειν· εἰ δέ τι δέοι ἐκ τῶν ἐνόντων τι κρίνειν, τῶν μὲν ἰδιωτικῶν, ἢ ἂν τέλος τι μείζον σῆ, αὕτη μείζων ἐστὶν εὐποιΐα· τῶν δὲ πρὸς πολλοὺς γιγνομένων τὰ πρωτεῖα εἴληχεν ἢ πρὸς τὴν πατρίδα μάλιστα γιγνομένη· αὕτη γὰρ καὶ μείζω ἐπισπᾷ τοῖς εὖ πεποιηκόσι παρὰ πάντων τὴν εὐγνωμοσύνην, οἷον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις Ζωσιμάδαίς τε καὶ Καπλάναις καὶ ταῖς τοιούτοις, ὡς δῶρον ἄξιον τοῦτ' αὐτοῖς ὀφειλόμενον. Πρὸς οὖν τοῦτο πᾶς τις ἐρώσθω καὶ ἄρχων καὶ ἰδιώτης, ὡς ἂν ἕκαστος δύνηται, συνεισφέρων τὸ δυνατόν (ργ'). Ἐκ δ' αὐτῶν εὐεργετῶν σκοποῦμενοις ἡμῖν, ὁ μέγιστος τῆς εὐποιΐας βαθμὸς ἂν εἴη τοῖς ἐχθροῖς καὶ ἀγνώμοσι-συγνώμονικους γιγνομένους, ὡς φίλους αὐτοὺς ἐξ ἀρχῆς εὖ ποιεῖν· γενναῖον δὴπου τοῦτ' ἔργον ἐστὶ, καὶ οὐτοῦ παντός. (*)

§. ριά. Παντοίως δὲ τῆς εὐεργεσίας ἐχούσης, εἴτις ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ τοῖς δεομένοις μεταδιδόη, οὗτος ἐλευθέριος ὀνομάζεται· ἔχει δ' οὖν ἢ ἐλευθεριότης ἐκατέρωθεν ἀντιπαρακειμένους τὴν ἀσωτεῖαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν (Μεταφ. λά). τὴν μὲν, ὡς ὑπερβολὴν· τὴν δὲ, ὡς ἔλλειψιν· καὶ φιλάργυρος μὲν ἐστὶν ὁ μή· αὐτὸς ἑαυτῷ ἐλευθέρως τοῖς παροῦσι χρῆσθαι ἀποτολμῶν, μήτ' ἄλλοις κέρμα μεταδιδόναί, ἀλλὰ προσαύξειν αὐτὰ ἀεὶ τῷ ἔρωτι τὴν ψυχὴν φλογιζόμενος· ἄσωτος δὲ ὁ ὅλας χερσὶν ἐκκενῶν τὰ προσόντα, καὶ ταῦτα κολάζει καὶ κηφῆσι,

(*) Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὅτι τιμιότητα μὲν συντίθησι μάλιστα νόμος, οἷον τὸ μὴ ἀδικεῖν, μοιχεύειν, κλέπτειν, ψεύδεσθαι, καὶ τλ. ἀρετὴν δὲ, εὐεργεσία, οἷον τὰ δεσποτικὰ ἐκείνα, ἐπέαισα, καὶ ἐδώκατέμοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· καὶ τλ. Ἐκ δὲ τούτων συνάγεται βαθμὸς τέσσαρας καταστάσας τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχειν· ὅς μὲν γὰρ ἂν παραβαίη τοὺς νόμους, πονηρὸς νομίζεται εἶναι, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων κοινωνίας ἀνάξιος· ὅς δ' ἂν φυλάττῃ αὐτοὺς προσέχων, τίμιος μὲν, οὐκέτι δὲ καὶ ἐνάρετος προσηγέρυται οὗτος· ἀνάγκη γὰρ ἀπέχεται τῶν ἀπηγορευμένων· ὃ δὲ καὶ τὸ εὖ ποιεῖν προσέθηκεν ἢ προαίρεσις, οὗτος τὴν τοῦ τρίτου βαθμοῦ χώραν κατέχειν ἄξιος, ὡς ἐκούσιον τὴν ἀρετὴν ἐνδεικνύμενος· εἰδὲ τις καὶ θήματα ἔτι ἐνὶ ματεωρότερος γεγὼνός, τοὺς ἑαυτοῦ ἀγαπήσει ἐχθροὺς, καὶ δανεῖσει, παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζει ἀπολαβεῖν, οὗτος τὴν κορωνίδα τῆς ἀρετῆς τοῖς εἰρημένοις ἐπέθηκε, θεοείκελος ὅλως γεγόμενος· ἴδε παρακατιῶν. ρλθ'.

καὶ τοιούτοις φθορεῦσι καὶ λυμεῶσι. Προσεκτέον δ' οὖν, μήτι ὑπὲρ ἡδονῆς παρξουρέντες εὐπροσώπῳ τῆς ἐλευθεριότητος καὶ εὐεργεσίας ἀνάματι, τοῖς τῆς ἀσωτείας περιπέσωμεν βαράθροις· ἐλευθερίας γὰρ οὐχ ὅς ἂν πολλὰ δαπανᾷ, ἀλλ' ὅς ἂν μεταδιδῶ τῶν ἑαυτοῦ, οἷς δεῖ, καὶ ὡς δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ· πολλοὶ γὰρ τὰ ἑαυτῶν ἀκρίτως καταναλώσαντες, εἴθ' οὕτως ἀπὸ τῶν κερατίων χροτασθῆναι ἐπιθυμοῦντες, εἰς ἀρπαγὴν καὶ ἀδικίαν ὑπερον τραπέσθαι ἐπέιχθησαν· διδόντες ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸ σοφὸν ἐκεῖνο μεμῆσθαι δεῖ, ὅτι πᾶν τὸ ἐν μέτρῳ γινόμενον ἄριστον.

§. ριβ'. Ταῦτα δὴ περὶ τῆς κοινωνικῆς ἀρετῆς ὡς ἐν ἐπιτομῇ ἱκανά. Δεῖ δ' οὖν εἰδέναι, ὅτι οὐδεμία ἀρετὴ κατορθοῖτ' ἂν ἄνευ φρονήσεως· πολλὸ γὰρ ἔχει τὸ πρᾶγμα παρ' ἑκάτερα τὸ εὐόλισθον καὶ ἢ ἐπὶ θάτερα παρεκτροπὴ, κἂν μικρὰ ἦ, ἀλλὰ προΐοντος τοῦ χρόνου, εὐθὺς τὴν πρὸς τὴν κακίαν ἄγουσαν ἀπεπλάκησεν· ἴν' οὖν πῆν μέσσην ἐν πᾶσι θαδίζοιμεν, φρονήσεως δεῖ ἡμῖν, ὡς μόνης πρὸς τὸ ἀγαθὸν οὐσης ἀγαθῆς ἡγεμόνος· ὁ γὰρ ἐστὶ πρὸς ὀφθαλμούς, κατὰ τὸν εἰπόντα, τοῦτ' ἂν εἴη φρόνησις ταῖς ἄλλαις τῶν ἀρετῶν· καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἔσθ' ὅπως ἂν εὐδοκῶντο, ἐν σκότῳ κινούμενοι· οὕτω καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἀδύνατον μὴ παρεκτραπῆναι ἢτοι πρὸς ὑπερβολὴν, ἢ πρὸς ἔλλειψιν, μὴ διασαθυώσης ἕκαστα τῆς φρονήσεως. Διὸ ὅτε πρὸς θεὸν εὐσεβῆς, ὅτε πρὸς ἑαυτὸν σώφρων, ὅτε πρὸς τοὺς ἄλλους δίκαιος καὶ κοινωνικός (ρδ'), ταύτην ἔχεται σύμβουλον ἐν βουλαῖς, ὁδηγὸν εἰς τὰς πράξεις, κανόνα ἐν πᾶσι· τῇ τε γὰρ εὐσεβείᾳ αὐτῇ ἔνθεν μὲν ἢ ἀσέβεια, ἔνθεν δὲ ἀντιπαράκειται ἡ δεισιδαιμονία· ἡ μὲν, τὰ πρὸς θεὸν καθήκοντα ἀπαναινομένη· ἡ δὲ, καὶ τὰ μὴ ἀπικιτούμενα, καὶ ἀλλότρια τῆς αὐτοῦ φύσεως αὐτῷ ἔδελυρῶς περιάπτουσα· ἡ δὲ μικρὸν παρεγκλίνας, καὶ ὅσον, τοσοῦτον γ' οὐκ ἀνάιτιος ἔσαι τοῦ μὴ περιπεπτωκέναι θατέρῳ. Τῇ τε σωφροσύνῃ αὐθις ἔνθεν μὲν ἢ ἀκολασία, ἢ ταῖς ἡδοναῖς μῆθ' ὄρον μῆτε κόρον ἐπισαμένη· ἔνθεν δὲ ἢ ἀναίσθησία, ἢ ἠλιθιότης, ἢ μῆτε τῶν ἐπιτετραμμένων ἀπολαύειν παρέχουσα, διαμάχονται ὡς δ' αὐτως καὶ κατὰ τῆς δικαιοσύνης ἔστιν ἀμαρτάνειν, ἐπειδὴν τῷ μὲν μᾶλλον, τῷ δὲ ἥττόν τι ἀποδῶμεν

καί ται, περι μίαν πράξιν τοῦ πράγματος θεωρουμένου, μία μόνη κακία ἀντίκειται τῇ δικαιοσύνῃ, ἡ ἀδικία. (*)

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΚΡΟΥ ΑΓΑΘΟΥ.

§. ριγ'. Τὴν περὶ τῶν παθῶν διδασκαλίαν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ περᾶναντας, ὅθεν τε καὶ ὅπως αὐτοῦ τὰ πάθη προκύπτουσιν ἐξετάσαντας, καὶ ὅπως ἂν τῆς γε δυνατῆς θεραπείας τύχοιμεν προδιᾶξαντας, ἐπομένως δὲ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ τε τῶν καθηκόντων ἐκάστοις, καὶ περὶ ἀρετῆς τὰ εἰκότα εἰπόντας, ὥρα ἤδη εἰδέναι καὶ ὅπως δεῖ πρὸς τὴν τοῦ ἀκροῦ ἀγαθοῦ, ἐν ᾧ κείται ἡ εὐδαιμονία, χωρῆσαι διάγνωσιν· καὶ ὡς πρὸς οἶον ἀγῶνα ὁ τῆς εὐδαιμονίας ἐραστῆς ὀφείλει ἐπαποδύεσθαι, ὡς εὐσῶχος διανύσαι τὴν ἄγουσαν ἐπ' ἐκείνην (**). ἀλλ' ἵν' ὁ λόγος εὐμαθέστερος γένηται, εἴπωμεν ὀλίγ' ἄττα πρῶτον περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ἐν γένει.

Περὶ φύσεως ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.

§. ριδ'. Τῆς μὲν οὖν τοῦ ἀνθρώπου θελήσεως αἰεὶ ἐφιερμένης μὲν τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ δὲ κακὸν ἀποσρεφομένης (μ'). τῆς δὲ ἀληθοῦς εὐδαιμονίας ἐν τῇ τοῦ πρώτου μὲν ἀπολαύσει, τοῦ δὲ δευτέρου τῇ ἀπου-

(*) Πατήρ τις, φέρει, εἰ τὰ ἑαυτοῦ τοῖς ἑαυτοῦ παισὶ διανείμας τῷ μὲν πλείω, τῷ δὲ ἐλάττω ἀνευ δικαίου κατέλιπε λόγου, οὗτος ὑπερβολῆ τε καὶ ἐλλείψει τῆς δικαιοσύνης ἀπηλοτριῶσθαι δοκεῖ· ἐμοῖός δὲ καὶ δικαστῆς ὁ τὰ δίκαια τῷ ἀδικούντι ἀποδιδούς· Σοῦβίος δὲ ἄκρα τῆς δικαιοσύνης φησὶν εἶναι τὴν ἀρπαγὴν τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ἀμέλειαν τῶν οἰκίων. Πλούταρχος δὲ μέσσην φησὶν τὴν δικαιοσύνην τὴν περὶ τὰ συμβόλαια μήτε πλέον νέμουσιν ἑαυτῇ τοῦ προσήκοντός, μήτ' ἐλάττον.

(**) Ραῦμόνδης δὲ ἐν τῇ ἠθικῇ βίβλῳ, ἣν Μ. Χρησαρῆς ὁ ἰατρός μεταφράσας ἐξέδωκεν, ἐν τέσσαρασι ἐκείνοις ὡς πρωτίστως τὴν εὐδαιμονίαν ὀρίζει, τῇ ὑγείᾳ, ἐλευθερίᾳ, εὐπορίᾳ, ἡσυχίᾳ, ἐφ' ὧν ὡς ἐπὶ βλάσεων ἐποικοδομεῖ καὶ ἄλλα συναρωγὰ· δῆλον δὲ ὅτι εὐδαιμονίαν ἐνεκεῖ τὴν δυνατὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀταραξίαν· ἐκ δὲ τούτου συγγε-

τα συνισταμένης, δῆλον, ὡς ὁ ἄνθρωπος ῥέπει, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὄργᾳ πρὸς τὴν τῆς εὐδαιμονίας ἀπόλαυσιν· ἥτις οὐδὲν, ἀλλ' ἢ πάντων τῶν κατὰ τὸ συναμφοτέρον ἀγαθῶν, ἐν ἀπουσίᾳ τῶν κακῶν ἐστὶν ἄθροισμα· ἀλλὰ καὶ τοι τοιοῦτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἅμα πάντων, ἐξ ὧν ἐκείνη συνίσταται, τυχεῖν μὴ ἐξόν, ὡς μηδενὸς ἐν τῷδε τῷ βίῳ ὄντος ἀμίκτου κακότητος, ἀποχρῶν ἂν εἴη αὐτῷ τοῦ ἄκρου γοῦν ἀγαθοῦ τοῦ ἐξέχου τῶν ἄλλων ἀπάντων ἅμα τυχεῖν (ε'). Ἔστιν οὖν τοῦτο τί, καὶ ποῖον; τοῦτο αὐτίκα μαλα ὁ λόγος ἰχνηλατήσει, μίκρ' ἄττα προλαίνας τὴν ἄγουσαν ἐπὶ τοῦτο.

§. ριέ. Ἔστι τοίνυν ἀπλῶς ἀγαθὸν μὲν ἀνθρώπῳ, ὃ ἐν αὐτὸν συντηρῆ καὶ τελειοῦ· κακὸν δὲ τοῦναντίον, τὸ διαφθεῖρον αὐτὸν, καὶ χείρῳ ἀπεργαζόμενον· καὶ ὃ μὲν πρὸς τὴν φύσιν καὶ οὐσίαν αὐτοῦ συντελεῖ, ἀγαθὸν φυσικόν· ὃ δὲ τῇ θεΐᾳ θελήσει συνοπηθεῖ, ἠθικὸν ὀνομάζεται· ταῦτα δὲ μοι εἰρήσθω καὶ περὶ τοῦ κακοῦ ἀπὸ τῶν ἐναντιῶν ὀρυμωμένῳ. Πολλὰ γὰρ δ' οὖν καὶ ἄλλως τὸ ἀγαθὸν διήρηται παρὰ τῶν φιλοσόφων· ἔστι γὰρ αὐτοῦ τὸ μὲν ἀληθές, τὸ δὲ φαινόμενον· καὶ τὸ μὲν ἀπόλυτον, τὸ δὲ σχετικόν· καὶ τὸ μὲν ἐνεργητικόν, τὸ δὲ παθητικόν· καὶ τὸ μὲν σερητικόν, τὸ δὲ θετικόν· καὶ τὸ μὲν τακτικόν, τὸ δὲ ἔκτακτον· καὶ τὸ μὲν σωματικόν, τὸ δὲ ψυχικόν· περὶ ὧν ἐκάστων ἐροῦμεν ἐξῆς.

ρις'. Ἀληθές μὲν οὖν ἀγαθὸν καὶ ἀπλῶς μὲν τὸ σῶζον καὶ συντηροῦν ἐστὶ τὴν οὐσίαν· ἀλλὰ κρείττονι λόγῳ, τὸ ἅμα καὶ ἡδὺ καὶ τίμιον καὶ χρήσιμον ὄν (μέ) φαινόμενον δὲ, τὸ δοκοῦν μὲν τοιοῦτον εἶναι, ταῖς δ' ἀληθείαις ὡς λυμηντικὸν ὄν, ἐν μοίρᾳ τιθέμενον τοῦ κακοῦ· οἷά ἐστι τὰ πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἐν μὲν τῷ παραυτίκα ἡδύνοντα, μικρὸν δ' ὕστερον φανεράν ἐπιφέροντα βλάβην· ἀπόλυτον δ' αὐθίς ἐστίν, ὅπερ αὐτὸ καθ' αὐτὸ συντηρεῖ καὶ σώζει, ἀμέτοχον ἄλλως καὶ ἀναίτιον οἰκσοῦν βλάβης ἡμῖν γιγνόμενον· σχετικὸν δὲ, οὗ ἢ χρῆσις, εἴτ' ἐπ' ὠφελείᾳ, εἴτε πρὸς βλάβην, ἐφ' ἡμῖν κεῖται,

ὅπερ καὶ ἀδιάφορον λέγουντ' ἂν διὰ τοῦτο, οἷόν ἐστιν ὁ πλοῦτος, ὁ
 δόξα, καὶ ἄλλα (καὶ τοὶ πρὸς ἄλληλα ἀντιπαραβαλλόμενα τὰγαθὰ,
 ἀγαθὰ καὶ κακὰ ἐκ τῶν ἀποβαινόντων τὰ αὐτὰ εὑρεθήσεται· ὡς κα-
 τωτέρω εἰρήσεται.). Ἐνεργητικὸν δ' αὖ πάλιν, ἐπειδὴν τις ἐνεργῶν
 τι, ἐαυτὸν, ἢ ἕτερον τινὰ διασώζῃ, καὶ τελειῶι κατ' ἐκείνο· παθη-
 τικὸν δὲ, ἢνίχ' ὑφ' ἑτέρου τι πάσχων, ὑπ' ἐκείνου δοκεῖ διασώζεσθαι.
 Στερητικὸν δὲ πάλιν τὸ ἀποτρεπτικὸν κακοῦ τινὸς ἀφ' ἡμῶν καὶ
 τοῦτ' ἐστὶ τὸ συντηροῦν τὴν οὐσίαν ἐν τῇ αὐτῆς καταστάσει· Θε-
 τικὸν δὲ τὸ καὶ ὠφέλειαν ἡμῖν τινα κατ' ὀπότερον ἐμποιοῦν· καὶ
 τοῦτ' ἐστὶ τὸ τελειοῦν τὴν οὐσίαν· Τυχτικὸν δὲ, ὅπερ συντηρεῖ τὴν
 οὐσίαν ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει, οἷα βρώσις, καὶ πόσις, καὶ κίνη-
 σις. Ἐκτακτὸν δὲ τὸ καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν ἡμῶν κατάστασιν γιγνώ-
 μενον πολλάκις σωτήριον, οἷον φάρμακα, φλεβοτομίαι, καυτηρίαί,
 σικύαι, καὶ τὰ τοιαῦτα· Σωματικὸν δὲ, τὸ πρὸς τὴν τοῦ σώματος
 ὠφέλειαν καὶ συντήρησιν συντελοῦν· Ψυχικὸν δὲ, δῆλον ὅτι τὸ τὴν
 ψυχὴν βελτιοῦν. (*)

ριζ'. Ἐκ δὴ τούτων δῆλον, ὡς ἀγαθὸν ἀγαθοῦ, τό γε συντηρη-
 τικώτερον καὶ τελειωτικώτερον, κρεῖττόν ἐστι καὶ τούτου αὖ πάλιν
 τὸ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ὡς κρεῖττονος τοῦ σώματος οὔσης, συντηρη-
 τικὸν καὶ τελειωτικὸν, κρεῖττόν ἐστιν. Οὐ χρὴ δ' ὅμως τὰ πρὸς τὸ
 σῶμα συντεινόντα ἀδιάφορα κατὰ τινὰς τίθεσθαι· εἰ γὰρ τῆς οὐσίας
 συντηρητικὰ φαμέν εἶναι τὰγαθὰ, πρὸς δὲ ταύτην μετὰ τῆς ψυχῆς
 ὁμοίως καὶ τὸ σῶμα τελεῖ, τὰ αὐτοῦ συντηρητικὰ κακείνης πάντως
 εἰσὶν ἀγαθὰ· Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοῦ θετικοῦ τὸ στερητικὸν ἀγαθὸν
 προτιμώτερον· διὸ καὶ τὸ μεθ' ὑγείας ἀπολαύειν τῶν παρόντων, κἀν
 γλίσχρα ἢ, αἰρετώτερον, ἢ ἄνευ ταύτης τῶν τοῦ Κροίσου ταλάντων
 κυρίου γενέσθαι· τῷ γὰρ μὴ ὄντι, μηδὲ οἶφτε ὄντι γενέσθαι εὐ-
 θαίμονι, ἄμεινον συντηρεῖσθαι, ἢ τελειότεραν ἐθέλειν γενέσθαι· εἰ

(*) Δῆλον δ' ὅτι καὶ ὁ, τι ποτὲ εἴτε τῇ φυσικῇ, εἴτε τῇ ζωτικῇ ζωῇ ἐστὶ συμβαλλόμενον
 (θ.), το αὐτὸ ἀμέσως συνήνεγκας καὶ τῷ σώματι· ὁ δὲ τῇ λογικῇ, τοῦτο εἰς τὴν ψυχὴν
 ἀναφέρεται.

ἢ τῷ ἄμφω συνέλθοιεν, τοῦτο δῆλον, ὡς πολλῶ προτιμότερον.

§. ρη'. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀγαθὸν ἐστὶν εὐρεῖν κακόν ὄν (Μεταφυσ. λ'), καὶ κακὸν αὖθις ἐν ἐτέρῳ τινὶ περιστάσει γιγνόμενον ἀγαθόν, οἷον τὸ ἔκτακτον ἀγαθὸν (ρισ'). ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει κακὸν γίγνεται· καὶ τὸ τακτικὸν αὖθις ἐν τῇ παρὰ φύσιν· καὶ πάλιν τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ, ὃ ἂν μείζονος ἡμᾶς ἀποσερῇ ἀγαθοῦ, κακὸν ἐστὶ· καθάπερ καὶ κακὸν αὖθις, τὸ μείζον κακὸν ἡμῶν δυνάμενον ἀπαλέξασθαι, ἀγαθὸν ἐστὶ (*), ὥστε κατὰ πάντων, πλούτου, τέχνης, ἐπιστήμης, υγείας, ζωῆς αὐτῆς καὶ θανάτου, οὗτος κακὸν ἀκριβῆς· Πάν ὃ ἂν ἢ τοι αὐτὸ καθ' αὐτὸ συντηρητικὸν ἡμῖν ἦ, ἢ ἕτερον κακὸν μείζον ἡμῖν ἀπερῦκη, ἐν ὅσῳ τοιοῦτον ἂν ἦ, ἀγαθὸν τοῦτ' ἐστὶ· καὶ αὖ πάλιν, ὃ ἂν ἢ τοι αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐπιβλαβὲς καὶ λυμαντικὸν ἡμῖν ἦ, ἢ ἐτέρου ἀποσερῇ ἡμᾶς ἀγαθοῦ, κακὸν ἐστὶν· Οὕτως οὖν ἢ τοῦ σχετικοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ θεωρία, εὐρίσκεται ποικίλη τις οὔσα (ρισ'). τὰ γὰρ καθ' ἑκὺτὰ ἀγαθὰ, ἢ κακὰ, ἐτέρως ἔχει πολλάκις, ἄλλοτε πρὸς ἄλλα παραβαλλόμενα.

§. ρη'. Χωρὶς δὲ τούτων ἡ Ἄρετή, ὡς ἅμα ἡδὺ καὶ τίμιον καὶ χρήσιμον οὔσα (μέ.), ἀπλῶς ἐστὶν ἀγαθόν, πολλὴν ἡδονὴν ἐμποιοῦσα τῷ ἔχοντι, τιμὴν τε αὐτῷ οὐ τὴν τυχοῦσαν περιποιοῦσα, καὶ ἐν τῷ βίῳ χρησιμωτάτη τυγχάνουσα, οἰανδήποτ' ἀγνοοῦσα μεταβολὴν, οὐ λύπην ἀντ' εὐθυμίας, οὐκ ἀτιμίαν ἀντὶ τιμῆς, οὐ θλάβην ἀντὶ ὠφελείας ἐπάγουσα· καὶ τοῦναντίον δ' αὖ ἡ κακία, ἀπόλυτον οὔσα κακὸν πάντως.

§. ρθ'. Παρὰ δὲ ταῦτα τὸν Θεὸν αὐτὸν τὸν καὶ τὸ εἶναι ἡμῖν πα-

(*) Ἐντεῦθεν κανόνες ἐκείνοι προκύπτουσι τρεῖς· πρῶτος μὲν, δυεῖν κακῶν φυσικῶν προκειμένων τὸ μὴ χεῖρον αἰρετέον· κρεῖττον γὰρ τὸν δάκτυλον ἀποβαλεῖν, ἢ τὴν ζωὴν· συμφέρει γὰρ σοι φρεῖ καὶ ὁ Σωτὴρ ἠθικώτερον, ἢ ἢ ἐν τῶν μελῶν ἀπώλεσις, καὶ μὴ ἔλκεν σου τὸ σῶμα βληθῆ εἰς τὴν γέενναν· δεύτερος δὲ, δυοῖν κακῶν ἠθικῶν προκειμένων μηδέτερον αἰρετέον, εἰ μὴ κατεπειγούσης ἀνάγκης προφάσει· οἷον, εἴτις τῶν χριστιανῶν ὑπὸ Νέρωνος καλεουθεῖν ἢ θύσαι τοῖς εἰδώλοις, ἢ πορνεῦσαι, οὐδέτερον ἂν εἴη αὐτῷ αἰρετέον· τρίτος δὲ, δυοῖν κακῶν προκειμένων, ὃν τὸ μὲν ἐστὶ φυσικόν, τὸ δὲ ἠθικόν, τὸ φυσικὸν αἰρετέον (ρισ')· οἷον, αἰρετώτερον ἐδόκει τῷ Ἰωσήφῳ εἰς τὴν ὑπερμαγεῖν, ἢ εἰς τὰς τῆς ἐκολόγου Δεσποίνης ὀλισθήσαι ἐργάλας. Δίν. ριβ.

ρασχόντα καὶ συντηροῦντα, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ ζῶντας, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους μακαρίους ἀπεργαζόμενον, καὶ τελειότατον ἀγαθὸν ὄντα, ποῦ θῶμεν; καὶ πρὸς ποίαν τάξιν τοῦ ἀγαθοῦ κατατάξωμεν; ἢ ὅτι ἀπόλυτόν ἐστιν ἀγαθὸν, πάντας μὲν ἀγαθοποιῶν τοὺς τῇ θελήσει αὐτοῦ πειθομένους, μηδένα δὲ βλάπτων· εἰ μὴ τις ἐκείνου ἀποστᾶς, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ, ἢ ἀπέστη, τῇ αὐτοῦ θελήσει μὴ πειθόμενος, βλάπτειτο· διὸ καὶ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, ἐκ σοῦ, φῆσιν, ἢ ἀπώλειάσου· εἰ γὰρ φύσει τῷ θεῷ τὸ ἀγαθοποιεῖν, πῶς ἂν δύναίτο βλάπτειν, τὴν φύσιν μεταβαλὼν; Πῶς οὖν οὐκ ἂν ἀμαρτάνοιμεν, τὸ ἐθέλειν βλάπτειν τῆς θείας καταγινώσκοντες ἀγαθότητος, τῆς μὴτ' ἀδικεῖσθαι, μὴτ' ἀδικεῖν πεφυκυίας; εἰ δὲ καὶ ἐν πολλοῖς χωρίοις τῆς γραφῆς ὀρωμεν αὐτὸν ὀργιζόμενον, καὶ παιδεύοντα, ἀλλὰ τοῦτο τοῦ λόγου ἐστὶν ἰδίωμα, ἀνθρωπικώτερον παριστάντος τὴν ἔννοιαν· θεολόγος δὲ ἀνὴρ μετὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἀναλλοίωτον πάμπαν καθ' οἰανδήποτ' ἂν εἴπῃς ἀλλοίωσιν, ἐξυμνήσει τὸ θεῖον. (*)

§. ρκ'α. Πάντων μὲν οὖν τῶν ἀγαθῶν τυχεῖν τὸν αὐτὸν συλλήβδην καὶ διηκεκῶς, θνητὸν ὄντα, ἀμήχανον ἔφημεν εἶναι (ριδ'). τῶν μὲν, ὑπαρχόντων ρευστῶν καὶ ἀστάτων· τῶν δὲ, καὶ ὅλως μὴ ἐπ' αὐτῶν ὄντων κτήσασθαι, ἀλλὰ τύχης μόνης δωρήσασθαι, διὰ ταυτ' αἰρετέον τὸ ἄκρον καὶ ἐξόχον· ὁ πάντων ἅμα ὑπερέχει τῶν ἄλλων, ἢ γοῦν αὐτοῖς ἐξισοῦται (έ.), ὁ καὶ ἔσχατόν ἐστιν ἀγαθὸν, πρὸς ὃ σπεύδομεν, καὶ οὐ τυχόντες τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας τετυχηκότες ἐσόμεθα, ὡς πληρωθησομένης ἡμῖν σὺν τῷ ἀταράχῳ τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῷ τῆς ἐφέσεως. Ἰν' οὖν πρὸς τὴν τούτου ἐπισημονικῶς χωρῶμεν διάγνωσιν χαρακτηριστικά τινα ἐν αὐτῷ ζητητέον.

Περὶ Χαρακτήρων τοῦ Ἀγαθοῦ.

§. ρκ'β'. Εἶεν οὖν ἂν χαρακτήρες τοῦ ἄκρου καὶ ἐξόχου τῶν ἀγαθῶν ἐκεῖνοι μάλιστα πέντε· πρῶτος μὲν, ἐπειδὴ πάντες ἄνθρωποι φύσει

(*) Τοῦτο δὲ τοιοῦτον ἂν εἴη, ὡς εἴπῃς τῶν προῖκα προσφοιτώντων μοι μαθητῶν, καὶ ἀκούοντων, μὴ ἀνεχόμενος τοῖς ἐμοῖς νόμοις πείθεσθαι, ἀποσταίη· τοῦτον οὖν ἐγὼ οὕτω

τοῦ ἄκρου ἐφίενται ἀγαθοῦ, (*) καὶ οὐκ ἔσθ' ὅστις ἐπὶ τοῦτο οὐ σπεύδει (ρκά.), τοῦτο τοιοῦτον ἀνάγκη εἶναι, ὥστε μηδένα εἶναι τὸν μὴ δυνάμενον τυχεῖν, εἰ μόνον θελήσειε· δεύτερος δὲ, ἐπειδὴ καὶ ἔξοχον ἀπάντων τοῦτο ὀφείλει εἶναι, εἰκὸς τὴν ψυχὴν αὐτὸ πρῶτον ὡς πολὺ προτιμωμένην τοῦ σώματος τελειοῦν· τρίτος δὲ, τὴν θέλησιν ὡς περὶ τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ ἐνασχολουμένην (μ'.), ἅ τε δὴ στερητικὸν ἅμα καὶ θετικὸν ὄν, τῶν τε νόσων αὐτὴν ἀπαλλάττειν, καὶ τὴν φύσει ἐνοῦσαν δυνάμιν τε καὶ ἐλευθερίαν πρὸς τὸ ἀγαθὸν αὐτῇ ἐπανάγειν· τέταρτος δὲ, ἐπειδὴ ἄκρον ἐστὶν ἀγαθὸν, οὐκ ἔστιν εὐρεῖν οὐδ' ἀνώτερον αὐτοῦ, οὐδὲ προτιμώτερον ἕτερον, δι' ὃ ἂν εἴη αὐτῷ ἐφετόν· ἀλλ' αὐτὸ τοῦθ', ὡς ἄκρον καὶ ἔξοχον ὂν ἐφετόν, καὶ ὄρος ἐστὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων· πέμπτος δὲ, διηνεκὲς τοῦτ' εἶναι δεῖ, καὶ πῶρρον πάσης ἀποβολῆς· τῆς γὰρ ἀληθοῦς εὐδαιμονίας τούτῳ ὁμολογουμένης ἐνεῖναι (έ.), εἴ τις αὐτοῦ καὶ ἐν ὀλίγῳ ἀπολειφθεῖ χρόνῳ, κακείνης ὁμοῦ συναποκλεισθήσεται· τούτου δὲ οὐδὲν ἐστὶν ἀθλιώτερον· εἰκὸς ἄρα, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, διηνεκὲς αὐτὸ εἶναι καὶ ἀνύποπτον εἰς ἀποβολὴν.

§. ρκγ'. Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, φανερόν ὡς ἄκρον ἀγαθὸν ἡμῖν ἔσται, ᾧ πάντες οἱ χαρακτῆρες ἐκείνῳ προσήκουσιν· ἔστι δὲ τοῦτο τί; καὶ ὅπως ἂν εἰς τὴν τούτου διάγνωσιν ἔλθοιμεν; μῶν ἢ ἡδονὴ ἐστίν, ὡς ὁ ἐκ Κυρίνης Ἀρίστιππος, ὁ τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῇ τοῦ σώματος ὀρισάμενος ἡδονῇ, ὠνειρώξατο; ἀλλ' αὕτη ὡς μήτε γὰρ τῇ ψυχῇ συνεισφέρουσά τι εἰς βελτίωσιν, μήτε τὴν θέλησιν τελειοῦσα, καὶ τῶν ὑπαρχουσῶν νόσων οὐ μόνον οὐκ ἀπαλλάττουσα, ἀλλὰ καὶ προσθεῖσα πολλάκις (λθ'), μήτε καὶ τρίτον διηνεκὲς τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἀτύλασιν ἤκουσα, τριῶν ἅμα οὕτω τῶν εἰρημένων χαρακτῆρων, τοῦ δευτέρου, τοῦ τρίτου, τοῦ πέμπτου ἀποκλειομένη, οὐ μόνον τοῦ

βλάπτειν ἐθέλω, ἐφ' οἷς ἀπέστη, οὐτ' ἂν βλαβεῖν τι παρ' αὐτοῦ, διότι ἀπέστη· αὐτὸς δ' ἀποσάς, βλάπτειτ' ἂν, τῶν παρ' ἐμοῦ διδασκωμένων μηκέτ' ἀκούων.

(*) Διὸ καὶ Ἀρρίανδς (Διατρ. γ' γ') πέφυκε πᾶσα, φησί, ψυχὴ, ὥσπερ πρὸς μὲν τὰ φληθεῖν ἐπινεύειν, πρὸς δὲ τὸ ψεύδεσθαι ἀνανεύειν, πρὸς δὲ τὸ ἀδελον ἐπέγειν· οὕτω πρὸς μὲν τὸ ἀγαθὸν, ὀρεκτικῶς κινεῖσθαι· πρὸς δὲ τὸ κακὸν, ἐκκλίνειν· πρὸς δὲ τὸ μήτ' ἀγαθὸν, μήτε κακὸν, οὐδετέρως.

ἄκρου ἀπολείπεται ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἀπλῶς κλήσεως τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἀποκλεισθήσεται.

§. ρκδ'. Μῶν δὲ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονὴν, εἴτ' οὖν ἀναλγησίαν, τὸ ἄκρον τουτὶ ἀγαθὸν κατ' Ἐπίκουρον ἀνακτέον; ἀλλὰ καὶ αὕτη ὡς σερπητικὸν μόνον, εὖ μὴν δὲ καὶ θετικὸν οὔσα ἀγαθόν, οὔτ' αὐτὴ δι' ἑαυτὴν ἐφετῆ, οὔτε μὴν διηνεκῆ τὴν ἀπόλαυσιν ἔχουσα, ὡς τριῶν καὶ αὕτη τοῦ τρίτου, τοῦ τετάρτου, καὶ τοῦ πέμπτου τῶν χαρακτηρῶν ἐκπίπτουσα, συνεκπίπτει πάντως καὶ τοῦ ἄκρον νομίζεσθαι ἀγαθόν.

§. ρκε'. Τί δὲ ὁ πλοῦτος, καὶ αἱ τιμαί; μήπως ἐν τούτοις ἐστὶν εὐρεῖν τὸ ζητούμενον; οὐδαμῶς· πρὸς γὰρ τῷ μὴ πάντας ὁμοίως αὐτὸν δύνασθαι ἔχειν, ὃ τῷ πρώτῳ ἐναντίον ἐστὶ χαρακτηρῆ, οὔτε πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς συντήρησιν καὶ τελειότητα συντελοῦσιν, ὃ τῷ δευτέρῳ σαφῶς ἀντιβαίνει· ἀλλ' οὔτ' αὐτὰ δι' ἑαυτὰ ἐφετὰ, οὔτ' ἀπὸ διὸν τὴν ἀπόλαυσιν ἔχοντα, ὃ τῷ τε τετάρτῳ καὶ τῷ πέμπτῳ ἅμα ἀντιτάττεται χαρακτηρῆ. Αὐτὰ δὲ ταῦθ' εὖροις ἂν ἐπιστήσας καὶ τοῖς περὶ τὴν ἐπιστήμην, ἡλικίαν, βῶμην, καὶ εἴτι τοιοῦτον οἰεταί τις πρὸς εὐδαιμονίαν ἂν συντελέσαι· οἱ γὰρ τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ χαρακτηρῆς, οἱ εἰσιν ἢ στάθμη τῆς ἀληθείας, ἢ κίστα αὐτοῖς ἐφαρμόζουσιν.

§. ρκς'. Ἀλλὰ μήπου ἐν αὐτῇ γε τῇ ἀρετῇ εἰσδύσα ἢ ἄγρα πη ὑποκρύπται; ἔχ' ἀτρέμας· ἡδὴ γὰρ καὶ ἴχνη που ἀμυθρὰ ὑποφαίνεται, καὶ ἡ ἀτραπὸς λειοτέρα πρὸς τοῦτο, Ἀριστοτέλους, δεινοῦ ὄντος τὰ τοιαῦτα θηρᾶσθαι, ἡμῖν αὐτὴν προλαβάντος, καὶ τοιαῦτ' ἀπὸ ἑαυτοῦ τὸ ζητούμενον, οὐπω κἀνταῦθα σαφῶς ἐνοραται· ἢ γὰρ ἀρετὴ ἔσχατον μὲν ὁπωσδήποτε ἀγαθόν, οὐ μὴν δὲ καὶ τοιοῦτον, ὡς' αὐτὸ δι' ἑαυτὸ ἐφετὸν ὑπάρχειν, ὡς μηκέτι μηδὲν αὐτῆς εὐρίσκεσθαι προτιμότερον, ἀλλ' οἷα ὁδὸς αὕτη γ' ἐστὶν ἀπλῶς πρὸς ἐκεῖνο χειραγωγούσα. Πῆ οὖν ἂν εὖροιμεν τοῦτο βεβαίως; οὐδαμοῦ, ἢ ἐν μόνῳ αὐτῷ τῷ Θεῷ ὅς καὶ τοὺς τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ χαρακτηρῆς ἀδιδάκτως ἔχει πάντας ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν, ὡς καὶ πᾶσιν ἀπὸ τοῦ ἴσου τῆς ἑαυτοῦ φιλανθρωπίας παρεχόμενος ἀπολαύειν, καὶ τὸ συναμφοτέρων ἡμᾶς συντηρῶν καὶ τὴν θέλησιν τελειῶν, καὶ δι' ἑαυτὸν ἐφετὸν ὢν, καὶ διηνεκῶς

ἐπιλαυόμενος, καὶ μηδέποτε δαπανώμενος. ὁ ἀφθαρτος, ἀναλοιώτος, αὐθύπαρκτος, τέλειος, ἀπλοῦς, ἀθάνατος, ἀνεξάρτητος, ἄπειρος, ἀπερίγραπτος, σοφώτατος, παντοδύναμος, αὐτεξούσιος, ἀληθής, δίκαιος, ἀγαθός· καὶ ἀπλῶς ὁ πάσας τὰς ἀρετὰς ἐν ἑαυτῷ καθ' ὑπέρτατον θαυμὸν συλλαβών. Μεταφ. υἱγ'.—υιέ.

§. ρκζ'. Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων οὐδεὶς ἂν ἀρνηθεῖη μὴ ἄκρον ἀγαθὸν εἶναι τὸν Θεόν· καὶ τοῦτ' οὐ μόνον ἀπολύτως καὶ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἕξοχον ὄντ' αὐτῷ ἀγαθόν· δεικνύται δὲ ἐξ ὧν ἔφημεν αὐτοῦ χαρακτηρῶν· πρῶτον μὲν, ὃν αὐτὸς τοσοῦτον ἠγάπησεν, ὥστε μυρίαὶ ὄσαις κατεκόσμησαν εὐποιΐαις, πῶς οὗτος οὐκ ἂν ἀπολαύει τοῦ εὖ πεποιηκότος διηνεκῶς, εἰ μὴ τῶν πρὸς τοῦτο φερόντων ὀλιγορήσειε; δεύτερον δὲ, εἰ καὶ συντηρεῖν θεοὶ τὸ ἄκρον ἀγαθὸν καὶ τελειοῦν τὸ, τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, τίς ἂν τοῦτο διαπραΐξει μᾶλλον, ἢ αὐτὸς ὁ καὶ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι προαγαγών, καὶ νῦν τῶν μὲν παρόντων κακῶν ἀπαλλάττων, τῶν δὲ ἀπόντων ἀγαθῶν ἐμπιπλῶν; τρίτον δὲ, τίς δὲ καὶ τὴν θέλησιν αὐτὴν τελειώσει, τὴν τ' ἐλευθερίαν αὐτῇ προταναεύων, καὶ τῶν ἐνυπαρχουσῶν ἤδη νόσων ἄλλοτριῶν, εἶγε μόνον ὁ ἄνθρωπος ἐθελήσειε; ἴσται δὲ τοῦτο ῥῆον αὐτῷ δικῆς ἀγάπης· ὁ γὰρ ἀγάπη πρὸς Θεὸν κεκλιμένος, οὐκέτι δούλος ἔσται τῆς ἀμαρτίας· ὁ δὲ τοιοῦτος ἀρετῆ καὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ ἐλευθερὰ θελήσει συζῆν παρεσκευάσται· ἢ δ' ἔνωσις· αὕτη οὐκ ἂν γένοιτο ἄλλως, εἰ μὴ ψυχικῶς· αἰώνιον γὰρ τὸ ἄκρον ὃν ἀγαθόν, καὶ πάσης μεταβολῆς ἐκτὸς (ρκβ'), οὐκ ἂν ἐν σώματι συσαίη, θνητῷ ὄντι καὶ ἐπικέρω· ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ, οὐσίᾳ οὔσῃ ἀδιαλύτῃ καὶ ἀθανάτῃ· τέταρτον δὲ, τί ἂν ὑπέρτερον εἴη Θεοῦ, δι' ὃ ἂν συνεῖναι τῷ Θεῷ ἐθελήσειας; πέμπτον δ' αὖ, τί δὲ αἰωνιώτερον, ἢ ἀφθαρτότερον Θεοῦ τοῦ ἀθανάτου, καὶ ἀναλλοιώτου, καὶ τὴν ἀγάπην, δι' ἧς οἰκειοῦται τὸν ἄνθρωπον, μηδέποτε ἀπολλύντος, εἰ μὴ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἑαυτὸν τῆς ἐκείνου ἐνώσεως ἀποσπάσειεν (ρκ.); Ἐκ γοῦν τούτων συνάγεται, ὅτι ὁ Θεός, ὃ πάντες ἐφαρμόζουσιν οἱ τοῦ ἀγαθοῦ χαρακτηρῆς, αὐτὸς ἐστὶ τὸ ἄκρον καὶ ἕξοχον πάντων τῶν ἀγαθῶν.

§. ρκή. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐν τῷ ἄκρῳ τούτῳ ἀγαθῷ ἐστὶν ἡ εὐδαιμονία, (έ.) οἱ δὲ ἄνθρωποι δύνανται τούτῳ συνεῖναι, εἰ ἐθελήσαιεν (ρκβ'), δύνανται ἄρα καὶ τῆς εὐδαιμονίας τυχεῖν. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀληθὲς τοῦτ' ἐστὶν ἀγαθόν· τὸ δέ τοιοῦτον ἅμα καὶ ἡδὺ (μέ), ἐν δὲ τῷ ἡδέϊ ἀδύνατον μὴ ἐφησυχάζειν· ἔνθα δὲ ἡσυχία, ἐκεῖ οὐλύπη, οὐκ ὀδύνη, οὐ μῖσος, οὐ σεναγμὸς, οὐ φθόνος, οὐ φόβος, οὐ πόνος, οὐκ ἄλλο τι πάθος, δι' ὃ ἡ ψυχὴ ἐκταραττομένη ἐκπίπτουσι τῆς εὐδαιμονίας· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἡ ἄκρα ἡδονὴ ἢ παρὰ φιλοσόφους Εὐθυμία ἀκούουσα· ἥτις ἐστὶν ἀνάγκυς τῆς ψυχῆς ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀπολαύσει, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος πάντων τῶν τὴν διάνοιαν συνταραττόντων κρατεῖ, καὶ ἐν μέσοις διακύλοις τῶν τοῦ βίου κυμάτων φορούμενος, οὐκ ἐκπλήττεται, ἀλλ' ἀγαπῶν τοῖς παροῦσι, καὶ ζῆ, καὶ τοῦ ζῆν, ἐπειδὴν δόξη τῷ δεδωκότι, ἀταράχως ἀπαλλαγῆσεται· νόει δέ μοι τὸν Σωκράτην ἐν τούτῳ· ὃς πανταχοῦ ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ, ὡς συνῶν τῷ θεῷ, καὶ πράττων καὶ λέγων, ἡδέως τε διεβίωσε, καὶ ἀταράχως ἀπῆλλαξεν· εἰκότως· εἰ γὰρ, ὃν φιλεῖ τις, τούτου συνεχῶς ἡδίστα μέμνηται, πόσω μᾶλλον εἰκὸς ἡδέϊαν εἶναι τῷ δι' ἀγάπης αὐτῷ ἐνωθέντι τὴν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν; χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲ τὰς τοῖς ἀσυνειδήτοις ἐπαπειλουμένας βασάνους φοβηθήσεται ὁ τοιοῦτος· οὐδεὶς γὰρ παρ' οὐδενὸς τῶν ἀγαπώντων, μηδὲν ἄδικον πράξας, κακὸν τι πείσεσθαι προσεδύκησε πώποτε· σεβόμενος γὰρ καὶ πειθόμενος τῷ Θεῷ, καὶ ὕμνοις συνῶν, πῶς ἂν παραβαίη τι, ἐφ' ὅτῳ καὶ φοβηθεῖν, ἀλλ' οὐχὶ συνειδῶς ἑαυτῷ μᾶλλον ὀρθῶς διαβεβιωκότι, ἀρρήτου ἐμπλησθήσεται εὐφροσύνης; μόνον γὰρ, κατὰ γε τὸν αὐτὸν Σωκράτην, ἀταράχως διαβιῶεν οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς ἄτοπον συνειδότες.

§. ρκβ'. Πρὸς δὲ τούτοις, ἐπειδὴ ἐκ τῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν παραστάσεως πολλοὶ θόρυβοι ἐγγίνονται τῇ ψυχῇ (κθ'), ὁ ἐν τῷ ἄκρῳ γενόμενος ἀγαθῷ, ὃ ἐστὶ, διὰ τῆς ἀγάπης τῷ θεῷ ἐνωθείς, παιδεῖται τὰ τοιαῦτα ἡγήσεται· οὐ δὲ γὰρ ἦτον μακρῖος ἔσαι, οὔτ' εἰ πλοῦτον ἀποβαλεῖ, οὔτ' εἰ τιμῶν καὶ τῶν τοιούτων τῶν μηδὲν μὲν βελτιούντων τὸν ἄνθρωπον, τῆς δ' ἀληθοῦς εὐδαιμονίας ἀποσερούν-

των αὐτὸν ἀληθῶς, ἀποτεύζεται μήτε μὴν πενίαν, ἢ ἀτιμίαν, καὶ τὰ τοιαῦτα τὰ μηδὲν βλάπτοντα, μεμψιμοιρῶν, ὀδυρεῖται· Θεῷ γὰρ μόνῳ πεποιθῶς, καὶ τῇ διανοίᾳ αὐτῷ αἰεὶ συγγενόμενος, οὐδὲν, ἢ ὡς παίγνια ἐν τῷ τῆς ψυχῆς ἀταράχῳ θεωρεῖ τὰ τοιαῦτα· οὔτε μὴν πρὸς αὐτὸν τὸν θάνατον ἀποδειλιάσει· οὐδὲ γὰρ δυνήσεται διασῆσαι αὐτὸν τοῦ Θεοῦ· τοῦ γὰρ ἄκρου ἀγαθοῦ ὄντος διηνεκοῦς, πῶς ἂν τοῦ του σερηθείη ὁ αὐτοῦ διηνεκῶς ἀπολαύων; εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμα ἴσμεν διαλυθησόμενον εἰς τὰ συγγενῆ, ἀλλ' ἡ ψυχὴ ἀθάνατος οὔσα, οὐκ ἂν ἀποβάλοι ἐκεῖνο, ᾧ ἅπαξ ἦνωται· οὕτω δὲ ὁ τὴν ἀρετὴν περικείμενος, καὶ τῷ Θεῷ δι' ἀγάπης αἰεὶ συγγενόμενος, πάντων τῶν παθῶν διατελεῖ ὑπερκείμενος· καὶ οἷόν τι ὄρος ἐστὶν ὑπερνέφελον, ἔνθα ἐν ὑπερκειμένη τῇ κορυφῇ αἰεὶ γαλήνη ὑπάρχει διηνεκῆς· καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν, Ὀδ. Δ'. στίχ. 565.

» Οὐ νιρετός, οὔτ' ἄρ' χειμῶν πολὺς, οὔτε ποτ' ὄμβρος·

» Ἄλλ' αἰεὶ Ζεφύριοιο λιγυπνεύοντας ἀήτας

» Ωκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους·

» Τῆπερ ρήϊση βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν.

Ὅπως ἄντις ἀντιπαρατάττοτο πρὸς τὰ πάθη, τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ ἐφικέσθαι βουλόμενος.

§. ρλ'. Ὅτι μὲν ἡ θέλησις ῥέπει πρὸς τὸ ἀγαθόν, καὶ τῆς ἐντοῦ-
τω εὐδαιμονίας ἰσχυρῶς ὀρέγεται, δῆλον (μ'). ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως
πολλάκις αἰσθάνομαι θόρυβόν τινα διεγειρόμενον ἐμαυτῷ, καὶ ὃ μὴ
βούλομαι, τοῦτο μᾶλλον ἐθέλω πράττειν, ὄρων μὲν τὰ κρείττω κα-
ποδεχόμενος, κατὰ τὸν τραγωδόν· τοῖς χεῖροσι δ' ἐπόμενος· τούτου
δ' αἰτία μάλιστα πάντων ἂν εἴη ἡ θέλησις, πρὸς τε τάληθες ἀγαθὸν
καὶ τὸ δοκοῦν ἀμφιρρέπουσα, ὑπὸ τε τοῦ λόγου καὶ τῆς φαντασίας
ἄλλοτε ἄλλος μεταπειθομένη καὶ ἀνθελκομένη πολλαχῶς ἐφ' ἐκάτερα·
(Μεταφ. ξη'. ξθ'). ἃ γὰρ ἂν ὁ λόγος, ὡς ἀληθῆ παρασῆση, ταῦθ' ἡ
φαντασία, ἀφ' ἰκανῆς ὀρωμένη ἰσχύος, ἀνέτρεψε πείσασα τὰναντία
(κγ'.—λ'). Οὕτω τῆς θελήσεως δουλευούσης ἐκείνη, οἱ ἐν τῇ ψυχῇ
γίγονται θόρυβοι, καὶ οὐκ ἂν τις ἀπαλλαγείη, ἢν μὴ, τῇ τῆς ψυχῆς
συμμαχίᾳ ἐλπίζων, κατέλθῃ εἰς τὸ στάδιον, καὶ ὄλαις προσπαλαί-

(α) ὁφθαλμοῖς αὐτῶν τῶν ἰσχυρῶν ἀνθρώπων
ὄλαις.

σας δυνάμεισι τῷ ἐσωτερικῷ ἐκείνῳ ἐχθρῷ, κατὰ κράτος νικῆσαι. Πολλῆς μὲν οὖν τῆς τέχνης δεῖ σοι πρὸς τοῦτο, πολλῶν δὲ καὶ τῶν στρατηγημάτων, ὧν τὰ κυριώτερα μάλις αἶψα εἶη ἂν τὰ ἐξῆς.

§. ρλᾶ. Εἰς ὧν γὰρ ἡμῖν εἴρηται περὶ φαντασίας (κγ'. καὶ τὰ ἐξῆς), δεδῆλωται πάντως, ὅσων κακῶν ἡμῖν ἐκείνη αἰτία ἐν πολλαῖς περιστάσεισι γίγνεται· τά τε γὰρ μὴ ὄντα ὡς ὄντα ἡμῖν παριστώσα, καὶ τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ ἀντὶ τῶν ἀληθῶν ἐλομένη, πείθει πολλὰκις καὶ μὴ θέλοντας αὐτὰ παραδέχεσθαι. Ἐπειδὴν τοίνυν τοιοῦτό τι συμβαίνει, ὅρα μὴ παρασυρεῖς τῇ ἀπάτῃ, λάθης σεαυτὸν ἀντὶ τῆς Ἥρας συγγενόμενος τῇ νεφέλῃ*· πολλὴν γὰρ τὸ πρᾶγμα περίκειται τὴν φενακίην· διὸ δεῖ σε πρὸς τοῦτο πρῶτον μὲν, ἐπειδὴν παραση σοὶ τι ἀγαθόν, ἀναλογίσασθαι καθ' ἑαυτὸν, εἰ ἅμα ἡδὺ καὶ τίμιον καὶ χρήσιμον τοῦτο εἶη (τοῦτο γὰρ κἀνόνα καὶ γνώμονα τοῦ ἀληθοῦς ἀγαθοῦ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (μέ.) προϋθέμεθα ἀκριβέστατον)· καὶ εἰ μὲν οὕτως ἔχει, δέχεσθαι· εἰ δὲ μὴ, ἀποσρέφασθαι ὅλως, ἀκήρυκτον ἐπ' αὐτὸ κηρύξαντα πύλεμον· ἔπειτα δὲ ἀναπολῆσαι τὰς ἀληθεῖς τῶν πραγμάτων ιδέας, λύχον ἐν πᾶσι τὸν ὀρθὸν λόγον ἔχοντα, καὶ τὰ περὶ φαντασίας ἡμῖν εἰρημένα ἀκριβῶς μεμνημένον (λγ'. καὶ ἐξῆς)· τρίτον δὲ, μηδέποτε ἐπιτρέπειν τῷ νῷ εἶκειν ταῖς ψευδέσιν ἐκείναις ὑπολήψεσιν, ἀλλὰ πειρασθαι γενναίως ἀνθέλκειν, καὶ ἀπὸ τούτων ἐπὶ τὰ σπουδαῖα αὐτὸν μεταφέρειν, κἀπ' ἐκείνων διηνεκῶς τὴν τῆς ψυχῆς ἐνασχολεῖν φιλομάθειαν, ἀπὸ ματαίων καὶ μηδεμίαν τῇ ψυχῇ ἐμποιοῦντων ὠφέλειαν, ἐπὶ τὰ ὁμολογούμενα ἀγαθὰ αἰεὶ τὴν φροντίδα μετακαλοῦντα· ὁ γὰρ νοῦς, ὡς αἰεὶ ἐνεργῶν, εἰ μὴ ἐν τοῖς σπουδαίοις σχολάζει, πάντως εἰς μηδενὸς λόγου ἀξίας ἐξολισθάνει ἐννοίας (λη.). Οὕτως οὖν τὸν ἐκ τῆς φαντασίας ἡμῖν ἐπιόντα πύλεμον δυνατὸν ἂν εἶη καταγωνίζεσθαι. (*)

§. ρλβ'. Ἐπὶ δὲ ταύτοις τὴν τῶν παθῶν προσβολὴν φυλακτέον,

(*) Μέννησο δὲ μοι καὶ ἃ ἡμῖν εἴρηται ἐν ταῖς ἔμπροσθεν περὶ συνειδήσεως (ξᾶ—ξγ.), ὡς πολὺ ταῖς παροῦσι συμβαλλομένων.

* ὅρα ψευδογραφία 546: Κοιμηθῆσαι σελ. 292—293 περὶ ἰβρίων.

καὶ πρὶν μὲν ἂν ἡμῶν κρατήσωσι· καὶ κρατήσαντα δὲ ἀπὸ πλείονος σπουδῆς ἀποκρούσασθαι πειρατέον· ἐπειδὴν γὰρ αἰσθώμεθα τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, οἴωδῆποτε τῶν πκθῶν ἐνασμενίζουσιν, τὸτ' ὑπερβαλεῖν αὐτὸ μάλισα σπουδὴν ποιησόμεθα· τούτου γὰρ ὑπερτιθεμένου, ἐνδέχεται καὶ ἦν ἂν ἔχη τις πρόθεσιν πρὸς ἀποφυγὴν, ἀπολέσαι, τῷ τῆς κακίας ἐπαγωγῷ ἀνθελκόμενον· εἰδ' ἀμελεία τοῦτ' ἡμᾶς διαφύγοι, ἄριστον, τοῦ πάθους ἤδη κρατοῦντος, ἀναβολὴν, ὧν ἡμᾶς δέοι πράττειν, ὅσον οἶόν τε, μηχανήσασθαι· καὶ τῷ νῷ καιρὸν δοῦναι (υβ'). ἀναλογίσασθαι τὴν αἰτίαν, κἀντεῦθεν τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου πορίσασθαι ἴασιν.

§. ρλγ'. Ἀλλ' οὐχ ἥττον σε δεῖ ἀνατρέχειν καὶ εἰς τὰ εἰρημένα ἡμῖν περὶ χαρακτήρων (ιγ'. καὶ ἐξῆς), καὶ τὰς σεαυτοῦ κλίσεις, ὑφ' ὧν ἡ ψυχὴ εἰς πολλὰ πολλάκις ἐκφέρεται ἄτοπα, ἀναλογισάμενον ἀκριβῶς, γενναίῳ αὐτὰς κωλύειν φρονήματι· ἵνα μὴ τῷ χρόνῳ τῶν παθῶν εἰς ἦθη ταῖς συγκατῆς μεταχωρησάντων ἐπαναλήψῃσι (ιθ'. ξς'), δυσχερες ἄτη σοι ἀποβῆ ἢ ἀπὸ τούτων ἀπαλλαγῆ· ἵνα δὲ καὶ ἐλάττω πράγματα ἔχῃς, ἄμεινον πρὸ πάντων τὴν τούτων τῶν κακῶν ἀφορμὴν προφυλάξασθαι· συνειδῶς γὰρ σεαυτῷ πρὸς τί σοι τῶν ἐλαττωμάτων ἡ φύσις ἐπιβρέπιστερον ἔχει, ἀποστρέφου τούς τε τόπους αὐτούς, ἐν οἷς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύονται, καὶ τὴν τῶν φαύλων μάλισα ὀμιλίαν· οὐ γὰρ ἔστιν οὐκ ἔστιν τὸν μετ' ἐκείνων ἠδέως γιγνόμενον, μὴ ταῦτ' ἀπράττειν, κἀν τῶν ἀηττήτων τις ἦ, καὶ ταῦτ' ὑφ' ὁμοίων παθῶν ἐλαυνόμενον· εἰ γὰρ καὶ ἡ μνήμη τῶν ἡδονῶν πολλοὺς πολλάκις εἰς προὔπτον ἐξετραχίλισε κίνδυνον, μήτιγε δὴ ἡ αὐτοψία (*)· ἐξείς δὲ πρὸς τοῦτο μάλισα ἀήττητον ὄπλον, εἰ θαμινὰ ἐθέλεις λογίζεσθαι,

(*) Ἐνταῦθα εὐκαιρὸν ὑποσημειῶσαι, ἃ Λίνεκιῳ εἰρηται περὶ Ἀλυπίου· εὗτος γὰρ ἐπὶ στρέψας εἰς Χριστὸν, ἐβουλεύσατο μακρὴν εἰς θέατρον εἰσελθεῖν· πολλάκις δὲ ὑπὸ τῶν ἡλικῶν παρακαλούμενος, ἔγνω τελευτῶν εἰσεῖναι, ἀλλὰ ταῖς ὀφθαλμοῖς κελκυσμένους παρακαθίξεσθαι· Μέχρι μὲν οὖν τινὸς τῷ ἰδίῳ ἐπέμενε δόγματι· βεβήσαντος δὲ τοῦ ὄχλου ἠνέωξεν αἰφνης τοὺς ὀφθαλμούς· ἀνοίξας δὲ, κλείσσει αὐθις τούτους· ἢ ται οὐκ ἔδουλόθη, ἢ ὅλος οὐκ ἔδυνάθη· ὥς τοῦ λοιποῦ πρῶτος μονονοχὶ πάντων τὸ θέατρον εἰσῆα.

ἅ μὲν τοῖς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς βαδίζουσιν, ἃ δὲ τοῖς τὴν ἑτέραν
 τρεπομένοις συμβαίνει· τοῖς μὲν γὰρ, εἰ καὶ ἀνάντης καὶ τραχεῖα,
 δοκεῖ, ἦν προείλοντο, καὶ πολλῶν τῶν δοκούντων ἀνιαρῶν κατ' αὐτὴν
 συμβαίνει πειραῖσθαι, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ἄκρον ἀγαθὸν ἀποτειναμένοις
 μείζους αἰεὶ αἰ ἀπὸ τούτων ἐλπίδες ἀπίκνυνται· (*) τοῖς δὲ καὶ τὰ
 παρόντα δεινὰ, καὶ τὰ μέλλοντα φοβερώτερα, ἀντὶ βραχείας ἡδονῆς
 τὰς χρησὰς ἀποβαλοῦσιν ἐλπίδας. Τοιαῦτα τοίνυν εἰς νοῦν λαμβάνων
 αἰεὶ ὁ φρόνιμος καὶ σοφὸς, μηδὲν μῆτε ἐνθυμεῖσθαι, μῆτε πράττειν
 βουλήσεται, ὃ μὴ ἂν ἦκει πρὸς ἐν ἐκείνῳ τὸ τέλος, τὸ ἀγαθὸν καὶ
 σωτήριον.

§. ρλγ'. Εἶδὲ τις ἀδυνάτως ἔχει ταῦθ' οὕτως ὑπερβαλέσθαι, ἢ τοι-
 τῆς ὀρμῆς μᾶλλον μεταπειθούσης (Μετχφ. ξή.—ὄβ.), ἢ τῆς συνοίκου
 μοχθηρίας ἰσχυροτέρας τῆς προθέσεως οὔσης, ἀναμνησθῆναι, καὶ ἃ
 ἡμῖν εἴρηται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (ξγ'), καὶ συνεχῶς αὐτὰ πρὸς ἑαυτὸν
 μελετάτω, ἔνθα μὲν τὴν τ' ἐκ τῆς κακίας ἡμῖν γιγνομένην ἀθλιότητα
 λογιζόμενος, καὶ τὸν θάνατον μονοῦ παρόντα, καὶ τὴν ἔξοδον
 ἐκ τοῦ βίου ὅσον οὐπω κελεύοντα, τῇ διανοίᾳ περιορώμενος·
 ἔνθεν δὲ αὐτίς τὴν ἀρετὴν προκειμένην, προσηνωῶς βλέπουσαν εἰς
 αὐτὸν, καὶ τὰ βραβεῖα προτείνουσιν, καὶ Θεὸν κριτὴν, ζυγὸν δικαιο-
 σύνης φέροντα ἐν χερσίν, ὡς τῶν βεβιωμένων κατ' ἀξίαν τὴν ἀντι-
 μισθίαν ἀποδώσοντα ἑκατέροις· ἐκ γὰρ τοιούτων ἡμῶν ὀρμωμένων,
 πολλάκις ἐπιχειρημάτων, οὐκ ἂν εἴη, ὅστις οὐκ ἂν ἀπὸ τῆς κακίας
 τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν τραπέσθαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν μεταπέσειεν·
 ἀρετῆς γὰρ καὶ κακίας καὶ τῶν ἐκ τούτων ἀποβαινόντων, πρὸς ἄλ-
 ληλα παραβαλλομένων, καὶ ἐμφανοῦς οὕτω τῆς διαφορᾶς καθεστῶ-

(*) » Τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστὶν ἐλέσθαι

» Ῥηϊδίως· λείη μὲν ὁδὸς, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει·

» Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωτὰ Θεοὶ προπάροισιν ἔθηκαν

» Ἀθάνατοι μακρὸς δὲ καὶ ὀρθὸς οἶμος ἐπ' αὐτήν,

» Καὶ τραχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὶ δ' εἰς ἄκρον ἵκναι,

» Ῥηϊδίη ἔπειτα πέλει, χαλεπήπερ' εὐῶσα·

της, τίς οὕτως ἀτεγκτος, ἢ ἀνάληπτος, ὅς οὐκ ἂν γενναίαν πρόθεσιν λάβοι τραπέσθαι εὐθύς ἐπὶ τὴν ἑτέραν; (*)

§. ρλέ. Εἰ δέ τῳ δυσχερὴς καὶ οὗτος δοκεῖ ὁ ἀγὼν, καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν βραχίονος κρείττων, μαθέτω, ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν δοκεῖ πῶς τὸ πρᾶγμα τοῖς γε δειλοτέροις ἀληθῶς ἐναγώνιον· ἀλλ' ἅπαξ ἐβρώμενος προσβαλὼν, καὶ νικήσας, ῥᾶον ἀποδύσεται πρὸς τὰ δευτέρα καὶ γὰρ τὰ πάθη, καθάπερ τῇ καθ' ἑκάστην βωννύμενα συνηθεία, εἰς δευτέραν φύσιν μεταχωροῦσιν (ις'), οὕτως ἐκ τοῦναντίου καταπολεμούμενα κατ' ὀλίγον ἀσθενέστερα γίγνεται· καὶ ὁ συμβαίνει πολυλάκις ἐν τοῖς πολέμοις· ἐπειδὴν γὰρ ἅπαξ ὁ ἐχθρὸς ἠττηθῆ, ὡς ἐλαττωθείσης ἂν οὕτως αὐτῷ καὶ τῆς δυνάμεως μετὰ τοῦ φρονήματος, εὐεπιθετώτερος τὰ δευτέρα γίγνεται· καὶ ὅσῳ ἂν συχνότερόν τις ἐπαναλαμβάνῃ τὴν μάχην, τοσοῦτον αὐτὸς μὲν ἐκ τοῦ κρείττονος, ὁ δὲ ἐκ τοῦ ἠττονος ἀνταγωνιεῖται· διὸ ἐβρώμενος πᾶς τις ὁμοσε χωρεῖτω καὶ τοσοῦτον, ὅσον πλειύνων ἐστὶν ἡ νίκη ἀνταξίος, λαμπρότερα ἡμῖν τᾶρισεῖα ἐπαγγελλομένη· ὁ γὰρ προηγούμενος κάματος οὐδ' ὀσίχον[†] πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς νίκης ἐσομένην εὐφροσύνην τοῖς ἀριστεύσασιν κρίνεται.

§. ρλς'. Ἄλλ' εἰ καὶ ἱκανὰ πρὸς εὐδαιμονίαν ταῦτα τὰ ἀπὸ τῆς ἠθικῆς παραγγέλματα, ὅπως χρὴ λαβόντας πρόθεσιν τῆς ἐπανορθώσεως τῆς ψυχῆς, γενναίως μαχέσασθαι πρὸς τὰ πάθη, ἀλλ' οὐκ ἀξίωχρῳ ἔτι ταῦτα τῷ τῆς ἀληθοῦς ἐφιμεμένῳ εὐδαιμονίας τὴν ἀπώλουσιν παρασχεῖν· ἴν' οὖν σὺν πλείονι πεποιθήσει πρὸς τὴν ἐλπίδα τὴν μάχην ἀναδεξώμεθα, πόθεν χρὴ ἐλπίζειν ἡμῖν προσγενήσεσθαι τὴν ἔτι πρὸς τοῦτ' ἐλλείπουσαν δύναμιν; τοῦτο γὰρ οὐκέτ' ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ ζητητέον· οὐκέτι γὰρ ἔχει ὅ,τι καὶ εἶπη, πάντ' εἰπὼν καὶ προδείξας τὸ γ' ἐπ' αὐτῷ· ἀνάγκη ἄρα ἄλλοθεν ποθεν τοιοῦτό τι ἐξαιτεῖσθαι, δι' οὗ προϊόντες, ἐφ' ὃ σκοποῦμεν τέλος, ἀπλανῶς

(*) Μετῆτα δὲ καὶ τὰ εἰς Πρόδικον ἀναγόμενα παρὰ Ξενοφῶντι· (Βιβ. Β. καὶ Ἀπομν.) οὐ γὰρ ὀλίγον κῆκεῖνα εἰς τὸν σκοπὸν συμβάλλεται τοῦτον.

† ὀσίχον· ὁμοσε ἐμῶριον.

ἀφιζοίμεθα· ἐπειδὴ γὰρ πάντες μὲν ἐφίενται τοῦ ἄκρου τυχεῖν ἀγα-
θοῦ, καὶ οὐδεὶς ἡμῶν ἂν εἴη, ὅς οὐκ ἂν τύχοι τούτου βουλούμε-
νος (ρκβ'). τὴν δὲ πρὸς τοῦτο δύναμιν οὐκέτ' ἂν οἶοι τε εἶεν πλήρη
ἀπὸ μόνου τοῦ λόγου σχεῖν, εἰκὸς τὸν θεὸν αὐτὸν τὸν καὶ ἄκρον
ἀγαθὸν ὄντα, καὶ πᾶσιν ἀπὸ τοῦ ἴσου ἑαυτοῦ παρεχόμενον ἀπο-
λαύειν (ρκζ'), φῶς τι ἐν οἷς ἂν μάλιστα ὁ λόγος τυφλώττη, ἐτέ-
ρωθεν ἡμῖν παρασχέσθαι τοῦτο δ' ἂν εἴη οὐδὲν, ἢ τὸ ἐξ Ἀποκαλύ-
ψεως ἡμῖν δωρηθέν.

Ὅτι Χριστιανῶ καὶ πλέον τί ἐξ Ἀποκαλύψεως δεδώ-
ρηται φῶς πρὸς τὴν τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ ἀπόλαυσιν.

§. ρλζ'. Ὁ μὲν οὖν ὀρθὸς λόγος εἰσηγήσατο ἡμῖν ἐν τοῖς ἔμπροσ-
θεν (π—ρζ'), ὅπως τὰ τε πρὸς ἑαυτοὺς, τὰ τε πρὸς θεὸν, καὶ τὰ
πρὸς τοὺς ἄλλους Καθήκοντα συμφώνως τῷ νόμῳ τῷ τε φυσικῷ
καὶ γραπτῷ δεῖ ποιεῖν· τοῦτο δὲ βούλεται εἰπεῖν, οἷους ἡμᾶς εἶναι
δεῖ, πρὸς μὲν ἑαυτοὺς, φρονίμους· πρὸς δὲ τὸν Θεὸν εὐσεβεῖς· πρὸς
δὲ τοὺς ἄλλους, ἐπιεικεῖς καὶ δικαίους· (ρθ'), ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερός
λόγος συνωδᾷ τῷ ὀρθῷ αὐτὰ ταῦθ' ἡμῖν καὶ αὐτὸς, εἰ μὴ τι καὶ
πλέον, προστάττοι ποιεῖν· τούτοις οὖν εἴτις χρήσαιτο κατὰ τρόπον,
τοῖς τ' ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐπόμενος παραγγέλμασι, καὶ τοῖς ἐκ
τῆς πίστεως καθ' ὑπέροχον λόγον προσιθεμένοις πειθόμενος, ὁ
τοιούτος ἀπλανῶς τὴν ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀγαθὸν βαδιεῖται· ἀλλ' ὅπως
ἂν τις χρήσαιτο ταῖς ἀρεταῖς ταυταισί, τῷ ὀρθῷ ἐπόμενος λόγῳ,
εἴρηται ἡμῖν ἰκανῶς· λοιπὸν δὲ καὶ ὅπως ἡμῖν νῦν ὡς ἀπὸ μόνης
τῆς Ἡρησκείας εὐοδώτερον ἔσται, εἰς ὃ ὁ λόγος μάλιστα ἡμᾶς ἦκε φέρων,
μικρὰ ἄττα εἰπεῖν, καὶ τέλος ἐπιθεῖναι τῇ πραγματείᾳ.

§. ρλη'. Ὅτι καὶ παντὶ μὲν ἀνθρώπῳ τῷ τῆς εὐδαιμονίας ἀπο-
λαύειν ἐφιμεμένῳ, τὸ τρίτον πῶν καθηκόντων ποιεῖν ἐποφείλεται,
παντί που δῆλον· μάλιστα δὲ Χριστιανῶ, ᾧ καὶ πλέον τι φῶς, ἐν οἷς
ἂν μάλιστα ὁ λόγος τυφλώττη, καθ' ὑπέρτερον δεδώρηται λόγον·
φῶς δὲ τοιοῦτον ἄλλο, παρ' ὃ ἐξ ἀποκαλύψεως ἔχομεν, οὐδ' ἔστιν
εἰπεῖν· τοῦτο δ' ἔστι τὸ ἄνωθεν παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων ἡμῖν

θωρηθῆν, τὸ φωτίζον, τὸ ἀγιάζον, τὸ ὀδηγοῦν ἡμᾶς πρὸς ἡν σκοποῦμεν εὐδαιμονίαν· δι' οὗ τήντ' ἐκ τοῦ μηδενὸς τῶν ἀπάντων γενεσιν μεμηυήμεθα, τήντε τοῦ πρωτοπλάστου ἀπλότητα, καὶ τὴν πτωσιν αὐτοῦ ὑπερον μεμαθήκαμεν· πρὸς δὲ, νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ κρίσιν μέλλουσαν, καὶ τῶν θεσιωμένων ἐκάστοις ἀπόδοσιν· πάνθ' ὑψηλὰ, πάνθ' ἅγια, πάνθ' ὑπὲρ λόγον· τὸ δὲ ὑπερφυσάτον, Θεὸν λόγον ἀνεκφοιτήτως οὐρανόθεν ἡμῖν κατελθόντα, συναναστραφέντα μὲν τοῖς ἀνθρώποις, τῶν δὲ ἄνω οὐδαμῶς χωρισθέντα, οὐσιωθέντα δὲ τὸ καθ' ἡμᾶς, τὸν ἀπλῶς μὲν ἀναφῆ καὶ ἀόρατον ὄντα, ὑπὲρ ἡμῶν δὲ ἡμῖν γενόμενον ὅμοιον, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ πάλιν μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης ἐλευσόμενον ὡς Θεὸν, καὶ κρίσιν δικαίαν ποιήσοντα.

§. ρλθ'. Χωρὶς δὲ τούτων παραγγέλματα ἠκούσαμεν ἀγιώτατα, καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν αὐτὴν ἀγωγότατα, πλήρη σοφίας, ὡς' ἐξίσασθαι πάντας τοὺς ἐθνικοὺς. Ἔσαι δὲ ταῦτα τίνα;

» Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐβρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φνεύσεις· ὅς δ' ἂν φνεύσῃ, ἔνοχος ἔσαι τῇ κρίσει· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσαι τῇ κρίσει· ὅς δ' ἂν εἴπῃ μωρὲ, ἔνοχος ἔσαι εἰς τὴν γένναν τοῦ πυρός·

» Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχη τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρον σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι αὐτῷ, καὶ τότε ἐλθὼν, πρόσφερε τὸ δῶρον σου.

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐβρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις· Ἐγὼ δὲ, λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ

» Εἰ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὴν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι, ἵν' ἀποκοπῇ ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον σου τὸ σῶμα βληθῇ εἰς τὴν γένναν·

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐρρέθη, μὴ ἐπιορκήσης· Ἐγὼ δὲ λέγω, μὴ ὀμόσης ὅλως· ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν τὸ ναὶ ναὶ, καὶ οὐ οὐ·

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐρρέθη, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντισηῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ράπιση ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, σρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἀριστεράν· καὶ τῷ θέλοντί σε κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνα σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον

» Τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανίζεσθαι μὴ ἀποσραφής· ἐὰν γὰρ δανείζετε, παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἔσται; οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τοῦτο ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τοῦτο ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀσπάζησθε τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τοῦτο ποιοῦσιν;

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐρρέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῖν, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς.

» Ἔσεσθε τέλειοι ὑμεῖς, ὥσπερ καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν τέλειός ἐστιν, ὅπως γένησθε υἱοῖ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τοῦτο ἄρα ἄκρον ἡμῖν ἐστὶν ἀγαθόν, τοῦτο βασιλεία οὐρανῶν, τοῦτο πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς, τοῦτο μισθαποδοσία τῶν βεβιωμένων, τοῦτο αἰωνία μακαριότης, τοῦτο εὐθυμία κόρον οὐκ ἔχουσα, τοῦτο τελεία εὐδαιμονία, καὶ ἔνωσις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου τοῖς τῷ φωτὶ ἐκείνου ἐπεσθαι βουλομένοις.

Ἰψίσε βασιλεῦ, Θεὲ καὶ κύριε τοῦ ἐλέους, ποιητὰ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς, ὁ ἀρρήτῳ συγκαταβάσει πέμψας τὸν μονογενῆ σου υἱὸν τὸ ἐμὸν ληψόμενον φύραμα, τὸν σαρκωθέντα, καὶ σαυρωθέντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ τὰ πάντα παθόντα διὰ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, αὐτὸς δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου, καὶ φώτισόν με τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου, λύχνον τοῖς ποσὶ μου τὸν θεῖον σου φόβον προθεῖς πρὸς τὴν ὁδηγίαν τῶν ἐντολῶν σου, ὅπως τὰ ἐμαυτῷ καθήκοντα πράξας, καὶ τὸ ὑπόλοιπον σάδιον τοῦ βίου διακλύσας ἀξίως, τῆς παρά σοι βασιλείας καὶ εὐδαιμονίας ἀξίως γένωμαι.

Ἐν Βουκουρεσίῳ, αἰοιῆ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝ. ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Άγαθόν ἀληθές τί ἐστὶ. με. σήμ.	Άριστοκρατία τί ἐστὶ. πή.
ποσαχῶς λέγεται. ριέ. ἀληθές, ἢ	Άσέβεια τί ἐστὶ. ρβ'.
φαινόμενον. ἀπόλυτον, ἢ σχετι-	Άσωτος τίς. ριά. ριβ'.
κόν· ἐνεργητικόν, ἢ παθητικόν·	Άχαρισία ὅσον κακόν. ρά. ρε.
φερητικόν, ἢ θετικόν· τακτικόν,	Βίος κοινωνικός. πζ'.
ἢ ἔκτακτον· σωματικόν, ἢ ψυ-	Γενναϊότης. ρθ'.
χικόν· ρισ'. ἄλλοτ' ἄλλως ἀγα-	Γνωθὶ σαυτὸν ὅπως χρήσιμον. ζ'.
θὸν καὶ κακὸν τὸ αὐτὸ, καὶ ποῖον	περὶ τὸ συναμφοτέρον θεωρεῖται. ό.
αἰρετώτερον. ριή. ἄκρον ποῖον. έ.	ὅπως περὶ τὴν ψυχὴν. οά. ὅπως
ριδ'. ρκγ'. ἔξοχον καὶ ἔσχατον. ρκά.	περὶ ἡμᾶς. οβ'. ὅπως περὶ τὰ
χαρακτῆρες αὐτοῦ πέντε. ρκβ'.	καθήκοντα. ογ'. ὅπως περὶ τὴν
ὅπως αὐτὸ θηρευτέον. ρλά—ρλέ.	διάνοιαν καὶ προαίρεσιν. οδ'.
Άγωγή τῶν παιδῶν ἢ μὲν φυσικ-	ὅπως δὲ καὶ περὶ τὸ σῶμα. οέ.
κῆ, ἢ δὲ ἠθικῆ. υη.	ὅπως δὲ καὶ περὶ τοὺς φίλους καὶ
Άγωνία ψυχῆς τί ἐστὶ. μζ'.	βίβλους. οζ'.
Άηδία τί ἐστὶ. μη.	Δεσποτία τί ἐστὶ. πή.
Άἷμα διῶλιζόμενον, διήκει εἰς τὸν	Δημοκρατία. πή.
ἐγκέφαλον. θ'. ἐκ πόσων στοι-	Διαλεκτική. β'.
χείων. ιά.	Δικαιοσύνη γενικὴ ἀρετῆ. ρβ. ριβ.
Άιματώδης κρᾶσις τίς. ιβ'.	Διοίκησις τίς βελτίων. πή.
Άιματώδης ὅπως παθαίνεται.	Δουλεία πόσον βδελυρά. υιγ'.
ις'. νδ'.	Δεισιδαιμονία τί ἐστὶ. ριβ'.
Άίσθησις πόθεν πηγάζει. θ'.	Έλεος τί ἐστὶ. ρθ'.
Άίσθητικὴ ζωὴ, πόθεν διασώζε-	Έλευθερία θελήσεως. υιβ'.
ται. θ'.	Έλευθερία προκριτέα. ρδ'.
Άισχύνη τί ἐστὶ. μη.	Έλευθεριότης ποία. ρθ'.
Άίτια οὐκ ἔχει πρόοδον. πά.	Έλπις τί ἐστὶ. μζ'.
Άκολασία τί ἐστὶ. ριβ'.	Έπιστήμη οὐ τέλειον ἀγαθόν. ρκε.
Άνθρώπος ἐπιβρεπῆς πρὸς εὐδαι-	Έπιχαιρεκακία. μθ'.
μονίαν. ριδ'.	Έργατικὴ μῆτηρ σωφροσύνης. υί.
Άπόγνωσις τί ἐστὶ. μζ'.	Έριννύες τίνες ἠθικῶς. ζά.
Άρετὴ ποσαχῶς. τίς ἀληθῆς. ρή.	Εὐδαιμονία ποῦ ἴσεται. ριδ'.
δικαιρεῖται τριχῆ. ρθ'. ἢ μεγίστη	Εὐεργέτας τιμητέον. ρε.
καὶ ἄκρα. ρί. ἀπλῶς ἀγαθόν. ριθ'.	Εὐθυμία τίς. ρκή.
οὐ δι' ἑαυτὴν ἐφετῆ. ρκς'.	Εὐνοια τί ἐστὶ. μθ'.

Εὐπροσηγορία τί ἐστι. ρθ'.
 Εὐποιία τί ἐστι. υιζ'. ρθ'.
 Εὐσέβεια. υιζ'. ρθ'. ριβ'.
 Εὐτολμία. μζ'.
 Ζῆλος τί ἐστι. ν'.
 Ζηλοτυπία τί ἐστι. μθ'.
 Ζωὴ ποσαπλῆ. θ'.
 Ἡγεμῶν τί ὀφείλει ποιεῖν. ρζ'. ὅπως
 δεῖ πειθαρχεῖν αὐτῷ. ρς'.
 Ἡδονὴ τί ἐστι. μζ'. οὐ τέλειον
 ἀγαθόν. ρκέ.
 Ἠθικὴ τί ἐστι. έ.
 Ἠθικὰ παραγγέλματα. ρλζ'.
 Ἠλιθιότης τί. ριβ'.
 Θάρρος τί ἐστι. μζ'.
 Θεὸς αὐθύπαρκτος, ἀναγκαῖος, ἀναλ-
 λοιώτος, ἀφθαρτός, πά. ὅπως καὶ
 ποσαχῶς ὑμνεῖται. καὶ ὅπως διὰ
 τῆς ἀγάπης αὐτῷ ἐνούμεθα. πβ'.
 ἀπόλυτον ἀγαθὸν ρκ'. δι' ἑαυτὸν
 ἐφετός. ρκς'.
 Θέλησις δύναμις τῆς ψυχῆς. κά. τί
 ἐσιν. μ'. βαθμοὶ αὐτῆς τρεῖς. μά
 μγ'. ἐλευθερία αὐτῆς. υιβ'. ἐφίε-
 ται τοῦ ἀγαθοῦ. ριδ'. ὅπως δου-
 λεύει τῇ φαντασίᾳ. ρλ'.
 Θεωρητικὴ φιλοσοφία. τίς. γ'.
 Θυμὸς ὅπως ἀν δαμάζοιτο. υιβ'.
 Καθήκοντα τίνα ὁβ'. ποσαχῶς. π'.
 τὰ πρὸς Θεόν. πά. τὰ πρὸς ἑαυτὸν
 πγ'. ὡς ἀπὸ τῆς ψυχῆς. πδ'. ὡς
 ἀπὸ τοῦ σώματος. πέ. τὰ πρὸς τοὺς
 ἄλλους. πς'. τὰ πρὸς τοὺς παῖδας.
 υη'. τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς. ρά. τὰ
 πρὸς τοὺς φίλους. ρβ'. τὰ πρὸς τὴν
 πατρίδα. ργ'. τὰ πρὸς εὐεργέτας.
 ρέ. τὰ πρὸς ἡγεμόνας. ρς'. τὰ
 πρὸς ὑπηκόους. ρζ'. ἀποφατικὰ
 καὶ θετικὰ. πθ'. πῶς ἀν μᾶλλον
 αὐτοῖς χρῆσαιμεθα. υί.

Κακία ἀπλῶς κακόν. ριθ'.
 Κακόν τι καὶ ποσαχῶς. ριέ.
 Καλοκάγαθία τί. ρθ'.
 Κράσις σώματος ὅπως διάφορος. ιε.
 Κτήνη ταῦτι ζεῖται τοῖς ἀνθρώποις. ιε.
 Λογικὴ τίς. β'. τί διαφέρει Μετα-
 φυσικῆς. γ'.
 Μανίας βαθμοί. μζ'.
 Μεγαλοπρέπεια τί ἐστι. ρθ'.
 Μέθη ὄων κακῶν αἰτία. υιά.
 Μελαγχολικὴ κρᾶσις τίς. ιβ'.
 Μελαγχολικός. ιέ. νδ'.
 Μεταμέλεια τίς. μζ'.
 Μεταφυσικὴ τίς. γ'.
 Μοναρχία τίς. πῆ.
 Νέος παῖς ὅπως δεῖ ζῆν. υί.
 Νεῦρα ὅπως ἡμῖν συμβάλλεται. ιε.
 Νόμος ἠθικός. πς'.
 Νόμος πολιτικός. ργ'.
 Οἰκονομικὴ τίς. δ'.
 Οἶκτος πόθεν. υιέ. υισ'.
 Ὀργῆ τί ἐστι. μῆ.
 Ὄρεξις τί ἐστι. κά. μδ'.
 Ὀχλοκρατία τί ἐστι. πῆ.
 Πάθη ὅπως ἐκ τοῦ σώματος ἀνα-
 φύονται. ζ'. ἐκάστῳ διάφορα. ιγ.
 ιθ'. ἐκ τῆς ψυχῆς. κ'. ὅπως τῶν
 αἰσθημάτων ἀποτελέσματα. μέ.
 τίνα ἀγαθὰ, ἢ κακὰ. αὐτόθι. τί
 ἐστὶ πάθος, καὶ τίνα τὰ ἀρχι-
 κά. μς'. ἐκ τούτων δὲ τᾶλλα. μζ.
 προάγονται μέχρις μακίνας αὐτόθι.
 ἀγαθῶν αἰτία καὶ οὐκ ἀφανισ-
 τέα. νά. ὑπαρχικὰ τρία τιμῆ,
 ἡδονῆ, κτήσις. νγ'. ὅπως ια-
 τέα. ζ'. εἰς φύσιν μεταβαλλόμε-
 να. ιθ'. ξς'. ὅπως ἀσθενέστερα
 γίγνεται. ρλς'.
 Πατέρες ὀφείλουσι παιδεύειν τοὺς
 παῖδας. υη—ρ'.

Παραγγέλματα ὑψηλά. εὐαγγε-	ποῦος. νέ. νή.
λικά. ρλῆ	Φιλαργυρία τί. μῆ.
Πατρὶς τί ἐστὶ. ργ'.	Φιλαυτία κακόν. νθ'.
Πλεονεξία φευκτέα. υιδ'.	Φιλήδονος δαίμων. μῆ. νγ. νέ. νή.
Πλουτοκρατία τί ἐστὶ. πῆ.	Φιλία ποσαχῶς. ρβ'.
Πλούτος οὐ τέλειον ἀγαθόν. ρκέ.	Φιλόδοξος δαίμων. μῆ. νγ. νέ. νή.
Πόθος τί ἐστὶ. μζ'.	Φιλοξενία τί. ρθ'.
Πολιτική τις. δ'.	Φιλοπτωχία τί. ρθ'.
Πολιτεία τί ἐστὶ καὶ ποσαπλῆ. πῆ.	Φιλοσοφία τί. α. ὀργανικῆ, ἢ θεω-
Πράτης τί ἐστὶ. ρθ'.	ρητικῆ, ἢ πρακτικῆ. αὐτόθι.
Συμπάθεια τί ἐστὶ μθ'.	Φιλοφροσύνη. τί. ρθ'.
Συνειδήσις ὅτι ἠθικὸς συλλογισ-	Φιλοτιμία. μῆ.
μός. ξά. ὅτι τριττῆ. αὐτόθι.	Φλεγματικὸς ὅπως παθαίνεται. ιζ.
Σφυγμὸς ἐκάσῳ διάφορος διὰ τί. ιά.	νδ'.
Σωφροσύνη γενικῆ ἀρετῆ. ρθ'.	Φρόνησις κανῶν ἀρετῶν. ρθ'.
Τέρψις τί. μθ'.	Φυσικὴ τις. γ'.
Τιμὴ ὅτι οὐδέν. ξγ'.	Φυσικὸς νόμος τις. δ'.
Ἰγὰρ τὰ τοῦ σώματος συστατικὰ	Φυσικὴ ζωὴ τις. θ'.
ποσαχῶς. θ'.	Φῶς ἐξ ἀποκαλύψεως. ρλζ'.
Ἰπαρξὶς ἀναγκαία καὶ κατὰ συμ-	Χαρακτῆρ ἐκάσῳ διάφορος καθ'
βεβηκός. πέ.	ἡλικίαν καὶ ἔθος καὶ κλίμα. ιθ'.
Ἰπόληψιν τινος παραβλάπτειν κά-	Χολερικὴ κράσις τις. ιβ'.
κισον. υιε.	Χολερικὸς ὅπως παθαίνεται. ιδ. νδ.
Φαντασία δύναμις τῆς ψυχῆς. κά.	Χριστιανὸς ὀφείλει μᾶλλον ποιεῖν
τί ἐστιν αὐτῆ. κγ'. δυνάμεις αὐτῆς	τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα. ρλζ'.
μνήμη, ἀνάμνησις, κρίσις, εὐφροία.	Ψυχὴ ὅπως τῶν ἔξωθεν προσβαλ-
αὐτόθι. δυνάμεις αὐτῆς. κδ'. ὅτι	λόντων ἀντιλαμβάνεται. τὰς τε
αἰτία πολλῶν αἰσθημάτων καὶ ἀ-	ἀντιλήψεις συνοιδε, καὶ ἐκ δύο
νυπάρχτων πολλάκις. κς'. πλασ-	τινῶν διδομένων ἐτέρας ἀλη-
ματικῆ. κζ'. κῆ. εἰς μανίαν τρέ-	θείας συνάγει. ἐξ ὧν συνάγεται,
πεται. αὐτόθι. ὅπως πολλῶν	ὅτι αἴλος ἢ ψυχὴ ἐστὶ καὶ ἀθα-
κακῶν τῇ ψυχῇ αἰτία. κθ'. λ'.	νατος. κ'. δυνάμεις αὐτῆς, νοῦς
ὠφέλεια ἐξ αὐτῆς ὅπως. λβ.—λή.	φαντασία καὶ θέλησις, καὶ ὅπως
εὐθυμία ἐξ αὐτῆς ὅπως. λθ'.	ἐκ τῶν παθῶν ἀπανορθοῖ ἑαυτὴν
Φθόνος τί. μῆ.	πολλαχῶς. ξβ'. ξῆ. συμπαθαί-
Φιλάργυρος τί. ριά. ὅτι δαίμων	νεται κακουμένῳ τῷ σώματι. πέ.
χαλεπός. μῆ. νγ. χαρακτῆρ αὐτοῦ.	

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

Εἰς τοὺς παρελθόντας περὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας τοῦ γένους, ἐπειδὴ μὲ εἶχε ρίψη ἡ τύχη μακρὰν τῆς φίλης Ἑλλάδος εἰς τὰς κοιλάδας τῶν Καρπαθίων, δὲν ἠμπόρεσα νὰ μὴ κινήσω καὶ γὰρ Διογενικῶς τὸ ἐμὸν πιθάριον εἰς τὸ νὰ συνεισφέρω τοῦτ' αὐτὸ, τὸ ὁποῖον τὸ ἐπάγγελμα ἀπῆτει τότε παρ' ἐμοῦ πρὸς τὴν κοινὴν βελτίωσιν. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐν διατριβῇ δέκα περιήπου ἐτῶν μετέφρασα καὶ ἐσχολίασα τινὰς τῶν ποιητῶν πρὸς εὐκολίαν τῶν Σχολείων καὶ τῆς Νεολαίας· ἄλλα δὲ καὶ συνέγραψα, ὅτι ποτὲ ὁ καιρὸς, ὁ μέγας οὗτος τῶν πραγμάτων διδάσκαλος ὑπηγόρευσε· καὶ οὕτω γενομένης εἰρήνης, κατέβην ἐνταῦθα νὰ τὰ ἐκδώσω εἰς τύπον· ἀλλὰ μόλις εἶδον τὸ κλεινὸν ἔδαφος τῆς πατρίδος, καὶ ἀνεμοσρόβυλος ἀπροσδόκητος, ἐπέφερον τοσοῦτον ἀναθρασμὸν εἰς τὰ πράγματα, ὥστε ἀνάγκη ἦν νὰ ἀναβάλω τὸ ἔργον μέχρι τοῦδε, καὶ τοῦτο οὐ μόνον διὰ τὰς συμβάσας ταραχὰς, ἀλλὰ καὶ δι' ἔλλειψιν Τυπογραφίας. Νῦν δὲ τοῦ Θεοῦ δόντος εἰρήνην, καὶ τῶν πραγμάτων κατασταθέντων ἐκ προνοίας αὐτῆς Βασιλικῆς· καὶ μάλιστα τῶν Σχολείων, ἀφ' ὧν ἐλπίζεται μάλιστα ὁ πρωτότοκος καρπὸς τῆς ἐλευθερίας, αὐξομένων καὶ βελτιωμένων, ἀπεφάσισα νὰ ἐκδώσω ταῦτα· τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Τὰ Μεταφρασθέντα.

- » Ὀμηρὸς τότε κείμενον καὶ ἡ μετάφρασις εἰς τὸ πεζὸν Ἀττικὸν καὶ τὰ σχόλια εἰς τόμους. 6.
- » Εὐριπίδης ὁμοίως 6.
- » Σοφοκλῆς ὁμοίως 2.

Τὰ Συγγραφέντα.

- » Τετρακτύς· ἦτοι Ῥητορικὴ, Λογικὴ, Μεταφυσικὴ, καὶ Ἠθικὴ εἰς τόμον 1.
- » Εὐνωρίς· ἦτοι Φυσικὴ καὶ Μεταφυσικὴ 1.
- » Λόγοι συμβουλευτικοί, δικανικοί, καὶ ἐπιδεικτικοὶ πρὸς γύμνασιν τῶν μαθητῶν ἐν Ῥητορικαῖς μελέταις· Διάλογοι πρὸς διαφόρους ἐπιστάσιαι· καὶ προσέτι Ἐπιστολαί, καὶ ἄλλα τοιαῦτα συμπληροῦσι καὶ αὐτὰ τόμους. 4.

Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν βιβλίων, τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶδος ἐκδοθήσεται εἰς χίλια σώματα, θέλουσι διανεμηθῆ ἄλλα μὲν εἰς τὰ σχο-

λεῖα τὰ ἐξωτερικὰ καὶ εἰς τοὺς διδασκάλους αὐτῶν, ὅπου διδάσκειται ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία. ἄλλα δὲ εἰς τὰ ἐντὸς τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος τοιουτοτρόπως.

Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περὶ ἐπρασείων καὶ διδασκάλους αὐτῶν σώματα ἐξ ἑκάστου εἴδους	30	Εἰς Σέρρας	5.
Εἰς τὰς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Π. Ἀγίου Τουρνόβου	10.	Εἰς τὰ τῆς Θεσσαλίας	10.
Εἰς Βουκουρέσιον	10.	Εἰς τὰ τῆς Μαγνησίας	10.
Εἰς Ἰάσιον	5.	Εἰς τὴν Αἴνον	5.
Εἰς Ὀδησσόν	5.	Εἰς Λῆμνον	5.
Εἰς Ἀδριανούπολιν	5.	Εἰς Κυθωνίας	5.
Εἰς Φιλιππούπολιν	5.	Εἰς Μιτυλήνην	5.
Εἰς Μελένικον	5.	Εἰς Χίον	5.
Εἰς Κοζάνην	5.	Εἰς Σμύρνην	10.
Εἰς Μέσοβον	5.	Εἰς Σάμον	5.
Εἰς τὰ ἐν τῷ Ζαγορίῳ		Εἰς Ρόδον	5.
Σχολεῖα	15.	Εἰς Κύπρον	5.
Εἰς Ἰωάννινα	15.	Εἰς Κρήτην	5.
Εἰς Ἀργυρόκαστρον	5.	Εἰς τὰ τῆς Ἑπτανήσου	
Εἰς Θεσσαλονίκην	10.	Ἑλληνικῆς Πολιτείας	20.
		Προσέτι εἰς ἀγνοουμένους	
		ἰδιαιτέρους Διδασκάλους	20.
			<hr/>
			250

Εἰς τὰ ἐσωτερικὰ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον διανεμηθήσονται καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος Σχολεῖα τὰ νῦν ὄντα

καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἐσό-
μενα Σώματα 250.
Μένουσι δὲ ὑπόλοιπα 500.

Ταῦτα δὲ συμποσούμενα εἰς δέκα χιλιάδας τόμους, θέλουσιν ἀφιερῶθαι ἢ εἰς τὸ Σχολεῖον μιᾶς ἀπὸ τὰς νεοκτιζομένης πόλεις, ἢ εἰς τὸ ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ Βασιλικὸν βιβλιοταμεῖον ὑπὸ τὴν πατρικὴν πρόνοιαν τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς, ὅπου ἀφιερῶθησαν παρ' ἐμοῦ προσέτι καὶ ἐκ τῶν προτέρων μου ἐκδόσεων περίπου δώδεκα χιλιάδες τόμοι, διὰ τὰ πωλῶνται ἅμα ἐκ πάντων εἰς τοὺς φιλομαθεῖς κατὰ διαταγὴν τῆς ὑψηλῆς Βασιλείας μὲ τιμὴν μετριωτέραν, καὶ τὸ ἐκ τούτων συναγόμενον ἀργύριον νὰ συντελῆ αὐθις εἰς ἐκδοσιν ἐτέρων βιβλίων καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸ ταμεῖον νὰ αὐξάνη, καὶ τὰ βιβλία νὰ πληθύνωνται.

Ἐπὶ τούτοις λοιπὸν παρακαλοῦνται οἱ ἐπίτροποι καὶ διδάσκαλοι τῶν ἑκασταχοῦσε Σχολείων τῶν τε ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος νὰ φροντισοῦσι νὰ λαμβάνασιν ἕκαστοι κατὰ καιροὺς τὰ διωρισμένα διὰ τινος τῶν ἐν Σύρα φιλογενῶν ἐμπόρων, ἢ ὅπως ἄλλως εὐκολύ-
νονται, παρ' ἐμοῦ ἐνταῦθα εἰς Αἴγιναν, πέμποντες ἐνταυτῷ καὶ τὰς ἀποδείξεις πρὸς βεβαίωσιν. Τὸ αὐτὸ δὲ θέλουσι κάμῃ καὶ οἱ κατὰ μέρος ἐλλόγιμοι διδάσκαλοι· ἀλλέως δὲ μῆτε τρόπον ἔχω, μῆτε δύ-
νασιν νὰ τὰ ἐξαποσείλω· Ὑγιαίνουτέ μοι, περὶ τῆς κοινῆς φροντί-
ζοντες βελτιώσεως.

Ἐν Αἴγινῃ τῇ 16 Φεβρ. αἰωλδ'.

Νεόφυτος Δούκας.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. λγ. σίχ. 2. μουσ. ἐνταῦθα ἐξέλιπεν ὅλος σίχος. τοῦτο οὖν τὸ ἐκλιπὲς προσθετέον ἐν τῇ πρώτῃ σειρᾷ. οἶον,

ἡ γλώσσα τοῦ ἔθνους μεταβάλλεται κατὰ τὰ ἦθη, τὰ ἔθνη, τοὺς νό-

Σελ. 3, σίχ. 11. ἡ γράφε, ἡ. σελ. 4, 23. πρὸς τὸ ζῆν. σελ. 7, 16. ἡγῆ. σελ. 25, 2. ὅ, ὀ. καὶ ἄνευ, ἄνευ. 4. Ἐπιδεικτικόν. 11. λειμῶνες. 12, οὖν, οὖν. οὕτω καὶ ἀλ-
λαχῆ. σελ. 28, 5. ἐροῦμεν. σελ. 27. 24. καὰ, καί. σελ. 30, 21. ἦν, ἦν. σελ. 31, 27.
ὄν, ὄν. 33, 13. φείλει, ὀφείλει. σελ. 38, 19. κελεῖται, καλεῖται. σελ. 45, 1. ἦ, ἦ.
σελ. 49, 4. αἴτια, αἴτιον. σελ. 53, 15. οὕτως. 28, ἦθει, ἦθει. σελ. 55, 25. ἦθ, ἦθει.
σελ. 56, 9. λύχον, λύχον. σελ. 65, 23. καθ' ἦν, καθ' ἦν. σελ. 67, 1. ἔχειν, ἔχειν. 5.
οὕτων, οὕτω. σελ. 70, 6. εὔρεν, εὔρε. 6, πῦρ ἐσι. σελ. 71, 4. τοσοῦτον. σελ. 80. 3.
αἰσθαιτ. αἰσθητικόν. σελ. 84. 10, ῥῆμα, ὄν. σελ. 105, 7. ἀθάνατος. σελ. 116, 12.
ἀλλ' ἄττα. 135, 4. αὐτήν. 140, 21. ἀρτεψίαν, ἀρτεψίαν. σελ. 142, 14. περιπάτου.
σελ. 143, 4. παλινδρομεῖ. σελ. 148, 24. σύμφωνον ἦ. σελ. 151. σίχ. 18. ἐσμην, ἐσμὸν.
172, 28. δαναμ. δυνάμει. 177, 3. τῇ χειρὶ. 178, 9. ὄτω, ὄτω. 197, 23. (ἦθ).
νά. (ἦθ. νά.) 218, 15. κακοδαίμονοῦμεν. 226, 24. ἡ ἔννοιαν. 227, 2. πικ, καί. 260. 1.
φοβεῖσθαι. 262, 27. ἡ θέλησις. 277, 1. ἱατροῦ. 14. ἐπιχειροῦντες. 281, 22. ἐσχηκῶς,
ἐσχηκῶς. 284, 2. ὄν, ὄν. 287, 11. ἅπασαι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000030956